

Omgevingsvisie

Gemeente **EDAM-VOLENDAM**

Samen zetten we koers!

Concept **omgevingsvisie**

Gemeente **Edam-Volendam** Samen zetten we koers!

Voorwoord | Concept omgevingsvisie

Gemeente Edam-Volendam maakt een omgevingsvisie! Het voorliggende document is een eerste globale aanzet tot die omgevingsvisie. Het is het resultaat van:

- **een intensieve verkenning naar onze leefomgeving (stap 1),**
- **enorm veel interessante gesprekken over de ambitie van onze gemeente als het gaat om onze leefomgeving (stap 2), en**
- **een verdiepingsslag in de vorm van een tijdmachine om ons koers en de samenhang tussen onderwerpen te verkennen (onderdeel stap 3).**

Met deze concept omgevingsvisie wordt *stap 3* in ons proces afgerond en leggen we de basis voor verdere gesprekken over de visie (stap 4) en vervolgens de uitwerking van de definitieve visie (stap 5).

Wat is eigenlijk een omgevingsvisie?

Een omgevingsvisie is een nieuw beleidsinstrument onder de Omgevingswet dat richting geeft aan de toekomst van de gemeente. Het geeft de strategische doelen voor onze 'fysieke leefomgeving' weer. Die leefomgeving omvat bijvoorbeeld gebouwen, infrastructuur, water of landschap. Maar ook lucht, bodem, geluid of duurzaamheid zijn daar onderdeel van. Welke doelen stellen we ons voor onze leefomgeving? Wat voor gemeente willen wij in de toekomst zijn? Hoe ziet onze leefomgeving van de toekomst eruit? Wat zijn de kwaliteiten en de verbeterpunten, welke uitdagingen komen op ons af? Wat zijn onze wensen, kansen en behoeftes voor de toekomst?

Om dergelijke vragen te beantwoorden, bekijken we de verschillende onderdelen van onze leefomgeving niet apart maar in *samenhang*. En dat doen we niet van achter een bureau. Het maken van de visie en het bepalen van de koers doen we graag *samen*!

Concept omgevingsvisie

Gemeente Edam-Volendam werkt samen met inwoners, ondernemers, belangenverenigingen en andere overheden aan een omgevingsvisie voor de gemeente Edam-Volendam. Met de uitwerking van deze concept omgevingsvisie zetten we samen een eerste inhoudelijke stap.

In 2022 willen we onze definitieve omgevingsvisie klaar hebben.

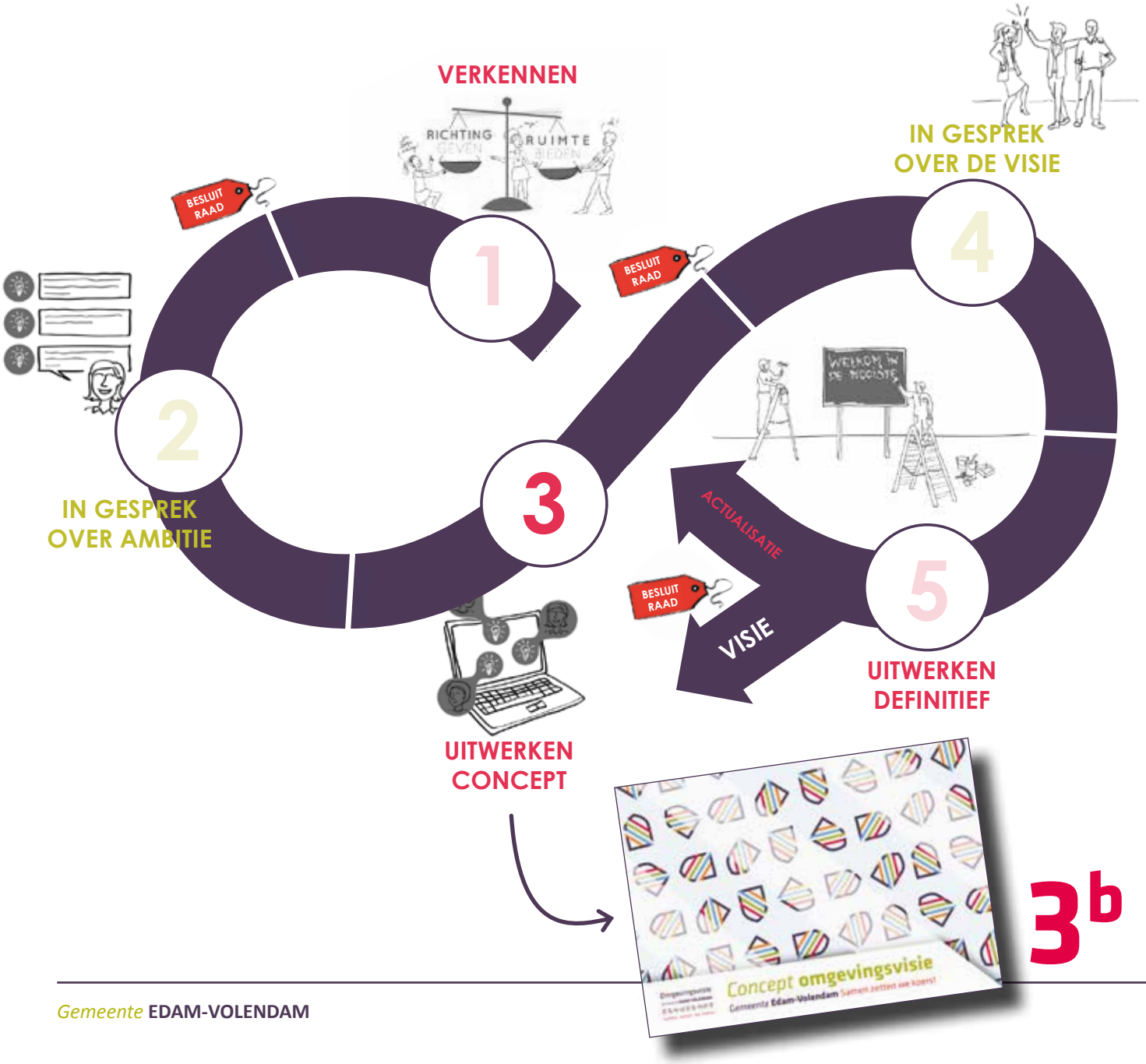

Verkenningen

1

In gesprek over ambitie

2

Tijdmachine

3a

Inhoudsopgave | Concept omgevingsvisie

1 ALGEMEEN | Nederland stapt over op de Omgevingswet! **PAGINA 06**

1.1 Doel omgevingsvisie *pagina 08*

1.2 Leeswijzer *pagina 10*

2 ONZE LEEFOMGEVING | Een 'foto' van ons vertrekpunt! **PAGINA 12**

2.1 Ons vertrekpunt *pagina 12*

2.2 Grote vraagstukken *pagina 17*

2.3 Gebiedsverhalen *pagina 22*

3 IN GESPREK OVER AMBITIE | Samen zetten we koers! **PAGINA 26**

3.1 'Het Praathuis' *pagina 26*

3.2 Afstemming vooraf *pagina 32*

4 **VISIE** | De hoofdlijnen van ons beleid! **PAGINA 40**

4.1 Krachtige kernen en linten *pagina 44*

4.2 Werken aan ondernemen *pagina 48*

4.3 Ontspanning binnen handbereik *pagina 52*

4.4 Zorg voor water en land *pagina 56*

4.5 Klaar voor transitie *pagina 60*

5 **AFWEGINGSKADER** | Een helder basis voor onze keuzes! **PAGINA 66**

6 **SAMENWERKEN** | Samen uitvoering geven aan onze visie! **PAGINA 68**

7 **SLOTWOORD** | In gesprek over de visie! **PAGINA 72**

8 **BIJLAGEN** | Voor een compleet overzicht! **PAGINA 74**

1 ALGEMEEN | Nederland stapt over op de Omgevingswet!

In Nederland hebben we nu veel verschillende wetten en regels over bouwen, verkeer, wonen, erfgoed, milieu, natuur en water. Om het eenvoudiger en overzichtelijker te maken, treedt in 2022 de *Omgevingswet* in werking.

De Omgevingswet bundelt al deze wetten in één wet. De bedoeling is dat bedrijven, bewoners en overheden makkelijker zaken kunnen doen op het gebied van ruimtelijke ordening. Er komt meer ruimte voor initiatief, er zijn minder vergunningen nodig en de procedures worden korter. Alle digitale informatie is op één plek te vinden.

De Omgevingswet richt zich ook op meer duurzaamheid, meer maatwerk en het beter betrekken van de samenleving bij ruimtelijke plannen.

Omgevingsvisie, omgevingsplan en programma

Bij de Omgevingswet horen nieuwe 'instrumenten', zoals de omgevingsvisie, het omgevingsplan en het programma. Elke gemeente moet met deze instrumenten gaan werken. Welke instrumenten gebruiken we nu in Edam-Volendam? Op dit moment hebben we twee structuurvisies en aparte visies over onderwerpen als verkeer, wonen, bouwen, zorg, milieu, water en natuur. Niet alle stukken zijn meer actueel. Daarnaast hebben we een groot aantal verschillende bestemmingsplannen met de (bouw)regels per gebied.

Waar gaan we naar toe?

We willen dat ons ruimtelijke beleid simpeler wordt, met minder regels en meer ruimte voor initiatief. Daarom maken we:

- *Eén visie voor alle onderwerpen die met de leefomgeving te maken hebben: de omgevingsvisie.*
- *Alle lokale regels over de leefomgeving komen in één omgevingsplan. De verschillende bestemmingsplannen worden hierin opgenomen.*
- *De visie kan verder worden uitgewerkt in programma's. Een programma kan over een thema gaan, zoals landbouw of toerisme. Een programma kan ook gericht zijn op ontwikkeling van een gebied.*

Hoe de gemeente Edam-Volendam wil omgaan met het invoeren van de Omgevingswet staat in het Ambitiedocument Omgevingswet. Door het opstellen van de omgevingsvisie geven we mede invulling aan deze ambities.

De omgevingsvisie van Edam-Volendam

De omgevingsvisie is een toekomstvisie voor onze (ruimtelijke) leefomgeving. Elke gemeente moet één omgevingsvisie voor haar grondgebied vaststellen. Dit is geen optelsom van bestaand beleid, maar een samenhangende visie over alle terreinen van de ruimtelijke leefomgeving. Onze omgevingsvisie moet minstens bevatten wat de Omgevingswet ons voorschrijft. Dat is een beschrijving op hoofdlijnen van:

1. De (gewenste) kwaliteit van de leefomgeving.
2. De geplande ontwikkeling, gebruik, beheer en bescherming van het grondgebied.
3. Het samenhangende beleid voor onze leefomgeving.

Het is onze bedoeling dat de omgevingsvisie in 2022 klaar is.

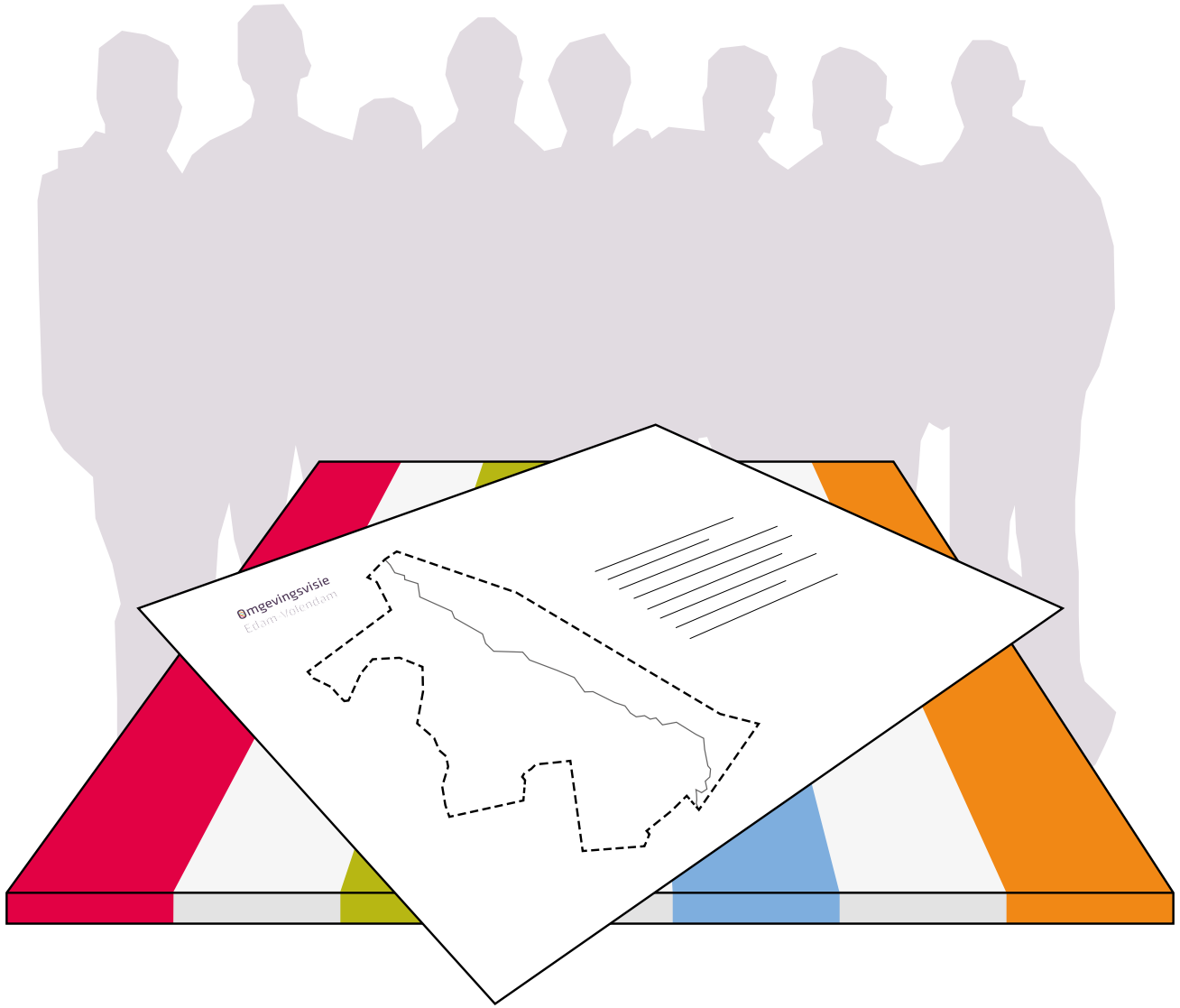
Omgevingsvisie
Edam-Volendam

1.1 Doel omgevingsvisie

Wat willen we in Edam-Volendam bereiken met onze omgevingsvisie?
In Edam-Volendam hebben we voor onze leefomgeving nu veel verschillende visies over uiteenlopende onderwerpen. Dat is onoverzichtelijk en gaat ten koste van de samenhang. Wij willen dat ons beleid simpel en overzichtelijk wordt, met minder regels en meer ruimte voor initiatief.

Daarom maken we één visie voor alle onderwerpen die met de leefomgeving te maken hebben: **de omgevingsvisie**. Het invoeren van de omgevingsvisie is voor elke gemeente verplicht. Hoe die visie eruit ziet en wat er precies in staat, dat is vrij.

Daarom willen we dat onze omgevingsvisie aansluit op wat we belangrijk vinden in Edam-Volendam: onze kernwaarden en ambities.

Met het invoeren van de omgevingsvisie willen we drie dingen bereiken:

1. **Een goede leefomgeving in Edam-Volendam**
2. **Een duidelijke visie voor de toekomst van Edam-Volendam**
3. **Ruimte voor initiatief**

1

Een goede leefomgeving in Edam-Volendam
We vinden het belangrijk dat iedereen in onze gemeente op een prettige manier kan leven. Kinderen moeten bijvoorbeeld veilig buiten kunnen spelen, jongeren en ouderen hebben een goede plek nodig om te wonen en er is zorg voor elkaar. Ondernemers hebben ruimte om bedrijven te starten en te laten groeien. Toeristen zijn welkom en tegelijkertijd kunnen onze bewoners op een goede manier wonen en werken. De gemeente heeft als taak om hiervoor te zorgen. In onze omgevingsvisie geven we daarom aan hoe we werken aan een ***goede leefomgeving*** voor onze bewoners, ondernemers en bezoekers. We beschrijven hoe we die leefomgeving op een goede manier kunnen beheren, beschermen, gebruiken en ontwikkelen.

Duidelijke visie voor de toekomst van Edam-Volendam

De komende jaren komen er grote vraagstukken op ons af. Hoe gaan we om met bewoners die steeds ouder worden? Hoe zorgen we dat iedere woning van het gas af gaat? Hoe gaan we om met het tekort aan woningen? Hoe houden we droge voeten als de bodem daalt en het steeds vaker regent? Hoe zorgen we voor een goede toekomst voor onze bedrijven en boerderijen? Om antwoord te kunnen geven op dit soort vraagstukken hebben we een visie voor de toekomst nodig. We kunnen deze vraagstukken ook niet los van elkaar zien. We maken daarom één visie, waarin al die verschillende onderwerpen in ***samenhang*** worden bekeken.

2

3

Ruimte voor initiatief

Onze gemeente zit vol met ondernemende mensen, verenigingen en bedrijven. Zij maken met hun initiatieven onze omgeving tot wat die is. Wij willen ze daarvoor voldoende mogelijkheden en een goede dienstverlening bieden. Dit staat beschreven in ons ambitiedocument voor de Omgevingswet. In de omgevingsvisie willen we hier een vervolg aan geven. De omgevingsvisie beschrijft straks de gewenste ontwikkelingsrichting van onze leefomgeving. Met de visie geven we ***ruimte aan initiatieven***, zeker als die plannen bijdragen aan de gewenste koers. En de visie geeft een duidelijke richting om samen te werken aan een goede leefomgeving. Samen, uitnodigend, servicegericht en met ruimte voor maatwerk.

1.2 Leeswijzer

Met een duidelijke opbouw vormt deze concept omgevingsvisie een heldere basis voor het gesprek (stap 4) en onze definitieve omgevingsvisie (stap 5):

Hoe ziet onze leefomgeving er anno 2020 uit?
In ***hoofdstuk 2*** maken we een 'foto' van ons vertrekpunt. Hoe ziet onze leefomgeving er nu uit? We beschrijven onze leefomgeving en kijken kritisch naar knelpunten. Welke verbeterpunten komen daaruit naar voren? Welke grote vraagstukken en uitdagingen staan er op ons te wachten?

Welke gesprekken over ambitie hebben wij gehad?
In stap twee van het proces zijn we met een breed participatietraject gericht in gesprek gegaan over ambitie. ***Hoofdstuk 3*** is een weergave van hoe we belanghebbenden hebben betrokken en welke afstemming met andere bestuursorganen er heeft plaatsgevonden.

Concept visie: Richting ònze toekomst!
Hoofdstuk 4 draait het uiteindelijk allemaal om! Wat willen we bereiken met onze omgevingsvisie? Hoe zien de speerpunten voor onze leefomgeving eruit? Het te voeren strategische beleid voor onze leefomgeving wordt op hoofdlijnen beschreven.

Hoe maken we een weloverwogen keuzes als belangen botsen?
Met de omgevingsvisie kijken we vooruit, maar de toekomst is door niemand te voorspellen. We kunnen daarom niet nu al bepalen welke keuzes we in de toekomst maken. We kunnen door middel van heldere principes wel richting geven aan toekomstige afwegingen, zodat de richting daarin meer voorspelbaar wordt. We geven in ***hoofdstuk 5*** duidelijk aan welke principes we hanteren als we bij toekomstige opgaven te maken krijgen met spanningsvelden tussen verschillende belangen in de leefomgeving.

Hoe maken we werk van onze visie?
We werken samen aan de toekomst van onze leefomgeving! Wat is de rol van de gemeente? Welke rol ziet de gemeente Edam-Volendam voor anderen? Hoe geven we uitvoering aan onze visie? We beschrijven in ***hoofdstuk 6*** de verschillende rollen en geven er onze sturingsfilosofie.

Samen uitvoering geven aan onze visie

Een 'foto' van ons vertrekpunt

Een helder afwegingskader

Gesprekken over ambitie

Eerste aanzet tot ons strategisch en samenhangende beleid voor de leefomgeving in Edam-Volendam

2 ONZE LEEFOMGEVING | Een 'foto' van ons vertrekpunt!

Hoe ziet onze leefomgeving er nu uit? Dat beschrijven we in dit hoofdstuk! Wat is (nu) kenmerkend voor onze gemeente en welke grote vraagstukken en uitdagingen staan er op ons te wachten? Welke gebieden kunnen we onderscheiden en wat is hun verhaal? Kortom; we beschrijven onze leefomgeving en kijken kritisch naar knelpunten. Welke verbeterpunten komen daaruit naar voren?

2.1 Ons vertrekpunt

Ligging gemeente

Gemeente Edam-Volendam is een uitgestrekte, grotendeels landelijk agrarische gemeente, aan het Markermeer. Edam-Volendam is onderdeel van regio Zaanstreek-Waterland in de noordvleugel van metropoolregio Amsterdam. Het bestaat uit de plaatsen Beets, Edam, Hobrede, Kwadijk, Middelie, Oosthuizen, Schardam, Volendam en Warder en een gedeelte van de polder De Purmer. Iedere kern heeft een eigen karakter en identiteit.

Ontstaansgeschiedenis

De individuele identiteiten van de verschillende kernen komen voort uit de ontstaansgeschiedenis, wat tegelijkertijd ook een bindende factor is tussen de kernen. De ontwikkeling langs veenstroom de IJe, waar zowel Edam als Volendam hun naam direct of indirect aan te danken hebben, was zeer bepalend voor de ruimtelijke structuur van beide kernen. De IJe liep door 'Zeevanck' van de Beemster naar de Zuiderzee. Omstreeks 1230 werden de zeegaten van de Zuiderzee afgedamd. De stad Edam ontwikkelde zich vervolgens als nederzetting aan de rivier de IJe. De naam Edam is een verwijzing naar de IJe-dam, die aangelegd werd om de overslag tussen de IJe en de handelsweg mogelijk te maken. In 1357 kreeg Edam stadsrechten. Tegelijkertijd werd er een nieuwe verbinding van Edam en de Purmer naar de Zuiderzee gerealiseerd: het Oorgat. Het Zuiderzeegat bij Volendam werd juist dichtgemaakt. Door deze sluiting ontstond de Folledam (later Volendam) tussen de Zuiderzee en het achterliggende Volendammermeer. De eerste vermelding van Volendam stamt uit 1460. Zeevang lag 'gevangen door de zee' ingeklemd tussen de Beemster, de Purmer en de Zuiderzee. De regio kent grofweg twee verschillende typen dorpen. De dam- en dijkdorpen zijn op een dijk of dam ontstaan, terwijl de lintdorpen langs een weg in het landschap tussen de dijken in liggen. Het dorp Middelie - midden in de gemeente - herinnert ook nog aan de IJe: oorspronkelijk heette dit dorp dit Middel-IJe. In het begin van de 16e eeuw werden de vestingwerken van Edam aangelegd. Twee eeuwen later (ca 1830) worden de poorten afgebroken en de stadsmuur omgevormd tot aarden wal. Vandaag de dag kan de vesting bewandeld worden en is het een dankbare, duidelijke afbakening van het historische centrum. Volendam ontstond in de 15e eeuw als vissersnederzetting met een aantal huizen aan de dijk. Vervolgens werd het dorp uitgebreid op een compact stukje grond dat tegen de dijk aan lag: het Doolhof. De hoge dichtheid hiervan heeft te maken met het feit dat toentertijd het Volendammermeer nog niet was drooggelegd. Dit gebeurde pas in 1640. Edam en Volendam hebben na de tweede wereldoorlog een grote stedenbouwkundige ontwikkeling doorgemaakt en zijn inmiddels tegen elkaar aan gegroeid. De jongste wijken zijn De Broeckgouw in Volendam en De Keetzijde in Edam, die beide door de gemeente zelf zijn ontwikkeld als antwoord op een zeer grote behoefte aan woningen onder onze starters.

Edam, De ‘Parel van Holland’. De Edammer kaas heeft wereldwijde bekendheid en het stadje verrast elke bezoeker! In Edam heeft het leven zich honderden jaren binnen de vesting afgespeeld. De beschikbare ruimte in de stad was beperkt en de ruimtedruk groot, waardoor elke vierkante meter nauwkeurig is gepland. Hierdoor zijn er in Edam veel verschillende functies op een relatief klein oppervlak. De manier waarop deze ruimtes zijn georganiseerd geeft een kijkje in de geschiedenis van deze koopmansstad. De noord-zuid verbinding laat de oorspronkelijke oriëntatie zien en herbergt ruimtes van het publieke leven. De oost-west verbinding staat in het teken van de haven en de voormalige Zuiderzee. ***Moet deze cultuurhistorische parel nog intensiever worden beschermd, of moet Edam naast een goede bescherming zich juist ontwikkelen om de unieke kwaliteiten te behouden voor de toekomst?***

Van kaasmarkt tot versierfiets!

Volendam is, anders dan Edam, ontstaan langs de dijk en georiënteerd op de haven. De haven, het weidse uitzicht over de voormalige Zuiderzee en alle activiteit maakt dit tot het hoofdmoment van Volendam. De bekendheid van Volendam heeft mede zijn oorsprong in een vroege vorm van 'city branding'; kunstenaars mochten van een slimme hoteleigenaar overnachten in ruil voor een schilderij. Andere schilderijen van het leven hier gingen de wereld over. Het beeld van klederdracht en klompen was geboren. De dijk met de visserij, de dijkhuisjes en de klederdracht is nu nog steeds een krachtig exportproduct en trekt veel bezoekers naar het dorp. 'Het nieuwe Volendam' speelt zich achter de dijk af. Een samenleving met grote sociale betrokkenheid en controle. 'De Volendammer' is misschien eigenwijs te noemen, maar wellicht zijn deze hardwerkende en ondernemende mensen juist daarom wel heel succesvol. ***Hoe benutten we dit ondernemerschap voor een succesvolle toekomstige Volendamse leefomgeving?***

Van kunst op de dijk tot kunstgras in de voortuin!

Van verzonken dorp tot kamperen bij de boer!

Het landelijk gebied van Zeevang ligt tussen de voormalige Zuiderzeedijk en de ringdijken van de Beemster en de Purmer. Het heeft een zeer open karakter en de invloed van het water is hier onmiskenbaar aanwezig. Het veenweidelandschap wordt agrarisch gebruikt, heeft grote natuurwaarden en trekt veel recreanten. Je kunt er niet alleen heel goed fietsen, maar het gebied leent zich ook heel goed voor wandelen, kanoën, skeeleren en schaatsen in de winter. De natuurlijke hagelwitte schelpenstrandjes aan het Markermeer lenen zich voor zonnen, picknicken en (kite)surfen bij de juiste wind. De dorpen in Zeevang zijn allemaal dam/dijk- of lintdorpen met doorzichten naar dat mooie achterliggende landschap. Ze verschillen van elkaar door hun positie aan de Zuiderzeedijk, langs één van de ringdijken, of in het open landschap. Een kerk of school vormt over het algemeen het centrum van de verschillende dorpen. Oosthuizen heeft de voorzieningen. Beets en Hobrede stralen rust en ruimte uit. Schardam heeft een sterk recreatief karakter. In Warder en Kwadijk wordt wonen en werken gecombineerd en in Middelie zijn de agrarische waarden en natuurwaarden goed voelbaar. ***Hoe kunnen die kernkwaliteiten zich verder ontwikkelen?***

Het deel van de Purmer binnen de gemeente Edam-Volendam is een kenmerkend polderlandschap met een grootschalige verkaveling. De openheid van dit gebied vormt een ruimtelijke groene buffer tussen de verstedelijking van onze gemeente die van Purmerend. ***Blijven we inzetten op behoud van de groene buffer of kijken we daar ook naar mogelijkheden om ontwikkelingen mogelijk te maken?***

Analyse leefomgeving

Voordat we met het avontuur 'omgevingsvisie' begonnen, hebben we een 'foto' gemaakt van ons vertrekpunt; een nulmeting van onze leefomgeving, waarmee we vaststellen hoe die leefomgeving er nu voor staat. Voor een uitgebreide analyse wordt verwezen naar de ***bijlage 'Leefomgevingsfoto'***. Dit vormt tevens de opstap naar een MER (Milieueffectrapport), die - afhankelijk van de diepgang van de definitieve visie - opgesteld zal (moeten) worden. In het bijzonder hebben we ook onderzoek gedaan naar onze woonbehoefte. De uitkomsten daarvan zijn terug te vinden in de ***bijlage 'Woningmarktanalyse'***.

Onze leefomgeving verandert! Wereldwijd verandert het klimaat. Tussen 1901 en 2010 is het gemiddelde zeeniveau met 19 centimeter gestegen. De verwachting is dat hier tot 2065 24 tot 30 centimeter en tot 2100 40 tot 63 centimeter bij komt (un.org, 2020). Op basis van het VN-Klimaatakkoord van Parijs hebben de 28 lidstaten afgesproken dat de EU in 2030 minimaal 40% minder moet uitstoten. Maar zelfs als we klimaatverandering weten af te remmen, zullen de gevolgen eeuwen lang blijven bestaan. *Welke maatregelen nemen wij in onze gemeente en hoe gaan we om met verandering?*

De totale oppervlakte van de gemeente bedraagt ca. 8.000 ha. Ongeveer 36% van dit oppervlak bestaat uit water. Het land gebruiken we voor 79% voor agrarische doeleinden. We zijn dus een echte waterrijke en agrarische gemeente! *Hoe ziet de toekomst van dit landschap er uit?*

In onze gemeente wonen ongeveer 36.000 mensen in bijna 15.000 woningen. Edam-Volendam kenmerkt zich door een percentage koopwoningen dat opmerkelijk hoger is dan het gemiddelde in Nederland. Dat betekent ook dat het percentage sociale huurwoningen en particuliere huurwoningen kleiner is dan gemiddeld. Met 87,3% ééngezinswoningen binnen de totale woningvoorraad en een gemiddeld huishouden van 2,45 personen, zou je kunnen zeggen dat we ook een 'gezinsgemeente' zijn. *Hoe zal dit in de toekomst zijn? Hebben we dan nog steeds grote behoefte aan die ééngezinswoning?* Onze gemeente heeft naar verwachting een huishoudensgroei van +1.165 in de periode tot 2030 en +570 in de periode 2030-2040. [Woningmarktanalyse, Gem. E-V] *Waar kunnen we die extra woningen bouwen?* We hebben een duidelijke opgave voor de bereikbaarheid en diversiteit van de voorzieningen binnen de gemeente [Leefbaarometer, Min. BZK]. *Hoe houden we samen onze voorzieningen dichtbij?*

In Edam-Volendam zijn twee keer zoveel zzp-ers actief als gemiddeld in Nederland. In vergelijking verdienen zij gemiddeld meer, en zijn er minder zzp-ers met lage inkomens. Dit is toonbeeld van het ondernemerschap. Onze industrie- en bedrijventerreinen bieden geen grote ontwikkelruimte meer voor onze ambitieuze ondernemers. Werkgebieden die eerst op de goede plek lagen, liggen nu ingeklemd tussen woongebieden. *Hoe kunnen we onze economie versterken en tegelijkertijd onze leefomgeving verbeteren? Hoe gebruikt de ondernemer de leefomgeving en hoe ontwikkelt zich dat in de toekomst?*

Sport en de gemeente Edam-Volendam zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. We hebben veel sportaccommodaties en we maken ook graag gebruik van onze mooie leefomgeving om te ontspannen. De verwachting is bovendien dat sport en bewegen naar de toekomst toe steeds minder gebonden is aan tijd, plaats en een vereniging. Vaak kiezen sporters ervoor om zelfstandig of in kleine, zelfgeorganiseerde groepen te sporten, op momenten dat het hen uitkomt. Hierbij maken ze gebruik van de openbare ruimte en het groen in en rondom de kernen. We mogen daarnaast jaarlijks vele mensen verwelkomen om van onze leefomgeving te genieten. Mensen komen voor ontspanning in ons landschap en bezoeken onze verschillende kernen. Edam scoort bijvoorbeeld een gemiddeld rapportcijfer van 8,4 bij bezoekers; met name de bereikbaarheid per openbaar vervoer en het aspect veiligheid scoren daarbij hoog. (Amsterdam Marketing, 2016) *Hoe kunnen we ook in de toekomst blijven genieten van onze sport- en recreatie mogelijkheden? Hoe scoren bezoekers onze gemeente in de toekomst?*

2.2 Grote vraagstukken

We willen dat de omgevingsvisie een duidelijke koers uitzet voor de toekomst. Daarom hebben we een verkenning gedaan van grote opgaven die op onze gemeente afkomen.

Woningbehoefte

Door individualisering, huishoudensverdunning en vergrijzing veranderen de woonwensen. Daardoor blijft er vraag naar meer geschikte en passende woonruimte bestaan, zowel in de huur- als in de koopsector. In de periode 2019-2040 neemt de woningbehoefte in Noord-Holland toe met circa 202.000 woningen. [*bron: Bevolkingsprognose Noord-Holland 2019-2040*] Tot 2030 verwacht provincie Noord-Holland voor onze gemeente een groei van 1.100 huishoudens.

Hoe gaat die woningbehoefte zich verder ontwikkelen? Hoe willen wij wonen in de toekomst?

Vergrijzing, zelfredzaamheid en zorg voor elkaar

Absoluut en relatief gezien is de vergrijzing hoog. In Edam-Volendam is de huishoudensgroei hierdoor de komende jaren groter dan de bevolkingsgroei. De zorgvraag neemt sterk toe. Tegelijkertijd willen we dat inwoners langer thuis wonen kunnen blijven wonen, maar ook dat er voldoende woonmogelijkheden zijn wanneer thuis wonen niet meer gaat. Met de toewijzing van veel nieuwe zorgtaken aan de gemeente lijkt het erop dat er een nieuwe behoefte is ontstaan aan maatschappelijk vastgoed. Deze ontwikkeling gaat gepaard met het terugtrekken van woningcorporaties uit maatschappelijk vastgoed, omdat deze zich meer op het kerndoel ‘sociale woningbouw’ zijn gaan concentreren. Het aanpassen van bestaande huur- en koopwoningen, maatschappelijk vastgoed en de mobiliteit van de ouder wordende bevolking vraagt de komende jaren om extra aandacht.

Hoe spelen we in op de veranderende woonwensen van de ouder wordende bevolking? Hoe passen we onze leefomgeving aan zodat deze ook voor senioren veilig gebruikt kan blijven worden? Hoe zorgen we dat onze kernen vitaal en leefbaar blijven?

Vitale en leefbare kernen

De vitaliteit en leefbaarheid vergt constante aandacht. In de kleinere kernen staan de voorzieningen onder druk. In de grotere kernen dreigen gebieden onder de voet te worden gelopen door grote aantallen bezoekers en zien we door de bussen de bus niet meer. Door stedelijke verdichting komen woon- en werkgebieden (weer) dichter bij elkaar.

Hoe houden we het leven in de kleine kernen vitaal? Hoe houden we onze lucht, bodem en water schoon? Hoe zorgen we dat geluidshinder acceptabel blijft? Hoe zorgen we voor een goede balans tussen toerisme en leefbaarheid?

Economische transitie en werkgelegenheid

In Edam-Volendam wordt gewerkt. Hard gewerkt. Dat is goed voor de mensen. En wat goed is voor de mensen is goed voor de gemeenschap. Om ook later te kunnen genieten van al dat harde werken is het zaak dat er nu vooruit wordt gekeken. Op bedrijventerrein Julianaweg zijn vragen uit de markt voor de realisatie van woningbouw, maar ambitieuze ondernemers hebben geen ruimte om te groeien.

Kunnen we hier in de toekomst nog wel werken of krijgen we meer informele werklocaties? Moeten alle bedrijven de gemeente uit, om plaats te maken voor woningbouw? Of worden we het nieuwe Siliconvalley? Kan vis uit een 3D printer komen? Moeten al onze agrariërs een carrièreswitch tot krokodillenfluisteraar overwegen? Is er straks nog genoeg werk voor onze kinderen?

Met de wereldwijde ambities op het gebied van verduurzaming groeit de noodzaak van een transitie naar een circulaire economie. Hierin worden nieuwe verbindingen in productieprocessen tussen bijvoorbeeld water, landbouw en energie gezocht om kringlopen te sluiten en het hergebruik van rest- en afvalstoffen mogelijk te maken. Productieprocessen worden niet alleen efficiënter, maar hebben ook een minder grote negatieve impact op mens en natuur. Samen met Gemeente Purmerend en Beemster hebben we in 2020 de handschoen opgepakt om van onze regio de 'houtbouwregio' van de MRA - of misschien wel van Nederland - te maken.

Hoe zou de circulaire economie van Edam-Volendam er uit kunnen zien? Kunnen wij een koploper worden in bepaalde circulaire economische ontwikkelingen?

Energie, klimaatverandering en biodiversiteit

Duurzaamheid betreft een steeds omvangrijker onderwerp, waarvan de energietransitie op dit moment de meest actuele en ook acute is. Dat is een typisch transitievraagstuk: we weten ongeveer waar we vandaan komen (centrale energieopwekking op basis van gas en kolen), we kennen elementen die behulpzaam zijn bij een transitie naar een nieuw systeem, maar hebben nog geen vastomlijnd idee hoe het eruit gaat zien en hoe we dat gaan organiseren.

Hoe kunnen wij in de toekomst in onze energiebehoefte voorzien? Kunnen we onze energiebehoefte verminderen?

We leven al eeuwenlang samen met water. Dit heeft ons welvaart, kennis en erfgoed opgeleverd. Maar ook risico's. Klimaatverandering zorgt voor steeds meer extremere weersomstandigheden. Extreme warmte en droogte of juist hevige regenval. De kans op overstromingen neemt toe en hittestress wordt een groeiend probleem. Door landbouwkundige drooglegging van veenweiden treedt krimp, inklinking en oxidatie van veenbodems op. Hierdoor daalt het maaiveld en komen broeikasgassen vrij. Door klimaatverandering zal dit proces toenemen.

Hoe gaan we er samen voor zorgen dat we droge voeten houden? We hebben in Europa met elkaar afgesproken dat we in 2050 klimaatneutraal willen zijn. Hoe zou het klimaatbestendige Edam-Volendam van de toekomst er uit kunnen zien? Kunnen we onze veenweidegebieden minder kwetsbaar te maken voor gevolgen van klimaatverandering (zoals meer maaivelddaling, wateroverlast en verdroging)? Of kiezen we voor een andere toekomst van het landschap?

De biodiversiteit is in 2016 in Noord-Holland met 85% afgenomen ten opzichte van de oorspronkelijke ongestoorde situatie rond 1700. Prognoses geven aan dat dit percentage met nog eens tien procent afneemt in de komende veertig jaar. Afbreuk van onze ecosystemen heeft een negatieve invloed op de basis van ons leven. Dit alles vraagt om meer waterberging, dijkversterking en terreinen klimaatbestendig (adaptief) en ecologisch in te richten. Er is een transitie nodig naar een situatie waarin investeringen in groen, water, wegen en (her)ontwikkeling worden gecombineerd om de klimaatbestendigheid, veiligheid, kwaliteit en gezondheid van de stad te verbeteren en betaalbaar te houden. De gemeente heeft zich in maart 2019 aangesloten bij de landelijke publiekscampagne van Stichting Steenbreek. Het doel van deze actie is het tegengaan van de verstening in de tuin en bewoners bewust maken van de nadelige gevolgen van deze verstening.

Is de bij er straks ook nog bij of luisteren we dan naar het gezoem van 'bestuif-drones'?

Technologie en innovatie

Digitale informatie en communicatie is steeds meer aanwezig in de fysieke leefomgeving (sensoren, camera's) en maakt nieuwe innovaties mogelijk op het vlak van bijvoorbeeld veiligheid en mobiliteit.

Hoe kunnen we nieuwe technieken inzetten om onze leefomgeving te verbeteren?

Mobiliteit en bereikbaarheid

Onze mobiliteit gaat veranderen! Tegenwoordig delen we soms auto's en we gaan steeds meer elektrisch rijden; niet alleen met de auto maar ook met de fiets krijgen we een duwtje in de rug. De Noord-Zuidlijn rijdt en bussen naar Amsterdam worden binnenkort allemaal elektrisch. Elke fabrikant die iets met auto's of luchtvaart doet, houdt zich ook bezig met de ontwikkeling van 'vliegende auto's'.

Hoe ontwikkelt dit zich verder in de toekomst? En wat voor eisen stelt dat aan de leefomgeving van morgen?

Van Waterlandse tram naar 'bouwbusjesfile' op de N247. Onze bereikbaarheid is constant in beweging. Als we meer woningen en bedrijven bouwen, moet onze infrastructuur mee (kunnen) bewegen.

Hoe passen we onze wegen aan op een veranderende wens voor bereikbaarheid?

We hebben een snelweg door onze gemeente maar geen op en afrit. We hebben een spoorlijn door onze gemeente maar geen station. Om de bereikbaarheid van onze gemeente te behouden en te verbeteren moeten we nadenken over nieuwe ontsluitingen. Niet alleen voor de bereikbaarheid, maar ook voor de veiligheid, leefbaarheid en gezondheid van de leefomgeving rondom de bestaande primaire ontsluitingswegen.

Welke kansen liggen er voor een betere bereikbaarheid van onze gemeente?

2.3 Gebiedsverhalen

Voor een goede vertaling van ons beleid (omgevingsvisie) naar regelgeving (omgevingsplan) wordt het grondgebied van de gemeente Edam-Volendam aan de hand van vier samenhangende gebieden beschreven. We noemen dit 'gebiedsverhalen'. We geven daarin een beschrijving op hoofdlijnen, we beschrijven de uitdagingen / grote vraagstukken die specifiek voor de betreffende gebiedstypologie kenmerkend zijn en we verwijzen naar relevante documenten voor de beschrijving van de gebiedskarakteristieken.

We onderscheiden hierin:

1. **Oude kernen**
2. **Woongebieden**
3. **Landelijke gebieden**
4. **Industrie- en bedrijventerreinen**

We leggen de basis voor het onderscheid van de gebieden in de omgevingsvisie, maar de concrete afbakening en beschrijving van de gebieden wordt uitgewerkt in het omgevingsplan, aangezien hier bij ontwikkelingen verschuivingen in kunnen ontstaan.

Oude kernen

De historische dorpskern Oosthuizen met de kenmerkende Raadhuisstraat, het beschermde stadsgezicht van Edam met het Oorgat, de Zeesluis en de haven en tot slot de oude kom van Volendam met het attentiegebied, de bebouwing aan de dijk en de haven. Allen omgeven door groen en water. Niet voor niets heet de regio Waterland. Rijk aan historie en verscheidenheid. Elke kern met z'n eigen charmes en in alle oude kernen is een verscheidenheid aan gebouwen en openbare ruimte terug te vinden.

De oude kernen hebben hun eigen identiteit maar kennen overeenkomstige uitdagingen. Individuele wensen tot uitbreiding of aanpassing van woningen en gebouwen, kunnen er toe leiden dat de gebiedskarakteristiek langzaam wordt verlaten. De vitaliteit van de kernen staat over druk doordat de draagkracht voor een goed voorzieningenniveau verandert. De balans tussen de aantrekkingskracht van de kernen op bezoekers enerzijds en leefbaarheid anderzijds is delicaat. Daarnaast zorgen de smalle straten voor een uitdaging op het gebied van verkeersveiligheid, bereikbaarheid en parkeren. De opgave voor de energietransitie binnen deze gebieden is groot als we denken aan de overwegend oude bebouwing en het historische karakter dat behouden zou moeten worden. De compacte bebouwing en verharding leidt er bovendien tot een verhoogde kans op hittestress en wateroverlast bij hevige neerslag.

- *Voor een beschrijving van het karakter van de oude kern van Edam wordt verwezen naar het 'Aanwijzingsbesluit Stadsgezicht Edam' van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk uit 1977.*

- *Voor een beschrijving van karakteristieken van de oude kern van Volendam, waaronder in het bijzonder het attentiegebied, wordt verwezen naar de 'Cultuurhistorische Verkenning Attentiegebied Oude Kom Volendam' van de gemeente Edam-Volendam uit 2012.*

Woongebieden

Het gaat hier om de gebieden met daarin overwegend moderne woningbouw. Thans gaat het daarbij enerzijds om het gebied tussen de Julianaweg en het gebied begrensd door Stadsgezicht Edam, het Groot- en Klein Westerbuiten en anderzijds het gebied van Oosthuizen begrensd door de N247 en de Oostdijk. De twee gebieden zijn omgeven door agrarisch gebied en groene longen (natuur/stadsparken) en water. Rustige woonwijken met verschillende ontwikkelmomenten bestaan overwegend uit grondgebonden woningen, met hier en daar op een aantal locaties geconcentreerde winkelgebieden en/of supermarkten en maatschappelijke/sport voorzieningen op wijkniveau. Er is een diversiteit in stedenbouwkundige structuren, groen- en waterstructuren en woningtypen.

Woningbehoefte in het verleden, nu en in de toekomst leidt tot een groei van stedelijk gebied. Dit leidt in toenemende mate tot de noodzaak van efficiënt en duurzaam ruimtegebruik voor de toekomstige behoefte, zonder dat dit ten koste gaat van de leefbaarheid en kwaliteit van de bestaande woongebieden. Binnen de woongebieden vormen klimaatverandering en biodiversiteit in toenemende mate een uitdaging. De energietransitie zorgt voor een aanzienlijke opgave voor individuele woningeigenaren, maar ook voor de uitrol van collectieve warmtevoorzieningen en een aanpassing van ons elektriciteitsnetwerk.

- *Voor een beschrijving van het karakter van de verschillende woongebieden wordt ondermeer verwezen naar de verschillende beeldkwaliteitsplannen die ten tijde van de ontwikkeling van de gebieden zijn uitgewerkt.*

Landelijke gebieden

Het buitengebied van Edam-Volendam heeft voor het overgrote deel een groen karakter en wordt gekenmerkt door grote openheid: weidse weilanden en natuurgebieden gecombineerd met veel water. De openheid wordt doorbroken door verspreide lintdorpen en verkeersaders. De hoofdactiviteit binnen het gebied is agrarisch en wordt gebruikt door agrarische bedrijven, meest(melk)rundveehouderijen. Daarnaast zijn er enkele (hoogwaardige) paardenhouderijen en -fokkerijen en worden schapen gehouden. Andere bedrijvigheid zijn enkele loonbedrijven. Bij particulieren of gecombineerd met deze bedrijven is er veel verblijfsrecreatie in de vorm van diverse B&B 's en zijn er diverse campings, variërend in omvang van enkele plekken in de vorm van kamperen-bij-de-boer tot grote, formele campingterreinen. De agrarische bedrijven zijn essentieel voor behoud en onderhoud van het veenweidegebied. Zonder beweiding, begrazing en maaien zou het gebied zeer snel verruigen en minder of niet geschikt zijn voor weidevogels. Veel agrariërs hebben natuurbeheercontracten met bijvoorbeeld Staatsbosbeheer. Anderzijds is er het spanningsveld tussen natuurbeheer (hoog waterpeil) en agrarisch beheer (laag waterpeil). Grote delen van het gebied zijn aangewezen als natuurgebied. Het gaat daarbij zowel om grote Natura2000 gebieden (Polder Zeevang en het Markermeer) als om het Natuur Netwerk Nederland. Tevens zijn er nog kleinere natuurgebieden als zodanig bestemd en beschermd, met name langs de IJsselmeerdijk. Het grootste deel van het gebied is aangewezen als weidevogelleefgebied. Het gebied straalt rust en natuur uit. Met deze (kern) kwaliteiten nodigt het gebied uit tot extensief recreatief gebruik in de vorm van wandelen en fietsen. Daarnaast is er veel waterrecreatie hetgeen kan worden afgeleid uit de diverse jachthavens in het gebied. Het gaat hierbij om een (voldoende) aantal goed gefaciliteerde voorzieningen, die een bijdrage leveren aan de recreatieve beleving van het gebied. Het gaat daarbij om de vluchthaven Schardam, de kleine jachthaven in Warder nabij het openluchtzwembad en de grote(re) havens van Edam en Volendam.

Vanwege toekomstige ontwikkelingen die op ons af komen (woningbehoefte, klimaatadaptatie, energiestrategie) staat het landschap in onze gemeente onder druk. De uitdaging is dan ook om de toekomstbestendigheid en de economische draagkracht van het gebied te versterken en - in het geval van ontwikkelingen - op basis van ons integrale beleid zorgvuldige afwegingen te maken die passend zijn bij het karakter van het gebied.

- *Voor een beschrijving van het karakter van het gebied wordt verwezen naar de 'Leidraad Landschap en Cultuurhistorie' van de Provincie Noord-Holland uit 2018.*

Industrie- en bedrijventerreinen

In Edam-Volendam zijn meerdere bedrijventerreinen. De bebouwing op de terreinen wisselt sterk in kwaliteit, omvang, hoogte en gebruikte materialen. De terreinen kennen veel verharding en weinig groen. De ruimte tussen of voor gebouwen wordt veelal gebruikt als parkeer-, laad- en losruimte. Aan de Oosthuizerweg/Nijverheidsstraat te Edam ligt het industrieterrein Oosthuizerweg. De ruimtelijke opbouw bestaat uit een aantal evenwijdig lopende straten waarlangs de bedrijven zijn gevestigd. Het stratenpatroon en de verkaveling volgen in grote lijn de oorspronkelijke richting van het landschap. In Volendam ligt het bedrijventerrein Julianaweg. De structuur van het gebied bestaat uit een centrale ontsluitingsweg (Julianaweg) - een woonboulevard met (boven)lokale functie - met dwars daarop een aantal verkeerslussen die zorgen voor de verdere ontsluiting van andere bedrijvigheid. In Oosthuizen, aan de Hoornse Jaagweg, ligt het bedrijvenpark Oosthuizen. Door de ligging ten noorden van Oosthuizen en de ligging aan het open landschap, is de locatie van invloed op de ruimtelijke beleving van de aanliggende gebieden. Het laatste terrein betreft Slobbeland dat achter het Zuideinde te Volendam buitendijks aan het water is gelegen. Door de ligging aan het water, en tussen het Marinapark en de haven, ondergaat dit gebied al langer een transitie, waardoor bedrijven het terrein delen met recreatieve en toeristische functies.

Binnen de gemeente Edam-Volendam is geen verdere fysieke uitbreidingsruimte meer beschikbaar. Bestaande bedrijven worden daardoor belemmerd in hun ontwikkelingsmogelijkheden, waardoor de kans ontstaat dat werkgelegenheid weg vloeit. Bovendien groeit de gemeente in aantallen huishoudens, maar kan de gemeente door het gebrek aan uitbreidingsruimte onvoldoende meegroeien in de hoeveelheid werkgelegenheid. De Volendamse terreinen liggen in toenemende mate ingeklemd tussen woongebieden waardoor de twee functies elkaar in toenemende mate in de greep houden. De ligging van deze twee gebieden leidt daarnaast tot opgaven voor de bereikbaarheid van de bedrijven enerzijds en de leefbaarheid van woongebieden anderzijds. De bebouwing op de bestaande terreinen is wisselend in kwaliteit, waardoor een aanzienlijke opgave ligt ten aanzien van verduurzaming. De terreinen zijn bovendien veelal verhard, waardoor ook deze gebieden gevoelig zijn voor hittestress en wateroverlast bij hevige neerslag.

3 IN GESPREK OVER AMBITIE | Samen zetten we koers!

Eerst participatie, dan pas een visie. We zijn in aanloop naar de verwoording van een eerste versie van onze omgevingsvisie breed in gesprek gegaan over ambitie.

We hebben onder de noemer 'Het Praathuis' voor de breedste participatieaanpak tot nu toe gekozen, om inwoners en ondernemers de mogelijkheid te geven om samen de koers van onze leefomgeving in Edam-Volendam te bepalen. Ook zijn we op bezoek geweest bij andere overheden en instanties om vooraf afstemming te zoeken naar onderwerpen die een rol zouden kunnen spelen binnen onze gemeente. We gaan hier een vervolg aan geven in stap 4 van het proces.

2.1 'Het Praathuis'

We kijken allemaal anders tegen onze leefomgeving aan. Dat komt bijvoorbeeld doordat we een andere achtergrond hebben, doordat we op een andere plek wonen of doordat we van een andere leeftijd zijn. Door met elkaar in gesprek te gaan ontstaat enerzijds wetenschap en begrip voor elkaars belangen en kunnen we anderzijds gezamenlijke waarden en doelstellingen benoemen die ten grondslag liggen aan die belangen. Door een breed spectrum aan middelen die een diversiteit aan doelgroepen aanspreekt in te zetten en door naar deze doelgroepen toe te gaan, hebben we er naar gestreefd om een zo goed mogelijke afspiegeling te verkrijging van hoe de samenleving in onze gemeente denkt over de toekomst van onze leefomgeving.

Op de site ***omgevingsvisie.edam-volendam.nl*** was het traject actueel te volgen. We zijn actief geweest op sociale media en hebben diverse activiteiten en acties gehouden. Eén van de meest opvallende activiteiten was ons mobiele praathuis. Het was een van de middelen, maar 'Het Praathuis' - geïnspireerd op het praathuis op de dijk in Volendam - is in onze gemeente synoniem gaan staan voor (burger)participatie; het gesprek dat we met elkaar hebben om samen koers te zetten.

In deze paragraaf vindt u een korte samenvatting van de verschillende activiteiten en de opbrengsten. ***Een uitgebreid verlag van deze stap 2 van ons proces is terug te vinden in de bijlage 'In gesprek over ambitie'. Daarin staat ook de 'rode draad' benoemd, waar we het met elkaar over eens zijn en die de basis vormt voor voor de verdere uitwerking van onze visie!***

Afspraken vooraf!

Om mensen uit Edam-Volendam goed bij de omgevingsvisie te betrekken, maakten we vooraf afspraken. De afspraken maken duidelijk wat we van deelnemers vragen, hoe we met de inbreng om gaan, en wat en op welke manier we deelnemers betrekken.

‘Het Praathuis’ kwam naar u toe!

Wie kent ons praathuis aan de dijk nou niet? En hoe mooi zou het zijn als we met het praathuis naar de mensen toe kunnen gaan? Het praathuis op de dijk stond symbool voor ons mobiele praathuis. Met dat mobiele praathuis zijn we de gemeente rond gegaan en hebben we ontzettend veel mensen gesproken over de toekomst van onze leefomgeving. We hebben het mobiele praathuis op verschillende plekken in onze gemeente geplaatst; niet overal spelen dezelfde onderwerpen. Hierdoor hebben we uit alle hoeken van onze gemeente en (ver) daarbuiten een breed spectrum aan belanghebbenden over een verscheidenheid aan onderwerpen gesproken.

Teken de toekomst

Van september tot en met december 2019 liep er een tekeningenactie voor de kleinste inwoners van onze gemeente. De tekeningenplaat kon worden opgehaald op het stadskantoor, werd uitgedeeld bij het mobiele praathuis maar was ook te downloaden op de internetpagina. De prijswinnaars kwamen met geweldige ideeën!

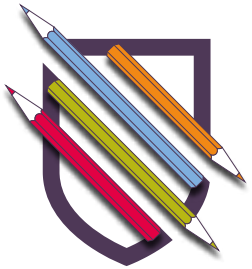

WINNAAR
DEBATTLES
Merel

NAAR!

Buurtbingo

Om ouderen te betrekken bij de omgevingsvisie, zijn we op 19 november 2019 bij het Sint Nicolaashof in Volendam en op 29 november 2019 bij de Meermin in Edam langs geweest en hebben we daar de Buurtbingo gespeeld. Aan de hand van vragen over de leefomgeving zijn we daar het gesprek aan gegaan en kregen we te horen wat door de bewoners van verzorgingshuizen belangrijk wordt gevonden of wat ze vanuit hun levenservaring willen meegeven voor de toekomst van de leefomgeving.

Ansichtkaarten

We deelden ansichtkaarten uit aan de inwoners met het verzoek ze terug te sturen naar de gemeente. Op de voorkant stonden foto's van mooie plekken in de gemeente en op de achterkant stonden vragen over de leefomgeving. Veel mensen vonden de kaarten te mooi om terug te sturen en vroegen er ééntje meer om te bewaren! We kregen desondanks diverse kaarten terug.

Fotografeer een duim

Wij hebben meerdere duimen van 50 x 50 cm uitgedeeld binnen de gemeente. De bedoeling was dat deze duimen op de foto werden gezet op plekken in de gemeente die mooi zijn of juist beter zouden kunnen en dat de duim vervolgens aan een bekende werd doorgegeven. Met de foto's kon een prijs worden gewonnen en de gemeente gebruikt de foto's als input voor de omgevingsvisie.

Het spel dat uw toekomst zal veranderen

Op donderdag 14 november 2019 hebben we de eindbijeenkomst van 'Onze economische toekomst 2040' aangegrepen om in gesprek te gaan met aanwezigen. Ongeveer 400 ondernemers en andere geïnteresseerden waren getuige van deze spectaculaire en inspirerende avond! Speciaal voor deze avond hebben we een spel ontwikkeld om in één van de workshops op een leuke en toegankelijke manier met elkaar in gesprek te gaan en vrij te denken over de toekomst van onze fysieke leefomgeving. Het spel is door de ambtelijke organisatie bedacht en vormgegeven om op een toegankelijke manier in korte tijd veel bruikbare inbreng voor de omgevingsvisie te verkrijgen. De toegangskaarten voor de workshop waren in sneltreinvaart vergeven. Met twee groepen enthousiaste deelnemers hebben we in twee keer twintig minuten ongeveer 200 ideeën voor de leefomgeving opgehaald. Dat doen niet veel participatievormen ons na! Het spel werkte prikkelend voor de verbeelding en gaf ruimte om vrij te denken. Het doel en de ondertoon is echter een serieuze en dat werd door de deelnemers goed vertaald in een hoop bruikbare ideeën voor de toekomst van onze leefomgeving!

De vele ideeën die we hebben opgehaald kunnen we natuurlijk niet allemaal realiseren. Dat was vooraf duidelijk gecommuniceerd en daar was de aard van het spel vaak ook niet naar; geluksvakjes met een onbeperkte investeringsmogelijkheid komen helaas in onze fysieke leefomgeving niet voor. We hebben de ingebrachte ideeën wel zo goed mogelijk gecategoriseerd naar ambities. Dit hebben we meegenomen in het proces om tot de voorliggende concept omgevingsvisie te komen. Het spel heeft inmiddels regionaal de nodige aandacht en navolging gekregen in de vorm van een nieuw spel gericht op samenwerking binnen de MRA deelregio Zaanstreek-Waterland. Alle gemeenten en de provincie hebben een eigen spel gekregen. Nieuwe spellen voor de hele Metropool Regio Amsterdam, voor deelregio's van de provincie, voor de hele provincie Noord-Holland en voor een congres van de VNG zijn in voorbereiding.

VRAAGKAARTEN
ANTWOORDKAARTEN
2
Zet uw antwoord
op een antwoordkaart
en plak op het bord!

2.2 Afstemming vooraf

De Omgevingswet voorziet niet in juridische doorwerking van de omgevingsvisie van een 'hoger' bestuursorgaan naar de omgevingsvisie – of enig andere instrument – van andere bestuursorganen. Desalniettemin maken de verantwoordelijkheden en de omgevingsvisies van andere bestuursorganen deel uit van de context waarbinnen wij onze visie vast gaan stellen. Wij stemmen daarom - voor de vaststelling van de definitieve visie – onderwerpen met andere bestuursorganen af. Daarnaast voeren we regelmatig gesprekken over onderwerpen in de fysieke leefomgeving met andere partijen en samenwerkingsverbanden. Soms gaat dat over lokale onderwerpen, maar soms zijn onderwerpen zo groot dat wij die regionaal of nationaal moeten bespreken. We gebruiken deze contacten ook voor het opstellen van en het werken met de omgevingsvisie.

Met de afstemming hebben we reeds in stap 2 en stap 3 ambtelijk een begin gemaakt. Daar is deze paragraaf een weergave van. In stap 4 zetten we die gesprekken voort en breiden we de afstemming - met de voorliggende concept omgevingsvisie onder de arm – ook uit naar andere partijen waarvan de navolgende weergave geen uitputtende opsomming is.

Nationale omgevingsvisie (NOVI)

Op 20 juni 2019 is de ontwerp-NOVI gelanceerd. Dit ontwerp is samen met het Milieueffectrapport NOVI (PlanMER) van 20 augustus 2019 tot en met 30 september 2019 ter inzage gelegd. Tijdens die periode vond in het provinciehuis in Haarlem op 11 september 2019 een informatiebijeenkomst plaats. In september 2020 is de definitieve NOVI gepubliceerd.

We hebben deelgenomen aan de informatiebijeenkomst van de ontwerp-NOVI. We hebben kennisgenomen van de ontwerp-NOVI en de definitieve NOVI. Binnen ons concept voor de gemeentelijke omgevingsvisie houden we op verschillende onderdelen rekening met de nationale versie. Een goed voorbeeld daarvan is het afwegingskader, maar ook bij de formulering van onze hoofdambities is rekening gehouden met de nationale ambities.

Nationale omgevingsvisie (NOVI)
Duurzaam perspectief voor onze leefomgeving

In Nederland staan we voor grote opgaven. De bouw van 1 miljoen nieuwe woningen, duurzaam energie opwekken, klimaatverandering en de overgang naar een circulaire economie vragen veel ruimte. Meer ruimte dan beschikbaar is in Nederland. We moeten keuzes maken zodat Nederland ook voor toekomstige generaties een veilig, gezond en welvarend land kan blijven.

De uitdagingen waar we voor staan, de keuzes die we moeten maken staan in de NOVI beschreven.

De NOVI is ontwikkeld in nauwe samenwerking met overheden en maatschappelijke partijen. Het uitvoeren van de visie doen we met elkaar: als één overheid, samen met de samenleving.

Provincie Noord-Holland

De omgevingsvisie van de provincie 'NH2050' is op 19 november 2018 vastgesteld. De gemeente Edam-Volendam heeft ambtelijk in bijeenkomsten aan de inhoud bijgedragen.

We zijn op de hoogte van de doelstellingen van de provincie die in NH2050 zijn verwoord. Wij houden de provincie op de hoogte van de voortgang van ons proces om tot een gemeentelijke omgevingsvisie te komen. We zijn op 05 oktober 2021 het gesprek met de provincie aan gegaan met de centrale vraag, waar de gemeentelijke omgevingsvisie van Edam-Volendam rekening mee zou moeten houden als het gaat om de doelstellingen en belangen van de provincie. Er is afgesproken om in stap 4 op basis van onze concept visie verder in gesprek te gaan.

Buurgemeenten

Niet alleen binnen samenwerkingsverbanden hebben wij gesprekken met andere gemeenten. Wij weten onze buren natuurlijk ook te vinden als bepaalde onderwerpen daar om vragen. De omgevingsvisie is zo'n onderwerp.

We zijn in het eerste kwartaal van het jaar 2020 in gesprek gegaan met de gemeenten Purmerend/Beemster, Koggenland en Waterland over onze omgevingsvisie. In die gesprekken zijn samen gemeenschappelijke doelen benoemd en is 'de buren' de vraag gesteld waar de gemeentelijke omgevingsvisie van Edam-Volendam rekening mee zou moeten houden als we kijken naar de belangen van de betreffende gemeente. We hebben afgesproken om in stap 4 nogmaals afstemming met elkaar te zoeken. Andere gemeenten in de regio gaan we informeren.

Gemeente Koggenland

Gemeente Koggenland is reeds enige tijd bezig met de implementatie van de Omgevingswet in de organisatie en werkt door middel van een kadernota naar een omgevingsvisie toe. Koggenland heeft daarvoor een succesvolle enquête gehouden. Uit deze enquête is duidelijk naar voren gekomen wat de bevolking wil: rust en groen, maar starters en senioren moeten wel een plek krijgen.

In de afstemming met Koggenland is onder andere gesproken over woningbouw. In Koggenland worden naar verwachting 100 woningen per jaar gebouwd. Maar ook energie was onderwerp van gesprek. Koggenland kent meerdere windmolens. Edam-Volendam niet. Komen er meer windmolens in onze regio als gevolg van de energietransitie? En hoe kijken we aan tegen zonneparken? Andere verbindende onderwerpen die zijn verkend, zijn bijvoorbeeld recreatie (zoals het verbinden van fiets-, wandel- en vaarroutes), de agrarische sector, dijkversterking en het water van het Markermeer

Gemeente Waterland

Gemeente Waterland heeft in 2017 een omgevingsvisie vastgesteld. Deze moet alleen nog wel 'Omgevingswet-klaar' gemaakt worden. Dit zal de komende jaren gebeuren. De gemeente Waterland heeft de ambitie om in de komende periode ongeveer 1000 woningen te realiseren. Dit gaat op diverse locaties gebeuren, waarvan de herstructurering van het Galgeriet in aantallen de voornaamste is. Ten aanzien van bedrijvigheid kiest Waterland er namelijk voor om dit zo veel mogelijk te verwijzen naar bijvoorbeeld Baanstee-Noord in Purmerend, om ruimte te maken voor binnenstedelijke woningbouw.

Met het oog op ontwikkelingen in de gemeenten Purmerend, Waterland en Edam-Volendam is ook over de doorstroming van de N247 en het openbaar vervoer besproken. Met Waterland hebben we in landschappelijk opzicht veel verwantschap. Voor dit gezamenlijke karakteristieke veenweidelandschap waren onder andere klimaatverandering, waterhuishouding, bodemdaling en de energietransitie belangrijke gespreksonderwerpen.

Gemeente Purmerend
Gemeente Purmerend heeft actueel beleid of werkt momenteel aan beleid voor diverse onderwerpen van de leefomgeving. In 2017 is er bijvoorbeeld gestart met het maken van de agenda ‘Purmerend 2040’. Hierin verkent Purmerend de stappen die genomen moeten worden om onze stad voor te bereiden op de toekomst. Woningbouwlocaties, verkeersafwikkeling en duurzaamheid zijn enkele van de onderwerpen die in de agenda aan bod komen. Ander beleid (of beleid dat in ontwikkeling is) in Purmerend gaat onder andere over hoogbouw, leefbaarheid, mobiliteit en economie. Samen vormen deze documenten straks bouwstenen voor de omgevingsvisie van Purmerend.

Purmerend heeft een aanzienlijke woningbouwopgave. De gemeente Purmerend verwacht tot 2040 een aantal van 10.000 woningen bij te moeten bouwen om de eigen groei te huisvesten. Het zet daarbij beleidsmatig nadrukkelijk in op binnenstedelijke inbreiding. Purmerend beoogt daarmee de toevoeging van aanvullende woonmilieu’s en het draagkrachtiger maken van openbaar vervoer en centrumgebieden. Purmerend wilt minder gebruik van de auto en meer gebruik van de fiets en het openbaar vervoer. Net als in Edam-Volendam is het openbaar vervoer bijna volledig gericht op Amsterdam. De onderlinge verbindingen tussen kernen in de regio zijn met het openbaar vervoer minder sterk. Edam-Volendam en Purmerend hebben gedeelde belangen als we het hebben over de economische ontwikkeling van de regio, voldoende werkgelegenheid en studiemogelijkheden.

Het klaphek door, en op de koffie bij onze buren!

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK)

Het HHNK is er voor het beschermen van het land tegen het water, tegen wateroverlast en watertekort, voor schoon en gezond oppervlaktewater en voor veilige (vaar)wegen. De wettelijke bevoegdheden van het waterschap zijn vastgelegd in de Waterschapswet. Voor de onderdelen waar het waterschap in dit kader nadere eisen en stelt zijn vastgelegd in De Keur met bijbehorende leggers en beleidsregels. Een belangrijk project vormt de dijkversterking van de Markermeerdijken.

Op 4 december 2019 en op 26 augustus 2020 zijn de speerpunten van het HHNK in het kader van onze omgevingsvisie met het HHNK besproken. We houden daar in de concept omgevingsvisie zo veel mogelijk rekening mee en hebben afgesproken de afstemming in stap 4 voort te zetten.

Wijk- en dorpsraden

Wijk- en dorpsraden spelen een belangrijke rol in het gesprek tussen inwoners en de gemeente.

Op 25 september 2019 en 29 september 2021 zijn we met de wijk- en dorpsraden in gesprek gegaan over de omgevingsvisie. In 2019 was er in Hobrede een uitgebreide presentatie van het proces en uitleg over het nieuwe instrument. Er zijn ter plaatse duimen uitgedeeld en ansichtkaarten verspreid. Diverse raden hebben hun leden opgeroepen om het mobiele praathuis te bezoeken om inbreng te geven voor de omgevingsvisie. In 2021 hebben we in het dorpshuis in Beets de opbrengst van stap 2 gedeeld en hebben we het verdere proces richting de definitieve visie geschetst. In stap 4 komen we graag nogmaals langs om het concept te bespreken.

Veiligheidsregio Zaanstreek-Waterland (VrZW)

Veiligheidsregio Zaanstreek-Waterland is een samenwerkingsverband tussen gemeenten, brandweer, politie en GHOR, waarin wordt gewerkt aan de veiligheid van de inwoners van onze regio.

De speerpunten van de Veiligheidsregio zijn zo veel mogelijk meegenomen in de concept omgevingsvisie. In stap 4 gaan we met de Veiligheidsregio graag na of het aspect veiligheid voldoende is meegenomen.

Vervoersregio Amsterdam

De Vervoerregio Amsterdam verbindt gemeenten en werkt aan een regio waar mensen vlot hun bestemming bereiken. De gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Beemster, Diemen, Edam-Volendam, Haarlemmermeer, Landsmeer, Oostzaan, Ouder-Amstel, Purmerend, Uithoorn, Waterland, Wormerland en Zaanstad vormen samen de Vervoerregio Amsterdam. De Vervoerregio is opdrachtgever van het openbaar vervoer per bus, tram en metro. De Vervoerregio financiert ook verbeteringen in de regionale infrastructuur voor (vracht)auto, fiets en openbaar vervoer. De Vervoerregio stimuleert het fietsgebruik. Verder zet de Vervoerregio zich in voor een verkeersveilige regio en reductie van het aantal verkeersslachtoffers.

Op 01 september 2021 hebben we afstemming gezocht met de Vervoerregio. De doelstellingen waar de Vervoersregio zich hard voor maakt, zijn zo veel mogelijk meegenomen in de concept omgevingsvisie. Op basis van het concept gaan we in stap 4 graag weer in gesprek. Dan over de samenhang van deze doelstellingen binnen onze concept omgevingsvisie.

Koepel Sociaal Domein

De Koepel Sociaal Domein bestaat uit in totaal acht vertegenwoordigers vanuit de Jeugdraad, de WMO-raad, de Participatieraad en de Seniorenraad. De Koepel Sociaal Domein adviseert het college en/of de gemeenteraad gevraagd en ongevraagd over beleidsvoornemens.

Op 27 oktober hebben we de Koepel Sociaal Domein gesproken over speerpunten die zij graag terug zouden willen zien in onze omgevingsvisie. De doelstellingen van de koepel zijn vrij vertaald in de concept omgevingsvisie. Op basis van het concept gaan we in stap 4 met de Koepel Sociaal Domein in gesprek om samen de samenhang tussen doelen voor de fysieke leefomgeving en doelen voor het sociale domein aan te scherpen.

Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD)

Een GGD heeft de taak de gezondheid van inwoners in een gemeente of regio te beschermen en te bevorderen. De GGD draagt bij tot het creëren van een gezonde leefomgeving, die bewoners uitnodigt tot het ontwikkelen van gezond gedrag.

Op 30 augustus 2021 hebben we de Gemeentelijke Gezondheidsdienst gevraagd waar wij in onze visie rekening mee moeten houden. De doelstellingen van de GGD zijn met ons gedeeld. Gezondheid en het ontwikkelen van gezond gedrag is een nadrukkelijk onderdeel in onze concept omgevingsvisie. In stap 4 onderzoeken we graag met de GGD of dit onderwerp voldoende is verankerd.

Woningcoöperaties en huurdersorganisaties

De gemeente heeft met regelmaat overleg met de woningcoöperaties en huurdersorganisaties die in onze gemeente actief zijn.

De belangen van deze organisaties zijn zo veel mogelijk meegenomen in de concept omgevingsvisie, mede doordat parallel aan de omgevingsvisie ook een nieuwe woonvisie wordt opgesteld waarvan de hoofdzaken van het beleid integraal onderdeel vormen van de concept omgevingsvisie. In stap 4 gaan we graag samen na of de belangen voldoende zijn meegenomen.

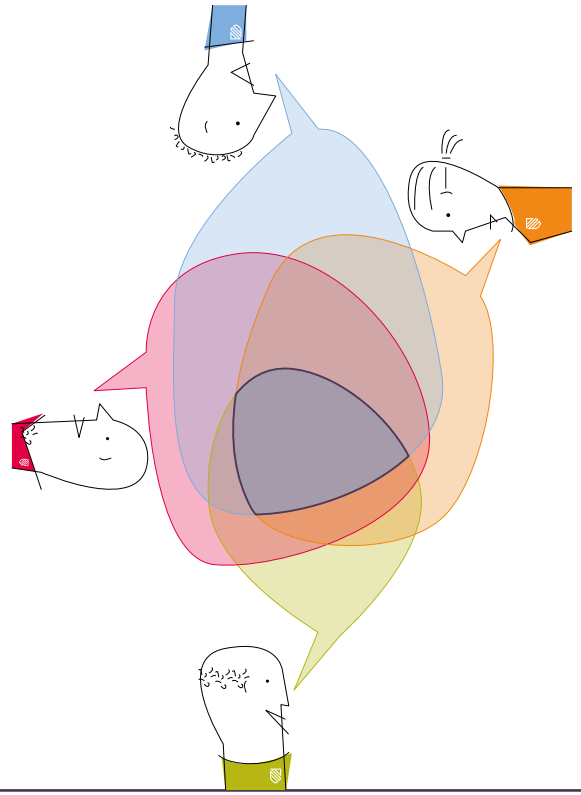

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Samen zetten we koers!

4 VISIE | De hoofdlijnen van ons beleid!

Na de inventarisatie van ons bestaande beleid (stap 1) en een intensief participatietraject (stap 2) hebben we vijf hoofdthema's benoemd. Deze thema's geven op hoofdlijnen een helder beeld van de verwachtingen van inwoners en bedrijven over de toekomst van de gemeente. Het is een weergave van de 'rode draad' waar we het samen over eens zijn. *Dat gebruiken we voor de verdere uitwerking van onze visie!* Met vijf vergelijkbare hoofdthema's streven we naar een samenhangende benadering van onze visie en ons beleid. Ook willen we hier mee een stabiele koers vasthouden voor de visie en het beleid op onze leefomgeving (∞) met daarnaast een meer flexibele schil van ambities en programma's als uitwerking van de visie.

Edam-Volendam heeft een hechte samenleving, waarin alle generaties van de bevolking een plek hebben. We zijn een hard werkende en ondernemende gemeenschap. We houden van bewegen en onze cultuur trekt internationaal mensen naar onze gemeente. Ons landschap verbindt ons. Het water heeft ons veel gebracht maar is ook altijd als een dreiging aanwezig geweest. Daar zijn we altijd veerkrachtig mee om gegaan en dat zullen we in de toekomst bij grote opgaven ook zo blijven doen.

Vijf hoofdthema's

Onze concept omgevingsvisie heeft vijf hoofdthema's waarin wij onze ***visie*** en de ***hoofdlijnen van het beleid voor onze leefomgeving*** in samenhang benoemen:

1. KRACHTIGE KERNEN EN LINTEN (→ 4.1)

Visie: Wij willen dat onze kernen en dorpslinten krachtig en leefbaar zijn. Edam-Volendam maakt zich daarom hard voor voldoende geschikte woonruimte, een goede openbare buitenruimte, voldoende voorzieningen en maatschappelijke verbondenheid.

2. WERKEN AAN ONDERNEMEN (→ 4.2)

Visie: Edam-Volendam is een hard werkende en ondernemende gemeenschap. Mensen zijn er innovatief en ambitieus. Stilstand is achteruitgang; Edam-Volendam maakt zich sterk voor de ontwikkeling van onze samenleving en hecht daarom waarde aan werkgelegenheid, ondernemerschap, innovatie en onderwijs binnen onze gemeente.

3. ONTSPANNING BINNEN HANDBEREIK (→ 4.3)

Visie: Edam-Volendam is altijd in beweging. We zijn een voedingsbodem voor (top)sport en we gebruiken de ruimte van onze leefomgeving voor ontspanning. Vrijetijdsbesteding moet binnen handbereik zijn! Edam-Volendam is levendig. Onze gemeente bruist door mooie evenementen, we omarmen onze cultuur en beschermen onze historie.

4. ZORG VOOR WATER EN LAND (→ 4.4)

Visie: Water, land en lucht verbindt ons letterlijk en figuurlijk. Dus daar zijn we zuinig op. Uitgangspunt voor de gezamenlijke zorg voor onze leefomgeving is het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt. Wij zijn trots op ons agrarische cultuurlandschap. De agrariërs zijn de hoeders van ons landschap. Het veenweidelandschap blijft zo veel mogelijk open, groen en agrarisch. We geven daarom ruimte aan de economische draagkracht van het buitengebied.

5. KLAAR VOOR TRANSITIE (→ 4.5)

Visie: Onze leefomgeving is continu aan verandering onderhevig. Klimaatverandering, de transitie naar andere vormen van energie en biodiversiteit zijn actuele thema's. In Edam-Volendam zijn we als ondernemende gemeente gewend om toekomstbestendig te handelen. Met haalbare ambities streven we er naar om de kwaliteit van onze leefomgeving te behouden en te verbeteren voor toekomstige generaties.

Hoofdthema's van onze concept omgevingsvisie

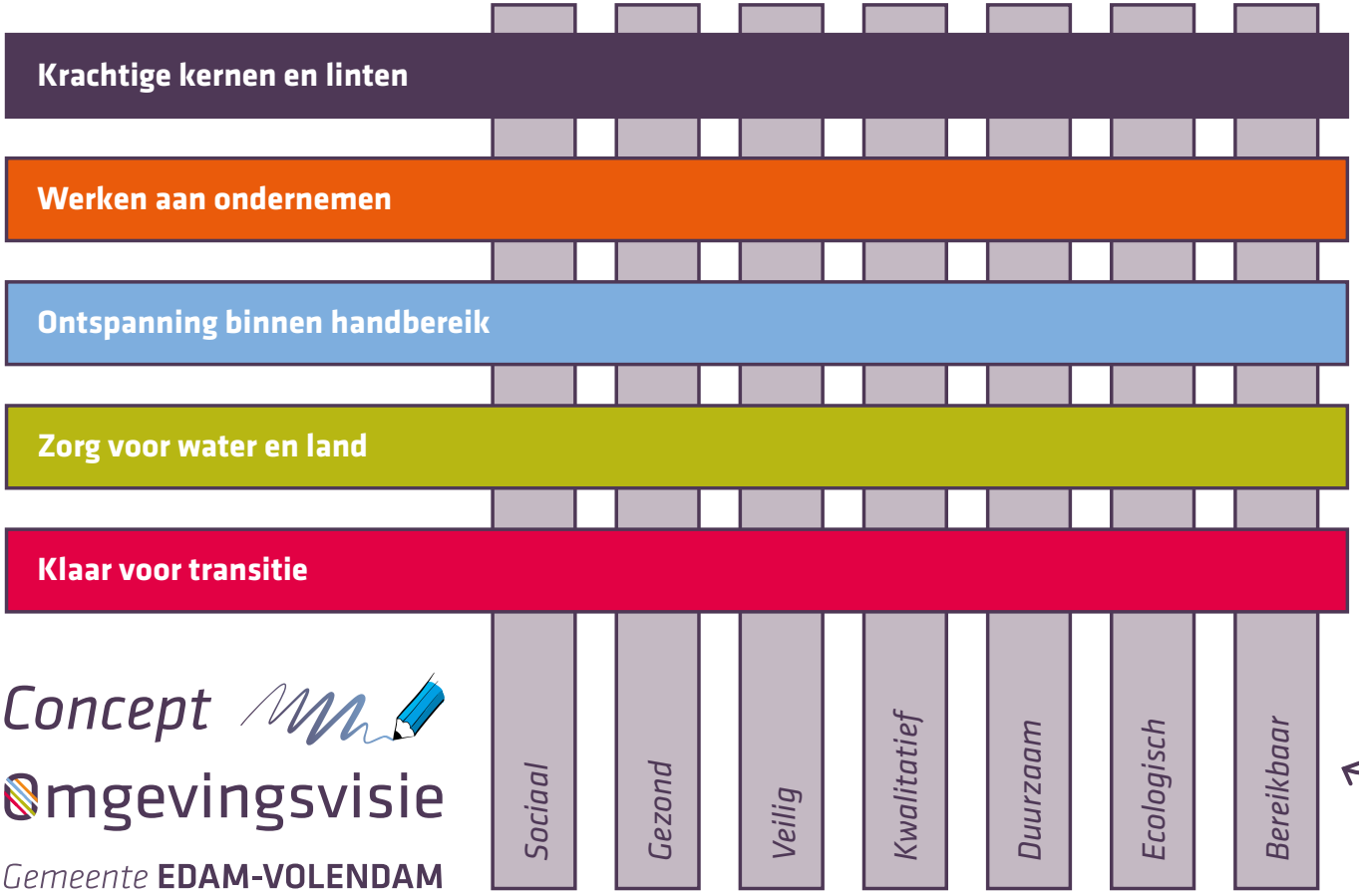

Terugkerende, verbindende en kaderstellende onderwerpen

Concept Omgevingsvisie

Gemeente **EDAM-VOLENDAM**

Gebaseerd op verkenningen & participatie!

Hoofdzaken beleid

Door die hoofdthema's lopen meerdere terugkerende, kader stellende onderwerpen; binnen de hoofdthema's brengen we die in samenhang. De belangrijkste onderwerpen hebben we in de 'leefomgevingsfoto' (zie bijlage) voor onze huidige leefomgeving geanalyseerd. Dat vormt onze 0-meting, ons vertrekpunt. Maar waar willen we naar toe met *de ontwikkeling, het gebruik, het beheer, de bescherming en het behoud* van onze leefomgeving? De hoofdzaken van ons beleid op deze onderwerpen beschrijven we hier en brengen we in samenhang terug binnen onze hoofdthema's (4.1 t/m 4.5).

Hoofdzaken beleid **Sociale leefomgeving**

De sociale verbondenheid in onze gemeente is groot, de leefbaarheid in Edam-Volendam is goed en we zijn blij met werkgelegenheid en onderwijs dicht bij huis. Dit willen we graag zo houden. Wij passen onze leefomgeving aan als de 'sociale inclusiviteit' onder druk staat. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de ontwikkeling of aanpassing van woningen, voorzieningen en de openbare ruimte. We beheren onze leefomgeving om doelmatig gebruik in stand te houden.

Hoofdzaken beleid **Gezonde leefomgeving**

De gemeente is een gezonde plek om te wonen en te werken. De gemeente zet zich in om dit zo houden door gezondheidsrisico's laag te houden en onze gezondheid te beschermen. Met de ontwikkeling, het gebruik en het beheer van de fysieke leefomgeving worden negatieve effecten voor gezondheid zo veel mogelijk voorkomen. We zetten het gebruik van de leefomgeving in om beweging (en daarmee de gezondheid van) jong en oud te bevorderen. We houden onze leefomgeving schoon om gezondheidsrisico's te beperken.

Hoofdzaken beleid **Veilige leefomgeving**

De gemeente is een veilige plek om te wonen en te werken; onze gemeente scoort bovengemiddeld goed. Dat willen we graag zo houden. De gemeente zet zich in om de risico's samen laag te houden en de veiligheid samen te waarborgen. Veiligheid is een breed begrip. Het gaat niet enkel om objectieve veiligheid, maar des te meer om de belevenis daarvan. Uitgangspunt is een integrale benadering van onze veiligheidsaanpak, waarbij we beginnen bij de samenleving zelf; inwoners delen met de gemeente samen de verantwoordelijkheid voor de leefomgeving. De veerkracht en het vertrouwen van de inwoners zelf is de basis van het goed samenleven in de wijk. We handelen preventief. We beschermen onze leefomgeving door blijvend te voldoen aan wettelijke veiligheidsnormen. Indien nodig zetten wij handhaving en opsporing in en geven daarmee de noodzakelijke steun in de rug aan de samenleving.

Afbeelding

Deels zijn afwegingen tussen onderwerpen van onze leefomgeving te objectiveren. Maar soms zijn ze dat niet. Dan is er een politiek besluit nodig. Dat doen wij aan de hand van afwegingscriteria die wij vooraf afspreken (hoofdstuk 5).

Hoofdzaken beleid **Kwalitatieve leefomgeving**
In Edam-Volendam is identiteit en kwaliteit van de plek leidend. We beschermen de kwaliteiten van onze leefomgeving, zoals waardevolle historische gebouwen, openbare ruimte, archeologie en cultuurlandschap. Als we onze leefomgeving ontwikkelen, doen we dat naar de identiteit en kwaliteit van de plek. We gebruiken de leefomgeving binnen de functie en marges van de locatie. We beheren de leefomgeving 'gewoon goed' zodat de kwaliteit ervan gehandhaafd blijft.

Hoofdzaken beleid **Duurzame leefomgeving**
Wij willen nadelige afwenteling op anderen of toekomstige generaties tegen gaan. Duurzaamheid vertaalt zich in het Engels naar ‘sustainability’; de mate waarin iets zich zelfstandig in stand kan houden. Duurzaamheid is in ontwikkeling; we zijn (technologisch) steeds meer in staat om ons leven duurzaam in te richten. Wij beschermen onze leefomgeving door onze leefomgeving zo duurzaam mogelijk in te richten, maar bewaken de balans van duurzaamheid met kwaliteit, gezondheid en veiligheid. We stimuleren een duurzaam gebruik van onze leefomgeving door bevordering van duurzame mobiliteit, duurzaam toerisme en duurzame recreatie. We stimuleren duurzaam wonen en ondernemen. Meerjarige onderhoudsplannen worden duurzaam uitgevoerd.

Hoofdzaken beleid **Ecologische leefomgeving**
We beschermen de kwaliteit van ons water, onze bodem en onze lucht aan de hand van de wettelijke normen en streefwaarden. We beschermen de natuur die we in onze gemeente hebben, maar zetten daar geen fysiek of beleidsmatig hek omheen. In ons buitengebied willen we het gebruik (recreatief en agrarisch) ruimte geven met respect voor natuur en ecologie. Anderzijds willen we in onze stedelijke leefomgeving ecologie meer ruimte geven. We gaan nieuwe verontreinigingen tegen en beheren reeds bestaande bodemverontreinigingen, zodat deze niet leiden tot ecologische risico’s, gezondheidsrisico’s, of verspreidingsrisico’s.

Hoofdzaken beleid **Bereikbare leefomgeving**
Onze infrastructuur verbindt ons met elkaar en verbindt ons met de regio. De gemeente Edam-Volendam wil een bereikbare, leefbare gemeente zijn voor iedereen; iedereen moet zich zo lang en zo goed mogelijk kunnen verplaatsen. De gemeente maakt zich in de regio hard om onze belangen voor een goede regionale mobiliteit te verdedigen en de mobiliteit verder te verbeteren. We ontwikkelen onze leefomgeving zo goed mogelijk om nieuwe vormen van mobiliteit die sneller, gezonder, duurzamer of veiliger zijn, mogelijk te maken. We stemmen onze mobiliteitsontwikkeling af op de te verwachten groei, waaronder bijvoorbeeld het aantal extra te verwachten aantal huishoudens, van onze gemeente. Aan de hand van een meerjarig onderhoudsplan onderhouden wij periodiek de infrastructuur van onze gemeente.

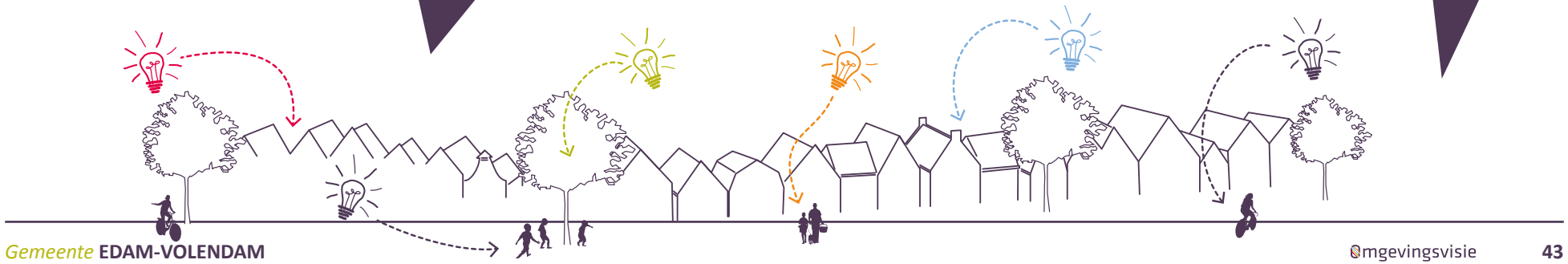

4.1 Krachtige kernen en linten

Wonen, openbare ruimte, voorzieningen en sociale cohesie

Visie
Wij willen dat onze kernen en dorpslinten krachtig en leefbaar zijn. Edam-Volendam maakt zich daarom hard voor voldoende geschikte woonruimte, een goede openbare buitenruimte, voldoende voorzieningen en maatschappelijke verbondenheid.

Onze ambitie is om een gezond en veilig leef-, woon- en werkmilieu te bereiken, dat duurzaam van kwaliteit is. Dit betekent investeren in ruimtelijke kwaliteit, aandacht voor bestaande wijken, uitgaande van een levensloopbestendige, veilige, schone en duurzame leefomgeving. Naast fysieke aspecten gaat het daarbij zeker ook om sociaal-maatschappelijke aspecten.

Beleid *Werken aan een evenwichtige woningvoorraad*
De gemeente beschouwt het tot haar taak ervoor te zorgen dat er voldoende en geschikte woongelegenheid in Edam-Volendam aanwezig is. Naast de kwantitatieve behoefte aan woonruimte speelt de kwaliteit en variatie van de aangeboden woonruimten / woonmilieus in toenemende mate een rol. Uitgangspunt is *een evenwichtige woningvoorraad die is afgestemd op de bevolkingsopbouw en een gezonde doorstroming op de woningmarkt*. We kijken daarbij niet alleen naar koopwoningen, maar ook naar vrije sector, sociale huur en middensegment huur.

Ambitie!	Kwantitatief en kwalitatief evenwicht

Ambitie!	+1165 woningen in 2030, +570 woningen van 2030 tot 2040

Beleid *Woningbouw met variabele insteek*
De woningmarkt is dynamisch. Door individualisering, huishoudensverdunning en vergrijzing veranderen de woonwensen. In de economische crisis werden woningen moeilijk verkocht en enkele jaren later zijn die zelfde woningen onbereikbaar voor starters geworden. We willen schaarste noch leegstand. Om dit te bereiken kiezen we bij ontwikkellocaties voor *een variabele insteek*, zodat we kunnen anticiperen op de dynamiek van de woningmarkt en met de ontwikkeling kunnen voorzien in actuele behoeften. We monitoren daarvoor de woningbehoefte en passen daarop de plancapaciteit aan. We faciliteren de bouw van woningen en regisseren daarbij naar de behoefte. In het geval dat desondanks onevenredige schaarste of leegstand dreigt, grijpt de gemeente Edam-Volendam in door een andere rol aan te nemen, zoals we dat bijvoorbeeld ook in het verleden hebben gedaan in De Broeckgouw.

Beleid ***Verdichting waar mogelijk en uitbreiding mits noodzakelijk***

We zetten in op woningbouw op binnenstedelijke herstructureringslocaties. We intensiveren omdat we zuinig om willen gaan met onze ruimte, compact bouwen het meeste duurzame verstedelijkingsmodel is, verdichting het bestaansrecht van voorzieningen en mobiliteit vergroot, en wij onze inwoners een eerlijke kans op de woningmarkt willen geven. Als we inbreiden is de identiteit en het karakter van de plek leidend. Het combineren van functies gaat voor enkelvoudig gebruik van de ruimte. Bij de herontwikkeling van werkgebieden (industrie- of bedrijventerreinen) zoeken we naar een menging van functies (woon-werk-vrijetijdsvoorzieningen) waarbij/waarmee we werkgelegenheid dicht bij huis koesteren. In woonbuurten met een sociaal maatschappelijke achterstand kunnen we ruimtelijke inbreidingen inzetten om een neerwaardse dynamiek te remmen en verandering van het gebied te ondersteunen. Bouwen in de hoogte doen we op plekken die zich daar stedenbouwkundig voor lenen.

Woningbouw op uitbreidingslocaties blijft daarnaast noodzakelijk om in de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte naar woningen te voorzien, maar de mobiliteit van personen en bedrijvigheid, gezondheid van personen en het karakter en de kwaliteit van de fysieke leefomgeving in bestaand stedelijk gebied te waarborgen. Als we uitbreiden doen we dit op een verantwoorde manier die zo veel mogelijk rekening houdt met of past bij de karakteristiek van (bebouwing in) ons landschap.

De gemeente Edam-Volendam maakt zich hard voor voldoende woningbouw in onze dorpslinten voor de overwegend lokale vraag, in verband met de vitaliteit en leefbaarheid van deze dorpslinten en als basis voor voorzieningen. Bedrijven kunnen er op gespannen voet staan met de leefbaarheid. Daarom willen we in het geval van de sanering van een dergelijk bedrijf ruimte bieden aan woningbouw, mits dit past binnen de karakteristiek van het lint.

Uitbreiding van het aantal woonwagens of woonboten (uitgezonderd historische woonschepen) gaan we tegen en we onderzoeken locaties of principes die leiden tot een betere ruimtelijke inpassing.

Wonen is een primaire levensbehoefte van de mens. De overheid moet zorgen voor voldoende woonruimte. De gemeente Edam-Volendam verwacht daarom van andere overheden afstemming en ondersteuning van de variabele insteek, het mogelijk maken van nieuwe uitbreidingen en het mogelijk maken van voldoende woningbouw in onze linten.

Beleid ***Levendige kerngebieden behouden, balans leefbaarheid bewaken***

Onze historische kerngebieden van Edam en Volendam zijn plekken met veel levendigheid. We wonen er, hebben er ons werk, genieten er in onze vrije tijd van de historie en verwelkomen er vele toeristen. In een relatief klein gebied worden veel functies gecombineerd. Dat maakt het tot levendige gebieden waarin we de leefbaarheid goed moeten bewaken. We willen daarom voor deze gebieden de maatschappelijke verbinding extra bevorderen en dat benutten bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. We geven een impuls aan de historische kerngebieden door bijvoorbeeld uitnodigingsplanologie toe te passen als de woningmarkt, leefbaarheid of economische dynamiek daarom vraagt. Gemotoriseerd verkeer gaat zo veel mogelijk naar de randen, zodat we meer en veiligere ruimte hebben voor voetgangers en fietsers. We richten de openbare ruimte binnen de karakteristiek van het gebied toegankelijk in. Bij ontwikkelingen hebben we de wens om de verbinding met het water zo veel mogelijk versterken. We stimuleren een diversiteit aan horeca en detailhandel. Bij groot onderhoud of herinrichting van pleinen willen wij het verblijfsklimaat verbeteren, streven we naar het bereiken van meer levendigheid en willen we een gebalanceerd multifunctioneel gebruik van pleinen faciliteren. Bij ruimtelijke initiatieven in de oude kernen sturen we op het verwijderen van storende bebouwing en herstel van de karakteristiek van het gebied. De openbare ruimte is een verbindende factor tussen wonen, werken, toerisme en vrije tijd. We richten de openbare ruimte eenduidig, karakteristiek en toegankelijk in. Door de openbare ruimte van de oude kerngebieden op te waarderen bij groot onderhoud willen we met een eenduidige inrichting de belevingswaarde en het karakter uitdragen, de cultuurhistorische waarde vergroten en de verblijfskwaliteit vergroten.

Beleid *Een plek om te wonen voor jong en oud*
De inwoners van de gemeente Edam-Volendam blijven hier doorgaans graag wonen. En inwoners die (voor bijvoorbeeld een studie) naar Amsterdam of elders zijn verhuisd, willen op ten duur vaak graag weer terug keren. In Edam-Volendam willen we dat dit mogelijk is. Wij willen onze jongeren, die een start maken in hun wooncarrière, daar voldoende kansen voor bieden. Het is van belang dat er voor een voor hen aantrekkelijk vestigingsklimaat in onze verschillende kernen wordt gezorgd door voldoende nieuwbouw en doorstroming. We zijn een gemeente waarin het gezinsleven ruim baan krijgt. We stimuleren de verduurzaming van onze bestaande woningvoorraad en werken samen met instellingen (voor bijvoorbeeld onderwijs en kinderopvang), verenigingen en ondernemers om de 'gezinsvoorzieningen' vitaal te houden. We sturen op een 'kansrijke leefomgeving' voor onze jeugd. We willen dat ouder wordende inwoners langer thuis wonen kunnen blijven wonen. Dat betekent dat er rekening gehouden moet worden met voldoende zorg- en recreatiefuncties voor senioren en een openbare ruimte die in toenemende mate begaanbaar is voor deze doelgroep. We ondersteunen de aanpassing van de bestaande woningvoorraad om deze levensloopbestendig te maken en initiatieven voor mantelzorg. Daarnaast willen we dat er voldoende woonmogelijkheden zijn wanneer thuis wonen niet meer gaat of als het huis te groot is (geworden) voor het huishouden dat er in woont. We stimuleren daarom de vernieuwing van bestaande woonzorgcentra en werken samen met onze woningbouwverengingen en zorginstellingen aan nieuwe woonzorgcentra als de opbouw van onze bevolking daar om vraagt. En we willen voor de kleine huishoudens voldoende mogelijkheden voor een passende woning zodat ook voldoende woningen vrij komen voor huishoudens die juist meer ruimte willen.

Beleid *Kansrijke en toegankelijke leefomgeving*
We sturen op een 'kansrijke leefomgeving' voor onze jeugd om hun gezondheid te stimuleren. We kijken daarbij niet alleen naar de inrichting van de leefomgeving, maar ook naar accommodaties en activiteiten. De fysieke leefomgeving zou geen obstakel moeten vormen voor deelname aan onze maatschappij; wij willen dat onze leefomgeving zo veel mogelijk door iedereen te gebruiken is, ook door mensen met een beperking. We houden de toegankelijkheid van de openbare ruimte in stand en werken aan de verbetering ervan als de toegankelijkheid te kort schiet. Bij voorzieningen/instellingen voor kwetsbare doelgroepen zorgen intensiveren we het onderhoud van de leefomgeving in de directe nabijheid en van een route naar een nabijgelegen voorziening (zoals een supermarkt of bibliotheek) en kiezen we bij groot onderhoud voor een aangepaste meer toegankelijke inrichting van de openbare ruimte. We bevorderen het toegankelijk maken van voorzieningen en gebouwen.

Beleid *Horeca in balans met leefbaarheid en woongenot*
Wij willen dat horeca in balans is met de leefbaarheid en het woongenot in onze gemeente. Ten aanzien van horeca kiezen we daarnaast voor een gebiedsgerichte aanpak. Op de dijk in Volendam en in het centrum van Edam willen we een kwaliteitsslag en de historische herkenbaarheid vergroten. In de andere kernen, linten, het buitengebied en grote ruimtelijke ontwikkelingen kunnen we (mogelijkheden voor) horeca inzetten om levendigheid, spreiding van bezoekers en kleinschalig verblijfstoerisme te bevorderen.

Beleid *Voorzieningen nabij*
Voor het behoud van de sterke gemeenschapszin is het van belang dat we blijven beschikken over een passend maatschappelijk voorzieningenniveau dicht bij huis. Daarbij gaat het onder meer om de aanwezigheid van toekomstbestendige onderwijsvoorzieningen, sport- en culturele accommodaties. We ondersteunen de zelfredzaamheid en de participatie van personen met een beperking in de eigen leefomgeving. Daarnaast moeten er voldoende mogelijkheden zijn voor beschermde woonvormen en opvang. We sturen op de nabijheid van (welzijns-) voorzieningen, zodat iedereen aan de samenleving mee kan doen.

Beleid *Sociaal verbonden en veilig*
Het elkaar ontmoeten staat centraal. De functie van een ontmoetingsplaats willen we versterken. Dat kan door herschikking en toevoeging van bestaande en nieuwe functies en herinrichting van de openbare ruimte en parken. In elk dorpslint maakt gemeente Edam-Volendam zich hard voor het in stand houden van minimaal één plek voor bewoners om samen te komen. Dit kan

een buurthuis zijn of bijvoorbeeld een lokale sportclub zijn waar ook andere maatschappelijke activiteiten plaatsvinden. Onze samenleving is hecht en staat bol van de initiatieven om dat zo te houden. Daar zijn we blij mee, want die maatschappelijke verbinding willen we graag verder bevorderen. Daarom geven we graag ruimte aan die ideeën, mits dit in balans blijft met andere onderdelen van onze leefomgeving. We ondersteunen in ons ruimtelijk beleid mantelzorg, vrijwilligerswerk en werk voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. We werken samen met bewoners, ondernemers en instellingen als het gaat om de gedeelde verantwoordelijkheid voor sociale veiligheid. Ook de verbetering van de subjectieve sociale veiligheid, het gevoel van veiligheid, is daarbij een opgave dat een ruimtelijke weerslag heeft. We werken in het fysieke leefomgeving preventief aan de veiligheidsopgave, maar in buurten waarbij de sociale veiligheid in het geding is nemen we onze taak breder op.

Ambitie!	Minimaal één plek voor bewoners om samen te komen

Beleid *Een goede mobiliteit en verkeersveilig*

We stemmen onze mobiliteitsontwikkeling af op de te verwachten groei, waaronder bijvoorbeeld het aantal extra te verwachten aantal huishoudens, van onze gemeente. We ontwikkelen onze leefomgeving zo goed mogelijk om nieuwe vormen van mobiliteit die gezonder, duurzamer of veiliger zijn, mogelijk te maken. We maken ons sterk om onze goede busverbindingen binnen de gemeente en naar Amsterdam in stand te houden of te verbeteren (netwerk en frequentie). We willen een goede infrastructuur en doorstroming voor lokaal autoverkeer. Binnen onze woongebieden proberen we de dominantie en aanwezigheid van auto's te verminderen. We stimuleren alternatieven voor de auto. We geven meer aandacht aan het realiseren van een doorlopend fietsnetwerk met logische routes en voldoende fietsvoorzieningen (zoals stalling en laadmogelijkheden). Daarnaast onderzoeken we de mogelijkheden om onze mobiliteit verder te ontwikkelen door in de toekomst onze aansluiting op snelweg, trein en metro te verbeteren.

Ambitie!	Verkeer in de kernen van Edam-Volendam emissievrij in 2050

De inrichting van onze wegen houden zo goed mogelijk rekening met onze hulpdiensten. We zetten in op een goede en logische inrichting van de wegen, zodat de weggebruiker begrijpt wat er van hem wordt verwacht. We verbeteren de verkeersveiligheid door in het beheer 2- jaarlijks de top 10 knelpunten inzichtelijk te maken en aan te pakken. We willen dat voetgangers en fietsers zich veilig kunnen bewegen in de gemeente; we hebben daarbij extra aandacht voor de oversteekplaatsen.

Ambitie!	Afstemming mobiliteit op groei gemeente

Beleid *Openbare ruimte 'op orde'*

We willen dat onze openbare ruimte '*op orde*' is. Daarmee bedoelen we dat we een gemiddeld ambitieniveau nastreven ten aanzien van de realisatie, het beheer en het onderhoud van bijvoorbeeld wegen, straatmeubilair, openbare verlichting, riolen, bruggen en civiele kunstwerken. In onze oude kernen kiezen we voor een hoog ambitieniveau. We werken daarom op die plekken specifiek volgens de kaders van het Handboek Inrichting Openbare Ruimte (HIOR).
Als we achterstand hebben op onderhoud, maken we plannen om dit in te lopen. Bruggen en andere civieltechnische werken zijn veilig, bedrijfszeker, gaan lang mee en zijn schoon. Bij herinrichtingen worden knelpunten in de fysieke leefomgeving, zoals toegankelijkheid voor mindervaliden, veiligheid, gezondheid, kwaliteit, doorstroming en parkeercapaciteit, zoveel mogelijk opgelost. Gestructureerd regulier onderhoud en meerjarige onderhoudsplannen worden maatschappelijk kostenbewust en duurzaam uitgevoerd. Bij vervanging van onderdelen en voor nieuwe gebieden nemen we zo veel mogelijk energiebesparende maatregelen (bijvoorbeeld LED-lampen en smartverlichting). Naast traditioneel beheer (technische aspecten, onderhoudbaarheid en veiligheid) zetten we ook in op belevingswaarde en beeldkwaliteit.

Ambitie!	Onze openbare ruimte willen we *'op orde'*

Ambitie!	Belevingswaarde vergroten door toepassing van HIOR

4.2 Werken aan ondernemen

Werken, ondernemen, innoveren en leren

Visie

Edam-Volendam is een hard werkende en ondernemende gemeenschap. Mensen zijn er innovatief en ambitieus. Stilstand is achteruitgang; Edam-Volendam maakt zich sterk voor de ontwikkeling van onze samenleving en hecht daarom waarde aan voldoende ruimte voor werkgelegenheid, ondernemerschap, innovatie en onderwijs binnen onze gemeente.

Beleid *Voldoende werkgelegenheid dicht bij huis*

We willen de gemeente worden met het laagste werkloosheidspercentage van Nederland. Daarvoor moet er genoeg ruimte zijn om onze bedrijven te huisvesten. We streven naar het creëren van minimaal één nieuwe arbeidsplaats per nieuwgebouwde woning. We koesteren werkgelegenheid dicht bij huis. We willen nieuwe ideeën en bedrijven een kans geven. We maken daarom ruimte voor initiatieven/projecten die nieuwe ideeën, technologie en innovatieve bedrijvigheid bevorderen. We monitoren ruimtelijke behoefte op dit vlak en geven richting aan ruimtelijke ontwikkelingen om daar zo goed mogelijk rekening mee te houden. We gaan onderzoeken waar we startup's het beste in onze omgeving kunnen laten landen. Ook zorgen we voor plekken waar mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt kunnen werken.

Ambitie!	Het laagste werkloosheidspercentage van Nederland in 2040

We willen voldoende ruimte voor onze bedrijvigheid veiligstellen. We stimuleren het slimmer omgaan met de bestaande ruimte in panden, door bijvoorbeeld gedeelde faciliteiten of een multifunctioneel gebruik van bestaande gebouwen. Als meer ruimte voor uitbreiding van bedrijvigheid op de huidige locaties niet mogelijk of onvoldoende blijkt, onderzoeken we de realisatie van nieuwe werklocaties waar wel invulling gegeven kan worden aan de ambities van onze ondernemers. Uitgangspunt voor de realisatie van nieuwe werkgebieden is het realiseren van voldoende werkgelegenheid dicht bij huis en het vormen van circulaire bedrijfsclusters.

We onderzoeken of we de verouderde werklocaties kunnen transformeren naar ideale woon-werkgebieden. Uitgangspunt daarbij is een combinatie van functies, zodat we optimaal gebruik maken van onze ruimte, en meer werkgelegenheid dicht bij huis, zodat afstanden korter worden. Met de transformatie willen we onze bedrijfspanden en woningvoorraad verduurzamen. We willen een goede balans tussen wonen en werken ten

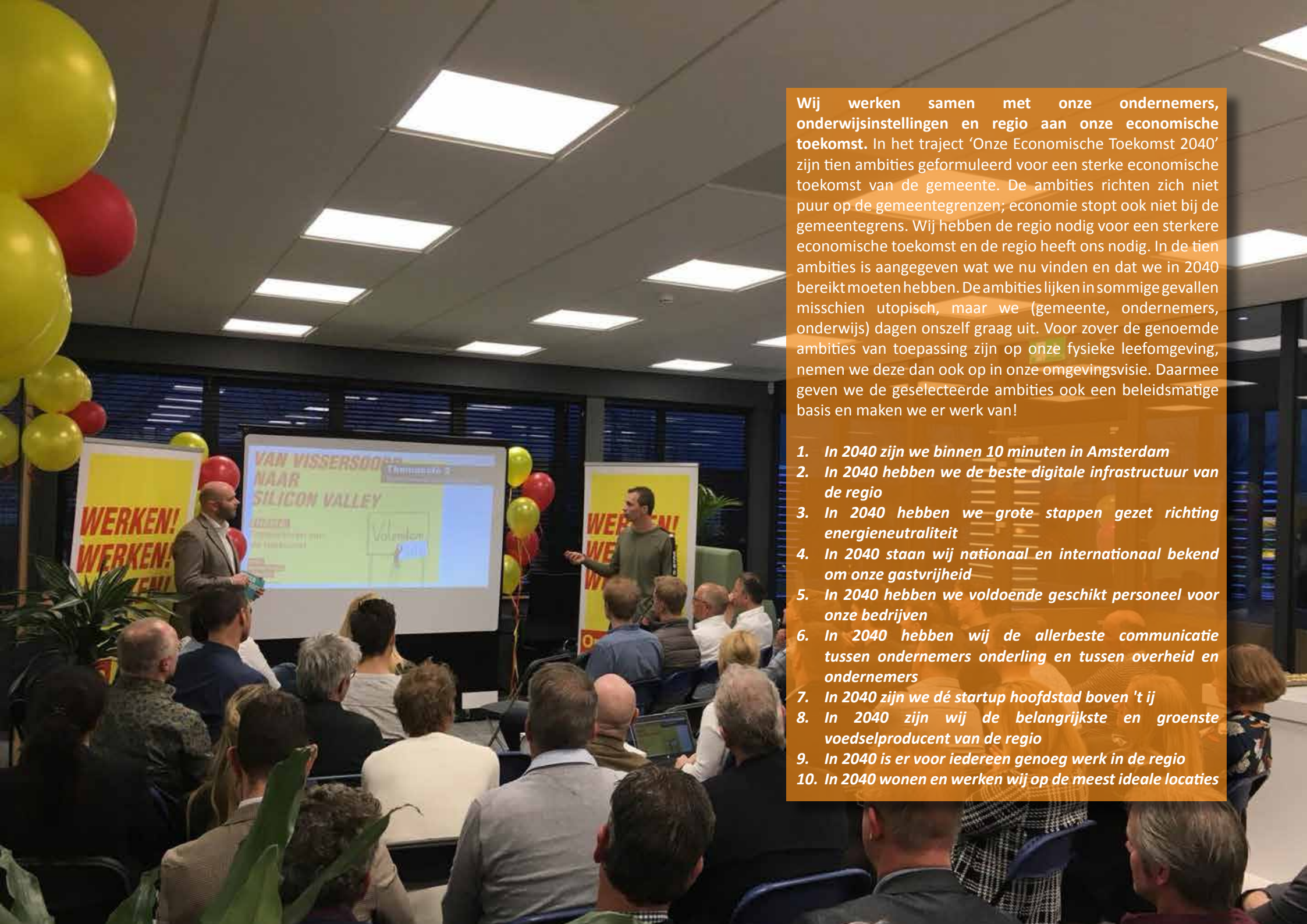

Wij werken samen met onze ondernemers, onderwijsinstellingen en regio aan onze economische toekomst. In het traject 'Onze Economische Toekomst 2040' zijn tien ambities geformuleerd voor een sterke economische toekomst van de gemeente. De ambities richten zich niet puur op de gemeentegrenzen; economie stopt ook niet bij de gemeentegrens. Wij hebben de regio nodig voor een sterkere economische toekomst en de regio heeft ons nodig. In de tien ambities is aangegeven wat we nu vinden en dat we in 2040 bereikt moeten hebben. De ambities lijken in sommige gevallen misschien utopisch, maar we (gemeente, ondernemers, onderwijs) dagen onszelf graag uit. Voor zover de genoemde ambities van toepassing zijn op onze fysieke leefomgeving, nemen we deze dan ook op in onze omgevingsvisie. Daarmee geven we de geselecteerde ambities ook een beleidsmatige basis en maken we er werk van!

1. ***In 2040 zijn we binnen 10 minuten in Amsterdam***
2. ***In 2040 hebben we de beste digitale infrastructuur van de regio***
3. ***In 2040 hebben we grote stappen gezet richting energieneutraliteit***
4. ***In 2040 staan wij nationaal en internationaal bekend om onze gastvrijheid***
5. ***In 2040 hebben we voldoende geschikt personeel voor onze bedrijven***
6. ***In 2040 hebben wij de allerbeste communicatie tussen ondernemers onderling en tussen overheid en ondernemers***
7. ***In 2040 zijn we dé startup hoofdstad boven 't ij***
8. ***In 2040 zijn wij de belangrijkste en groenste voedselproducent van de regio***
9. ***In 2040 is er voor iedereen genoeg werk in de regio***
10. ***In 2040 wonen en werken wij op de meest ideale locaties***

aanzien van overlast. We onderzoeken of overlastgevende bedrijvigheid (met bijvoorbeeld veel (zwaar)verkeer, geluidsoverlast en/of tot geurhinder) een plek kan krijgen op een regionaal bedrijventerrein.

Ambitie!	Realisatie van nieuwe ontwikkelmogelijkheden voor onze bedrijven voor 2030 en transformatie van bestaande werkgebieden naar woon-werkgebieden van 2030 tot 2040.

Beleid *Werk maken van onze mobiliteit*

We willen werk maken van onze mobiliteit. Laden en lossen, transport of agrarische vervoersbedrijven zijn fundamenteel voor goed ondernemerschap, maar hebben soms geen positieve effecten op de leefbaarheid. De woonwerkpendel van en naar Amsterdam is van belang voor onderwijs en werkgelegenheid. Realiteit is echter dat dagelijkse files en het ontbreken van een doorlopende busbaan een knelpunt vormen. Daarom willen we - naast verbetering van de (bestaande) infrastructuur (zoals de N247 en de derde ontsluitingsweg) - innovatieve en duurzame vormen van mobiliteit mogelijk te maken. Niet alleen voor ons woon-werkverkeer, maar ook voor de vervoersstromen van logistiek en toerisme.

Ambitie!	Binnen 10 minuten in Amsterdam in 2040

Beleid *De beste digitale infrastructuur van de regio*

Digitalisering is de toekomst. We willen excelleren op het gebied van digitale innovatie. De digitale infrastructuur in de grond en door de lucht is hiervoor de basis en moet dus in orde zijn. We gaan samen onderzoeken hoe we met de uitrol van (toekomstige) technologieën voorop kunnen lopen. We onderzoeken waar nu verbeteringsmogelijkheden en kansen voor de technologieën van de toekomst liggen.

Beleid *Onderwijs vormt de basis!*

We streven naar een decentrale opzet van ons basisschoolonderwijs, zodat deze scholen voor kinderen zo veel mogelijk fysiek, lopend of per fiets, te bereiken zijn en zodat gebouwen multifunctioneel voor een specifieke kern of wijk te gebruiken zijn. De grootte en de locatie van huisvesting van basisschoolonderwijs stemmen we af op de te verwachten behoefte binnen de kernen en wijken in onze gemeente. Op plekken waar de te verwachten behoefte niet voldoende is om de schoolfunctie voort te zetten, kunnen we (de voortzetting van) decentrale onderwijshuisvesting op die plek niet garanderen. Indien nodig, houden we voor een kern of wijk, door middel van ruimtereserveringen of door potentiële gebouwen aan te wijzen voor de inpassing of transformatie naar onderwijshuisvesting, strategisch rekening met toekomstige verjonging van een gebied.

We faciliteren de aanpassingen van onderwijshuisvesting van ons voortgezet onderwijs aan de hand van leerlingenbehoefte, type onderwijs en afstemming op het (lokale) bedrijfsleven. Voor onze beroepsbevolking en de lokale economie vinden we het belangrijk dat (naast onze leerplichtige leerlingen) alle inwoners dichtbij, binnen onze gemeente, kwalitatief goed en innovatief onderwijs kunnen volgen dat aansluit op de profilering van onze lokale werkgelegenheid. Om dit te bereiken, werken we nauw samen met onze ondernemers en onderwijsinstellingen. De gemeente bewaakt het overkoepelend belang en heeft naast een verbindende ook een faciliterende rol; indien nodig reserveert de gemeente fysieke ruimte om een ontwikkeling op dit gebied mogelijk te maken. In een razendsnel veranderende wereld veranderen ook de vaardigheden die door bedrijven van werknemers worden gevraagd. Dit betekent dat onderwijs en ondernemers ontzettend goed moeten samenwerken om leerlingen de juiste vaardigheden mee te geven. De gemeente sluit aan in deze driehoek, om daarmee binnen ruimtelijke ontwikkelingen zo veel mogelijk rekening te houden, ruimte te bieden aan nieuwe kennisinitiatieven en/of om onderwijs en het bedrijfsleven fysiek dichter bij elkaar te brengen.

Beleid ***Vasthouden aan bestaande winkelstructuur***

De bestaande winkelstructuur willen we handhaven. We willen graag een aantrekkelijk en compleet winkelaanbod met voldoende keuzemogelijkheden en kwaliteit voor verschillende doelgroepen (inwoners, regio, toeristen), een duurzame winkelstructuur die zowel voor ondernemers als eigenaren aantrekkelijk is om in te investeren en leefbare en vitale dorpen. Omwille van behoud en versterking van de winkellocaties is het gewenst om eventuele nieuwe ontwikkelingen van winkels (en overige op publiek gerichte functies) zoveel mogelijk te concentreren in de bestaande centra. Daarom werken we buiten de gewenste winkelstructuur niet mee aan nieuwe winkelontwikkelingen, tenzij grote nieuwe ontwikkelingen daar aanleiding toe geven en onderzoek draagvlak en behoefte voor uitbreiding van de winkelstructuur aan toont.

Beleid ***Stimuleren van (economische sector) circulair bouwen***

We werken samen met onze buurgemeenten, staatsbosbeheer, onze bouwondernemers en onderwijsinstellingen om van circulair bouwen in onze regio een belangrijke economische sector te maken.

Ambitie!	De houtbouw(ers)regio van de MRA

Beleid ***Werken aan een economisch draagkrachtig agrarisch cultuurlandschap***

Onze agrarische ondernemers worden in toenemende mate geconfronteerd met zaken zoals strenge regels, een overpopulatie aan ganzen en een markt die de laagste prijs voor producten wil betalen. We begrijpen dat deze ondernemers het hierdoor zwaar hebben en hebben respect voor hun doorzettingsvermogen.

We zijn blij met onze natuurwaarden in het buitengebied, maar pleiten voor een acceptabele balans ten aanzien van onze agrarische ondernemers. We willen een economisch draagkrachtig agrarisch cultuurlandschap en zoeken samen met agrarisch ondernemers en andere overheden naar nieuwe economische perspectieven. Een voorbeeld hiervan is het MRA-programma 'Voedsel Verbindt' ten behoeve van versterking en innovatie van de lokale agrarische sector alsook voedselverwerking en -distributie. Of de gezamenlijke oriëntatie op de teelt van gewassen die gebruikt kunnen worden als circulaire bouwmaterialen.

Ambitie!	Een economisch draagkrachtig agrarisch cultuurlandschap

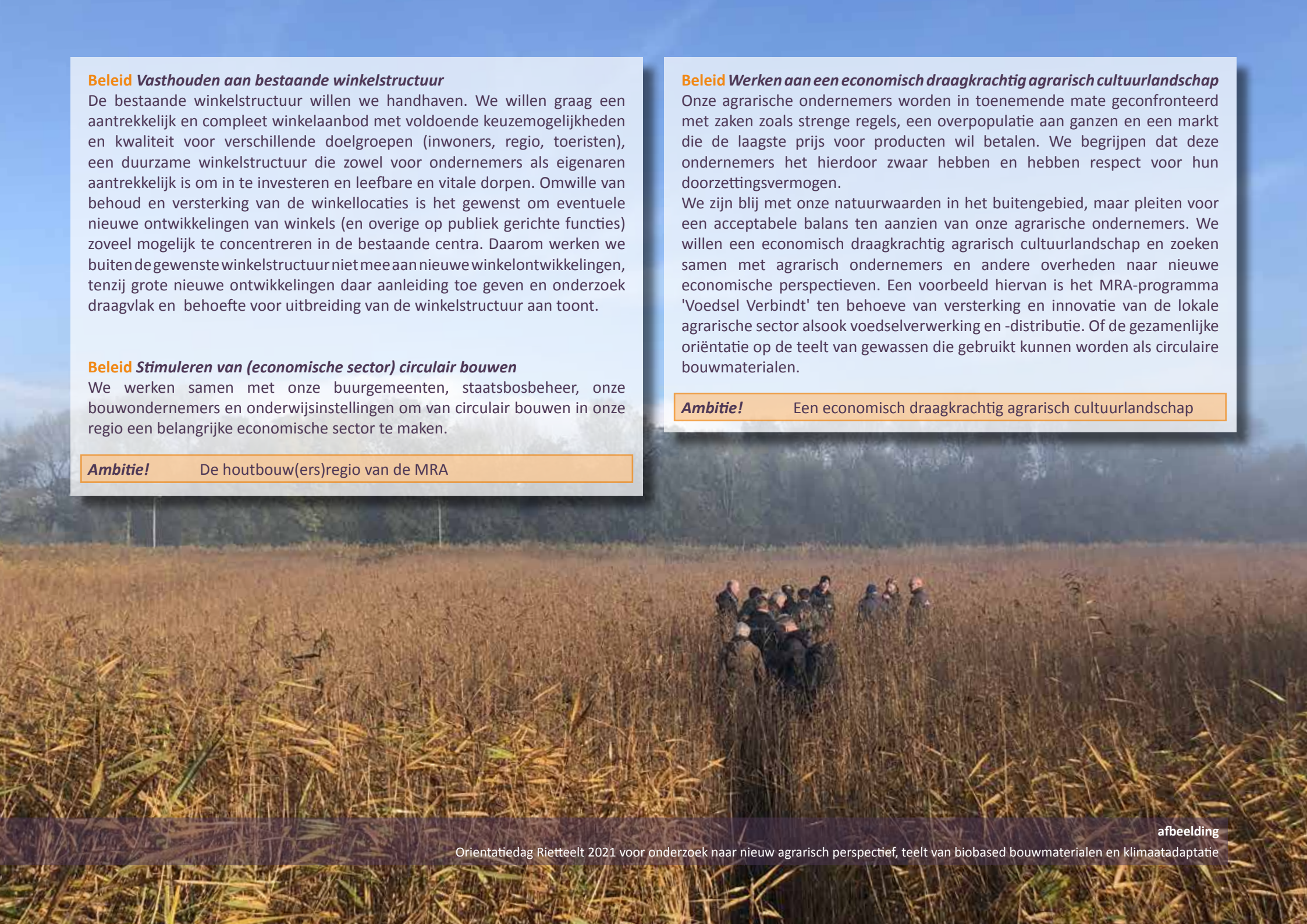

afbeelding

Orientatiedag Rietteelt 2021 voor onderzoek naar nieuw agrarisch perspectief, teelt van biobased bouwmaterialen en klimaatadaptatie

4.3 Ontspanning binnen handbereik

Sport, recreatie, evenementen en cultuur

Visie

Edam-Volendam is altijd in beweging. We zijn een voedingsbodem voor (top) sport en we gebruiken de ruimte van onze leefomgeving voor ontspanning. Vrijetijdsbesteding moet binnen handbereik zijn! Edam-Volendam is levendig. Onze gemeente bruist door mooie evenementen, we omarmen onze cultuur en beschermen onze historie.

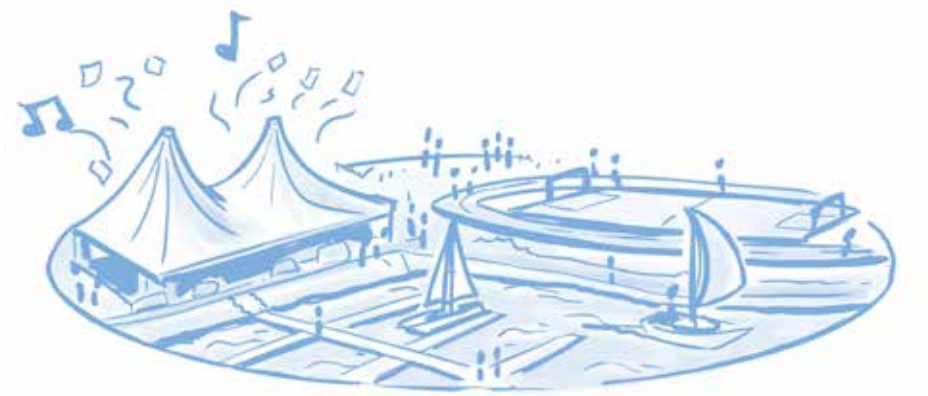

Ontspanning binnen handbereik

Beleid *Recreatieve waarden verhogen*

De inrichting van onze openbare ruimte en parken houdt rekening met ruime recreatieve mogelijkheden zodat ontspanning binnen handbereik is. Met openbare plekken en recreatieve netwerken stimuleren we beweging en ontmoeting.

We moedigen buitenspelen door de kleinsten aan door het aanbieden van voldoende speelplekken voor kinderen. Ook willen we voldoende plekken in de openbare ruimte voor de samenkomst van jongeren. We ontwikkelen recreatieve netwerken om kleine en grote wandel- en fietsrondjes mogelijk zijn.

Ook onze groene hoofdstructuren gebruiken we om te spelen, voor recreatie en om te sporten. Wij streven naar multifunctioneel groen met volop mogelijkheden voor het gebruik ervan door onze inwoners, waarbij er een balans moet zijn met de ambities voor natuur, ecologie en biodiversiteit. Bij de inrichting van de openbare ruimte in groene hoofdstructuren wordt rekening gehouden met voldoende sportieve buitenruimte; uitnodigend om te gaan sporten/bewegen en voldoende veilig om gedurende de gehele dag te gebruiken. Om de kwaliteit van groen te borgen gaan we kijken welke aanpassingen er nodig zijn om het gebruik te ondersteunen en het eventuele kwaliteitsverlies van groen te minimaliseren.

Ambitie!	Sportieve buitenruimte

"Het mooiste strand van heel ons land!" *Een oude ambitie uit 1932 van een ondernemer uit Edam, in een tijd dat de hele wereld in een diepe crisis verkeerde. In samenwerking met lokale middenstand, politiek en enkele grote ondernemers ontwikkelde hij een idee voor Edam dat een alternatief moest worden voor Zandvoort aan Zee voor de inwoners van Amsterdam.* [*Van den Berg, 2018*] *Hoe denken we nu over onze recreatieve mogelijkheden?*

We willen de recreatieve waarde van ons water en ons buitengebied verhogen, maar willen - in tegenstelling tot de ambitie uit 1932 - geen massatoerisme in deze rustige gebieden. We geven ruimte aan gebruik van onze buitengebieden in de vorm van 'stille recreatie' (zoals wandelen, fietsen, kanoën, zeilen, (kite-) surfen) om gezondheid van onze inwoners en bezoekers te stimuleren. We stimuleren de ontwikkeling van doorlopende recreatieve netwerken in ons buitengebied op water en land en lossen daarin in samenwerking met het recreatieschap en andere belanghebbenden knelpunten op. We stimuleren nieuwe recreatiemogelijkheden (voet- en fietspaden) op de bestaande dijken. We zetten in op de ontwikkeling van een doorlopend en kwalitatief fietsnetwerk met voldoende fietsvoorzieningen (zoals stalling en laadmogelijkheden) door de gehele gemeente.

Ambitie!	De recreatieve waarde van ons water en ons buitengebied verhogen

Beleid *De ideale voedingsbodem voor (top)sport*

We zijn trots op onze sport voorzieningen. We willen iedereen de mogelijkheid geven om sport te beoefenen om de gezondheid van het individu en sociale samenhang van onze samenleving te bevorderen. We handhaven onze sportvoorzieningen en ondersteunen vernieuwing indien dat nodig is. We houden zo veel mogelijk vast aan de huidige verspreiding, zodat sport voor iedereen zo veel mogelijk binnen handbereik is en blijft. Dit betekent niet dat verplaatsing en/of combinatie van sportvoorzieningen niet mogelijk of wenselijk is, maar wel dat daarbij aandacht is voor bereikbaarheid.

Ambitie!	Topsport gemeente van Nederland!

Beleid *Ruimte voor bruisende evenementen*

In Edam-Volendam worden al jarenlang sfeervolle, goedbezochte en veilige evenementen georganiseerd zoals de Pieperrace, de boekenmarkt, buurtfeesten, sportevenementen, kaasmarkten, kermissen, braderieën en vele muziekevenementen. Door het gevarieerde aanbod en het goede verloop van jaarlijks terugkerende en nieuwe evenementen profileert Edam-Volendam zich als bruisende en dynamische gemeente. Edam-Volendam ziet daarnaast de belangstelling voor grote en kleinere evenementen binnen haar gemeentegrenzen toenemen. We willen een blijvend evenwichtig aanbod van evenementen voortzetten. Het imago en de positie als bruisende en dynamische evenementengemeente willen we behouden en versterken.

Beleid *We omarmen onze cultuur*

We willen het cultuuraanbod versterken door in onze leefomgeving ruimte te geven aan culturele initiatieven (bijvoorbeeld optredens) en meer aandacht voor kunst en cultuur te genereren door het realiseren van (beeldende) kunst in de openbare ruimte. Belangrijke culturele karakteristieken van bebouwing beschermen we en we zorgen dat nieuwe ontwikkelingen daarop voortbouwen.

Onze cultuur levert een onmisbare bijdrage aan de belevingswaarde van gemeente Edam-Volendam. Het heeft ons in het verleden op kaart gezet doordat schilders het leven en de leefomgeving hier vast legden. Cultuur is een breed begrip. Bijvoorbeeld beeldende kunst, optredens, specifiek lokale omgangsvormen of klederdracht.

Beleid *Zuinig op onze monumenten, archeologie en varend erfgoed*

We blijven ons inzetten voor het behoud en de bescherming van verschillende karakteristieke historische waarden in de vorm van De Stelling van Amsterdam (werelderfgoed), het stadsgezicht Edam, rijksmonumenten, provinciale monumenten en gemeentelijke monumenten. Bij (en met) gemeentelijke beschermingen willen we initiatieven die bijdragen aan een duurzaam behoud van onze monumenten of waarden stimuleren. Indien nodig breiden we, binnen de mogelijkheden van de gemeentelijk bevoegdheden, bescherming van waarden uit. Denk daarbij aan nieuwe beschermingen, maar ook de omgeving van (bestaande) monumenten willen we een rol laten spelen. We gaan zorgvuldig om met archeologische locaties. We ondersteunen de ontwikkeling en het behoud van plekken voor de beleving en het behoud van ons varend erfgoed. Denk daarbij aan historische scheepswerven en/of een museumhaven voor historische (woon)schepen.

We hebben in Edam-Volendam een mooi toeristisch product te bieden. Bezoekers uit de hele wereld komen hier onze leefomgeving bewonderen en onze cultuur en historie beleven. Van klederdracht en Frau Antje tot het schooltje van Dick Trom, van oneindige weidse blikken tot de beslotenheid van historische dwaalmilieus, van palingrokerij tot kaas van de boer, van verzonken dorp tot legende van meisje Lijsje en het veulen en van de unieke palingsound tot de stilte in ons buitengebied.

Beleid *Innovatie van ons toeristische product*

We willen bezoekers, die naar onze gemeente komen om te ontspannen, een onvergetelijke beleving bieden. We hebben heel veel te bieden, maar kunnen niet stil blijven staan omdat de wensen van bezoekers veranderen en we waarde hechten aan een goede balans tussen bewoner en bezoeker. Daarom willen wij ons *toeristische product innoveren*! We willen van vluchtig massatoerisme richting *duurzaam verblijfstoerisme met versterking van de lokale economie*. Toekomstbestendig en klaar voor de wensen van de bezoeker van morgen. We werken daarom samen met onze ondernemers en bewoners aan een gastvrij en leefbaar waterfront, stadsgezicht en buitengebied; de verschillende gebieden en plekken in onze gemeente vragen om een gezamenlijke strategie, waar ze binnen hun identiteit en karakter een eigen bijdrage aan leveren. We juichen initiatieven voor de ontwikkeling van verblijfsrecreatie en verblijfstoerisme toe, maar bewaken altijd de balans met leefbaarheid van de omgeving.

4.4 Zorg voor water en land

Cultuurlandschap, water, lucht en bodem

Visie

Water, land en lucht verbindt ons letterlijk en figuurlijk. Dus daar zijn we zuinig op. Uitgangspunt voor de gezamenlijke zorg voor onze leefomgeving is het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt. Wij zijn trots op ons agrarische cultuurlandschap. De agrariërs zijn de hoeders van ons landschap. Het veenweidelandschap blijft zo veel mogelijk open, groen en agrarisch. We geven daarom ruimte aan de economische draagkracht van het buitengebied.

Beleid ***Behoud en ontwikkeling van ons karakteristieke cultuurlandschap***

De gemeente Edam-Volendam zet zich in voor het behoud van de karakteristiek van het agrarische cultuurlandschap. Een transitie van het grondgebruik of gedeeltelijke ontwikkeling van het landschap valt daarentegen niet uit te sluiten; uitbreidingslocaties blijven blijven noodzakelijk om in de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte naar woningen te voorzien en voldoende werkgelegenheid dicht bij huis veilig te stellen. In het geval van uitbreiding doen we dat op plekken die we vooraf aangeven, waarbij we - voor het veilig stellen van onze doelen - grondspeculatie tegen gaan.

Onze veenweidegebieden blijven zo veel mogelijk open, groen en agrarisch. Versnippering van het landschap gaan we tegen. We willen een economisch draagkrachtig agrarisch cultuurlandschap en ondersteunen daarom de verbreding of een transitie van de landbouw. De identiteit en het karakter van het landschap is daarbij leidend. Fruitteelt, bloembollenteelt en kassen gaan we tegen om respectievelijk verontreiniging van de bodem en aantasting van de openheid te voorkomen. We faciliteren ideeën voor een duurzaam behoud van het landschap. Onderbemaling gaan we tegen, maar we gaan ons buitengebied ook niet zo maar onder water zetten. We geven ruimte aan agrarische initiatieven en bedrijfsmodellen waarbij ons veen nat gehouden wordt om bodemdaling en de inklinking veenweidegebied tegen te gaan.

Droogmakerij De Purmer is een gebied dat gedeeltelijk binnen onze gemeente, maar ook binnen Purmerend en Waterland valt. We trekken gezamenlijk op om samenhangend beleid te voeren voor dit gebied, waarbij we rekening houden met de bewoners en een groene buffer tussen de stedelijke gebieden, en waarbij toekomstbestendigheid en het veilig stellen van voldoende werkgelegenheid dicht bij huis de prioriteit vormt.

Het Waterlandse landschap binnen Edam-Volendam moet worden gezien als het kroonjuweel voor onze gemeente en de regio. Niet alleen in cultuurhistorisch opzicht maar ook in (inter)nationaal opzicht (toerisme/recreatie), qua werkgelegenheid maar ook voor de beleving voor de inwoners zelf. Tijdens de participatie is nog eens duidelijk geworden dat de kwaliteit van het landschap belangrijk is voor de inwoners en ook reden vormt voor vestiging van nieuwe inwoners in onze gemeente. Bovendien bevindt zich een dergelijk mooi cultuurhistorisch landschap met haar historische Zuiderzeesteden op zeer korte afstand van de (rand)stad Amsterdam en wordt het begrensd door steden met tal van voorzieningen zoals Purmerend en Hoorn. Een dergelijk vanuit landschap en cultuur bezien hoogwaardige contrast van landschappelijk (open) groen en stad is uniek en vrij zeldzaam. Vanwege toekomstige ontwikkelingen die op ons af komen (woningbouw, klimaatadaptatie, energiestrategie) staat het landschap in onze gemeente onder druk.

Wij werken in ons buitengebied niet mee aan hoogspanningsmasten, zonnepaneelvelden en windturbines en we vragen buurgemeenten om bij de ontwikkeling van windturbines minimaal 600 meter uit de gemeentegrens te blijven om horizonvervuiling tegen te gaan. Wel stimuleren we zonnepanelen op daken van agrarische bebouwing.

Beleid *Verademend openbaar groen*

De identiteit van de gemeente als geheel en van de afzonderlijke kernen versterken we door onze hoofdgroenstructuur door te ontwikkelen. Dit is bijvoorbeeld groen langs doorgaande wegen, de historische groene en blauwe lijnen, de parken en recreatiegebieden. Bij zeer grote ruimtelijke ontwikkelingen hebben we de ambitie om 75m2 openbaar groen per toegevoegde woning toe te voegen. We zetten in op maximale vergroening van de (bestaande) openbare ruimte waarbij de kwaliteit van het groen voorop staat. Gezond groen draagt beter bij aan klimaatadaptatie en andere doelen. Daar zoeken we verbinding. We breiden naar 2040 ons bomenareaal uit met minimaal 20%.

Ook stimuleren wij onze inwoners, ondernemers en ontwikkelaars om mee te helpen aan het klimaatbestendig maken van onze gezamenlijke omgeving. Vergroenen van de buitenruimte gaat verder dan alleen de gebruikelijke groenvormen. Denk ook aan innovatieve concepten zoals geveltuinen en groene daken. Bij nieuwe binnenstedelijke stedenbouwkundige ontwikkelingen nemen we daar kaders voor op.

We willen het onderhoud van ons openbaar groen *'op orde'* hebben, waarmee we in reguliere gebieden aansluiten op het gemiddelde ambitieniveau dat we ook voor de andere onderdelen van onze openbare ruimte nastreven. Voor de oude kernen hebben we hoog ambitieniveau; dat wordt onder andere in het Handboek Inrichting Openbare Ruimte nader gespecificeerd. In het beheer houden we rekening met de belangen van groen, onze inwoners en spelen we in op andere doelstellingen.

Ambitie!	Bij zeer grote ruimtelijke ontwikkelingen hebben we de ambitie om per toegevoegde woning +75m2 openbaar groen toe te voegen.

Ambitie!	Het gemeentelijke bomenareaal wordt ten opzichte van het jaar 2020 met 20% uitgebreid naar het jaar 2040.

Ambitie!	Ons openbaar groen willen we '*op orde*'.

Beleid *Water (er)vaarbaar maken*

We willen de beleving van water in onze stedelijke gebieden en in ons buitengebied versterken. Bij nieuwe stedelijke ontwikkelingen betrekken we (de beleving van) water in de plannen.

De IJe maken we (er)vaarbaar, door - in het geval van ontwikkelingen in gebieden waar deze verbindende veenstroom aanwezig is - de continuïteit en bevaarbaarheid van dit water te verbeteren, beleving ervan in een gebied te versterken en recreatief gebruik ervan te ondersteunen.

Wij zijn 'watermensen'! *Water is overal in onze gemeente aanwezig. De ontstaansgeschiedenis van onze leefomgeving is er mee verbonden en uit af te lezen. We kunnen in Nederland niet enkel leunen op de sterkte van onze dijken. Het klimaat verandert en daarmee komt water in toenemende mate in korte tijd van boven.*

Ons Markermeer blijft open; inpoldering gaan wij tegen. Naast de natuurwaarde van het Markermeer is dit water ook van grote betekenis voor onze cultuurhistorie en recreatie. We willen kleinschalige recreatiemogelijkheden op en aan het Markermeer versterken.

We ondersteunen en werken samen met het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier om ons land te beschermen tegen het water. Samen gaan we wateroverlast en watertekort tegen, zorgen we voor schoon en gezond oppervlaktewater en voor veilige (vaar)wegen. In bestaand stedelijk gebied analyseren we samen de knelpunten voor wateroverlast en zoeken we naar mogelijkheden (adaptatie) om dit zo veel mogelijk te voorkomen. We treffen (gemeentelijke) maatregelen in het openbaar gebied om nadelige gevolgen van de grondwaterstand zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken.
We verbinden binnen- en buitenstedelijke watersystemen voor een gezonde doorstroming en daarmee algehele kwaliteit van het water. We pakken foutaansluitingen aan. De samenwerking in de afwaterketen zetten we voort. We ondersteunen het efficiënter zuiveren van water en onderzoeken daarin mogelijkheden voor het terugwinnen van energie en grondstoffen.
We zamelen afvloeiend hemelwater doelmatig in. Nieuwe grote ruimtelijke ontwikkelingen richten we waterrobuust of waterneutraal in en integreren dit in ons systeem (bebouwing, inrichting openbare ruimte, ondergrond). Waar mogelijk zetten we de bestaande openbare ruimte en het buitengebied in om op geschikte locaties water vast te houden en te bergen. Bij nieuwe ontwikkelingen houden we zoveel mogelijk rekening met weersextremen die de huidige ontwerpnormen van riool en buitenruimte overstijgen.

Ambitie! De IJe (er)vaarbaar!

Beleid *Lucht met een luchtje gaan we tegen*
We gaan geurhinder tegen. We zetten in op het behoud van de huidige luchtkwaliteit die voldoet aan alle wettelijke normen. De gemeente wilt een goede balans tussen wonen en werken ten aanzien van overlast. We onderzoeken of overlast gevende industrie een plek kan krijgen op een regionaal industrieterrein.

Beleid *Een schone bodem*
Uitgangspunt is dat de vervuiler betaald. Aanwezige schone bodem moet schoon blijven. Verontreinigde grond met goed beheerd worden en er mogen geen nieuwe bodemverontreinigingen ontstaan. Aanwezige bodemverontreinigingen mogen niet leiden tot humane, ecologische of verspreidingsrisico's. We gaan de saneringsmogelijkheden van oude stortplaatsen na, omdat we de afwenteling van risico's naar tijd zo veel mogelijk willen voorkomen. Bij herbestemmingen schrijven we ontwikkelende partijen zo veel mogelijk voor dat eventueel aanwezige bodem(water)vervuiling wordt schoongemaakt. Wij willen vervuilingen zo min mogelijk doorschuiven naar toekomstige generaties. Ook willen dat oude ondergrondse infrastructuur, die (in de toekomst) niet meer wordt gebruikt, niet in onze bodem achterblijft. Het delven van grondstoffen uit onze bodem gaan we tegen.

Beleid *Geluid, trillingen, straling en licht op acceptabel niveau*
Inwoners moeten zo min mogelijk geluidhinder ondervinden, maar de regelgeving moet ook niet te beperkend worden. Binnen de mogelijkheden van de Omgevingswet maken we hierin een afweging die past bij de situatie of plek. De gemiddelde geluidhinder mag in principe niet boven de streefwaarden uit komen. Op plekken waar geluid gemiddeld wel boven de streefwaarden uit komt, gaan we samen met belanghebbenden in gesprek over het treffen van maatregelen. Ook hiervoor onderzoeken we of overlast gevende industrie een plek kan krijgen op een regionaal industrieterrein. We willen trillingen in onze oude kernen en dorpslinten zo veel mogelijk tegengaan, waarbij restrictief beleid voor (zwaar) verkeer tot de mogelijkheden behoort. Antennes krijgen een aanvaardbare inpassing in de leefomgeving. We houden zo goed mogelijk vast aan het huidige (lage) niveau van lichtvervuiling in onze gemeente. We zijn terughoudend met het plaatsen van openbare verlichting in buitengebieden of we leveren maatwerk om lichthinder tegen te gaan.

Ambitie! Overlastgevende industrie verplaatsen

4.5 Klaar voor transitie

Klimaatverandering, energietransitie en biodiversiteit

Visie

Onze leefomgeving is continu aan verandering onderhevig. Klimaatverandering, de transitie naar andere vormen van energie en biodiversiteit zijn actuele thema's. In Edam-Volendam zijn we als ondernemende gemeente gewend om toekomstbestendig te handelen. Met haalbare ambities streven we er naar om de kwaliteit van onze leefomgeving te behouden en te verbeteren voor toekomstige generaties.

Klaar voor transitie

Beleid ***We gaan verantwoordelijk om met klimaatverandering***

Klimaatverandering zorgt voor steeds meer extremere weersomstandigheden. Extreme warmte en droogte of juist hevige regenval. De kans op overstromingen neemt toe en hittestress wordt een groeiend probleem. Wij willen onze leefomgeving anders inrichten, zodat we om kunnen gaan met de andere omstandigheden en een bijdrage kunnen leveren om de veranderingen te temporiseren. Als we bouwen, bouwen we zo veel mogelijk klimaatbestendig, waarbij we minimaal rekening houden met het te verwachten klimaat van de komende 100 jaar.

De gemeente gaat de inwoners informeren over de klimaateigenschappen van de gemeente. Denk hierbij bijvoorbeeld aan NAP peil, CO2 productie en zuivering, hittestress en gevolgen. Wij brengen periodiek actuele risico's en probleemgebieden met betrekking tot klimaatverandering in kaart doormiddel van stresstesten. De gemeente gaat bij alle ruimtelijke ontwikkelingen/ initiatieven de relatie met klimaatadaptatie in de vorm van o.a. duurzame energie, wateroverlast, droogte en hittestress inventariseren en integraal afwegen met andere belangen en doelstellingen. Conclusies nemen we mee in de planvorming of schrijven we ontwikkelende partijen voor. Wij willen alle ontwikkelingen en reconstructies binnen de gemeente klimaat adaptief inrichten.

Wij gaan een bijdrage leveren aan de extra CO2 reductie door de gemeente te vergroenen. We breiden naar 2040 ons bomenareaal uit met minimaal 20%. Onze veenweidegebieden zetten we niet zo maar onder water. We geven wel ruimte aan landschappelijk acceptabele agrarische initiatieven om oxidatie tegen te gaan. We willen bouwen met natuurlijke circulaire materialen bevorderen om CO2 te reduceren.

Ambitie!	In 2025 wordt 20% van onze woningen in houtbouw / natuurlijke materialen (biobased) uitgevoerd

De vraag naar grondstoffen voor bijvoorbeeld eten, elektrische apparaten en kleding neemt wereldwijd sterk toe. Daarom moeten we slimmer omgaan met grondstoffen. In Nederland willen we in 2030 de helft minder grondstoffen verbruiken. In 2050 willen we een economie hebben zonder afval. We passen nu al binnen de gemeente zoveel mogelijk hergebruikte materialen toe, waarmee wij de circulaire economie stimuleren. Op de kortere termijn streven we naar een duurzame gemeentelijke organisatie met als doel een 100% duurzame inkoop te realiseren. We hebben het doel om het gewicht aan restafval per persoon per jaar te verminderen, volgens het 'VANG-principe'. In lijn met onze doelstellingen ontwikkelen we ons integrale afvalbeleid voor zowel het stedelijke als het landelijke gebied door. We ontwikkelen een duurzame inzameling met, *daar waar mogelijk, een 24-uurse beschikbaarheid in de vorm van ondergrondse containers.*[1] We gaan (mede daarmee) vervuiling tegen. We streven naar een optimale plaatsing van containers zodat loopafstanden beperkt blijven. Buiten de bebouwde kom zorgen we voor een passend alternatief voor inzameling vanwege de lage inwonersdichtheid.

Ambitie! Maximaal 30 kg restafval per persoon per jaar in 2025

Op basis van onze Transitie Visie Warmte (TVW) gaan we wijkgericht concreet aan de slag met wijkuitvoeringsplannen en concrete projecten voor duurzame warmteopwekking voor woningen.
In de Regionale Energie Strategie (RES) werken we samen met onze regio aan een regionale bijdrage voor de opwekking van duurzame energie. De focus tot 2030 ligt daarbij op het stimuleren van zonnepanelen op daken zoals bij woningen, industrieel en agrarisch vastgoed in combinatie met asbestsanering en dubbel ruimtegebruik zoals zon op parkeerterreinen en fietspaden.

In Europa willen we in 2050 klimaatneutraal zijn. In Nederland willen we daarom de energievoorziening in 2050 bijna helemaal duurzaam en CO2-neutraal hebben. Een overgang naar een duurzame energievoorziening is belangrijk om klimaatverandering tegen te gaan. Ook zijn er in Nederland steeds minder fossiele brandstoffen, vooral aardgas, beschikbaar en wil Nederland niet volledig afhankelijk zijn energie uit andere landen. In 2030 is in Nederland 70% van alle elektriciteit en minimaal 27% van alle energie (elektriciteit, gas en warmte) duurzaam opgewekt. Dat hebben de lidstaten van de Europese Unie met elkaar afgesproken. In het klimaatakkoord heeft Nederland CO2 doelen gesteld voor een besparing van 49% co2 in 2030 en 95% CO2 besparing in 2050 ten opzichte van 1990. Ook zijn daar doelen afgesproken om ten aanzien van aardgas. In 2030 gaat de Groningse gaskraan dicht en in 2050 willen we een aardgasvrije gebouwde omgeving.

Ambitie! In 2030 de helft minder grondstoffen verbruiken en in 2050 een economie zonder afval

Ambitie! Bijdragen aan een klimaatneutraal Nederland in 2050

We ontmoedigen de verharding van private tuinen en zetten kaders voor waterberging op platte daken binnen ruimtelijke ontwikkelingen in om water beter af te voeren en langer vast te houden. We stimuleren inpandig parkeren of parkeren op het dak bij utiliteits- en industrie gebouwen om in onze bestaande openbare ruimte mogelijkheden te vinden voor een klimaat adaptieve inrichting.

[1] aanpassing op basis van amendement concept omgevingsvisie 27-01-2022

Beleid ***Van fossiel naar duurzaam***

Edam-Volendam draagt bij aan een energieneutraal Nederland in 2050. We stimuleren zuiniger omgaan met energie en het gebruik van duurzame energie. Nieuwe woningen worden aardgasvrij gerealiseerd. In 2050 willen we alle woningen aardgasvrij hebben. Dat betekent dat we in Edam-Volendam richting het jaar 2050 gemiddeld meer dan 500 woningen per jaar van de bestaande woningvoorraad van het gas af moeten gaan halen. Met de Transitie Visie Warmte zetten we hierin als gemeente de eerste concrete stappen met wijkuitvoeringsplannen. Ook zetten we beleid, voor stimulering van doorstroming op de woningmarkt, als middel in om verduurzaming van de bestaande woningvoorraad te bereiken.

Onze ambities vragen om een robuust elektriciteitsnetwerk. We willen dat het energienetwerk anticipeert op de te verwachten toekomstige ontwikkelingen in onze gemeente. We informeren onze netwerkbeheerder(s) over onze ambities en ondersteunen onze netbeheerder(s) bij het geschikt maken van de energie-infrastructuur en reserveren daarvoor ruimte. Ook voor de opslag van energie reserveren we binnen bestaand stedelijk gebied en binnen toekomstige ontwikkelingen ruimte. Binnen de Regionale Energie Strategie (RES) werken we samen met de regio aan een duurzame opwekking van energie.

We bevorderen elektrische vervoermiddelen door het mogelijk maken van het snelladen van elektrische vervoermiddelen in Edam-Volendam. We ondersteunen de doelstelling van de Vervoerregio om het openbaar vervoer emissievrij te maken.

Ambitie!	Bijdragen aan een energieneutraal Nederland in 2050
Ambitie!	Alle woningen aardgasvrij in 2050
Ambitie!	Een toekomstbestendig elektriciteitsnetwerk in 2030
Ambitie!	Voor 2025 bieden we op twee plekken in onze gemeente (planologisch) ruimte aan initiatieven voor een snellaadstation

Energieprojecten moeten duurzaam zijn en mogen geen onevenredige afbreuk doen aan de kwaliteit van onze leefomgeving en het landschap en de gezondheid en veiligheid van onze inwoners. We willen bijvoorbeeld niet dat het stadsgezicht van Edam onevenredig wordt aangetast. Ook werken wij in ons buitengebied daarom niet mee aan hoogspanningsmasten, zonnepaneelvelden en windturbines. Wel stimuleren we zonnepanelen op daken of de toepassing van warmtepompen, maar we kijken daarbij ook kritisch naar risico's, zoals de perforatie van grondlagen of cumulatie van geluid. Ook biedt de geografische ligging van onze gemeente aan het Markermeer aanleiding om, voor het gemeenschappelijk verwarmen en koelen van onze gebouwen, te onderzoeken of thermische energie uit oppervlaktewater (TEO) mede invulling kan geven aan onze ambities.

Beleid ***Bouwen aan biodiversiteit***

De afname van de biodiversiteit en de prognoses naar de toekomst pleiten voor urgente veranderingen in hoe wij in onze stedelijke omgeving omgaan met ecologie. Binnen de kernen van gemeente Edam-Volendam zijn er al veel plekken voor natuurontwikkeling en biodiversiteit. De gemeente Edam-Volendam heeft hier al in een eerder stadium op ingespeeld met de aanleg van natuurparken zoals in de Broeckgouw en het groengebied langs de IJe.

Door meer structuur aan te brengen in beheer en onderhoud willen we meer maatregelen nemen om de biodiversiteit binnenstedelijk te bevorderen. Verder willen we onze stedelijke gebieden ‘ecologisch verdichten’; dit betekent dat we meer ruimte geven aan ecologie binnen onze kernen en dorpen om de biodiversiteit te ondersteunen. We zetten bijvoorbeeld in openbaar groen in op het toepassen van natuurvriendelijke oevers, ecologisch maaibeheer, kruidenmengsels en ecologische gradiëntsituaties. Maar ook onze gebouwen moeten hier een rol in gaan spelen; we stimuleren het aanbrengen en integreren van bijvoorbeeld gevelnesten, geveltuinen en groene daken. We willen dat platte daken bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen groen worden ingericht, mits deze niet anderszins worden benut (zoals zonnepanelen).

Ambitie!	Ecologisch verdichten binnen onze stedelijke gebieden

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Samen zetten we koers!

5 AFWEGINGSKADER | Een heldere basis voor onze keuzes!

In Edam-Volendam staan wij voor een zo evenwichtig mogelijk gebruik van onze leefomgeving. Belangen binnen onze leefomgeving gaan in veel gevallen ook goed samen en kunnen elkaar zelfs versterken. Maar soms staan ze echt recht tegenover elkaar. Werken aan de toekomst van onze leefomgeving kan daarom altijd leiden tot spanningsvelden. Er is dan een zorgvuldige afweging nodig. De juiste balans is niet altijd (geheel) objectief aan te wijzen. Er zullen politieke keuzes gemaakt moeten worden om in dergelijke gevallen een goede maatschappelijk gedragen afwegingen te maken en daarmee maatwerk te kunnen leveren.

Om richting te geven aan deze afwegingen, gebruiken we drie principes:

1. **Combinatie van functies gaan voor enkelvoudige functies;**
2. **Identiteit en kenmerken staan centraal;**
3. **Afwentelen wordt voorkomen.**

Met deze principes haken we aan op de afwegingsprincipes die worden benoemd in de nationale omgevingsvisie (NOVI) en bouwen we daar op voort.

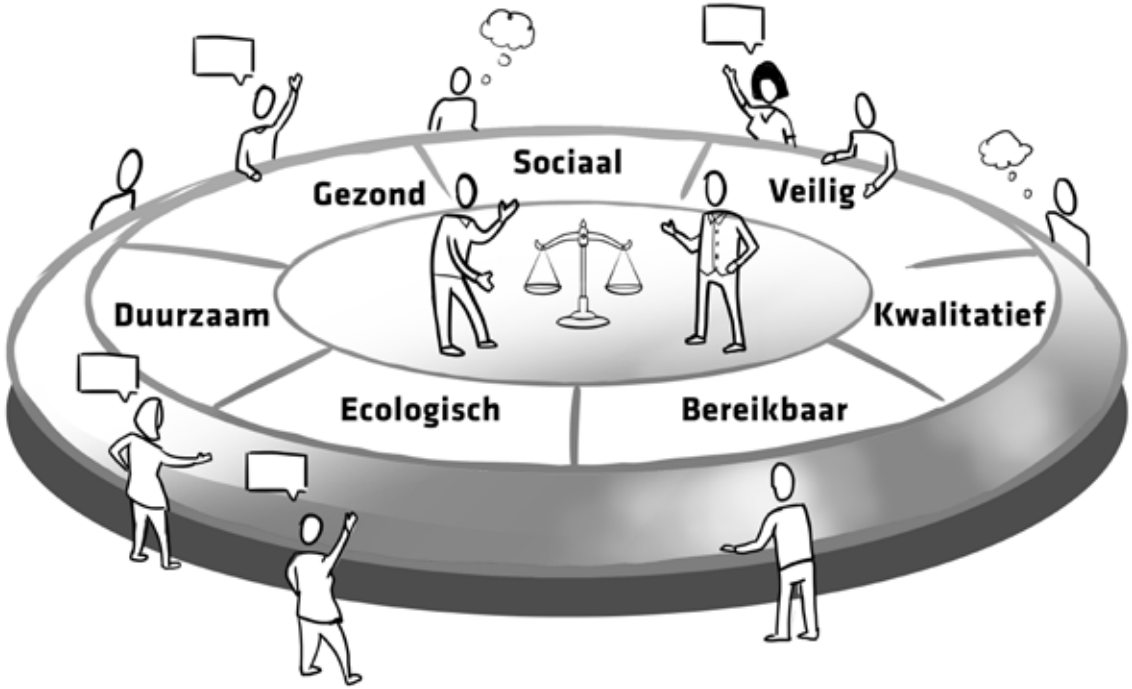

Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies

In Edam-Volendam zijn we zuinig op onze ruimte. We willen onze ruimte zo efficiënt en zorgvuldig mogelijk gebruiken. Dit doen we door functies zo veel en zo goed mogelijk met elkaar te combineren. Het gaat daarbij over onze leefomgeving in de volle breedte; niet alleen gebouwen maar ook ons water, onze lucht en onze bodem. Zeker in samenhang met de andere afwegingsprincipes, zoals het centraal stellen van identiteit en kenmerken, vraagt dit om inventiviteit en creativiteit. We willen dat plannen met een geïntegreerde benadering tot stand komen; combineren, intensiveren en transformeren. Plannen, waarin direct vanaf het begin meerdere belangen worden meegenomen en boven- en ondergrond in samenhang worden bekeken. Deze plannen voegen meer waarde toe aan onze leefomgeving dan enkelvoudige, sectorale plannen. Al komt het ook voor dat integratie ongewenst of onnodig is. Dit dient dan aannemelijk te worden gemaakt.

Identiteit en kenmerken staan centraal

Ingezet wordt op herkenbare kernen en dorpslinten en een karakteristiek buitengebied. Bij ontwikkelingen staan identiteit en kenmerken van de plek centraal. Wat de optimale balans is tussen bescherming en ontwikkeling, tussen concurrentiekracht en leefbaarheid, verschilt van gebied tot gebied. Sommige opgaven en belangen wegen in het ene gebied zwaarder dan in het andere. De waardering van het bestaande en de impact van mogelijke veranderingen kunnen van plek tot plek anders worden ervaren. Bij de inpassing van nieuwe functies moet rekening gehouden worden de identiteit en kenmerken van een plek en de kwaliteit van bodem, water, lucht en natuur. De kwaliteiten en ontwikkelingsmogelijkheden zijn overal anders. Dit moet doorwerken in de aanpak van opgaven in ieder specifiek gebied. We willen daarmee expliciet onderscheid maken tussen gebieden. De beleefde (cultuurhistorische) identiteit en mogelijkheden van een gebied en de waardering van eigenschappen van een locatie moeten steeds doorwegen in de te maken keuzes.

Afwentelen wordt voorkomen

Het is van belang dat onze leefomgeving zoveel mogelijk voorziet in mogelijkheden en behoeften van de huidige generatie inwoners, zonder dat dit ten koste gaat van die van toekomstige generaties. Afwentelen naar tijd moeten we daarom voorkomen.
Hetzelfde geldt voor afwentelen naar plaats. Bij ingrepen in het ene gebied moeten negatieve effecten op andere gebieden en wie daar leven en werken zoveel als mogelijk worden voorkomen.
Maatregelen moeten in de eerste plaats gericht zijn op het voorkomen van (gezondheids-)schade en verontreiniging, boven het naderhand herstellen van schade (preventie- en voorzorgsbeginsel). Lusten en lasten van maatregelen moeten niet onevenredig worden verdeeld, dan wel dat wie nadeel ondervindt minimaal daarvoor wordt gecompenseerd. Bestrijding van vervuiling vindt bij voorkeur aan de bron plaats en in de besluitvorming wordt de cumulatie van risico's voor mens en milieu meegenomen.

6 SAMENWERKEN | Samen uitvoering geven aan onze visie!

Hoe gaan we uitvoering geven aan onze visie en hoe worden onze dromen en ambities realiteit? Daar gaan we samen werk van maken! We geven in dit hoofdstuk aan wat voor rol wij voor ons zelf zien en voor welke onderwerpen we op anderen rekenen. Dat noemen we ook wel onze 'sturingsfilosofie'.

De omgevingsvisie van de gemeente Edam-Volendam is het resultaat van meerdere intensieve samenwerkingen. Ook uitvoering geven aan onze omgevingsvisie doen we niet alleen en niet van achter een bureau. Gemeente Edam-Volendam gelooft in *samenwerking* als basis voor een goede leefomgeving.

Bij samenwerking is het goed om wederzijdse verwachtingen uit te spreken. Wat kunnen anderen verwachten van de rol van de gemeente Edam-Volendam? En wat verwachten wij van anderen?

Wat kan van Gemeente Edam-Volendam worden verwacht?
Gemeente Edam-Volendam onderschrijft de doelen van de Omgevingswet en we willen dit dan ook graag in ons beleid en onze eigen rol verankeren. Onze kernwaarden vertalen zich dan ook goed naar de doelen van de Omgevingswet.

Kernwaarden		**Verbeterdoelen omgevingswet**
Verbinden	→	Integrale besluitvorming
Leiderschap	→	Snellere en betere besluitvorming
Wendbaar	→	Bestuurlijke afwegingsruimte
Vertrouwen	→	Transparant en voorspelbaar

In het Ambitiedocument Omgevingswet van de gemeente Edam-Volendam wordt dit concreet vertaald naar lokale opgaven waar wij mee aan de slag gaan:

- participatie,
- uitnodigingsplanologie & kaderstelling,
- maatwerk,
- processen & communicatie.

Onze overheidsrol is in essentie ***'samenwerkend'***. Dit betekent dat we met samenwerkingsverbanden samen met andere overheden, instellingen, bedrijven of inwoners onze leefomgeving willen vormgeven. Het perspectief van de inwoner of ondernemer staat hierbij centraal. De vraag aan de gemeente is niet of iets mag, maar of we iets willen (toestaan). Dit heeft gevolgen voor onze houding en omgangsvormen, maar ook de instrumenten die we inzetten.

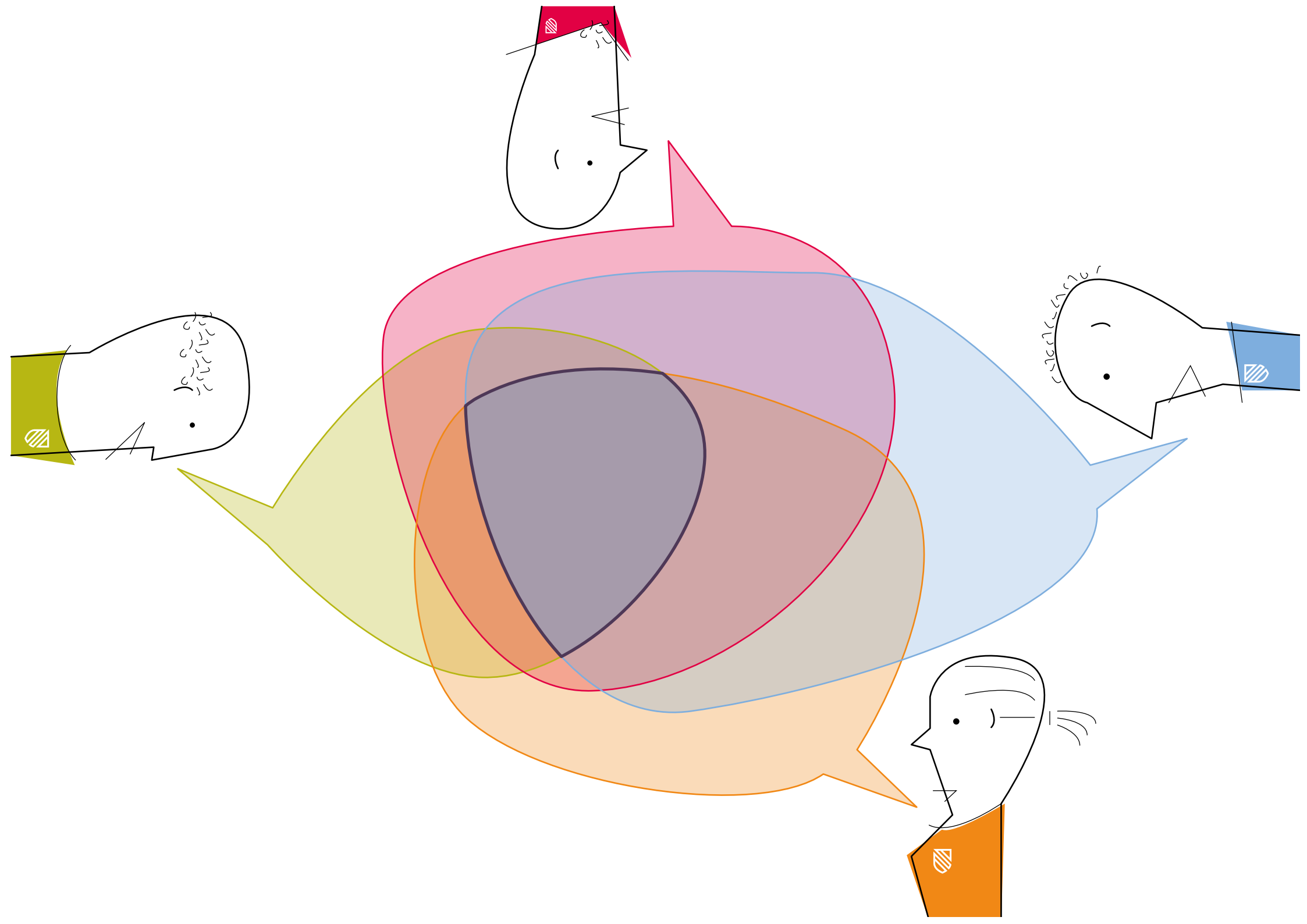

Instrumenten
Om invulling te geven aan die ***samenwerkende overheidsrol*** maken wij gebruik van diverse instrumenten om onze samenwerking met anderen vorm te geven. De afweging om bepaalde instrumenten in te zetten is maatwerk.

Op communicatief vlak zetten we daarvoor bijvoorbeeld de volgende instrumenten in:
- een gesprekstafel
- een gebiedsvisie
- participatie

Financieel-economische vraagstukken vragen om andere instrumenten, zoals:
- een maatschappelijk fonds
- een lening
- publiek-private samenwerking

Juridische instrumenten die we in onze samenwerkingen inzetten zijn bijvoorbeeld:
- een bestuursovereenkomst
- een publiek-private overeenkomst
- een green-deal
- een convenant
- een concessie

De gemeente Edam-Volendam heeft graag een zo laag mogelijke administratieve lastendruk, voor zowel de inwoners als voor haarzelf. Om die reden werken we zo veel mogelijk met algemene regels en zijn we terughoudend met vergunningenstelsels.

Waar de ruimte voor samenwerking ontbreekt, wordt dat uitgelegd. Want op specifieke onderwerpen, die daar bijvoorbeeld vanwege maatschappelijke belangen of omgevingskwaliteiten om vragen, kan het zijn dat we in de gemeente Edam-Volendam toch een ***'ondersteunende'*** of juist een ***'regulerende'*** rol aannemen. Instrumenten die dan in beeld komen, zijn - in het geval van een ondersteunende rol - bijvoorbeeld een experiment, pilot, informatiepunt, overheidsinvestering of subsidie, of - in het geval van een regulerende rol - bijvoorbeeld vergunningsvoorschriften, omgevingswaarden, monitoring en evaluatie middelen, heffingen, instructieregels, beoordelingsregels of een zorgplicht.

Regelkwalificatie & werkingsgebied
De Omgevingswet heeft tot doel om de kwaliteit van de leefomgeving te behouden en te verbeteren. Door de bundeling van wetgeving zijn er minder regels nodig. Hierdoor kan de wetgever de regels duidelijker en overzichtelijker opschrijven. Dat betekent dat het streven in het omgevingsplan erop gericht moet zijn om niet meer te regelen dan nodig is. Enerzijds moet er voldoende bescherming gewaarborgd worden, anderzijds moet er ook voldoende ontwikkelingsruimte geboden worden. Deze niveaus van regelgeving worden in de digitaliseringsstandaarden gedefinieerd als regelkwalificatie. De regelkwalificatie en bijbehorend werkingsgebied zijn in onderstaande afbeelding schematisch weergegeven.

Bron: VNG

Programma's
Van visie naar uitvoering; hoe gaan we dat doen? Met programma's kunnen we aangeven hoe, waar en wanneer we invulling geven aan onze ambities. Een programma is net als de omgevingsvisie en het omgevingsplan een nieuw instrument dat voor gemeenten ter beschikking staat onder de Omgevingswet. Een programma bevat voor een of meer onderdelen van de fysieke leefomgeving:

- een uitwerking van het te voeren beleid voor de ontwikkeling, het gebruik, het beheer, de bescherming of het behoud daarvan,
- maatregelen om doelstellingen voor de fysieke leefomgeving te bereiken.

Samenwerken
We beloven naar deelnemers in onze samenwerkingsverbanden dat wij hun inbreng serieus nemen. Dat houdt in:

- dat wij naar ieders inbreng luisteren en die zo goed mogelijk proberen te begrijpen;
- dat wij alle inbreng die geleverd wordt meenemen in het proces van oordeelsvorming ten aanzien van mogelijkheden, alternatieven, afweging en besluitvorming;
- dat wij aan deelnemers kenbaar zullen maken wat de uitkomsten van verkenningen, oordeelsvorming en besluitvorming zijn en dat wij bereid zijn uit te leggen hoe met de inbreng, die door deelnemers is geleverd, is omgegaan;
- dat wij ook minderheidsstandpunten serieus nemen en rekening houden met minderheidsbelangen. Niet iedere persoon of instantie kan zijn of haar zin krijgen en niet elk idee of bezwaar kan gehonoreerd worden, maar wij beloven dat wij ons zullen inspannen om steeds te kijken hoe wij nadelen van de uiteindelijke keuzes zo klein mogelijk kunnen maken.

Wat verwachten wij van anderen?
Van andere overheden, bedrijven, inwoners en maatschappelijke organisaties vragen wij een actieve houding om vanuit eigen expertise, verantwoordelijkheid en mogelijkheid samen ons grondgebied op een goede manier te beheren, beschermen, gebruiken en ontwikkelen.

Gelijkwaardig partnerschap vormt de basis voor samenwerking met andere overheden, waarbij iedere partij vanuit de eigen expertise, verantwoordelijkheid en mogelijkheid bijdraagt. Voor bedrijven, inwoners en maatschappelijke organisaties werken we samen als één overheid zodat we een betrouwbare partner zijn.

We verwachten van initiatiefnemers dat:

- initiatieven bijdragen aan de ambities van ons omgevingsvisie,
- dat deze plannen in voldoende mate met belanghebbenden worden afgestemd,
- de initiatiefnemer aantoont hoe rekening wordt gehouden met de belangen van anderen en hoe de plannen daarop zijn aangepast.

Als wij samenwerken vragen wij deelnemers binnen die samenwerking om:

- om hun ideeën, wensen, zorgen, vragen, creativiteit en deskundigheid met ons te delen;
- om te respecteren dat wij binnen samenwerkingsverbanden vaak vooraf geen uitspraken en toezeggingen (kunnen) doen, en te accepteren dat wij het algemeen belang dienen door eerst te luisteren zodat wij daarna zorgvuldige afwegingen kunnen maken.

7 SLOTWOORD | In gesprek over de visie!

Met een duidelijke opbouw vormt deze concept omgevingsvisie een heldere basis voor het gesprek (stap 4) en onze definitieve omgevingsvisie (stap 5). Graag gaan we in de periode februari 2022 tot april 2022 weer met u in gesprek! Ook leggen we in die periode onze concept visie voor een formele reactie zes weken ter inzage.

Tijdens stap 4 zijn er in maart 2022 gemeenteraadsverkiezingen. Wij hopen dat de inhoud van de concept visie een verrijking kan zijn voor het politieke debat, dat in de periode in aanloop naar de verkiezingen gevoerd zal worden.

Ons doel is om medio 2022 een definitieve visie aan onze nieuwe raad te presenteren.

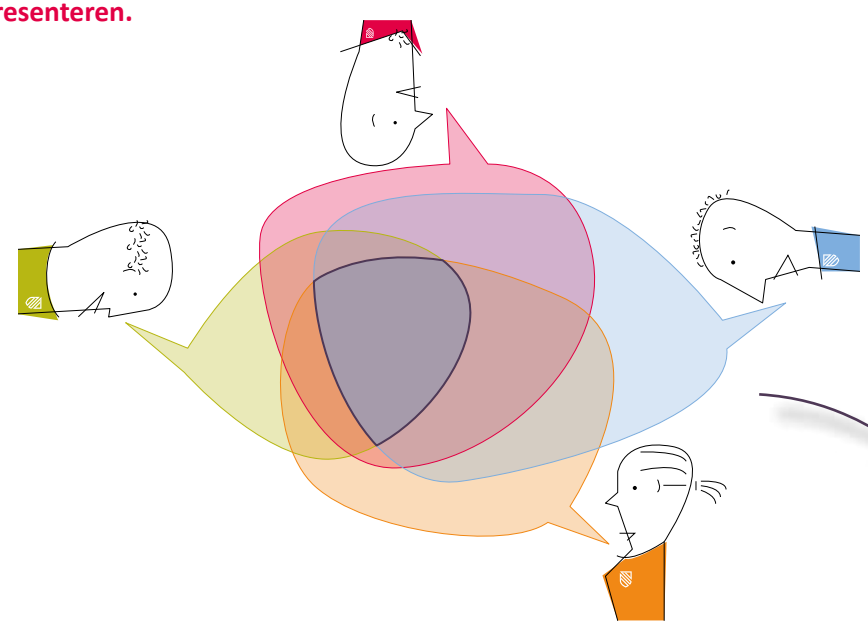

In gesprek over de visie - stap 4

Op basis van de concept visie uit stap 3 voeren we met de mensen uit Edam-Volendam een verdiepend gesprek over de toekomst en vooral over de weg daarnaartoe, over keuzes en prioriteiten. We bespreken hoe we onze ambities kunnen verwezenlijken (waar, wat, hoeveel en wanneer?). Dit doen we als opmaat naar het werken met programma's. We checken we of we de concept visie goed hebben verwoord:

"Bent u het eens met wat we tot nu toe hebben gedaan?"

Door de beperkingen als gevolg van de corona-pandemie, gaan we in aanloop naar stap 4 na in welke vorm we in gesprek gaan. Kan dat goed buiten met ons mobiele Praathuis? Of zouden wellicht (nieuwe) online-middelen zich beter lenen?

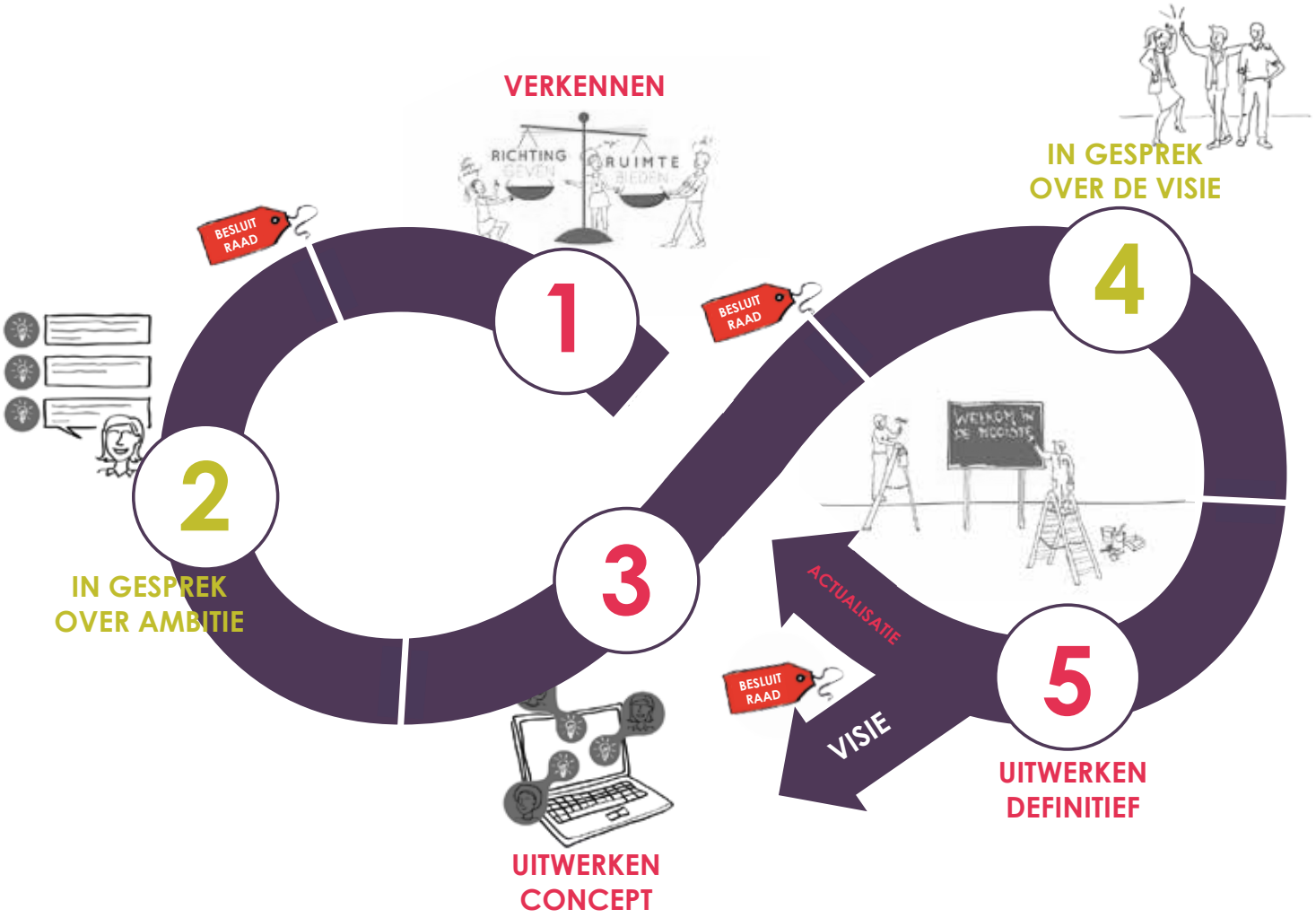

Verkenningen

1

In gesprek over ambitie

2

Tijdmachine

3a

8 BIJLAGEN | Voor een compleet overzicht!

1. **Ambitiedocument Omgevingswet, *Gemeente Edam-Volendam 2018***
   De basis voor de implementatie van de Omgevingswet binnen de organisatie van de gemeente Edam-Volendam.

2. **Plan van Aanpak omgevingsvisie, *Gemeente Edam-Volendam 2019***
   Het vertrekpunt voor het proces om tot een omgevingsvisie te komen voor de gemeente Edam-Volendam.

3. **Verkenningen (stap 1), *Gemeente Edam-Volendam 2019***
   Een bundel van verkenningen van wat voor een gemeente wij zijn, bestaand beleid, grote vraagstukken en bestaande overlegpartners.

4. **In gesprek over ambitie (stap 2), *Gemeente Edam-Volendam 2020***
   Een weergave van de gesprekken die we hebben gevoerd over de toekomst van onze leefomgeving in Edam-Volendam.

5. **Tijdmachine (verdieping stap 3), *Gemeente Edam-Volendam 2021***
   Een verdiepingsslag om samenhang tussen verschillende grote ontwikkelingen binnen onze gemeente en het proces omgevingsvisie te onderzoeken.

6. **Woningmarktanalyse Edam-Volendam, *Companen 2020***
   Een onderzoek naar de kwantitatieve en kwalitatieve behoefte naar woningen binnen de gemeente Edam-Volendam.

7. **Leefomgevingsfoto, *Antea 2019***
   Een uitgebreid onderzoek naar en meetbare weergave van de bestaande leefomgeving binnen de gemeente Edam-Volendam.

8. **Nationale Omgevingsvisie (NOVI), *Rijksoverheid 2020***
   Een duurzaam perspectief voor onze leefomgeving. De nationale broertje van onze gemeentelijke omgevingsvisie.

9. **Provinciale Omgevingsvisie, *Provincie Noord-Holland 2018***
   Balans tussen economische groei en leefbaarheid; onder die noemer heeft de provincie Noord-Holland haar visie op de leefomgeving gepresenteerd.

10. **Beoordeling concept omgevingsvisie, *Antea 2021***
    Een beoordeling op hoofdlijnen van de concept omgevingsvisie. We noemen dit een 'MER-light'. Afhankelijk van de mate van verdieping van de definitieve visie, is mogelijk in een later stadium een volledige MER benodigd.

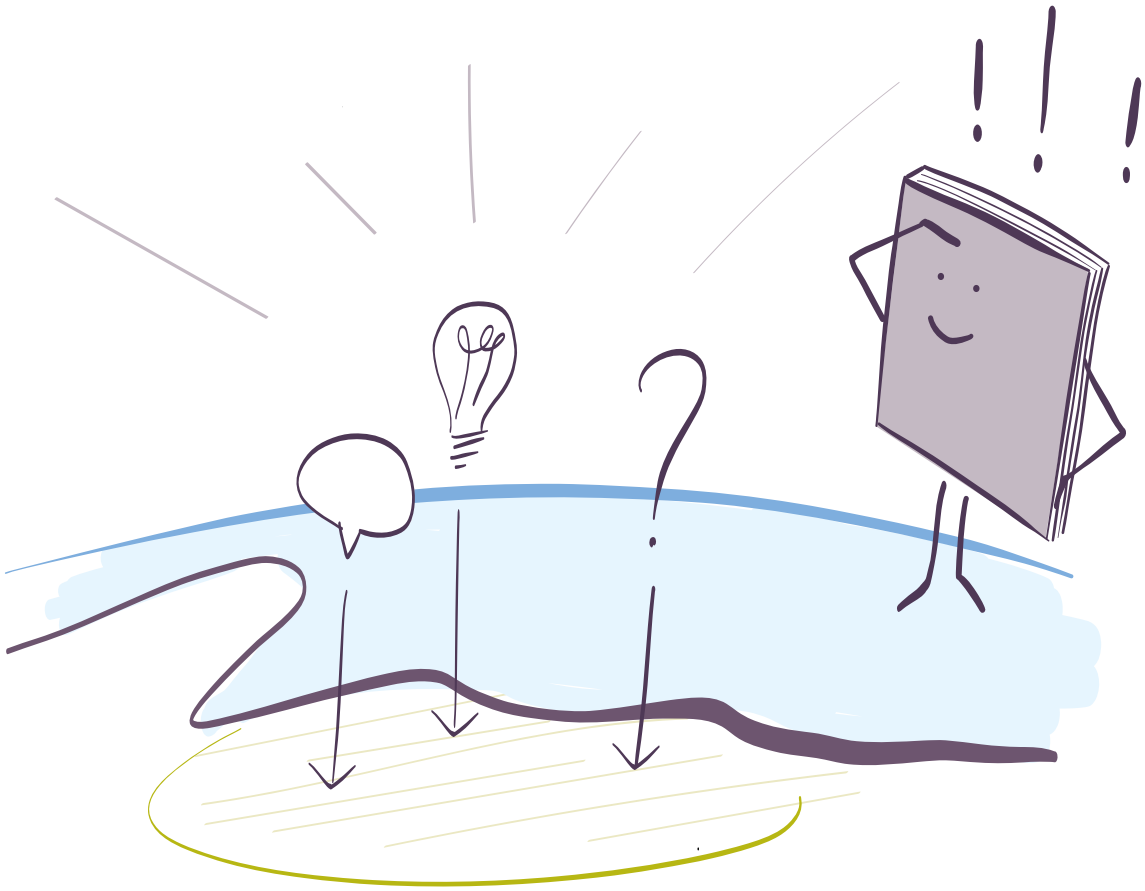

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Samen zetten we koers!

Colofon

Document: Concept omgevingsvisie
Het voorliggende document is een uitgave van Gemeente Edam-Volendam.

Gemeente Edam-Volendam maakt een omgevingsvisie! Een omgevingsvisie is een nieuw beleidsinstrument onder de Omgevingswet dat richting geeft aan de toekomst van de gemeente.

Op basis van de verkenningen in de eerste stap, de uitvoerige participatie in stap 2 en een verdiepingsslag met een 'tijdmachine' krijgt onze gezamenlijke koers in stap 3 met deze concept omgevingsvisie echt vorm. Het maken van de visie en het bepalen van de koers doen we graag samen! Daarom gaan we in stap 4 graag in gesprek over de inhoud van de concept omgevingsvisie en leggen we de visie ook zes weken formeel ter inzage.

Datum
27 JANUARI 2022

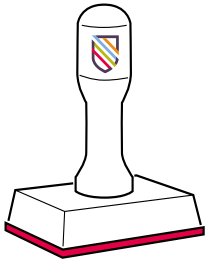

Status
COLLEGE VAN B&W
21 DECEMBER 2021
BEHANDELD

GEMEENTERAAD EDAM-VOLENDAM
27 JANUARI 2022
BEHANDELD

Heeft u vragen over de omgevingsvisie?

omgevingsvisie@edam-volendam.nl

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Ondernemend en betrokken.

Omgevingsvisie

Gemeente **EDAM-VOLENDAM**

Samen zetten we koers!

W. van der Knoopdreef 1
1132 KN Volendam
Telefoon: 0299-398398
Email: info@edam-volendam.nl

www.edam-volendam.nl

Ambitiedocument Omgevingswet

Versie juni 2018

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Ondernemend en betrokken.

- *Foto voorzijde van Molen De Breek*
  Bron met expliciete toestemming: facebook.com/edamdroned – van 'EDAM Droned en zo'

Opgesteld door kernteam Omgevingswet:
Sandra Vink,
Marjolein Smit,
Gerhard Benjamins,
Niels Jonk,
In samenwerking met MasterMeester.

Stuurgroep:
Wethouder Runderkamp
Wethouder Koning
Loco-gemeentesecretaris Marijke Bekkenkamp
Afdelingshoofd RO Stefan Steur
Afdelingshoofd Samenleving Freek Clabbers

Vastgesteld door college van burgemeester en wethouders d.d. 03-07-18
Vastgesteld door de gemeenteraad van Edam-Volendam d.d. XX-XX-XX

Inhoudsopgave

0. Bestuurlijke samenvatting
1. Inleiding
2. Landelijke ambities en Omgevingswet op hoofdlijnen
3. Provincie Noord-Holland en regio Zaanstreek-Waterland
4. Regionale ambities en samenwerking
5. De lokale ambities – wat zijn onze opgaven?
6. Vier mogelijke ambitieniveaus
7. Impact van invoering van de Omgevingswet voor de gemeente, de lokale opgave
8. Rol van de Raad
9. Procesaanpak op hoofdlijnen
10. Risico's

0. Bestuurlijke Samenvatting

De stip op de horizon

De dienstverlening van gemeente Edam-Volendam wordt naar een hoger plan getild. Deze doelstelling is opgenomen in het coalitieakkoord en is uitgewerkt in het programmaplan en programma 'Gewoon Goed'. De Rijksoverheid voert de Omgevingswet in en heeft daarmee hetzelfde doel, een eenvoudig betere dienstverlening.
Om het implementatieproces van de Omgevingswet goed te laten verlopen worden in de eerste fase ambities vastgesteld die passend zijn bij de organisatie.
De Omgevingswet treedt naar verwachting in 2021 in werking, er ligt een opgave op gebied van dienstverlening, die doorwerkt in het instrumentarium van het fysieke domein, de interne werkprocessen en de samenwerking met bewoners, ondernemers, gezondheids- en omgevingsdiensten en partneroverheden als buurgemeenten en de provincie.

De ambities hangen samen met alle lopende organisatieontwikkelingen, reikend van het sociaal domein tot digitalisering. Vastgestelde strategische uitgangspunten van onze organisatie zijn gebruikt om passende ambities voor te stellen voor dit implementatieproces.

De kernwaarden van de organisatie liggen in nauw verband met de doelstellingen die het ministerie heeft met de Omgevingswet. Lokale opgaven worden uitgewerkt om de ambities van Edam-Volendam met deze doelstellingen te bereiken:

Kernwaarden		Verbeterdoelen Omgevingswet	Lokale Opgave
Verbinden	→	Integrale besluitvorming	Participatie
Leiderschap	→	Snellere en betere besluitvorming	Uitnodigingsplanologie & kaderstelling
Wendbaar	→	Bestuurlijke afwegingsruimte	Maatwerk
Vertrouwen	→	Transparant en voorspelbaar	Processen en communicatie

Ambities Edam-Volendam

Dienstverlening met deze doelstellingen vergt een ingrijpende verandering. Wij stellen het perspectief van de burger centraal. Deze opgaven zijn op veel onderdelen meer dan alleen een aanpassing op de huidige organisatie. Er wordt gesproken van een cultuurverandering, een digitaliseringstraject, en er wordt gewerkt aan een omgevingsvisie, programma's en omgevingsplan.

Met een interne participatieronde (ambtelijk, management, college en gemeenteraad) zijn de ambities gepeild en vertaald naar de lokale opgave (zie voor de uitwerking hiervan de bijlage). In dit ambitiedocument worden de opgehaalde ambities teruggekoppeld en vindt hierover besluitvorming plaats.

Kwadrantenmodel implementatiestrategieën VNG

De ambities voor Edam-Volendam worden vertaald in het kwadrantenmodel van de VNG, dit biedt een instrument om het verdere proces mee te doorlopen, en biedt een gespreksmodel voor gemeenten, provincies en ketenpartners. De kwadranten stellen implementatiestrategieën voor, variërend op de mate van externe focus, en de mate van verandering in werkproces: consoliderend, calculerend, onderscheidend of vernieuwend. De voorgestelde ambities zijn volgens het model van de VNG de meest passende keuzes, gelet op de hiervoor genoemde doelstellingen van onze organisatie. Voor verschillende opgaven passen verschillende strategieën in Edam-Volendam het beste, hoewel de ambitie voor een vernieuwde, moderne en hoogwaardige dienstverlening voor iedere opgave hetzelfde is.

Voorgesteld wordt de volgende ambities vast te stellen, en daarmee de koers te bepalen voor de implementatie van de Omgevingswet voor Edam-Volendam:

- **Participatie**: **Vernieuwend**, wij richten ons op de buitenwereld, op wat er leeft in en buiten de gemeente en ontwikkelen nieuw beleid en werkprocessen om daarmee een zo goed mogelijke service te kunnen verlenen op het gebied van de fysieke leefomgeving. Het doel is het vertrouwen van de burger te krijgen, en samen te denken, doen en werken bij initiatieven.
- **Maatwerk**: **Vernieuwend**, het leveren van maatwerk gericht op het gebied waar een bepaalde ontwikkeling zich voordoet heeft een zeer sterke externe focus en is een grote verandering voor de gemeente Edam-Volendam. We richten ons daarbij op het afwegen van belangen, zowel in specifieke gevallen, als in de context van het gebied, in plaats van te toetsen aan universeel beleid en regelgeving. Ongelijke gevallen worden ook ongelijk behandeld. We zijn wendbaar en vooruitstrevend zonder zeer grootschalige experimenten, dus passen we onze instrumenten aan en bieden handvatten om de bestuurlijke afwegingsruimte in te vullen.
- **Uitnodigingsplanologie en kaderstelling**: **Vernieuwend**, het werken met uitnodigingsplanologie betekent een veranderende rol van de gemeente. De gemeente zal werken vanuit een heldere visie en vooraf duidelijke kaders stellen, vanuit het algemeen belang. De uitwerking wordt overgelaten aan de inwoners en ontwikkelaars. Dit is een grote verandering ten aanzien van onze lokale cultuur. De organisatie werkt steeds meer volgens dit principe en zal dit per gebied/locatie verder toepassen.
- **Processen en communicatie**: **Calculerend,** het verbeteren van de werkprocessen is voornamelijk een interne klus, met als doel de transparantie en het vertrouwen van de buitenwereld te vergroten. Betrokkenen als inwoners, ondernemers, ketenpartners en gemeente zijn en worden onderdeel van een goed proces waarbij helder gecommuniceerd wordt. Processen worden ontworpen vanuit een ander paradigma. Het gaat niet om hoe de overheid het wil (systeemdenken), maar om het optimaliseren vanuit het perspectief van inwoners en ondernemers. Hun beleving moet centraal staan, willen we er in slagen de transparantie en het vertrouwen te vergroten.

Rol van de gemeenteraad

Dienstverlening staat voorop bij het implementatieproces. Dat leidt tot een opgave ten aanzien van organisatieontwikkeling. De gemeenteraad stelt de doelstellingen en ambities vast en heeft een rol waar het gaat om het vaststellen van beleid (op basis van belangen en criteria) en regelgeving, welke ruimte biedt voor maatwerk en onderscheid. In samenwerking met de gemeenteraad wordt invulling gegeven aan het Omgevingsplan en de Omgevingsvisie. Dit zijn zaken die zich in de jaren tot in werking treden van de wet gaan voordoen, en ook in de overgangstermijn tot uiterlijk 2029 relevant blijven.

De gemeenteraad krijgt een inhoudelijke rol bij de kaderstelling van de omgevingsvisie. Het gaat daarbij om de identiteit van de gemeente. Wat zijn onze waarden, wat vinden we belangrijk en vooral: wat zien wij graag in de toekomst?
Een latere stap in het proces is het omgevingsplan. In dit instrument wordt de regelgeving vastgelegd voor de fysieke leefomgeving met het doel de omgevingsvisie te realiseren. De raad stelt ook hier de kaders en stelt het uiteindelijke omgevingsplan vast.

Financiën

Volgens het door de VNG ontwikkelde rekenmodel zou het traject van invoering van de Omgevingswet in onze organisatie grofweg 3,2 miljoen euro kosten (inclusief ambtelijke inzet). Na verwerking en het analyseren van de parallel lopende zaken met vergelijkbare doelstellingen zoals dienstverlening, ICT en organisatieontwikkeling, is de verwachting dat een bedrag van 1 miljoen euro verdeeld over de invoeringsperiode van drie jaar volstaat.

1. Inleiding

Voor u ligt het ambitiedocument, de ambitie van de gemeente Edam-Volendam, als het gaat om de Omgevingswet en dan – meer specifiek - de *implementatie* van de nieuwe wetgeving. In dit document gaat het nog niet over de inhoudelijke vertaling van de nieuwe wetgeving in het gemeentelijk instrumentarium (zoals Omgevingsplan en Omgevingsvisie), maar om de koers die we willen 'varen' met de gemeente met de veranderingsopgave in het fysieke domein.

Doel van dit document is dat een ambitieniveau wordt vastgesteld en daarmee een koers wordt bepaald, waarmee de organisatie verder kan met het implementatieproces. Een koers, een ambitie die goed aansluit bij de organisatieontwikkeling van de gemeente, de missie en de kernwaarden en die ook past bij het karakter van de gemeente en haar inwoners. Een ambitie, die medebepalend is voor het verdere proces en keuzes, die daarin verder nog moeten worden gemaakt. Hiermee begint het bouwen van de Omgevingswet-kathedraal, waarvan we nog niet weten hoe het er precies uit gaat zien. We weten wel dat het een lang en intensief proces wordt, met stappen die goed en minder goed gaan, en waarop we ooit trots terug zullen kijken.

Dit ambitiedocument is een beknopt verhaal, geen blauwdruk, maar een eerste aanzet hoe we om willen gaan met de nieuwe mogelijkheden en kansen die de wet biedt. Dat kan zijn calculerend, consoliderend, vernieuwend of onderscheidend. De voorgestelde ambitiekeuzes worden nader toegelicht, zodat u zich een beter beeld kunt vormen, wat daaronder wordt verstaan. Uiteindelijk draait het niet alleen om de keuze(s) zelf, maar vooral om de weg daarnaar toe. Zoals voor de implementatie van de Omgevingswet zelf ook geldt: het proces van implementatie is belangrijker dan het resultaat in de vorm van een instrumentarium. Immers de Omgevingswet draait hoofdzakelijk om cultuur en verandering.

Zodra de nieuwe Omgevingswet in werking treedt (nu verwacht januari 2021) moeten we daar goed op voorbereid zijn. De stelselherziening van het omgevingsrecht heeft een enorme omvang. 26 wetten worden samengevoegd tot één nieuwe Omgevingswet, 120 Algemene Maatregelen van Bestuur worden teruggebracht tot vier, van 5000 wetsartikelen naar 350. Een enorme wetstechnische operatie, die zijn vertaling moet krijgen in het gemeentelijk instrumentarium en een digitaal stelsel, maar ook vooral een stelselherziening die een cultuuromslag beoogt.

Geschat wordt dat de aanpak van de cultuuraspecten van de stelselherziening 80% van de benodigde aandacht en aanpak vraagt. Het centraal stellen van de burger vraagt een andere houding van gemeentelijke organisatie en bestuur, een andere manier van werken en benadering. Een positieve en pro-actieve benadering, "ja, mits" en niet meer: "nee, tenzij". Een manier van werken die overigens goed aansluit bij de visie van de gemeente op het gebied van dienstverlening en past bij de huidige tijdgeest. Dit kan wel betekenen dat de gemeente niet meer alles regelt en bij sommige zaken vertrouwt op de zelfredzaamheid van bewoners en ondernemers.

De gemeente heeft hoge ambities voor wat betreft de ontwikkeling van de dienstverlening en is inmiddels hard bezig de dienstverlening te moderniseren en te verbeteren onder de titel: 'gewoon goed'. De aanpak richt zich op de klantprocessen, de aanpassingen in de publieks- en werkruimten, verbetering van applicaties en systemen en training en coaching van medewerkers.

Geredeneerd vanuit de ambitie voor dienstverlening wordt betekenis gegeven aan de kernwaarden. **Verbinden** is de ambitie voor het maken van integrale afwegingen, het samenbrengen van verschillende beleidsvelden om het fysieke domein met de Omgevingswet niet meer sectoraal te reguleren, maar samenhangend te benaderen. **Leiderschap** wordt getoond door te werken met visie

en kaders vooraf, en daarbinnen ruimte te laten voor initiatiefnemers en ontwikkelaars.
Wendbaarheid om de bestuurlijke afwegingsruimte die met de Omgevingswet ontstaat te kunnen benutten om zo maatwerk te kunnen leveren en zo gericht over initiatieven te kunnen besluiten.
Vertrouwen is nodig om ruimte te geven en ruimte te nemen, sterke dienstverlening vergt een organisatie die is ingericht naar deze waarden en de ambitie van de Omgevingswet is daarop afgestemd. Dat vraagt om eerlijke, kenbare, snelle processen, vanuit het perspectief van de inwoners en ondernemers, als basis van vertrouwen.

In de programmabegroting 2018 is te lezen dat de dienstverlening de komende jaren naar een hoger plan wordt getild. Digitaal is de basis, maar persoonlijke dienstverlening blijft ook bestaan en dat vanuit één loket. Het perspectief van de burger of ondernemer staat centraal. De vraag aan de gemeente is niet of iets mag, maar of we iets *willen* (toestaan). Samen zoeken naar mogelijkheden en coproductie wordt *gaandeweg* de regel. Waar ruimte ontbreekt wordt dat goed uitgelegd. Deze nieuwe manier van werken vraagt andere competenties van medewerkers en de organisatie.
De ambities, die zo goed passen bij de intenties van de Omgevingswet, zijn hiermee eigenlijk al deels geformuleerd. In dit ambitiedocument wordt ook inzichtelijk gemaakt op welke onderwerpen al uitspraken gedaan zijn over de ambities en op welke onderwerpen nog richting moet worden gegeven. De projectorganisatie Omgevingswet is volgend als het gaat om de gemeente brede organisatieontwikkeling, sluit aan op de ontwikkelingen in dit brede kader en stuurt hierin waar nodig bij.

Mede de aandacht voor de cultuur maakt van dit implementatieproject Omgevingswet meer een proces of een programma, dan één project. Een project heeft een duidelijk begin en een einde, met een aanwijsbaar resultaat. Het implementatieproces van deze nieuwe wetgeving zal zich nog lang verder door ontwikkelen. Daarom herkennen we ons in de mentaliteit van de bouw van kathedralen, niemand kon in die tijd het project plannen, men wist alleen dat het megalomaan en indrukwekkend moest worden. Men wist hoe het begin eruit moest komen te zien en bouwde van daaruit verder met de logische volgende stap. In dit document geven we richting aan het implementatieproces (met nadruk op proces en nog niet de inhoud) en kunnen gezamenlijk doelen worden bepaald en bereikt. Niet met de bedoeling een blauwdruk te maken. Maar juist om ruimte te creëren na te kunnen denken over de wijze van functioneren en werken van de gemeente, de gemeentelijke organisatie, als het gaat om de fysieke leefomgeving. Ons daarbij open te stellen voor nieuwe inzichten, nieuwe methoden en de koers en ambities waar nodig onderweg bij te stellen. En ook vooral om hiermee enthousiast aan de slag te gaan, nieuwe methoden uit te proberen (pilots) en al doende te leren en te ervaren.

Context en samenhang

Het ambitiedocument van de Omgevingswet moet worden gezien als document dat meerdere ambities integreert. De hierin gestelde ambities zijn een samenvatting van strategische uitgangspunten die in andere recente stukken zijn vastgesteld. Deze strategische uitgangspunten zijn vertaald naar ambities volgens het model van de VNG, dit model standaardiseert de keuzemogelijkheden voor gemeenten. De implementatie van de Omgevingswet is een organisatieontwikkeling, dat betekent dat er een grote afdeling overschrijdende opgave ligt. Dit document vertaalt uitgangspunten uit onder andere het programmaplan 2018-2022, informatiestrategie 2017-2022, het aankomende koepeldocument Sociaal Domein, de Sportnota en de Duurzaamheidsagenda. Beleid en regelgeving dat in de toekomst wordt vastgesteld zal het doel hebben de ambities in dit stuk te realiseren.

2. Landelijke ambities en Omgevingswet op hoofdlijnen

De uitgangspunten van de Omgevingswet zijn:

- Minder en overzichtelijke regels.
- Meer ruimte voor initiatieven.
- Lokaal maatwerk.
- Vertrouwen.

Doordat er minder regels zijn en doordat deze regels overzichtelijker worden, is het wettelijke kader inzichtelijker voor burgers, ondernemers en overheden. Bovendien maakt de Omgevingswet het beheer van en de ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving eenvoudiger. Om de maatschappelijke doelen te halen zijn er vier verbeterdoelen geformuleerd.

De vier verbeterdoelen van de Omgevingswet zijn:

- De fysieke leefomgeving samenhangend benaderen.
- De bestuurlijke afwegingsruimte voor de fysieke leefomgeving vergroten.
- De inzichtelijkheid, de voorspelbaarheid en het gebruiksgemak van het omgevingsrecht vergroten.
- De besluitvorming over projecten in de fysieke leefomgeving versnellen en verbeteren.

Het stelsel van de Omgevingswet stelt de gebruikers centraal.
Er is meer ruimte om te ondernemen en de procedures zijn korter. Dat is onder andere te zien aan:

- Eén vergunning, één bevoegd gezag.
- 'Ja, mits'-principe.
- Regels op één plek.
- Participatiemogelijkheid voor burgers aan de voorkant bij beleidsontwikkeling.
- Ruimte om te anticiperen.

De Omgevingswet is een omvangrijke stelselherziening van het omgevingsrecht. Hieronder vallen onderwerpen als: bouwen, milieu, waterbeheer, ruimtelijke ordening, monumentenzorg en natuur. De oude wetten zijn veelal sectoraal opgebouwd. In samenhang gezien en toegepast sluiten deze wetten niet meer goed aan bij de behoefte van deze tijd. De wetswijziging wordt wel vergeleken met de grootste wetgevingsoperatie sinds de invoering van de Grondwet in 1848. Ook wordt de

vergelijking gemaakt met de meer recente transitie in het sociaal domein. Het digitaal stelsel Omgevingswet is dan ook nog een uitdaging van belang.

De Omgevingswet bundelt de wetgeving voor bouwen, ruimtelijke ordening, milieu, water en natuur, en integreert ook de beleidsvelden van samenleving en veiligheid in het fysieke domein.
De slogan van de wet is 'eenvoudig, beter' en dat zegt ook meteen veel over het doel van deze wetgevingsoperatie. De bedoeling is dat het omgevingsrecht makkelijker en inzichtelijker wordt, dat meer samenhang ontstaat tussen beleid, besluitvorming en regelgeving en dat besluitvorming versnelt en verbetert. Procedures worden korter, regels flexibeler en er is minder vaak een vergunning nodig. Opschuiven van 'nee, tenzij' naar 'ja, mits' is iets wat in onze gemeente al langer wordt nagestreefd en wat ook in het Programmaplan 2018-2022 opnieuw nadrukkelijk naar voren komt. Het bestuur krijgt meer afwegingsruimte als het gaat om de fysieke leefomgeving.
De wet introduceert een aantal nieuwe instrumenten, waarvan de eerste vier (omgevingsvisie, programma, omgevingsplan en omgevingsvergunning) voor de gemeente het meest relevant zijn.

De **Omgevingsvisie**. Dit is een integrale strategische visie op de gehele fysieke leefomgeving, het Rijk, de provincies en alle gemeenten stellen omgevingsvisies vast.

Het **programma**. Dit is een pakket van beleidsvoornemens en maatregelen om omgevingswaarden of doelen in de fysieke leefomgeving te bereiken en te behouden. Programma's maken de doelen van de Omgevingsvisie duidelijk en concreet. Omgevingswaarden zijn streefwaarden waarmee de strategische doelen meetbaar worden gemaakt.

Het (gemeentelijk) **Omgevingsplan;** de decentrale regelgeving. Elk decentraal bestuursorgaan heeft een instrument waarmee het regels voor de fysieke leefomgeving kan vaststellen. Hieronder vallen: de provinciale omgevingsverordening; het gemeentelijk omgevingsplan; de waterschap verordening.

De **omgevingsvergunning**. Een omgevingsvergunning is een toestemming om één of meer activiteiten in de fysieke leefomgeving uit te voeren.

Algemene rijksregels voor activiteiten in de fysieke leefomgeving. Algemene rijksregels beschermen de fysieke leefomgeving. Iedereen die een bepaalde activiteit wil uitvoeren weet dankzij deze regels vooraf wat op landelijk niveau mogelijk is en wat niet.

Het (provinciaal en rijks) **projectbesluit**. Dit is een algemene regeling voor besluitvorming over projecten. Een projectbesluit is nodig voor ingrijpende en ingewikkelde projecten waarbij een publiek belang speelt en dat meerdere bestuursorganen overstijgt. Het gemeentelijk projectbesluit vervalt.

3. Provincie Noord-Holland en regio Zaanstreek-Waterland

De huidige provinciale plannen (Structuurvisie, Provinciaal Verkeer- en Vervoerplan, Milieubeleidsplan, Watervisie en Agenda Groen) komen te vervallen en gaan op in een integrale Omgevingsvisie voor de fysieke leefomgeving. Hiermee kan de provincie een antwoord bieden op de groeiende samenhang tussen de opgaven in de leefomgeving, nu en in de toekomst.
De vastgestelde koers voor de Omgevingsvisie Noord-Holland is: balans tussen economische groei en leefbaarheid. De Koers NH2050 formuleert de lange termijn ambities die in de Omgevingsvisie NH2050 verder worden uitgewerkt.

Om de ambities waar te maken, hanteert de provincie het uitgangspunt **'lokaal wat kan, regionaal wat moet'**. Daarbij staat de opgave centraal. Deze bepaalt het schaalniveau, de samenstelling van samenwerkende partijen en het tijdspad. Altijd vanuit een gedeelde visie op de (bestaande en toekomstige) kwaliteiten van een gebied. Vanuit een groot vertrouwen naar de lokale initiatiefnemers is de provincie terughoudend met het opstellen van regels. Maar als het nodig is om de balans te bewaken en te bewaren pakt de provincie haar rol.
In de praktijk blijkt dat de provincie op veel onderwerpen beleid te voeren. In de provinciale omgevingsvisie zijn uitgangspunten genoemd die de vrijheid van gemeenten beperken, naar verwachting worden deze uitgangspunten in regelgeving vertaald in de omgevingsverordening.

In regio Zaanstreek-Waterland wordt gezamenlijk op verschillende niveaus de Omgevingswet verkend. Gemeenten kunnen verschillende ambities hebben op het gebied van organisatieontwikkeling, maar onze regio lijkt een bepaalde identiteit te hebben waarin veel gemeenschappelijke waarden zitten. Voor deze fase is het van belang de afstemming te zoeken en met andere gemeenten en ketenpartners te verkennen welke uitdagingen er liggen. In latere fases zullen concretere procesafspraken worden gemaakt en zal de afstemming meer inhoudelijk gestalte krijgen als het gaat over regelgeving en visie op de grensgebieden of gemeente overstijgende opgaven.

4. De lokale ambities – wat zijn onze opgaven?

In het programmaplan vindt u de identiteit van de gemeente beschreven, die hier deels wordt herhaald: Edam-Volendam maakt deel uit van de metropoolregio Amsterdam. De indrukwekkende geschiedenis, de verhalen, de cultuur, de beelden, de diversiteit (eigen(w)aardigheid) op kleinschalig niveau en tegelijkertijd de gemeenschappelijkheid op een hoger niveau, bieden een prachtige schakering in kwaliteiten. Onze inwoners zijn betrokken en ondernemend. We helpen elkaar en weten van aanpakken. Daarin schuilt de gezamenlijke kracht. Samen met inwoners, bedrijven, verenigingen, instellingen en partners bouwen we aan een gemeenschap en gemeente die bijdraagt aan ons welzijn en geluk.

Verder, sportiviteit is een vanzelfsprekendheid. De basis voor alles. Sportief van het laagste tot hoogste niveau. Maar ook sportief als in het respecteren en accepteren van elkaars mening. De basis voor het tot stand laten komen van al onze ambities. Betrokkenheid en ondernemerschap zijn de belangrijkste ingrediënten voor onze ambities.

De identiteit van de gemeente, de vier kernwaarden en de missie, zoals hierna beschreven, vormen de basis voor het bepalen van onze voornemens en doelstellingen.
De **missie** van de gemeente luidt: *ondernemend en betrokken.*
De fusie heeft een aantal zaken in gang gezet, die goed aansluiten bij de doelen van de Omgevingswet en de gewenste aandacht voor gedrag en cultuur om de dienstverlening te

verbeteren. In het Programmaplan 2017 – 2022 is beschreven wat de trends zijn voor de toekomst van onze gemeente en welke besturingsfilosofie daarbij hoort. De **kernwaarden**: *verbinden, leiderschap, wendbaar en vertrouwen*, vormen de basis voor het traject 'Gewoon Goed', dat inmiddels al in gang is gezet.

Deze kernwaarden passen uitstekend bij de **doelstellingen** in de nieuwe Omgevingswet: *integrale besluitvorming, bestuurlijke afwegingsruimte, snellere en betere besluitvorming en transparant en voorspelbaar.* De gemeentelijke missie en het waardenhuis vormen de solide basis voor dit ambitiedocument, het vertrekpunt voor het bepalen van de ambities als het gaat om de implementatie van de nieuwe wetgeving met haar nieuwe instrumentarium en beoogde werkwijze.

Om na het in werking treden van de Omgevingswet een dienstverlening te kunnen bieden die past bij deze doelstellingen en kernwaarden wordt een implementatieproces uitgevoerd met daaraan gekoppelde lokale opgaven. Om deze opgaven te definiëren is gesproken met de collega's op verschillende afdelingen, met het DMO en het college van B&W en met de gemeenteraad. Alle input is beschreven in **bijlage 1: de resultaten van de interactieve sessies**.
Hieruit zijn de volgende lokale opgaven gekomen:
Het zijn opgaven die bekend zijn, waar ook een ambitie voor bestaat die losstaat van de Omgevingswet: Participatie, Uitnodigingsplanologie en kaderstelling, en Maatwerk en Integrale processen en communicatie. Deze lokale opgaven hebben veel overlap met elkaar, en dragen bij aan alle doelstellingen en kernwaarden. Voor de structuur zijn ze ieder gekoppeld aan een doelstelling.

Kernwaarden		Verbeterdoelen Omgevingswet	Lokale Opgave
Verbinden	→	Integrale besluitvorming	Participatie
Leiderschap	→	Snellere en betere besluitvorming	Uitnodigingsplanologie & kaderstelling
Wendbaar	→	Bestuurlijke afwegingsruimte	Maatwerk
Vertrouwen	→	Transparant en voorspelbaar	Integrale processen en communicatie

In de paragrafen hierna worden de vier mogelijke invoeringsstrategieën beschreven en de voorgestelde invoeringsstrategie of ambitie voor de veranderopgaven van de wet voor onze gemeente.

5. Vier mogelijke strategieën

Door de VNG worden de vier onderstaande mogelijke implementatiestrategieën beschreven, namelijk consoliderend, calculerend, onderscheidend en vernieuwend. Het ligt niet voor de hand dat een absolute keuze wordt gemaakt voor één van deze strategieën. In werkelijkheid is de ambitie voor iedere opgave om een moderne, hoogwaardige dienstverlening te kunnen realiseren, per opgave zou wel de strategie kunnen verschillen. Ook is de nuance hierbij belangrijk, wat bedoelt iemand als hij/zij vernieuwend, calculerend wil of denkt te zijn, een calculerende strategie betekent bijvoorbeeld geen lager ambitieniveau. In de paragrafen hierna wordt per opgave een korte beschrijving gegeven.

Consoliderende strategie: aanpassen en interne focus
Gaat uit van de huidige situatie en inventariseert welke beleidskaders aangepast moeten worden vanuit een vakinhoudelijke benadering. De huidige situatie wordt aangepast waar dat nodig is om aan de wetsvereisten te voldoen. Veranderen is geen doel op zich, wat goed werkt en past in de wet kan behouden worden.

Calculerende strategie: veranderen en interne focus
Gaat uit van de nieuwe situatie en analyseert wat daar voor nodig is. De focus ligt op de kosten en baten die gemoeid zijn met een nieuwe manier van werken. Vervolgens kunnen keuzes gemaakt worden op basis van efficiëntie en effectiviteit. De huidige werkprocessen en instrumenten zijn er met reden en we gaan geen zaken veranderen die goed lopen. We onderzoeken wat wij intern moeten en kunnen veranderen om een goede externe dienstverlening neer te zetten en te werken naar de verbeterdoelen van de wet.

Onderscheidende strategie: aanpassen en externe focus
Gaat uit van de huidige situatie en kiest vervolgens voor een bepaalde gebiedsopgave. Opgave- en gebiedsgericht werken hoort bij deze strategie. Het is aan te raden een specifiek gebied te kiezen waar uw gemeente kan experimenteren (met bijvoorbeeld een Omgevingsplan) om hier vervolgens van te leren en de aanpak door te ontwikkelen. Waar een bepaald gebied om een nieuwe aanpak vraagt, worden werkwijzen aangepast.

Vernieuwende strategie: veranderen en externe focus
Gaat uit van een hele nieuwe situatie. Proces- en mensgericht werken hoort bij de vernieuwende strategie. Er worden geheel nieuwe processen ontwikkeld, zonder belemmeringen van bestaande werkwijzen. Het is daarom zinvol om een proces (bijvoorbeeld en pilot) te starten om samen met externe betrokkenen te bepalen hoe de nieuwe werkwijze eruit moet komen te zien. Verken de veranderopgave gezamenlijk, focus op de mensen in het gebied en organiseer het proces om samen te werken. Bij elke opgave stellen wij ons de vraag, waarom doen we dit, kan het ook anders?

6. Impact van invoering van de omgevingswet voor de gemeente, de lokale opgave.

De lokale opgave bestaat dus uit de volgende elementen:

- *Participatie*
- *Uitnodigingsplanologie en kaderstelling*
- *Maatwerk*
- *Integrale processen en communicatie*

Hierna zijn deze opgaven uitgewerkt en is hieraan de voor de hand liggende strategie gekoppeld.

Participatie: **Vernieuwend**

Bij participatie in het kader van de Omgevingswet is het van belang om onderscheid te maken tussen de volgende drie processen. Dit zijn verschillende participatieprocessen met elk een eigen doel, deelnemers en aanpak:

Het proces van participatie bij de totstandkoming van kerninstrumenten als de Omgevingsvisie en het omgevingsplan of andere beleidsstukken: hierbij gaat het om het betrekken van bewoners en ondernemers bij een beleidsproces van de gemeente waarin een visie of plan wordt gemaakt; om ideeën op te halen of om in co-creatie de visie of het plan te ontwikkelen.

Het proces van participatie om als gemeente aangesloten te zijn op initiatieven in “de energieke samenleving”: hierbij gaat het om “overheidsparticipatie”, waarbij de gemeente weet wat er leeft in de samenleving en ideeën voor initiatieven in een vroegtijdig stadium kent, zodat de gemeente kan bepalen welke rol zij daarbij wil spelen.

Participatie als onderdeel van het werkproces bij de uitvoering van het Omgevingsplan c.q. het initiatief: hierbij gaat het om het horen en zorgvuldig afwegen van de belangen van de direct betrokkenen bij het initiatief, waarbij de initiatiefnemer in eerste instantie verantwoordelijk is voor een zorgvuldig proces.

Het gemeentebestuur heeft zich in het Programmaplan 2017 al uitvoerig uitgesproken over de participatievisie, waarbij de ambitie is samengevat als meedoen & samenwerken. De gemeente wil de samenleving beter betrekken bij het maken en uitvoeren van beleid dan (vergelijking met de status quo anno 2016) het geval is. Het is de wens van het gemeentebestuur dat inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties meedenken of reageren op voorstellen van de gemeente, maar de gemeente wil meer dan dat. Een actieve rol van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties in het realiseren van voorstellen: meedoen. Het streven is uiteindelijk gericht op coproduceren, wat inhoudt dat ambities samen met partners worden ontwikkeld en gerealiseerd. Een ambitie die zich alleen maar laat samenvatten als vernieuwend.

Daarbij wil de gemeente samenwerken vanuit vertrouwen. Vertrouwen geven betekent loslaten en duidelijk zijn over verwachtingen, doelen en rollen. Duidelijk zijn, vooraf en ook aangeven wanneer samenwerking of betrekken niet aan de orde zijn, bijvoorbeeld als de wet geen ruimte laat voor lokale invulling.

De gemeente heeft met participatie het doel om het algemeen belang te behartigen, met het bewustzijn dat daarmee niet altijd alle wensen kunnen worden waargemaakt. Het streven is om initiatieven en ontwikkelingen mogelijk te maken die doelen dienen die in de omgevingsvisie worden geformuleerd, of anderzijds helder te communiceren waarom iets niet mogelijk is.

De ambitie voor deze vernieuwende vorm van participatie wordt inmiddels geïntroduceerd, lerend van de eigen ervaringen en die van onze maatschappelijke partners.
De gemeente heeft een open houding naar initiatiefnemers en gaat hiermee serieus en waarderend om (bron: programmaplan 2018-2022).

De keuze voor vernieuwend is in het programmaplan 2017 eigenlijk al gemaakt. De keuze voor een groeimodel met als doel co-creatie. Aangenomen wordt dat deze vorm van participatie meer inzet vraagt aan de voorkant en minder aan de achterkant, waar de gemeente meer ruimte geeft binnen vastgestelde kaders. De winst hiervan is niet uit te drukken in geld, maar in gelijkwaardigheid en wederzijds respect, in aanvaarding van beter doordachte plannen. Bovendien beantwoordt de keuze voor dit ambitieniveau aan trends in de samenleving: de overheid op hoofdlijnen en de ondernemende burger.

Een keuze voor een calculerende of consoliderende strategie, als het gaat om participatie, zou een stap terug betekenen ten opzichte van de reeds geformuleerde ambitie. Bijvoorbeeld een keuze om niet meer te doen dan wettelijk vereist of juist voldoende om de wensen en behoeften in de gemeenschap af te tasten.

Ook intern is participatie van belang, namelijk om integraal te kunnen werken. Integraal werken in het licht van de Omgevingswet, gaat om het bijeen brengen van allerlei verschillende onderwerpen, perspectieven en belangen om daar vervolgens in samenhang een afweging in te maken. Dit betekent integraal binnen en buiten de eigen organisatie (met ketenpartners en collega overheden, in MRA-verband, Zaanstreek-Waterland en de Vervoerregio), bestuurlijk en ambtelijk.

Allesomvattend denken en samenwerken aan een beoogd resultaat moet hand-in-hand gaan en is het doel. Ondersteund door de lopende ontwikkelingstrajecten voor de interne organisatie en het concept Gewoon Goed (werken) (ontleend aan Programmaplan). Integraal werken maakt ook onderdeel uit van de nieuwe organisatievisie.

Uitnodigingsplanologie en kaderstelling: **Vernieuwend**

Het sturen vanuit een visie en door middel van kaders heet uitnodigingsplanologie. Het betekent een veranderende rol voor de gemeente. Door als gemeente goed integraal na te denken over het grotere geheel, de samenhang en waarom we dingen willen en de uitkomsten in een visie vast te leggen, kan vanuit die visie worden gekozen voor beleidskaders voor specifieke gebieden en percelen. Binnen die kaders laten we de ruimte en geven we het vertrouwen aan inwoners, ondernemers en andere organisaties en beperken we ons als overheid tot de hoofdlijnen.

Een visie is de basis voor de kaders, waarbij de gemeente meer op hoofdlijnen (be)stuurt en de ruimte geeft om de uitwerking en uitvoering snel en adequaat ter hand te nemen. De bewustwording en ontwikkeling in kennis en competenties is nodig op alle niveaus: bestuur, management, medewerkers en gemeenteraad.

Voor deze opgave wordt de strategie **Vernieuwend** gekozen. De ambitie ligt hoog, de gemeente werkt in de geest van de Omgevingswet met deze doelstelling en vernieuwt de processen met een sterke externe focus.

Uitnodigingsplanologie is een werkwijze die nadrukkelijk het algemeen belang moet dienen. Het doel is hiermee de processen te versnellen door de samenleving de ruimte te geven. Besluitvorming wordt sneller en beter door te werken met een visie en kaders. De gemeenteraad besluit over visie

en kaders, het college vervolgens binnen die kaders over de initiatieven. Daarbij is het belangrijk dat de kaders niet alleen aangeven wat er (niet) mogelijk is voor initiatiefnemers, maar ook waar de belanghebbenden op kunnen rekenen. Het moet houvast bieden, zodat de gemeente consequent kan handelen. Het werken met pilotprojecten valt onder deze strategie, maar de aanpak geldt in de volle breedte.

Maatwerk (bestuurlijke afwegingsruimte): **Vernieuwend**

De Omgevingswet biedt verdergaande mogelijkheden voor maatwerk. In het Omgevingsplan kunnen gemeenten gebieden aanwijzen, waarvoor bepaalde regels gelden, passend bij de aard en opgave van het gebied. Zo kunnen er bijvoorbeeld meer specifieke regels gelden voor bouwen in het historisch stadscentrum en meer algemene regels in het buitengebied. Deze mogelijkheid tot differentiatie bestond eerder niet in deze mate. Het bestaande beleid wordt aangepast naar belangenafwegingen, gebieds- en opgave gerichte oplossingen op drie niveaus:

1. Op regionaal niveau wordt samenhangende visie gevormd voor gebieden die op hoofdlijnen gelijke doelen kennen.
2. Op wijk- en buurtniveau wordt beleid en regelgeving ingericht op maatwerk.
3. Op perceelsniveau worden initiatieven afgewogen en wordt gekeken naar de belangen en de bedoeling van het geldende beleid.

Bestuurlijke afwegingsruimte komt tot uiting in het instrumentarium. Voor de gemeente de Omgevingsvisie, het Omgevingsplan, eventuele Programma's en beleid.
Naast de reeds bestaande beleidsruimte ontstaat meer afwegingsruimte dan voorheen voor de gemeente inzake regelgeving op terrein van lucht, externe veiligheid, geluid, trillingen, geur en bodem en ontstaat nieuwe regelruimte voor de gemeente voor bijvoorbeeld licht.

Gebieds- en wijkgericht werken is een thema in het sociaal domein, evenals bij het thema Veiligheid. De opgedane ervaringen worden te zijner tijd geëvalueerd en afhankelijk van de resultaten vertaald naar andere domeinen.
Binnen het fysieke domein is op de beleidsterreinen bouwen en milieu al enige jaren ervaring opgedaan met een gebiedsgerichte benadering, bijvoorbeeld als het gaat om bodemsanering, grondwaterbeheer, welstand en toezicht.

Het gemeentebestuur heeft zich in het coalitieprogramma en programmaplan al uitgesproken voor flexibilisering en deregulering. "In bestemmingsplannen gaat meer rekening worden gehouden met wenselijke toekomstige ontwikkelingen (gebruik en bebouwing). Er gaat meer ruimte komen voor maatwerk, zodat afwijkingen en lange procedures minder nodig zullen zijn". In de nadere toelichting hierop in het Programmaplan: de ambities op het gebied van dienstverlening (Gewoon Goed) en organisatieontwikkeling zullen mede worden vormgegeven in het kader van de implementatie van de toekomstige Omgevingswet. In een aantal pilots zal uitvoering worden gegeven aan deze bestuurlijke uitgangspunten en de nieuwe mogelijkheden die de wet geeft voor het Omgevingsplan.

Hieruit mag de conclusie worden getrokken dat het gemeentebestuur de ambitie heeft **vernieuwend** te zijn als het gaat om de bestuurlijke afwegingsruimte. Het betreft een ingrijpende aanpassing in houding en denken, waarbij mens en belang centraal staan (met een meer externe focus).
De doelstellingen zijn in het Programmaplan 2018 als volgt geformuleerd:

- Zorgvuldigheid in het bestemmingsplanproces.
- flexibilisering door zaken niet te regelen.
- Actueel en werkbare bestemmingsplannen.

- Meer gedragen ruimtelijke ontwikkelingen, het is mogelijk om lokale vraagstukken ook lokaal op te lossen, meer ruimte om ons omgevingsbeleid af te stemmen op onze eigen visie.
- De verschillende plannen voor ruimtelijke ordening, milieu en natuur worden beter op elkaar afgestemd.

Een vernieuwende strategie waarin flexibilisering en deregulering een plek krijgen en waarbij ruimte wordt gegeven om te experimenteren om ruimtelijke ontwikkelingen te faciliteren, past bij de bestuurlijke opvattingen daarover. De ambitie is om deze ontwikkeling aan te grijpen om voor de hele gemeente te werk te gaan met een vernieuwde mentaliteit ten opzichte van regelgeving en beleid.

Integrale processen en communicatie: ***Calculerend***

De noodzaak om in zeer korte tijd een beslissing te kunnen nemen op een initiatief maakt het belangrijk om de organisatie zo in te richten dat een integrale afweging vanzelfsprekend is. Integrale besluitvorming is een voorwaarde om de hogere doelstelling ten aanzien van dienstverlening te bereiken.
Een snellere en betere integrale besluitvorming, vraagt meer van de organisatie dan nu gebruikelijk en dus zal onderzocht moeten worden wat de organisatie nodig heeft om deze doelstelling in het kader van de Omgevingswet te bereiken. Daarbij gaan we niet uit van wat we als gemeente willen (systeemdenken), maar zetten we de ondernemers/inwoners centraal. We richten processen in op een manier die de klantbeleving optimaliseert. Een rechtvaardig, kenbaar proces in combinatie met heldere communicatie over de integrale belangenafweging bijvoorbeeld, draagt bij aan vertrouwen.

In de dienstverleningsvisie 2017 t/m 2019: ‘Edam-Volendam: Gewoon Goed!’ is de ambitie voor de klanten van de gemeente geformuleerd. De ambitie is heel duidelijk en meetbaar geformuleerd: Uiterlijk eind 2019 geven klanten ons minimaal een 8+ gemiddeld voor onze dienstverlening.
Deze 8+ heeft betrekking op de waardering voor al onze afdeling en diensten.

De Informatiestrategie 2017-2022 formuleert de volgende missie voor de gemeente Edam-Volendam: Informatievoorziening ondersteunt de gemeentelijke organisatie door een innovatief en kwalitatief hoogwaardige, veilige en betrouwbare ICT-dienstverlening waardoor de gemeentelijke organisatie plaats onafhankelijke dienstverlening kan leveren en een betrouwbare partner is voor onze klanten, gebruikers, ketenpartners, burgers, inwoners, ondernemingen en instellingen.

Strategische doelstellingen zijn:

- De basis op orde
- Informatie toegankelijk
- Ontwikkeling informatiesystemen
- Het nieuwe samenwerken

Uitgangspunten hierbij: de gemeente werkt digitaal en proces- en zaakgericht; de dienstverlening willen we verbeteren door innovatieve oplossingen.

Met de Omgevingswet wordt beoogd dat samenwerking en afstemming plaatsvindt tussen meer partijen dan nu het geval is. Zo moeten bewoners en ondernemers een rol krijgen, maar ook ketenpartners: buurgemeenten, omgevingsdienst, veiligheidsdiensten, GGD, provincie, etc. Het proces moet daarop worden ingericht en goede communicatieafspraken moeten worden gemaakt. Aansluiting op het landelijk Digitaal Stelsel Omgevingswet en een interne digitale omgeving moet deze processen faciliteren en tevens borgen dat aan de privacywetgeving wordt voldaan.

Het keuzevoorstel ten aanzien van het inrichten van processen en communiceren is **calculerend**. Dit is voor Edam-Volendam een vernieuwde manier van werken, het vergt een verandering van de interne cultuur en organisatie. Een nieuwe manier van werken moet stapsgewijs worden geïntroduceerd, dit vraagt leren en ervaren, uitproberen en fouten (mogen) maken om uiteindelijk de meest efficiënte en effectieve werkwijzen te ontdekken. Een organisatieontwikkeling is ingezet en aanpassingen van de organisatie moeten met beleid worden doorgevoerd.

Op de afbeelding hierna ziet u de verschillende onderwerpen van de lokale opgave gepositioneerd in het kwadrant met de vier mogelijke ambitieniveaus.

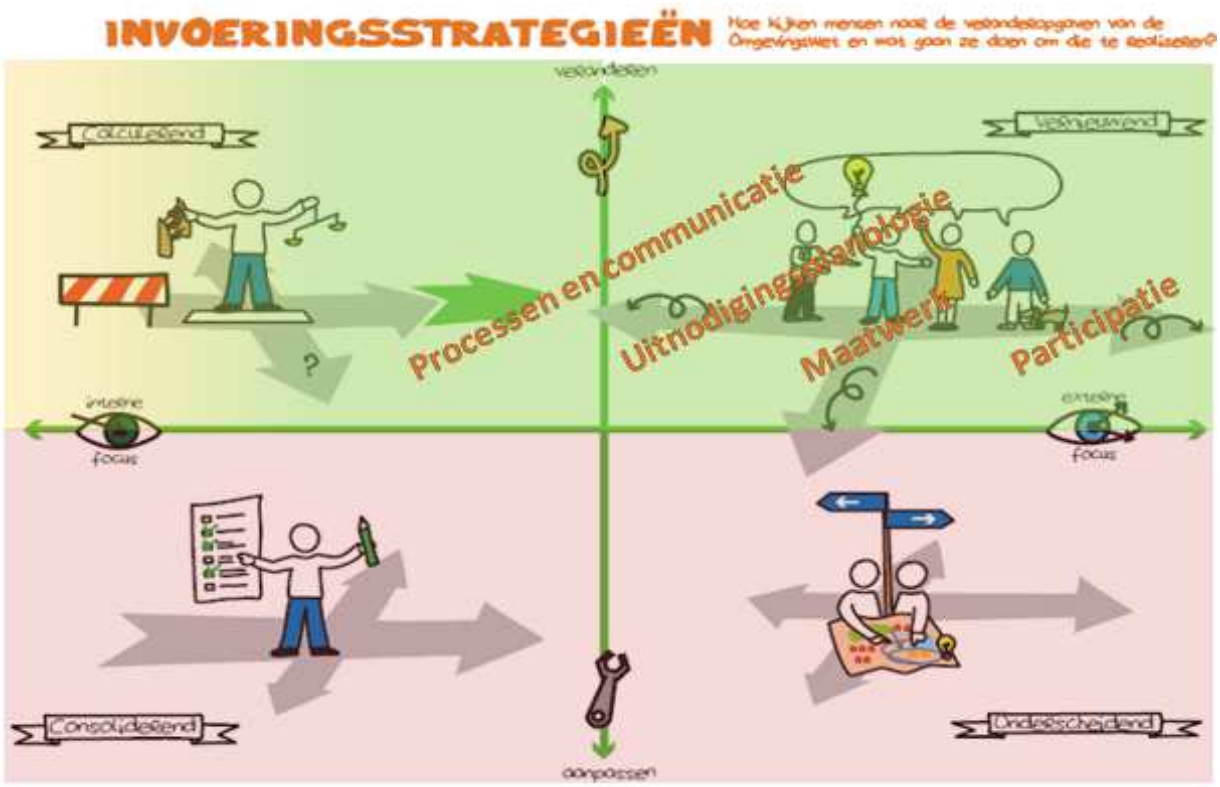

7. Rol gemeenteraad

Het afgelopen jaar is gebruikt om bewustwording in de organisatie, bij college en raad te creëren rond de invoering van de Omgevingswet. Tevens is veel aandacht besteed aan kennisverwerving en informatie uitwisseling. Met de keuzes in dit ambitiedocument wordt mede richting gegeven aan de eindbestemming in 2021: waar willen we naartoe? Op basis van deze richting werken we de route daar naartoe nader uit in de vorm van een implementatieplan. Bij de kaderstelling, ontwikkeling en vaststelling van de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan is de raad aan zet wat betreft besluitvorming.

Vooruitlopend op de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan is de ambtelijke organisatie aan de slag met pilots Omgevingsplan, om op de verschillende aspecten waarop ontwikkeling nodig is, ervaringen op te doen. De ambitie is om in de volle breedte te anticiperen op de Omgevingswet, en onszelf de bijpassende werkwijze eigen te maken door het bij elk proces te doen.
In formele zin heeft de gemeenteraad bij de invoering van de Omgevingswet twee documenten vast te stellen, te weten: de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan.

8. Procesplanning op hoofdlijnen

Ambitiedocument	3e kwartaal 2018
Kaderstelling Omgevingsvisie	4e kwartaal 2018
Pilots Omgevingsplan	vanaf 2018
Omgevingsplan	2020 - 2025

9. Risico's

In het Programmaplan wordt al een aanzet gegeven tot een veranderopgave voor de gemeente en de gemeentelijke organisatie, die aansluit bij de cultuur veranderopgave van de Omgevingswet en deze ontwikkelingen versterken elkaar. De ontwikkeling die hiermee wordt beoogd is zelfs als de Omgevingswet er niet zou komen, waardevol en van groot nut. De lokale opgaven die zijn beschreven worden hoe dan ook aangepakt, de Omgevingswet biedt de kans om dit te doen met geïntegreerde, vernieuwde regelgeving als basis en als vliegwiel.

Een reëel risico is dat de nieuwe wetgeving niet in werking treedt per de aangekondigde datum. In oktober 2017 is bekend gemaakt dat de datum van inwerkingtreding is uitgesteld (was 2019) tot januari 2021. Dit is vooral een risico voor het wetstechnische deel, waarmee rekening moet worden gehouden in de voorbereiding van bijvoorbeeld de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan. De mogelijke consequenties van uitstel van de nieuwe wetgeving worden continue gemonitord.

De koepels VNG, IPO, UvW en het Rijk hebben in 2016 een onderhandelingsakkoord gesloten.
In dit akkoord is een principe-afspraak gemaakt over de kostenverdeling in verband met de nieuwe wetgeving. De Rijksoverheid draagt de investeringskosten die samenhangen met de invoering van de wet. Hierbij moet gedacht worden aan eenmalige kosten die samenhangen met de centrale digitale voorzieningen, het inrichten van informatiepunt(en) en het maken van opleidingen. Iedere partij draagt echter zelf de transitiekosten van de wet. Dit zijn kosten voor de transitie naar het werken met deze nieuwe wetgeving. Het gaat bijvoorbeeld om de kosten voor het volgen van opleidingen, organisatie- en cultuurveranderingstrajecten, aanpassingen van digitale voorzieningen en de productie van het nieuwe wettelijk verplichte instrumentarium (Omgevingsvisie en Omgevingsplan).

De uitvoeringskosten worden via een verdeelsleutel gedeeld. Dit zijn de terugkerende kosten die bijvoorbeeld samenhangen met het gebruik van het digitale stelsel en de kosten van de bevoegde gezagen bij het werken conform de wet.
Om de financiële risico's beheersbaar te houden wordt het digitale stelsel dat ondersteunend is voor de wet stap voor stap ontwikkeld. Aan de zijde van de gemeente zullen echter ook de nodige maatregelen getroffen moeten worden om aan te sluiten op het digitaal stelsel zoals dat zal worden aangeboden. Gelet op de onzekerheden ten aanzien van het DSO, moet ook op dit onderwerp rekening worden gehouden met een financieel risico. Een goed onderbouwde inschatting van de kosten van de digitaliseringsopgave is in deze fase nog niet te maken.

Bijlage: Betrokkenheid in het proces

Om het ambitiedocument tot stand te laten komen is het gesprek gevoerd over wat wij willen bereiken met de implementatie van de Omgevingswet, welke uitdagingen we voor ons zien en hoe we dat gaan aanpakken. Die interactie is cruciaal in de besluitvorming, het vormt namelijk de bouwstenen voor het proces. Niet alleen het resultaat is belangrijk, ook de betrokkenheid, het enthousiasme en de energie van alle betrokken collega's en bestuurders. Door het gesprek te voeren en op te halen wat er leeft kan de input worden vertaald naar een goed document en een goed implementatieproces.

Bijeenkomst projectorganisatie in Warder – 15-2-18

De projectorganisatie is bijeengekomen met als doel aan het enthousiasme, de kennis en integraliteit te werken. Het was een inspirerende samenwerking tussen veel verschillende collega's van alle afdelingen en er werd ook gesproken over de ambities met de Omgevingswet. Bewust en onbewust wordt veel gezegd over wat wel en niet bij het proces hoort en waar we extra energie in moeten steken.

Werkgroep Organisatieprofiel:
Het inrichten van het vergunningenproces aan de hand van klantreizen en serviceformules is een belangrijk speerpunt dat meerdere ambities dient. In het kader van betrouwbare en snelle dienstverlening is het van belang maatwerk te kunnen leveren en verschillende passende werkwijzen te hebben om onderscheid te kunnen maken tussen eenvoudige en complexere aanvragen. Een goed passende digitale werkomgeving is het fundament voor een organisatie die haar dienstverlening op orde heeft.

Werkgroep Omgevingsprofiel:
Gesprekken over een concrete casus van een ruimtelijke ontwikkeling leidde tot de conclusie dat de gemeente op visieniveau moet uitspreken wat het doel is van een bepaald gebied zodat gewerkt kan worden met belangen in plaats van regeltjes. Het bestemmingsplan bleek in deze casus een instrument waarmee onze gemeente teveel op detailniveau heeft geregeld.

Werkgroep Persoonsprofiel:
Een cultuuromslag in onze organisatie is een grote verandering, een verandering met veel energie en dynamiek. Een omslag naar een betrokken organisatie die het gesprek met de bewoner voert voordat een probleem zich voordoet, die actief is en vooruitloopt op ontwikkeling met visievorming en samenwerking, en die vertrouwen heeft in de samenleving en eigen organisatie. De bereidheid om het gesprek te voeren over een nieuwe bedrijfscultuur met veranderingen voor ambtenaren, bestuurders, raadsleden en bewoners getuigt van veel lef en een hoog ambitieniveau.

Kernteam:
Een kort interactief kwadrantenspel om te peilen wat er leeft onder onze collega's aan de hand van een aantal stellingen liet zien hoeveel energie er zit om de organisatie naar buiten te keren en te richten op de maatschappij. Het ontwikkelen van de nieuwe instrumenten is voor Edam-Volendam een kans om gebiedsgericht te experimenteren met een nieuwe aanpak en goed te onderzoeken of we het anders en beter kunnen doen.

Workshop met College & Management – 20-2-18

Het gesprek met de burgemeester, wethouders en afdelingshoofden heeft plaatsgevonden op 20 februari 2018, tijdens een interactieve workshopsessie onder begeleiding van het kernteam. Tijdens deze workshop was het doel de verwachtingen, doelstellingen en inzet van de collegeleden en afdelingshoofden op te halen en het gesprek te voeren over wat onze organisatie wil en kan bereiken met het implementatieproces.
Na een korte introductie om het onderwerp in context te zetten werd de groep verdeeld in twee gemengde groepen. Iedere groep had twee discussieonderwerpen, namelijk een combinatie van een kernwaarde en een bijpassend verbeterdoel van de Omgevingswet. Het kernteam verzorgde gespreksleiding en de notities.

Terugkijkend kan gesteld worden dat er heel veel energie zit op dit onderwerp. Het gaat iedereen aan en iedereen was dan ook goed betrokken in de discussie. Er is veel eensgezindheid, de uitkomsten die zijn opgeschreven laten zien dat er hoge ambities zijn, dat men niet bang is om vooruit te kijken en de lat hoog te leggen. Natuurlijk worden er ook nuances geplaatst, niet alles kan tegelijk en we moeten veranderingen stap voor stap teweeg brengen. Het wordt breder gezien dan alleen het implementeren van nieuwe wetgeving, het gaat om organisatieontwikkeling, om het ontwikkelen van de organisatie gemeente Edam-Volendam in de breedste zin, met een betere dienstverlening als doel voor ogen.

De rode draad

1. Verbinden → Integrale Besluitvorming

Samenwerking levert voor iedereen voordelen op, het zorgt dat besluitvorming een proces wordt, dat er integraliteit is tussen overheid en bewoner, tussen het verleden en de toekomst en tussen alle beleidsvelden.

- Verbinding en integrale besluitvorming begint bij het samenbrengen van de afdelingen in onze organisatie. Zorg dat ontwikkelingen door een integrale teams worden besproken.
- Integraliteit is ook integraal met de toekomst, werk met een goede visie zodat je niet over iedere incidentele ontwikkeling ad-hoc een besluit hoeft te nemen.
- Werk met verbinding met de maatschappij, redeneer bottom-up vanuit ontwikkelingen in de samenleving. Laat de gemeente volgend zijn, vorm de gemeente als een samenwerkingspartner in plaats van een regelaar.

Ambitie:
Edam-Volendam heeft een heldere, samenhangende visie voor de fysieke leefomgeving en realiseert die bottom-up in de rol van samenwerkingspartner. De gemeente werkt integraal door ervoor te waken dat alle beleidsvelden en alle betrokken partijen vanaf het eerste gesprek aan de besluitvorming deelnemen.

2. Leiderschap → Snellere en betere besluitvorming

Leiderschap tonen met een snellere en betere besluitvorming begint bij het werken naar een werkproces dat daarop is ingesteld, bij het stellen van minder regels en algemenere regels, bij het afwegen van belangen en het lef om knopen door te hakken.

- Om snel te kunnen besluiten hebben we een 'ja, mits' instelling, maar we moeten beseffen dat nee ook een antwoord is.
- Snellere besluitvorming is alleen mogelijk bij goede en transparante communicatie aan de voorkant, op die manier schep je de juiste verwachtingen.
- Processtappen zullen waar mogelijk parallel worden ingericht in plaats van chronologisch.
- Maatwerk moet mogelijk zijn om onderscheid te maken tussen complexe en eenvoudige zaken.
- Leiderschap wordt getoond door het hele proces te durven heroverwegen en opnieuw uit te proberen wat werkt.
- Waar mogelijk moet meer vrijheid geboden worden door regels algemener te maken en overdaad aan regels te schrappen.
- Lef en 'nee zeggen' zijn fundamenteel.
- Vertrouwen voor mandatering zijn direct gekoppeld aan verantwoording en rapportage.

Ambitie:
Edam-Volendam realiseert een snel en eenvoudig proces voor simpele aanvragen, en levert maatwerk op complexe zaken. Communicatie en het scheppen van de juiste verwachtingen (kaderstelling) aan de voorkant heeft prioriteit.

3. Wendbaarheid → Bestuurlijke afwegingsruimte

Het benutten van bestuurlijke afwegingsruimte in de Omgevingswet is het werken met visie, beleidskaders, open normen en belangenafweging, maatwerk is mogelijk en wij vragen ons aan de voorkant af waar het echt om gaat en wat onze rol is.

- Om de ruimte te creëren in besluitvorming moet een verschuiving plaatsvinden van regelgeving naar visie en kaderstelling.
- Besluiten binnen de visie en kaders moeten met vertrouwen gemandateerd worden. Vooruitlopend moeten verantwoording en rapportage op orde zijn.
- Beleid- en besluitvorming moet op basis van een belangenafweging gedaan worden.
- Niet ieder gebied is gelijk, bij beleid- en visievorming kunnen verschillende gebieden en dossiers een verschillende aanpak vragen.
- Bepaal de hoofdlijnen, stuur niet op details. Durf los te laten waar de gemeente geen standpunt over hoeft te hebben.

Ambitie:
Edam-Volendam benut de bestuurlijke afwegingsruimte die de Omgevingswet biedt om maatwerk te leveren en belangenafweging te maken binnen open normen en kaders op hoofdlijnen.

4. Vertrouwen → Transparant en voorspelbaar

Werken met vertrouwen betekent de leefomgeving teruggeven aan de samenleving en sturen waar sturing nodig is. Een transparant, rechtvaardig en eerlijk proces en een betrouwbare rol als gemeente is belangrijker dan de inhoudelijke uitkomst.

- Heb vertrouwen in de bedoeling van regelgeving, de regel is alleen belangrijk bij excessen.
- Richt handhaving op situaties waar de behoefte aan handhaving het grootst is, laat andere ontwikkelingen in vertrouwen doorgaan.
- Gebiedsgericht werken met vertrouwen kan worden gedaan door wijkraden een budget te bieden om zelf zaken te regelen en eenvoudige lokale problemen op te lossen.
- Wees bereikbaar, zorg voor een duidelijke en complete informatievoorziening.
- Doe wat je zegt en zeg wat je doet.

Ambitie:
Edam-Volendam werkt toe naar een rol in de samenleving waar vertrouwen het uitgangspunt is, de maatschappij werkt op eigen kracht en de gemeente neemt meer de rol van samenwerkingspartner. Bewoners, ondernemers en organisaties weten wat zij in de toekomst kunnen verwachten van de gemeente en hebben daarbij zelf ook een verantwoordelijkheid.

Conclusie
De rode draad van deze workshop is dat de collegeleden en afdelingshoofden de ambitie hebben om de rol van de gemeente als regelaar van de fysieke leefomgeving te heroverwegen en vernieuwend te werk te gaan nu de kans er ligt. Het is van belang de overgang zo snel mogelijk te laten plaatsvinden en te experimenteren om uit te vinden wat werkt. Enthousiasme is er om nu al aan de slag te gaan met zaken die aangepakt kunnen worden en niet te wachten tot de Omgevingswet er is. Hiervoor moet intern samen worden gewerkt met alle lopende organisatieontwikkelingen. Met deze stip op de horizon kunnen we bouwen aan een organisatie die is ingericht op het werken met visie, vertrouwen en maatwerk.

Themaraad 25 april 2018

De gemeenteraad is tijdens een workshopsessie (d.d. 25 april 2018) op dezelfde manier betrokken als het management en het college. Het doel was ophalen wat de raad verwacht van dit proces, wat de raad belangrijk vindt en te werken aan het bewustzijn van het belang van de implementatie van de Omgevingswet.
Als kanttekening moet gemaakt worden dat de raad incompleet was bij deze informele raadsbijeenkomst. De helft van de gemeenteraad was present, alle partijen waren wel vertegenwoordigd.

De rol van de raad staat voor een verandering, er wordt wel gevoeld dat er een beweging gemaakt wordt en dat er op onderdelen al zaken verbeterd zijn. Er moet nog wel aandacht besteed worden aan het proces om de raad daarin te begeleiden. De raad geeft aan zich graag in de rol van kadersteller te manoeuvreren, maar dat ook ingewikkeld te vinden.

Resultaat:

1. Verbinden → Integrale Besluitvorming

De raad merkt op dat er stappen gezet zijn op het gebied van integraal werken. Steeds vaker zijn raadsvoorstellen intern integraal benaderd en toegelicht en dat wordt goed gewaardeerd.
Het belangrijkste onderwerp voor dit doel was participatie. Vanuit het oogpunt van de burger is integraal werken het samenwerken met en voor bewoners. De gemeente is er als lokale overheid als hoeder voor het algemeen belang. Bewoners hebben allen hun eigen belangen. Zelden komt een situatie voor waar iedereen 100 % kan krijgen wat gewenst is, maar het doel is om te streven naar tevredenheid en helderheid bij alle partijen.

Ambitie:
Deze beweging vergt tijd en intensieve communicatie, het is ook voor bewoners wennen aan deze vernieuwde houding van de gemeente.
Uit de brainstorm wordt de volgende ambitie gedefinieerd:
De gemeente werkt samen met de maatschappij aan het algemeen belang. Dat betekent dat niet altijd aan alle wensen kan worden voldaan, maar dat met zorgvuldige communicatie wel iedereen tevreden kan zijn met het resultaat.

2. Leiderschap → Snellere en betere besluitvorming

Voor snellere en betere besluitvorming moet het proces worden aangepast. De raad is daarvan een belangrijk onderdeel en kan daarom met een verandering in rol een versnelling van het proces vormen. Het belangrijkste besproken onderwerp is de kaderstelling. Gemeenteraden hebben als rol te sturen op hoofdlijnen en kaders te stellen voor het college en de samenleving. Het is daarom zaak dat de raad een heldere visie vaststelt en zich goed blijft richten op kaders waarbinnen de raad vertrouwen heeft dat het resultaat die visie dient. Kaders bieden zekerheid en houvast voor inwoners, zodat zij weten wat zij zelf kunnen en mogen, en erop kunnen vertrouwen dat ook de buurtbewoners zich daaraan conformeren. Verschillende gebieden kunnen verschillende kaders hebben, zo kan een centrumgebied meer bescherming vragen dan een industriegebied.

Ambitie:
De raad stuurt op hoofdlijnen met een visie en kaders, het doel is de bewoners daarmee zekerheid en duidelijkheid te bieden.

3. Wendbaarheid → Bestuurlijke afwegingsruimte

De bestuurlijke afwegingsruimte zou volgens de raad benut moeten worden om te kijken naar het doel en te differentiëren. Maatwerk is hiervoor nodig waarbij de bestuurlijke afwegingsruimte wordt benut om verder te kijken dan de regels en de bedoeling en dienstverlening centraal te stellen. Dienen de regels voor het gebied inderdaad het maatschappelijk belang? Daarbij is het belangrijk om maatschappelijk belang niet te verwarren met individueel belang, daar is maatwerk niet voor bedoeld.

Ambitie:
De gemeente gebruikt haar bestuurlijke afwegingsruimte. Als het maatschappelijk belang niet in het geding is, wordt meer ruimte gegeven. Waar dat belang wel in het geding is, vindt maatwerk plaats.

4. Vertrouwen → Transparant en voorspelbaar

Transparantie en voorspelbaarheid in het proces zal leiden tot een goed resultaat. We moeten daarom de processen zo inrichten dat we daar vertrouwen in hebben, want vertrouwen in resultaat is een grote uitdaging. In het resultaat van het geven van vrijheid aan burgers en ontwikkelaars heeft de gemeenteraad weinig vertrouwen. Aangezien de creativiteit en het ondernemerschap wordt gewaardeerd wil de gemeente een rol van procesbegeleider innemen. Er is vertrouwen om de regels ruimer te maken en te werken met kaders op hoofdlijnen wanneer initiatiefnemer en gemeente met elkaar zorgvuldig communiceren en een goed proces hebben.

Ambitie:
Een transparant proces organiseren waarin gemeente, initiatiefnemers en belanghebbenden goed met elkaar kunnen samenwerken, binnen kaders die ruimte bieden, met regels als vangnet en met vertrouwen te werken aan het realiseren van de visie van onze gemeente.

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Plan van Aanpak | Omgevingsvisie

concept maart 2019

Inhoudsopgave | Plan van aanpak

Inleiding | Nederland stapt over op de Omgevingswet	3
Doel | Wat willen we in Edam-Volendam bereiken met de omgevingsvisie?	4
Kaders | Proces: hoe maken we de omgevingsvisie?	6
Kaders | Inhoud: wat komt er in de omgevingsvisie?	7
Stappenplan | Hoe ziet het proces eruit?	9
Participatie en communicatie | Denk en doe mee	15
Organisatie | Naar een andere manier van werken	17

Inleiding | Nederland stapt over op de Omgevingswet

In Nederland hebben we nu veel verschillende wetten en regels over bouwen, verkeer, wonen, erfgoed, milieu, natuur en water. Om het eenvoudiger en overzichtelijker te maken, treedt in 2021 de Omgevingswet in werking.

De Omgevingswet bundelt al deze wetten in één wet. De bedoeling is dat bedrijven, bewoners en overheden makkelijker zaken kunnen doen op het gebied van ruimtelijke ordening. Er komt meer ruimte voor initiatief, er zijn minder vergunningen nodig en de procedures worden korter. Alle digitale informatie is op één plek te vinden.

De Omgevingswet richt zich ook op meer duurzaamheid, meer maatwerk en het beter betrekken van de samenleving bij ruimtelijke plannen.

Omgevingsvisie, omgevingsplan en programma

Bij de Omgevingswet horen nieuwe 'instrumenten', zoals de omgevingsvisie, het omgevingsplan en het programma. Elke gemeente moet met deze instrumenten gaan werken.

Welke instrumenten gebruiken we nu in Edam-Volendam?
Op dit moment hebben we een structuurvisie en aparte visies over onderwerpen als verkeer, wonen, bouwen, zorg, milieu, water en natuur. Niet alle stukken zijn meer actueel.

Daarnaast hebben we een groot aantal verschillende bestemmingsplannen met de (bouw)regels per gebied.

Waar gaan we naar toe?
We willen dat ons ruimtelijke beleid simpeler wordt, met minder regels en meer ruimte voor initiatief.

Daarom maken we:

- *Eén visie voor alle onderwerpen die met de leefomgeving te maken hebben: de omgevingsvisie.*
- *Alle lokale regels over de leefomgeving komen in één omgevingsplan. De verschillende bestemmingsplannen worden hierin opgenomen.*
- *De visie kan verder worden uitgewerkt in programma's. Een programma kan over een thema gaan, zoals landbouw of toerisme. Een programma kan ook gericht zijn op ontwikkeling van een gebied.*

Hoe de gemeente Edam-Volendam wil omgaan met het invoeren van de Omgevingswet staat in het Ambitiedocument Omgevingswet. Door het opstellen van de omgevingsvisie geven we invulling aan deze ambities.

De omgevingsvisie van Edam-Volendam

De omgevingsvisie is een toekomstvisie voor onze (ruimtelijke) leefomgeving. Elke gemeente moet één omgevingsvisie voor haar grondgebied vaststellen. Dit is geen optelsom van bestaand beleid, maar een samenhangende visie over alle terreinen van de ruimtelijke leefomgeving.

Dit Plan van Aanpak beschrijft hoe we de omgevingsvisie in Edam-Volendam willen opstellen. Als het Plan van Aanpak begin 2019 is vastgesteld, gaan we van start. Het is de bedoeling dat de omgevingsvisie in 2020 klaar is.

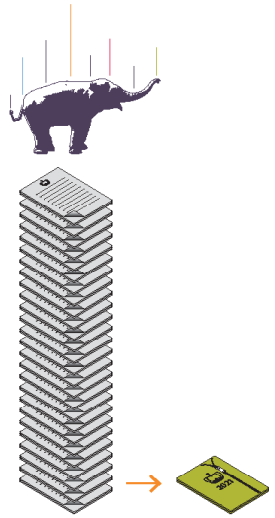

Doel | Wat willen we in Edam-Volendam bereiken met de omgevingsvisie?

Het invoeren van de omgevingsvisie is voor elke gemeente verplicht. Hoe die visie eruit ziet en wat er precies in staat – dat is vrij. Daarom willen we dat onze omgevingsvisie aansluit op wat we belangrijk vinden in Edam-Volendam: onze kernwaarden en ambities.

Met het invoeren van de omgevingsvisie willen we drie dingen bereiken:

1

EEN GOEDE LEEFOMGEVING IN EDAM-VOLENDAM

We vinden het belangrijk dat iedereen in onze gemeente op een prettige manier kan leven. Kinderen moeten bijvoorbeeld veilig buiten kunnen spelen, jongeren en ouderen hebben een goede plek nodig om te wonen en er is zorg voor elkaar. Ondernemers hebben ruimte om bedrijven te starten en te laten groeien. Toeristen zijn welkom en tegelijkertijd kunnen onze bewoners op een goede manier wonen en werken.

De gemeente heeft als taak om hiervoor te zorgen. In onze omgevingsvisie geven we daarom aan hoe we werken aan een goede leefomgeving voor onze bewoners, ondernemers en bezoekers. En we beschrijven hoe we die leefomgeving op een goede manier kunnen beheren, gebruiken en ontwikkelen.[1]

2

DUIDELIJKE VISIE VOOR DE TOEKOMST VAN EDAM-VOLENDAM

De komende jaren komen er grote vraagstukken op ons af. Hoe gaan we om met bewoners die steeds ouder worden? Hoe zorgen we dat iedere woning van het gas af gaat? Hoe gaan we om met het tekort aan woningen in de regio? Hoe houden we droge voeten als de bodem daalt en het steeds vaker regent? Hoe zorgen we voor een goede toekomst voor onze bedrijven en boerderijen?

Om antwoord te kunnen geven op dit soort vraagstukken hebben we een visie voor de toekomst nodig. We kunnen deze vraagstukken ook niet los van elkaar zien. We maken daarom één visie, waarin al die verschillende onderwerpen in samenhang worden bekeken.[2]

[1] Artikel 1.3 Omgevingswet; [2] Artikel 1.2 Omgevingswet

3

RUIMTE VOOR INITIATIEF

Onze gemeente zit vol met ondernemende mensen, verenigingen en bedrijven. Zij maken met hun initiatieven onze omgeving tot wat die is. Wij willen ze daarvoor voldoende mogelijkheden en een goede dienstverlening bieden. Dit staat beschreven in ons ambitiedocument voor de Omgevingswet. In de omgevingsvisie willen we hier een vervolg aan geven.

De omgevingsvisie beschrijft straks de gewenste ontwikkelingsrichting van onze leefomgeving. Met de visie geven we ruimte aan initiatieven, zeker als die plannen bijdragen aan de gewenste koers. En de visie geeft een duidelijke richting om samen te werken aan een goede leefomgeving. Samen, uitnodigend, servicegericht en met ruimte voor maatwerk.

Kaders | Proces: hoe maken we de omgevingsvisie?

Om het opstellen van de omgevingsvisie goed te laten verlopen, hanteren we de volgende uitgangspunten voor het proces:

We maken gebruik van wat er is

We doen geen werk dubbel. We inventariseren eerst welk beleid we al hebben en welke projecten er lopen. Alles wat actueel is en past binnen de doelen en regels van de Omgevingswet, geldt als basis voor de visie. Alles wat niet meer actueel is, of wordt beïnvloedt door vraagstukken en uitdagingen die op ons af komen, is onderwerp van gesprek.

Wisselwerking tussen gemeente en bewoners

We maken de omgevingsvisie samen met bewoners, ondernemers, organisaties, verenigingen, buurgemeenten, (regionale) partijen en de provincie. Dit doen we in een goede wisselwerking met elkaar. Dat betekent dat we ons in de gemeente voorbereiden en 'buiten' het gesprek voeren over de visie. We verwerken de inbreng en checken bij de deelnemers of ze zich herkennen in wat we gedaan hebben. We geven altijd een goede uitleg over de gemaakte afweging.

Kort proces, waarbij iedereen mee kan doen

We willen dat zoveel mogelijk mensen kunnen meedoen met het opstellen van de omgevingsvisie. Daarom zetten we verschillende gespreksmiddelen in: zowel online als 'op straat'. Zo kan iedereen meedoen op een manier en een moment dat hem of haar goed uitkomt. We zorgen voor een doorlopende en herkenbare communicatie over het project. Het proces is kort, eenvoudig en voor iedereen goed te volgen.

Een andere manier van werken

Het idee achter de Omgevingswet is dat overheden anders gaan werken: uitnodigend en faciliterend. Dit vraagt om een andere houding en capaciteiten van ambtenaren, wethouders en raadsleden: meer denken in mogelijkheden, in overleg met elkaar en met de bewoners keuzes maken. We grijpen het maken van de omgevingsvisie daarom aan om te leren en ontwikkelen, zodat we onze organisatie klaarstomen voor de Omgevingswet.

Kaders | Inhoud: wat komt er in de omgevingsvisie?

Voor de inhoud van de omgevingsvisie hanteren we de volgende uitgangspunten:

Voldoen aan de Omgevingswet

Onze omgevingsvisie moet minstens bevatten wat de Omgevingswet ons voorschrijft.[3] Dat is een beschrijving op hoofdlijnen van:

- *De (gewenste) kwaliteit van de leefomgeving*
- *De geplande ontwikkeling, gebruik, beheer en bescherming van het grondgebied*
- *Het samenhangende beleid voor onze leefomgeving*

Visie voor de gehele gemeente én voor de kernen

Onze omgevingsvisie moet op verschillende schaalniveaus gaan werken. De visie moet allereerst aansluiten bij de eigenschappen en de kernwaarden van heel Edam-Volendam. Een aantal grote vraagstukken (zoals energie en klimaat) worden daarom voor de gemeente als geheel bekeken. Ook de afstemming met de regio en de buurgemeenten, het waterschap en de provincie is hierbij belangrijk. Tegelijkertijd gaat de visie over de kwaliteiten en het karakter van de afzonderlijke gebieden en de kernen. We maken de visie gebiedsgericht voor de specifieke, lokale uitdagingen die op de kernen afkomen.

Wat maken we voor product?

Overzichtelijk en uitnodigend

Onze omgevingsvisie wordt leesbaar en begrijpelijk voor iedereen. We maken een uitnodigende visie, die op een moderne manier toegankelijk is voor onze inwoners en bedrijven. De visie wordt kort en bondig, maar ook concreet genoeg om een duidelijke richting voor de toekomst uit te stippelen. Een omgevingsvisie met lef.

Flexibel en praktisch

Er komen steeds nieuwe uitdagingen op onze gemeente af. Wat we nu belangrijk vinden, is over een paar jaar misschien al achterhaald. De omgevingsvisie moet flexibel zijn. We maken daarom geen ‘eindbeeld’, maar een koers voor de toekomst. Tegelijkertijd maken we de omgevingsvisie concreet genoeg om richting te geven voor de komende tien jaar.

In de omgevingsvisie beschrijven we ook de rol van de gemeente, en de rollen van de verschillende andere partijen in de samenleving bij de uitvoering van de omgevingsvisie.

[3] Afdeling 3.1, artikel 3.2 Omgevingswet

Trots op het ‘merk’ Edam-Volendam

Onze inwoners zijn trots op de plek waar ze wonen en werken. De lokale producten, de muziek , de sport en de tradities zijn onderdeel van het leven Edam-Volendam. Ondernemers vinden het belangrijk dat de naam van de gemeente op hun visitekaartje staat en toeristen komen in groten getale op onze kernen af. En hoewel we daar wel eens overlast van ondervinden, hoort het er ook bij. Het ondernemende en betrokken karakter van de gemeente staat daarom centraal in onze omgevingsvisie.

Samenhangend antwoord op grote vraagstukken

We verwachten dat de omgevingsvisie een duidelijke, koers uitzet voor de toekomst. Een visie waar bijvoorbeeld verkeer, erfgoed, wonen, milieu, landschap, water in samenhang worden bekeken. Daarom hebben we een eerste verkenning gedaan van de opgaven, die op onze gemeente afkomen. Deze worden in het proces naar de omgevingsvisie aangevuld en aangescherpt. We gaan in elk geval aan de slag met:

- een goede balans tussen toerisme en leefbaarheid;
- vitale scholen en voorzieningen in de kernen;
- energietransitie en klimaatadaptatie;
- vergrijzing, zelfredzaamheid en zorg voor elkaar;
- kwaliteit en beheer van de openbare ruimte;
- woonruimte voor alle doelgroepen;
- ruimte voor economie en werkgelegenheid;
- bodemdaling en het landschap;
- de bereikbaarheid van de gemeente.

“Edam-Volendam is een sterk merk. Dit is de basis voor de omgevingsvisie.”

Stappenplan | Hoe ziet het proces eruit?

Onze omgevingsvisie komt tot stand in een wisselwerking tussen de gemeente en onze bewoners, ondernemers, organisaties en de regio. We stellen een bondig en zorgvuldig proces in vijf stappen voor:

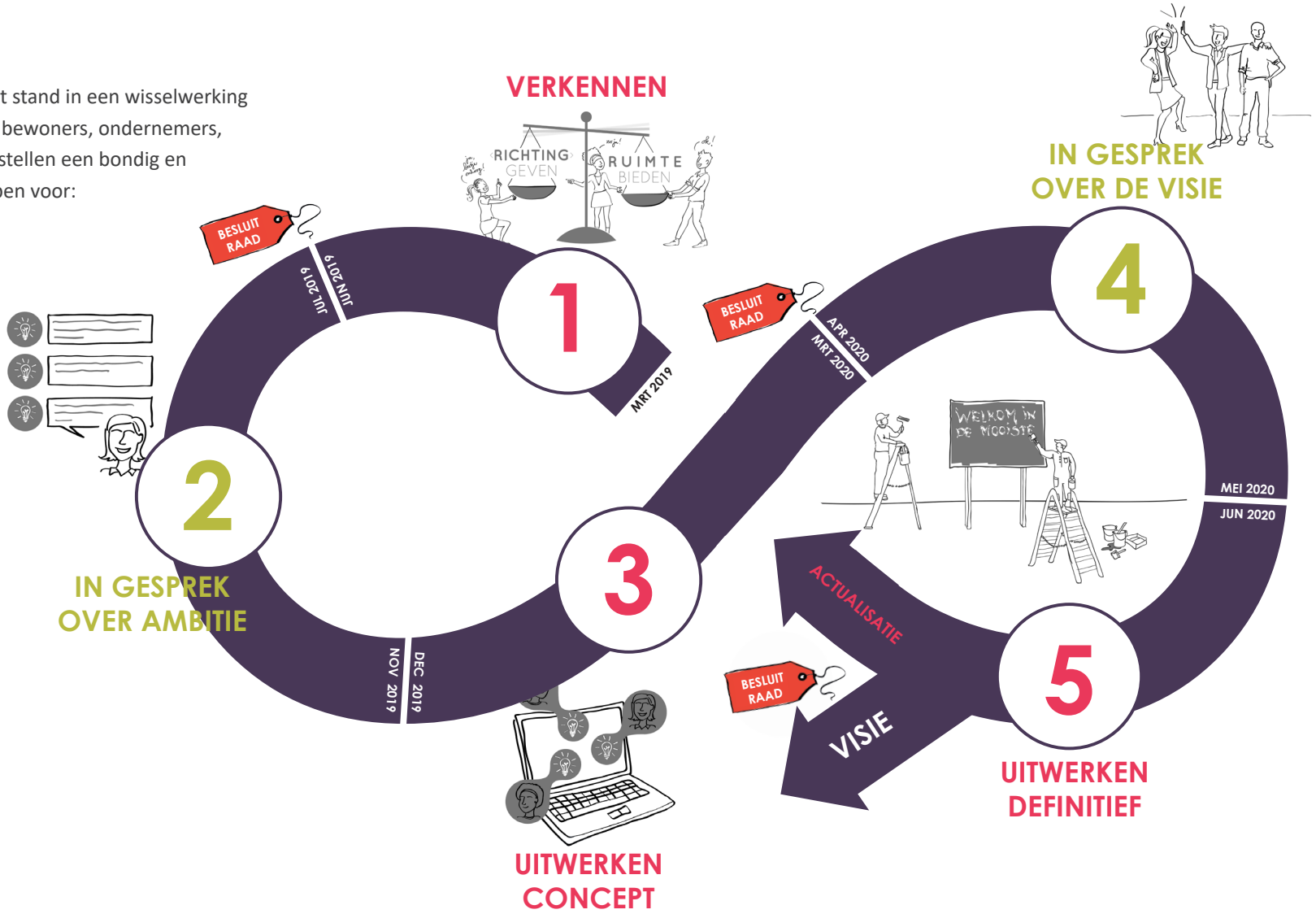

Stap één | Verkennen van ruimte en richting (maart-juni 2019)

Wat hebben we? Waarover gaan we in gesprek?

In de eerste stap vatten we bestaande visies en ambities samen. Lopende visietrajecten, projecten, participatie-processen en initiatieven worden bekeken. Ook analyseren we het beleid van andere overheden. Resultaat: een basisdocument met een beschrijving van de 'rode draad': Wat hebben we? Wat willen we weten? Dit document geeft richting én ruimte voor de gesprekken over de toekomst.

Met wie gaan we in gesprek? Welke vragen stellen we?

We doen ook een verkenning naar bewoners, bedrijven, organisaties en overheden die we willen spreken bij het opstellen van de omgevingsvisie. We zetten de juiste vragen op papier. Dit verwerken we in het basisdocument, dat we ter besluitvorming aan het college en de raad voorleggen.

Lancering interactief platform

Om mensen uit Edam-Volendam goed bij de omgevingsvisie te betrekken, lanceren we een (online) platform waar informatie over het proces te vinden is en waar mensen kunnen reageren op ideeën van de gemeente en van anderen. Een plek waar iedereen met een idee of initiatief zich kan melden. Het wordt één platform waar actuele informatie wordt gegeven en waar ruimte is voor dialoog.

Resultaat stap 1: een nota van verkenning

Stap twee | In gesprek over ambities (juli-november 2019)

Op basis van de verkenning uit stap 1 kunnen we met duidelijke onderwerpen en gerichte vragen op pad. We voeren het gesprek op verschillende niveaus (bewoners, raad en regio), over de ambities van de gemeente als geheel én van de kernen. Wat zijn de kwaliteiten en de verbeterpunten, welke uitdagingen komen op ons af? Wat zijn onze wensen, kansen en behoeftes voor de toekomst? We voeren het gesprek op verschillende manieren:

Het (mobiele) praathuis on tour

We gaan actief in gesprek met bewoners van de hele gemeente Edam-Volendam. Van Oosthuizen tot Volendam en van Edam tot Beets. We maken het leuk en interessant om mee te praten en haken aan bij bestaande evenementen. Dit verlaagt de drempel om mee te doen.

Gesprekstafels en interviews

Daarnaast organiseren we tafelgesprekken en interviews met organisaties, verenigingen, ondernemers en keten-partners (provincie, buurgemeenten, GGD, Omgevings-dienst, veiligheidsregio, waterschap). We maken hierbij zoveel mogelijk gebruik van overlegstructuren en processen die er zijn. Door de gesprekken met direct betrokkenen kunnen we dieper op de belangrijke onderwerpen ingaan.

Online vragenlijst

We zorgen ervoor dat iedereen mee kan doen op een moment dat het hem of haar uitkomt. Mensen die we nog niet hebben gesproken in het praathuis of aan een gesprekstafel bereiken we met laagdrempelige vragen via een online enquête.

In gesprek met college, raad en organisatie

In deze stap gaan we ook in gesprek met het college, de raad en met de gemeentelijke organisatie over de ambities voor de toekomst en de gewenste rolverdeling tussen raad, organisatie en samenleving.

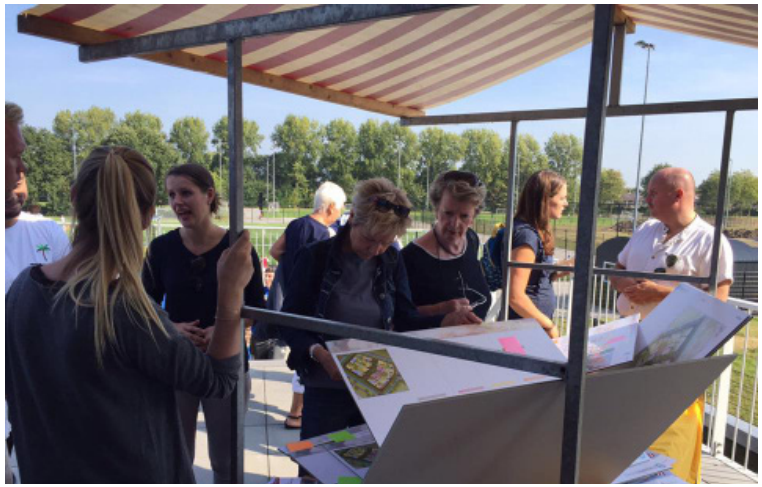

Resultaat stap 2: een participatieverslag (wat is er opgehaald)

Stap drie | Uitwerken (december 2019-maart 2020)

In deze stap brengen we de verkenning uit stap 1 en opbrengsten van de gesprekken uit stap 2 samen.

Identiteit en ambities opschrijven

Allereerst beschrijven we de identiteit van de gemeente als geheel en van de verschillende kernen. Dit vormt de basis van de omgevingsvisie. Daarnaast formuleren we de ambities voor de toekomst: de gewenste kwaliteit van onze leefomgeving en het toekomstige gebruik, beheer, bescherming en de ontwikkelingen.

Analyse trends en ontwikkelingen

Ook worden de meest relevante trends en ontwikkelingen geïnventariseerd. Dit geeft duidelijkheid over keuzes en consequenties bij het formuleren van een gezamenlijke ambitie. Op basis hiervan kunnen in de vervolgstappen prioriteiten worden gesteld, keuzes worden gemaakt en ambities worden geconcretiseerd.

Eerste globale visie

Aan het eind van stap 3 voegen we alle tussenresultaten samen in een globale visie. We lichten de keuzes toe en doen een eerste toets op haalbaarheid vanuit verschillende invalshoeken (juridisch, financieel, milieu, beleid andere overheden, etc.).

Vaststellen door de raad

We leggen de globale visie ter besluitvorming voor aan het college en de raad en bespreken met hen ook de ruimte en richting voor de participatie in de volgende stap.

Resultaat stap 3: een eerste globale visie

Stap vier | In gesprek over de visie (april-mei 2020)

Op basis van de concept-visie uit stap 3 voeren we met de mensen uit Edam-Volendam een verdiepend gesprek over de toekomst en vooral over de weg daarnaartoe, over keuzes en prioriteiten. En we bespreken hoe we onze ambities kunnen verwezenlijken (waar, wat, hoeveel?). In deze stap checken we ook of we de concept-visie goed hebben verwoord: “Bent u het eens met wat we tot nu toe hebben gedaan?” We doen dat weer op vier manieren:

Het (mobiele) praathuis on tour: ronde twee

Het praathuis begint een begrip te worden in de gemeente. Bewoners, ondernemers en organisaties hebben het huis op lokale evenementen en online via diverse kanalen voorbij zien komen. We gaan nog een keer terug naar de kernen om over de concept-visie in gesprek te gaan.

Vervolg gesprekstafels

De meest betrokken personen, organisaties en regionale (keten)partners nodigen we uit voor een verdiepend tafelgesprek. Nu gaan de verschillende partijen met ons en met elkaar in gesprek over keuzes en prioriteiten en de concrete invulling van de visie.

Online stellingen

We nodigen de mensen uit voor tweede online vragenlijst. Dit keer zetten we stellingen klaar. Zo kaarten we keuzes en compromissen aan die op tafel zijn gekomen. Inmiddels hebben we via persoonlijke gesprekken en het nieuwe platform gegevens verzameld van mensen die op de hoogte willen blijven. Deze nodigen we uit voor de nieuwe vragenlijst. Ook verspreiden we promotiemateriaal via de bekende media- en gemeentelijke kanalen.

In gesprek met college, raad en de organisatie

In deze stap gaan we in gesprek met het college, de raad en met de gemeentelijke organisatie over keuzes en prioriteiten en de concrete invulling van de visie.

Resultaat stap 4: een participatieverslag (wat is er opgehaald)

Stap vijf | Definitieve visie opstellen en vaststellen (juni-september 2020)

In stap 5 verwerken we alles wat we tot nu toe hebben opgehaald en uitgezocht tot een definitieve omgevingsvisie.

Haalbaarheid en vervolg

We lichten onze keuzes toe en doen ook een gedetailleerde toets op haalbaarheid vanuit verschillende invalshoeken (juridisch, financieel, milieu, beleid andere overheden, etc.). De omgevingsvisie is de basis voor de andere instrumenten van de Omgevingswet. Daarom beschrijven we in de omgevingsvisie hoe we om willen gaan met programma's (waarin invulling wordt gegeven aan de uitvoering) en het omgevingsplan (waarin lokale regelgeving voor de fysieke leefomgeving een plaats krijgt).

Vaststellen van de omgevingsvisie

De omgevingsvisie moet daarna worden vastgesteld volgens de voor structuurvisie en bestemmingsplannen gebruikelijke procedure.

De definitieve vaststelling van de omgevingsvisie door de gemeenteraad staat gepland voor september 2020.

Participatie en communicatie| Denk en doe mee!

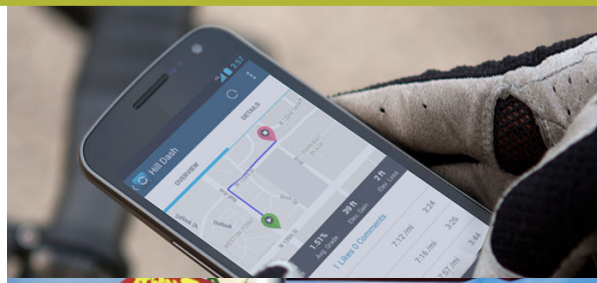

Denk en Doe mee!-campagne

De omgevingsvisie is voor veel mensen een abstract begrip. Een uitnodiging als 'Denk mee over de omgevingsvisie' zal daarom maar een selecte groep mensen aanpreken. Dit levert dan ook geen evenwichtig beeld op van wat onze inwoners belangrijk vinden.

Om zoveel mogelijk verschillende mensen te betrekken, zorgen we voor een herkenbare Denk en Doe mee!-campagne. We zorgen dat bewoners zich aangesproken en uitgenodigd voelen om mee te denken over de toekomst van de gemeente. Het thema 'de koers van Edam-Volendam' is laagdrempelig, spreekt verschillende doelgroepen aan, kan gemakkelijk overgenomen worden door diverse partijen en bijvoorbeeld worden gedeeld op lokale social media. De collegeleden krijgen in de campagne een duidelijke rol. Samen bepalen we de koers voor de toekomst!

Een mix aan communicatiemiddelen

Het interactieve platform en de gemeentelijke website vormen de basis van de communicatie. Hier is altijd actuele informatie over de omgevingsvisie te vinden.

Om mensen te bereiken en op de hoogte te houden zetten we daarnaast berichten of advertenties in de volgende media: Nivo (krant Volendam), Stadskrant (Edam), Uitkomst (Zeevang). We maken gebruik van de digitale nieuwsbrief van de gemeente (800 abonnees), berichten op social media, we delen folders uit, hangen posters op en we zetten aanwezige netwerken en overlegstructuren in. Zo worden onze inwoners bekend met de visie en wordt de drempel om mee te praten verlaagd.

Een beeld zegt meer dan 1000 woorden

Door video in te zetten bereiken we nog meer mensen. Van elk 'straatmoment' maken we een kort videoverslag dat we online delen. De onderwerpen zijn serieus maar de toon is grappig en origineel. De video's moeten uitnodigend zijn om naar te kijken en om mee te doen! De hoofdrolspelers (bewoners) in de video kunnen de beelden zelf delen, waardoor deze een groot lokaal bereik hebben. In elke video communiceren we de link naar het platform en vragenlijst.

Het praathuis krijgt vleugels (of wielen)

In ons praathuis spreken we mensen spontaan aan. We bereiken zo verschillende doelgroepen. Hoe kijkt ieder tegen hun dorp of stad aan? Hoe ziet het dorp er in de toekomst uit en welke rol speelt het in de totale gemeente of in de regio? Wat zouden zij aanpakken als ze de baas van de gemeente zouden zijn? Bij het praathuis staan 'lokale bekenden'. Dit maakt het makkelijker voor mensen om mee te doen. Zij spreken immers dezelfde taal.

We kondigen onze toer aan via een aansprekende campagne in lokale media en via communicatiekanalen van de gemeente en andere partijen in het gebied. We bezoeken bestaande evenementen om het gesprek aan te knopen. We gaan zelf naar de mensen toe!

Lokale evenementen die we kunnen bezoeken zijn:

- Muziekfeest in Beets: april – Beets
- Koningsdag: april – Volendam
- Pianowandeling: mei – Edam
- Sportevenement: juni – Volendam
- Kunstroute: juli – Oosthuizen
- Kaasmarkt of Singelfestival: aug/sep – Edam

Iedereen die we spreken nodigen we direct uit om ook mee te doen met het vervolgproces. Meer informatie vinden ze op het participatieplatform.

"Elke kern heeft zijn eigen identiteit en ideeën. Daarom gaan we met een mobiel praathuis op pad."

Organisatie| Naar een andere manier van werken

Compact kernteam, in overleg met de gebruiker

Bij het opstellen van de omgevingsvisie willen we dat de gebruiker van de leefomgeving centraal staat. Dat zijn onze bewoners, ondernemers en bezoekers. De gemeente coördineert en faciliteert het opstellen van de omgevingsvisie en doet dat in nauw overleg met deze partijen. Voor het opstellen van de omgevingsvisie is een compact kernteam opgericht:

Team Omgevingsvisie

Het Team Omgevingsvisie heeft als taak om de omgevingsvisie op te stellen, met de producten en het proces zoals in dit plan van aanpak zijn omschreven. Het team bestaat uit drie vaste leden: een omgevingsmanager (inhoud), een procesmanager (proces) en een communicatie-adviseur.

Daarnaast zijn er in het team zeven personen die de verschillende afdelingen van de gemeente vertegenwoordigen. Deze 'contactpersonen' zorgen binnen de afdelingen voor afstemming en doen een beroep op vakspecialisten. Waar nodig wordt externe ondersteuning ingezet, bijvoorbeeld voor de participatie- en communicatie (digitaal platform), ondersteuning bij het proces of het product, begeleiding van (raad)sessies, inventarisatie, toetsing en digitalisering van de omgevingsvisie.

Afstemming met de opdrachtgever(s)

De volgende personen zijn namens het bestuur en de gemeentelijke organisatie opdrachtgever voor het opstellen van de omgevingsvisie:

Vertegenwoordiging bestuurlijk opdrachtgever

- *wethouder Runderkamp/portefeuillehouder organisatieontwikkeling (hoofdverantwoordelijk)*
- *wethouder Koning/portefeuillehouder ruimtelijke ontwikkeling (medeverantwoordelijk)*

Ambtelijk opdrachtgever

- *algemeen directeur / gemeentesecretaris*

Ambtelijk opdrachtnemer

- *hoofd afdeling ruimtelijke ontwikkeling*

De voortgang van het project wordt besproken met de stuurgroep Omgevingswet. Daarin zitten de bestuurlijk opdrachtgever, en de ambtelijk opdrachtgever en -nemer.

Daarnaast wordt regelmatig afstemming gezocht met de Werkgroep Omgevingsprofiel, die binnen de gemeente verantwoordelijk is voor de implementatie van de nieuwe instrumenten van de Omgevingswet.

Een andere manier van werken

De komst van de Omgevingswet vraagt om een andere manier van werken van de gemeentelijke organisatie. Deze nieuwe manier van werken – samenhangend, sneller, met participatie en met ruimte voor initiatief – willen we met het opstellen van de omgevingsvisie in gang zetten.

De gemeentelijke organisatie wordt daarom nauw betrokken bij het maken van de visie. Als er nog onvoldoende kennis of vaardigheden in huis zijn, willen we deze tijdens het traject ontwikkelen. Dit gebeurt in overleg met de werkgroepen Organisatieprofiel en Persoonsprofiel.

We zijn al begonnen!

Dit plan van aanpak is tot stand gekomen in een actief proces met verschillende medewerkers uit de organisatie. Niet vanachter ons bureau, maar op de fiets, op straat en in verschillende werksessies.

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Ondernemend en betrokken.

in samenwerking met:

VOLQ

W. van der Knoopdreef 1
1132 KN Volendam
Telefoon: 0299-398398
Email: info@edam-volendam.nl

www.edam-volendam.nl

Omgevingsvisie
Edam-Volendam
Samen zetten we koers!

Verkenningen | Samen zetten we koers!

Voorwoord | Samen zetten we koers!

Verkennen van ruimte en richting: samen zetten we koers!
Gemeente Edam-Volendam gaat een omgevingsvisie maken. Een omgevingsvisie is een nieuw beleidsinstrument onder de Omgevingswet dat richting geeft aan de toekomst van de gemeente. Het geeft de strategische doelen voor onze 'fysieke leefomgeving' weer. Die leefomgeving omvat bijvoorbeeld gebouwen, infrastructuur, water of landschap. Maar ook lucht, bodem, geluid of duurzaamheid zijn daar onderdeel van. Welke doelen stellen we ons voor onze leefomgeving? Wat voor gemeente willen wij in de toekomst zijn? Hoe ziet onze leefomgeving van de toekomst eruit? Wat zijn de kwaliteiten en de verbeterpunten, welke uitdagingen komen op ons af? Wat zijn onze wensen, kansen en behoeftes voor de toekomst?

Om dergelijke vragen te beantwoorden, gaan wij die verschillende onderdelen van onze leefomgeving niet apart maar in *samenhang* bekijken. En dan doen we niet van achter een bureau. Het maken van de visie en het bepalen van de koers doen we graag *samen*!

De gemeente is geen autoriteit die alles bepaalt. De gemeente dient burgers en ondernemers, regisseert en maakt daar waar belangen botsen een weloverwogen keuze. Niet 'de regel' zelf, maar het belang daaràchter is doorslaggevend. Vanuit een flexibele houding en gelijkwaardigheid worden participatie, initiatieven en inspraak door de gemeente ondersteund en gestimuleerd en wordt geïnvesteerd in relatieonderhoud. Dit geldt ook voor het proces voor het maken van de omgevingsvisie!

Het voorliggende document is een weergave van de eerste stap in het proces; het geeft richting én ruimte voor de gesprekken over de toekomst in stap twee van het proces.

Wat hebben we? Waar gaan we over in gesprek?
We doen geen werk dubbel. In het voorliggende document vatten we bestaande visies en ambities samen. Lopende visietrajecten, projecten, participatieprocessen en initiatieven worden bekeken. Ook analyseren we het beleid van andere overheden. Resultaat: een basisdocument met een beschrijving van de 'rode draad': Wat hebben we al? Wat willen we nog weten? Onderwerpen die onlangs al breed zijn besproken en in samenhang zijn opgesteld komen terug in stap drie en vier.

Met wie gaan we in gesprek?
We gaan gericht in gesprek. Op basis van de onderwerpen, doen we een verkenning naar bewoners, bedrijven, organisaties en overheden die we willen spreken bij het opstellen van de omgevingsvisie.

Hoe gaan we in gesprek?
We beschrijven hoe we in gesprek gaan. Om mensen uit Edam-Volendam goed bij de omgevingsvisie te betrekken, zetten we verschillende communicatie en participatie middelen in en maken we vooraf afspraken.

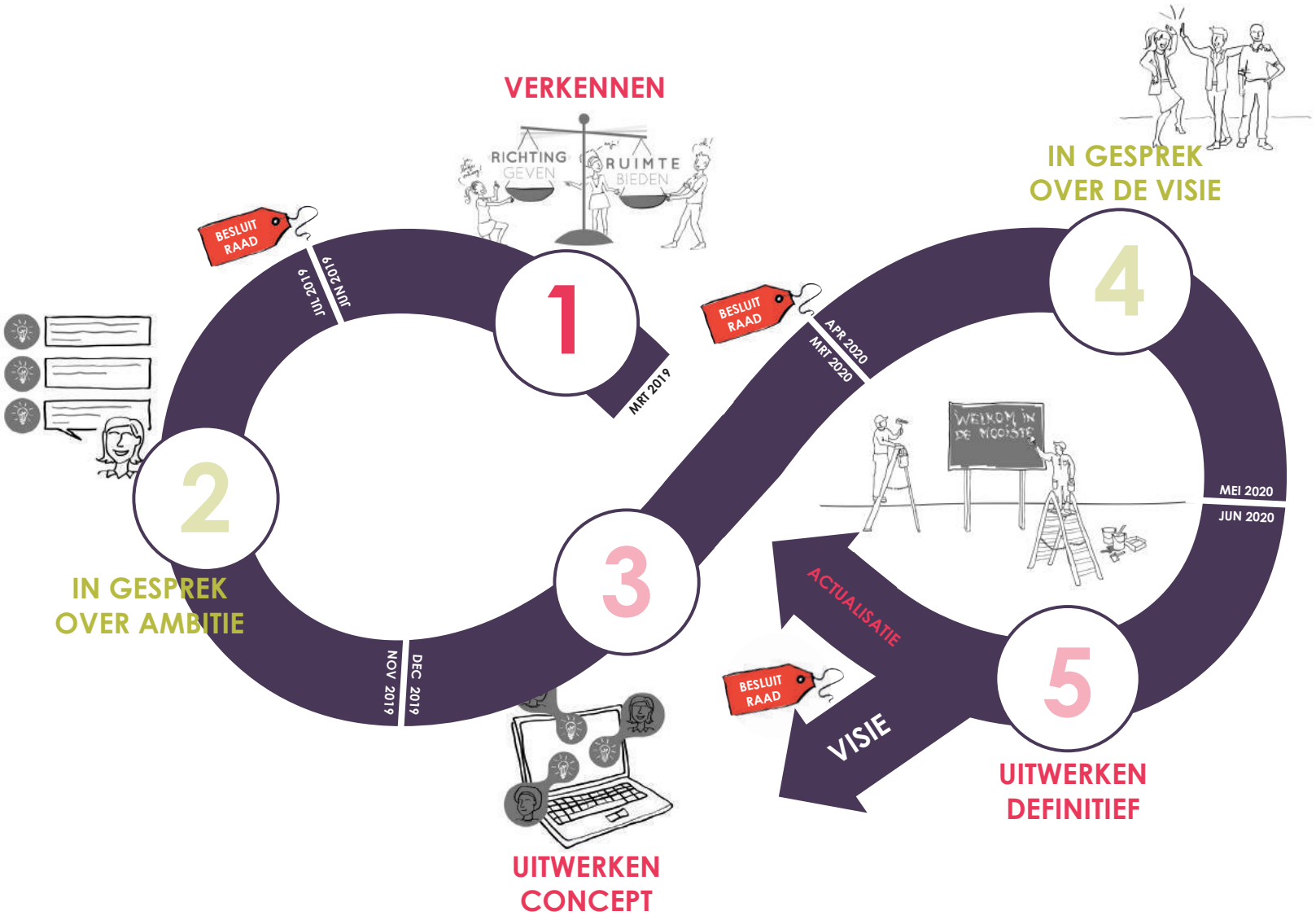
VERKENNEN
RICHTING GEVEN
RUIMTE BIEDEN
1
MRT 2019
BESLUIT RAAD
JUL 2019
JUN 2019
2
IN GESPREK OVER AMBITIE
NOV 2019
DEC 2019
3
UITWERKEN CONCEPT
BESLUIT RAAD
APR 2020
MRT 2020
4
IN GESPREK OVER DE VISIE
MEI 2020
JUN 2020
5
UITWERKEN DEFINITIEF
ACTUALISATIE
VISIE
BESLUIT RAAD

Inhoudsopgave | Verkennen van ruimte en richting

Inleiding | Nederland stapt over op de Omgevingswet **pagina 06**

Doel | Wat willen we in Edam-Volendam bereiken met de Omgevingsvisie? **pagina 08**

Analyse | Hoe ziet onze leefomgeving er nu uit? **pagina 10**

Inventarisatie beleid en ambities | Waar zit op dit moment visie in? **pagina 14**

Inventarisatie trends en ontwikkelingen | Welke grote vraagstukken komen er op ons af? **pagina 28**

Inventarisatie overlegstructuren | Met wie zijn wij in gesprek? **pagina 32**

In gesprek over ambitie | Hoe ziet de volgende stap eruit? **pagina 36**

Waar gaan we over in gesprek? pagina 36

Met wie gaan we in gesprek? pagina 38

Hoe gaan we in gesprek? pagina 40

Inleiding | Nederland stapt over op de Omgevingswet

In Nederland hebben we nu veel verschillende wetten en regels over bouwen, verkeer, wonen, erfgoed, milieu, natuur en water. Om het eenvoudiger en overzichtelijker te maken, treedt in 2021 de *Omgevingswet* in werking.

De Omgevingswet bundelt al deze wetten in één wet. De bedoeling is dat bedrijven, bewoners en overheden makkelijker zaken kunnen doen op het gebied van ruimtelijke ordening. Er komt meer ruimte voor initiatief, er zijn minder vergunningen nodig en de procedures worden korter. Alle digitale informatie is op één plek te vinden.

De Omgevingswet richt zich ook op meer duurzaamheid, meer maatwerk en het beter betrekken van de samenleving bij ruimtelijke plannen.

Omgevingsvisie, omgevingsplan en programma

Bij de Omgevingswet horen nieuwe 'instrumenten', zoals de omgevingsvisie, het omgevingsplan en het programma. Elke gemeente moet met deze instrumenten gaan werken. Welke instrumenten gebruiken we nu in Edam-Volendam? Op dit moment hebben we twee structuurvisies en aparte visies over onderwerpen als verkeer, wonen, bouwen, zorg, milieu, water en natuur. Niet alle stukken zijn meer actueel. Daarnaast hebben we een groot aantal verschillende bestemmingsplannen met de (bouw)regels per gebied.

Waar gaan we naar toe?

We willen dat ons ruimtelijke beleid simpeler wordt, met minder regels en meer ruimte voor initiatief. Daarom maken we:

- *Eén visie voor alle onderwerpen die met de leefomgeving te maken hebben: de omgevingsvisie.*
- *Alle lokale regels over de leefomgeving komen in één omgevingsplan. De verschillende bestemmingsplannen worden hierin opgenomen.*
- *De visie kan verder worden uitgewerkt in programma's. Een programma kan over een thema gaan, zoals landbouw of toerisme. Een programma kan ook gericht zijn op ontwikkeling van een gebied.*

Hoe de gemeente Edam-Volendam wil omgaan met het invoeren van de Omgevingswet staat in het Ambitiedocument Omgevingswet. Door het opstellen van de omgevingsvisie geven we mede invulling aan deze ambities.

De omgevingsvisie van Edam-Volendam

De omgevingsvisie is een toekomstvisie voor onze (ruimtelijke) leefomgeving. Elke gemeente moet één omgevingsvisie voor haar grondgebied vaststellen. Dit is geen optelsom van bestaand beleid, maar een samenhangende visie over alle terreinen van de ruimtelijke leefomgeving. Het is de bedoeling dat de omgevingsvisie in 2020 klaar is.

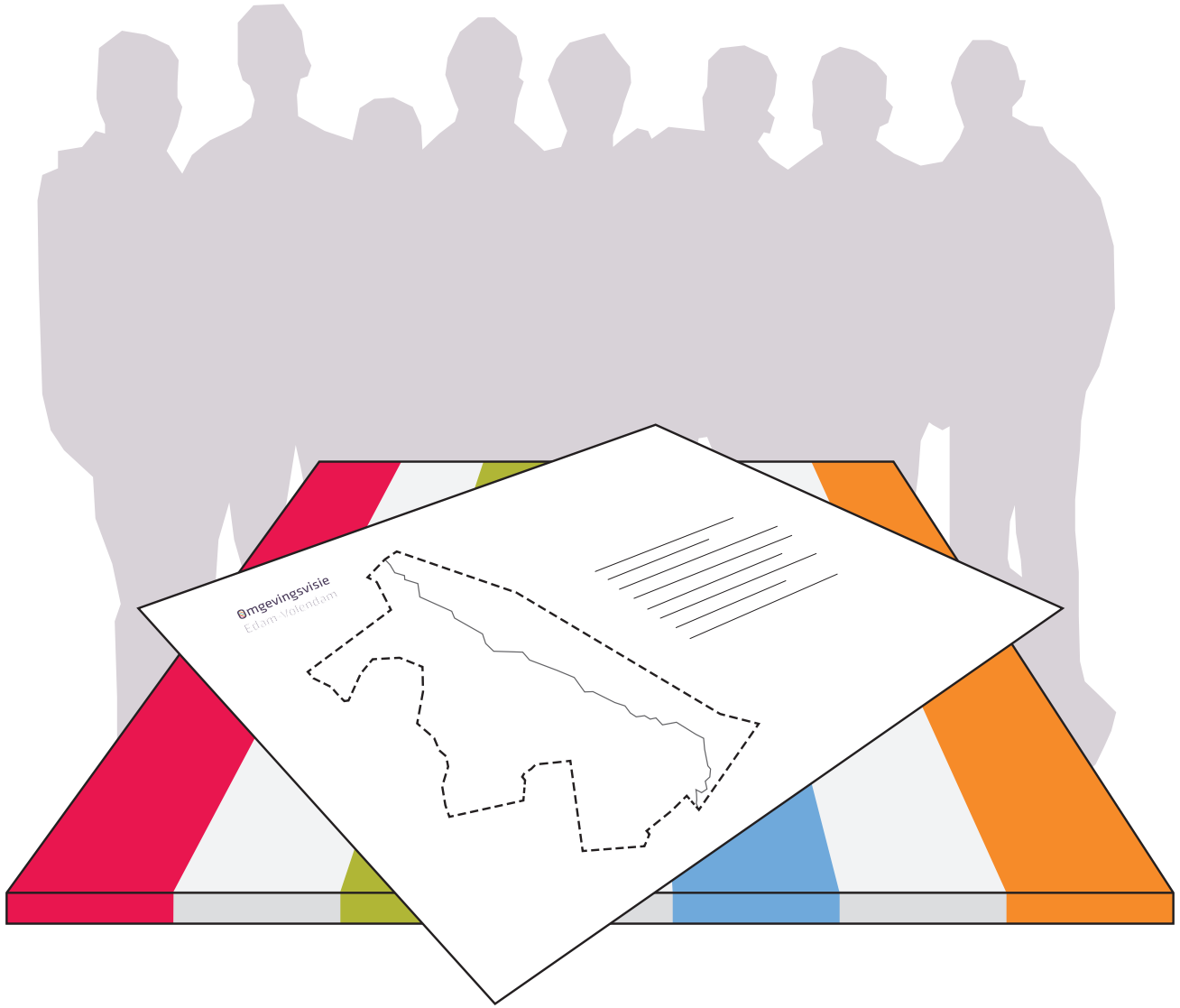
Omgevingsvisie
Edam-Volendam

Doel | Wat willen we in Edam-Volendam bereiken met de Omgevingsvisie?

In Edam-Volendam hebben we voor onze leefomgeving nu veel verschillende visies over uiteenlopende onderwerpen. Dat is onoverzichtelijk en gaat ten koste van de samenhang. Wij willen dat ons beleid simpel en overzichtelijk wordt, met minder regels en meer ruimte voor initiatief.

Daarom maken we één visie voor alle onderwerpen die met de leefomgeving te maken hebben: **de omgevingsvisie**.

Het invoeren van de omgevingsvisie is voor elke gemeente verplicht. Hoe die visie eruit ziet en wat er precies in staat, dat is vrij. Daarom willen we dat onze omgevingsvisie aansluit op wat we belangrijk vinden in Edam-Volendam: onze kernwaarden en ambities.

Met het invoeren van de omgevingsvisie willen we drie dingen bereiken:

1

Een goede leefomgeving in Edam-Volendam

We vinden het belangrijk dat iedereen in onze gemeente op een prettige manier kan leven. Kinderen moeten bijvoorbeeld veilig buiten kunnen spelen, jongeren en ouderen hebben een goede plek nodig om te wonen en er is zorg voor elkaar. Ondernemers hebben ruimte om bedrijven te starten en te laten groeien. Toeristen zijn welkom en tegelijkertijd kunnen onze bewoners op een goede manier wonen en werken. De gemeente heeft als taak om hiervoor te zorgen. In onze omgevingsvisie geven we daarom aan hoe we werken aan een ***goede leefomgeving*** voor onze bewoners, ondernemers en bezoekers. We beschrijven hoe we die leefomgeving op een goede manier kunnen beheren, beschermen, gebruiken en ontwikkelen.

Duidelijke visie voor de toekomst van Edam-Volendam

De komende jaren komen er grote vraagstukken op ons af. Hoe gaan we om met bewoners die steeds ouder worden? Hoe zorgen we dat iedere woning van het gas af gaat? Hoe gaan we om met het tekort aan woningen in de regio? Hoe houden we droge voeten als de bodem daalt en het steeds vaker regent? Hoe zorgen we voor een goede toekomst voor onze bedrijven en boerderijen? Om antwoord te kunnen geven op dit soort vraagstukken hebben we een visie voor de toekomst nodig. We kunnen deze vraagstukken ook niet los van elkaar zien. We maken daarom één visie, waarin al die verschillende onderwerpen in ***samenhang*** worden bekeken.

2

3

Ruimte voor initiatief

Onze gemeente zit vol met ondernemende mensen, verenigingen en bedrijven. Zij maken met hun initiatieven onze omgeving tot wat die is. Wij willen ze daarvoor voldoende mogelijkheden en een goede dienstverlening bieden. Dit staat beschreven in ons ambitiedocument voor de Omgevingswet. In de omgevingsvisie willen we hier een vervolg aan geven. De omgevingsvisie beschrijft straks de gewenste ontwikkelingsrichting van onze leefomgeving. Met de visie geven we ***ruimte aan initiatieven***, zeker als die plannen bijdragen aan de gewenste koers. En de visie geeft een duidelijke richting om samen te werken aan een goede leefomgeving. Samen, uitnodigend, servicegericht en met ruimte voor maatwerk.

Analyse | Hoe ziet onze leefomgeving er nu uit?

Positionering

Gemeente Edam-Volendam is een uitgestrekte, grotendeels landelijk agrarische gemeente, aan het Markermeer. Edam-Volendam is onderdeel van regio Zaanstreek-Waterland in de noordvleugel van metropoolregio Amsterdam. Het bestaat uit de plaatsen Beets, Edam, Hobrede, Kwadijk, Middelie, Oosthuizen, Schardam, Volendam en Warder en een gedeelte van de polder De Purmer. Iedere kern heft een eigen karakter en identiteit.

Ontstaansgeschiedenis

De individuele identiteiten van de verschillende kernen komen voort uit de ontstaansgeschiedenis, wat tegelijkertijd ook een bindende factor is tussen de kernen.

De ontwikkeling langs veenstroom de IJe, waar zowel Edam als Volendam hun naam direct of indirect aan te danken hebben, was zeer bepalend voor de ruimtelijke structuur van beide kernen. De IJe liep door 'Zeevanck' van de Beemster naar de Zuiderzee. Omstreeks 1230 werden de zeegaten van de Zuiderzee afgedamd. De stad Edam ontwikkelde zich vervolgens als nederzetting aan de rivier de IJe. De naam Edam is een verwijzing naar de IJe-dam, die aangelegd werd om de overslag tussen de IJe en de handelsweg mogelijk te maken. In 1357 kreeg Edam stadsrechten. Tegelijkertijd werd er een nieuwe verbinding van Edam en de Purmer naar de Zuiderzee gerealiseerd: het Oorgat.

Het Zuiderzeegat bij Volendam werd juist dichtgemaakt. Door deze sluiting ontstond de Folledam (later Volendam) tussen de Zuiderzee en het achterliggende Volendammermeer. De eerste vermelding van Volendam stamt uit 1460.

Zeevang lag 'gevangen door de zee' ingeklemd tussen de Beemster, de Purmer en de Zuiderzee. De regio kent grofweg twee verschillende typen dorpen. De Dam- dijkdorpen ontstonden op een dijk of dam terwijl de lintdorpen langs een weg in het landschap tussen de dijken in liggen. Het dorp Middelie - midden in de gemeente - herinnert ook nog aan de IJe: oorspronkelijk heette dit dorp dit Middel-IJe.

In het begin van de 16e eeuw werden de vestingwerken van Edam aangelegd. Twee eeuwen later (ca 1830) worden de poorten afgebroken en de stadsmuur omgevormd tot aarden wal. Vandaag de dag kan de vesting bewandeld worden en is het een dankbare, duidelijke afbakening van het historische centrum.

Volendam ontstond in de 15e eeuw als vissersnederzetting met een aantal huizen aan de dijk. Vervolgens werd het dorp uitgebreid op een compact stukje grond dat tegen de dijk aan lag: het Doolhof. De hoge dichtheid hiervan heeft te maken met het feit dat toentertijd het Volendammermeer nog niet was drooggelegd. Dit gebeurde pas in 1640.

Edam en Volendam hebben na de tweede wereldoorlog een grote stedenbouwkundige ontwikkeling doorgemaakt en zijn inmiddels tegen elkaar aan gegroeid. De jongste wijken zijn De Broeckgouw in Volendam en De Keetzijde in Edam, die beide door de gemeente zelf zijn ontwikkeld als antwoord op een zeer grote behoefte aan woningen onder de starters in onze gemeente.

Typisch Edam-Volendam

Edam, De 'Parel van Holland'. Van kaasmarkt tot versierfiets. De Edammer kaas heeft wereldwijde bekendheid en het stadje verrast elke bezoeker! In Edam heeft het leven zich honderden jaren binnen de vesting afgespeeld. De beschikbare ruimte in de stad was beperkt en de ruimtedruk groot, waardoor elke vierkante meter nauwkeurig is gepland. Hierdoor zijn er in Edam veel verschillende functies op een relatief klein oppervlak. De manier waarop deze ruimtes zijn georganiseerd geeft een kijkje in de geschiedenis van deze koopmansstad. De noord-zuid verbinding laat de oorspronkelijke oriëntatie zien en herbergt ruimtes van het publieke leven. De oost-west verbinding staat in het teken van de haven en de voormalige Zuiderzee. *Moet deze cultuurhistorische parel nog intensiever worden beschermd, of moet Edam naast een goede bescherming zich juist ontwikkelen om de unieke kwaliteiten te behouden voor de toekomst?*

afbeelding: Edam van de toekomst?

Van kunst op de dijk tot kunstgras in de voortuin. Volendam is, anders dan Edam, ontstaan langs de dijk en georiënteerd op de haven. De haven, het weidse uitzicht over de voormalige Zuiderzee en alle activiteit maakt dit tot het hoofdmoment van Volendam. De bekendheid van Volendam heeft mede zijn oorsprong in een vroege vorm van 'city branding'; kunstenaars mochten van een slimme hoteleigenaar overnachten in ruil voor een schilderij. Andere schilderijen van het leven hier gingen de wereld over. Het beeld van klederdracht en klompen was geboren. De dijk met de visserij, de dijkhuisjes en de klederdracht is nu nog steeds een krachtig exportproduct en trekt veel bezoekers naar het dorp. 'Het nieuwe Volendam' speelt zich achter de dijk af. Een samenleving met grote sociale betrokkenheid en controle. 'De Volendammer' is misschien iets wat eigenwijs te noemen, maar wellicht zijn deze hardwerkende en ondernemende mensen juist daarom wel heel succesvol. *Hoe benutten we dit ondernemerschap voor een succesvolle toekomstige Volendamse leefomgeving?*

Van verzonken dorp tot kamperen bij de boer. Het landelijk gebied van Zeevang ligt tussen de voormalige Zuiderzeedijk en de ringdijken van de Beemster en de Purmer. Het heeft een zeer open karakter en de invloed van het water is hier onmiskenbaar aanwezig. Het veenweidelandschap wordt agrarisch gebruikt, heeft grote natuurwaarden en trekt veel recreanten. Je kunt er niet alleen heel goed fietsen, maar het gebied leent zich ook heel goed voor wandelen, kanoën, skeeleren en schaatsen in de winter. De natuurlijke hagelwitte schelpstrandjes aan het Markermeer lenen zich voor zonnen, picknicken en (kite)surfen bij de juiste wind. De dorpen in Zeevang zijn allemaal lintdorpen met doorzichten naar dat mooie achterliggende landschap. Ze verschillen van elkaar door hun positie aan de Zuiderzeedijk, langs één van de ringdijken, of in het open landschap. Een kerk of school vormt over het algemeen het centrum van de verschillende dorpen. Oosthuizen heeft de voorzieningen. Beets en Hobrede stralen rust en ruimte uit. Schardam heeft een sterk recreatief karakter. In

Warder en Kwadijk wordt wonen en werken gecombineerd en in Middelie zijn de agrarische waarden en natuurwaarden goed voelbaar. *Hoe kunnen die kernkwaliteiten zich verder ontwikkelen?*

Het deel van de Purmer binnen de Gemeente Edam-Volendam is een kenmerkend polderlandschap met een grootschalige verkaveling. De openheid van dit gebied vormt een ruimtelijke groene buffer tussen de verstedelijking van onze gemeente die van Purmerend. *Blijven we inzetten op behoud van de groene buffer?*

Feiten en cijfers

De totale oppervlakte van de gemeente bedraagt ca. 8.000 ha. Ongeveer 36% van dit oppervlak bestaat uit water. Het land gebruiken we voor 79% voor agrarische doeleinden. We zijn dus een echte waterrijke en agrarische gemeente! *Hoe ziet de toekomst van dit landschap eruit?*

Er wonen ongeveer 36.000 mensen in bijna 15.000 woningen. Edam-Volendam kenmerkt zich door een percentage koopwoningen dat opmerkelijk hoger is dan het gemiddelde in Nederland. Dat betekent ook dat het percentage sociale huurwoningen en particuliere huurwoningen kleiner is dan gemiddeld. Met 87,3% ééngezinswoningen binnen de totale woningvoorraad en een gemiddeld huishouden van 2,45 personen, zou je kunnen zeggen dat we ook een 'gezinsgemeente' zijn. *Hoe zal dit in de toekomst zijn? Hebben we dan nog steeds grote behoefte aan die ééngezinswoning?*

In Edam-Volendam zijn twee keer zoveel zzp-ers actief als gemiddeld in Nederland. In vergelijking verdienen zij gemiddeld meer, en zijn er minder zzp-ers met lage inkomens. Dit is toonbeeld van het ondernemerschap. *Hoe gebruikt de ondernemer de leefomgeving en hoe ontwikkelt zich dat in de toekomst?*

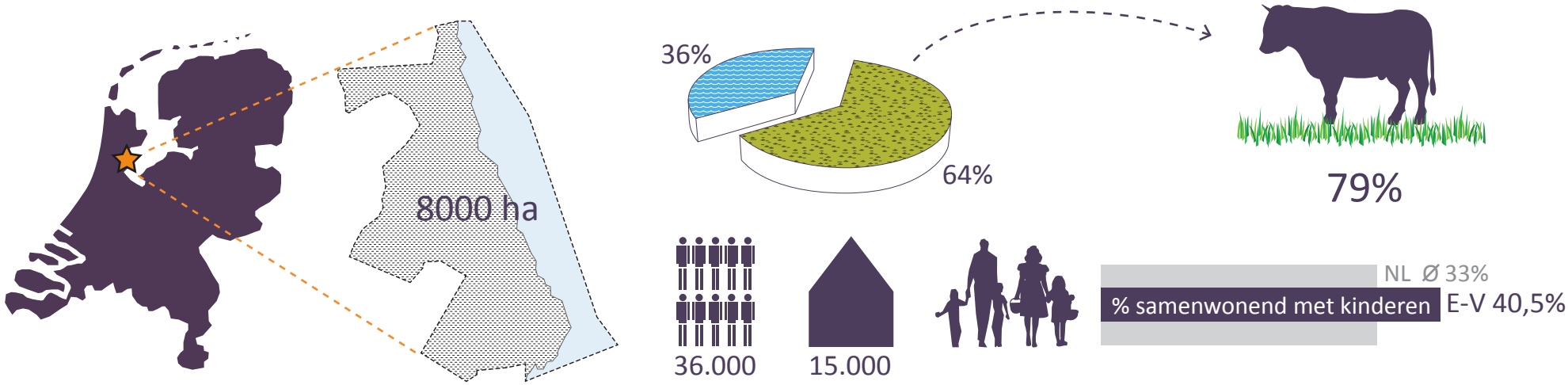

Inventarisatie beleid en ambities | Waar zit op dit moment visie in?

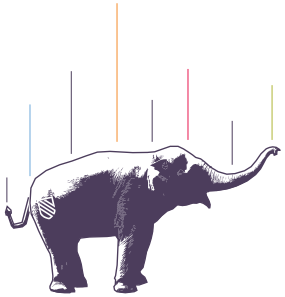

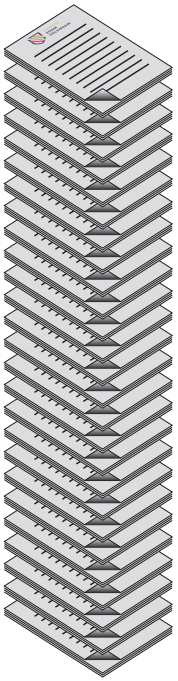

Wat hebben we al? In dit hoofdstuk benoemen we *alle hoofdlijnen van bestaande beleid* dat van invloed is op onze leefomgeving.

Op dit moment hebben we in de gemeente al veel doelstellingen en beleid. Soms gaat dit specifiek over één onderwerp, soms zoekt het juist meer een samenhang tussen verschillende onderwerpen. In de documenten staan ook soms wensen of gaat het over concrete projecten.
Alles wat actueel is en past binnen de doelen en regels van de Omgevingswet, geldt als basis voor de visie en is kader voor het gesprek in stap 2. Alles wat niet meer actueel is, of wordt beïnvloedt door vraagstukken en uitdagingen die op ons af komen, is onderwerp van gesprek.

Met een 'stoplicht' geven we in hoofdlijnen aan of dat beleid in relatie tot de Omgevingsvisie:

- niet meer actueel is,
- mogelijk wordt beïnvloed door grote vraagstukken en/of de samenhang met andere onderwerpen, of mogelijk geactualiseerd moet worden,
- actueel is en past binnen de Omgevingswet.

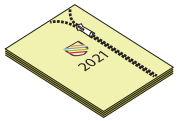

Structuurvisies

De huidige gemeente Edam-Volendam is een fusie van de oude gemeente Edam-Volendam en de gemeente Zeevang. De structuurvisies van de beide gemeenten zijn met de fusie voor het grondgebied blijven bestaan. Stuctuurvisies hebben hun uitwerking in andere beleidsdocumenten en in concrete programma's en projecten.

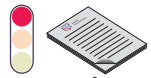

Structuurvisie Edam-Volendam

Actueel of onderwerp van gesprek? **Diverse onderwerpen, programma´s en projecten die in de Structuurvisie Edam-Volendam worden benoemd zijn achterhaald en/of worden beïnvloed door grote vraagstukken.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:
Wonen

- Behoud/versterking cultuurhistorisch waardevol stads- en dorpskern Edam en Volendam
- Woningbouw op uitbreidingslocaties (Broeckgouw maximaal 1200 woningen en Lange Weeren maximaal 1160 woningen) en binnenstedelijke herstructureringslocaties (o.a. Korsnass, Oorgat, Tase, bedrijventerrein Slobbeland, Maria Goretti)
- Diversiteit in woningbouw, aandacht voor starters zowel in koop als huursector en mogelijkheden bieden voor doorstroming vitale senioren
- Aandacht voor betaalbare woningen voor eenpersoonshuishoudens en verzorgd wonen

Bedrijventerreinen
- Uitbreiding bedrijventerrein Oosthuizerweg;
- Transformatie bedrijventerrein Julianaweg naar lichtere bedrijvigheid (ontlasting zware transportbewegingen en overlastsituaties aangrenzende woongebieden)
- Transformatie bedrijventerrein langs Hyacintenstraat/Lupinestraat naar lichtere bedrijvigheid met wonen
- Regionale bedrijventerrein Baanstee-Noord moet over langere periode mede voorzien in de bedrijfsterreinbehoefte binnen onze gemeente

Voorzieningen/verkeer
- Kwaliteitsbehoud/verbetering cultuurhistorisch waardevol centrum Edam en Volendam, ook qua voorzieningen
- Uitwerkingsopgave voor Europaplein en omgeving (ontwikkelingsruimte winkels, mogelijkheden voor herinrichting in relatie tot parkeeroplossingen)
- Kwaliteitsverbetering en herinrichting Dijk en Haven (beoordeling productaanbod/uitstraling, uitvoering verkeersmaatregelen, opwaardering openbare ruimte) en verbetering relatie Dijk/Zeestraat/tunnelproject Dril
- Handhaving/versterking sportvoorzieningen en versterking gebruikskwaliteit recreatiegebied Slobbeland en ontwikkeling verblijfsrecreatie Marinapark
- Studielocatie parkeren in combinatie met water langs Singelweg mits met goede landschappelijke inpassing
- Vernieuwen bestaande woonzorgcentra
- Bevorderen doorstroming en veiligheid hoofdwegen (realisatie 3e ontsluitingsweg)

Groen/agrarisch/water
- Behoud en versterking stedelijk groen
- Ontwikkelen (recreatieve) groenstructuur in en rond ontwikkellocaties Broeckgouw en Lange Weeren
- Behoud en versterking groene middengebied; behoud open groen gebied als bufferzone tussen Edam en Volendam
- Behoud/versterking natuurgebied Heitje van Katham en Fortgebied Edam
- Behoud openheid en behoud agrarisch karakter gebied Purmer (open buffer tussen Edam-Volendam en Purmerend) en behoud agrarisch gebied Zeevang (oud) met landschaps - en natuurwaarden
- Faciliteren wateropgave in gebied Lange Weeren (dus ten Oosten van N244) en langs Zeddeweg
- In acht nemen van een beschermingszone vanaf de dijk;
- Benutten potentie van waterfront als onderdeel van IJsselmeerkust en aan elkaar koppelen van de verschillende sferen van het Kleiperkgebied, Haven-zuid, Slobbeland en Marinapark en bevorderen van een meer continue route

Structuurvisie Zeevang 2040

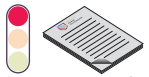

Actueel of onderwerp van gesprek? **Diverse onderwerpen, programma´s en projecten die in de Structuurvisie Zeevang 2040 worden benoemd zijn achterhaald en/of worden beïnvloed door grote vraagstukken.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

Wonen

- Wonen is de belangrijkste drager van de dorpskernen en -linten
- Voorzien in voldoende woningbouw (overwegend lokale vraag) bij kleine kernen (uitleglocatie en zogenaamde bufferwoningen), in verband vitaliteit en leefbaarheid en basis voorzieningen, vraaggestuurd bouwen voor starters
- Vervangende woningbouw op herstructureringslocaties Oosthuizen daar waar zich ontwikkelingen voordoen (bijv. Cultureel Centrum)
- Herinvulling van vrijkomende (agrarische) bebouwing met woningbouw waar dit de leefbaarheid in kernen en linten verbetert
- Behoud sociale cohesie
- Op gang brengen ontwikkelingen die passen bij schaal/aard van Zeevang als “authentiek stukje Waterland”

Agrarisch/Natuur/Recreatie

- Behoud kwaliteiten van agrarisch landschap en veenweidegebied (en behoud cultuurhistorische patronen en elementen)
- Bieden van voldoende faciliteren voor agrariërs (zoals voldoende agrarische bouwmogelijkheden, schaalvergroting, verduurzaming)
- Ruimte voor verbrede landbouw in de vorm van recreatie, zorg, horeca, kleinschalige detailhandel en ambachtelijke bedrijvigheid voor nieuw economisch draagkracht buitengebied
- (Meer) benutten van kwaliteiten van het gebied voor recreatie
- Behoud en ontwikkeling natuur en optimale waterhuishouding
- Terughoudend beleid voor het Markermeer gezien de waardevolle kwaliteiten (openheid, ruimtelijke beleving, ecologie)
- Recreatie moet recht doen aan het karakter van het Markermeer en in principe kleinschalig; dit geldt ook voor aanleg van luwtemaatregelen (slibbeheersing/helderheid water) zonder negatieve beïnvloeding recreatieve waarde

Bedrijvigheid

- Ruimte voor kleinschalige bedrijvigheid; startende en doorgroeiende bedrijven vinden plek op informele en formele bedrijfslocaties in kernen en linten (verplaatsing naar elders noodzakelijk indien bedrijven niet meer passen qua maat en schaal binnen bebouwde structuur)
- Toekomstige uitbreiding bedrijfsterrein Oosthuizen

Voorzieningen/verkeer

- Behoud van voorzieningenaanbod met nadruk op hoofdkern Oosthuizen; voor overige kernen kunnen in toekomst de basisvoorzieningen niet worden gegarandeerd
- Inzet op herkenbare kernen en linten; Oosthuizen: maatschappelijk en commercieel voorzieningencentrum, Beets en Hobrede: rust en ruimte, Schardam: recreatie, Warder en Kwadijk: vitale woon-werk-linten, Middelie: kern met agrarische waarden en natuurwaarden
- Netwerk langzaamverkeersroutes optimaliseren door verbinden doodlopende wegen en aanleg fietspad langs Markermeer
- Oplossing verkeersafwikkeling in Waterrijk ter voorkoming overbelasting smalle wegen Oosthuizen, Hobrede etc.

LEKKER DOORPAKKEN!

Economisch beleid

*Een groot deel van het economische beleid wordt op dit moment opnieuw tegen het licht gehouden met het maken van een nieuwe economische visie; Onze Economische Toekomst 2040. Àlle ondernemers van de gemeente zijn voor deelname aan dit traject uitgenodigd en de visie wordt in samenhang met andere beleidsterreinen opgesteld. Daarmee wordt het traject Onze Economische Toekomst 2040 'Omgevingswet-proof'. Dat werk gaan we in stap twee natuurlijk niet opnieuw doen. In stap vier gaan we wel in gesprek over of we dit traject en de aanverwante onderwerpen goed in samenhang op hebben genomen in het eerste concept van onze omgevingsvisie.**

Economische Agenda 2020

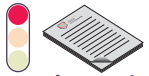

Actueel of onderwerp van gesprek? **De 'Economische Agenda 2020' wordt beïnvloed door het traject 'Onze Economische Toekomst 2040'.***

Op dit moment geeft de Economische Agenda 2020 voor de economische structuur van Edam-Volendam de gewenste ontwikkelingsrichting aan. Het beleid is per economische hoofdsector nader uitgewerkt. De Economische Agenda 2020 is een koepeldocument; de doelstellingen en het beleid zijn een bouwsteen voor ander beleid en (gebieds)visies. Dit is onder andere terug te vinden in de Toekomstvisie Bedrijventerreinen, de Detailhandelstructuurvisie en de Toeristische visie.

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Voldoende werkgelegenheid, zoveel mogelijk passend bij de eigen beroepsbevolking
- Gezond ondernemersklimaat met kansen voor vernieuwing en innovatie, en een toekomstbestendige economische structuur
- Plezierig woon- en leefklimaat, positieve bijdrage lokale bedrijvigheid, duurzaam ruimtegebruik en voorkomen van overlast

Toekomstvisie Bedrijventerreinen

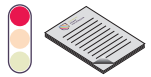

Actueel of onderwerp van gesprek? **De Toekomstvisie Bedrijventerreinen wordt beïnvloed door het traject 'Onze Economische Toekomst 2040'.***

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Volledige transformatie van bedrijventerrein Slobbeland naar wonen of een toeristisch-recreatieve functie
- Reservering industrieterrein Oosthuizerweg voor ‘echte’ bedrijvigheid
- Gedeeltelijke transformatie bedrijventerrein Julianaweg

Toeristische Visie

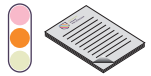

Actueel of onderwerp van gesprek? **De Toeristische Visie is in samenwerking tussen de oude gemeenten Zeevang en Edam-Volendam tot stand gekomen. Hoewel de hoofdlijnen nog actueel zijn, wordt het beleidsveld beïnvloed door andere onderwerpen en vraagstukken.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Verhogen van de kwaliteit van toeristisch product
- Betere spreiding van bezoekers
- Dagtoeristen langer vast te houden en het aantal verblijfsbezoekers omhoog te brengen

Detailhandelstructuurvisie

Actueel of onderwerp van gesprek? **De Detailhandelstructuurvisie is actueel, maar vergt regelmatige monitoring.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Aantrekkelijk en compleet winkelaanbod voor verschillende doelgroepen (inwoners, regio, toeristen)
- Duurzame winkelstructuur
- Leefbare en vitale dorpen

Ander ruimtelijk beleid

Woonvisie

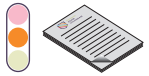

Actueel of onderwerp van gesprek? **De in de Woonvisie opgenomen onderzoeken naar woonbehoefte en woonwensen vergen regelmatige monitoring en actualisatie.**
Een woonvisie wordt vormgegeven vanuit de gedachte dat de gemeente regie voert over het woonbeleid door in goed overleg met woningcorporaties, marktpartijen en het maatschappelijk middenveld tot beleidskeuzen te komen en vervolgens met deze partners afspraken te maken over de uitvoering van dit beleid. Het streven is gericht op een optimale verdeling van de beschikbare woningvoorraad, uitgaande van het zo goed mogelijk laten aansluiten van het aanbod op de vraag. Daarnaast legt de Woonvisie ook verbindingen met beleid op aanpalende terreinen als zorg en welzijn, duurzaamheid en leefbaarheid.

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Zorg voor voldoende en geschikte woongelegenheid
- Sturen op kwaliteit en variatie van woonruimten en woonmilieus
- Uitgangspunt is een evenwichtige opbouw van de bevolking en de woningvoorraad, waarbij kwaliteit boven kwantiteit gaat
- Streven naar een hoogwaardig en veilig leef-, woon-, en werkmilieu, dat duurzaam van kwaliteit is
- Investeren in ruimtelijke kwaliteit, aandacht voor bestaande wijken, uitgaande van een levensloopbestendige, veilige, schone en duurzame leefomgeving. Naast fysieke aspecten gaat het daarbij zeker ook om sociaal-maatschappelijke aspecten

Grondbeleid

Actueel of onderwerp van gesprek? **Het grondbeleid is actueel (2018), maar zou kunnen worden beïnvloed door de samenhang met andere onderwerpen. Grond is van belang bij het ontwikkelen van de gemeente. Voor mogelijke ontwikkelplannen of voor de realisatie van de gemeentelijke visie in het algemeen. Of het nu gaat om restgroen, particuliere of zakelijke (bouw) plannen, recreatie, sport of anderszins. Het Grondbeleid richt zich op een efficiënt en rechtvaardig verloop van activiteiten op de grondmarkt met het oog op het realiseren van doelstellingen.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Derden faciliteren in de exploitatie van gronden, waarbij de gemeente de rol aanneemt van regisseur zodat de gewenste plannen worden gerealiseerd

Erfgoedverordening en Monumentenbeleid

Actueel of onderwerp van gesprek? **De erfgoedverordening wordt geëvalueerd.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Beschermen en versterken cultuurhistorische kwaliteiten
- Bescherming gemeentelijke monumenten

Nota Bestemmingsregeling Horeca Activiteiten

Actueel of onderwerp van gesprek? **Horecabeleid wordt geactualiseerd.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Duidt verschillende soorten horeca activiteiten aan; basis voor regelgeving
- Bevestiging horecastop 1987 vanwege beteugelen overlast

Gebiedsgericht beleid

Naast het beleid over specifieke onderwerpen, bestaan er ook een aantal gebiedsgerichte beleidsdocumenten. Hierin staat (samenhangend)beleid voor specifieke gebieden binnen onze gemeente.

Edam Vitaal

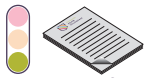

Actueel of onderwerp van gesprek? **Edam Vitaal is aangegrepen om ervaring op te doen met de verbeterdoelen van de Omgevingswet. Edam Vitaal is in 2018 opgesteld en door de raad vastgesteld. Daarbij zijn verschillende belangrijke onderwerpen van de leefomgeving van de oude kom van Edam in samenhang benaderd en is de samenleving in Edam breed betrokken.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Maatschappelijke verbinding bevorderen
- Meer en veiligere ruimte voor voetgangers en fietsers
- Gemotoriseerd verkeer naar de randen
- Revitalisering economie door stimulering diversiteit horeca en detailhandel
- Toegankelijkheid verbeteren
- Verbinding met het water versterken
- Streven naar een evenwichtige woningvoorraad
- Multifunctioneel gebruik van pleinen
- Cultuurhistorische waarde versterken met opwaardering openbare ruimte bij onderhoud

Nota herinrichting Europaplein

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De hoofdlijnen van het beleid kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Verbeteren verblijfsklimaat Europaplein
- Streeft naar bereiken van meer levendigheid
- Uitzondering op horecastop

Visie Raadhuisstraat

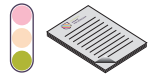

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De hoofdlijnen van het beleid kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Stuurt bij initiatieven uit de markt aan op het verwijderen van storende bebouwing en herstel van de karakteristiek van het oorspronkelijke dorpslint aan de Raadhuisstraat

Integraal Ontwikkelingsplan Waterfront Volendam

Actueel of onderwerp van gesprek? **Door de dynamiek van ontwikkelingen aan het waterfront is er behoefte aan een samenhangende en toekomstvaste vernieuwde kijk op het gebied.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Benutten van de potentie van het waterfront als onderdeel van de IJsselmeerkust
- Aan elkaar koppelen van de verschillende sferen aan het waterfront en bevorderen van een meer continue route

Beleid op het gebied van bouwen en milieu

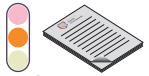

Omgevingsbeleidsplan

Actueel of onderwerp van gesprek? **Het Omgevingsbeleidsplan is recent tot stand gekomen en dus actueel. Het document wijst echter op on- of onderbelichte onderwerpen binnen ons beleid. Daarmee kunnen thema's in dit document onderwerp van gesprek zijn voor de omgevingsvisie.**
Het Omgevingsbeleidsplan is enerzijds een koepeldocument; de doelstellingen en het beleid zijn een bouwsteen voor ander beleid. Anderzijds geeft het een handvat voor de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving.

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:
Klimaat en duurzaamheid
- Verbeteren kwaliteit leefomgeving en bijdrage aan duurzame wereld door aandacht voor klimaat en duurzaamheid
- Schadelijke activiteiten tegen gaan en positieve activiteiten stimuleren
- Voorbeeldrol klimaat en duurzaamheid
- Duurzame energie stimuleren en C02 uitstoot verminderen
- Duurzaam ondernemen stimuleren
- Duurzaam wonen stimuleren

Landschap, groen en natuur
- Het behoud en de uitbreiding van het landschap, natuur en biodiversiteit
- Nadere invulling geven aan luwtemaatregelen
- Behoud natuurbeheersvergoeding voor de agrariërs
- Onderhouden en uitbreiden natuurlijk groenbeheer binnen stedelijk gebied
- Buitengebied De Purmer en Zeevang openhouden

Water
- kwaliteit en kwantiteit van water, de verbinding van het watersysteem met andere systemen en de veiligheid dienen op orde te zijn
- Foutaansluitingen aanpakken en tegengaan onder- en overbemaling
- Waarborgen schoon zwemwater
- Samenwerking afwaterketen voortzetten

Luchtkwaliteit en geur
- behoud huidige luchtkwaliteit die voldoet aan alle wettelijke normen
- inzetten voor een hoog niveau van luchtkwaliteit en een zo groot mogelijke beperking van geurhinder

Geluid, trillingen en straling
- Inwoners moeten zo min mogelijk geluidhinder ondervinden, maar de regelgeving moet ook niet te beperkend worden
- De gemiddelde geluidhinder mag niet boven de streefwaarden uit komen
- Geluidhinder mag per saldo niet toenemen en op plaatsen met een hoge verkeersintensiteit moet het afnemen
- Aanvaardbare inpassing van antennes in de omgeving

Bodem en ondergrond
- Aanwezige schone bodem moet schoon blijven
- Verontreinigde grond dient goed beheerd te worden en er mag geen nieuwe verontreinigde grond ontstaan

Externe veiligheid
- De gemeente is een veilige plek om te wonen en te werken. De gemeente zet zich in om dit zo houden door de risico's laag te houden en de veiligheid te waarborgen
- Blijvend voldoen aan wettelijke veiligheidsnormen

Afval
- Voor het behoud van de leefomgeving is het belangrijk afval op een efficiënte manier in te zamelen en te recyclen
- Integraal afvalbeleid voor zowel het stedelijke als het landelijke gebied
- Inzetten voor een hoogwaardige inzameling en scheiding van afval

Welstand, beeldkwaliteit en monumenten
- Inzetten voor behoud verschillende karakteristieke waarden zoals de oude stadsgezichten, monumenten en archeologische locaties
- Inzetten om het buitengebied open te houden en nieuwbouw te laten passen in de omgeving

Duurzaamheidsagenda

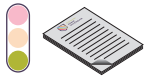

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De doelstellingen en ambities kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:
- Werken aan een energieneutrale gemeente; Doel 2022: 35% (800 TJ = 222.000 MWh) van het totale energieverbruik (1) besparen, (2) duurzaam opwekken of (3) compenseren
- Werken aan een toekomstbestendige gemeente t.a.v. de risico's van klimaatverandering; Doel 2020: risico's inzichtelijk
- Naar een circulaire economie; Doel 2022: 75% scheiding huishoudelijk afval en max 100 kg restafval per persoon per jaar
- Streven naar meer duurzaam verblijfstoerisme met versterking van de lokale economie
- Streven naar een duurzame gemeentelijke organisatie; Doel 2022: Edam-Volendam realiseert 100% duurzame inkoop

Bodembeleidsplan

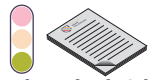

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De hoofdlijnen van het beleid kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie, maar moeten daar wel in samenhang met andere onderwerpen worden gebracht.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:
- Aanwezige schone bodem moet schoon blijven
- Verontreinigde grond met goed beheerd worden
- Er mogen geen nieuwe bodemverontreinigingen ontstaan
- Aanwezige bodemverontreinigingen mogen niet leiden tot humane, ecologische of verspreidingsrisico's

Welstandnota

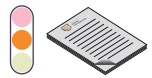

Actueel of onderwerp van gesprek? **De doelstelling van de Welstandnota komt straks ook terug in één van de maatschappelijke doelen van de Omgevingswet; het bereiken en in stand houden van een goede omgevingskwaliteit. De ambitie voor die goede omgevingskwaliteit raakt andere onderwerpen en vraagstukken en zal dus onderwerp zijn van gesprek.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:
- Een bijdrage leveren aan de belevingswaarde van gemeente Edam-Volendam
- Belangrijke karakteristieken van bebouwing beschermen en zorgen dat nieuwe ontwikkelingen daarop voortbouwen

Beleid op het gebied van openbare ruimte en beheer

Op het beleidsveld van openbare ruimte en beheer kent de gemeente veel geactualiseerd sectoraal beleid. Over het algemeen kan dit beleid als basis dienen voor de omgevingsvisie maar moeten de onderwerpen uiteindelijk wel in samenhang met andere beleidsvelden worden gebracht. De gemeente heeft nog geen 'groenbeleid', maar ambtelijk is wel een start gemaakt om dit te gaan maken. Groenbeleid zal integraal onderdeel worden van de omgevingsvisie.

Visie en Handboek Inrichting Openbare Ruimte (HIOR)

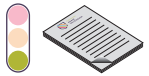

Actueel of onderwerp van gesprek? **De Visie en het Handboek Inrichting Openbare Ruimte (HIOR) is opgesteld naar aanleiding van een motie door de raad van de oude gemeente Edam-Volendam, met daarin de wens tot het opwaarderen van de toeristische gebieden in Edam en Volendam. Tijdens het proces van het opstellen van dit stuk heeft de gemeentefusie tussen Edam-Volendam en Zeevang plaatsgevonden. Daarom is de 'nieuwe' gemeente in zijn geheel meegenomen in de visie die als basis dient voor het handboek. Het handboek betreft tot op heden enkel de historische oude kommen Edam en Volendam. In het document staan er veel doelstellingen, ambities en ideeën.**
Het document is met een brede vertegenwoordiging uit de samenleving recent tot stand gekomen. Samen met belanghebbenden en experts zijn samen keuzes gemaakt om de openbare ruimte beter te maken. De samenhangende benadering en de verschillende niveau's van visie tot aan concrete toepassing, maken het document zeer geschikt voor een vertaling naar de instrumenten van de Omgevingswet; de doelstellingen en ambities kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie.

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Door de openbare ruimte van de oude kerngebieden Edam en Volendam op te waarderen, de belevingswaarde en het karakter uit te dragen, de verblijfskwaliteit te vergroten en de openbare ruimte de verbindende factor te laten zijn tussen wonen, werken, toerisme en vrije tijd.
- Herkenbaarheid landschappelijke structuren versterken
- Identiteit van de plek versterken
- Eenheid in inrichtingselementen
- Recreatieve waarde van het water verhogen
- Historische structuren herkenbaar maken

Verkeersplan

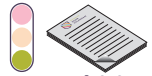

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De doelstellingen en ambities kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie, maar moeten daar wel in samenhang met andere onderwerpen worden gebracht.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- De gemeente Edam-Volendam wil een bereikbare, leefbare gemeente zijn voor iedereen
- Doorlopend en kwalitatief fietsnetwerk aan logische routes in de gehele gemeente met voldoende fietsparkeerplaatsen
- We willen dat voetgangers zich veilig kunnen bewegen in de gemeente
- Bewustwording en handhaving van alle geldende verkeersregels in de gemeente
- Inzetten op een goede en logische inrichting van de wegen, zodat de weggebruiker begrijpt wat er van hem wordt verwacht
- Verminderen parkeerdruk waarbij ook naar bredere maatregelen wordt gezocht (meenemen technologische ontwikkelingen, deelsystemen e.d.)

Beleid Laadinfrastructuur Elektrische Voertuigen

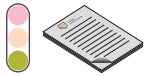

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De hoofdlijnen van het beleid kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie, maar moeten daar wel in samenhang met andere onderwerpen worden gebracht.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- De gemeente Edam-Volendam wil aanvragers die afhankelijk zijn van een parkeerplek in de openbare ruimte faciliteren in het mogelijk maken van het laden van elektrische vervoermiddelen

Beleidsplan Wegen

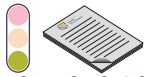

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De hoofdlijnen van het beleid kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie, maar moet daar wel in samenhang met andere onderwerpen worden gebracht.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Achterstand op onderhoud inlopen
- Bij herinrichtingen worden knelpunten zoveel mogelijk opgelost (zoals veiligheid, doorstroming en parkeercapaciteit)
- Meerjarige onderhoudsplannen worden duurzaam uitgevoerd
- De openbare ruimte in de oude kernen Edam en Volendam worden éénduidig ingericht

Beleidsplan Havens

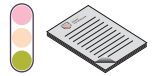

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De hoofdlijnen van het beleid kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie, maar moeten daar wel in samenhang met andere onderwerpen worden gebracht.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Streven naar duurzaam en maatschappelijk kostenbewust beheer van civieltechnische kunstwerken
- Civieltechnische kunstwerken zijn veilig, bedrijfszeker, gaan lang mee en zijn schoon
- Gestructureerd regulier onderhoud en inlopen op achterstallig onderhoud
- Verantwoord omgaan met het milieu
- Naast traditioneel beheer (technische aspecten, onderhoudbaarheid en veiligheid) ook inzetten op belevingswaarde en beeldkwaliteit

Beleidsplan Bruggen

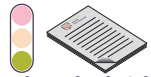

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De hoofdlijnen van het beleid kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie, maar moeten daar wel in samenhang met andere onderwerpen worden gebracht.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Streven naar duurzaam en maatschappelijk kostenbewust beheer van bruggen
- Bruggen zijn veilig, bedrijfszeker, gaan lang mee en zijn schoon
- Gestructureerd regulier onderhoud en inlopen op achterstallig onderhoud
- Verantwoord omgaan met het milieu

Beleidsplan Afvalbeheer

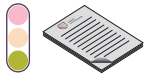

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De hoofdlijnen van het beleid kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie, maar moeten daar wel in samenhang met andere onderwerpen worden gebracht.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Ontwikkelen van een duurzame inzameling, 24 uurse beschikbaarheid en het tegengaan van vervuiling; de hele gemeente wordt van ondergrondse containers voor huishoudelijk restafval voorzien
- Streven naar een optimale plaatsing van containers zodat loopafstanden beperkt blijven, met extra aandacht voor senioren
- Buiten de bebouwde kom zorgen voor een passend alternatief voor inzameling vanwege de lage inwonersdichtheid

Beleidsplan Openbare Verlichting

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De hoofdlijnen van het beleid kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie, maar moeten daar wel in samenhang met andere onderwerpen worden gebracht.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Verminderen en voorkomen van lichthinder
- Verkeersveiligheid bevorderen binnen de bebouwde kom, met name extra aandacht voor de oversteekplaatsen (zebra's)
- Bevorderen van het gevoel van sociale veiligheid bij bewoners, mede gelet bij de achterpaden
- Bij vervanging van bestaande onderdelen en voor nieuwe gebieden gebruik maken van energiebesparend maatregelen (bijvoorbeeld LED-lampen en smartverlichting). Daarbij waar mogelijk gebruik maken van eigen netten in plaats van de Liander combi-kabel
- Terughoudend met plaatsen verlichting in buitengebieden

Gemeentelijk Rioleringsplan Zaanstreek-Waterland

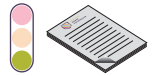

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De hoofdlijnen van het beleid kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie, maar moeten daar wel in samenhang met andere onderwerpen worden gebracht.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Verbeteren van waterkwaliteit
- Efficiënter zuiveren en terugwinnen van energie en grondstoffen
- We kiezen ervoor om waar mogelijk de buitenruimte in te zetten om op geschikte locaties water vast te houden en te bergen. Hiermee hoeft het rioolstelling niet onnodig en kostbaar te worden verruimd
- Bij de inrichting houden we zoveel mogelijk rekening met weersextremen die de ontwerpnormen van riool en buitenruimte overstijgen
- We integreren de waterrobuuste inrichting met andere ruimtelijk-economische ontwikkelingen van verschillende partijen

Beleid op het gebied van het sociale domein

Beleid binnen het sociale domein heeft regelmatig een relatie met, of uitwerking op, de fysieke leefomgeving. In de omgevingsvisie gaan we daarom de verbinding leggen tussen de relevante onderwerpen in het sociale domein (die van invloed zijn op de fysieke leefomgeving) en het fysieke domein. De verbetering van deze samenhang is een speerpunt van de Omgevingswet.

Het beleid op het sociale domein is over het algemeen actueel. Echter, om de genoemde samenhang te verbeteren is beleid van het sociale domein onderwerp van het gesprek in stap 2.

Op dit moment zit de afdeling Samenleving van gemeente Edam-Volendam in een traject waarbij de overlappende werkzaamheden en doelen met elkaar verbonden worden. Dit heeft als doel om (uiteindelijk) integraal en thematisch te werken. Het Koepeldocument Sociaal Domein dient als leidraad en paraplu. In 2015 heeft de transformatie plaatsgevonden, waarbij de taken omtrent de Jeugdwet, Wmo en Participatiewet naar de gemeentes kwamen.
Binnen het sociale domein worden in 2019 vier nieuwe beleidsnota's verwacht: het Integraal Onderwijshuisvestingsplan, de Nota Burgerparticipatie, de Nota Speelruimtebeleid en het Sportaccommodatiebeleid. Ambtelijk is reeds een start gemaakt voor het opstellen van het Integraal Onderwijshuisvestingsplan. Een school heeft, evenals het schoolgebouw, een brede maatschappelijke functie (brede school). Binnen de schoolgebouwen is ruimte voor meerdere instanties, met als doel extra maatschappelijke waarde voor kind en opvoeders. De functionaliteiten van het schoolgebouw worden afgestemd op de wijk c.q. locatie. Bij nieuwbouw worden de ambities omtrent samenwerking tussen scholen en andere partners meegenomen in de ruimtebepaling en het ontwerp van het gebouw. Onderwijshuisvestingsbeleid zal integraal onderdeel worden van de omgevingsvisie voor zover dit van toepassing is op de 'fysieke leefomgeving'.

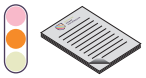

Verordening WMO

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Bevorderen van sociale samenhang, mantelzorg en vrijwilligerswerk, toegankelijkheid van voorzieningen, diensten en ruimten voor mensen met een beperking, veiligheid en leefbaarheid in de gemeente
- Ondersteunen van de zelfredzaamheid en de participatie van personen met een beperking in de eigen leefomgeving
- Bieden van beschermd wonen en opvang

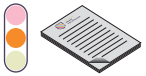

Beleidsplan WMO

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Bevorderen van zo lang mogelijk zelfstandig wonen
- Bevorderen toegankelijkheid leefomgeving (voorzieningen, gebouwen, openbare ruimte), ook voor mensen met een beperking

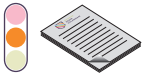

Sportnota

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Bij de inrichting van de openbare ruimte wordt rekening gehouden met voldoende sportieve buitenruimte; uitnodigend om te gaan sporten/bewegen en voldoende veilig om gedurende de gehele dag te gebruiken

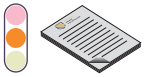

Programma LEF

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Sturen op een 'kansrijke leefomgeving' (activiteiten, fysieke leefomgeving, accomodaties) voor jeugd om gezondheid te stimuleren

Nota Leefstijl

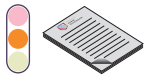

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Inwoners in Edam-Volendam van voldoende mogelijkheden voorzien om overgewicht te voorkomen en tegen te gaan

Nota Jeugd

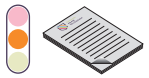

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Stimuleren van kinderen om op de fiets naar school te gaan
- Stimuleren van het buitenspelen van kinderen
- Sturen op voldoende plekken in de openbare ruimte voor de samenkomst van jongeren

Kunst- en cultuurbeleid

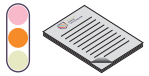

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Doorontwikkeling van Edam-Volendam als gemeente met vitale kernen door versterking van het cultuuraanbod
- Meer aandacht voor kunst en cultuur genereren door het realiseren van kunst (beeldend of optredens) in de openbare ruimte of publieke gebouwen in de gemeente

Woonzorgvisie

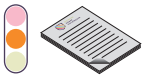

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Sturen op nabijheid van (welzijns)voorzieningen, zodat iedereen aan de samenleving mee kan doen
- Mensen moeten langer thuis kunnen blijven wonen, maar moeten ook voldoende woonmogelijkheden hebben als thuis wonen niet langer gaat
- Inspelen op de veranderende woonwensen van de ouder wordende bevolking
- Benutten van participatie en uitnodigingsplanologie om bijzondere woonvormen te realiseren
- In de toekomst voorzien in voldoende huisvesting voor GGD doelgroep (onderzoeken mogelijkheid kleine sociale huurwoningen)

Actieprogramma Integrale Veiligheid

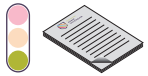

Actueel of onderwerp van gesprek? **Het Actieprogramma Integrale Veiligheid is opgesteld met een uitgebreid participatietraject. In 2018 zijn door de gehele gemeente in verschillende gebieden uitgebreide bijeenkomsten georganiseerd. De brede benadering binnen het traject, met als doel recht te doen aan de belevingswereld van inwoners en het subjectieve aspect van veiligheid, heeft geresulteerd in een programma dat veel aspecten van de leefomgeving raakt.**
Dat werk gaan we in stap twee natuurlijk niet opnieuw doen. In stap vier gaan we wel in gesprek over of we dit traject en de aanverwante onderwerpen goed in samenhang op hebben genomen in het eerste concept van onze omgevingsvisie.

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Van bestrijding van onveiligheid naar benadrukking van wat wel goed gaat
- Uitgangspunt is preventief handelen
- Inwoners delen met de gemeente samen de verantwoordelijkheid voor de leef- en woonomgeving

Kadernota Handhaving Openbare Ruimte

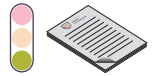

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De hoofdlijnen van het beleid kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie, maar moeten daar wel in samenhang met andere onderwerpen worden gebracht.**

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Participatie en samenwerking als basis
- Balans tussen preventie en repressie
- Daadkrachtige aanpak

Beleidsnota Evenementenveiligheid

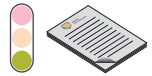

Actueel of onderwerp van gesprek? **Actueel. De hoofdlijnen van het beleid kunnen onderdeel zijn van de basis van de omgevingsvisie, maar moeten daar wel in samenhang met andere onderwerpen worden gebracht.**
In Edam-Volendam worden al jarenlang sfeervolle, goedbezochte en veilige evenementen georganiseerd zoals de Pieperrace, de boekenmarkt, buurtfeesten, sportevenementen, kaasmarkten, kermissen, braderieën en vele muziekevenementen. Door het gevarieerde aanbod en het goede verloop van jaarlijks terugkerende en nieuwe evenementen profileert Edam-Volendam zich als bruisende en dynamische gemeente. Edam-Volendam ziet daarnaast de belangstelling voor grote en kleinere evenementen binnen haar gemeentegrenzen toenemen.

De bestaande hoofdlijn(en) in dit beleidsdocument:

- Een blijvend evenwichtig aanbod van evenementen voortzetten
- Het imago en de positie als bruisende en dynamische evenementengemeente behouden en versterken

Trends & ontwikkelingen | Welke grote vraagstukken komen er op ons af?

We willen dat de omgevingsvisie een duidelijke koers uitzet voor de toekomst. Een visie waar bijvoorbeeld verkeer, erfgoed, wonen, milieu, landschap, water in samenhang worden bekeken. Daarom hebben we een verkenning gedaan grote opgaven die op onze gemeente afkomen. Deze worden in het proces naar de omgevingsvisie aangevuld en aangescherpt.

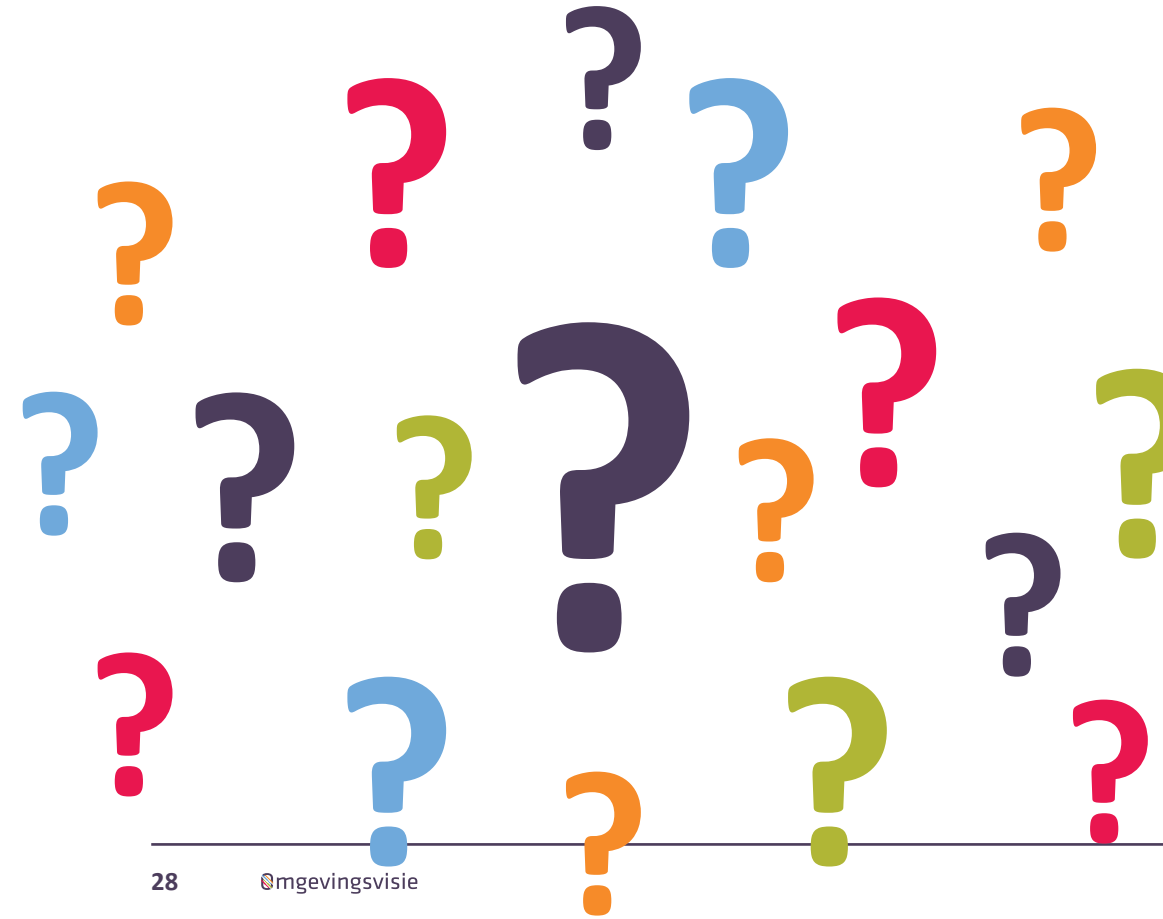

Woningbehoefte

Door individualisering, huishoudensverdunning en vergrijzing veranderen de woonwensen. Daardoor blijft er vraag naar meer woonruimte bestaan, zowel in de huur- als in de koopsector. Tot 2040 verwacht provincie Noord-Holland voor onze gemeente een groei van 1.000 inwoners en 1.900 huishoudens. De huishoudensgroei is mede door de vergrijzing groter dan de bevolkingsgroei.

Verwacht wordt dat de woningbehoefte in de regio Amsterdam tot 2040 toe neemt met 154.500 woningen. Als we alleen maar ééngezinswoningen zouden bouwen, zou die behoefte overeenkomen met het volledig ontwikkelen van een gebied zo groot als het buitengebied van onze gemeente.

Hoe gaat die woningbehoefte zich verder ontwikkelen? Hoe willen wij wonen in de toekomst?

Vergrijzing, zelfredzaamheid en zorg voor elkaar

Absoluut en relatief gezien is de vergrijzing hoog, In Edam-Volendam is de huishoudensgroei hierdoor de komende jaren groter dan de bevolkingsgroei. Dit wordt veroorzaakt door de selectieve bevolkingsgroei uit het verleden. De ouders van jonge gezinnen uit Amsterdam die zich in de jaren zeventig in de regio vestigen worden nu 65+. Hierdoor neemt ook de zorgvraag sterk toe, vooral bij huishoudens ouder dan 75 jaar. Tegelijkertijd willen we dat inwoners langer thuis wonen kunnen blijven wonen, maar ook dat er voldoende woonmogelijkheden zijn wanneer thuis wonen niet meer gaat.

Met de toewijzing van veel nieuwe zorgtaken aan de gemeente lijkt het erop dat er een nieuwe behoefte is ontstaan aan maatschappelijk vastgoed. Deze ontwikkeling gaat gepaard met het terugtrekken van woningcorporaties uit maatschappelijk vastgoed, omdat deze zich meer op het kerndoel ‘sociale woningbouw’ zijn gaan concentreren.

Het aanpassen van bestaande huur- en koopwoningen, maatschappelijk vastgoed en de mobiliteit van de ouder wordende bevolking vraagt de komende jaren om extra aandacht.

Hoe spelen we in op de veranderende woonwensen van de ouder wordende bevolking? Hoe passen we onze leefomgeving aan zodat deze ook voor senioren veilig gebruikt kan blijven worden? Hoe zorgen we dat onze kernen vitaal en leefbaar blijven?

Vitale en leefbare kernen

De vitaliteit en leefbaarheid vergt constante aandacht. In de kleinere kernen staan de voorzieningen onder druk. In de grotere kernen dreigen gebieden onder de voet te worden gelopen door grote aantallen bezoekers en zien we door de bussen de bus niet meer. Door stedelijkeverdichting komen woon- en werkgebieden (weer) dichter bij elkaar.

Hoe houden we het leven in de kleine kernen vitaal? Hoe houden we onze lucht, bodem en water schoon? Hoe zorgen we dat geluidshinder acceptabel blijft? Hoe zorgen we voor een goede balans tussen toerisme en leefbaarheid?

Economische transitie en werkgelegenheid

In Edam-Volendam wordt gewerkt. Hard gewerkt. Dat is goed voor de mensen. En wat goed is voor de mensen is goed voor de gemeenschap. Om ook later te kunnen genieten van al dat harde werken is het zaak dat er nu vooruit wordt gekeken. De uitbreiding van bedrijventerrein Oosthuizerweg is niet door gegaan. Op bedrijventerrein Julianaweg zijn vragen uit de markt voor de realisatie van woningbouw.

Kunnen we dan nog wel werken of krijgen we meer informele werklocaties? Moeten alle bedrijven de gemeente uit, om plaats te maken voor woningbouw? Of worden we het nieuwe Siliconvalley? Kan vis uit een 3D printer komen? Moeten al onze agrariërs een carrièreswitch tot krokodillenfluisteraar overwegen? Is er straks nog genoeg werk voor onze kinderen?

Klimaatverandering en biodiversiteit

We leven al eeuwenlang samen met water. Dit heeft ons welvaart, kennis en erfgoed opgeleverd. Maar ook risico's. Klimaatverandering zorgt voor steeds meer extremere weersomstandigheden. Extreme warmte en droogte of juist hevige regenval. De kans op overstromingen neemt toe en hittestress wordt een groeiend probleem.

Daarnaast is de biodiversiteit in 2016 in Noord-Holland met 85% afgenomen ten opzichte van de oorspronkelijke ongestoorde situatie rond 1700. Prognoses is dat dit percentage met nog eens tien procent afneemt in de komende veertig jaar. Afbreuk van onze ecosystemen heeft een negatieve invloed op de basis van ons leven.

Dit alles vraagt om meer waterberging, dijkversterking en terreinen klimaatbestendig (adaptief) en ecologisch in te richten. Er is een transitie nodig naar een situatie waarin investeringen in groen, water, wegen en (her)ontwikkeling worden gecombineerd om de klimaatbestendigheid, veiligheid, kwaliteit en gezondheid van de stad te verbeteren en betaalbaar te houden. De gemeente heeft zich in maart 2019 aangesloten bij de landelijke publiekscampagne van Stichting Steenbreek. Het doel van deze actie is het tegengaan van de verstening in de tuin en bewoners bewust maken van de nadelige gevolgen van deze verstening.

Hoe gaan we er samen voor zorgen dat we droge voeten houden? Hoe zou het klimaatbestendige Edam-Volendam van de toekomst er uit kunnen zien? Is de bij er dan ook nog bij of luisteren we dan naar het gezoem van 'bestuif-drones'?

Duurzaamheid en circulaire economie

Duurzaamheid betreft een steeds omvangrijker onderwerp, waarvan de energietransitie op dit moment de meest actuele en ook acute is. Dat is een typisch transitievraagstuk: we weten ongeveer waar we vandaan komen (centrale energieopwekking op basis van gas en kolen), we kennen elementen die behulpzaam zijn bij een transitie naar een nieuw systeem (zoals windenergie, zonne-energie, biomassa en restwarmte) en er zijn reeds ervaringen, maar hebben nog geen vastomlijnd idee hoe het eruit gaat zien en hoe we dat gaan organiseren.

Met de wereldwijde ambities op het gebied van verduurzaming groeit de noodzaak van een transitie naar een circulaire economie. Hierin worden nieuwe verbindingen in productieprocessen tussen bijvoorbeeld water, landbouw en energie gezocht om kringlopen te sluiten en het hergebruik van rest- en afvalstoffen mogelijk te maken. Productieprocessen worden niet alleen efficiënter, maar hebben ook een minder grote negatieve impact op mens en natuur.

Hoe kunnen wij in de toekomst in onze energiebehoefte voorzien? Hoe zou de circulaire economie van Edam-Volendam er uit kunnen zien?

Toekomst van het landschap

Door landbouwkundige drooglegging van veenweiden treedt krimp, inklinking en oxidatie van veenbodems op. Hierdoor daalt het maaiveld en komen broeikasgassen vrij. Door klimaatverandering zal dit proces toenemen.

Hoe groot is dit probleem bij onze veenweidegebieden? Kunnen we onze veenweidegebieden minder kwetsbaar te maken voor gevolgen van klimaatverandering (zoals meer maaivelddaling, wateroverlast en verdroging)?

Technologie en innovatie

Digitale informatie en communicatie is steeds meer aanwezig in de fysieke leefomgeving (sensoren, camera's) en maakt nieuwe innovaties mogelijk.

Mobiliteit en bereikbaarheid

Onze mobiliteit gaat veranderen! We delen auto's en autobezit neemt af. We gaat steeds meer elektrisch rijden; niet alleen met de auto maar ook met de fiets krijgen we een duwtje in de rug. De Noord-Zuidlijn rijdt en bussen naar Amsterdam worden binnenkort allemaal elektrisch. Elke fabrikant die iets met auto's of luchtvaart doet, houdt zich ook bezig met de ontwikkeling van 'vliegende auto's'.

Hoe ontwikkelt dit zich verder in de toekomst? En wat voor eisen stelt dat aan de leefomgeving van morgen?

Van waterlandse tram naar 'bouwbusjesfile' op de N247. Onze bereikbaarheid is constant in beweging. We hebben een snelweg door onze gemeente maar geen op en afrit. We hebben een spoorlijn door onze gemeente maar geen station. Om de bereikbaarheid van onze gemeente te behouden en te verbeteren moeten we nadenken over nieuwe ontsluitingen. Niet alleen voor de bereikbaarheid, maar ook voor de veiligheid, leefbaarheid en gezondheid van de leefomgeving rondom de bestaande primaire ontsluitingswegen.

Welke kansen liggen er voor een betere bereikbaarheid van onze gemeente?

Inventarisatie overlegstructuren | Met wie zijn wij in gesprek?

Wij voeren regelmatig al veel gesprekken over onderwerpen die straks ook terug gaan komen in onze omgevingsvisie. We doen dat met verschillende partijen en binnen diverse samenwerkingsverbanden. Soms gaat dat over lokale onderwerpen, maar soms zijn onderwerpen zo groot dat wij die regionaal of nationaal moeten bespreken. Voor het opstellen van en het werken met de omgevingsvisie zal dat ook zo zijn. Hieronder staan een aantal belangrijke gesprekspartners en samenwerkingsverbanden waar we op dit moment regelmatig mee in gesprek zijn. Deze opsomming is geen totaal overzicht, maar geeft wel een goed beeld van de reikwijdte van 'het gesprek'.

Provincie Noord-Holland

De provincie streeft ernaar om minimaal halfjaarlijks een ´Goede Diensten Overleg´ (GDO) met een gemeente te voeren en daarbij alle lopende en toekomstige plannen/initiatieven van die gemeente te bespreken. Bij een GDO worden alle onderwerpen aangekaart die raken aan het ruimtelijke domein. De provincie maakt ook van de gelegenheid gebruik om provinciaal beleid toe te lichten. De omgevingsvisie van de provincie 'NH2050' is vastgesteld.

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK)

Het HHNK is er voor het beschermen het land tegen het water, tegen wateroverlast en watertekort, voor schoon en gezond oppervlaktewater en voor veilige (vaar)wegen. De wettelijke bevoegdheden van het waterschap zijn vastgelegd in de Waterschapswet. Voor de onderdelen waar het waterschap in dit kader nadere eisen en stelt zijn vastgelegd in De Keur met bijbehorende leggers en beleidsregels. Een belangrijk project vormt de dijkversterking van de Markermeerdijken.

Vervoersregio Amsterdam

De Vervoerregio Amsterdam verbindt gemeenten en werkt aan een regio waar mensen vlot hun bestemming bereiken. De gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Beemster, Diemen, Edam-Volendam, Haarlemmermeer, Landsmeer, Oostzaan, Ouder-Amstel, Purmerend, Uithoorn, Waterland, Wormerland en Zaanstad vormen samen de Vervoerregio Amsterdam. De Vervoerregio is opdrachtgever van het openbaar vervoer per bus, tram en metro. De Vervoerregio financiert ook verbeteringen in de regionale infrastructuur voor (vracht)auto, fiets en openbaar vervoer. De Vervoerregio stimuleert het fietsgebruik. Verder zet de Vervoerregio zich in voor een verkeersveilige regio en reductie van het aantal verkeersslachtoffers.

Metropool Regio Amsterdam (MRA)

De Metropoolregio Amsterdam is het samenwerkingsverband van de provincies Noord-Holland en Flevoland, 32 gemeenten en de Vervoerregio Amsterdam. De MRA telt drie platforms: Ruimte, Economie, Mobiliteit. Deze zijn samengesteld uit wethouders en gedeputeerden. Onder het platform Ruimte vallen de portefeuillehoudersoverleggen Wonen, Duurzaamheid en Landschap. Op basis van de MRA Agenda en werkplannen bepalen de platforms welke acties de MRA oppakt, wie hierbij optreedt als bestuurlijk trekker en welke ambtelijke ondersteuning hiervoor noodzakelijk is.

Regionale Energie Strategie (RES)
Transitie Visie Warmte (TVW)

Op nationaal niveau is in juli 2018 een akkoord op hoofdlijnen tot stand is gekomen voor het Klimaatakkoord. Vanuit dit Klimaatakkoord worden gemeenten verplicht te werken aan een RES en een TVW. In de RES wordt aangegeven welke bijdrage onze regio kan leveren aan de op nationaal niveau geformuleerde doelstellingen voor duurzame energieopwekking en CO-2 reductie. De TVW geeft per wijk inzicht in de beste alternatieve methode voor verwarming van bebouwing en een prioritering daarin.

Buurgemeenten

Niet alleen binnen samenwerkingsverbanden hebben wij gesprekken met andere gemeenten. Wij weten onze buren natuurlijk ook te vinden als bepaalde onderwerpen daar om vragen.

Omgevingsdient IJmond (ODIJmond)

ODIJmond voert namens vijftien gemeenten en de provincie Noord-Holland diverse milieutaken uit. Denk hierbij aan thema's als energie, duurzaamheid, luchtkwaliteit, kwaliteit van de bodem, geluid, veiligheid en flora & fauna.

Veiligheidsregio Zaanstreek-Waterland (VrZW)

Veiligheidsregio Zaanstreek-Waterland is een samenwerkingsverband tussen gemeenten, brandweer, politie en GHOR, waarin wordt gewerkt aan de veiligheid van de inwoners van onze regio.

Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD)

Een GGD heeft de taak de gezondheid van inwoners in een gemeente of regio te beschermen en te bevorderen. De GGD draagt bij tot het creëren van een gezonde leefomgeving, die bewoners uitnodigt tot het ontwikkelen van gezond gedrag.

Wijk- en dorpsraden

Wijk- en dorpsraden spelen een belangrijke rol in het gesprek tussen inwoners en de gemeente.

Koepel Sociaal Domein

De Koepel Sociaal Domein bestaat uit in totaal acht vertegenwoordigers vanuit de Jeugdraad, de WMO-raad, de Participatieraad en de Seniorenraad. De koepel Sociaal Domein adviseert het college en/of de gemeenteraad gevraagd en ongevraagd over beleidsvoornemens.

Industrie- en Bedrijfsgroep Edam-Volendam (IBEV)

De IBEV behartigt de belangen van industriële (en andere) bedrijven in de gemeente Edam-Volendam. Het werkt mee aan de vestiging en het behoud van een goede werk-/woonsituatie in onze gemeente.

Economisch Platform

In het Economisch Platform nemen vertegenwoordigingen van het bedrijfsleven, het maatschappelijke middenveld en de gemeente zitting.

Bureau Toerisme Laag Holland

Bureau toerisme Laag Holland richt zich op het stimuleren van toerisme in onze regio.

Recreatieschap Twiske-Waterland

De gemeenten en de provincie Noord-Holland werken samen aan het recreatiegebied Twiske Waterland.

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Samen zetten we koers!

In gesprek over ambities | Hoe ziet de volgende stap eruit?

Waar gaan we over in gesprek?
We gaan in gesprek over onze ambitie. We gaan het hebben over waar we naar toe willen en welke koers we zetten om daar te komen.

Onze omgevingsvisie moet minstens bevatten wat de Omgevingswet ons voorschrijft. Dat is een beschrijving op hoofdlijnen van:
1. De (gewenste) kwaliteit van de leefomgeving
2. De geplande ontwikkeling, gebruik, beheer en bescherming van het grondgebied
3. Het samenhangende beleid voor onze leefomgeving

We gaan in STAP 2 van het proces met name in gesprek over de **kwaliteit (1)** die wij graag willen bereiken voor onze leefomgeving. *Wanneer hebben we een 'goede leefomgeving' bereikt? Hoe ziet die leefomgeving er uit?*

We maken allemaal **gebruik** van onze leefomgeving. Dat is ook een onderwerp waar iedereen uit de gemeente een beeld bij heeft. In het gesprek nemen we daarom het **gebruik** van de leefomgeving als vertrekpunt om de kwaliteit van onze leefomgeving te gaan bepalen:

*Hoe willen wij hier **wonen, werken & leren** en **sporten & ontspannen**?*

Binnen de vertrekpunten van het gesprek komen veel onderwerpen van de eerdere inventarisatie (identiteit, ambitie, grote vraagstukken etc.) samen. De inventarisatie geeft richting en ruimte; het voedt en stelt tegelijk kaders voor het gesprek.

Richting

Edam-Volendam is een sterk merk en daar zijn we trots op! Identiteit is de basis voor de omgevingsvisie en het gesprek.

We praten over de ambities die we al hebben en hoe we dat voor de toekomst zien.

We gaan in gesprek over samenhangende antwoorden op de grote vraagstukken.

Soms hebben we het over lokale onderwerpen, maar soms zijn onderwerpen zo groot dat wij die regionaal of nationaal moeten bespreken.

Ruimte
We doen geen werk dubbel. Alles wat actueel is en past binnen de doelen en regels van de Omgevingswet, geldt als basis voor de visie. Alles wat niet meer actueel is, of wordt beïnvloedt door vraagstukken en uitdagingen die op ons af komen, is onderwerp van gesprek.

Recente trajecten zoals het Handboek Inrichting Openbare Ruimte, Edam Vitaal, Onze Economische Toekomst 2040 en het Actieplan Integrale Veiligheid gaan we niet opnieuw doen. In stap vier gaan we wel in gesprek over of we deze trajecten en onderwerpen goed in samenhang op hebben genomen in het eerste concept van onze omgevingsvisie.

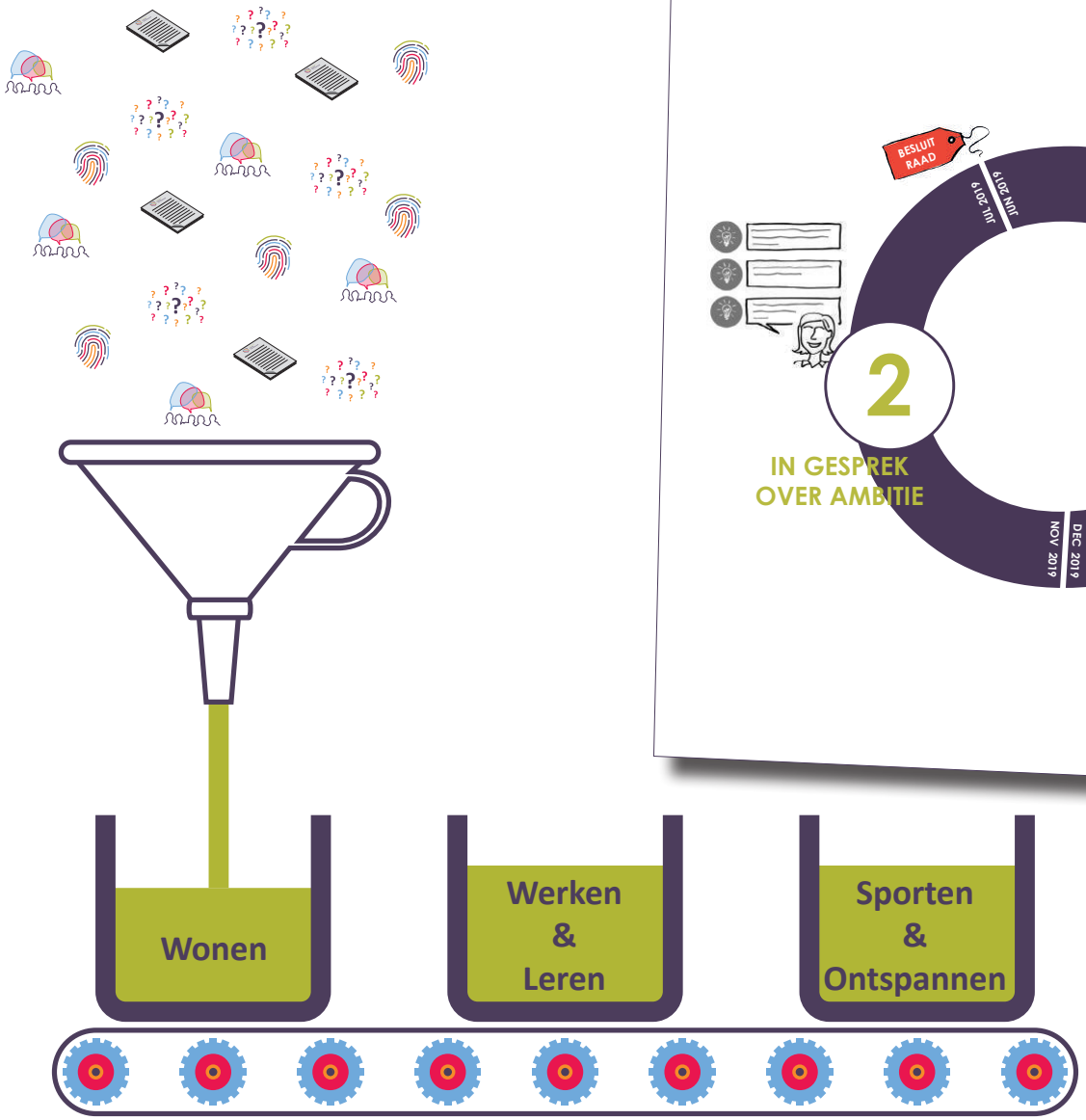
Wonen
Werken
&
Leren
Sporten
&
Ontspannen

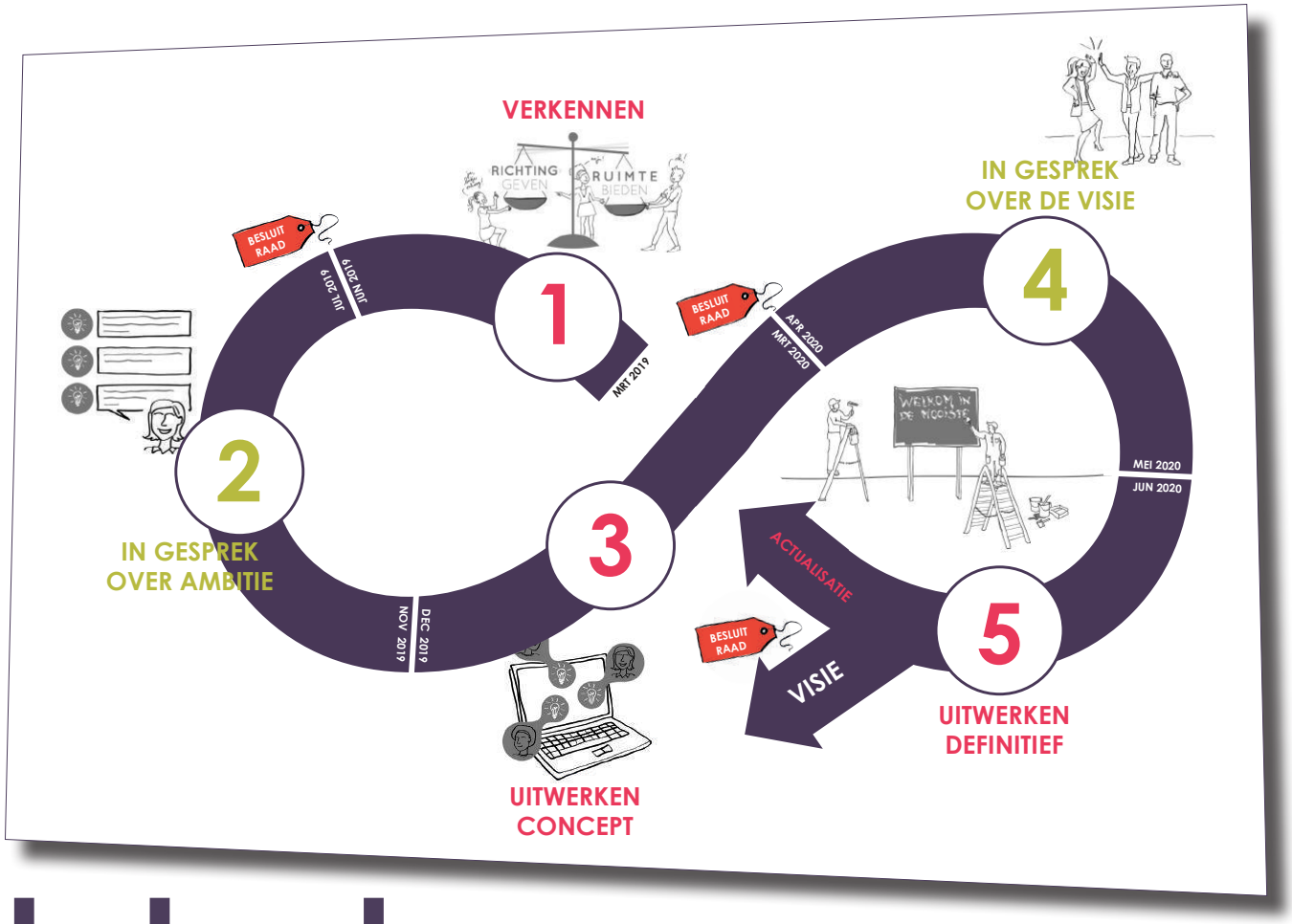
VERKENNEN
RICHTING GEVEN
RUIMTE BIEDEN
BESLUIT RAAD
JUL 2019
JUN 2019
MRT 2019
1
2
IN GESPREK OVER AMBITIE
NOV 2019
DEC 2019
UITWERKEN CONCEPT
3
BESLUIT RAAD
APR 2020
MRT 2020
4
IN GESPREK OVER DE VISIE
MEI 2020
JUN 2020
ACTUALISATIE VISIE
BESLUIT RAAD
5
UITWERKEN DEFINITIEF

Met wie gaan we in gesprek?

Eerst participatie, dan pas een visie. Maar met wie gaan we in STAP 2 in gesprek? Met het model ‘Ringen van Invloed’ identificeren we niet alleen wie mogelijk een belang heeft bij de koers van Edam-Volendam, maar ook de bijbehorende rollen bij het participatieproces. Wiè staat waar op de 'participatieladder'? Wie informeren we, wie raadplegen we, wie zijn onderdeel van de co-productie, wie maken de beslissingen?

Beïnvloeders
Belanghebbenden die formeel of informeel invloed uitoefenen op het project.

Uitvoerders
Belanghebbenden die een rol spelen bij de uitvoering van het project of kennis kunnen leveren.

Gebruikers
Belanghebbenden die worden geraakt door de gevolgen van het traject.

Beslissers
Belanghebbenden die beslissingen nemen over het project.

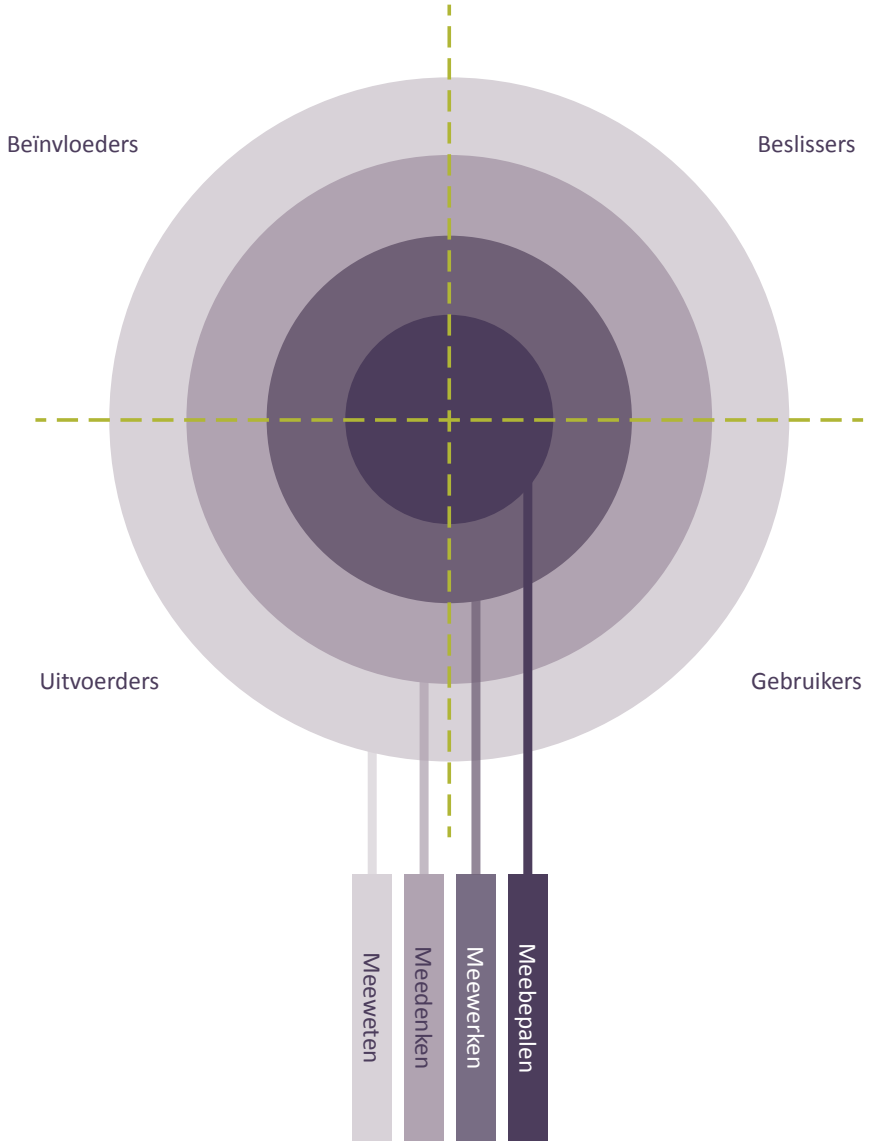

Meebepalen
Het nemen van beslissingen met een doorslaggevende invloed; koers bepalend (bijvoorbeeld met deze spelregels voor STAP 2).

Gemeenteraad	Beslissend
College van B&W	Beslissend
Projectteam Omgevingsvisie	Uitvoerders

Meewerken
Daadwerkelijk meedoen of meewerken aan STAP 2.

Wethouder(s)	Beïnvloeden
Raadsleden	Beïnvloeden
Ambtelijke organisatie	Uitvoerders
Participanten	Gebruikers

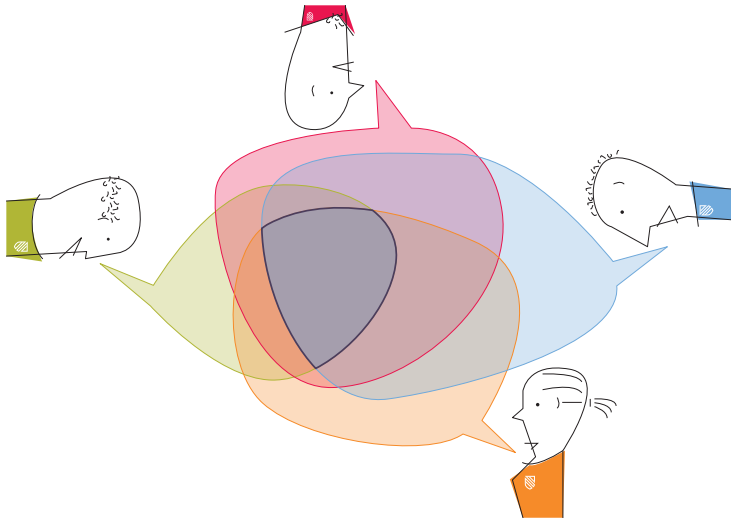

Meedenken
Geven mening en delen kennis in STAP 2.

Ambtelijke organisatie	Beïnvloeden
Provincie	Beïnvloeden
HHNK	Beïnvloeden
Rijkswaterstaat	Beïnvloeden
Buurgemeenten	Beïnvloeden
Wijk- en dorpsraden	Beïnvloeden
Koepel Sociaal Domein	Beïnvloeden
MRA	Uitvoerders
Veiligheidsregio	Uitvoerders
Vervoersregio	Uitvoerders
Omgevingsdienst	Uitvoerders
GGD	Uitvoerders
Recreatieschap	Uitvoerders
Maatschappelijke instellingen	Gebruikers
Inwoners	Gebruikers
Ondernemers	Gebruikers
Stichtingen en verenigingen	Gebruikers

Meeweten
Moeten op de hoogte gehouden worden.

Rijk	Beïnvloeden
VNG	Uitvoerders
Netbeheerders	Gebruikers

Hoe gaan we in gesprek?

Om mensen uit Edam-Volendam goed bij de omgevingsvisie te betrekken, zetten we verschillende communicatie en participatie middelen in en maken we vooraf afspraken.

We vragen de deelnemers:

- om hun ideeën, wensen, zorgen, vragen, creativiteit en deskundigheid met ons te delen;
- om te respecteren dat wij in de verkennende fase geen uitspraken en toezeggingen doen, en te accepteren dat wij het algemeen belang dienen door eerst te luisteren zodat wij daarna zorgvuldige afwegingen voor de koers van Edam-Volendam kunnen maken.

We beloven de deelnemers dat wij hun inbreng serieus nemen. Dat houdt in:

- dat wij naar ieders inbreng luisteren en die zo goed mogelijk proberen te begrijpen;
- dat wij alle inbreng die geleverd wordt meenemen in het proces van oordeelsvorming over mogelijkheden en alternatieven, afweging en besluitvorming, uitmondend in de koers;
- dat wij aan alle inwoners kenbaar zullen maken wat de uitkomsten van de verkenning, oordeelsvorming en besluitvorming is en dat wij bereid zijn uit te leggen hoe met de inbreng die door de inwoners is geleverd is omgegaan;
- dat wij ook minderheidsstandpunten serieus nemen en rekening houden met minderheidsbelangen. Niet iedere inwoner kan zijn of haar zin krijgen en niet elk idee of bezwaar kan gehonoreerd worden, maar wij beloven dat wij ons zullen inspannen om steeds te kijken hoe wij nadelen van de uiteindelijke keuzes zo klein mogelijk kunnen maken.

WAT vragen we op welke manier?

- Centraal staat dat het proces naar de omgevingsvisie moet inspireren en prikkelen. Onze inwoners moeten niet alleen de urgentie voelen dat hun stem gehoord moet worden, maar ze moeten het ook daadwerkelijk leuk vinden om mee te denken, te praten en te doen. We nodigen ze dan ook op een inspirerende, creatieve en soms ook ludieke manier uit om het gesprek aan te gaan. Samen bepalen we de koers van Edam-Volendam.
- De vragen die we stellen zijn grofweg in twee soorten ingedeeld: vragen over dromen en vragen over koers. We beginnen met de focus te leggen op vragen over ideeën, beelden, dromen en wensen. Wat hebben de inwoners te wensen? Hoe kijken zij naar de langere termijn? Wat vinden de inwoners belangrijk in hun leefomgeving? Hoe zien de inwoners de toekomst van Edam-Volendam voor zich? Welke kenmerken van Edam-Volendam vinden de inwoners belangrijk en moeten behouden blijven? Welke wensen en dromen leven er onder inwoners met betrekking tot hun leef-, woon- en werkomgeving?
- Vervolgens, en dat kan deels parallel, brengen we meer diepte in de gesprekken en stellen we vragen over de koers die we moeten varen volgens de deelnemers. Dit doen we door 'gespreksstarters' in te brengen. Door middel van een scherpe en heldere campagne maken we de gespreksonderwerpen herkenbaar voor iedereen en vragen we hun visie op de onderwerpen voor de middellange termijn. Daarmee zorgen we er voor dat mensen de mogelijkheid hebben om betrokkenheid te voelen. Op verschillende manieren maken we de onderwerpen bespreekbaar.
- Door middel van deze tweedeling in abstractie zorgen we voor zowel input voor visievorming als verdieping in de gespreksonderwerpen. Daarmee slaan we twee vliegen in één klap en maken we het voor inwoners direct duidelijk waarom we bepaalde zaken vragen. Daarnaast is het voor iedereen aantrekkelijk om over dromen en de koers naar die dromen toe te praten.

We zetten aantrekkelijke middelen in door middel van een herkenbare en aansprekende campagne waar in we met de samenleving de koers van Edam-Volendam uitzetten. Daarbij gebruiken we onder andere de volgende middelen.

- **Denk-en-doe-mee campagne 'De koers van Edam-Volendam'**
  We zetten een herkenbare, aansprekende en prikkelende campagne op die gebruikt wordt in het hele traject van de omgevingsvisie. In deze fase geven we de campagne vorm en brengen we haar onder de aandacht. De inwoners moeten in één oogopslag zien en weten dat deze campagne bedoeld is voor de omgevingsvisie, voor de toekomst van de leefomgeving. Dat geldt dus ook voor evenementen waar participatie vorm krijgt, door middel van de campagne herkenbaar en uitnodigend. 'De koers van Edam-Volendam' geeft invulling aan die campagne.

- **'Het Praathuis' komt naar u toe!**
  Wie kent ons praathuis aan de Dijk niet? En hoe mooi zou het zijn als we met het praathuis naar de mensen toe kunnen gaan? Door middel van een mobiel praathuis gaan we de gemeente rond en kunnen we iedereen op elke locatie spreken. We plaatsen het mobiele praathuis op verschillende plekken waar het gesprek met inwoners aan kan worden gegaan. Niet alleen is dat op markten, pleinen, op de Dijk of bij evenementen. We gaan ook naar doelgroepen toe: naar sportverenigingen, scholen, ouderencomplexen, het skatepark, maar ook gewoon midden in een wijk.

- **Ansichtkaartenactie**
  We delen ansichtkaarten uit aan de inwoners met het verzoek ze terug te sturen naar de gemeente. De voorkant van de kaart geeft een mooi beeld van de kern waar we op dat moment zijn. Op de achterkant staat een tweetal vragen:
  - Ik ben trots op Edam-Volendam, omdat…
  - Voor mij zou Edam-Volendam nog mooier en beter worden, als…

- **Omgevingsvisiebingo**
  Om ouderen te betrekken bij de omgevingsvisie gaan we langs ouderencentra en doen we met hen omgevingsbingo. Aan de hand van termen over de leefomgeving gaan we daar mee het gesprek aan en horen we graag van de ouderen wat zij belangrijk vinden, maar ook wat zij vanuit hun levenservaring willen meegegeven voor de toekomst van de leefomgeving.

- **Digitaal interactief platform**
  Online zijn nog veel meer mensen te bereiken dan alleen offline. Daarom gebruiken we ook digitale hulpmiddelen om zoveel mogelijk informatie op te halen. Hiermee geven we ook invulling aan het dilemma van het betrekken van de 'zwijgende meerderheid'. Het opbouwen van een platform of het inzetten van een app voor het reageren op stellingen is technisch niet moeilijk. De uitdaging zit 'm in het trekken van bezoekers naar het platform of de app. Daar worden zowel traditionele als nieuwere vormen voor toegepast. Op flyers worden (in campagnestijl) mensen uitgenodigd om het platform te bezoeken om verder te discussiëren. Bij alle activiteiten wordt het platform onder de aandacht gebracht. Traditionele als sociale media worden ingezet voor de bekendheid, evenals mond op mond reclame. Het voordeel van een online discussie is dat iedereen dat onder het genot van een drankje in de avonduren op de bank kan doen. Bekendheid met het platform of de app is daarbij dus cruciaal. Op het platform worden prikkelende stellingen geplaatst, maar die stellingen worden ook gebruikt om mensen fysiek mee te laten praten. Ze moeten uitdagend en prikkelend genoeg zijn om mensen de locatie te laten bezoeken waar ze het gesprek met de gemeente aan kunnen gaan, of dat nu het mobiele praathuis is of een bijeenkomst in een ouderencomplex of een school.

- **Advertenties lokale media**
  De lokale media zijn en blijven belangrijke kanalen om informatie te verspreiden en mensen uit te nodigen naar activiteiten te komen. We spreken met de lokale media advertentieruimte af en een goede en zorgvuldige planning. De campagnestijl komt in alle uitingen terug en geeft herkenbaarheid bij het openslaan van de krant of het openen van de betreffende website.

- **Nieuwbrief gemeente**
  De periodieke nieuwsbrief van de gemeente wordt gebruikt voor het promoten van activiteiten. We plannen een aantal specifieke themanummers in om extra aandacht voor dit traject te vragen.

- **Sociale media**
  Sociale media bieden de mogelijkheid om kort en krachtig ergens aandacht voor te vragen. We zetten dit middel in om op een prikkelende en uitnodigende manier aandacht te vragen voor de gesprekken die op verschillende plaatsen plaatsvinden.

- **Folders en poster**
  Folders en poster met prikkelende boodschappen of stellingen werken om mensen bereid te vinden naar een bijeenkomst of evenement te gaan. Het traject van de Economische Visie heeft dat aangetoond.

- **Video verslag**
  Beelden zeggen meer dan woorden. Voor promotiedoeleinden, uitnodigingen, impressies en terugkoppelingen gebruiken we video en film. Verhalen met beeld zeggen nog meer dan beelden alleen, we laten de inwoners aan het woord in de filmpjes om hun verhaal te vertellen.

Denk mee over DE KOERS
voor Edam-Volendam

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Samen zetten we koers!

Colofon

Document: Verkenningen Omgevingsvisie
Het voorliggende document is een uitgave van Gemeente Edam-Volendam.

Gemeente Edam-Volendam gaat een omgevingsvisie maken. Een omgevingsvisie is een nieuw beleidsinstrument onder de Omgevingswet dat richting geeft aan de toekomst van de gemeente.

Het maken van de visie en het bepalen van de koers doen we graag samen! Het voorliggende document is een weergave van de eerste stap in het proces; het geeft richting én ruimte voor de gesprekken over de toekomst in stap twee van het proces.

Datum
09 MEI 2019

Status
COLLEGE VAN B&W
14 MEI 2019
VASTGESTELD

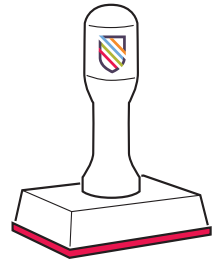

GEMEENTERAAD EDAM-VOLENDAM
04 JULI 2019
VASTGESTELD

Heeft u vragen over de omgevingsvisie?
Aanspreekpunt voor de omgevingsvisie zijn:

- **Manu van Lin**
- **Nicole Ploeger**

omgevingsvisie@edam-volendam.nl

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Ondernemend en betrokken.

Omgevingsvisie
Edam-Volendam

Samen zetten we koers!

W. van der Knoopdreef 1
1132 KN Volendam
Telefoon: 0299-398398
Email: info@edam-volendam.nl

www.edam-volendam.nl

Omgevingsvisie

Gemeente **EDAM-VOLENDAM**

Samen zetten we koers!

Verslag fase 2 | In gesprek over ambitie

Voorwoord | In gesprek over ambitie!

Gemeente Edam-Volendam gaat een omgevingsvisie maken! Het voorliggende document is een verslag van de tweede stap in het proces; in gesprek over ambitie. Het is een weergave van enorm veel interessante gesprekken die we in de periode van september tot december 2019 voerden over de ambitie van onze gemeente als het gaat om de fysieke leefomgeving. Met een intensieve verkenning (stap 1) als vertrekpunt, geven we met de gesprekken samen richting aan onze koers!

Een omgevingsvisie is een nieuw beleidsinstrument onder de Omgevingswet dat richting geeft aan de toekomst van de gemeente. Het geeft de strategische doelen voor onze 'fysieke leefomgeving' weer. Die leefomgeving omvat bijvoorbeeld gebouwen, infrastructuur, water of landschap. Maar ook lucht, bodem, geluid of duurzaamheid zijn daar onderdeel van. Welke doelen stellen we ons voor onze leefomgeving? Wat voor gemeente willen wij in de toekomst zijn? Hoe ziet onze leefomgeving van de toekomst eruit? Wat zijn de kwaliteiten en de verbeterpunten, welke uitdagingen komen op ons af? Wat zijn onze wensen, kansen en behoeftes voor de toekomst? Om dergelijke vragen te beantwoorden, gaan wij die verschillende onderdelen van onze leefomgeving niet apart maar in *samenhang* bekijken. En dan doen we niet van achter een bureau. Het maken van de visie en het bepalen van de koers doen we graag *samen*!
De gemeente is geen autoriteit die alles bepaalt. De gemeente dient burgers en ondernemers, regisseert en maakt daar waar belangen botsen een weloverwogen keuze. Niet 'de regel' zelf, maar het belang daaràchter is doorslaggevend. Vanuit een flexibele houding en gelijkwaardigheid worden participatie, initiatieven en inspraak door de gemeente ondersteund en gestimuleerd en wordt geïnvesteerd in relatieonderhoud. Dit geldt ook voor het proces voor het maken van de omgevingsvisie!

In gesprek over ambitie!
Eerst participatie, dan pas een visie. Voordat we in stap 3 een eerste ontwerp van onze visie gaan schrijven, zijn we in stap 2 breed in gesprek gegaan over ambitie. We hebben onder de noemer 'Het Praathuis' voor de breedste aanpak tot nu toe gekozen, om inwoners en ondernemers de mogelijkheid te geven om samen de koers van onze leefomgeving in Edam-Volendam te bepalen. We zijn op bezoek geweest bij andere overheden om vooraf afstemming te zoeken naar onderwerpen die een rol zouden kunnen spelen binnen onze gemeente. We gaan hier in stap 4 van het proces een vervolg aan geven, voordat we een definitieve visie gaan uitwerken.

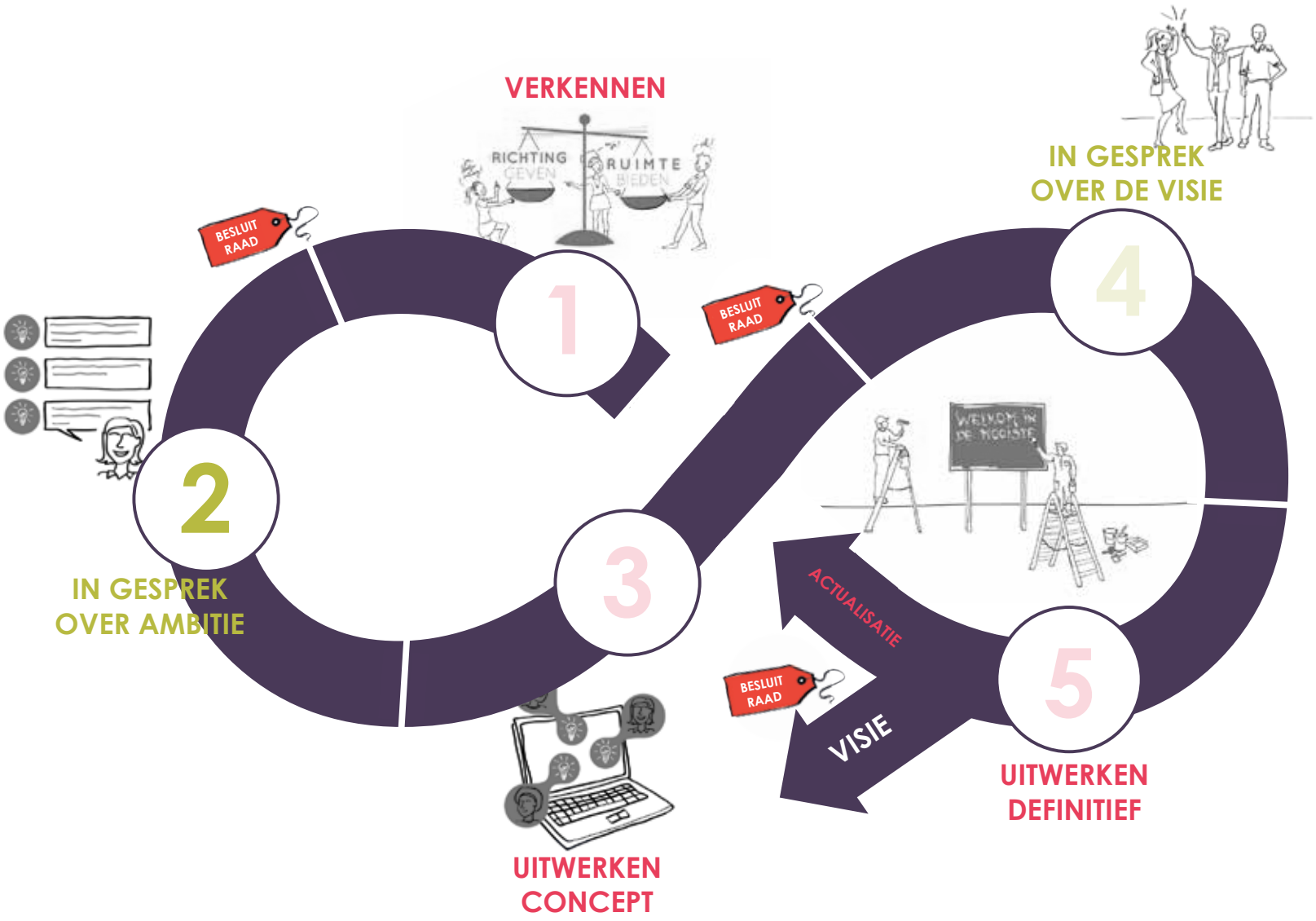
VERKENNEN
RICHTING GEVEN
RUIMTE BIEDEN
BESLUIT RAAD
1
IN GESPREK OVER DE VISIE
4
BESLUIT RAAD
2
IN GESPREK OVER AMBITIE
3
ACTUALISATIE
BESLUIT RAAD
VISIE
5
UITWERKEN DEFINITIEF
UITWERKEN CONCEPT

Inhoudsopgave | In gesprek over ambitie!

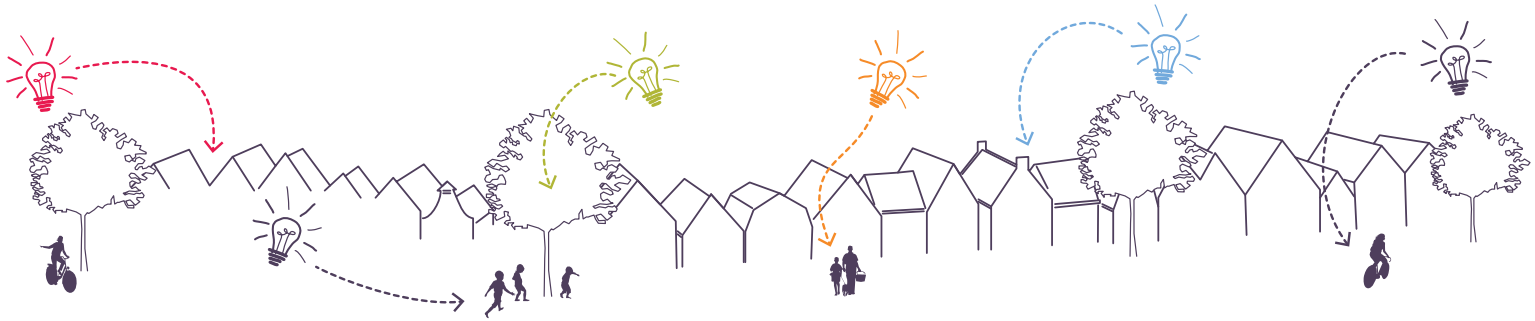

Inleiding | Nederland stapt over op de Omgevingswet **pagina 06**

Doel | Wat willen we in Edam-Volendam bereiken met de Omgevingsvisie? **pagina 08**

Het gesprek | Hoe gingen we in gesprek? **pagina 12**

Waar gingen we over in gesprek? pagina 12

Met wie gingen we in gesprek? pagina 13

Hoe gingen we in gesprek? pagina 13

Verslag fase 2 | Dit hebben we opgehaald! **pagina 19**

Website en andere digitale middelen pagina 19

Het Praathuis pagina 22

Teken de toekomst pagina 39

Debattle pagina 41

Buurtbingo pagina 44

Ansichtkaarten pagina 47

Fotografeer een duim pagina 48

Het spel dat uw toekomst zal veranderen! pagina 51

De rode draad | Wat is de kern? **pagina 63**

Inleiding | Nederland stapt over op de Omgevingswet

In Nederland hebben we nu veel verschillende wetten en regels over bouwen, verkeer, wonen, erfgoed, milieu, natuur en water. Om het eenvoudiger en overzichtelijker te maken, treedt in 2022 de *Omgevingswet* in werking.

De Omgevingswet bundelt al deze wetten in één wet. De bedoeling is dat bedrijven, bewoners en overheden makkelijker zaken kunnen doen op het gebied van ruimtelijke ordening. Er komt meer ruimte voor initiatief, er zijn minder vergunningen nodig en de procedures worden korter. Alle digitale informatie is op één plek te vinden.

De Omgevingswet richt zich ook op meer duurzaamheid, meer maatwerk en het beter betrekken van de samenleving bij ruimtelijke plannen.

Omgevingsvisie, omgevingsplan en programma

Bij de Omgevingswet horen nieuwe 'instrumenten', zoals de omgevingsvisie, het omgevingsplan en het programma. Elke gemeente moet met deze instrumenten gaan werken. Welke instrumenten gebruiken we nu in Edam-Volendam? Op dit moment hebben we twee structuurvisies en aparte visies over onderwerpen als verkeer, wonen, bouwen, zorg, milieu, water en natuur. Niet alle stukken zijn meer actueel. Daarnaast hebben we een groot aantal verschillende bestemmingsplannen met de (bouw)regels per gebied.

Waar gaan we naar toe?

We willen dat ons ruimtelijke beleid simpeler wordt, met minder regels en meer ruimte voor initiatief. Daarom maken we:

- *Eén visie voor alle onderwerpen die met de leefomgeving te maken hebben: de omgevingsvisie.*
- *Alle lokale regels over de leefomgeving komen in één omgevingsplan. De verschillende bestemmingsplannen worden hierin opgenomen.*
- *De visie kan verder worden uitgewerkt in programma's. Een programma kan over een thema gaan, zoals landbouw of toerisme. Een programma kan ook gericht zijn op ontwikkeling van een gebied.*

Hoe de gemeente Edam-Volendam wil omgaan met het invoeren van de Omgevingswet staat in het Ambitiedocument Omgevingswet. Door het opstellen van de omgevingsvisie geven we mede invulling aan deze ambities.

De omgevingsvisie van Edam-Volendam

De omgevingsvisie is een toekomstvisie voor onze (ruimtelijke) leefomgeving. Elke gemeente moet één omgevingsvisie voor haar grondgebied vaststellen. Dit is geen optelsom van bestaand beleid, maar een samenhangende visie over alle terreinen van de ruimtelijke leefomgeving. Onze omgevingsvisie moet minstens bevatten wat de Omgevingswet ons voorschrijft. Dat is een beschrijving op hoofdlijnen van:

1. De (gewenste) kwaliteit van de leefomgeving
2. De geplande ontwikkeling, gebruik, beheer en bescherming van het grondgebied
3. Het samenhangende beleid voor onze leefomgeving

Het is onze bedoeling dat de omgevingsvisie in 2021 klaar is.

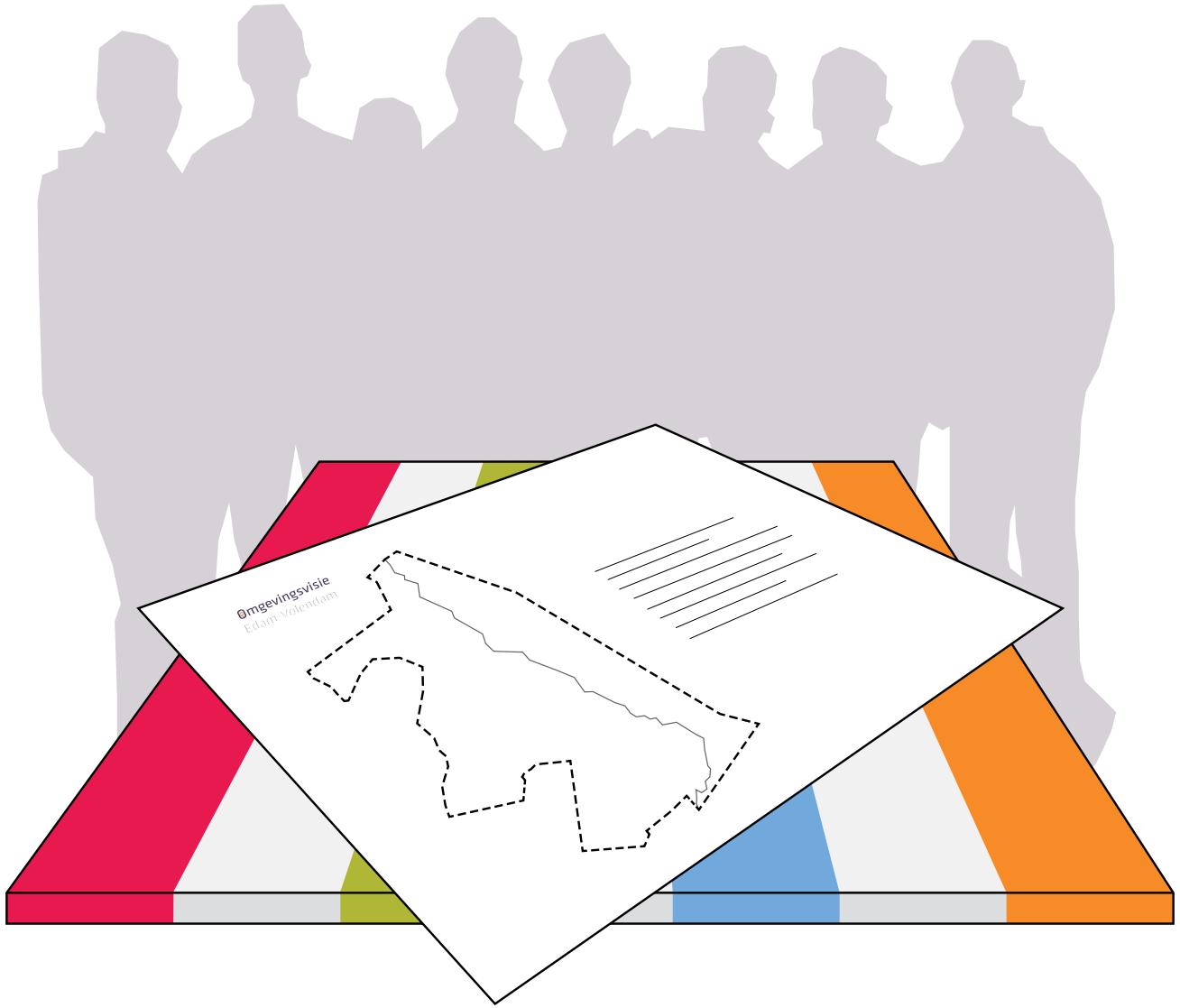
Omgevingsvisie
Edam-Volendam

Doel | Wat willen we in Edam-Volendam bereiken met de Omgevingsvisie?

In Edam-Volendam hebben we voor onze leefomgeving nu veel verschillende visies over uiteenlopende onderwerpen. Dat is onoverzichtelijk en gaat ten koste van de samenhang. Wij willen dat ons beleid simpel en overzichtelijk wordt, met minder regels en meer ruimte voor initiatief.

Daarom maken we één visie voor alle onderwerpen die met de leefomgeving te maken hebben: **de omgevingsvisie**. Het invoeren van de omgevingsvisie is voor elke gemeente verplicht. Hoe die visie eruit ziet en wat er precies in staat, dat is vrij.

Daarom willen we dat onze omgevingsvisie aansluit op wat we belangrijk vinden in Edam-Volendam: onze kernwaarden en ambities.

Met het invoeren van de omgevingsvisie willen we drie dingen bereiken:

1

Een goede leefomgeving in Edam-Volendam

We vinden het belangrijk dat iedereen in onze gemeente op een prettige manier kan leven. Kinderen moeten bijvoorbeeld veilig buiten kunnen spelen, jongeren en ouderen hebben een goede plek nodig om te wonen en er is zorg voor elkaar. Ondernemers hebben ruimte om bedrijven te starten en te laten groeien. Toeristen zijn welkom en tegelijkertijd kunnen onze bewoners op een goede manier wonen en werken. De gemeente heeft als taak om hiervoor te zorgen. In onze omgevingsvisie geven we daarom aan hoe we werken aan een ***goede leefomgeving*** voor onze bewoners, ondernemers en bezoekers. We beschrijven hoe we die leefomgeving op een goede manier kunnen beheren, beschermen, gebruiken en ontwikkelen.

Duidelijke visie voor de toekomst van Edam-Volendam

De komende jaren komen er grote vraagstukken op ons af. Hoe gaan we om met bewoners die steeds ouder worden? Hoe zorgen we dat iedere woning van het gas af gaat? Hoe gaan we om met het tekort aan woningen in de regio? Hoe houden we droge voeten als de bodem daalt en het steeds vaker regent? Hoe zorgen we voor een goede toekomst voor onze bedrijven en boerderijen? Om antwoord te kunnen geven op dit soort vraagstukken hebben we een visie voor de toekomst nodig. We kunnen deze vraagstukken ook niet los van elkaar zien. We maken daarom één visie, waarin al die verschillende onderwerpen in ***samenhang*** worden bekeken.

2

3

Ruimte voor initiatief

Onze gemeente zit vol met ondernemende mensen, verenigingen en bedrijven. Zij maken met hun initiatieven onze omgeving tot wat die is. Wij willen ze daarvoor voldoende mogelijkheden en een goede dienstverlening bieden. Dit staat beschreven in ons ambitiedocument voor de Omgevingswet. In de omgevingsvisie willen we hier een vervolg aan geven. De omgevingsvisie beschrijft straks de gewenste ontwikkelingsrichting van onze leefomgeving. Met de visie geven we ***ruimte aan initiatieven***, zeker als die plannen bijdragen aan de gewenste koers. En de visie geeft een duidelijke richting om samen te werken aan een goede leefomgeving. Samen, uitnodigend, servicegericht en met ruimte voor maatwerk.

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Samen zetten we koers!

Het gesprek | Hoe gingen we in gesprek?

Van september 2019 t/m december 2019 gingen we over de koers van onze omgevingsvisie in gesprek. Vooraf maakten we afspraken waarover, met wie en hoe we in gesprek zouden gaan.

Waar gingen we over in gesprek?

We gingen in gesprek over onze ambitie. Waar willen we naar toe en welke koers zetten we om daar te komen? *Wanneer hebben we een 'goede leefomgeving' bereikt? Hoe ziet die leefomgeving er uit?*

We maken allemaal **gebruik** van onze leefomgeving. Dat is ook een onderwerp waar iedereen uit de gemeente een beeld bij heeft. In het gesprek namen we daarom het **gebruik** van de leefomgeving als vertrekpunt om de kwaliteit van onze leefomgeving te gaan bepalen.

Binnen de vertrekpunten van het gesprek kwamen veel onderwerpen van de eerdere verkenningen (identiteit, ambitie, grote vraagstukken etc.) samen. De verkenningen gaven richting en ruimte; het voedde en stelde tegelijk kaders voor het gesprek.

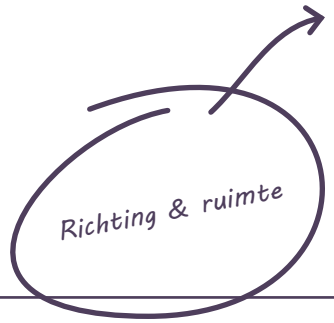

Richting

Edam-Volendam is een sterk merk en daar zijn we trots op! Identiteit is de basis voor de omgevingsvisie en het gesprek.

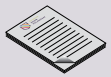

We praten over de ambities die we al hebben en hoe we dat voor de toekomst zien.

We gaan in gesprek over samenhangende antwoorden op de grote vraagstukken.

Soms hebben we het over lokale onderwerpen, maar soms zijn onderwerpen zo groot dat wij die regionaal of nationaal moeten bespreken.

Ruimte

We doen geen werk dubbel. Alles wat actueel is en past binnen de doelen en regels van de Omgevingswet, geldt als basis voor de visie. Alles wat niet meer actueel is, of wordt beïnvloedt door vraagstukken en uitdagingen die op ons af komen, is onderwerp van gesprek.

Recente trajecten zoals het Handboek Inrichting Openbare Ruimte, Edam Vitaal, Onze Economische Toekomst 2040 en het Actieplan Integrale Veiligheid gaan we niet opnieuw doen. In stap vier gaan we wel in gesprek over of we deze trajecten en onderwerpen goed in samenhang op hebben genomen in het eerste concept van onze omgevingsvisie.

Met wie gingen we in gesprek?

Eerst participatie, dan pas een visie. Maar met wie gingen we in STAP 2 in gesprek? We identificeerden vooraf niet alleen wie mogelijk een belang heeft bij de koers van Edam-Volendam, maar ook de bijbehorende rollen bij het participatieproces. Wiè staat waar op de 'participatieladder'? Wie informeren we, wie raadplegen we, wie zijn onderdeel van de co-productie, wie maken de beslissingen?

In STAP 2 hebben we veel van de vooraf geidentificeerde belanghebbenden kunnen spreken. Mede door een herkenbare en aansprekende campagne en de inzet van een grote diversiteit aan middelen hebben we het gesprek over onze ambities met een goede afspiegeling van de maatschappij kunnen voeren. Inwoners van alle leeftijden en uit alle kernen van onze gemeente. In een vroeg stadium zijn we bij onze wijk- en dorpsraden langs geweest. Maar ook gemotiveerde ondernemers die samen met onderwijs en overheid willen werken aan onze economische toekomst hebben hun inbreng gegeven. Diverse belangenverenigingen zijn bij ons langs geweest of hebben hun ambities binnen onze gemeente kenbaar gemaakt. We zijn op bezoek geweest bij andere overheden om vooraf afstemming te zoeken naar onderwerpen die een rol zouden kunnen spelen binnen onze gemeente. Hebben we daarmee iedereen gesproken? Nee. Maar het gesprek zetten we voort! We voeren op dit moment nog gesprekken met diverse partijen zodat we ook die belangen kunnen betrekken in de ontwerp omgevingsvisie. We gaan hier, voorafgaand aan de vaststelling van de definitieve visie, een vervolg aan geven in stap 4 van het proces.

Hoe gingen we in gesprek?

We kijken allemaal anders tegen onze leefomgeving aan. Dat komt bijvoorbeeld doordat we een andere achtergrond hebben, doordat we op een andere plek wonen of doordat we van een andere leeftijd zijn. Door met elkaar in gesprek te gaan ontstaat enerzijds wetenschap en begrip voor elkaars belangen en kunnen we anderzijds gezamenlijke waarden en doelstellingen benoemen die ten grondslag liggen aan die belangen. Door een breed spectrum aan middelen die een diversiteit aan doelgroepen aanspreekt in te zetten en door naar deze doelgroepen toe te gaan, hebben we er naar gestreefd om een zo goed mogelijke afspiegeling te verkrijging van hoe de samenleving in onze gemeente denkt over de toekomst van onze leefomgeving.

Op de site omgevingsvisie.edam-volendam.nl was het traject actueel te volgen. We zijn actief geweest op sociale media en hebben diverse activiteiten en acties gehouden:

- Het Praathuis komt naar u toe!
- Teken-de-toekomst-tekenbattle voor de allerkleinsten
- Debattle met scholieren
- Buurtbingo in verzorgingstehuizen
- Ansichtkaartenactie 'Stuur ons een kaartje!'
- Fotografeer een duim!
- Het spel dat uw toekomst zal veranderen!

Om mensen uit Edam-Volendam goed bij de omgevingsvisie te betrekken, maakten we vooraf afspraken.

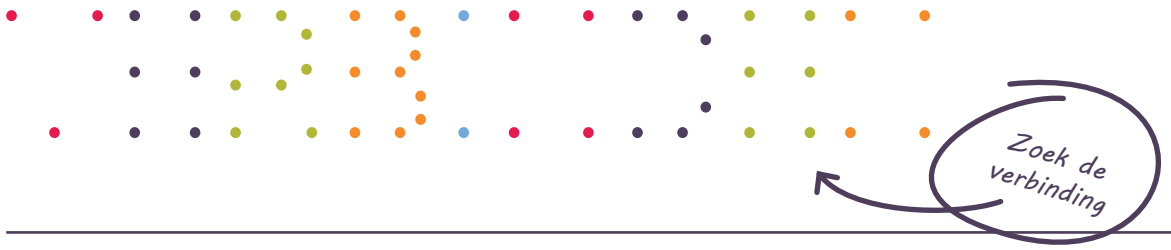

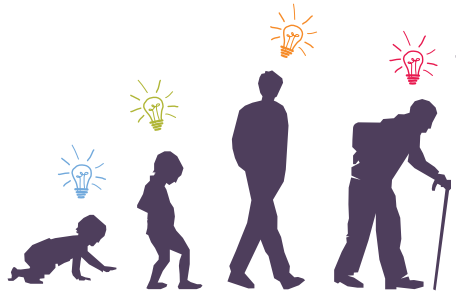

We vragen de deelnemers:

- om hun ideeën, wensen, zorgen, vragen, creativiteit en deskundigheid met ons te delen;
- om te respecteren dat wij in de verkennende fase geen uitspraken en toezeggingen doen, en te accepteren dat wij het algemeen belang dienen door eerst te luisteren zodat wij daarna zorgvuldige afwegingen voor de koers van Edam-Volendam kunnen maken.

We beloven de deelnemers dat wij hun inbreng serieus nemen. Dat houdt in:

- dat wij naar ieders inbreng luisteren en die zo goed mogelijk proberen te begrijpen;
- dat wij alle inbreng die geleverd wordt meenemen in het proces van oordeelsvorming over mogelijkheden en alternatieven, afweging en besluitvorming, uitmondend in de koers;
- dat wij aan alle inwoners kenbaar zullen maken wat de uitkomsten van de verkenning, oordeelsvorming en besluitvorming is en dat wij bereid zijn uit te leggen hoe met de inbreng die door de inwoners is geleverd is omgegaan;
- dat wij ook minderheidsstandpunten serieus nemen en rekening houden met minderheidsbelangen. Niet iedere inwoner kan zijn of haar zin krijgen en niet elk idee of bezwaar kan gehonoreerd worden, maar wij beloven dat wij ons zullen inspannen om steeds te kijken hoe wij nadelen van de uiteindelijke keuzes zo klein mogelijk kunnen maken.

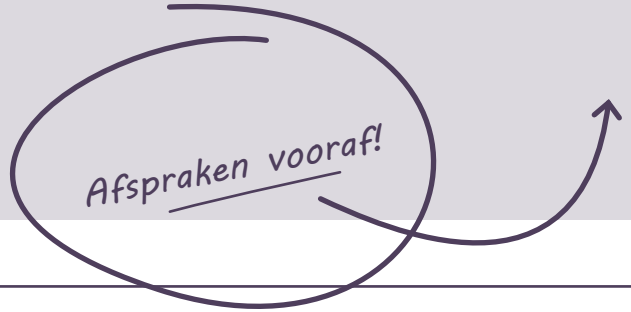

WAT vragen we op welke manier?

- Centraal staat dat het proces naar de omgevingsvisie moet inspireren en prikkelen. Onze inwoners moeten niet alleen de urgentie voelen dat hun stem gehoord moet worden, maar ze moeten het ook daadwerkelijk leuk vinden om mee te denken, te praten en te doen. We nodigen ze dan ook op een inspirerende, creatieve en soms ook ludieke manier uit om het gesprek aan te gaan. Samen bepalen we de koers van Edam-Volendam.
- De vragen die we stellen zijn grofweg in twee soorten ingedeeld: vragen over dromen en vragen over koers. We beginnen met de focus te leggen op vragen over ideeën, beelden, dromen en wensen. Wat hebben de inwoners te wensen? Hoe kijken zij naar de langere termijn? Wat vinden de inwoners belangrijk in hun leefomgeving? Hoe zien de inwoners de toekomst van Edam-Volendam voor zich? Welke kenmerken van Edam-Volendam vinden de inwoners belangrijk en moeten behouden blijven? Welke wensen en dromen leven er onder inwoners met betrekking tot hun leef-, woon- en werkomgeving?
- Vervolgens, en dat kan deels parallel, brengen we meer diepte in de gesprekken en stellen we vragen over de koers die we moeten varen volgens de deelnemers. Dit doen we door 'gespreksstarters' in te brengen. Door middel van een scherpe en heldere campagne maken we de gespreksonderwerpen herkenbaar voor iedereen en vragen we hun visie op de onderwerpen voor de middellange termijn. Daarmee zorgen we er voor dat mensen de mogelijkheid hebben om betrokkenheid te voelen. Op verschillende manieren maken we de onderwerpen bespreekbaar.
- Door middel van deze tweedeling in abstractie zorgen we voor zowel input voor visievorming als verdieping in de gespreksonderwerpen. Daarmee slaan we twee vliegen in één klap en maken we het voor inwoners direct duidelijk waarom we bepaalde zaken vragen. Daarnaast is het voor iedereen aantrekkelijk om over dromen en de koers naar die dromen toe te praten.

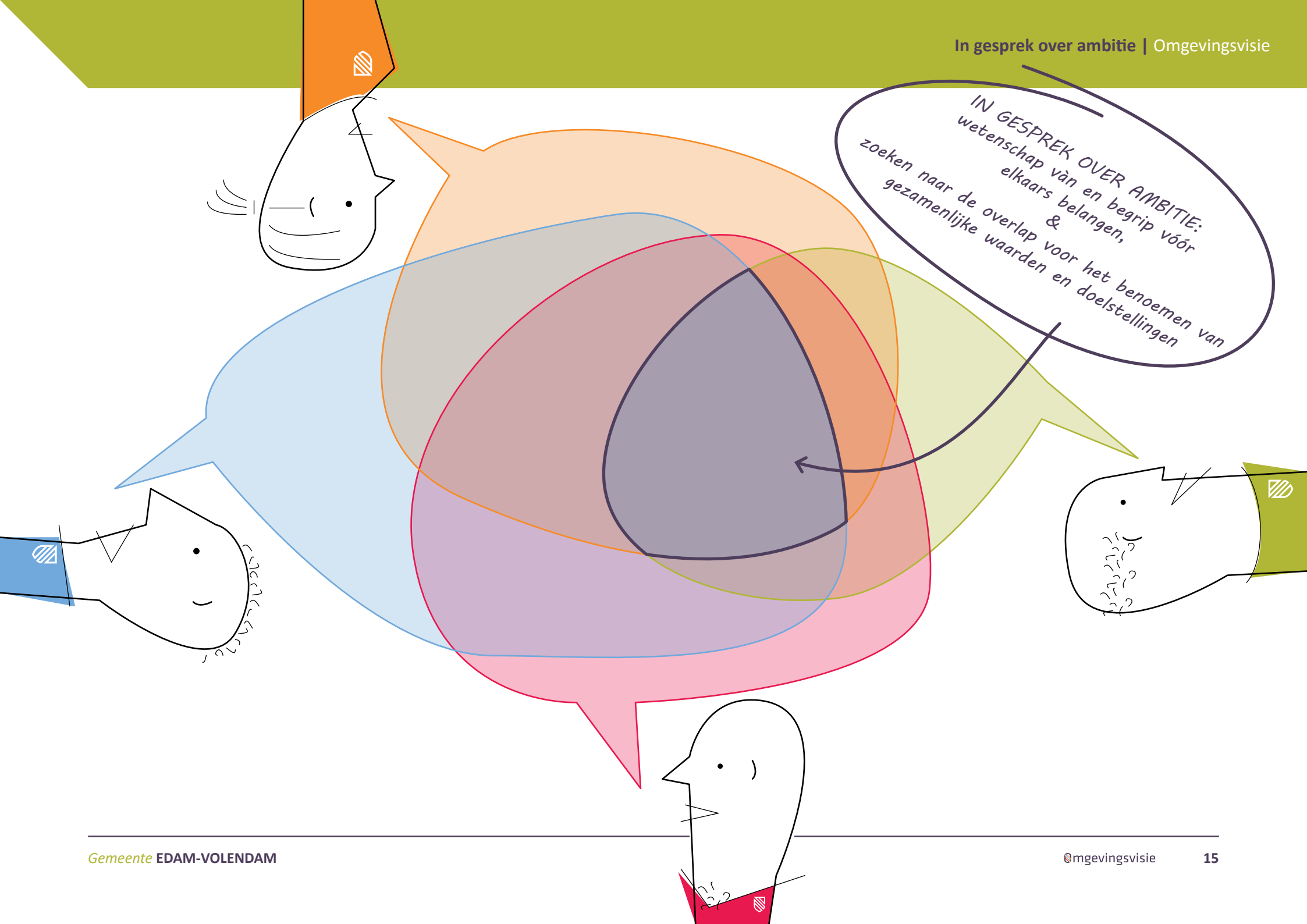
IN GESPREK OVER AMBITIE:
wetenschap vàn en begrip vóór
elkaars belangen,
&
zoeken naar de overlap voor het benoemen van
gezamenlijke waarden en doelstellingen

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Samen zetten we koers!

Omgevingsvisie.edam-volendam.nl

Samen zetten we koers! Denkt u ook mee?

QR naar website

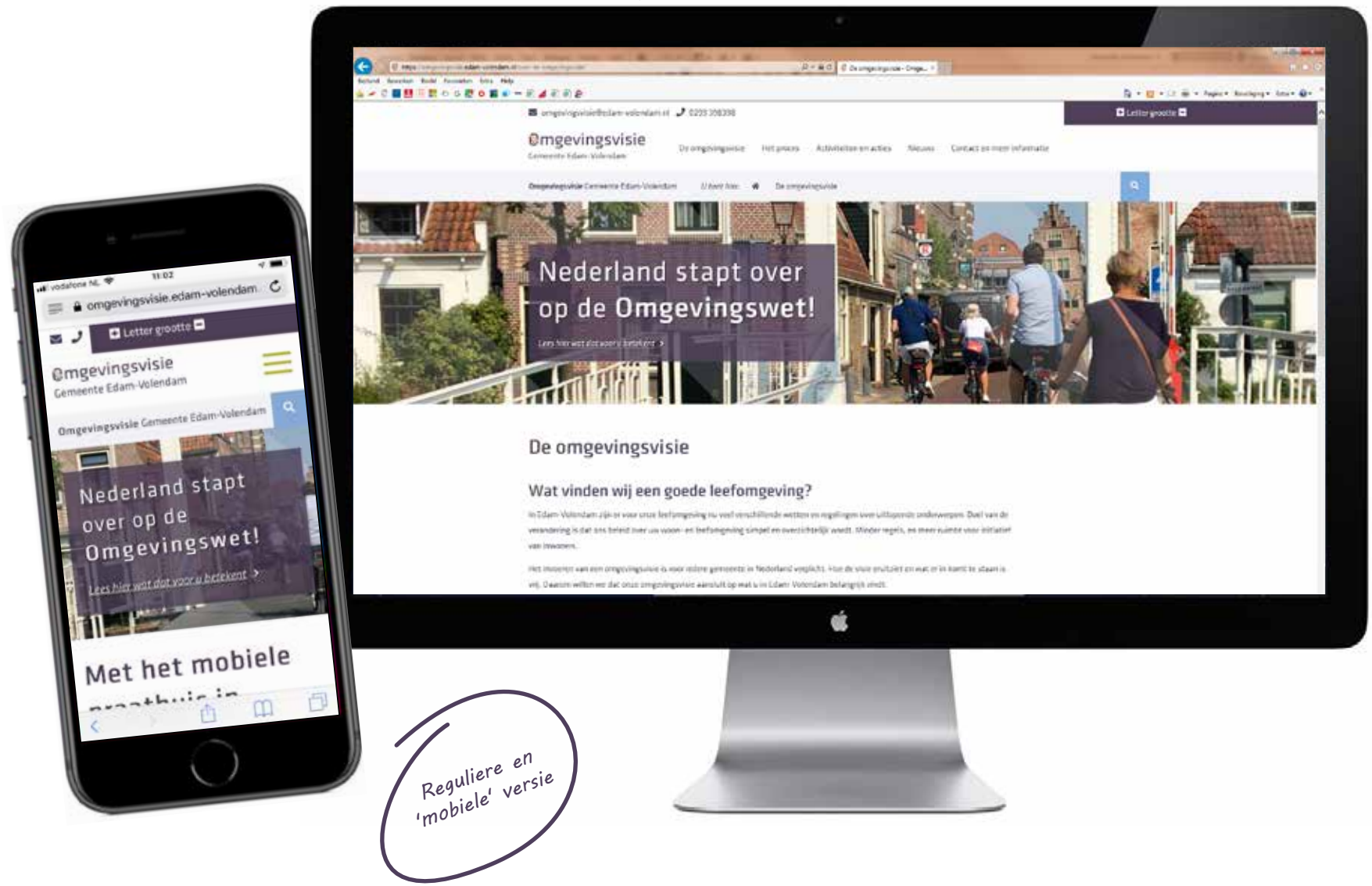

Reguliere en 'mobiele' versie

Verslag fase 2 | Dit hebben we opgehaald!

Internetsite en andere digitale middelen

Online zijn nog veel meer mensen te bereiken dan alleen offline. Daarom gebruiken we ook digitale hulpmiddelen om zoveel mogelijk informatie te delen en op te halen. Hiermee geven we ook invulling aan het dilemma van het betrekken van de 'zwijgende meerderheid'.

Internetsite

Op de site omgevingsvisie.edam-volendam.nl is het traject actueel te volgen. Bij alle activiteiten, via onze 'gifts', QR codes, mondeling en of via de reguliere media hebben we de site onder de aandacht gebracht. Via een contactformulier op de site, kunnen mensen vragen stellen over het proces en/of inbreng leveren voor de omgevingsvisie.

Via het contactformulier heeft bijvoorbeeld de vereniging Behoud de Volendammer Botters aandacht gevraagd voor het inbedden van maritiem erfgoed in de omgevingsvisie.

Mailadres

Ook via omgevingsvisie@edam-volendam.nl is er de mogelijkheid om vragen te stellen over het proces en/of inbreng te geven voor de omgevingsvisie.

Enkele tekeningen van de 'Teken-de-toekomst-teken-actie' en foto's van de actie 'Fotografeer een Duim' zijn via deze weg binnengekomen.

Sociale media

We zijn van september 2019 t/m december 2019 actief geweest op sociale media. Via Facebook hebben we actief prikkelende stellingen gedeeld en hebben we bekendheid gegeven aan de 'tourdata' van ons mobiele Praathuis. Via Intagram hebben we gecommuniceerd over de actie 'Fotografeer een Duim'.

Ontwerp
Gift met QR naar website
Het Praathuis
komt naar u toe!
Gespreks-starter
Omgevingsvisie
Gemeente EDAM-VOLENDAM
Samen zetten we koers!
HET SPEL DAT UW TOEKOMST ZAL VERANDEREN
Gemeente EDAM VOLENDAM
Ondernemend en betrokken
Denkt u ook mee?

Het Praathuis

komt naar u toe!

Het Praathuis
komt naar u toe!

Het Praathuis

Wie kent ons praathuis aan de dijk nou niet? En hoe mooi zou het zijn als we met het praathuis naar de mensen toe kunnen gaan? Het praathuis op de dijk stond symbool voor ons mobiele praathuis. Met dat mobiele praathuis zijn we de gemeente rond gegaan en hebben we ontzettend veel mensen gesproken over de toekomst van onze leefomgeving. We hebben het mobiele praathuis op verschillende plekken in onze gemeente geplaatst; niet overal spelen dezelfde onderwerpen. Hierdoor hebben we uit alle hoeken van onze gemeente en (ver) daarbuiten een breed spectrum aan belanghebbenden over een verscheidenheid aan onderwerpen gesproken. Wat we hebben opgehaald? U vindt hier de verslagen!

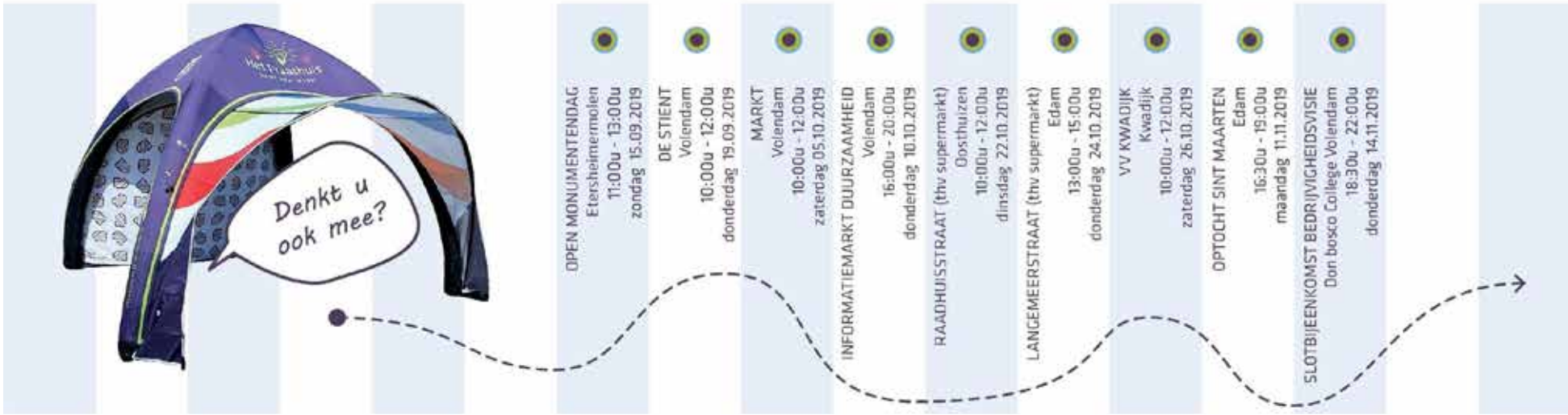

Het Praathuis
komt naar u toe!

Bij de molen in Etersheim!

Zondag 15 september 2019

Vanwege open monumentendag, de heerlijke appeltaart bij De Breek en het goede weer, werd de locatie goed bezocht en hebben wij veel inwoners uit diverse kernen gesproken. Ook spraken wij bezoekers uit onder andere de Beemster, Purmerend, Hoorn, Alkmaar en zelfs Brabant. Daarnaast was er een bestuurslid van de stichting Etersheimerbraak aanwezig.

Het verborgen pareltje van Edam-Volendam

Iedereen waardeert Etersheim om het open en groene landschap. “Ik neem mijn vriendinnen altijd mee naar dit gebied.” Het is er prachtig om te wonen, maar zeker ook om te recreëren; er wordt gefietst, gewandeld en geskeelerd en er wordt op de vele strandjes gezwommen in het Markermeer. “De Zeevang is een verborgen pareltje.” Duurzaamheid, energietransitie en circulaire economie kwamen meerdere malen aan bod. “We ontkomen er niet aan..!” Maar vrijwel niemand zag ruimte voor een windturbine in de wei.

Toerisme

In Etersheim zou het toerisme bevorderd kunnen worden, maar het zou volgens de gesprekspartners wel kleinschalig moeten blijven en passend bij het gebied. Geen grote bussen uit Volendam, maar wel voor ecotoerisme. Voorbeelden zijn een boerencamping en een locatie waar verteld kan worden hoe het gebied droge voeten heeft kunnen behouden. Met goede faciliteiten zouden mensen kunnen worden verleid om langer in het gebied te verblijven en zich over de gemeente te verspreiden zodat zeer vluchtige bezoeken (met alle verkeersbewegingen van dien) kunnen worden tegengegaan.

In Volendam tast het toerisme volgens sommige gesprekspartners namelijk de leefbaarheid aan en de gemeente moet dat niet uit het oog verliezen. “Het is veel te druk op de dijk. Wij komen er niet meer!”

Zorgen om woningen, maar ook de bereikbaarheid van kernen

Het is fijn wonen in de kleine kernen, maar er zijn ook aandachtspunten. In de kleine kernen zijn er weinig voorzieningen, maar de buurtbus biedt uitkomst om bijvoorbeeld naar Oosthuizen te gaan. De woningnood is veel genoemd. Er is in de gemeente vooral een tekort aan starterswoningen. “Als onze jeugd in Beets zou willen blijven wonen, dan zou dat moeten kunnen.”
Kinderen moeten de gelegenheid krijgen om binnen de eigen kern te blijven wonen, maar nu kan dat pas vaak na hun dertigste. Daar moet verandering in komen. Als oplossing werd geopperd om bijvoorbeeld tijdelijke woningen te plaatsen of om iets meer de hoogte in te bouwen. Ook seniorenwoningen werden genoemd als zeer gewenst in de gemeente. De weilanden moeten echter niet vol gebouwd worden. “Wat groen is, moet groen blijven.”
Aandachtspunt bij meer woningen is de bereikbaarheid van verschillende kernen. De doorstroming is een aandachtspunt, maar zeker ook de verkeersveiligheid. “Sommigen rijden met 80 km/h door de kernen!” Verder werd genoemd dan de landbouwvoertuigen steeds groter en groter worden. Het is daardoor niet altijd even prettig om te fietsen in de gemeente.

“Ik neem mijn vriendinnen altijd mee naar dit gebied.”

omgevingsvisie.edam-volendam.nl
Samen zetten we koers! Denkt u ook mee?
omgevingsvisie.edam-volendam.nl
Samen zetten we koers! Denkt u ook mee?
omgevingsvisie.edam-volendam.nl
Denkt u ook mee?
omgevingsvisie.edam-volendam.nl
Denkt u ook mee?

Het Praathuis
komt naar u toe!

Winkelcentrum De Stient in Volendam

Donderdag 19 september 2019

Het mobiele praathuis werd bij Winkelcentrum de Stient vooral bezocht door inwoners van Edam en Volendam.

Woningzorgen
Het meest veelvoorkomende onderwerp van de dag was de woningbouw. Veel van de gesprekspartners gaven aan dat zij zich zorgen maken over hun kinderen en kleinkinderen. “Kunnen zij hier nog wel blijven wonen?” Wat ook vaak benoemd wordt is het tekort aan huurwoningen binnen de gemeente, voor starters, gezinnen en senioren zijn er lange wachtlijsten. Een mevrouw uit Edam gaf aan: “Leuk hoor die die zorgwoningen in de Broeckgouw, maar ik wil in Edam blijven wonen.”

‘Als me stoepie moar skoan is’
De gesprekspartners gaven aan blij te zijn met de door de gemeente geplaatste ondergrondse vuilcontainers. Voorheen was er veel overlast en vervuiling door rovende vogels. Er wordt veel waarde gehecht aan het landschap binnen de gemeente. Het onderhoud aan straten, speelvelden, parken en groenstroken laat echter naar mening van mensen op plekken te wensen over. Openbaar groen binnen de gemeente zou versterkt moeten worden. Enkele deelnemers gaven in het gesprek over groen in de leefomgeving aan dat het ook een taak is van bewoners zelf om hun tuin groen in te richten. De gemeente zou een meer groene inrichting van private terreinen kunnen stimuleren.

“Nu ik oma ben geworden, merk ik dat de openbare ruimte zeker voor verbetering vatbaar is. Er zijn bijvoorbeeld geen bankjes bij de speeltuinen. Ook mis ik prullenbakken, waardoor ik alle afval van de kleinkinderen in mijn zakken meesjouw.”

De uitstervende winkelier
Deelnemers uit Edam maken zich zorgen over de toekomst van Edam. De winkelier is een uitstervend ras. “In Edam zijn ook helemaal geen winkels meer. Je kunt nog geen pak melk kopen. Daarom komen we naar de Stient.” Zij zouden graag zien dat ook Edam een bruisend en levendig centrum heeft met een mooie verdeling van horeca en winkeliers. Hiervoor zou het aantrekkelijker moeten worden gemaakt voor startende ondernemers om hun zaak in Edam te openen.

Veilig?!
Gesprekspartners maken zich vrijwel allemaal geen zorgen over veiligheid in hun omgeving. Het is wel zaak om dit zo te houden. “Ik heb mij hier nog nooit onveilig gevoeld!” Verkeersveiligheid blijft wel een terugkerend onderwerp van gesprek. Als voorbeeld wordt de voorrangsregeling bij de rotondes aangehaald. Ook de overlast die wordt ondervonden van het hoge aantal toeristenbussen wordt regelmatig benoemd.

Trots op ‘onze sportaccommodaties’
Deelnemers zijn over het algemeen erg te spreken over de ruime mogelijkheden tot sport en recreatie. Voor de kleintjes in onze samenleving zijn er daarentegen gebieden waar op loopafstand maar heel weinig te doen is. Ook komt regelmatig de behoefte voor meer bankjes ter sprake, zo ook in de omgeving van de Stient.

Slobbeland; de plek van de (gemiste) kansen
Over het Slobbeland in Volendam werd aangegeven dat dit voor Volendam een zeer waardevol gebied kan worden, als de kansen maar worden gegrepen. Er vinden al mooie ontwikkelingen plaats, maar het zou goed zijn als de sfeer van die initiatieven verder wordt voortgezet. De gemeente zou hier actiever op moeten sturen en de goede initiatieven moeten ondersteunen, zodat de kansen niet worden gemist.

“Nu ik oma ben geworden, merk ik dat de openbare ruimte zeker voor verbetering vatbaar is.”

...enaar Monet door ...e Swaen.
...1 december, 14.00 ...Engeland" 'Wij en ...van Bonifatius tot ...Brusse in De Swaen. ...i, 20.00 uur: Lezing ...door André Kuipers. ...verwachte grote be... ...deze lezing plaats in ...kerk aan de Voorha...

...bruari, 20.00 uur: Le...

Kerkgebouw De Swaen stroomde vol met belangstel...

...zing "Altai, het Russische Tibet" door Elena Bronnikova in kerkgebouw De Swaen aan de Voorhaven 135.

- Dinsdag 17 maart, 20.00 uur: Lezing door Martijn Pieters: "100 Jaar Bauhaus, van Weimar naar Dessau en Berlijn" in Kerkgebouw De Swaen.
- Donderdag 14 mei, 20.00 uur: Lezing door Suzanne Roelofs "The American Dream" (architectuur voor een ideale samenleving) in De Swaen.
- Donderdag 16 april: Excursie naar de kwekerij van oranje paprika's op Agriport in de Wieringermeerpolder. Een bezoek aan 's werelds grootste kas met oranje paprika's, waar zo'n 30.000 kilo paprika's per dag worden geoogst.
- In januari/februari wordt een cursus

...woensdagmiddagen ...uur in de Doopsgezinde Vermaning aan het Jan Nieuwenhuizenplein. De cursus 'Imitatio' – 'Emulatio' – 'Inspirato'. Origineel of kopie? Inspiratie of plagiaat? Over navolging en inspiratie in de kunsten door de eeuwen heen. De kosten bedragen voor leden € 60,-- en niet-le...

...worden.

Omgevingsvisie breder dan ooit ingezet om iedereen de kans te geven

...dam-Volendam gaat ...visie maken. Het in... ...omgevingsvisie is ...meente in Nederland ...dit eruit komt te zien ...mt te staan, daarin is ...vrij. Onder het motto ...we koers', wordt nu ...svisie opgesteld. En ...en alle bewoners be...reen mag meedenken ...gemeente eruit komt ...).

...hier wonen, werken & leren, en sporten & ontspannen. Wat vinden de inwoners van Edam-Volendam belangrijk met het oog op duurzaamheid? Wat denkt u over onze bedrijventerreinen? Doel van de verandering binnen de Omgevingsvisie is dat ons beleid over de woon- en leefomgeving simpel en overzichtelijker wordt. Minder ...eer ruimte voor initiatief van ...Het project wordt geleid door ...Wim Runderkamp, Manu van ...bouwkundige en namens de ...nu bezig met de Omgevingsvi...er Veerman, projectmedewer...en hadden we een gesprek over ...n opstellen van de Omgevings...at men hiermee wil bereiken.

...e "Praathuis" komt ...toe!

...ewoners bij de Omgevingsvisie ...kken, worden dit keer geen voor...avonden in zaaltjes gehouden, ...gemeente komt naar u toe met ...athuis. Dit mobiele Praathuis ...op enkele locaties en evenemen...en. Tijdens de Open Monumen...

Het 'praathuis' stond donderdag bij winkelcentrum De Stient in Volendam.

Tent als 'praathuis' Volen...

Jan Koning

Volendam ■ Niet van hogerhand beslissen wat er moet gebeuren, maar juist de gemeenschap met ideeën laten komen. Dat is de gedachte achter het mobiele praathuis, onderdeel van de omgevings...

heel veel regels gaat samenvoegen, maar ook voor de gemeente nieuwe instrumenten moet opstellen. Een daarvan is de omgevingsvisie die de toekomst gaat bepalen van de fysieke leefomgeving."

De gemeente wil deze ...

...ook de Dorpsraden bij betrekken. De reacties zijn heel positief. De mensen komen naar ons toe en zeggen: 'Goed dat jullie dit doen'. We gaan nu echt de markt op om deze visie input te geven".

In Volendam is "Wonen" een hot item. In Edam willen de bewoners dat de winkels meer aandacht krijgen. De huren van winkelpanden zijn te hoog. De gemeente wil bewerkstelligen dat men flexibeler wordt met de bestemmingen. Dus op een andere manier denken. In De Stient werd veel aandacht gevraagd voor meer groen in de openbare ruimten.

"De keuze kan zijn dat er in elke wijk voorzieningen zijn met winkels, school, speelplaatsen, etc. Aan de andere kant kan men ook kiezen voor één grote centrale speelplaats. Ook zouden de sportvoorzieningen geclusterd kunnen worden. Het een is niet beter of slechter als het andere. Er is nu nog geen integraal beleid. De Omgevingsvisie zal een centrale as moeten zijn. Het doel is eigenlijk ...

Edam-Volendam vraagt mening inwoners over allesomvattende Visie Leefomgeving

Om de vele afzonderlijke visies op tal van onderwerpen over onze leefomgeving meer samenhang te geven is de gemeente druk doende om het ruimtelijk beleid te versimpelen. Met meer ruimte voor initiatief. Als gevolg daarvan wordt gewerkt aan één visie die in oktober volgend jaar aan de raad zal worden voorgelegd. De mening van burgers is daarbij belangrijk. Vandaar dat de gemeente de komende tijd zichtbaar aanwezig is in diverse kernen om meningen te peilen aan de hand van stellingen.

■ Het 'Praathuis' wordt nog op een vijftal locaties ingezet om meningen te peilen

Wethouder Wim Runderkamp, geflankeerd door ambtelijk beleidsmedewerkers Esther Veerman en Manu van Lin, leggen het doel en het proces uit op weg naar een nieuwe omgevingsvisie. Wat vinden we een goede leefomgeving? Is de inzet van dit al.

Met minder regels moet het beleid over de woon- en leefomgeving simpeler en overzichtelijker worden.

"Leefomgeving gaat over bijna alles. Kinderen moeten buiten veilig kunnen spelen. Hoe ga je om met vergrijzing en hoe maken we onze gemeente duurzaam? Maar ook een tekort aan woningen en bodemdaling in relatie tot de zeespiegelstijging is een zorg. gegaan om meningen te peilen. De reacties zijn heel positief, vertelt Esther Veerman. Afhankelijk van de plek zijn burgers bezig met zaken als behoud landschap (Zeevang), verkeer, wonen en meer winkels (Edam), blijkt tot nu toe.

Manu van Lin vertelt dat de gemeente probeert het abstracte onderwerp toegankelijk te maken voor een breed publiek. "We hebben bewust gekozen om niet alleen maar bijeenkomsten te houden voor een publiek dat doorgaans altijd op dit soort onderwerpen af komt. We willen iedereen de kans een 'debatwedstrijd'. Enkele klassen gaan in PX deze herfst met elkaar in discussie. Daarnaast is er een tekenwedstrijd uitgezet voor de jongsten in onze samenleving. Ook komt er een fotowedstrijd. In verzorgingstehuizen wordt een 'omgevingsbingo' georganiseerd om input op te halen bij onze oudste generatie. Uiteraard gaat de gemeente ook in gesprek met tal van instellingen, andere overheden, dorpsraden en verenigingen.

Bestaand actueel beleid wordt meegenomen op weg naar de nieuwe overkoepelende visie.

Wethouder Runderkamp beaamt dat we proberen zoveel mogelijk ideeën in kaart te brengen en een rode draad te vinden, zodat je de afwegingen zo goed mogelijk kunt maken."

Volgens de bestuurder is de wet een prima uitgangspunt om zaken te versimpelen. En een verre horizon in kaart te brengen als het gaat om grote vraagstukken.

Het mobiele 'praathuis' vindt u de nog op de volgende locaties:
Dinsdag 22 oktober (10.00-12.00 uur): **Supermarkt Oosthuizen;**
Donderdag 24 oktober (13.00-15.00 uur): **Supermarkt Edam;**
Zaterdag 26 oktober: (10.00-12.00 uur) **VV Kwadijk;**
Maandag 11 november (16.30-19.00 uur): **Sint Maarten optocht Edam;**
Donderdag 14 november (18.30-22.00 uur); **Slotbijeenkomst in Don Bosco College.**

Zie omgevingsvisie.edam-volendam.nl U vindt hier een kalender en verslaglegging van de ontwikkelingen tot nu toe. Ook op is er een contactformulier waar iedereen zijn ideeën kwijt kan.

Gemeenteraad kiest 'sobere variant' inrich

Het Praathuis
komt naar u toe!

Op de markt in Volendam
Zaterdag 5 oktober 2019

Vanwege het goede weer waren veel mensen op de been om de markt en het Havenhof in Volendam te bezoeken. We hadden daarom ook uitgebreid de kans om met mensen over de toekomst van onze gemeente te praten, waaronder bewoners uit de oude kom.

Wonen
De woonwensen en woonbehoeften van mensen kwam op deze plek meerdere keren ter sprake. Een enkeling merkt verjonging van hun wijk op. Oudere bewoners geven over het algemeen aan in hun huidige huis te willen blijven wonen. Op termijn zou deze groep vaak graag een gelijkvloerse kleinere seniorenwoning of een kwalitatief 'oude mannen huis' (met goede zorg, gemeenschappelijke ruimtes en dicht bij voorzieningen) willen betrekken. "We wonen hier graag." De bereikbaarheid van de gemeente met het openbaar vervoer zien gesprekspartners als positief punt. De Julianaweg wordt wel steeds drukker ervaren.

In beweging!
Edam-Volendam is een sportieve gemeente. We zijn niet voor niets in 2011 en 2013 topsportgemeente van Nederland geworden. We hebben heel veel plekken waar we kunnen sporten en ontspannen, maar dat kan altijd nog beter! Zo gaven gesprekspartners bij het praathuis aan behoefte te hebben aan een openbare ruimte die uitnodigt tot beweging. "In de openbare ruimte moeten mensen meer worden uitgedaagd om te sporten." Het landschap biedt veel mogelijkheden voor sport, ontspanning en recreatie. Je zou als inwoner binnen loopafstand, bijvoorbeeld langs de dijk en langs de vesting, plekken met sporttoestellen of routes met atletiekmarkeringen op straat moeten hebben. Ook zou volgens gesprekspartners de openbare ruimte binnen de oude kom van Volendam meer mogelijkheden tot bewegen en recreatie mogen bieden. "Iets waar je even aan kan hangen of waar je even je benen kunt rekken."

De balans tussen leefbaarheid en toerisme
De leefbaarheid in de oude kom tegenover het toerisme wordt vaak gezien als een probleem. Overlast van bussen en ander toeristisch verkeer wordt genoemd (de aanduiding en routing zou beter kunnen), maar ook 'onze' dijk – die door de hoeveelheid bezoekers vaak geen fijne plek meer is om heen te gaan – is vaak ter sprake gekomen. De toerist mist de mooiste plekjes in Volendam, zoals de Calkoengracht en de Keukenstraat. Ze worden de dijk op geleid en blijven daar. "Grote spelers dwingen toeristen in een keurslijf, als kuddedieren." Gesprekspartners geven aan dat je bijvoorbeeld graag even over de dijk zou willen fietsen voor een ommetje langs het water, maar dan fietst je tegen een muur van mensen op. Misschien zou de fiets er een eigen plek moeten krijgen, zodat fietsen langs het water en de haven op ten duur toch weer kan. "Je gaat als Volendammer geen koppie meer doen op de dijk."

Openbare ruimte
Over het algemeen zijn de mensen die we spraken tevreden over hoe veilig en schoon het is in onze gemeente. Het is belangrijk dat we dat met elkaar zo houden. Een belangrijke verbetering vormt de overstap naar ondergrondse afvalcontainers, maar die moeten wel op tijd worden geleegd en in Edam zouden er wel een paar meer mogen komen. Op een enkele plek ontstaat wel eens overlast door vervuiling doordat mensen afval toch naast de ondergrondse containers plaatsen. "Onze gemeente is heel schoon!" De toegankelijkheid van de openbare ruimte kwam ter sprake. Dat zou hoog in het vaandel moeten staan. Als voorbeeld is de plek waar we met het praathuis die dag naast stonden genoemd; de markt op zaterdag. De toegangsweg naar de parkeergarage Havenhof wordt dan beperkt door vrachtwagens en heel veel fietsen. "Een looppad moet je gewoon vrij houden." Er zouden veel meer bankjes moeten komen in het centrum. Doordat we met elkaar steeds ouder worden, is daar steeds meer behoefte aan. Deze zijn op bepaalde plekken echter niet te vinden. De gemeente zou iets meer kunnen doen voor fietsers, bijvoorbeeld oplaadpunten voor fietsen. "Het lijkt alsof we vaak wat laat in de trends mee gaan en een beetje achterlopen met innovaties." Er is gesproken over het groener inrichten van de openbare ruimte. Dit is belangrijk voor het veranderende klimaat, maar dat zou hoger als prioriteit bij een herinrichting van een straat mogen komen. Zieke bomen moeten niet alleen worden verwijderd, maar er moeten nieuwe exemplaren voor terug komen!

“lets waar je even aan kan hangen of waar je even je benen kunt rekken.”

“De agrariers moeten we ondersteunen waar dit kan.”

Het Praathuis
komt naar u toe!

Het Praathuis aan de Raadhuisstraat in Oosthuizen
Dinsdag 22 oktober 2019

We spraken er met jong en oud, met inwoners uit de verschillende kleinere kernen in onze gemeente, maar ook met mensen van buiten onze gemeente, zoals uit Beemster en Monnickendam.

Fusie
Door de fusie voelt de gemeentelijke organisatie voor Zeevangers minder 'dichtbij'. Er waren signalen dat het te formeel is geworden voor de inwoners. "In Zeevang was de raadsvergadering toegankelijker en minder formeel"

Samen…
Wat een aantal keer naar voren kwam was het gemis van plekken om samen te komen. Het verlies van voorzieningen in de kleinere kernen heeft er toe geleid dat dit soort plekken zijn verdwenen. Er moet meer gebeuren om de gemeenschap in de kernen samen te brengen. Hier en daar zijn er wel wat voorzieningen, deze moeten meer verdeeld blijven over de kernen en niet op 1 plaats. Er zouden volgens deelnemers wel wat restaurantjes bij mogen in Oosthuizen en meer winkels in Beets. Het oude gemeentehuis in Oosthuizen moet een nieuwe publieke functie krijgen. Er moet meer aandacht komen voor de kleinere kernen. Het MFA in Oosthuizen wordt op dit moment niet optimaal gebruikt en heeft meer potentie dan waarvoor het nu gebruikt wordt om bijvoorbeeld jongeren en ouderen samen te brengen. Het Dorpshuis in Beets moet in stand blijven.

En de jeugd dan?
In Oosthuizen en Warder zijn nauwelijks speelvoorzieningen voor kleine kinderen. Er zijn hier en daar wat kleine speelactiviteiten in Oosthuizen maar een grote speeltuin zou een verrijking zijn. De bewoners hebben in het verleden zelf handtekeningen verzameld en hopen dat dit gerealiseerd kan worden. Er is in de dorpskernen weinig te doen voor jongeren en er is meer nodig om de jeugd tevreden te houden. "Op de kermissen na is er weinig te beleven voor de jeugd".

Wonen in kleine kernen
Kinderen en ouderen willen graag blijven wonen in hun vertrouwde omgeving. "Ik kan hier goed oud worden." Deelnemers geven wel aan een behoefte aan senioren- en starterswoningen te zien. Hoogbouw zou echter niet passen in de omgeving. Misschien wel in Oosthuizen aan de zijde van de N247, waar eerder ook al appartementen zijn gerealiseerd. Of bijvoorbeeld bij de ijsbaan in Oosthuizen. Het boerenlandschap moet wel behouden blijven bij eventuele uitbreidingen. Het gemeentelijke groen beheer moet beter, volgens sommige gesprekspartners. Er is veel overlast van onkruid in de straten en veel overlast van ganzen. "We hoeven toch niet zelf onkruid weg te halen?!" Het gras voor loslopende honden bij Oosthuizen wordt niet goed onderhouden. Daar zou een wandelpadje aangelegd moeten worden, meer vuilnisbakken en meer bankjes. Men is tevreden over sport en recreatie mogelijkheden.

Verkeer en bereikbaarheid
Bereikbaarheid met openbaar vervoer is prima, ook 's nachts. Dit moet alleen aantrekkelijker gemaakt worden. Er is een idee naar voren gekomen om het station weer terug te brengen naar Oosthuizen; tijdens de spits is het met de auto bijna niet te doen om naar Amsterdam af te reizen en we moeten met het oog op de toekomst naar een andere vorm van mobiliteit toe. Zodra er file staat op de A7 kun je bijna Oosthuizen niet meer uit omdat de N247 dan ook vast staat. De bereikbaarheid moet verbeterd worden. Waterrijk moet ook beter bereikbaar worden; er is op dit moment maar 1 toegangsweg. Verder werd er aangegeven dat de Wethouder Maartje Biermanstraat 'een racebaan' is geworden en dat de inwoners ook graag de bloembakken weer terug zien in het straatbeeld.

Werkgelegenheid en economie
Binnen de agrarische sector is er genoeg werkgelegenheid. Binnen andere sectoren weinig. Het zou mooi zijn als dit in de toekomst beter gaat worden. Actueel was de 'stikstofcrisis'. Er zijn wel heel veel belemmeringen voor de economische toekomst van de agrarische sector… Dit gaat veel gevolgen hebben. Economisch, maar ook voor ons unieke landschap. "De agrariërs moeten we ondersteunen waar dit kan en dan mogen de prijzen voor groente en fruit best omhoog! Die bloemkool moet minstens €2,50 worden."

Het Praathuis
komt naar u toe!

In gesprek aan de Langemeerstraat in Edam

Donderdag 24 oktober 2019

Wonen

Het te kort aan woningaanbod is meerdere malen ter sprake gekomen. Volgens deelnemers aan het praathuis is het voor de jeugd bijna onmogelijk om op zich zelf te gaan wonen en blijven lang thuis wonen. Deelnemers geven aan dat er meer behoefte is aan betaalbare starterswoningen. “Er is in Edam een schrijnend tekort aan woningen voor deze groep!” De gemeente zou een grotere rol moeten spelen en actief moeten sturen op het woningaanbod in Edam. ‘’Ik vind dat Edam aan de beurt is!’’ Een betrokken bewoonster voorziet problemen voor haar kinderen als ze toe zijn aan een eigen woning. Ook aan geschikte woningen voor senioren is volgens meerdere inwoners een groot te kort. Over het algemeen willen de bewoners op langere termijn in hun eigen omgeving zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen. Maar een prachtig appartement met uitzicht en alles gelijkvloers zou op termijn ook fijn zijn. Woningbouw zou betaalbaar moeten blijven maar het landschap direct om Edam moeten we koesteren; desnoods zou hoogbouw binnenstedelijk op een mooie manier - en op een goede plek waar dat zou kunnen - uitkomst bieden. Als voorbeeld werd daarbij met het oogpunt op duurzaamheid hoogbouw in hout (CLT) genoemd.

Woonomgeving

Over het algemeen zijn de inwoners tevreden over de woonomgeving. De mensen zijn blij met de historische binnenstad. Er is veel waardering voor de mooie oude kern en de vele culturele initiatieven. Het toerisme wordt wel steeds groter. “Bijna te groot inmiddels.” Het is belangrijk dat de woonomgeving leefbaar blijft. Verder geven zij ook aan dat de groenvoorzieningen goed zijn in Edam en dit graag zo willen behouden of verder willen verbeteren, met name voor de bevordering van de gezondheid. “Voor een prettig woonklimaat is het belangrijk dat er veel groen wordt aangeplant.” De ruimte in het landelijke gebied rondom Edam moet worden behouden; het is er fijn recreëren. Wat een aantal keer wordt genoemd is het winkelaanbod. De inwoners vinden dat het winkelaanbod steeds minder wordt en zien dit als een zorg. Voor boodschappen gaan zij vaak naar Volendam.

We koesteren het stadsgezicht maar schilderen de stoep blauw…

De blauwe zone werd door een deelnemer ter discussie gesteld. “Afschaffen! Zonde van de mooie oude kern!” De gemeente zou voor een beter systeem misschien wel in gesprek moeten gaan met de overheid om al die blauwe strepen door het stadsgezicht te voorkomen. Of is misschien het ‘model-Purmerend’ een betere optie?
De inwoners vinden het qua verkeer best druk in Edam. “De kern van Oud-Edam moet autoluwer worden. Parkeren buiten het centrum.” Er wordt gesproken over een grote stroom van auto’s en vrachtverkeer door de woongebieden. Door dat vrachtverkeer ontstaat ‘trillingsoverlast’. Ook de Dijkgraaf Poschlaan zien diverse mensen als een groeiend probleem. “De Dijkgraaf Poschlaan is wel èrg druk aan het worden!” Met name in de spitsuren staat het er vast. Op die momenten zoeken automobilisten een alternatieve route door de wijk. De drukke Dijkgraaf Poschlaan vormt daarnaast een barrière voor mensen die graag boodschappen willen doen bij de supermarkt aan de Langemeerstraat. Het gebruik van de fiets zou door de gemeente bevorderd moeten worden door goede fietsverbindingen en oversteekvoorzieningen te maken. Deelnemers uit Middelie geven aan dat er daar standaard te hard wordt gereden en dat de verlichting richting Edam aandacht zou kunnen krijgen.

Sport en ontspanning

Sportvoorzieningen zijn er volgens de meeste inwoners genoeg in Edam. Waar nog wel wat meer behoefte aan is, zijn kleine speelplaatsen voor kleine kinderen verspreid door de kern, variatie, natuurlijk spelen (speelgroen) en een grote speelvoorziening voor alle doelgroepen aan de rand van Edam. Er is weinig te doen voor de jeugd van 14-25 jaar.

Klimaatverandering

De gemeente zou het gebruik van duurzame energie moeten bevorderen (door bijvoorbeeld subsidie). Wateroverlast zullen we wel vaker moeten accepteren. "Om wateroverlast te voorkomen is het voor de gemeente een opgave om er voor te zorgen dat water zo snel mogelijk wordt afgevoerd." Over hittestress maakt niet iedereen zich evenveel zorgen. “Hittestress is relatief. Veel mensen gaan ook op vakantie naar warmere landen.”

Het Praathuis
komt naar u toe!

Het Praathuis langs de lijn in Kwadijk

Zaterdag 26 oktober 2019

Op 26 oktober 2019 was het mobiele praathuis te gast bij Voetbalvereniging Kwadijk. We spraken met mensen van de club, met inwoners uit Kwadijk, maar ook met inwoners uit Zaandam, Purmerend, Oosthuizen en Middelie. Wat veelal naar voren kwam was het mooie landschap, de kwaliteit van het dorpslint, de vergrijzing van Kwadijk en hoe we levendigheid en ontmoeting binnen het dorp zouden kunnen / moeten behouden en verbeteren. Levendigheid moet terugkomen in Kwadijk!

Landschap en het dorpslint

Het landschap rondom Kwadijk is mooi en van grote kwaliteit. De buffer van groen tussen Purmerend en Kwadijk wordt gewaardeerd. De mensen die we spraken willen dit graag zo houden. Naast de flats van Purmerend aan de andere kant van de N244 zien mensen ook een enorm contrast met de dozen van Baanstee-Noord. Het behoud van het karakter van het dorpslint in het landschap is voor de mensen belangrijk en wordt enorm gewaardeerd.

De smalle dorpsweg

De dorpsweg van Kwadijk is vaak smal. Dat is een charme en zorgt voor afremming van het verkeer, maar is ook wel gevaarlijk af en toe. Er zijn veel paardenmaneges maar weinig ruimte voor ruiterpaden.

Ontwikkeling nodig binnen de marges van het dorpse karakter

Grote bedrijven zouden kunnen verhuizen naar het industriegebied. De vrijkomende locaties zouden ten goede kunnen komen aan de toekomst van Kwadijk; op dit moment is er een enorme vergrijzing in Kwadijk en voorzieningen zijn er nauwelijks. “Waarom zou een 23-jarige in Kwadijk gaan wonen?” De prijzen van de bestaande- en starterswoningen zijn niet te betalen voor de jeugd. Er moeten meer betaalbare starterswoningen gebouwd worden om de plaatselijke jeugd binnen de kern te houden. “Anders jaag je ze het dorp uit!” En als er door dergelijke ontwikkelingen dan ook initiatieven komen met detailhandel, dan zou dat het dorp enorm verbeteren.

Verbinding van de gemeenschap

Plekken en evenementen die de gemeenschap van Kwadijk verbinden zou de gemeente moeten ondersteunen. Er wordt ook gesproken over de voetbalclub. Het aantal leden loopt terug. Tegelijkertijd speelt de club en het clubgebouw (net zoals de kerk) een belangrijke rol in de verbinding binnen de Kwadijkse gemeenschap. Dat moeten we koesteren!

“Waarom zou een 23-jarige in Kwadijk gaan wonen?”

“Plek van samenkomst voor de inwoners van het dorp.”

TEKEN-DE-TOEKOMST-TEKEN-BATTLE!!!

Teken de toekomst!

Van september tot en met december 2019 liep er een tekeningenactie voor de kleinste inwoners van onze gemeente. De tekeningenplaat kon worden opgehaald op het stadskantoor, werd uitgedeeld bij het mobiele praathuis maar was ook te downloaden op de internetpagina. De prijswinnaars kwamen met geweldige ideeën. Ze kregen daar een mooie prijzenkoffer voor thuisbezorgd!

Combineer leren en beweging!
We hebben tekeningen binnen gekregen waarin een school een zwembad met IJsselmeerwater kreeg en waarin een school een glijbaan van het dak naar beneden kreeg. Wat een mooie ideeën! School is een goede plek om de jeugd in aanraking te laten komen met beweging. Maar ook andere accommodaties of de openbare ruimte zouden daar een rol in kunnen spelen.

Circulair!
Op één van de tekeningen kregen we een lollyhuis binnen. Dit was met kop en schouders het lekkerste idee dat we mochten ontvangen in het gehele traject! Daarnaast raakt het een belangrijk onderwerp voor de toekomstige vormgeving van onze leefomgeving; we zullen in de toekomst een omslag moeten maken naar het gebruik van circulaire grondstoffen. Het kabinet wil dat Nederland in 2030 50% van de gebruikte materialen zoveel mogelijk hergebruikt en dat we in Nederland in 2050 op een volledig circulaire economie draait.

Naar een andere mobiliteit!
Een andere jonge inzender heeft goed nagedacht over hoe we in de toekomst van A naar B komen. Auto's die hard, ècht héél hard kunnen vliegen en tegelijk ook nog plastic op kunnen ruimen op straat! Vroeger was onze leefomgeving voor andere mobiliteit ingericht dan nu. We hadden vroeger bijvoorbeeld jaagpaden langs trekvaarten. Nu hebben we heel veel parkeerplaatsen voor auto's nodig in onze openbare ruimte, mede ook omdat de gemiddelde auto ongeveer 95% van de tijd stil staat. Als je alle wegen in Nederland in 2018 achter elkaar had gelegd, dan werd dat een weg van 139.691 kilometer lang. Dat is bijna 3,5 keer een rondje om de aarde. Als personenvervoer in de toekomst 3D wordt, zoals onze jonge inzender aan geeft, heeft dat zeker een impact op hoe onze leefomgeving er tegen die tijd uit ziet. Wat zou je allemaal met die 'oude' ruimte verslindende parkeerplaatsen en wegen kunnen doen? En wat zou het mooi zijn als die vervoersmiddelen straks geen nadelige uitstoot meer hebben en zelfs hun omgeving schoner maken! Daarmee neemt deze jonge inwoner van Edam-Volendam de huidige ontwikkeling in de auto-industrie nog een stap verder; van 'zero-emission' naar 'mission clean-up'!

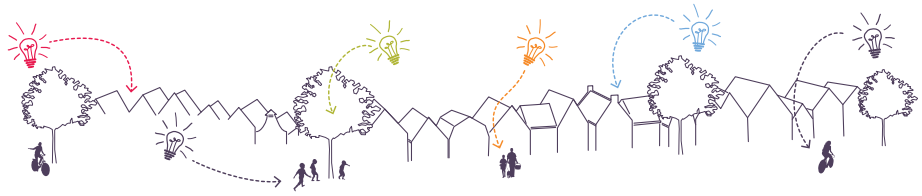

DEBAT BATTLE

MIJN TOEKOMST IN EDAM-VOLENDAM

Stelling 1

JONGEREN KUNNEN BEPALEN HOE EDAM-VOLENDAM ER IN DE TOEKOMST UIT GAAT ZIEN

"HISTORIE BEHOUDEN! KLEINE HUISJES MAKEN VOLENDAM"

MEER ACTIVITEITEN VOOR DE JEUGD!

"ER MOET MEER TE DOEN ZIJN!"

"MOGEN WE ZÓNDER DRANK TOCH HET CAFÉ IN?"

(thuis zijn alleen maar meer feestjes!)

WAAR GAAN WE WERKEN?

we zijn geen New York!

HOOG-BOUW?

"MAAR WE HEBBEN WÉL VEEL FANTASIE!"

"ONZE HERSENEN zijn NOG NIET KLAAR VOOR LANGE-TERMIJN KEUZES"

← AMSTERDAM

moeten we meer carpoolen?

VERBINDING MET DE STAD

"JA!" tegen wonen en werken in de buurt.

...maar waar en hoe?

...of "NEE" want in Amsterdam is meer werk en dingen te doen.

Stelling 2

ALS DE GEMEENTE EDAM-VOLENDAM DE PRIORITEIT LEGT BIJ DUURZAAMHEID WORDT HET FIJNER OM TE LEVEN

"ÓNZE kinderen in de TOEKOMST gaan hier het meest VAN profiteren"

"En iemand moet het GOEDE VOORBEELD geven!"

meer... Windmolens?

Beijing doet het toch óók niet?

"Het VALT HIER BEST WEL MEE!"

LEKKENDE WINDMOLENS?

...moeten we wachten tot er ÉCHT goede oplossingen

KUNNEN WIJ HET VERSCHIL MAKEN?

"MEER AUTO-VRIJE ZONES IN DE BINNEN-STAD!"

MEER GROEN!

"JE KUNT MENSEN NIET BEVELEN OM ERGENS VOOR LATEN BETALEN WAAR ZE HELEMAAL GEEN GELD VOOR HEBBEN"

"BEDRIJVEN MOETEN BIJDRAGEN DOOR MEER BELASTINGEN TE BETALEN"

WACHTEN OP BETERE (écht duurzame) OPLOSSINGEN?

Wat zijn de GEVOLGEN?

NU IS DE GEMEENTE AAN ZET!!

AAN DE SLAG GAAN! → WE KUNNEN ALTIJD ONZE KENNIS NOG VERKOPEN!

GEÏLLUSTREERD DOOR JONAS LOUISSE

DEBATTLE 2019
MIJN TOEKOMST IN EDAM-VOLENDAM

Debattle

Op 21 november 2019 vond er een spectaculaire 'Debattle' plaats tussen de Triade en het Don Bosco College in de PX te Volendam. Die dag gingen 143 leerlingen en in het bijzonder 12 debathelden met elkaar in discussie over onderwerpen uit onze leefomgeving. Het was een mooie show. De jeugd moest wel even opwarmen en loskomen, maar zeker in ronde 2 werd, na wat tips van de vakjury, een erg goed debat gevoerd. De twee winnaars hebben een mooie prijs ontvangen. Van de dag is een mooi film- en tekenverslag gemaakt.

Er moet meer te doen zijn!
Een terugkerend onderwerp in het debat ging over of er in Edam-Volendam genoeg te doen was voor de jeugd. Dat gaat over activiteiten, maar ook over de leefomgeving.

Wachten op duurzamere oplossingen of nu aan de slag?
Enerzijds waren deelnemers aan het debat terughoudend met duurzaamheid als prioriteit. Zijn zonnepanelen en windmolens wel echt zo duurzaam, of kunnen we beter wachten tot betere ècht duurzame oplossingen? Anderzijds was er een betoog om juist wel aan de slag te gaan. "Iemand moet het goede voorbeeld geven. Door nu aan de slag te gaan, hebben wij straks een voorsprong in kennis. Dan kunnen we altijd nog die kennis verkopen!"

Meer autovrije zones in de oude kernen!
"Veel vraagstukken zijn te groot om hier lokaal op te lossen (zoals bijvoorbeeld klimaatverandering). Maar we kunnen hier in onze gemeente wel andere onderwerpen aangrijpen, die een direct effect hebben op de verbetering van onze leefomgeving!" Er was daarbij een pleidooi voor meer autovrije zones in de oude kernen, waarbij ondernemers binnen bepaalde tijden hun winkel kunnen bevoorraden.

WINNAAR
DEBATTLES
Merel

NAAR!

BUURTBINGO

Buurtbingo

Om ouderen te betrekken bij de omgevingsvisie, zijn we op 19 november 2019 bij het Sint Nicolaashof in Volendam en op 29 november 2019 bij de Meermin in Edam langs geweest en hebben we daar de Buurtbingo gespeeld. Aan de hand van vragen over de leefomgeving zijn we daar het gesprek aan gegaan en kregen we te horen wat door de bewoners van verzorgingshuizen belangrijk wordt gevonden of wat ze vanuit hun levenservaring willen meegeven voor de toekomst van de leefomgeving.

Mooiste plekje van de gemeente

Wat is het mooiste plekje van de gemeente? Maar kun je er nog wel komen? De oudste mannelijke inwoner van Volendam zou nog wel eens naar haven en de dijk willen gaan, maar kan daar niet meer komen. Het hoogteverschil en de bestrating zijn een te groot obstakel. Een vrouw uit Edam geeft aan nog wel eens naar de Kettingbrug in Edam te willen, maar ook daarvoor geldt dat de route moeilijk toegankelijk is. Er waren veel opmerkingen over de begaanbaarheid van de openbare ruimte voor mensen die moeilijk ter been zijn, rolstoelgebruikers en rollatorgebruikers. Met name direct rondom de verzorgingshuizen, maar ook als de route naar bijvoorbeeld de dichtstbijzijnde winkels of supermarkt gelijkvloers wordt ingericht en goed begaanbaar zou zijn, zou er voor veel mensen een wereld open gaan. De fysieke leefomgeving zou geen obstakel moeten vormen voor deelname aan onze maatschappij.

Mooie plek buiten de gemeente?

Die was niet nodig! We hebben zo'n mooie gemeente, dat we niet ver hoeven gaan! Maar als ze dan toch op pad zouden gaan, dan zouden ze graag de Waterlandse tram terug zien.

Koeien, woningen of zonnepanelen in de wei?

Men was zuinig op onze groene omgeving. Voor de jongeren die op zoek zijn naar een starterswoning is het misschien beter om in de hoogte te bouwen. Woningbouwontwikkeling en de aanwezigheid van groen moet volgens de deelnemers in balans zijn.

BUURTBINGO
Omgevingsvisie
Gemeente EDAM-VOLENDAM
Samen zetten we koers!
Denkt u ook mee?
BUURTBINGO
Denkt u ook mee?

Edam-Volendam zou nòg beter worden, als:
"er woningen worden gebouwd voor oudere en jonge mensen en wat minder koeien, dus samen delen!"

Het is leuk om in gemeente Edam-Volendam te wonen, omdat:
"er nog een 'dorps' karkater leeft in de mensen."

Edam-Volendam zou nòg beter worden, als:
"stoepen netjes voor rollators en rolstoelgebruikers en het tuingroen niet over de openbare weg hangt en dus aangepakt wordt."

In 2050 is het landschap in onze gemeente:
"hopelijk net zo mooi als nu!"

Edam-Volendam zou nòg beter worden, als:
"Een toren waar de jonge lui in kunnen. Ze kunnen geen 350 duizend euro sparen, ze gaan daarom aan de stuf."

Het is leuk om in gemeente Edam-Volendam te wonen, omdat:
"het 'n mooie stad is, alleen moet de Dijkgr. Poschlaan ontlast worden van het vele verkeer!!!"

Edam-Volendam zou nòg beter worden, als:
"er een zebra en brug over de sloot komt." (kruising Zusterschoolstraat - Julianaweg)

In 2050 is het landschap in onze gemeente:
"met genoeg huizen ook voor jong en oud!"

Edam-Volendam zou nòg beter worden, als:
"de bestrating rolstoel en rollator vriendelijk is."

Edam-Volendam zou nòg beter worden, als:
"er ook wat met het oude gemeentehuis in Oosthuizen wordt gedaan."

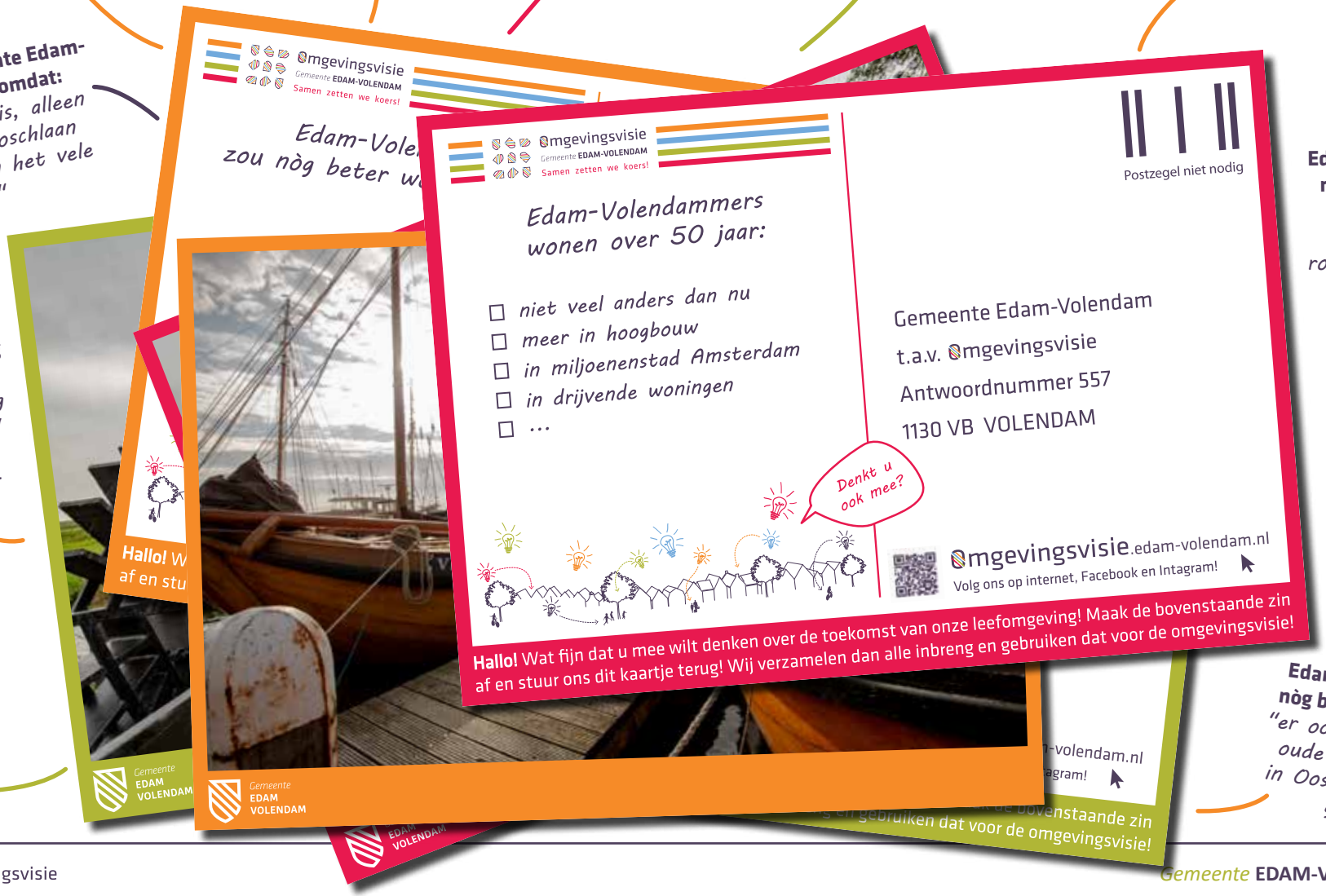

Omgevingsvisie
Gemeente EDAM-VOLENDAM
Samen zetten we koers!

Postzegel niet nodig

Ansichtkaarten

Van september 2019 tot en met december 2019 deelden we ansichtkaarten uit aan de inwoners met het verzoek ze terug te sturen naar de gemeente. Op de voorkant stonden foto's van mooie plekken in de gemeente en op de achterkant stonden vragen over de leefomgeving. Veel mensen vonden de kaarten te mooi om terug te sturen en vroegen er ééntje meer om te bewaren! We kregen desondanks diverse kaarten terug.

Toegankelijkheid
Het grootste gedeelte van de reacties betrof wensen om de toegankelijkheid van de openbare ruimte voor bijvoorbeeld rollators en rolstoelen te verbeteren. Het ging daarbij ook om specifieke situaties en routes.

Wonen
Ook werd gecorrespondeerd over de wens voor voldoende en betaalbare woningen. Het ging daarbij met name over voldoende aanbod voor jong en oud.

Landschap
Uit meerdere inzendingen sprak een zorg over de toekomst van het landschap.

Gemeente Edam-Volendam
t.a.v. Omgevingsvisie
Antwoordnummer 557
1130 VB VOLENDAM

Omgevingsvisie.edam-volendam.nl
Volg ons op internet, Facebook en Intagram!

Hallo! Wat fijn dat u mee wilt denken over de toekomst van onze leefomgeving! Maak de bovenstaande zin af en stuur ons dit kaartje terug! Wij verzamelen dan alle inbreng en gebruiken dat voor de omgevingsvisie!

Fotografeer een duim!

Wij hebben in september 2019 meerdere duimen van 50 x 50 cm uitgedeeld binnen de gemeente. De bedoeling was dat deze duimen op de foto werden gezet op plekken in de gemeente die mooi zijn of juist beter zouden kunnen en dat de duim vervolgens aan een bekende werd doorgegeven. Met de foto's kon tot het einde van 2019 een prijs worden gewonnen.

Omgeving Warder

We hadden een winnaar uit Warder en die ons foto's uit die omgeving zond, met daarbij een duim omhoog voor een karakterisiek landschappelijk doorkijkje en een duim omhoog voor de informele recreatieve mogelijkheden aan het Markermeer.

Antwoord op bord plakken

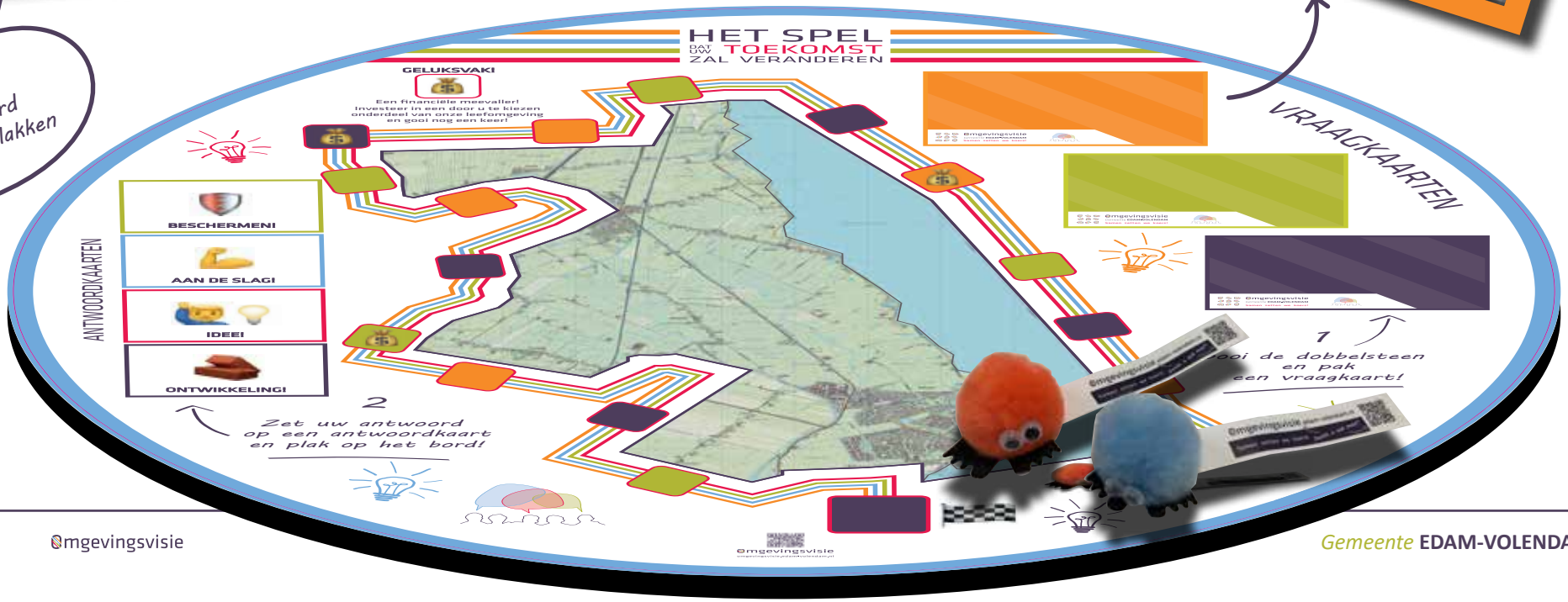

HET SPEL DAT UW TOEKOMST ZAL VERANDEREN

Het spel dat uw toekomst zal veranderen!

Op donderdag 14 november 2019 hebben we de eindbijeenkomst van 'Onze economische toekomst 2040' aangegrepen om in gesprek te gaan met aanwezigen. Ongeveer 400 ondernemers en andere geïnteresseerden waren getuige van deze spectaculaire en inspirerende avond! Speciaal voor deze avond hebben we een spel ontwikkeld om in één van de workshops op een leuke en toegankelijke manier met elkaar in gesprek te gaan en vrij te denken over de toekomst van onze fysieke leefomgeving. Het spel is door de ambtelijke organisatie bedacht en vormgegeven om op een toegankelijke manier in korte tijd veel bruikbare inbreng voor de omgevingsvisie te verkrijgen. De toegangskaarten voor de workshop waren in sneltreinvaart vergeven. Met twee groepen enthousiaste deelnemers hebben we in twee keer twintig minuten ongeveer 200 ideeën voor de leefomgeving opgehaald. Dat doen niet veel participatievormen ons na!

Het spel werkte prikkelend voor de verbeelding en gaf ruimte om vrij te denken. Het doel en de ondertoon is echter een serieuze en dat werd door de deelnemers goed vertaald in een hoop bruikbare ideeën voor de toekomst van onze leefomgeving! Deze vele ideeën die we hebben opgehaald kunnen we natuurlijk niet allemaal realiseren. Dat was vooraf duidelijk gecommuniceerd en daar was de aard van het spel vaak ook niet naar; geluksvakjes met een onbeperkte investeringsmogelijkheid komen helaas in onze fysieke leefomgeving niet voor. Wel leidt de hoofdlijn van de inbreng tot bruikbare denkrichtingen en aandachtsvelden. Het spel heeft inmiddels regionaal de nodige aandacht en navolging gekregen, in de vorm van een nieuw spel gericht op samenwerking binnen de MRA deelregio Zaanstreek-Waterland. Alle gemeenten binnen die deelregio en de provincie hebben een eigen spel gekregen. Nieuwe spellen voor de hele Metropool Regio Amsterdam, voor andere deelregio's van de provincie, voor de hele provincie Noord-Holland en voor een congres van de VNG zijn in voorbereiding!

ONZE TOEKOMST!

ONTWIKKELEN!
Noord-Zuidlijn naar de Purmer doortrekken en daar woningen bouwen

INVESTEREN!
Trein en bus transferium bij Oosthuizen

BESCHERMEN!
Belangrijk dat kinderen in de buurt naar school kunnen (ook middelbare school)

ONTWIKKELEN!
Derde ontsluitingsweg is een goede ontwikkeling maar minder auto's is het ultieme doel

IDEE!
Over 100 jaar zie ik problemen met de huizenblokken die vernieuwd moeten worden in een blok met meer dan zes eigenaren

IDEE!
Treinstation bij Kwadijk en daar grote parkeergelegenheid maken

INVESTEREN!
Ontwikkelen van wandelroutes langs openbare voorzieningen

Ruimte geven voor burgerinitiatieven (meedenken en faciliteren)

ONTWIKKELEN!
Voldoende woningen voor onze inwoners

ONTWIKKELEN!
Ontwikkel appartementen en stadsparken

ONTWIKKELEN!
Extra senioren woningen voor doorstroom, in samenwerking met coöperaties

ONTWIKKELEN!
Sociale woonvormen voor starters

ONTWIKKELEN!
Wonen voor ouderen en starters

BESCHERMEN!
Mijn kinderen moeten binnen de kern naar school toe kunnen en er moet iets te kiezen zijn (ook een openbare school)

AAN DE SLAG!
Meer soorten vervoersmiddelen en openbaar vervoer

AAN DE SLAG!
Meer doorstroom mogelijkheden passend bij de woonbehoefte van de juiste leeftijd

ONTWIKKELEN!
VOLDOENDE BETAALBARE WONINGEN

BESCHERMEN!
Er is voldoende bouw- en ontwikkelingsruimte om te bouwen

ONTWIKKELEN!
VOLDOENDE SENIORENWONINGEN

ONTWIKKELEN!
Ik vind een passend woningaanbod voor alle doelgroepen belangrijk

ONTWIKKELEN!
Maak woningen en appartementen voor jonge mensen

ONTWIKKELEN!
Er moet voor starters en studenten ontwikkeld worden

AAN DE SLAG!
Woningen voor ouderen om doorstroming voor jongeren te krijgen

Het is hier nogal netjes!

INVESTEREN!
Als er groei zal komen van woningbouw moeten we bereikbaarheid verbeteren; trein en buslijnen verbeteren

ONTWIKKELEN!
Meer woning aanbod in kleine kernen, hierdoor behoud je leefbaarheid

AAN DE SLAG!
MEER WONINGEN VOOR STARTERS

ONTWIKKELEN!
Ontwikkeling Havendijkje en Slobbeland

BESCHERMEN!
Minder parkeergelegenheid! Zo moeten mensen verder lopen en dat is goed voor de gezondheid

BESCHERMEN!
Bereikbaarheid is voldoende; als we hier meer uitbreiden dan loopt het vast

AAN DE SLAG!
In verband met toename éénpersoonshuishoudens en schaarste; meer starterswoningen in de vorm van TINY HOUSES

AAN DE SLAG!
Lange Weeren realiseren

IDEE!
Appartementen aan Noordeinde

IDEE!
In de toekomst is Oosthuizen een grote kern

BESCHERMEN!
In Volendam in omgeving kun je onbezorgd oud worden

BESCHERMEN!
IK BEN HEEL TEVREDEN HOE IK NU WOON

ONTWIKKELEN!
Meer hoogbouw!

ONZE TOEKOMST!

ONZE TOEKOMST!

BESCHERMEN!
Over 100 jaar zijn wij nog steeds een heel sterk ondernemend volk!

ONTWIKKELEN!
Bedrijfsterreinen verplaatsen naar 'de ruimte' en op de vrijgevallen plekken woningen bouwen

IDEE!
De leegstaande bedrijfspanden ombouwen in huizen

AAN DE SLAG!
Derde ontsluitingsweg voor betere bereikbaarheid

ONTWIKKELEN!
Doortrekken NOORD-ZUIDLIJN

AAN DE SLAG!
Bereikbaarheid verbeteren! We hebben een spoor maar geen station, drie keer overstappen is niet van deze tijd

INVESTEREN!
Verdubbeling N247
Beter OV
Betere fietspaden regionaal

IDEE!
Snelle passagiersboten via Gouwzee en IJsselmeer naar Amsterdam-Centraal

AAN DE SLAG!
BETERE VERBINDING A7 EN NOORD-ZUIDLIJN

IDEE!
Verkeershub tussen Edam en Volendam en verbinding naar beide centra

INVESTEREN!
Investeren in wegenbouw en stations voor treinen

IDEE!
Vliegtaxi naar steden buiten de gemeente

ONTWIKKELEN!
Meer woonmogelijkheden op industriegebied

INVESTEREN!
Light-rail verbinding Volendam-Edam-P'rend-A'dam

IDEE!
TREINSTATION Purmer/Kwadijk

BESCHERMEN!
ONDERWIJS IN DE KERN

AAN DE SLAG!
Ik zie de E-V'se economie ook in de toekomst bloeien! Er is/blijft wel 'werk aan de winkel'; samenwerking tussen onderwijs, ondernemers en regio wordt steeds belangrijker

INVESTEREN!
KOOP EEN STUKJE PURMEREND voor bedrijvigheid

IDEE!
Geef nieuwe werk sectoren de kans om op te starten d·m·v· subsidie/stimulans/bijdrage

INVESTEREN!
TOEKOMSTPROOF ICT INFRASTRUCTUUR
5G-glasvezel-energie

ONTWIKKELEN!
Ondernemerschap stimuleren; Rol gemeente meedenken en flexibel versus regelgeving

INVESTEREN!
Ondernemers stimuleren en helpen bij verhuizen naar NIEUWE BEDRIJVENTERREINEN

ONTWIKKELEN!
Industrie verplaatsen

INVESTEREN!
Digitaal verbinden

INVESTEREN!
Bereikbaarheid

ONTWIKKELEN!
Wonen, werken en zorg binnen de stadsgrenzen, grote bedrijven regionaal gesitueerd

INVESTEREN!
Grote industrie verplaatsen en op die plaats WERK EN WONEN

IDEE!
Vanaf nu werkplaatsen verplaatsen naar Purmer en Baanstede

ONTWIKKELEN!
Meer ontwikkeling qua grotere bedrijven en ruimte hiervoor

BESCHERMEN!
Toekomstige economie: Aandacht voor kleine kernen (winkels!)

IDEE!
Kleine bedrijven in de stad houden

AAN DE SLAG!
We moeten ons meer bekwamen in A.I.

BESCHERMEN!
ARBEIDSETHOS

ONTWIKKELEN!
Doortrekken N-Z lijn

IDEE!
Zelfsturende auto's, geen eigen auto's

ONTWIKKELEN!
Technologie

INVESTEREN!
Industrie verhuizen naar 'Volendam-Zuid' en daar woningbouw voor senioren maken

BESCHERMEN!
WERKGELEGENHEID BESCHERMEN, EFFECTIEF OMGAAN MET RUIMTES

ONTWIKKELEN!
Digitale ontwikkeling (website, webshops)
Opleiding plaatselijk daarop inspelen

BESCHERMEN!
De belangrijkste economische sector zal de BOUW blijven

IDEE!
Betere samenwerking tussen ondernemers en gemeente

ONZE TOEKOMST!

AAN DE SLAG!
Om verblijfstoerisme te stimuleren moet onze cultuur prominenter worden neergezet; niet hap-snap

INVESTEREN!
Wandel en fietsroutes

BESCHERMEN!
Toeristen meer sturen; LOPEN in plaats van met de bus en auto

ONTWIKKELEN!
Sport en ontspanning zou meer een plaats kunnen krijgen in het buitengebied

INVESTEREN!
Toeristische gebieden opwaarderen

AAN DE SLAG!
PROMOTIE LOKALE IDENTITEIT

IDEE!
Groot multifunctioneel sportcentrum waar alles samen komt

INVESTEREN!
Meer buitendijkse voorzieningen creëren voor waterrecreatie

IDEE!
Verblijfslimiet voor toeristenbussen

IDEE!
Fietspad langs buitenzijde Lange Weeren verbinden met fietspad langs de Zeddeweg en richting Purmerend door tunneltjes

IDEE!
Volendam ligt aan het water; daar meer mee doen in het kader van verblijfstoerisme

INVESTEREN!
Aanleggen van wandelpaden en fitnesspark of iets dergelijks

IDEE!
Parken beter benutten en voorzieningen uitbreiden

INVESTEREN!
Aanbrengen van openbare sporttoestellen in parken en groene gebieden

ONTWIKKELEN!
Waterkant openstellen voor meer recreatie zoals openbaar park op het Slobbeland

AAN DE SLAG!
Er moet gewerkt worden aan een locatie waar toeristen worden afgezet en verdeeld worden over de gemeente

IDEE!
ZVV + RKAV + FC buiten door plaatsen met grote sporthal onder kantine

INVESTEREN!
Op wandelroutes ook fitnessapparatuur plaatsen

INVESTEREN!
Mogelijkheden om te ontspannen

IDEE!
EUROPAPLEIN WORDT PIET VEERMAN PLEIN!

BESCHERMEN!
Sportgemeente
Actieve gemeente
Cultuur

BESCHERMEN!
Beschermen bestaande sportvoorzieningen en verenigingen

IDEE!
Ik denk dat we in E-V wel voldoen aan alle recreatie wensen

BESCHERMEN!
Topsport klimaat behouden

IDEE!
Bredere dijk maken en meer ruimte voor terrassen (haven)

ONTWIKKELEN!
IN DE PARKEN MEER SPORTMOGELIJKHEDEN CREËREN, 'BINNENVOORZIENINGEN' ZIJN UITSTEKEND

ONTWIKKELEN!
Recreatie en sport ook buiten de stadskern mogelijk maken door middel van fietspaden etc

BESCHERMEN!
Behoud en ontwikkelen toerisme voor meerdere doelgroepen ook regionaal in 2040 nog trotser

IDEE!
Zeilvereniging in onze gemeente

INVESTEREN!
Investeren in marketing Edam-Volendam om de 'kwaliteitstoerist' te krijgen/houden

IDEE!
Meer betaalbare sportclubjes voor ouderen

BESCHERMEN!
SportvoorzienIngen zijn er met name in Volendam voldoende, voor vitaliteit en gezondheid voor jong en oud

IDEE!
BOOTJES IN PLAATS VAN AUTO'S
zie voorbeeld Giethoorn

IDEE!
Erfgoed optimaal benutten voor beleving en ontwikkeling leefomgeving

ONTWIKKELEN!
Meer sport en ontspanning

ONTWIKKELEN!
Fietspaden met elkaar verbinden

ONZE TOEKOMST!

IDEE!
À la Vondelpark, een plaats waar mensen met een kleedje een wijntje drinken, een boekje lezen

AAN DE SLAG!
Veel te veel stenen, tijd voor meer groen

BESCHERMEN!
Ik zie het landschap graag met koeien

IDEE!
Botanische tuin

INVESTEREN!
Permacultuur, lokaal en duurzame landbouw; MELK DE BOER NIET UIT!

ONTWIKKELEN!
Over 100 jaar zijn er meerdere kernen in het buitengebied

INVESTEREN!
Investeer in een groene ader tussen Edam en Volendam; één groot gebied

ONTWIKKELEN!
Als ik door de oogharen heen naar de toekomst kijk, zie ik een groene oase

BESCHERMEN!
KOEIEN IN DE WEI, GEEN ZONNEPANELEN! Maar wellicht 1 of 2 windmolens

ONTWIKKELEN!
Bij ontwikkelingen in het landschap zoeken naar een goede balans

IDEE!
Meer groen

IDEE!
Over 100 jaar zijn we de groenste gemeente van de Metropool Regio Amsterdam, met wooneilanden in het Markermeer

ONTWIKKELEN!
Platteland deels opofferen voor woningen

INVESTEREN!
Meer geld voor bescherming en onderhoud landschapsparken en meer delen inrichten als landschapspark

INVESTEREN!
INVESTEER IN KLEINE BOSSEN door de gemeente heen

ONZE TOEKOMST!

BESCHERMEN!
KLIMAATVERANDERING? M.I. NIET NUMMER 1

AAN DE SLAG!
Meedenken in en ontwikkeling van elektrisch vervoer

ONTWIKKELEN!
Te weinig groen en teveel beton; afkoeling gebouwen door groen

IDEE!
Meer groen, groene dakterassen

INVESTEREN!
Energie neutrale gemeente

BESCHERMEN!
Maak me geen zorgen over klimaatverandering

ONTWIKKELEN!
Voorzieningen treffen tegen overstromingen, orkanen, extreme hitte, droogte, etc.

AAN DE SLAG!
We moeten ons voorbereiden op klimaatveranderingen, niet stil zitten en toekijken

INVESTEREN!
Meer bomen, groen en waterdoorlatende bestrating

AAN DE SLAG!
Groenere tuinen

AAN DE SLAG!
Voorbereid op de toekomst? We hebben nog veel werk te verzetten

AAN DE SLAG!
Beleid ontwikkelen voor groen in de tuinen

AAN DE SLAG!
Minder koeien in de wei!
Minder mensen!
Minder vliegbewegingen!

ONTWIKKELEN!
MEER BOMEN IN DE STRATEN

INVESTEREN!
Opkopen van landbouwgrond om een (echt) bos aan te leggen (Purmerbos is geen bos)

“Koop een stukje Purmerend!”

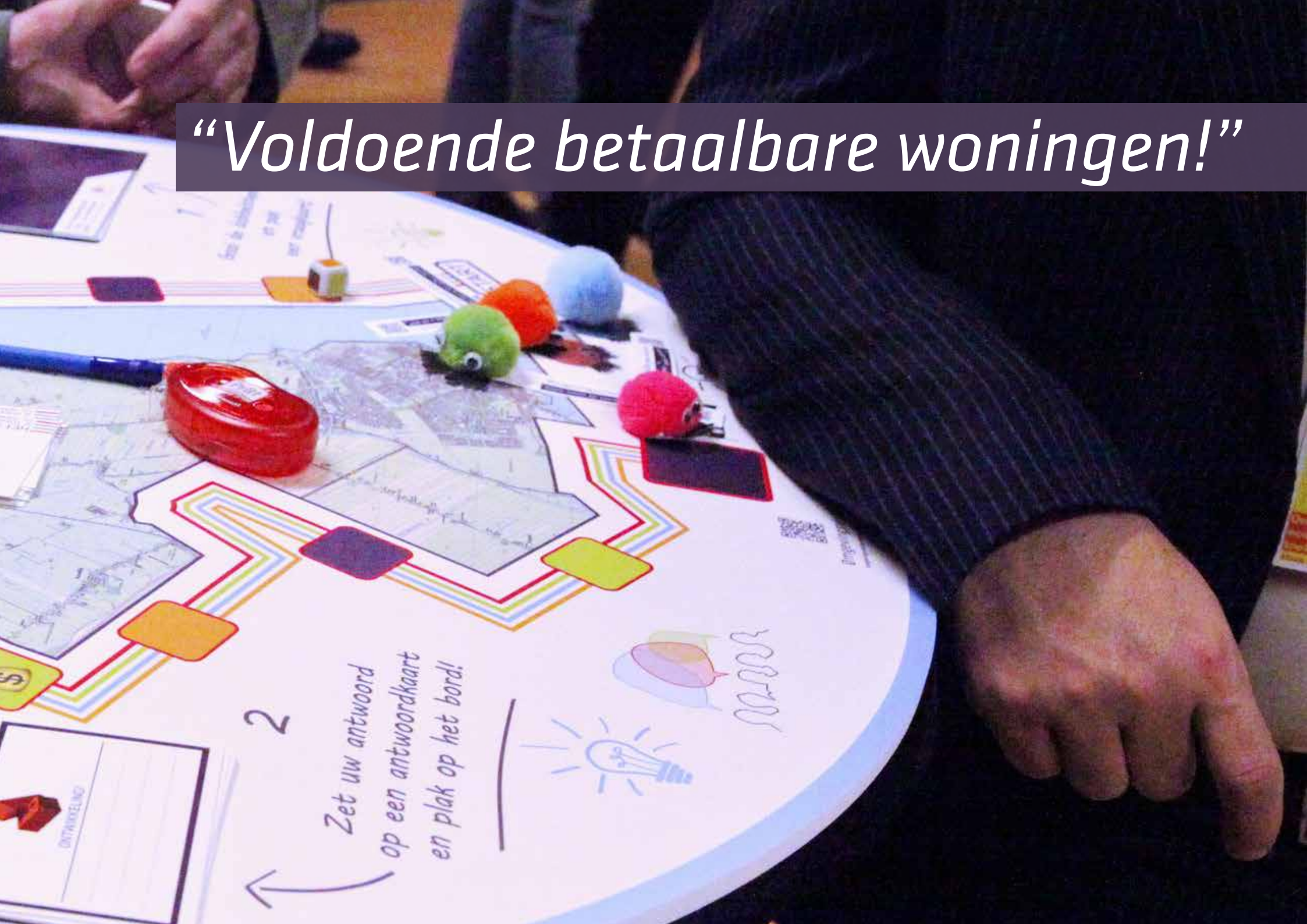
“Voldoende betaalbare woningen!”
2
Zet uw antwoord
op een antwoordkaart
en plak op het bord!

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Samen zetten we koers!

Hoofdthema's uit het gesprek over ambitie

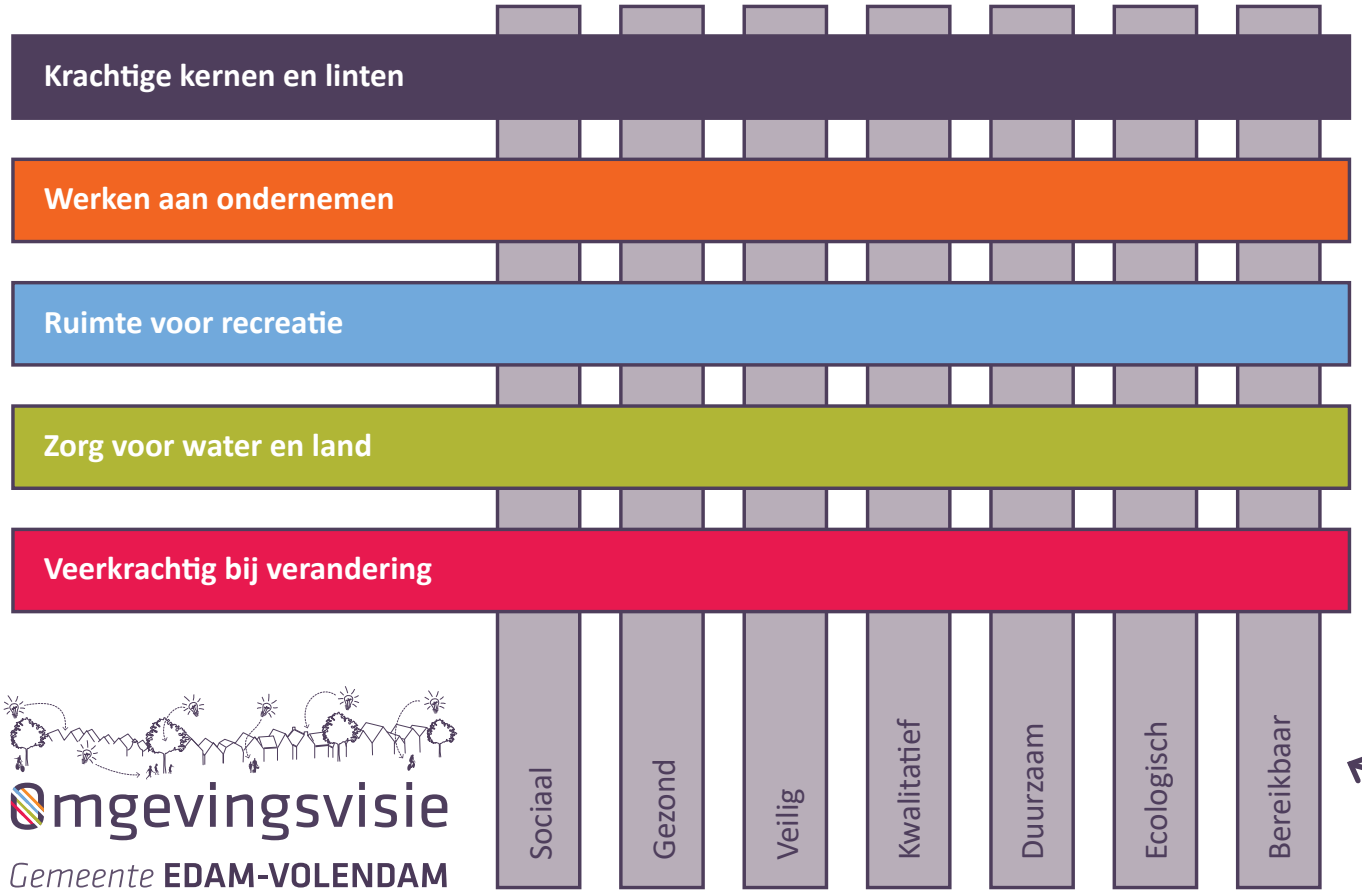

Terugkerende, verbindende en kaderstellende onderwerpen

Omgevingsvisie
Gemeente **EDAM-VOLENDAM**

Rode draad | Wat is de kern?

De opbrengsten uit de participatie van de omgevingsvisie geven op hoofdlijnen een helder beeld van de verwachtingen vanuit de inwoners en bedrijven over de toekomst van de gemeente. In dit hoofdstuk beschrijven we die rode draad.

Participatie teruggebracht tot vijf ambities
Het gesprek over ambitie - de input die we met de verschillende participatievormen in de tweede helft van 2019 hebben opgehaald - is te verwoorden in een rode draad van vijf thema's / hoofdcategoriën. Door die hoofdcategoriën lopen meerdere terugkerende, verbindende en kaderstellende onderwerpen.

1. KRACHTIGE KERNEN

Edam-Volendam heeft een hechte samenleving, waarin alle generaties van de bevolking een plek hebben. Men hecht er waarde aan dat de kernen en dorpslinten in de gemeente krachtig en leefbaar zijn. Men wil voldoende geschikte woonruimte, een goede openbare buitenruimte, voldoende voorzieningen en maatschappelijke verbondenheid.

2. WERKEN AAN ONDERNEMEN

Edam-Volendam is een hard werkende en ondernemende gemeenschap. Mensen zijn er innovatief en ambitieus. Stilstand is achteruitgang; de inbreng van de participatie toont aan dat men zich sterk wil maken voor de ontwikkeling van onze samenleving en dat men daarom waarde hecht aan voldoende mogelijkheden voor werkgelegenheid, ondernemerschap, innovatie en onderwijs binnen onze gemeente.

3. RUIMTE AAN RECREATIE

Edam-Volendam is altijd in beweging. We zijn een voedingsbodem voor (top) sport. Men is blij met de vele sportvoorzieningen en hecht veel waarde aan dat ook onze fysieke leefomgeving voldoende ruimte biedt aan ontspanning. Edam-Volendam is levendig. Onze gemeente bruist door mooie evenementen en dat wordt erg gewaardeerd. De lokale cultuur trekt internationaal mensen naar de gemeente. De balans van toerisme en leefbaarheid verdient blijvende aandacht.

4. ZORG VOOR WATER EN LAND

Water, land en lucht verbindt letterlijk en figuurlijk. Participanten zijn daar dan ook zuinig op. Duidelijk voorbeeld daarvan is het agrarische veenweide cultuurlandschap. De agrariërs worden gezien als de hoeders ervan, die ondersteund zouden moeten worden waar dat kan.

5. VEERKRACHTIG BIJ VERANDERING

Onze leefomgeving is continu aan verandering onderhevig. Over bijvoorbeeld de verandering van het klimaat maakt niet iedereen zich evenveel zorgen. Klimaatverandering, de transitie naar andere vormen van energie en biodiversiteit zijn desondanks wel actuele thema's die voor verandering zullen zorgen. In Edam-Volendam zijn we altijd veerkrachtig geweest en dat zal ook in de toekomst zo blijven.

Naast de bovenstaande duidelijke rode draad, zijn er ook vraagstukken die niet zo helder afgebakend zijn zodat er maar één voorkeurslijn uit gedestilleerd kan worden. Ook zijn afwegingen niet altijd (geheel) te objectiveren. In dat geval is een politiek besluit nodig. Daar gaan we nader met de raad over in gesprek richting onze volgende stap; STAP 3 Ontwerp omgevingsvisie.

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Samen zetten we koers!

Colofon

Document: In gesprek over ambitie
Het voorliggende document is een uitgave van Gemeente Edam-Volendam.

Gemeente Edam-Volendam gaat een omgevingsvisie maken. Een omgevingsvisie is een nieuw beleidsinstrument onder de Omgevingswet dat richting geeft aan de toekomst van de gemeente.

Het maken van de visie en het bepalen van de koers doen we graag samen! Het voorliggende document is een weergave van de tweede stap in het proces; het is een bundeling van de gevoerde gesprekken over de ambitie voor de leefomgeving in Edam-Volendam.

Datum
07 OKTOBER 2020

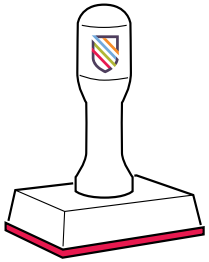

Status
COLLEGE VAN B&W
13 OKTOBER 2020
BEHANDELD

GEMEENTERAAD EDAM-VOLENDAM
26 NOVEMBER 2020
BEHANDELD

Heeft u vragen over de omgevingsvisie?

omgevingsvisie@edam-volendam.nl

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Ondernemend en betrokken.

Omgevingsvisie
Gemeente **EDAM-VOLENDAM**

Samen zetten we koers!

W. van der Knoopdreef 1
1132 KN Volendam
Telefoon: 0299-398398
Email: info@edam-volendam.nl

www.edam-volendam.nl

Omgevingsvisie

Gemeente **EDAM-VOLENDAM**

Samen zetten we koers!

Verdieping fase 3 | Tijdmachine

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Samen zetten we koers!

Voorwoord | Tijdmachine

Gemeente Edam-Volendam maakt een omgevingsvisie! Het voorliggende document is een verdieping binnen de derde stap in ons proces; de uitwerking van een concept visie. Voordat we de concept visie op gaan stellen gaan we met een 'tijdmachine' samen onze koers voor de toekomst verkennen!

Een omgevingsvisie is een nieuw beleidsinstrument onder de Omgevingswet dat richting geeft aan de toekomst van de gemeente. Het geeft de strategische doelen voor onze 'fysieke leefomgeving' weer. Die leefomgeving omvat bijvoorbeeld gebouwen, infrastructuur, water of landschap. Maar ook lucht, bodem, geluid of duurzaamheid zijn daar onderdeel van. Welke doelen stellen we ons voor onze leefomgeving? Wat voor gemeente willen wij in de toekomst zijn? Hoe ziet onze leefomgeving van de toekomst eruit? Wat zijn de kwaliteiten en de verbeterpunten, welke uitdagingen komen op ons af? Wat zijn onze wensen, kansen en behoeftes voor de toekomst? Om dergelijke vragen te beantwoorden, gaan wij die verschillende onderdelen van onze leefomgeving niet apart maar in *samenhang* bekijken. En dan doen we niet van achter een bureau. Het maken van de visie en het bepalen van de koers doen we graag *samen*!

De uiteindelijke omgevingsvisie zal het gehele grondgebied van Edam-Volendam en vele onderwerpen binnen de fysieke leefomgeving bestrijken.
De 'expedities' zijn beknopter en zullen niet volledig alle onderdelen van (of plekken binnen) de leefomgeving benoemen; we richten ons voor deze verdieping bewust op enkele grote actuele ruimtelijke projecten die met name in en rondom de kern Volendam spelen. Deze komen op verschillende manieren samenhangend terug in elke expeditie.

Tijdmachine
Met vier beknopte expedities schetsen we samenhangende toekomstbeelden waarin grote ruimtelijke ontwikkelingen, die op dit moment binnen onze gemeente spelen, in verschillende mate een rol spelen.
We verkennen daarmee onze koers, die - met de eerdere *verkenningen* en *het gesprek over ambitie* - steeds meer richting krijgt. Daarnaast dient het nog twee doelen.
Enerzijds maken we hiermee duidelijk dat een besluit op één van deze ruimtelijke ontwikkelingen gevolgen heeft op andere ontwikkelingen of beleidsterreinen; inhoudelijk kan dit inzicht het (politieke) debat binnen de besluitvorming rondom deze ontwikkelingen voeden. Deze samenhangende benadering van onze leefomgeving is één van de kernwaarden van de Omgevingswet.
Anderzijds maken we binnen het proces van de omgevingsvisie met deze verdieping duidelijk dat de koers van onze omgevingsvisie niet afhankelijk is van één bepaalde ruimtelijke ontwikkeling. In de omgevingsvisie benoemen we onze visie en ambities voor de toekomst; de invulling daarvan is niet per definitie altijd ruimtelijk gebonden. Ook beperken we onze koers niet tot mogelijkheden die binnen de wetenschap van nù (technisch, sociaal etc.) mogelijk worden geacht.

Met onze omgevingsvisie bouwen we aan een "kathedraal" zonder vaststaande blauwdruk.

Afbeelding: *'Ga kathedralen bouwen!'*
Op 25 januari 2018 gaf gastspreker Daan Quakernaat een inspirerend betoog aan de raad van de gemeente Edam-Volendam als kick-off voor de implementatie van de omgevingswet. In dat betoog werd een vergelijking getrokken tussen de omgevingswet en het bouwen van kathedralen.

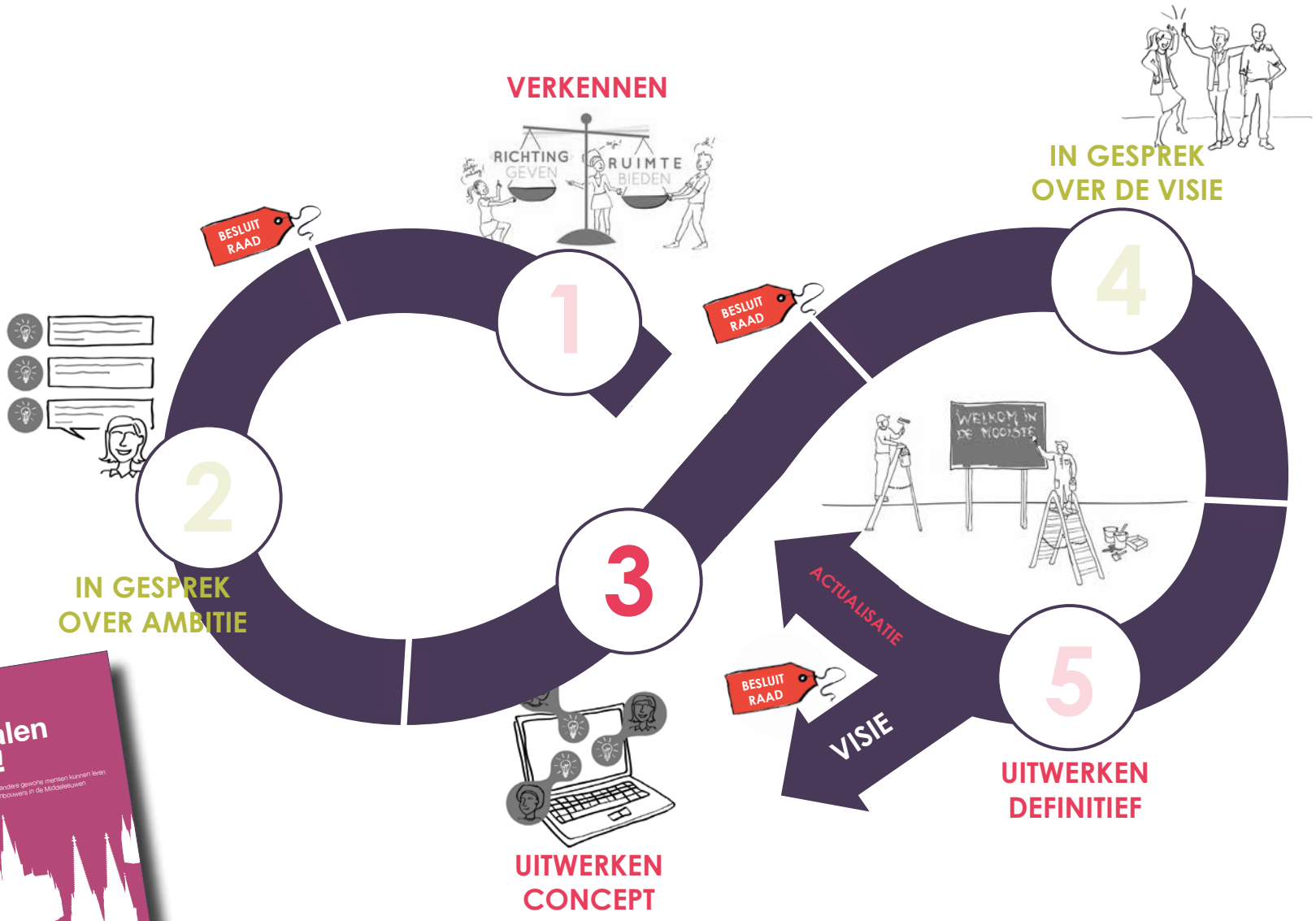
VERKENNEN
RICHTING GEVEN
RUIMTE BIEDEN
BESLUIT RAAD
1
IN GESPREK OVER AMBITIE
2
3
UITWERKEN CONCEPT
BESLUIT RAAD
4
IN GESPREK OVER DE VISIE
WELKOM IN DE MOOISTE
ACTUALISATIE
BESLUIT RAAD
VISIE
5
UITWERKEN DEFINITIEF

Ga kathedralen bouwen!
Wat managers en andere gewone mensen kunnen leren van de kathedraalbouwers in de Middeleeuwen
Daan Quakernaat

Inhoudsopgave | Tijdmachine

Algemeen | Nederland stapt over op de Omgevingswet! **pagina 08**

Doel omgevingsvisie | Wat willen we in Edam-Volendam bereiken? **pagina 10**

Ons vertrekpunt en onze koers | Onze koers krijgt steeds meer richting! **pagina 12**

Denken over toekomst pagina 14

Tijdmachine | Samen onze koers verkennen! **pagina 18**

Vier expedities pagina 18

Slotwoord | En nu een ontwerp omgevingsvisie! **pagina 28**

Bijlage 1 | *Leefomgevingsfoto, Antea 2020*

Bijlage 2 | *Woningmarktanalyse, Compaenen 2020*

Samen zetten we koers!

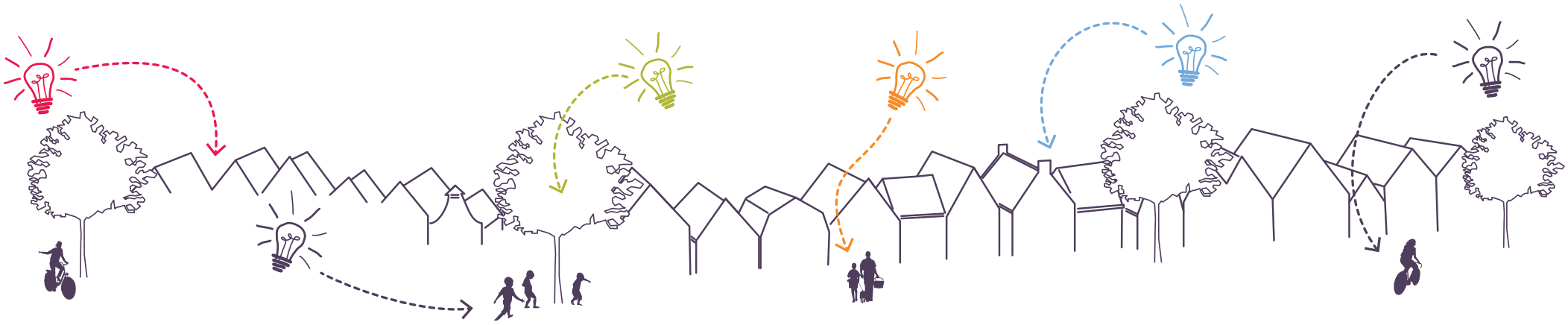

Algemeen | Nederland stapt over op de Omgevingswet!

In Nederland hebben we nu veel verschillende wetten en regels over bouwen, verkeer, wonen, erfgoed, milieu, natuur en water. Om het eenvoudiger en overzichtelijker te maken, treedt in 2022 de *Omgevingswet* in werking.

De Omgevingswet bundelt al deze wetten in één wet. De bedoeling is dat bedrijven, bewoners en overheden makkelijker zaken kunnen doen op het gebied van ruimtelijke ordening. Er komt meer ruimte voor initiatief, er zijn minder vergunningen nodig en de procedures worden korter. Alle digitale informatie is op één plek te vinden.

De Omgevingswet richt zich ook op meer duurzaamheid, meer maatwerk en het beter betrekken van de samenleving bij ruimtelijke plannen.

Omgevingsvisie, omgevingsplan en programma

Bij de Omgevingswet horen nieuwe 'instrumenten', zoals de omgevingsvisie, het omgevingsplan en het programma. Elke gemeente moet met deze instrumenten gaan werken. Welke instrumenten gebruiken we nu in Edam-Volendam? Op dit moment hebben we twee structuurvisies en aparte visies over onderwerpen als verkeer, wonen, bouwen, zorg, milieu, water en natuur. Niet alle stukken zijn meer actueel. Daarnaast hebben we een groot aantal verschillende bestemmingsplannen met de (bouw)regels per gebied.

Waar gaan we naar toe?

We willen dat ons ruimtelijke beleid simpeler wordt, met minder regels en meer ruimte voor initiatief. Daarom maken we:

- *Eén visie voor alle onderwerpen die met de leefomgeving te maken hebben: de omgevingsvisie.*
- *Alle lokale regels over de leefomgeving komen in één omgevingsplan. De verschillende bestemmingsplannen worden hierin opgenomen.*
- *De visie kan verder worden uitgewerkt in programma's. Een programma kan over een thema gaan, zoals landbouw of toerisme. Een programma kan ook gericht zijn op ontwikkeling van een gebied.*

Hoe de gemeente Edam-Volendam wil omgaan met het invoeren van de Omgevingswet staat in het Ambitiedocument Omgevingswet. Door het opstellen van de omgevingsvisie geven we mede invulling aan deze ambities.

De omgevingsvisie van Edam-Volendam

De omgevingsvisie is een toekomstvisie voor onze (ruimtelijke) leefomgeving. Elke gemeente moet één omgevingsvisie voor haar grondgebied vaststellen. Dit is geen optelsom van bestaand beleid, maar een samenhangende visie over alle terreinen van de ruimtelijke leefomgeving. Onze omgevingsvisie moet minstens bevatten wat de Omgevingswet ons voorschrijft. Dat is een beschrijving op hoofdlijnen van:

1. De (gewenste) kwaliteit van de leefomgeving.
2. De geplande ontwikkeling, gebruik, beheer en bescherming van het grondgebied.
3. Het samenhangende beleid voor onze leefomgeving.

Het is onze bedoeling dat de omgevingsvisie in 2022 klaar is.

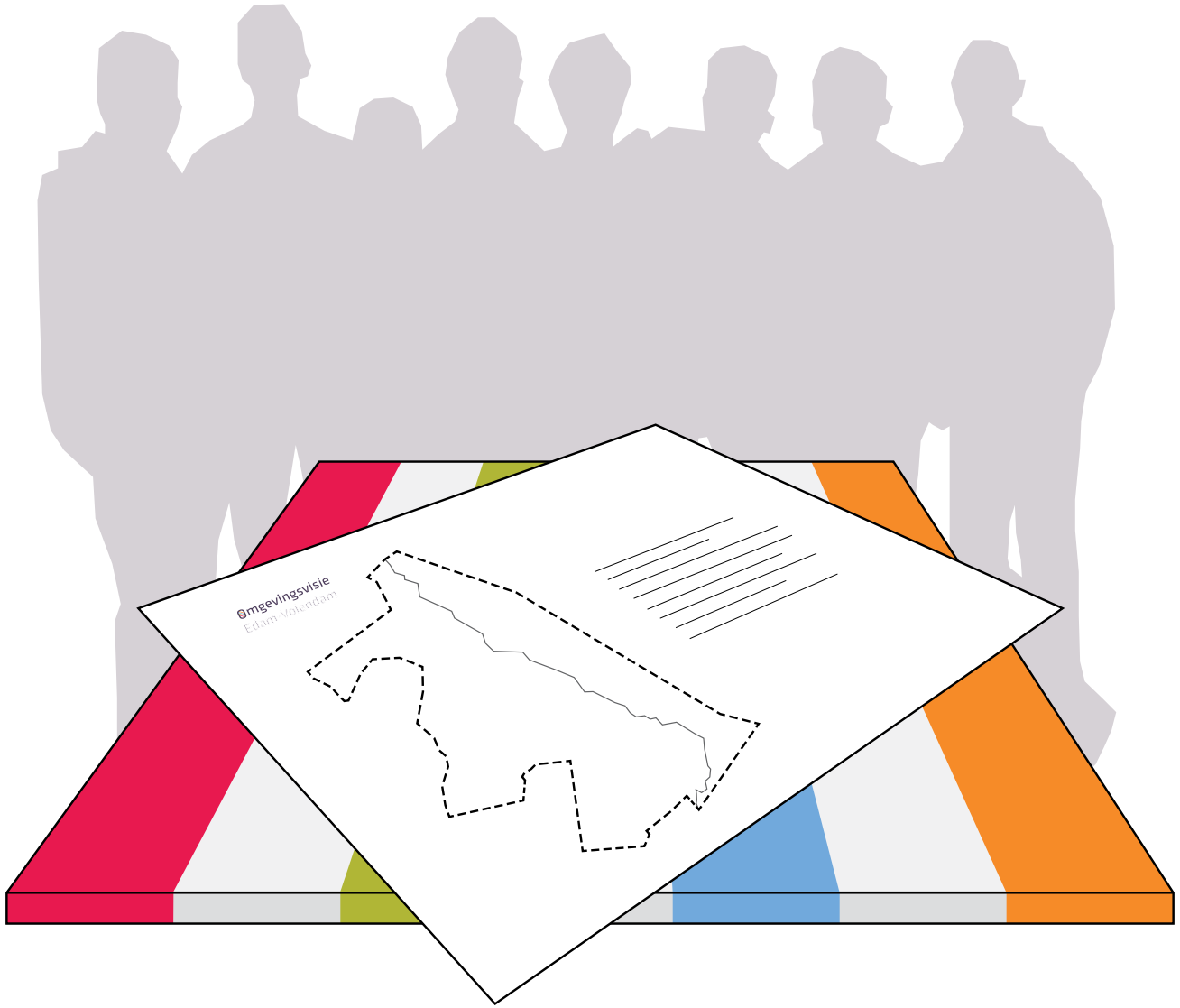
Omgevingsvisie
Edam-Volendam

Doel omgevingsvisie | Wat willen we in Edam-Volendam bereiken?

In Edam-Volendam hebben we voor onze leefomgeving nu veel verschillende visies over uiteenlopende onderwerpen. Dat is onoverzichtelijk en gaat ten koste van de samenhang. Wij willen dat ons beleid simpel en overzichtelijk wordt, met minder regels en meer ruimte voor initiatief.

Daarom maken we één visie voor alle onderwerpen die met de leefomgeving te maken hebben: **de omgevingsvisie**. Het invoeren van de omgevingsvisie is voor elke gemeente verplicht. Hoe die visie eruit ziet en wat er precies in staat, dat is vrij.

Daarom willen we dat onze omgevingsvisie aansluit op wat we belangrijk vinden in Edam-Volendam: onze kernwaarden en ambities.

Met het invoeren van de omgevingsvisie willen we drie dingen bereiken:

1

Een goede leefomgeving in Edam-Volendam

We vinden het belangrijk dat iedereen in onze gemeente op een prettige manier kan leven. Kinderen moeten bijvoorbeeld veilig buiten kunnen spelen, jongeren en ouderen hebben een goede plek nodig om te wonen en er is zorg voor elkaar. Ondernemers hebben ruimte om bedrijven te starten en te laten groeien. Toeristen zijn welkom en tegelijkertijd kunnen onze bewoners op een goede manier wonen en werken. De gemeente heeft als taak om hiervoor te zorgen. In onze omgevingsvisie geven we daarom aan hoe we werken aan een ***goede leefomgeving*** voor onze bewoners, ondernemers en bezoekers. We beschrijven hoe we die leefomgeving op een goede manier kunnen beheren, beschermen, gebruiken en ontwikkelen.

Duidelijke visie voor de toekomst van Edam-Volendam

De komende jaren komen er grote vraagstukken op ons af. Hoe gaan we om met bewoners die steeds ouder worden? Hoe zorgen we dat iedere woning van het gas af gaat? Hoe gaan we om met het tekort aan woningen in de regio? Hoe houden we droge voeten als de bodem daalt en het steeds vaker regent? Hoe zorgen we voor een goede toekomst voor onze bedrijven en boerderijen? Om antwoord te kunnen geven op dit soort vraagstukken hebben we een visie voor de toekomst nodig. We kunnen deze vraagstukken ook niet los van elkaar zien. We maken daarom één visie, waarin al die verschillende onderwerpen in ***samenhang*** worden bekeken.

2

3

Ruimte voor initiatief

Onze gemeente zit vol met ondernemende mensen, verenigingen en bedrijven. Zij maken met hun initiatieven onze omgeving tot wat die is. Wij willen ze daarvoor voldoende mogelijkheden en een goede dienstverlening bieden. Dit staat beschreven in ons ambitiedocument voor de Omgevingswet. In de omgevingsvisie willen we hier een vervolg aan geven. De omgevingsvisie beschrijft straks de gewenste ontwikkelingsrichting van onze leefomgeving. Met de visie geven we ***ruimte aan initiatieven***, zeker als die plannen bijdragen aan de gewenste koers. En de visie geeft een duidelijke richting om samen te werken aan een goede leefomgeving. Samen, uitnodigend, servicegericht en met ruimte voor maatwerk.

Ons vertrekpunt en onze koers | Onze koers krijgt steeds meer richting!

Voordat we met het avontuur 'omgevingsvisie' begonnen, hebben we een 'foto' gemaakt van ons vertrekpunt; een nulmeting van onze leefomgeving, waarmee we vaststellen hoe die leefomgeving er nu voor staat. Voor deze uitbereide analyse wordt verwezen naar de bijlage 'Leefomgevingsfoto'.

Onze koers krijgt steeds meer vorm. Na de inventarisatie van ons bestaande beleid (Verkenningen - stap 1) hebben we na een intensief participatietraject (In Gesprek over Ambitie - stap 2) vijf hoofdthema's benoemd. Deze thema's geven op hoofdlijnen een helder beeld van de verwachtingen van inwoners en bedrijven over de toekomst van de gemeente. We gebruiken dit voor de verdere uitwerking van onze visie.

1. KRACHTIGE KERNEN

Edam-Volendam heeft een hechte samenleving, waarin alle generaties van de bevolking een plek hebben. Men hecht er waarde aan dat de kernen en dorpslinten in de gemeente krachtig en leefbaar zijn. Men wil voldoende geschikte woonruimte, een goede openbare buitenruimte, voldoende voorzieningen en maatschappelijke verbondenheid.

2. WERKEN AAN ONDERNEMEN

Edam-Volendam is een hard werkende en ondernemende gemeenschap. Mensen zijn er innovatief en ambitieus. Stilstand is achteruitgang; de inbreng van de participatie toont aan dat men zich sterk wil maken voor de ontwikkeling van onze samenleving en dat men daarom waarde hecht aan voldoende mogelijkheden voor werkgelegenheid, ondernemerschap, innovatie en onderwijs binnen onze gemeente.

3. RUIMTE AAN RECREATIE

Edam-Volendam is altijd in beweging. We zijn een voedingsbodem voor (top) sport. Men is blij met de vele sportvoorzieningen en hecht veel waarde aan dat ook onze fysieke leefomgeving voldoende ruimte biedt aan ontspanning. Edam-Volendam is levendig. Onze gemeente bruist door mooie evenementen en dat wordt erg gewaardeerd. De lokale cultuur trekt internationaal mensen naar de gemeente. De balans van toerisme en leefbaarheid verdient blijvende aandacht.

4. ZORG VOOR WATER EN LAND

Water, land en lucht verbindt letterlijk en figuurlijk. Participanten zijn daar dan ook zuinig op. Duidelijk voorbeeld daarvan is het agrarische veenweide cultuurlandschap. De agrariërs worden gezien als de hoeders ervan, die ondersteund zouden moeten worden waar dat kan.

5. VEERKRACHTIG BIJ VERANDERING

Onze leefomgeving is continu aan verandering onderhevig. Over bijvoorbeeld de verandering van het klimaat maakt niet iedereen zich evenveel zorgen. Klimaatverandering, de transitie naar andere vormen van energie en biodiversiteit zijn desondanks wel actuele thema's die voor verandering zullen zorgen. In Edam-Volendam zijn we altijd veerkrachtig geweest en dat zal ook in de toekomst zo blijven.

Hoofdthema's uit het gesprek over ambitie

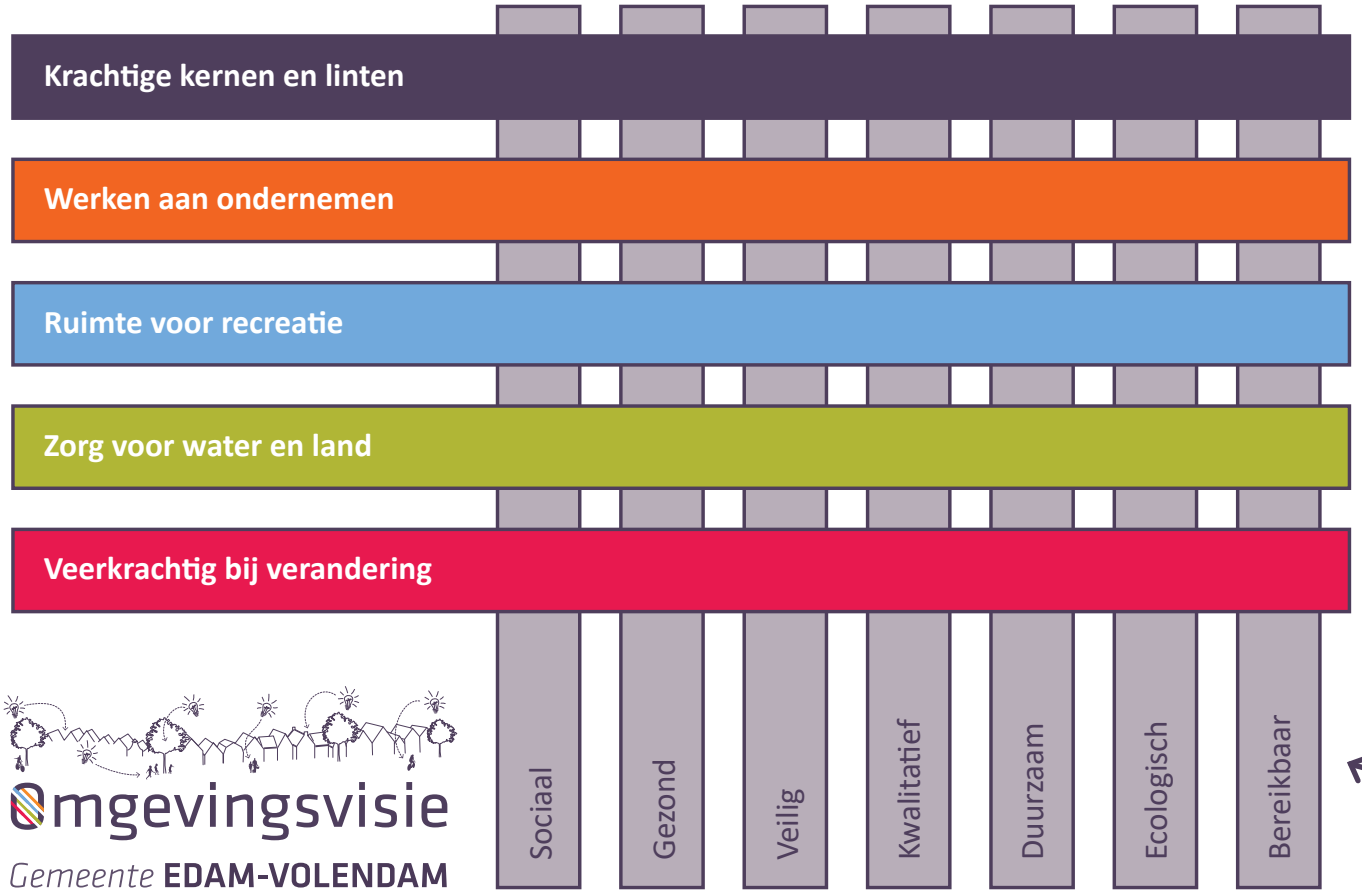

Terugkerende, verbindende en kaderstellende onderwerpen

Omgevingsvisie
Gemeente **EDAM-VOLENDAM**

Denken over toekomst

De koers van onze omgevingsvisie is niet afhankelijk is van één bepaalde ruimtelijke ontwikkeling. In de omgevingsvisie benoemen we onze visie en ambities voor de toekomst; de invulling daarvan is niet per definitie altijd ruimtelijk (aan een plek) gebonden. Ook beperken we onze koers niet tot mogelijkheden die binnen de wetenschap van nù (technisch, sociaal etc.) mogelijk worden geacht. We kijken over grenzen heen om onze mogelijkheden te vergroten. Daarmee maken we een omgevingsvisie die toekomstbestendig is; de omgevingsvisie hoeft niet direct te worden aangepast na het wel of niet doorgaan van een ruimtelijke ontwikkeling of na technologische ontwikkelingen.

Hoe werkt dat precies? Dat proberen we aan de hand van deze schematische afbeelding te verduidelijken! Voor onze toekomst kun je ontelbare scenario's en plannen bedenken. Maar onze toekomst wordt door heel veel factoren bepaald. De keuzes die we zelf maken. De keuzes die anderen maken. Het wordt begrensd door bijvoorbeeld financiële, technische of sociale mogelijkheden. Sommige toekomstbeelden zijn daarom waarschijnlijker dan andere. Sommige achten we met de wetenschap van nu niet mogelijk, maar zijn wellicht wel wenselijk. De afbeelding hiernaast is daar een schematische verbeelding van. De cirkels verbeelden verzamelingen van toekomstige mogelijkheden. De dunne blauwe lijn is een verzameling van toekomstscenario's die we met de wetenschap van nu mogelijk achten. Slechts een gedeelte daarvan (de dikkere witte cirkel) zijn ook scenario's die waarschijnlijk zijn. Niet al die scenario's vinden we ook daadwerkelijk wenselijk. Wenselijke scenario's worden aangegeven met de groene ovaal; daar valt de koers van de omgevingsvisie mee samen. Deze 'wenselijke toekomst' kan voor een deel een toekomst zijn die ook waarschijnlijk wel uit zal komen, maar het kunnen ook scenario's zijn die we nu nog niet mogelijk achten. Door ons niet te beperken tot 'het mogelijke' of 'het waarschijnlijke', maar ruimte te geven aan wenselijke initiatieven, maken we onze omgevingsvisie toekomstbestendig en kunnen we met onze visie samen grenzen verleggen. Een "kathedraal" zonder blauwdruk.

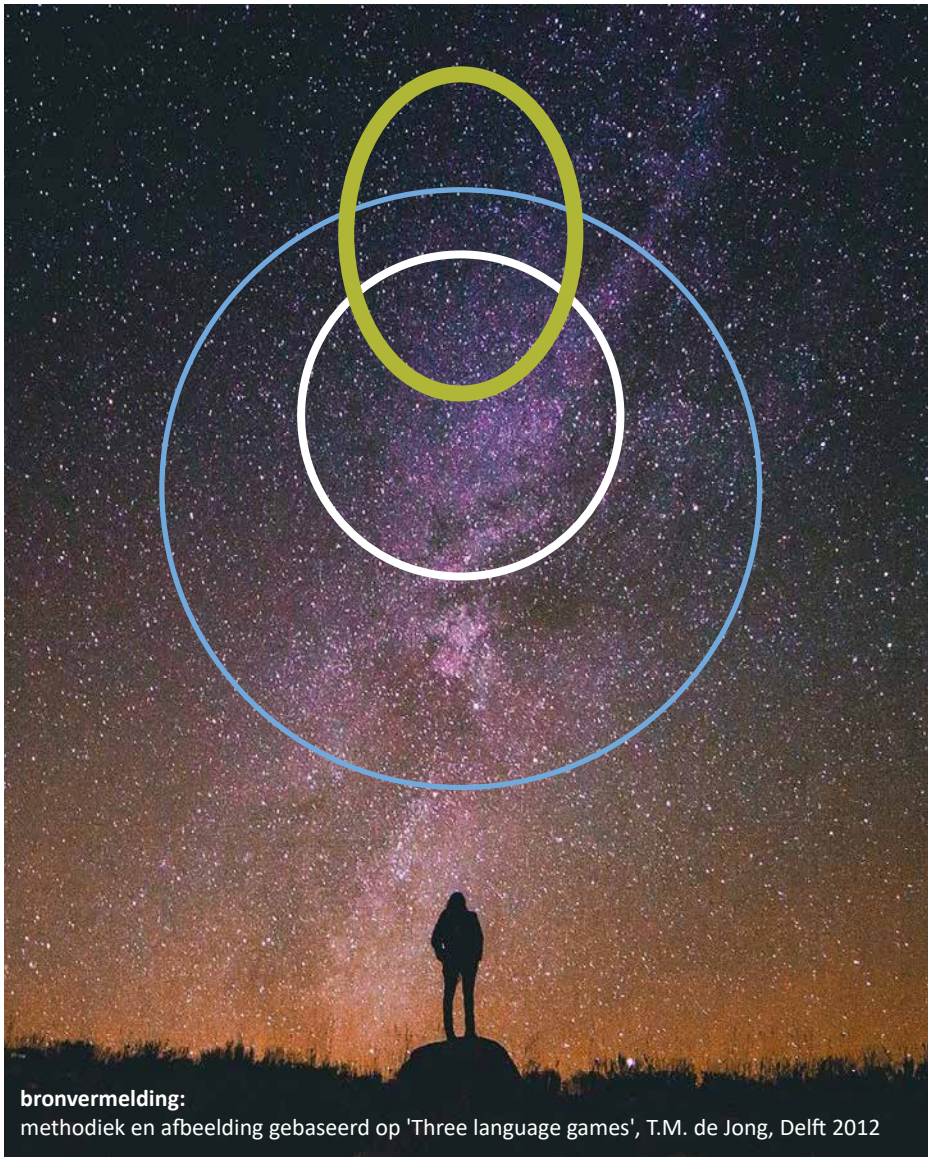

bronvermelding:
methodiek en afbeelding gebaseerd op 'Three language games', T.M. de Jong, Delft 2012

Krachtige kernen en linten

Werken aan ondernemen

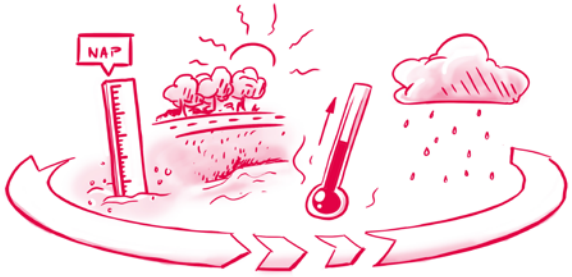

Veerkrachtig bij verandering

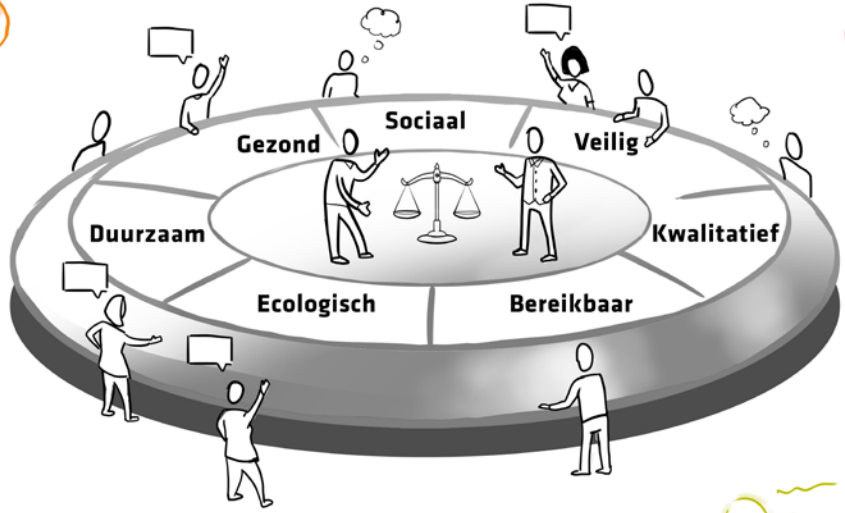

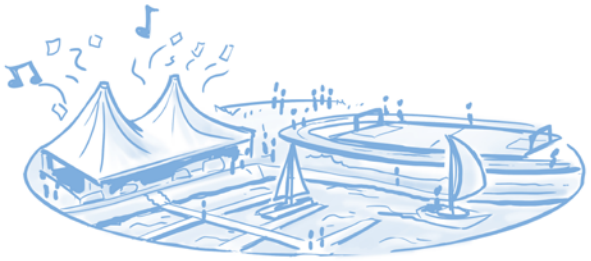

Ruimte aan recreatie

Zorg voor water en land

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Samen zetten we koers!

Tijdmachine | Samen onze koers verkennen!

Vier expedities

Er zijn legio scenario's te bedenken over hoe de toekomst van onze gemeente er uit komt te zien. In onze tijdmachine beperken we ons tot vier. Deze 'expedities' zijn beknopt en zullen niet volledig alle onderdelen van (of plekken binnen) de leefomgeving benoemen. We richten ons voor deze verdieping bewust op enkele grote actuele ruimtelijke projecten die met name in en rondom de kern Volendam spelen. Grote actuele ruimtelijke projecten die binnen onze gemeente spelen, komen op verschillende manieren samenhangend terug in elk toekomstbeeld. We kleuren daarmee bewust niet altijd binnen de politieke lijntjes. Ook leggen we met de expedities geen (politieke) keuze voor. Enerzijds gebruiken we de toekomstbeelden om samenhang tussen onderwerpen en ontwikkelingen duidelijk te maken, waarmee we het gesprek over de toekomst en individuele projecten voeden. Anderzijds illustreren we met de toekomstbeelden de werking van de omgevingsvisie; we geven richting aan de toekomst van onze gemeente met heldere ambities, maar de invulling van die ambities kan op verschillende manieren door ruimte te geven voor plannen en initiatieven.

Op basis van ons bestaande beleid en de input uit de participatie kunnen we stellen dat een algehele behoudende opstelling naar de toekomst toe geen optie is. We willenbijvoorbeeld ***voldoende woningbouw en voorzieningen*** voor iedereen. En er wordt waarde gehecht aan ***voldoende mogelijkheden voor werkgelegenheid, ondernemerschap, innovatie en onderwijs*** binnen onze gemeente. We kiezen in de tijdmachine dan ook voor expedities waarin de mate van en/of de soort ontwikkeling verschillen.

Expeditie 'nul': Niet ontwikkelen
Een behoudende opstelling ten aanzien van bijvoorbeeld woningbouw zal op ten duur leiden tot vergrijzing, minder voorzieningen en een lagere economische dynamiek in zowel de grote als de kleinere kernen. De overgebleven beroepsbevolking wordt meer aangewezen op werk buiten onze gemeente, zoals in Amsterdam, waardoor de urgentie van regionale mobiliteitsmaatregelen en investeringen zullen toenemen.

Expeditie 1: Lokale behoefte!
Lange Weeren en Purmer in basisvariant
We doen wat nodig is. We voorzien in de lokale woningbehoefte en geven ruimte aan beperkte economische groei voor lokale bedrijvigheid.

Expeditie 2: Op de kaart!
Lange Weeren en Purmer in ambitieuze variant
We zetten ons zelf op de kaart. Naast dat we in eigen woningbouwbehoefte voorzien, dragen we flink bij aan de regio. Ruim baan aan economische ontwikkeling.

Expeditie 3: Economische ambitie!
Purmer in midden of ambitieuze variant, maar geen Lange Weeren
Onze woningbehoefte lossen we uiteindelijk binnenstedelijk op. Versterken economische positie.

Expeditie 4: Woningbouw!
Lange Weeren verder benutten, maar geen Purmer
We zetten naast de Lange Weeren maximaal in op inbreiden voor de woningbouwopgave. Ruimte bestaande bedrijventerreinen optimaliseren.

Actuele ruimtelijke ontwikkelingen mei 2021

Op moment van schrijven spelen binnen de gemeente Edam-Volendam enkele potententiële grote ruimtelijke ontwikkelingen. Met name binnen en rondom de kern Volendam komen in 2021 een aantal ontwikkelingen in een beslissende fase. Deze ontwikkelingen kunnen niet los van elkaar worden gezien. Een besluit op het één heeft gevolgen voor het ander. Juist dèze ontwikkelingen komen daarom op verschillende manieren samenhangend terug in elk toekomstbeeld.

Ontwikkeling: ***De Lange Weeren***
Tijdspad: *2022-2030*
Een uitbreidingslocatie voor woningbouw van ca. 50 hectare, aan de westzijde van Volendam. Gezien de woningbehoefte van gemeente Edam-Volendam, is de Lange Weeren de aangewezen plek om in tijd, aantallen en type woningen, het juiste aanbod te realiseren.

Ontwikkeling: ***Purmer noord-oost***
Tijdspad: *2025-2035*
De ruimte op onze bestaande en verouderde bedrijventerreinen is op en onze bedrijven hebben ambitie. In het traject 'Onze Economische Toekomst 2040' is uitgesproken dat we genoeg ruimte willen voor werkgelegenheid om onze bedrijven te huisvesten. In de noord-oost hoek van de Purmer heeft gemeente Edam-Volendam daarom een Wet Voorkeursrecht gevestigd voor de realisatie van een nieuw bedrijventerrein.

Ontwikkeling: ***Transformatie industriegebied Julianaweg***
Tijdspad: *2030-2040*
Indien het bedrijventerrein in de Purmer gerealiseerd kan worden, zou op de langere termijn - en bij verplaatsing van voldoende bedrijven - het ca. 40 hectare grote industriegebied Julianaweg in aanmerking kunnen komen voor transformatie naar een gemengd woon-werkgebied.

Ontwikkeling: ***Herontwikkeling voormalige Tase terrein***
Tijdspad: *2022-2025*
Voor het voormalige Tase terrein is de visie VDPark opgesteld. Deze visie geeft op deze plek van bijna 2 hectare, naast een nieuw park, ruimte aan de bouw van ca. 100 tot 150 gestapelde woningen met daar onder een multifunctionele plint.

Ontwikkelingen: ***Maria Goretti, Seinpaal, Bokkingstraat, Deimpt***
Tijdspad: *2022-2030*
Andere grote inbreidingen die spelen zijn de invulling van het Maria Goretti terrein (ca. 80 woningen), de oude Seinpaal (ca. 50 woningen) en mogelijk ook de Bokkingstraat en de Deimpt. Samen met het voormalige Tase terrein worden met deze inbreidingen voor de kern Volendam binnenstedelijk met name appartementen gerealiseerd.

Ontwikkeling: ***Slobbeland***
Tijdspad: *2022-2030*
Slobbeland is een verouderd bedrijventerrein dat, aan het water en ingeklemd tussen de haven van Volendam en het Marinapark, een langzame verkleuring ondergaat als koppeling tussen deze gebieden.

Ontwikkeling: ***RKAV***
Tijdspad: *2030-2040*
In het kader van de Structuurvisie van 2009 is in het verleden een onderzoek gedaan naar het eventueel herontwikkelen van de voetbalvelden van de RKAV als optie voor woningbouw (zie bijlage 3 van de Structuurvisie). Destijds is daar niet voor gekozen, maar desondanks is ook dit idee in bijvoorbeeld (sociale) media op dit moment nog regelmatig onderwerp van gesprek.

Ontwikkeling: ***Herinrichting Julianaweg***
Tijdspad: *2022-2025*
Niet te verwarren met de transformatie van het industriegebied, is de voorgenomen herinrichting van de straat 'Julianaweg'; de belangrijkste ontsluitingsader van Volendam die het dorp parallel aan de dijk van de Kathammer Molen tot aan het gemaal bij de Broeckgouw doorsnijdt. Van begin tot eind gaat deze verkeersader de komende jaren op de schop.

Expeditie 1: Lokale behoefte!

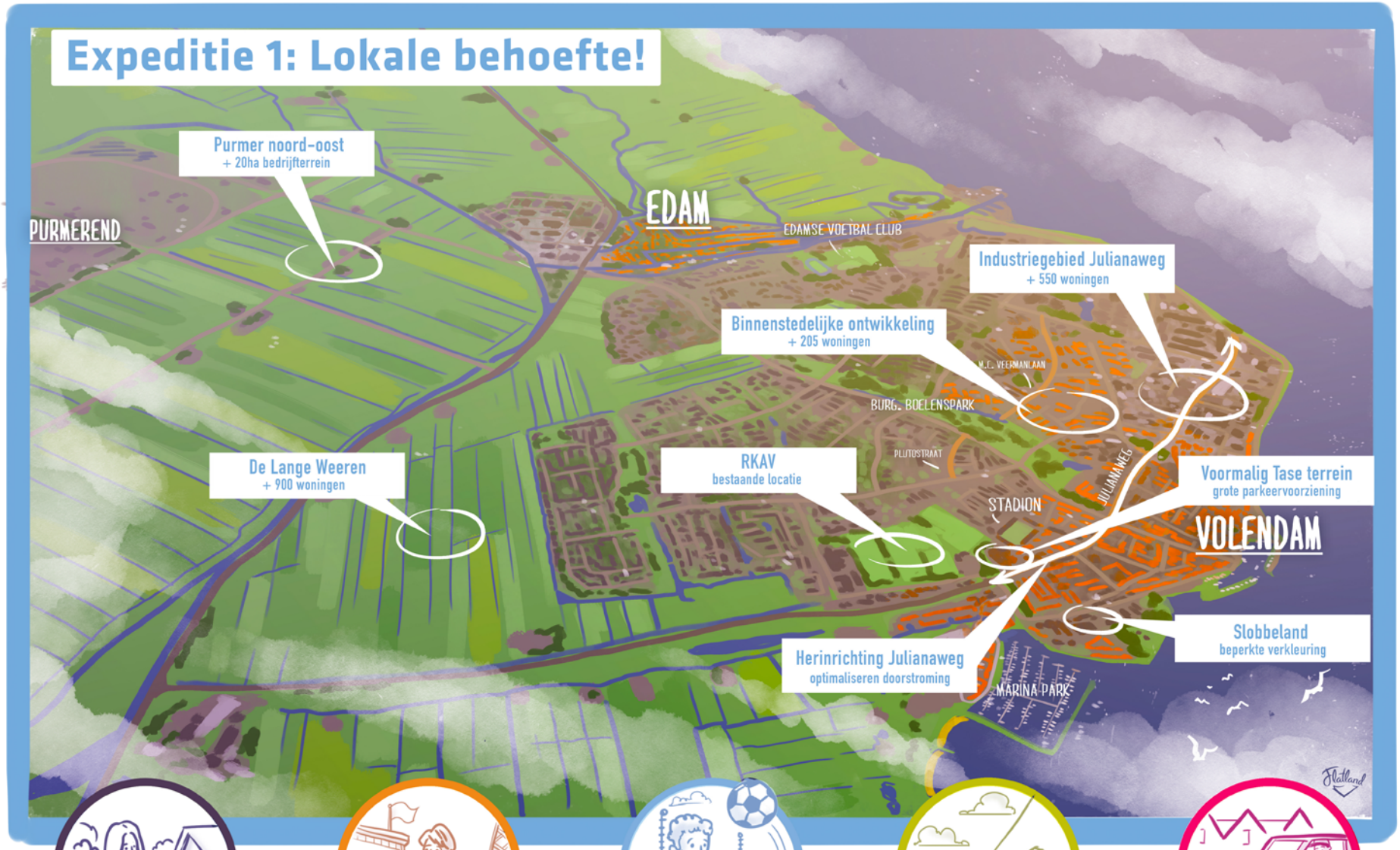

"Zo fijn dat ik in mijn dorp kan blijven wonen!"

"Ik hecht waarde aan het voortzetten van mijn bedrijf in Edam-Volendam"

"Het sportend hart blijft behouden!"

"Mooi wonen in het landschap!"

"Het rijdt lekker door, maar wel veel verharding!"

Expeditie 1: Lokale behoefte!

We doen wat nodig is. We voorzien in de lokale woningbehoefte en geven ruimte aan beperkte economische groei voor lokale bedrijvigheid.

In de Lange Weeren worden 900 woningen gerealiseerd, waarvan 750 voor de locale behoefte van de kern Volendam (en 20% regionaal). Precies voldoende woningen voor de uitbreidingsbehoefte van Volendam tot het jaar 2030, die naast de 205 woningen op binnenstedelijke ontwikkellocaties nodig zijn. Richting 2030 wordt in de Purmer een nieuw bedrijventerrein gerealiseerd dat beperkt ruimte biedt aan de economische groei van lokale bedrijvigheid. Naast ontwikkelruimte voor lokale bedrijven, maken we daarmee voor de periode van 2030 tot 2040 ook binnenstedelijk ruimte voor een transformatie van het industriegebied Julianaweg, waarbij ruimte wordt geboden voor een woon-werkgebied met ca. 550 woningen. Hierdoor is verdere uitbreiding van de Lange Weeren niet nodig en houden we daar ons landschap in stand. Het aantal extra te realiseren woningen voor de kern Volendam komt op 1505, wat de totale extra woningbehoefte is van de kern Volendam tot aan 2040. We maken daarmee niet alleen het juiste aantal, maar ook het juist type woningen. Omdat het nieuwe bedrijventerrein in de Purmer beperkt ruimte biedt voor een uitbreiding van bedrijvigheid, kan het Slobbeland (slechts) een beperkte verkleuring ondergaan. We moeten immers ook zuinig omgaan met onze bestaande werklocaties. De rol die dit gebied potentieel kan spelen in het aantrekken van een ander segment bezoeker (toerisme) of vrijetijdsvoorzieningen voor de inwoners van Edam-Volendam wordt daarmee tot bepaalde hoogte benut. De RKAV verplaatsen we niet. Dit gebied blijft het sportend hart van Volendam. De 755 extra binnenstedelijke woningen hebben een ingrijpend gevolg voor de ontwerpopgave van de herinrichting van de Julianaweg. We optimaliseren de doorstroming van de Julianaweg door langsparkeerplaatsen uit het profiel te halen en deze in grote gezamenlijke parkeervoorzieningen op het AMVO terrein en het Tase terrein onder te brengen. We lossen daarmee ook het bestaande parkeerprobleem van de RKAV en FC Volendam op. Daarmee is er geen ontwikkelruimte voor woningbouw of andere functies op het voormalig Taseterrein.

Indicatief overzicht ontwikkelingen expeditie 1

De Lange Weeren	900 woningen
Purmer noord-oost	20ha
Transformatie Industriegebied Julianaweg	550 woningen
Herontwikkeling voormalige Tase terrein	grote parkeervoorziening
Andere binnenstedelijke ontwikkelingen	205 woningen
Slobbeland	beperkte verkleuring
RKAV	bestaande locatie
Herinrichting Julianaweg	optimaliseren doorstroming

Effecten expeditie 1 op onze hoofdthema's

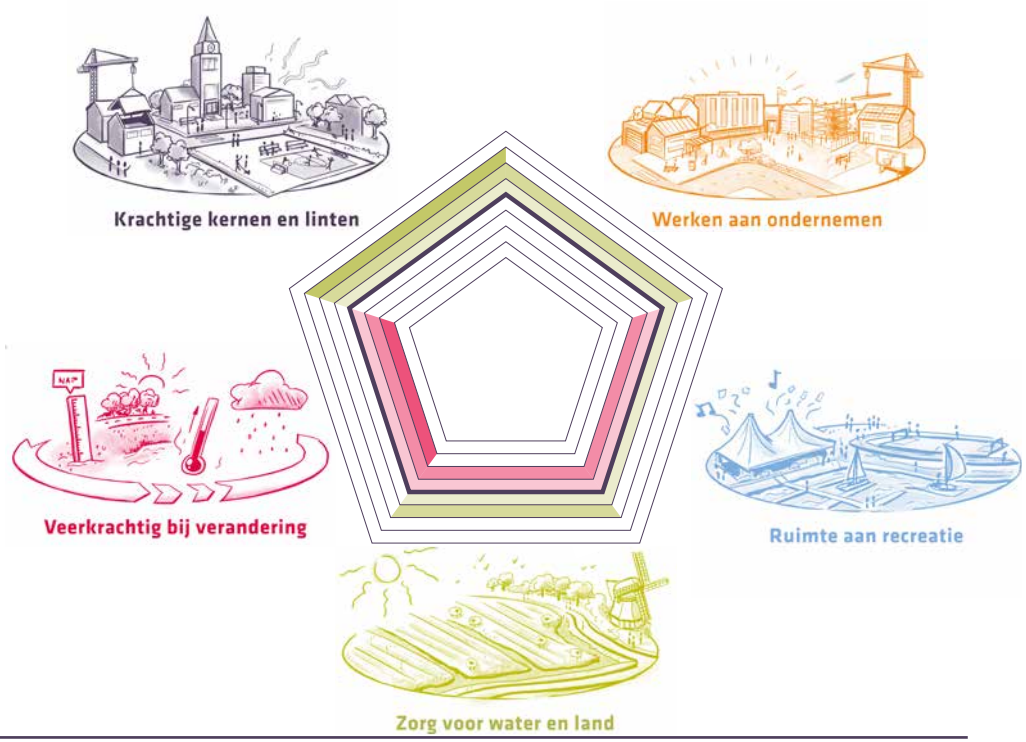

Expeditie 2: Op de kaart!

"We bouwen ook voor de regio!"

"Ruimte genoeg voor economische ontwikkeling"

"Als de morgen is gekooomen!"

"Waar is het landschap gebleven?"

"Duurzaam bereikbaar!"

Expeditie 2: Op de kaart!

We zetten ons zelf op de kaart. Naast dat we in eigen woningbouwbehoefte voorzien, dragen we flink bij aan de regio. Ruim baan aan economische ontwikkeling.

In de Purmer realiseren we een multifunctioneel bedrijventerrein van 60 hectare, met ruimte voor lokale en regionale ondernemers, een nieuw voetbal stadion van FC Volendam, een sportcampus en een evenementenlocatie. We breiden maximaal uit en benutten al onze binnenstedelijke mogelijkheden voor woningbouw voor onze eigen behoefte en die van de regio. We bouwen in totaal twee keer zoveel woningen als dat we voor de kern Volendam nodig hebben. Tot 2030 bouwen we in de Lange Weeren 1750 woningen en we voegen binnenstedelijk 355 woningen toe. Na 2030 richten we ons bij de bouw van 1000 woningen volledig op binnenstedelijke ontwikkeling; de transformatie van het industriegebied biedt plaats aan 700 woningen en de voetbalvelden van de RKAV aan 300. De RKAV wordt onderdeel van de sportcampus in de Purmer. Slobbeland wordt volledig getransformeerd naar een dynamisch gebied met recreatieve, toeristische en vrijetijdsvoorzieningen. Door alle binnenstedelijke ontwikkelingen zijn zeer ingrijpende maatregelen noodzakelijk voor het verkeerssysteem van Volendam. We accepteren een toename van verkeersopstoppingen op de Julianaweg, maar nemen maatregelen om dit zo min mogelijk te laten gebeuren. Zodoende wordt onder andere betaald parkeren ingevoerd met één ontheffing per huishouden in het centrum, om gemotoriseerd verkeer naar het centrum te ontmoedigen. We vangen het toeristische verkeer af bij het Marinapark; Slobbeland vormt immers een interessante aanvulling op en schakel naar de haven van Volendam voor bezoekers. Stadion wordt station. De locatie van het oude stadion van FC Volendam wordt herontwikkeld ten behoeve van een regionaal elektrisch busstation. De verplaatsing van het stadion komt de veiligheid van het centrum van Volendam ten goede en leidt in Edam tot de mogelijkheid om de vesting met singel te ‘repareren’. De Mgr. C. Veermanlaan wordt verbonden met de Jupiterlaan/Plutostraat. De doorsnijding van het Boelenspark grijpen we aan om onder de weg functies aan het park toe te voegen. We verleggen de Zuidpolderlaan in het verlengde van de derde ontsluitingsweg en compenseren dit met een groene invulling aan Edamse zijde.

Overzicht ontwikkelingen expeditie 2

De Lange Weeren	1750 woningen
Purmer noord-oost	60ha, multifunctioneel
Transformatie Industriegebied Julianaweg	700 woningen
Herontwikkeling voormalige Tase terrein	150 woningen
Andere binnenstedelijke ontwikkelingen	205 woningen
Slobbeland	doorgaande verkleuring
RKAV	300 woningen
Herinrichting Julianaweg	acceptatie drukte, mitigerende maatregelen, aanpassing verkeerssysteem

Effecten expeditie 2 op onze hoofdthema's

Expeditie 3: Economische ambitie!

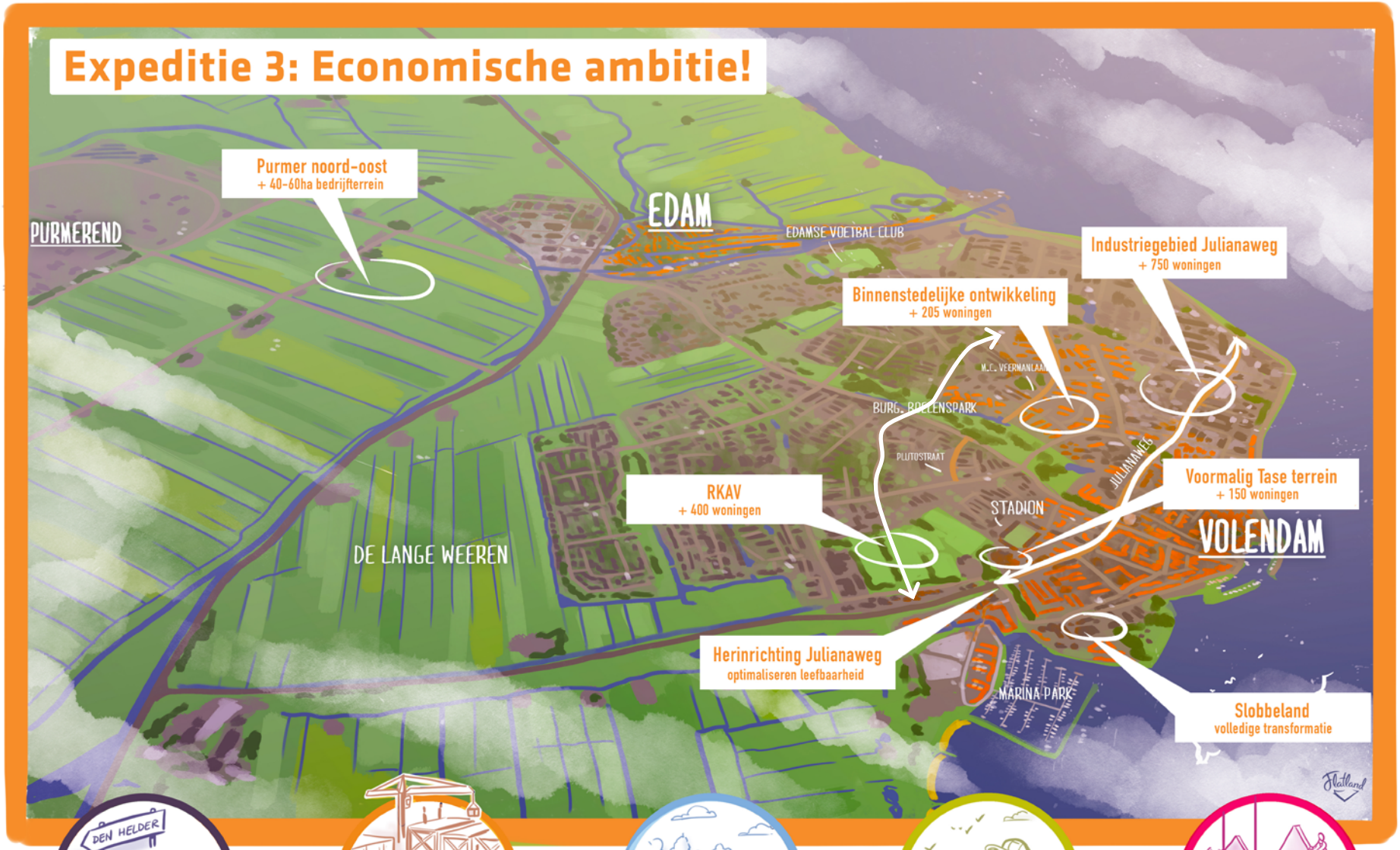

"Deze huizenprijzen kunnen we niet betalen!"

"Voldoende werkgelegenheid!"

"Altijd wat te beleven op het Slobbeland!"

"We houden BPL in stand"

"Houtbouw regio van Nederland!"

Expeditie 3: Economische ambitie!

Onze woningbehoefte lossen we uiteindelijk binnenstedelijk op. Versterken economische positie.

De Lange Weeren wordt niet gerealiseerd. We bouwen niet voor de regionale behoefte en we houden het Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL) in stand. We zijn richting 2030 langere tijd niet in staat om het juiste aantal en type woningen te realiseren voor een groeiende vraag doordat onze laatste mogelijkheid tot uitbreiding er niet komt. Huizenprijzen stijgen verder als gevolg van de schaarste die ontstaat. Starters op de woningmarkt staan voor een ondoenlijke opgave. We kunnen nog geen woningen op industriegebied Julianaweg realiseren, omdat we daarmee de bestaande bedrijven zouden belemmeren in hun bedrijfsvoering. Toch willen we ergens onze ambities voor woningbouw waar maken. Uiteindelijk kiezen we er voor om - na enkele binnenstedelijke ontwikkelingen (205 woningen) en de ontwikkeling van het voormalige Tase terrein (150 woningen) - het RKAV terrein te ontwikkelen en daar met een compact stedenbouwkundige plan 400 woningen te realiseren. De RKAV verhuist tijdelijk naar EVC in Edam. De clubs maken tijdelijk samen effectief en intensief gebruik van kunstgrasvelden. Uiteindelijk verhuist de RKAV naar de Purmer, waar intussen na 2030 een multifunctioneel bedrijventerrein wordt gerealiseerd, waar sport en bedrijvigheid hand in hand gaat. Lokale en regionale bedrijven vormen samen een circulair bedrijventerrein waar slim wordt omgegaan met energie- en grondstofstromen. We worden de houtbouwregio van Nederland en innovatie leidt tot meer circulaire toepassingen voor de bouw! Huizenprijzen in Volendam blijven hoog. Tot 2030 komen we 200 woningen tekort om in de behoefte van de kern Volendam te voorzien. We schuiven deze opgave door naar de periode van 2030 tot 2040. Door het multifunctionele bedrijventerrein in de Purmer, kunnen we uiteindelijk op industriegebied Julianaweg 750 woningen toevoegen. Slobbeland kan volledig transformeren ten goede van vrijetijdsvoorzieningen en recreatie. We willen, ondanks dat de verkeersdruk toeneemt, dat de weg 'Julianaweg' leefbaar wordt en uitnodigt om lopend of fietsend naar het centrum te komen. De Mercuriuslaan - Torenvalkstraat - Reigerstraat - Schoklandstraat richten we als de primaire ontsluiting van Volendam in, die een ring rond het centrum vormt.

Overzicht ontwikkelingen expeditie 3

De Lange Weeren	0 woningen
Purmer noord-oost	40 - 60 ha
Transformatie Industriegebied Julianaweg	750 woningen
Herontwikkeling voormalige Tase terrein	150 woningen
Andere binnenstedelijke ontwikkelingen	205 woningen
Slobbeland	volledige transformatie
RKAV	400 woningen
Herinrichting Julianaweg	optimaliseren leefbaarheid, 'ringweg Volendam'

Effecten expeditie 3 op onze hoofdthema's

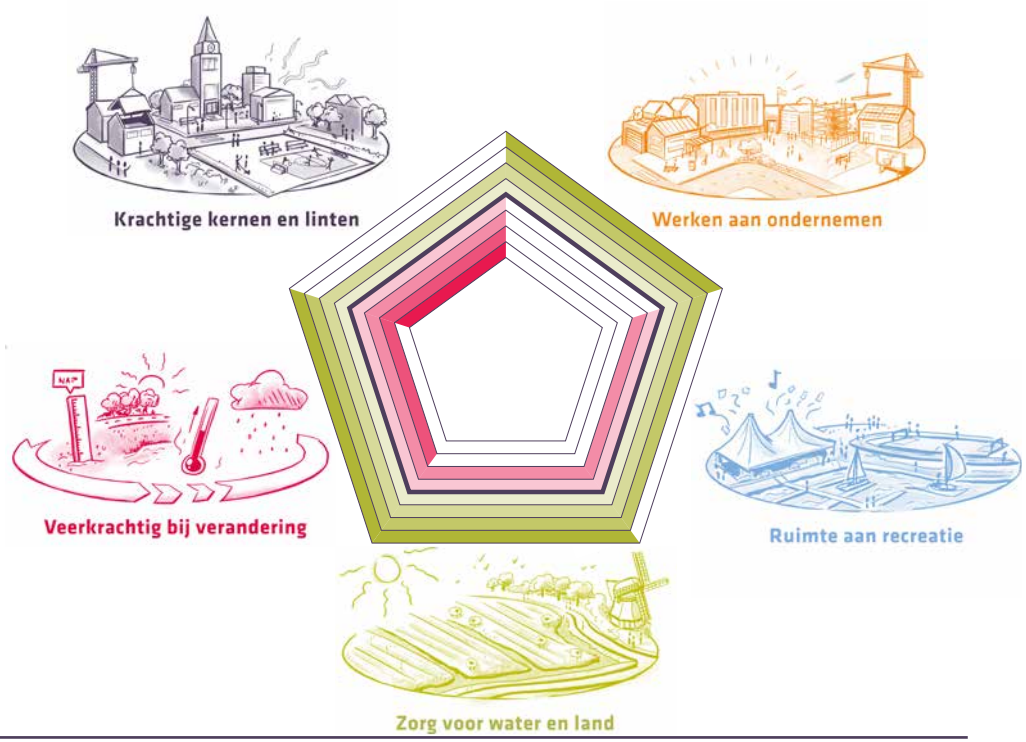

Expeditie 4: Woningbouw!

"Voldoende woningen voor iedereen, voor nu en later!"

"Dan maar uitbreiden de hoogte in. Maar wat moet ik met mijn wagenpark?"

"Voor iedereen voldoende ruimte om te sporten!"

"Fijn dat ik mijn bedrijf voort kan zetten!"

"We moeten echt iets doen aan de hitte en wateroverlast!"

Expeditie 4: Woningbouw!

We zetten naast de Lange Weeren maximaal in op inbreiden voor de woningbouwopgave. Ruimte bestaande bedrijventerreinen optimaliseren.

Bedrijventerrein Purmer wordt niet gerealiseerd. Het gebied blijft groen en agrarisch. De Lange Weeren wordt in twee fases ontwikkeld, om in de behoefte tot 2030 en 2040 te voorzien. De twee fases samen bieden in totaal ruimte aan 1750 woningen. Op de overige inbreidingslocaties worden 200 woningen gerealiseerd, waardoor er minder verdichting in de bestaande kern ontstaat. Met het totaal te realiseren aantal van 1950 woningen dragen we deels ook bij aan regionale woningbouwopgave. De voetbalorganisatie blijft op de locatie in het centrum van Volendam. De Tase-locatie, extra kunstgrasvelden en samenwerking met EVC worden benut om aan een extra ruimtevraag voor de voetbal te voldoen als gevolg van de bevolkingsgroei. Voldoende werkgelegenheid dicht bij huis is voor ons belangrijk. Omdat de Purmer niet door gaat, zijn we genoodzaakt om bedrijventerrein Julianaweg volledig te optimaliseren en ruimte in de hoogte benutten. Slobbeland ondergaat geen verdere verkleuring. Alleen zo kunnen lokale ondernemers verleid worden om de gemeente niet te verlaten. De mogelijkheden tot optimalisatie van het huidige industriegebied zijn beperkt. We hebben in verhouding een grote beroepsbevolking. Het aantal werkplekken kan richting 2040 onvoldoende meegroeien met de verder gegroeide beroepsbevolking als gevolg van de woningen die in en rondom de kern Volendam zijn gerealiseerd. We blijven dus ook voor een groot deel gericht op werkgelegenheid buiten de gemeente, in met name Amsterdam. De N247 is daardoor een groeiend probleem en loopt dagelijks vast. We dringen regionaal aan op het verbreden van de weg en de tunnel in Broek in Waterland. Binnen de kern Volendam nemen beperkte maatregelen om de doorstroming op de Julianaweg te verbeteren. De vele aantakkingen proberen we zo veel mogelijk te beperken en een 'ovotonde' zorgt ter hoogte van de Zeestraat voor een verbetering van de verkeersroulatie. Door uitbreiding in het landschap en de verdichting op het industriegebied Julianaweg, moet er worden ingezet op de versterking van ecologische structuren en maatregelen voor klimaatadaptatie binnen de stedelijke omgeving om hittestress en waterproblemen te voorkomen.

Overzicht ontwikkelingen expeditie 4

De Lange Weeren	1750 woningen
Purmer noord-oost	0 ha
Transformatie Industriegebied Julianaweg	0 woningen, verdichting voetbal
Herontwikkeling voormalige Tase terrein	200 woningen
Andere binnenstedelijke ontwikkelingen	geen verdere verkleuring
Slobbeland	bestaande locatie (uitbreiden)
RKAV	beperkte maatregelen
Herinrichting Julianaweg	

Effecten expeditie 4 op onze hoofdthema's

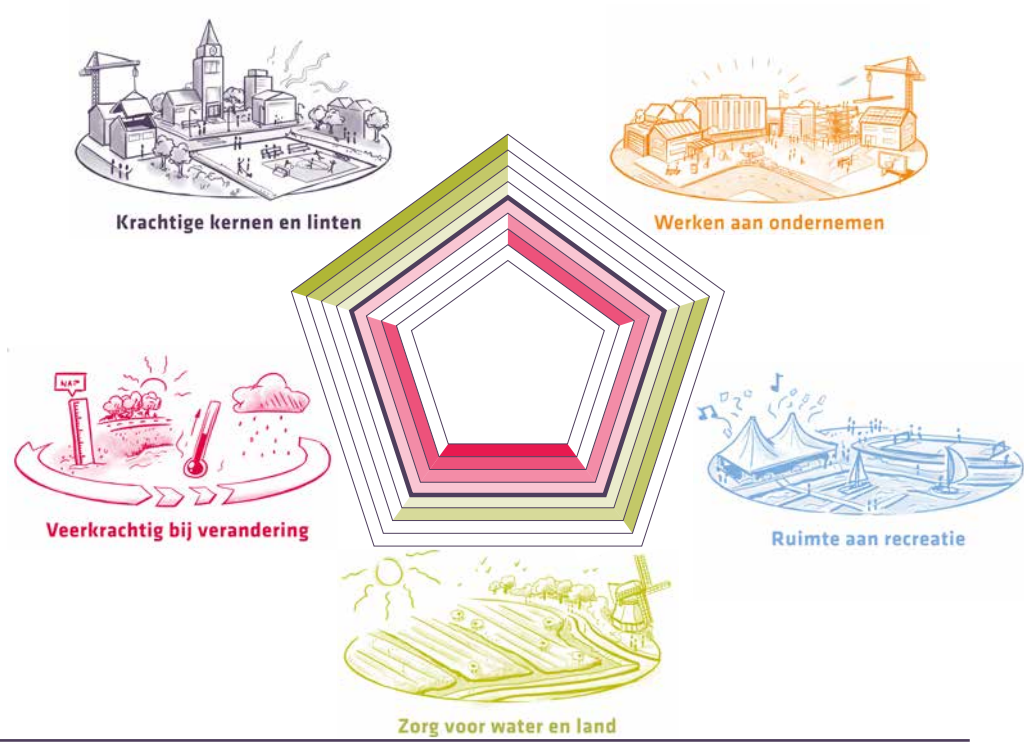

Slotwoord | En nu een ontwerp omgevingsvisie!

We stappen weer uit de tijdmachine
Deze verdiepingsslag heeft ons voorbeelden gegeven van de samenhang tussen onze hoofdthema's en onderwerpen binnen onze leefomgeving. Keuzes op het ene vlak hebben effect op het andere. Dit inzicht kan het debat voeden en is daarmee van waardevolle betekenis bij besluitvorming. Welke keuzes maken we? Welke effecten verwachten we? En hoe willen we daar mee om gaan? Individuele projecten hoeven daarom niet te wachten op een omgevingsvisie. Er ligt immers bestaand beleid, waarop - met het inzicht op samenhang - (politieke) afwegingen gemaakt kunnen worden. Wel is het zo dat de keuzes, die in de processen van individuele ontwikkelingen plaatsvinden, invloed hebben op de mogelijkheden die we wel of niet open houden in de uitvoering van onze gezamenlijke visie en ambities.

En nu een ontwerp omgevingsvisie!
Omgekeerd geldt hetzelfde; de uitwerking van de omgevingsvisie hoeft we niet te wachten op individuele projecten. In de ontwerp omgevingsvisie bouwen we ten aanzien van visie en ambities verder op onze koers van het bestaande beleid (verkenningen, stap 1) en de participatie (gesprek over ambitie, stap 2). Voor de uitwerking van de omgevingsvisie ligt er wel een grote uitdaging om in een uitvoeringsparagraaf met concrete programma's en projecten de juiste balans tussen thema's en onderwerpen te vinden. Dat hebben de expedities ons aangetoond. Hoe kunnen we de positieve effecten maximaal vergroten? Waar geven we ruimte? Waar geven we richting?

Wat kunt u verwachten van de ontwerp omgevingsvisie?
Onze koers werken we uit en maken we steeds duidelijker. We baseren ons op de stappen die we eerder samen hebben doorlopen. De hoofdthema's werken we uit in visie en ambities. In een uitvoeringsparagraaf nemen we eerste stappen tot programma's en projecten. In de ontwerp omgevingsvisie zullen we ook ingaan op de 'sturingsfilosofie' van onze gemeente. Daarmee geven we aan welke rol wij voor ons zelf zien en voor welke onderwerpen wij op anderen rekenen. Hoe willen wij onze leefomgeving beschermen, beheren, gebruiken en ontwikkelen? Daarbij hebben we ook een uitnodigende aanpak voor initiatieven in de maak!

Wat kunt u bij de volgende stap verwachten?

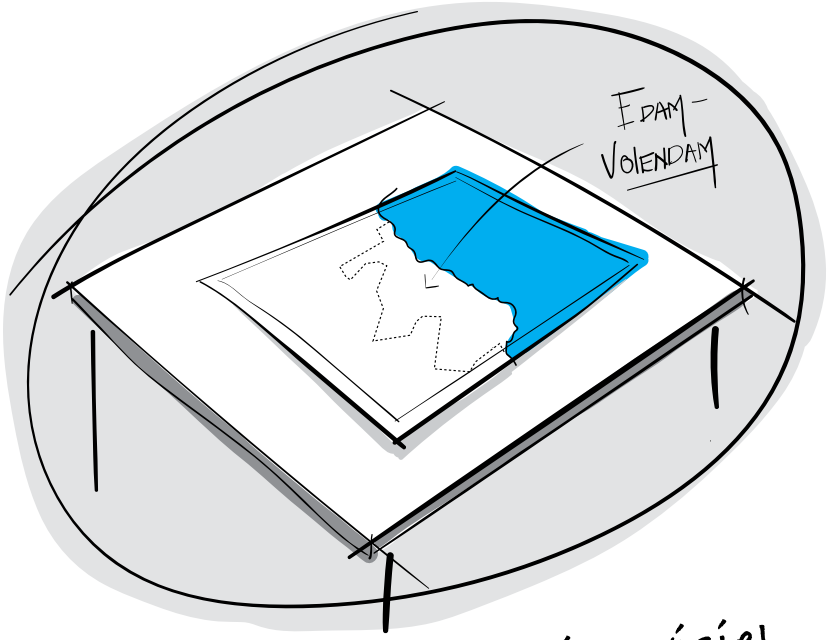

ontwerp omgevingvisie!

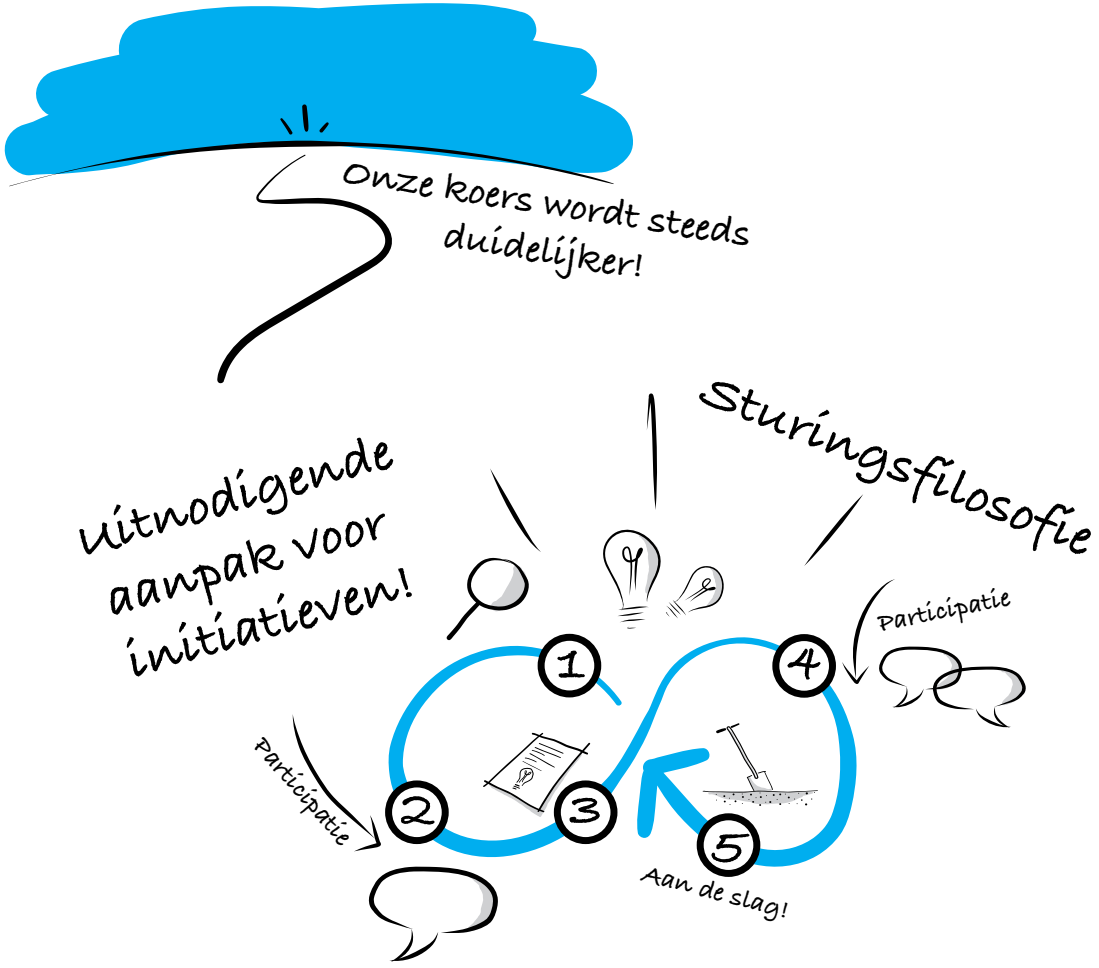

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Colofon

Document: Tijdmachine
Het voorliggende document is een uitgave van Gemeente Edam-Volendam.

Gemeente Edam-Volendam maakt een omgevingsvisie! Een omgevingsvisie is een nieuw beleidsinstrument onder de Omgevingswet dat richting geeft aan de toekomst van de gemeente.

Het maken van de visie en het bepalen van de koers doen we graag samen! Het voorliggende document is een verdieping van de derde stap in het proces; de uitwerking van onze ontwerp omgevingsvisie. Met vier toekomstscenario's verkennen we in dit document daarvoor eerst onze koers, die we voor onze omgevingsvisie na stap 1 en 2 hebben ingezet.

Datum
01 JUNI 2021

Status
COLLEGE VAN B&W
08 JUNI 2021
VASTGESTELD

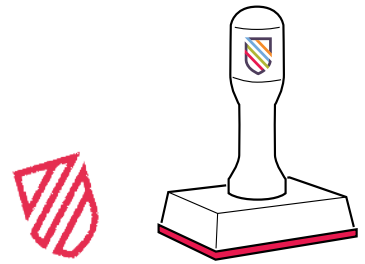

GEMEENTERAAD EDAM-VOLENDAM
10 JUNI 2021 (THEMARAAD)
OPINIËREND BEHANDELD

Heeft u vragen over de omgevingsvisie?

omgevingsvisie@edam-volendam.nl

Samen zetten we koers!

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Ondernemend en betrokken.

Omgevingsvisie

Gemeente **EDAM-VOLENDAM**

Samen zetten we koers!

W. van der Knoopdreef 1
1132 KN Volendam
Telefoon: 0299-398398
Email: info@edam-volendam.nl

www.edam-volendam.nl

Woningmarktanalyses per kern

Gemeente Edam-Volendam

20 april 2020

Bouwsteen voor Omgevingsvisie en Woonvisie

COMPANEN ADVIES VOOR WONINGMARKT EN LEEFOMGEVING

COMPANEN ADVIES VOOR WONINGMARKT EN LEEFOMGEVING

DATUM	20 april 2020
TITEL	Woningmarktanalyses per kern
OPDRACHTGEVER	Gemeente Edam-Volendam
AUTEUR(S)	Pim Tiggeloven (Companen)
PROJECTNUMMER	385.113
STATUS	Bouwsteen voor Omgevingsvisie en Woonvisie

Tivolilaan 205
6824 BV Arnhem
Postbus 1174
6801 BD Arnhem

info@companen.nl
www.companen.nl
(026) 351 25 32

BTW NL001826517B01
IBAN NL95RABO0146973909
KVK 09035291

Inhoud

1 Inleiding **4**
1.1 Aanleiding voor de woningmarktanalyse 4
1.2 Opbouw van de woningmarktanalyse 4

2 Trends op gemeenteniveau **6**
2.1 Bevolkingsontwikkeling afgelopen jaren 6
2.2 Woningmarktontwikkelingen 7

3 Kenmerken van de woningvoorraad **11**
3.1 Levensloopgeschiktheid van de woningvoorraad 12
3.2 Energiezuinigheid van de voorraad 14
3.3 Gerealiseerde woningbouw 15

4 Toekomstige woningbehoefte **16**
4.1 Benodigde omvang sociale huurvoorraad 18
4.2 Fricties op de woningmarkt 19

5 Trends op kern- en wijkniveau **21**
5.1 Edam 21
5.2 Edam - Oude Kom 23
5.3 Edam - Singelwijk 25
5.4 Edam - Molenbuurt 27
5.5 Volendam 29
5.6 Volendam - Oude Kom 31
5.7 Volendam - Munnikeveld 33
5.8 Volendam - Blokgouw 35
5.9 Volendam - Middengebied 37
5.10 Volendam - Broeckgouw 39
5.11 Oosthuizen 41
5.12 Overige kernen 43

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor de woningmarktanalyse

In 2020 stelt de Gemeente Edam-Volendam haar Omgevingsvisie op. Hierin geeft de gemeente haar visie op de toekomstige ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente weer. Het is van belang dat deze visie goed onderbouwd wordt. Hoe staan de verschillende kernen en wijken er anno 2020 voor? Hoe ziet de kwaliteit van de bestaande woningvoorraad eruit? Met welke toekomstige woonbehoefte dienen we rekening te houden (zowel kwantitatief als kwalitatief)?
Een belangrijke bouwsteen voor de Omgevingsvisie is de gemeentelijke woonvisie. Deze woonvisie is in 2017 vastgesteld. Vanwege de grote dynamiek op de woningmarkt en het beleid op dit vlak wenst de gemeente komende jaar ook de uitgangspunten van de woonvisie tegen het licht te houden en waar nodig te actualiseren. Ook voor deze actualisatie is het van belang om over de meest actuele cijfers te beschikken als het gaat om de huidige samenstelling van de woningvoorraad en de toekomstige woningbehoefte.

1.2 Opbouw van de woningmarktanalyse

Hoewel de Omgevingsvisie veel meer beleidsterreinen bestrijkt, richten we ons in deze analyse specifiek op de ontwikkelingen op de woningmarkt. We geven eerst inzicht in enkele ontwikkelingen op gemeenteniveau, alvorens in te zoomen op de verschillende kernen en de te onderscheiden wijken in Edam en Volendam.

Analyses op gemeenteniveau

In hoofdstuk 2 komen recente ontwikkelingen op de woningmarkt aan bod; zowel demografische ontwikkelingen als de trends op de koop- en huurwoningmarkt. Hoofdstuk 3 gaat in op de samenstelling van de huidige woningvoorraad. In hoofdstuk 4 gaan we in op de kwantitatieve en kwalitatieve woningbehoefte.

Factsheets per wijk en kern

Hoofdstuk 5 geeft de uitkomsten per wijk (voor Edam en Volendam) en per kern weer. In deze factsheets zijn de volgende gegevens te vinden:

- Huidige huishoudenssamenstelling 2020 (Bron: BRP-registratie gemeente Edam-Volendam, Peildatum: 1 maart 2020)
- Verwachte ontwikkeling huishoudenssamenstelling 2020-2030 (Bron: CBS i.c.m. prognose Companen). Deze analyse is alleen op kernniveau uitgevoerd.
- Huidig te koop staand woningaanbod (Bron: Funda, Peildatum: 1 maart 2020)
- Samenstelling huidige woningvoorraad naar woningtype 2020 (Bron: WOZ-registratie gemeente Edam-Volendam, Peildatum: 1 maart 2020)
- Samenstelling huidige woningvoorraad naar woz-waarde 2020 (Bron: WOZ-registratie gemeente Edam-Volendam, Peildatum: 1 maart 2020)
- Samenstelling huidige woningvoorraad naar vastgesteld / voorlopig energielabel 2020 (Bron: BAG-registratie, Peildatum: 1 maart 2020)
- Bewoning woningvoorraad naar woningtype en huishoudenstype (Bron: BRP / WOZ-registratie gemeente Edam-Volendam, Peildatum: 1 maart 2020)

- Potentiële levensloopgeschikt van huidige woningvoorraad (Bron: WOZ-registratie gemeente Edam-Volendam, Peildatum: 1 maart 2020)
- Potentiële levensloopgeschiktheid van woningen die bewoond worden door huishoudens van 75 jaar en ouder (Bron: BRP / WOZ-registratie gemeente Edam-Volendam, Peildatum: 1 maart 2020)

Toelichting bij huishoudensprognose op kernniveau

In de hoofdrapportage is een huishoudensprognose op kernniveau weergegeven. Deze prognose geeft inzicht in de toekomstige kwantitatieve woningbehoefte. In de factsheets is deze huishoudensprognose verder uitgesplitst naar huishoudenstype. Daarmee wordt duidelijk welke leeftijdsgroepen de komende jaren zullen toe- of afnemen. Voor de ontwikkeling van de huishoudenssamenstelling op kernniveau zijn we uitgegaan van de verwachte trends op het gebied van geboorte en sterfte.

Echter, in de praktijk kunnen zich ook migratiebewegingen voordoen die we nu nog niet geheel kunnen voorzien, maar die wel invloed zullen hebben op de toekomstige huishoudenssamenstelling. Voorbeelden hiervan zijn: grotere kernen die een sterke aantrekkingskracht hebben op oudere huishoudens vanwege het voorzieningenniveau of geschikt woningaanbod. Hierdoor kan in de praktijk de vergrijzing sneller ontwikkelen dan op basis van de lokale demografische trends.

Kleine kernen kunnen vanwege het ontbreken van voorzieningen misschien minder aantrekkelijk worden voor ouderen, waardoor de vergrijzing juist wordt afgeremd ten opzichte van de huidige prognose. Dit kan er mogelijk toe leiden dat ook de totale ontwikkeling van een kern wordt afgeremd. Als een kern (bijvoorbeeld qua ligging of woningaanbod) een grote aantrekkingskracht heeft, kan een eventueel vertrek van senioren gecompenseerd worden door een verhoogde instroom van gezinnen.

De ontwikkeling van de huishoudenssamenstelling op kernniveau (factsheets) moeten daarom vooral gezien worden als een indicatieve benadering, gebaseerd op de huidige lokale demografische trends.

2 Trends op gemeenteniveau

2.1 Bevolkingsontwikkeling afgelopen jaren

Op 1 januari 2019 telde de gemeente Edam-Volendam ruim 36.000 inwoners. Daarmee is de bevolking in de afgelopen vijf jaar met 700 inwoners toegenomen. Dit wordt komt deels door een geboorteoverschot (al neemt dit overschot wel langzaam maar zeker af), maar vooral door een sterk positief migratiesaldo.

Figuur 2.1: Gemeente Edam-Volendam. Bevolkingsontwikkeling 2010-2018.

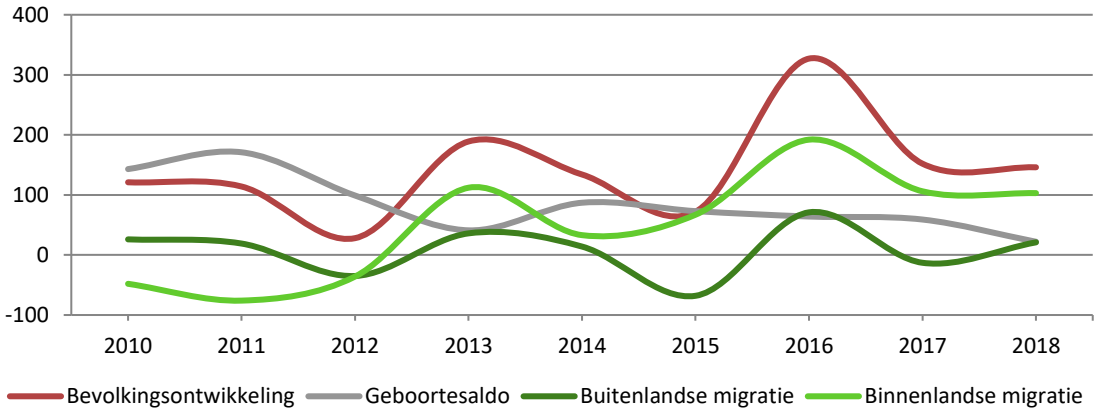

Bron: CBS (2020)

Als we nader inzoomen op de verhuisbewegingen in de afgelopen jaren, valt te zien dat er sprake is van een structureel vertrekoverschot van jongeren tussen de 15 en 24 jaar. Het betreft een doelgroep die vaak vanwege werk of studie verhuisd. Wel zien we dat het vertrekoverschot onder jongeren door de jaren heen relatief constant was. Daar staat tegenover dat sinds 2013 er sprake is van een vestigingsoverschot van gezinnen met kinderen (combinatie van de 0-14 jaren en 25-49 jarigen). Dit ontwikkeling van de Broeckgouw (waar relatief veel woningen gericht op gezinnen zijn gebouwd) zal hierin een belangrijke factor zijn geweest.

Figuur 2.2: Gemeente Edam-Volendam: Migratiesaldo naar leeftijdscategorie (2010-2019).

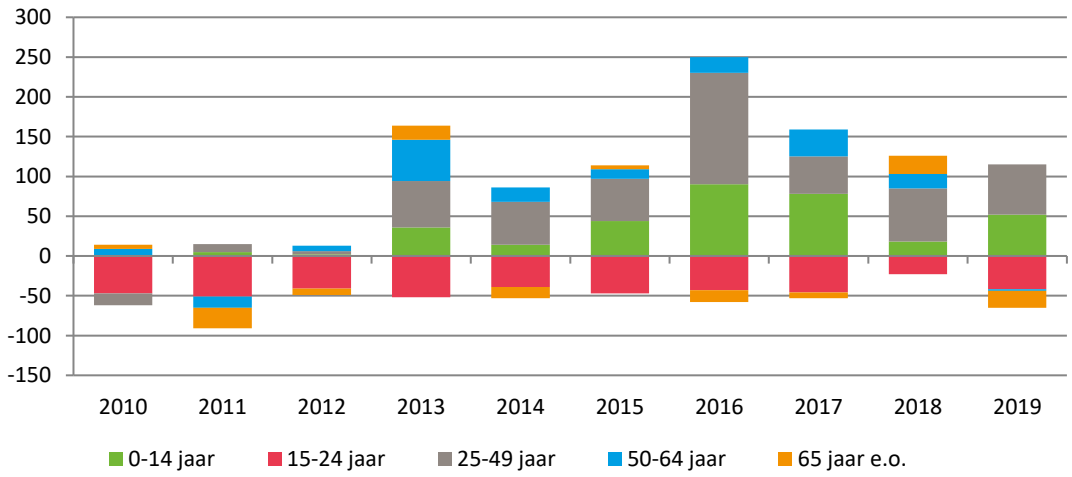

Bron: CBS (2020)

Migratie naar richting

Mensen die zich de afgelopen jaren in de gemeente Edam-Volendam hebben gevestigd, kwamen vooral uit Purmerend en Amsterdam. Het aantal vestigers uit deze gemeenten is de afgelopen jaren ook toegenomen. Dat geldt ook voor de meeste andere regiogemeenten. In absolute zin nam het aantal vestigers vanuit Purmerend het sterkst toe (+57 ten opzichte van vijf jaar eerder).

Figuur 2.3: Gemeente Edam-Volendam. Aantal vestigers in de gemeente uit omliggende gemeenten (2014-2018).

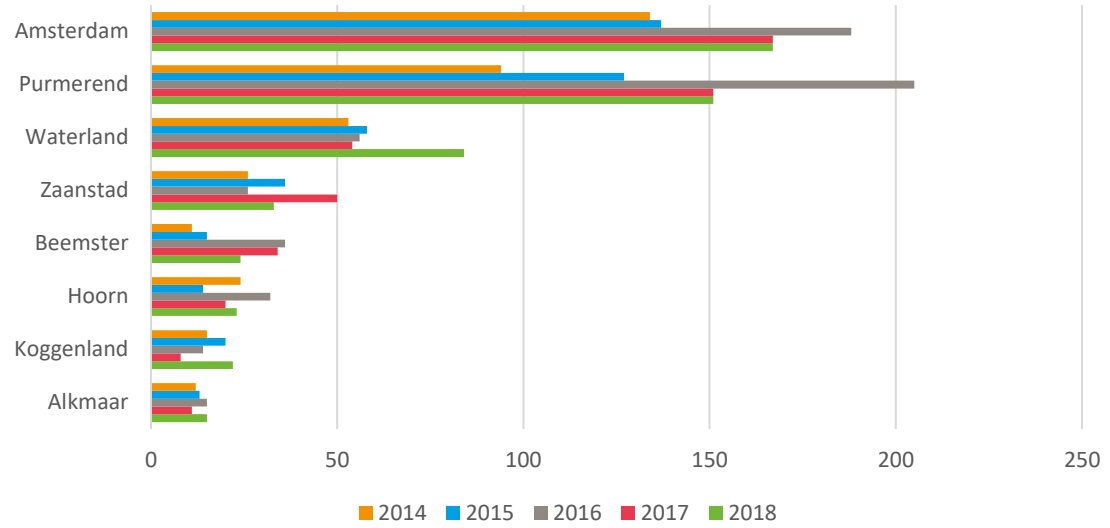

Bron: CBS (2020).

Tegenover de vestiging van huishoudens staat ook het vertrek van huishoudens uit de gemeente Edam-Volendam naar andere gemeenten. Met de gemeenten Amsterdam, Purmerend, Waterland en Zaanstad kende Edam-Volendam de afgelopen vijf jaar een positief migratiesaldo. Met andere regiogemeenten was er sprake van een (in meer of mindere mate) negatief migratiesaldo.

Tabel 2.1: Gemeente Edam-Volendam. Migratiesaldo naar richting (2014-2018)

	Vestiging	Vertrek	Migratiesaldo
Amsterdam	793	591	+202
Purmerend	728	568	+160
Waterland	305	146	+159
Zaanstad	171	111	+60
Beemster	120	128	-8
Koggenland	79	97	-18
Alkmaar	66	94	-28
Hoorn	113	211	-98
Overig Noord-Holland	655	671	-16
Overig Nederland	872	784	+88

Bron: CBS (2020)

2.2 Woningmarktontwikkelingen

In de afgelopen jaren is de druk op de woningmarkt verder toegenomen. Dat geldt zeker ook voor de gemeente Edam-Volendam. Na het dieptepunt in 2013 steeg de gemiddelde transactieprijs voor een koopwoning snel. In 2013 lag de gemiddelde transactieprijs nog op ongeveer €196.000. In 2019 was dat

gemiddeld €326.000; een stijging van +66% ten opzichte van 2013. Ter vergelijking de gemiddelde prijsstijging in Noord-Holland was +63% en landelijk +44%.

Figuur 2.4: Gemeente Edam-Volendam. Ontwikkeling transactieprijs bestaande koopwoningen 2010-2019.

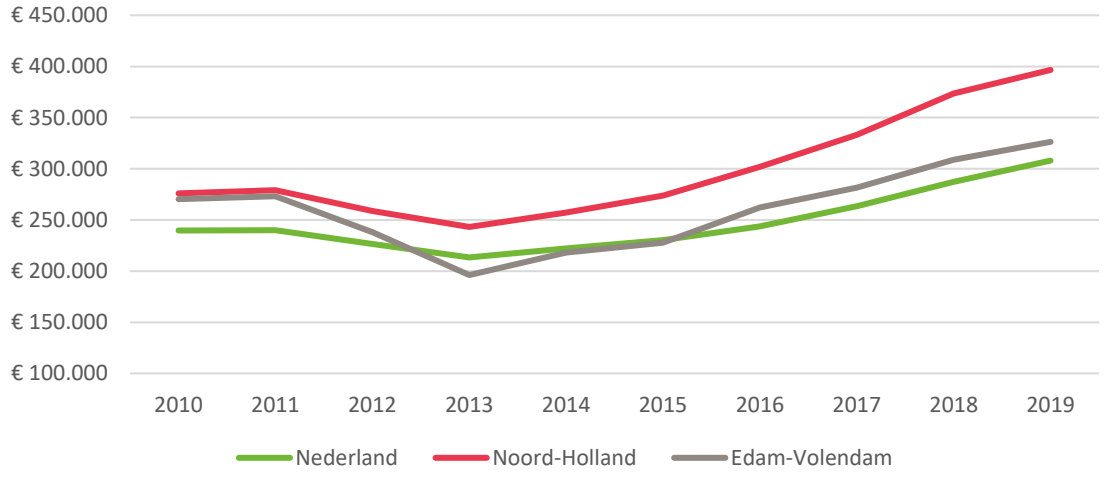

Bron: CBS (2020).

De verschillen in woningtransacties per kern zijn echter groot. Logischerwijs zijn de meeste woningen verkocht in de kernen waar ook de meeste woningen staan. Ook is er een verschil te zien in het type woningen dat is verkocht.

Figuur 2.5: Gemeente Edam-Volendam. Woningtransacties naar woningtype (sept 2019 t/m feb. 2020).

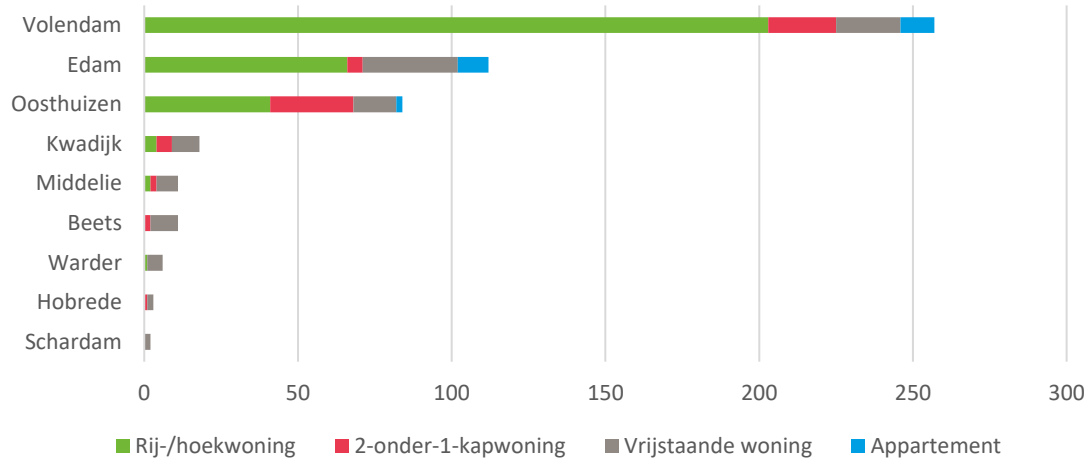

Bron: Funda (2020).

In Volendam zijn het laatste half jaar veruit de meeste woningen verkocht. Voor 80% ging het daarbij om rij- en hoekwoningen. Ook in Edam bestond een groot deel van de transacties uit rij- en hoekwoningen (60%), maar bestond ook een substantieel deel uit vrijstaande woningen (30%). In Oosthuizen was ongeveer de helft van het verkochte aanbod een rij- of hoekwoning, de andere helft een tweekapper of vrijstaande woning. In de kleine kernen was het aantal transacties aanzienlijk kleiner en ging het voornamelijk om vrijstaande woningen.

Transacties naar vraagprijs

Het afgelopen half jaar kende slechts 2% van de aangeboden woningen een vraagprijs van maximaal €200.000. Het overgrote deel kende een vraagprijs tussen de €200.000 en €450.000 (73%). In Volendam en Oosthuizen was procentueel het grootste aanbod van woningen tot €300.000 (40 tot 45%). In Hobrede en Schardam werden enkel woningen van €300.000 of meer aangeboden.

Figuur 2.6: Gemeente Edam-Volendam. Woningtransacties naar vraagprijs (sept 2019 t/m feb. 2020).

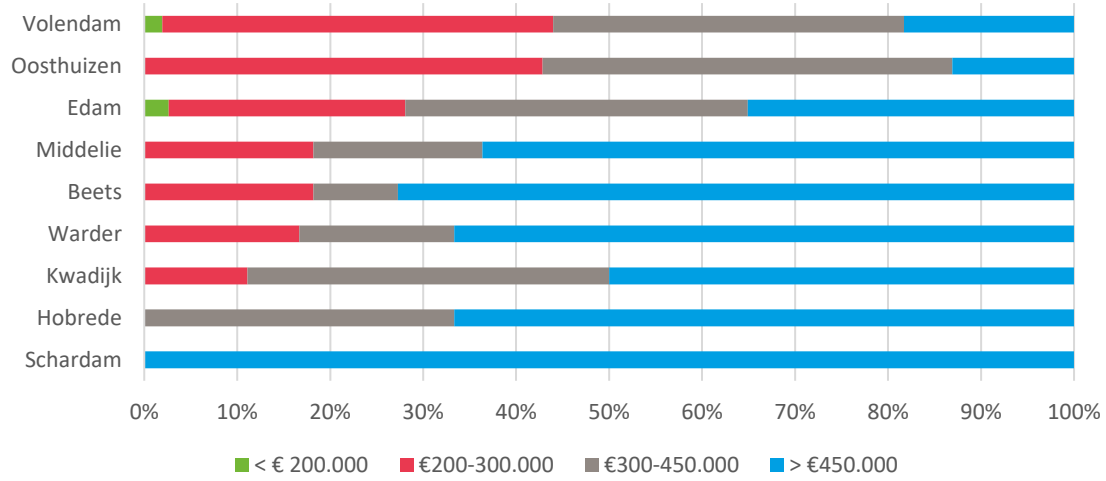

Bron: Funda (2020).

Ontwikkelingen sociale huursector

Het afgelopen jaar waren ongeveer 630 mensen actief op zoek naar een sociale huurwoning in de gemeente Edam-Volendam[1]. De meeste mensen reageerden op het aanbod in Edam (42%), gevolgd door Volendam (29%) en Oosthuizen (18%). Ruim de helft van de actief woningzoekenden was tussen de 23 en 50 jaar.

Figuur 2.7: Gemeente Edam-Volendam. Samenstelling actiefwoningzoekenden naar een sociale huurwoning in 2019.

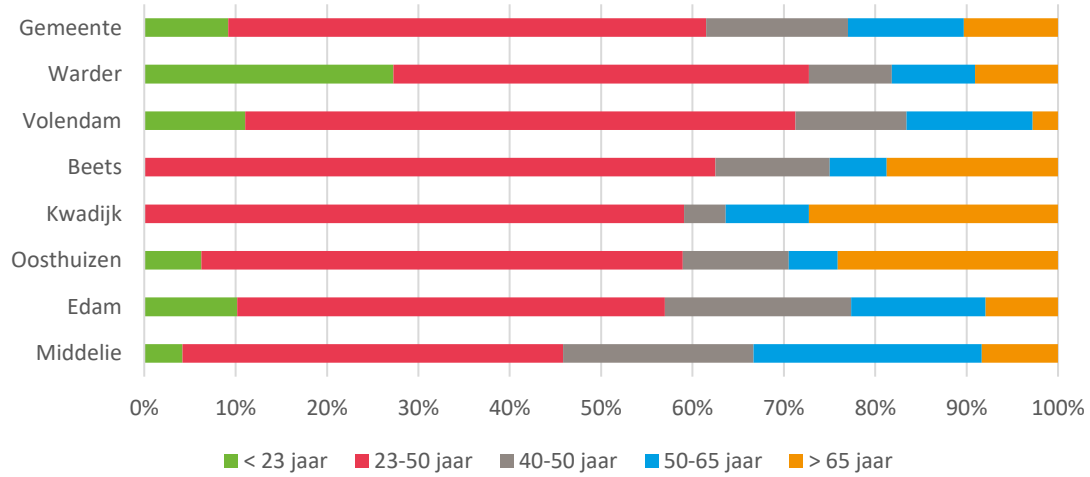

Bron: De Vooruitgang, Wooncompagnie (2020)

[1] Actief woningzoekenden zijn mensen die minimaal 1 keer in het afgelopen jaar hebben gereageerd op vrijkomende huurwoningaanbod in de gemeente.

Zo'n 9% van de actief woningzoekenden was 23 jaar of jonger. Voor hen is vooral het aanbod aan woningen tot de kwaliteitskortingsgrens van belang. Zij reageerden vooral op het aanbod in Edam en Volendam. Ongeveer 10% van de actief woningzoekenden was 65 jaar of ouder. Zij reageerden vooral op het vrijkomend aanbod in Edam en Oosthuizen.

De afgelopen jaren is het aantal mutaties in de sociale huursector afgenomen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de mutatietrend van zowel De Vooruitgang als Wooncompagnie. Met name in 2019 kwamen aanzienlijk minder sociale huurwoningen beschikbaar uit de bestaande voorraad dan het jaar daarvoor.

Tabel 2.2: Gemeente Edam-Volendam. Ontwikkeling mutatiegraad sociale huursector naar corporatie (2017-2019)

	2017	2018	2019
De Vooruitgang	6,7%	7,1%	3,7%
Wooncompagnie	6,7%	8,3%	5,6%

Bron: De Vooruitgang, Wooncompagnie (2020)

De woningcorporaties hanteren verschillende indicatoren om de druk op de sociale huursector in beeld te krijgen. De Vooruitgang monitort de ontwikkeling van het aantal actief woningzoekenden dat zich heeft ingeschreven. In 2016 waren dat er nog 2016, in 2018 lag dat aantal op 850. Een toename van +52%. Wooncompagnie kijkt meer naar de inschrijftijd op het moment dat men een woning krijgt toegewezen. In 2016 lag dat op gemiddeld 7,5 jaar, in 2018 was dat 10,6 jaar; een toename van +41%.

Tabel 2.3: Gemeente Edam-Volendam. Ontwikkeling druk op de sociale huursector, uitgedrukt in actief woningzoekenden (De Vooruitgang) en gemiddelde inschrijftijd (Wooncompagnie) 2016-2018.

	2016	2017	2018
Aantal actief woningzoekenden (De Vooruitgang)	557	697	850
Gemiddelde inschrijfduur (Wooncompagnie) in jaren	7,5	8,8	10,6

Bron: De Vooruitgang, Wooncompagnie (2020)

3 Kenmerken van de woningvoorraad

Op 1 januari 2020 bestond de woningvoorraad van de gemeente Edam-Volendam uit 14.940 woningen. De woningvoorraad bestaat voor een groot deel uit koopwoningen; ongeveer 81%. Dit zijn voornamelijk rij- en hoekwoningen. Het aantal tweekappers en vrijstaande woningen is aanzienlijk kleiner in omvang. Ongeveer 19% van de voorraad betreft een huurwoning. Het merendeel daarvan is in bezit van de woningcorporaties (2.540 woningen), met name De Vooruitgang, Wooncompagnie en (in beperkte mate) Vestia. De sociale huurvoorraad betreft vooral rij- en hoekwoningen en appartementen.

Figuur 3.1: Gemeente Edam-Volendam. Huidige samenstelling naar woningtype, prijsklasse en eigendom.

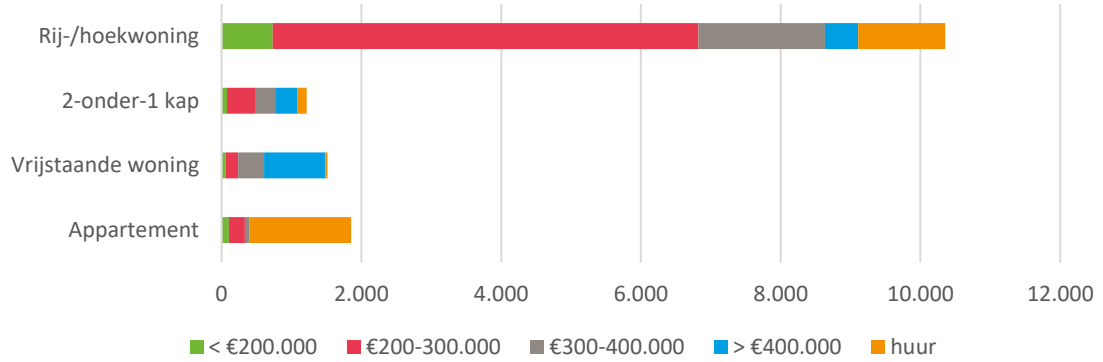

Bron: Gemeente Edam-Volendam (2020).

De samenstelling van de woningvoorraad verschilt wel sterk per kern. Vooral in Volendam en Edam ligt de nadruk sterk op rij- / hoekwoningen en een klein deel appartementen. In Oosthuizen en Kwadijk bestaat ongeveer een derde tot de helft uit rij- / hoekwoningen, het overige deel zijn tweekappers en vrijstaande woningen. De overige kernen bestaan voor het grootste deel uit ruime, grondgebonden woningen.

Figuur 3.2: Gemeente Edam-Volendam. Huidige samenstelling woningvoorraad naar woningtype en kern

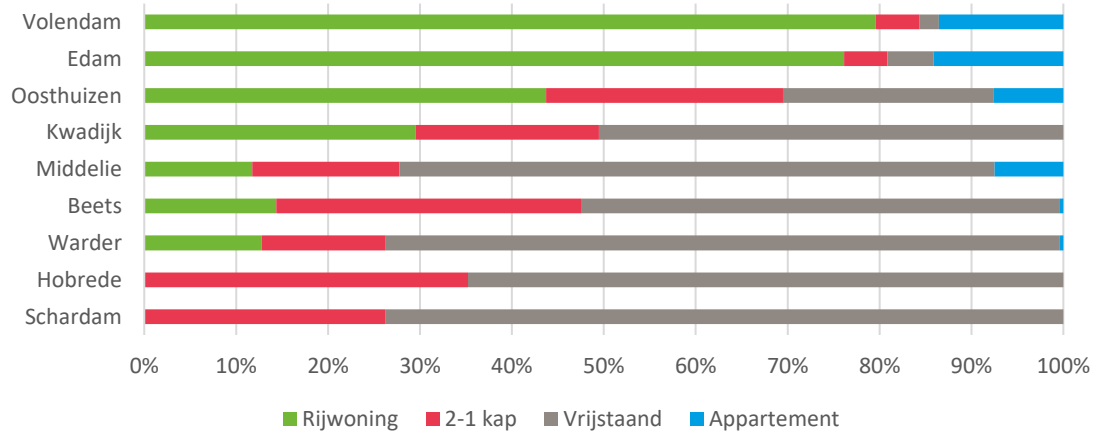

Bron: Gemeente Edam-Volendam (2020).

Waar de particuliere woningvoorraad gedomineerd wordt door rij- en hoekwoningen, is het aandeel grondgebonden en gestapelde woningen in de sociale huurvoorraad nagenoeg gelijk. De sociale huurvoorraad bevindt zich grotendeels in Volendam (47%) en Edam (35%).

Figuur 3.3: Gemeente Edam-Volendam. Huidige samenstelling sociale huurvoorraad (naar woningtype en kern).

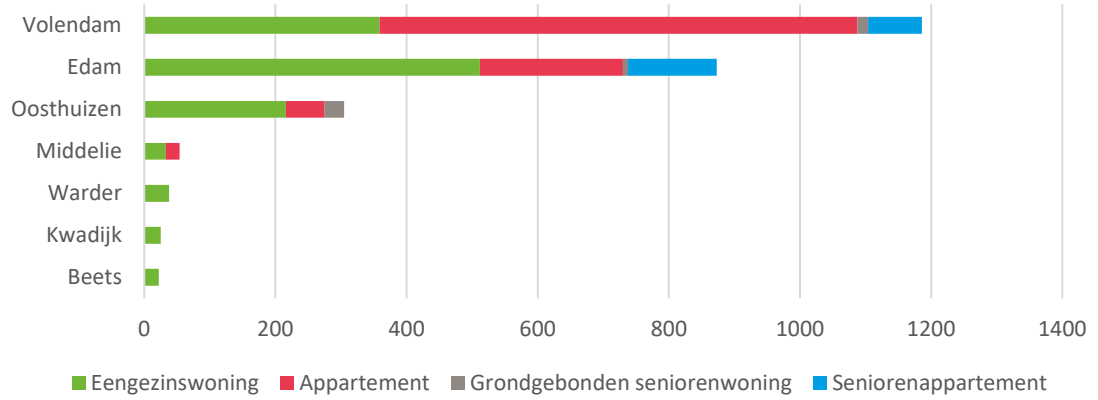

Bron: WOZ Gemeente Edam-Volendam (2020)

3.1 Levensloopgeschiktheid van de woningvoorraad

Op basis van diverse woningkenmerken (bouwjaar, woonoppervlak, woningtype) kan een inschatting worden gemaakt van het percentage levensloopgeschikte woningen op de totale gemeentelijke woningvoorraad[2].

Figuur 3.4: Gemeente Edam-Volendam. (Potentiele) levensloopgeschiktheid van de woningvoorraad (naar eigendom en woningtype)

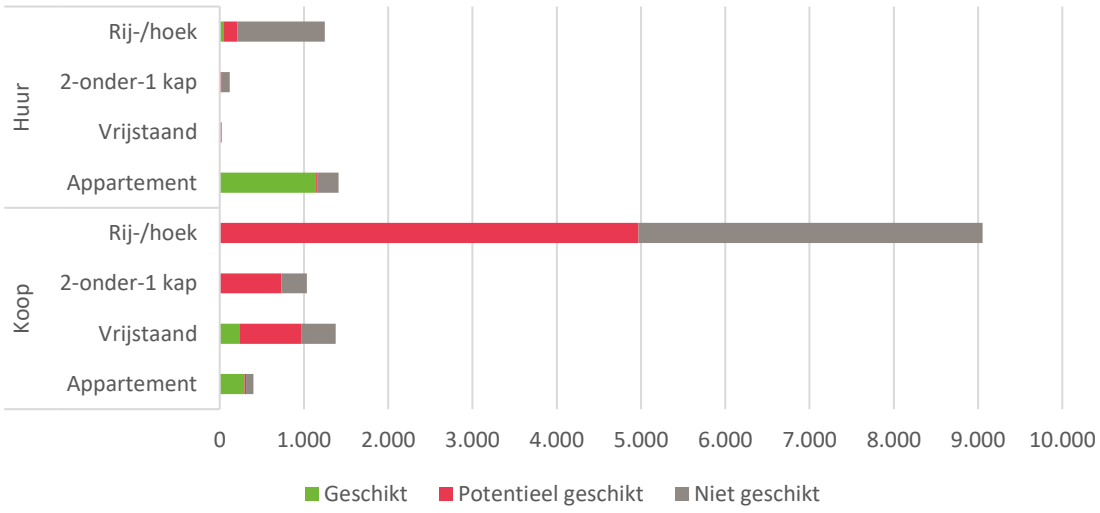

Bron: Gemeente Edam-Volendam (2020).

Ongeveer 12% van de huidige woningvoorraad is als klevensloopgeschikt aan te merken (ongeveer 1.730 woningen). Dit zijn vooral appartementen, met name in de huur maar ook in de koopsector. Ongeveer 45% (ruim 6.650 woningen) zijn potentieel geschikt. Dit houdt in dat ze met enige aanpassingen levensloopgeschikt te maken zijn. Hiervoor is het vooral van belang dat de woningen voldoende ruimte hebben om een slaapkamer en/of badkamer op de begane grond te creëren. Met name bij de rij- en hoekwoningen in de koop zit hier nog een groot potentieel. Tenslotte zijn ongeveer 6.280 woningen niet geschikt.

[2] Deze analyse is een globale inschatting op basis van woningkenmerken die uit de woz-registratie zijn af te leiden. Eventuele aangebrachte aanpassingen van bewoners zelf (waardoor de geschiktheid mogelijk is toegenomen) zijn hieruit niet te herleiden.

Op dit moment wordt echter maar een beperkt deel van de reeds geschikte woningen bewoond door ouderen of andere huishoudens die mogelijk behoefte hebben aan een levensloopgeschikte woning. Ongeveer een kwart van de 75-plussers woont in een levensloopgeschikte woning. Maar ongeveer de helft van deze doelgroep woont in een woning die niet geschikt te maken is. Vaak gaat het om huishoudens die jarenlang (of decennialang) in dezelfde woning wonen.
Daar staat tegenover dat ruim 20% van de 1+2 persoonshuishoudens tot 35 jaar in een geschikte woning woont. Dit zijn vaak huishoudens die de laatste jaren in een nieuwbouwwoning zijn komen wonen die reeds aan alle levensloopgeschiktheidseisen voldoet.

Figuur 3.5: Gemeente Edam-Volendam. Huidige bewoning van woningen naar huishoudens en potentiële levensloopgeschiktheid van de woning.

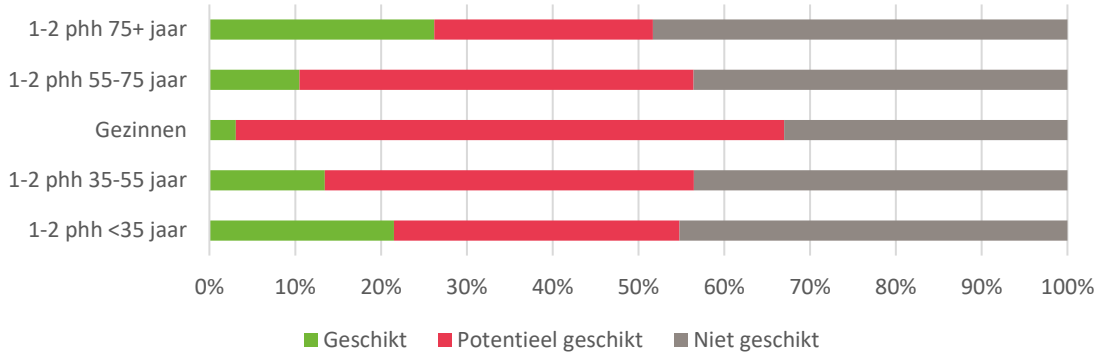

Bron: Gemeente Edam-Volendam (2020).

Tussen verschillende kernen en wijken zit ook een verschil in levensloopgeschiktheid. Vooral in de Oude Kom zowel Edam als Volendam en de wijk Munnikeveld is een groot deel van de woningvoorraad niet geschikt te maken. In de wijken Middengebied en Blokgouw is juist een relatief groot deel van de voorraad potentieel geschikt. In de andere kernen is ongeveer de helft van de voorraad geschikt of potentieel geschikt.

Figuur 3.6: Gemeente Edam-Volendam. Potentiële levensloopgeschiktheid naar kern en wijk.

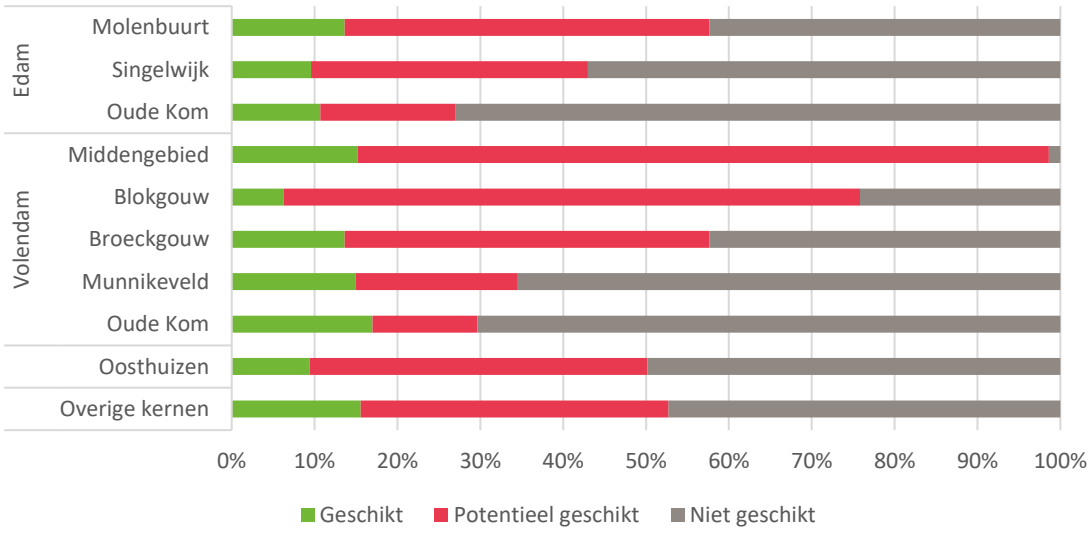

Bron: Gemeente Edam-Volendam (2020).

3.2 Energiezuinigheid van de voorraad

De laatste jaren is de aandacht voor de energetische kwaliteit van de woningvoorraad sterk toegenomen. Voor nieuwbouw gelden er reeds strenge eisen als het gaat om het duurzaamheidsniveau. In de bestaande voorraad valt er nog een grote slag te maken.
Op dit moment beschikt 30% van de woningvoorraad in de gemeente over energielabel A of B. Dat zijn voornamelijk de woningen die na 2000 gebouwd zijn en de helft van de woningen uit de periode 1980-2000. Maar het grootste aandachtspunt vormen de vooroorlogse woningen en de woningen uit de wederopbouwperiode (1945-1965). Samen goed voor ongeveer een kwart van de woningvoorraad in de gemeente Edam-Volendam.

Figuur 3.7: Gemeente Edam-Volendam. Energetische kwaliteit van de huidige woningvoorraad naar bouwperiode (naar huidig energielabel; vastgesteld en voorlopig).

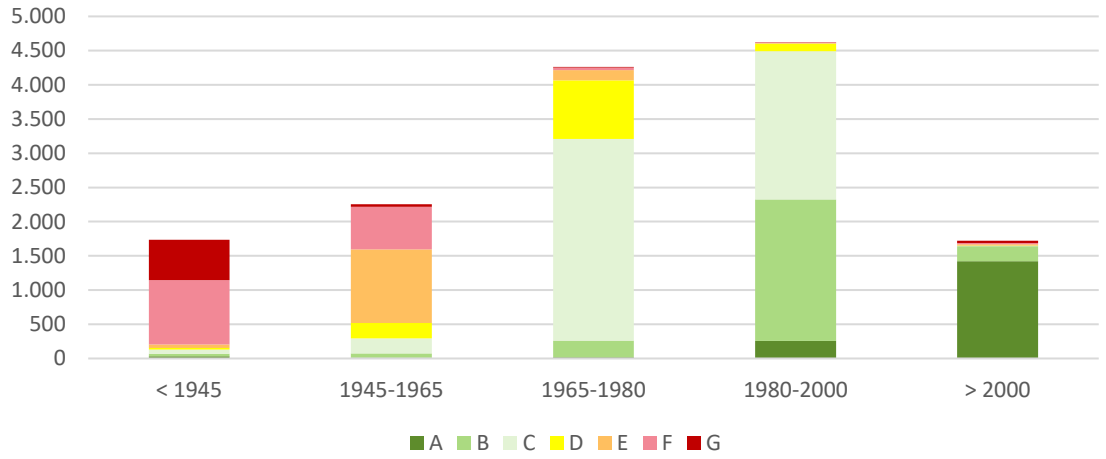

Bron: Gemeente Edam-Volendam (2020).

De energetische kwaliteit verschilt sterk naar eigendomssituatie. Vooral in de sociale huursector bestaat een groot deel van de woningvoorraad uit label A woningen (ongeveer de helft). In de koopsector geldt dat voor ongeveer 10% van de voorraad.

Figuur 3.8: Gemeente Edam-Volendam. Energetische kwaliteit van de huidige woningvoorraad naar eigendomstype (naar huidig energielabel; vastgesteld en voorlopig).

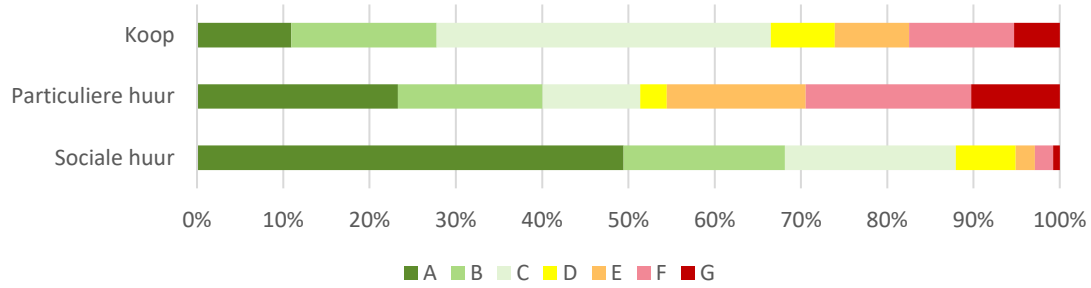

Bron: Gemeente Edam-Volendam (2020), De Vooruitgang, Wooncompagnie (2020).

3.3 Gerealiseerde woningbouw

De afgelopen tien jaar zijn er ongeveer 1.120 woningen gerealiseerd. Verreweg de meeste daarvan zijn in Volendam gebouwd (ruim 80%), op ruime afstand gevolgd door Edam (+90) en Oosthuizen (+56).

Figuur 3.9: Gemeente Edam-Volendam. Ontwikkeling woningvoorraad per kern (2010-2019).

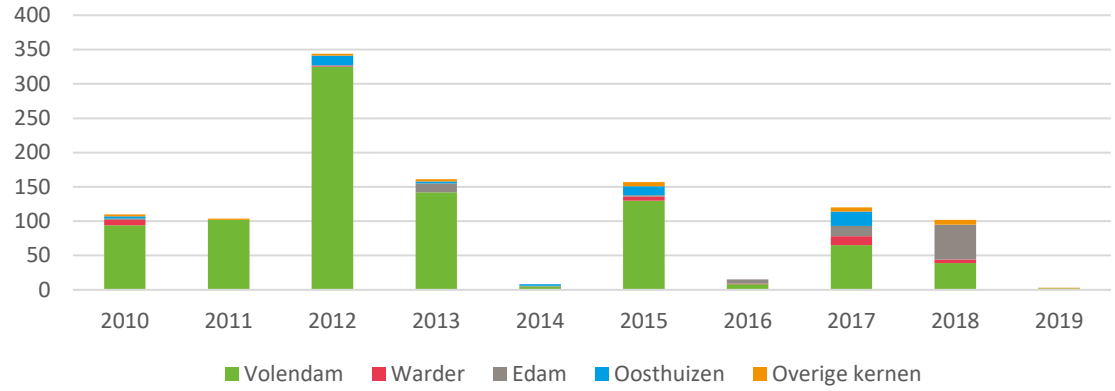

Bron: Gemeente Edam-Volendam (2020).

4 Toekomstige woningbehoefte

Om de toekomstige woningbehoefte in beeld te brengen is de ontwikkeling van het aantal huishoudens nog relevanter dan de bevolkingsontwikkeling. Immers; ieder huishouden heeft behoefte aan een woning. Op 1 januari 2019 woonden er ongeveer 14.800 huishoudens in de gemeente. In de afgelopen vijf jaar is het aantal huishoudens met 400 toegenomen.

Voor de komende jaren is de verwachting dat het geboortesaldo verder zal afnemen. Door de voortgaande vergrijzing zal er op den duur sprake zijn van een sterfteoverschot. Mede door die vergrijzing zal de gezinsverdunning de komende jaren voortzetten (minder gezinnen, meer 1 en 2 persoonshuishoudens). Dit zijn belangrijke factoren in de toekomstige huishoudensgroei. Maar misschien wel de belangrijkste factor daarin is migratie. Onderstaande trendprognose gaat ervan uit dat het huidige positieve migratiesaldo zoals hiervoor vermeld, zich de komende jaren voortzet. Dit leidt tot een huishoudensgroei van +1.165 in de periode 2020-2030 en +570 in de periode 2030-2040.

De trendprognose is vergeleken met de meest recente Provinciale prognose (2019). De eerste tien jaar laat deze prognose een vergelijkbare groei zien (+1.085). In de jaren daarna zwakt de prognose af (+100 in de periode 2030-2040). Dit komt vooral doordat de provinciale prognose ervan uitgaat dat een toenemende woningproductie in met name Amsterdam (en daarnaast andere steden) zal leiden tot minder verhuizen naar kleinere gemeenten in de regio.

Figuur 4.1: Gemeente Edam-Volendam. Verwachte huishoudensgroei in twee scenario's (voortzetting huidige migratietrend en afzwakking migratie na 2030), afgezet tegen feitelijke huishoudensgroei in afgelopen jaren.

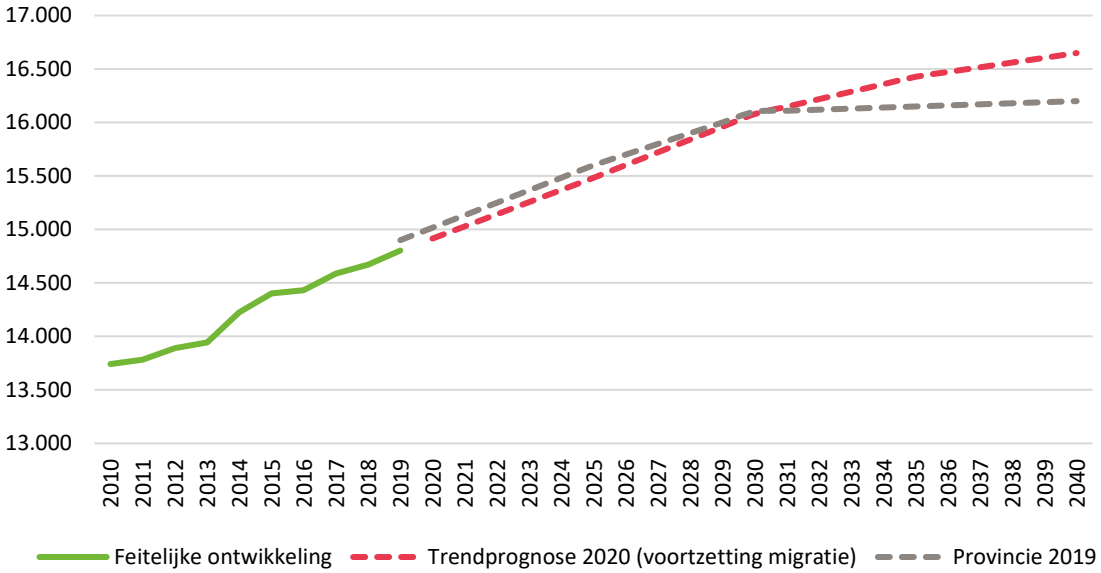

Bron: CBS (2020), bewerking Companen, Provincie Noord-Holland (2019)

Groei van 75-plussers

De tendensen uit het laatste woningmarktonderzoek (2018) zetten zich voort. Dit betekent dat de komende jaren vooral de huishoudens van 75 jaar en ouder zullen toenemen. Die groei is de eerste tien jaar wel sterker dan daarna. Gezinnen met kinderen vormen momenteel de grootste groep huishoudens en dat zal ook in de toekomst zo blijven. Wel zal deze doelgroep in omvang iets afnemen.

Figuur 4.2: Gemeente Edam-Volendam. Huishoudensontwikkeling naar huishoudenstype 2020-2040.

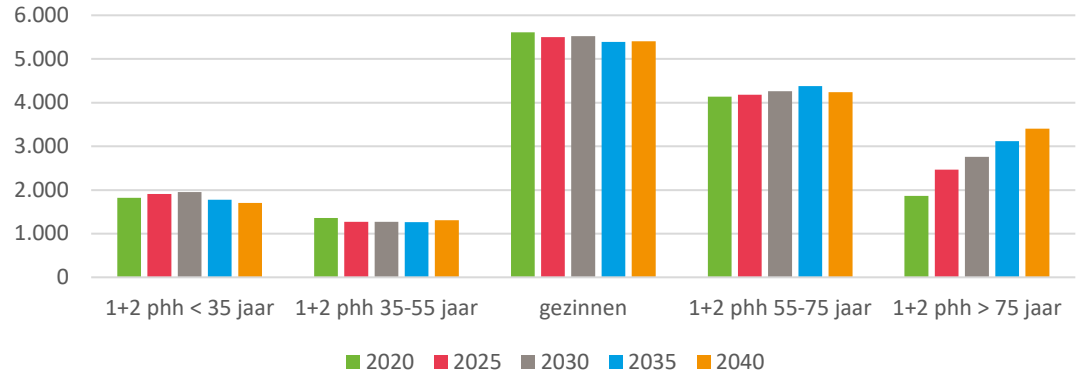

Bron: Companen (2020)

Huishoudensprognose per kern

De huishoudensgroei op gemeenteniveau is doorgaans de meest robuuste 'voorspeller' van de toekomstige woningvraag. Trends op het vlak van geboorte, sterfte en migratie geven een goede inschatting van de toekomstige demografische trends. Op kernniveau zijn de onzekerheden groter. Hierbij kunnen namelijk ook andere factoren dan demografie een rol spelen een de toekomstige vraag, zoals recente of toekomstige nieuwbouwontwikkelingen (of juist het uitblijven daarvan), een ligging nabij een grotere kern, de aanwezigheid van voorzieningen en de sociale cohesie. Om toch een inschatting te maken van de verwachte ontwikkeling per kern is een doorrekening gemaakt van de trendprognose op basis van de huidige bevolkingssamenstelling per kern.

Tabel 4.1: Gemeente Edam-Volendam. Huishoudensontwikkeling per kern 2020-2040.

	2020	2025	2030	2035	2040	2020-2030	2030-2040
Beets	225	230	235	240	245	+10	+10
Edam	3.150	3.185	3.215	3.215	3.190	+65	-25
Hobrede	70	70	70	70	70	0	0
Kwadijk	300	310	315	315	315	+15	0
Middelie	290	300	310	315	315	+20	+5
Oosthuizen	1.380	1.415	1.460	1.475	1.490	+80	+30
Purmer	35	40	40	40	40	+5	0
Schardam	60	60	60	60	60	0	0
Volendam	9.100	9.565	10.055	10.380	10.605	+955	+550
Warder	305	310	320	320	320	+15	0
Totaal	14.915	15.485	16.080	16.430	16.650	+1165	+570

Bron: Companen (2020)

De grootste groei valt te verwachten in Volendam. Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met de jonge leeftijdsopbouw; er wonen relatief veel jonge huishoudens. Edam kent een veel lagere huishoudensgroei. Deze kern kent naar verhouding relatief veel oudere huishoudens. Na 2030 wordt (op basis van geboorte minus sterfte) een beperkte afname van het aantal huishoudens verwacht. Groei vindt dan enkel plaats als er sprake is van een positieve migratiebalans. In Oosthuizen valt met name de eerste tien jaar nog de nodige groei te verwachten. Maar ook na 2030 is er nog huishoudensgroei. In de kleinere kernen is de uitbreidingsopgave qua woningbouw bescheiden.

4.1 Benodigde omvang sociale huurvoorraad

De benodigde sociale huurvoorraad wordt deels bepaald door woonwensen, maar nog veel meer de inkomenseisen en toewijzingsmogelijkheden. Huurwoningen kunnen hoofdzakelijk worden toegewezen aan huishoudens met een inkomen tot €39.055. Daarnaast kan maximaal 10% worden toegewezen aan de inkomensgroep tot €43.575 en maximaal 10% is vrij toe te wijzen.
Op dit moment is de woonsituatie per inkomensgroep als volgt:

	Koop		Sociale huur		Huur overig		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Tot huurtoeslag	1.180	10%	1.275	50%	220	31%	2.675	18%
HT-grens - €39.055	2.010	17%	820	32%	190	26%	3.020	20%
€39.055 - €43.575	630	5%	110	4%	55	8%	795	5%
> €43.575	7.820	67%	350	14%	255	36%	8.425	57%
Totaal	11.640	100%	2.555	100%	720	100%	14.915	100%

Bron: Lokale Monitor Wonen (2020)

Van alle huishoudens in de sociale huur heeft iets meer dan 80% een inkomen tot €39.055. Tegelijkertijd woont ook een aanzienlijk deel van deze inkomensgroep in een koopwoning (zo'n 3.190 huishoudens).

Verwachte inkomensontwikkeling komende jaren

De ontwikkeling van de vraag naar sociale huur is voor een belangrijk deel afhankelijk van welvaartsfactoren, met name de koopkrachtontwikkeling. Hoe sterker de koopkrachtgroei, hoe groter de kans dat mensen een koop- of particuliere huurwoning kunnen veroorloven (en er dus minder vraag zal zijn naar sociale huur). Om de benodigde omvang van de sociale huurvoorraad te bepalen is een doorrekening gemaakt van de verwachte inkomensontwikkeling. Hierbij zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De huishoudensgroei is gebaseerd op de trendprognose, uitgaande van de migratietrends van de afgelopen jaren.
- Er zijn twee koopkrachtscenario's doorgerekend; een laag economische scenario waarbij de koopkrachtontwikkeling stagneert (0%) en een hoog economisch scenario waarbij de koopkrachtgroei +0,8% als uitgangspunt is genomen.

Tabel 4.2: Gemeente Edam-Volendam. Ontwikkeling inkomensgroepen in twee koopkrachtscenario's (2020-2030)

	2020	0% koopkrachtgroei	+0,8% koopkrachtgroei
Tot huurtoeslag	2.675	+355	+235
HT-grens - €39.055	3.020	+405	+270
€39.055 - €43.575	795	+35	+55
> €43.575	8.425	+365	+600
Totaal	14.915	+1.165	+1.165

Bron: Lokale Monitor Wonen (2020), trendprognose Companen (2020)

Bij een stagnerende koopkrachtontwikkeling (0%) groeit de doelgroep van de corporaties (de inkomensgroep tot €39.055) met 760 huishoudens tot en met 2030. Bij een positieve koopkrachtontwikkeling van +0,8% groeit deze inkomensgroep met 505 huishoudens in deze periode.

Vervolgens is een doorrekening gemaakt van de gewenste omvang van de sociale huurvoorraad, waarbij we er van uit gaan dat het aandeel huishoudens met een inkomen tot €39.055 in de sociale huur de komende jaren ongeveer gelijk blijft. Wel neemt het aandeel ouderen met een laag inkomen in de sociale

huur iets af, omdat oudere woningeigenaren (die nu nog in een koopwoning wonen) minder snel de overstap maken naar een sociale huurwoning.
Op basis daarvan zal de groep huishoudens met een inkomen tot €39.055 dat behoefte heeft aan een sociale huurwoning met 140 tot 255 huishoudens toenemen. Als het percentage goedkope scheefheid op het huidige niveau blijft (18%), zal de benodigde voorraad in 2030 op 2.695 tot 2.810 woningen uitkomen. Neemt de goedkope scheefheid iets af (naar 16%), dan neemt de opgave met ongeveer uitbreidingsopgave met 50 woningen af.

Tabel 4.3: Gemeente Edam-Volendam. Benodigde sociale huurvoorraad in 2030, naar koopkrachtscenario en mate van goedkope scheefheid.

Huidig aanbod sociale huur	< €39.055 in sociale huur in 2020 (A)	> €39.055 in sociale huur (% scheefheid) in 2030 (B)	Autonome groei doelgroep 2020-2030 (C)	Benodigde voorraad in 2030 (A+B+C)
2.555	2.100	455 (18%)	+140 tot +255	2.695 tot 2.810
2.555	2.100	410 (16%)	+140 tot +255	2.650 tot 2.765

Bron: Lokale Monitor Wonen (2020), trendprognose Companen (2020)

4.2 Fricties op de woningmarkt

Op basis van demografische trends (verandering van huishoudenssamenstelling, woningbehoefte), verhuisgeneigdheid en woonwensen is het mogelijk om de omvang van de kwalitatieve woningbehoefte in kaart te brengen. Daarbij kijken we zowel naar de potentiële vraag (naar welk typen woningen zijn verhuisgeneigden op zoek?) als het potentiële aanbod (welke woningen komen er op de markt doordat mensen gaan verhuizen?). Door vraag en aanbod met elkaar te confronteren wordt duidelijk welke fricties er zijn op de woningmarkt in de gemeente Edam-Volendam en in welke segmenten er de komende jaren een uitbreidingsopgave ligt. Onderliggende figuur is een actualisatie van het laatste onderzoek uit 2018. Hierbij hebben we gebruik gemaakt van de actuele verhuiswensen (op basis het WoON2018 onderzoek)

Figuur 4.3: Gemeente Edam-Volendam. Woonwensprofiel op basis van woonwensen en woningmarktgedrag 2020-2030.

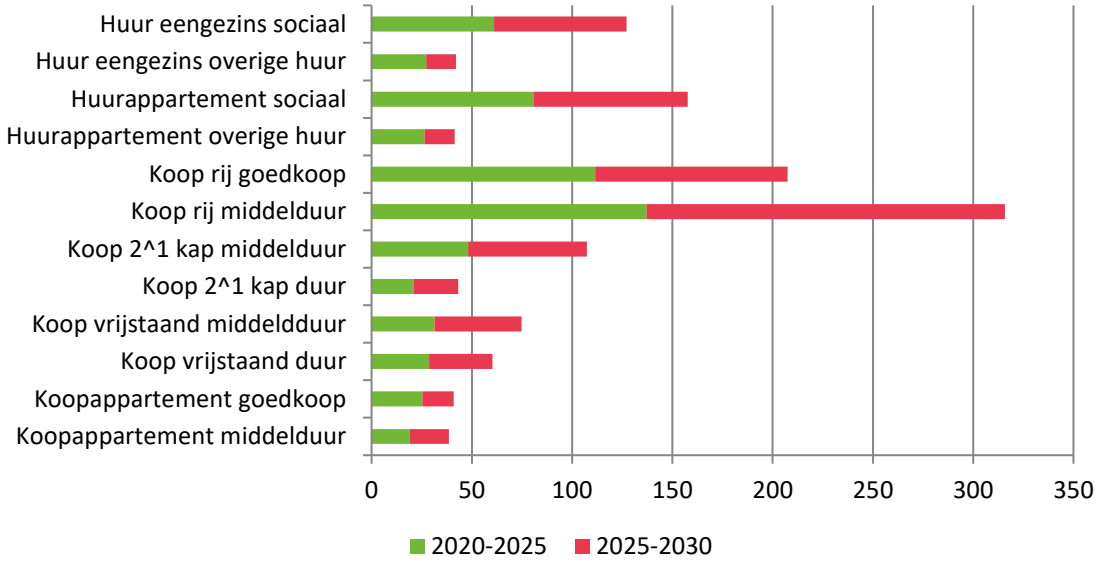

Bron: WoON2018, CBS Microdata 2010-2018.

In hoofdlijnen zien we dezelfde fricties terug als uit het gemeentelijke woningmarktonderzoek uit 2018 naar voren kwamen; er bestaat vooral een grote opgave om het aantal rij- en hoekwoningen in de koop uit te breiden. De behoefte in andere segmenten van de koopsector is kleiner van omvang. In de huur richt de vraag zich sterk op de sociale huursegmenten. De behoefte aan vrije sector is aanzienlijk kleiner. Maar er zijn daarnaast ook enkele verschillen te zien ten opzichte van de analyse uit 2018:

- Er is een lichte verschuiving te zien in de vraag naar (middel)dure koopwoningen. Dit is met name te zien bij de rij- en hoekwoningen. Lag in 2018 het grootste tekort nog bij de goedkope rij- en hoekwoningen, anno 2020 ligt de grootste opgave bij middeldure rij- en hoekwoningen.
- In de sociale huur is de opgave voor appartementen nu iets groter dan voor eengezinswoningen. Dit is vooral een resultaat van de groei van 1+2 persoonshuishoudens (vooral door de vergrijzing in de sociale huur) ten opzichte van het aantal gezinnen in de sociale huur. De vraag naar appartementen moet daarom vooral uitgelegd worden als een vraag naar kleinere, levensloopgeschikte woonruimte.

5 Trends op kern- en wijkniveau

5.1 Edam

Huidige huishoudenssamenstelling (2020)

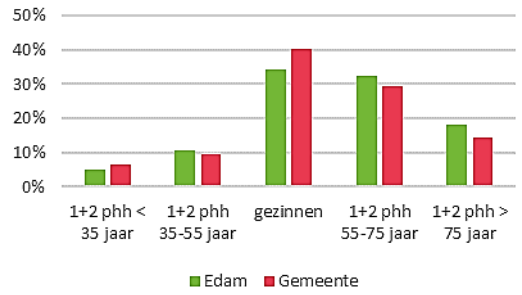

- Aandeel 75-plussers is hoger dan gemiddeld, aandeel gezinnen iets lager.

Toekomstige huishoudensontwikkeling (2020-2030)

	2020	2030	'20-'30	%
1+2 phh < 35 jr	305	390	+85	+28%
1+2 phh 35-55 jr	270	220	-50	-19%
Gezinnen	1.110	1.035	-75	-7%
1+2 phh 55-75 jr	930	890	-40	-4%
1+2 phh > 75 jr	535	685	+150	+28%
Edam	3.150	3.220	+70	+2%
Gemeente	14.915	16.080	+1.165	+8%

- Aantal huishoudens groeit met +70 in de komende tien jaar, vooral door de toename van 75-plussers.

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (aandeel totale voorraad)

	Aantal verkocht	Aandeel op totaal verkocht	Aandeel op totale voorraad
Rij- / hoek	65	61%	3%
2^1 kap	4	4%	3%
Vrijstaand	27	26%	18%
Appartement	10	9%	2%
Totaal	106	100%	4%

- Het afgelopen half jaar zijn er met name rij- en hoekwoningen en vrijstaande woningen verkocht

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (vraagprijs per m²)

	Vraagprijs per m² (kern)	Vraagprijs per m² (gemeente)
Rij- / hoek	€ 3.315	€ 2.876
2^1 kap	€ 3.525	€ 2.950
Vrijstaand	€ 4.213	€ 3.852
Appartement	€ 4.608	€ 4.139
Totaal	€ 3.711	€ 3.144

- De gemiddelde vraagprijs per m² is in alle segmenten hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Woningvoorraad, typologie (2020)

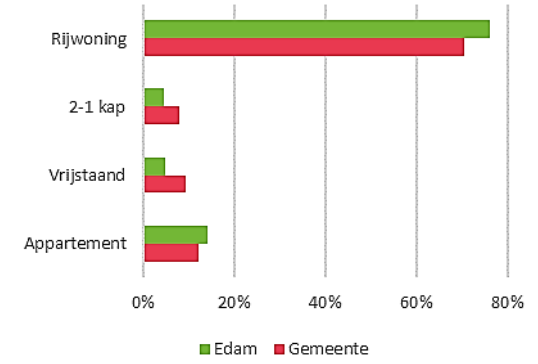

- Het aandeel rij- en hoekwoningen en appartementen is iets hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Woningvoorraad, prijsklasse (2020)

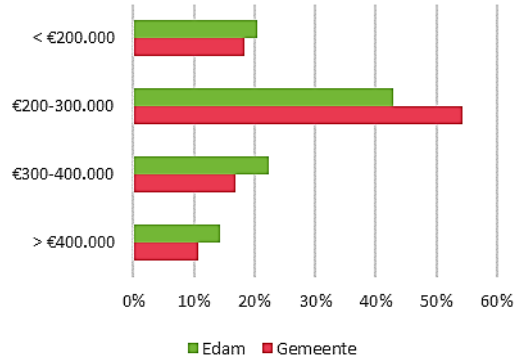

- Met name het aandeel woningen met een hoge woz-waarde (> €300.000) is wat hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Woningvoorraad, huidige energielabel (2020)

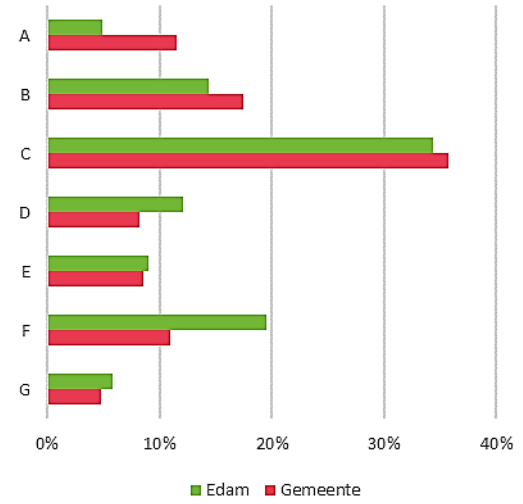

- Het aandeel woningen met energielabel A, B of C is wat lager dan gemiddeld in de gemeente.

Huidige typologie woning naar hh-samenstelling (2020)

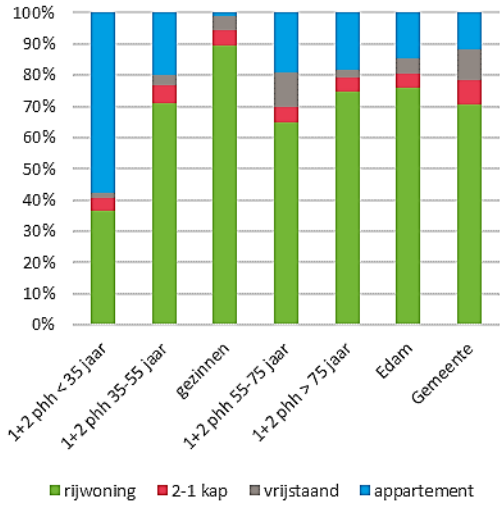

- Een groot deel van de jonge huishoudens woont in een appartement. Andere leeftijdsgroepen wonen met name in een rij- of hoekwoning.

Woningvoorraad, levensloopgeschiktheid (2020)

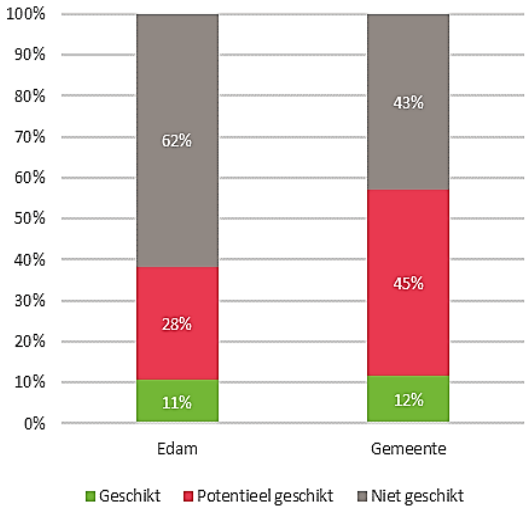

- Het aandeel niet levensloopgeschikte woningen is aanzienlijk groter dan gemiddeld in de gemeente.

Levensloopgeschiktheid woningen 75-plussers

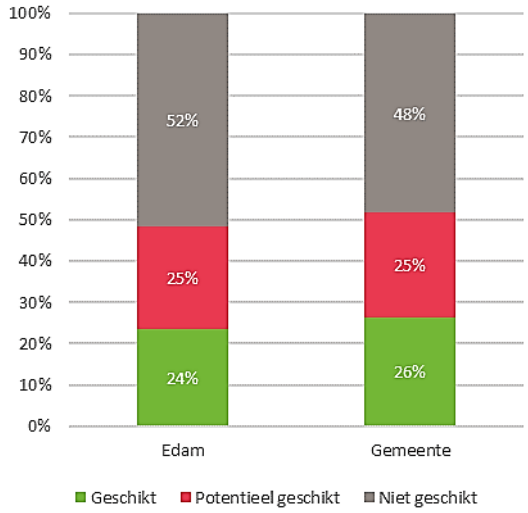

- Het aandeel 75-plussers dat nu al in een levensloopgeschikte woning woont is iets lager dan gemiddeld in de gemeente.

5.2 Edam - Oude Kom

Huidige huishoudenssamenstelling (2020)

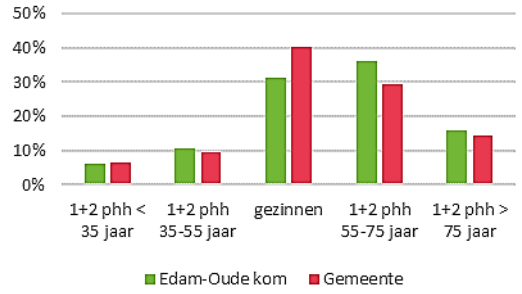

- Het aandeel 55-75 jarigen en 75-plussers ligt hoger dan gemiddeld in de gemeente.
- Bovendien vormen 55-75 jarigen in deze wijk ook de grootste doelgroep, daar waar gemeentebreed gezinnen de grootste doelgroep vormen.

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (aandeel totale voorraad)

	Aantal verkocht	Aandeel op totaal verkocht	Aandeel op totale voorraad
Rij- / hoek	28	49%	3%
2^1 kap	-	-	0%
Vrijstaand	19	33%	29%
Appartement	10	18%	6%
Totaal	57	100%	4%

- Het afgelopen half jaar zijn er met name rij- en hoekwoningen en vrijstaande woningen verkocht

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (vraagprijs per m²)

	Vraagprijs per m² (wijk)	Vraagprijs per m² (kern)	Vraagprijs per m² (gemeente)
Rij- / hoek	€ 4.046	€ 3.315	€ 2.876
2^1 kap	-	€ 3.525	€ 2.950
Vrijstaand	€ 4.530	€ 4.213	€ 3.852
Appartement	€ 4.608	€ 4.608	€ 4.139
Totaal	€ 4.328	€ 3.711	€ 3.144

- De gemiddelde vraagprijs per m² is hoger dan gemiddeld vergeleken met zowel de kern als gemeente.

Woningvoorraad, typologie (2020)

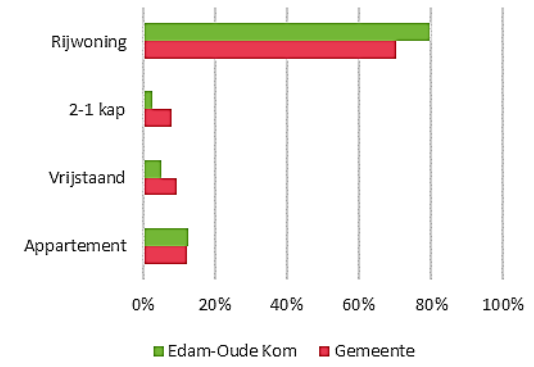

- Het aandeel rij- en hoekwoningen is iets hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Woningvoorraad, prijsklasse (2020)

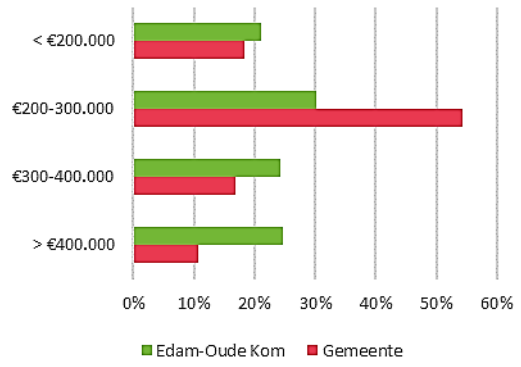

- Met name het aandeel woningen met een hoge woz-waarde (> €300.000) is hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Woningvoorraad, huidige energielabel (2020)

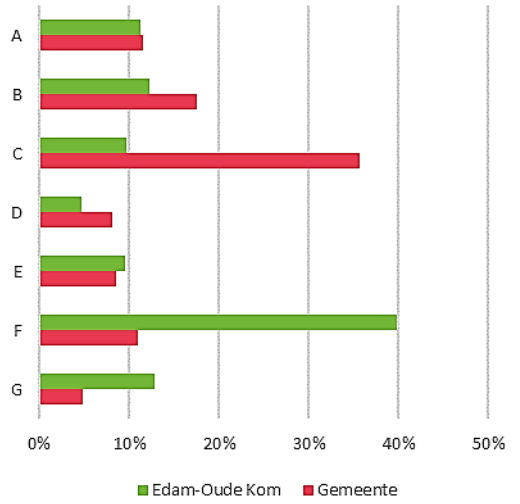

- Het aandeel woningen met energielabel F of G ligt aanzienlijk hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Huidige typologie woning naar hh-samenstelling (2020)

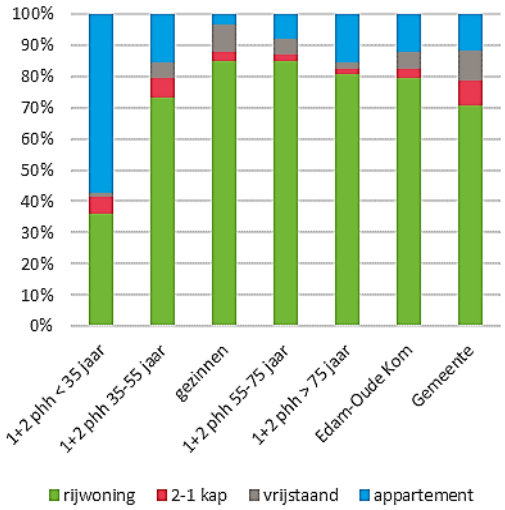

- Een groot deel van de jonge huishoudens woont in een appartement. Andere leeftijdsgroepen wonen met name in een rij- of hoekwoning.

Woningvoorraad, levensloopgeschiktheid (2020)

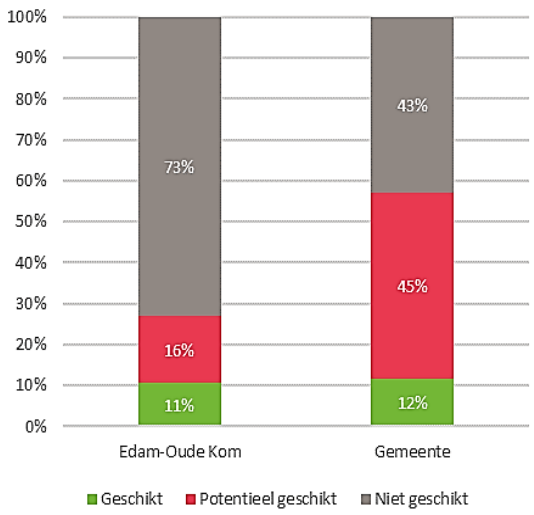

- Het aandeel niet levensloopgeschikte woningen is aanzienlijk groter dan gemiddeld in de gemeente.

Levensloopgeschiktheid woningen 75-plussers

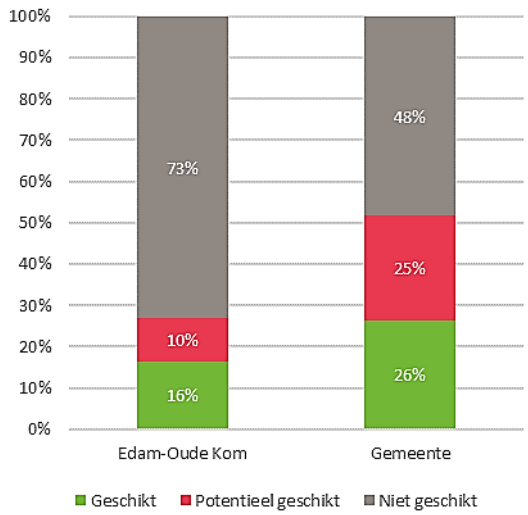

- Het aandeel 75-plussers dat in een niet of nauwelijks geschikt te maken woning woont is fors hoger dan gemiddeld in de gemeente.

5.3 Edam - Singelwijk

Huidige huishoudenssamenstelling (2020)

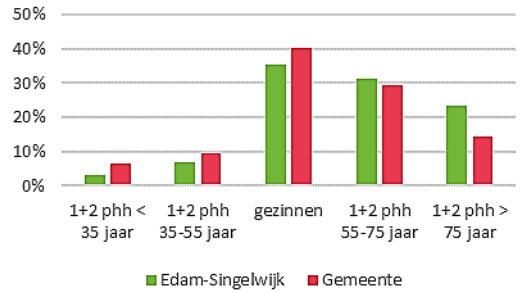

- Met name het aandeel 75-plussers ligt hoger dan gemiddeld in de gemeente.
- Wel vormen gezinnen de grootste doelgroep in de Singelwijk, gevolgd door 55 tot 75 jarigen.

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (aandeel totale voorraad)

	Aantal verkocht	Aandeel op totaal verkocht	Aandeel op totale voorraad
Rij- / hoek	28	80%	3%
2^1 kap	1	3%	2%
Vrijstaand	6	17%	16%
Appartement	-	-	0%
Totaal	35	100%	3%

- Het afgelopen half jaar zijn er met name rij- en hoekwoningen verkocht

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (vraagprijs per m²)

	Vraagprijs per m² (wijk)	Vraagprijs per m² (kern)	Vraagprijs per m² (gemeente)
Rij- / hoek	€ 2.777	€ 3.315	€ 2.876
2^1 kap	€ 4.012	€ 3.525	€ 2.950
Vrijstaand	€ 3.413	€ 4.213	€ 3.852
Appartement	-	€ 4.608	€ 4.139
Totaal	€ 2.921	€ 3.711	€ 3.144

- De gemiddelde vraagprijs per m² is lager dan gemiddeld vergeleken met zowel de kern als gemeente.

Woningvoorraad, typologie (2020)

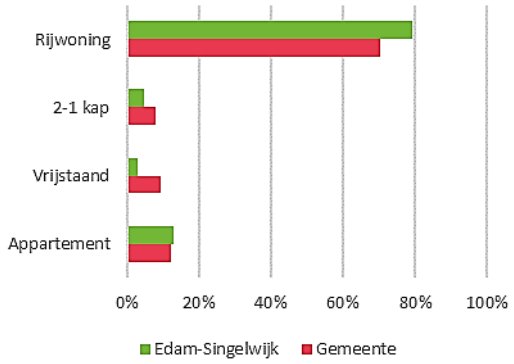

- Het aandeel rij- en hoekwoningen en appartementen is iets hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Woningvoorraad, prijsklasse (2020)

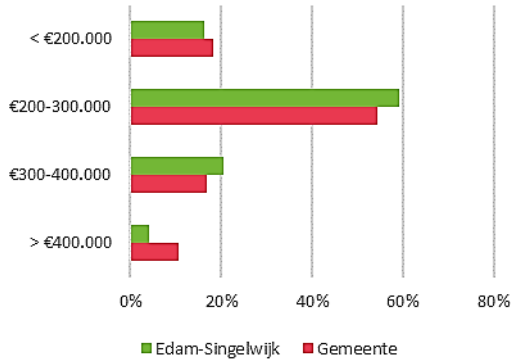

- Het aandeel woningen met een woz-waarde tussen 2 en 4 ton is hoger dan gemiddeld in de gemeente. Het aandeel woningen met een hoge woz-waarde ligt juist wat lager.

Woningvoorraad, huidige energielabel (2020)

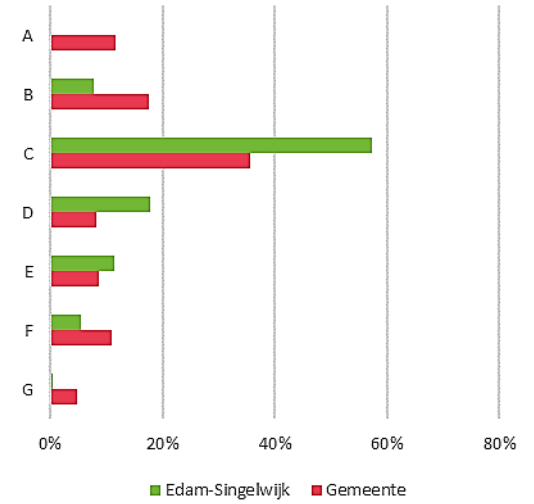

- Het aandeel woningen met energielabel C of D is is hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Huidige typologie woning naar hh-samenstelling (2020)

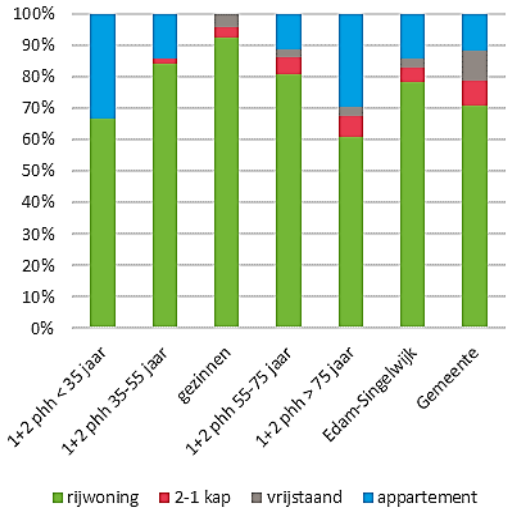

- Bij elke doelgroep woont een ruime meerderheid nu in een rij- of hoekwoning. Bij huishoudens tot 35 jaar en vanaf 75 jaar woont ongeveer 30% in een appartement.

Woningvoorraad, levensloopgeschiktheid (2020)

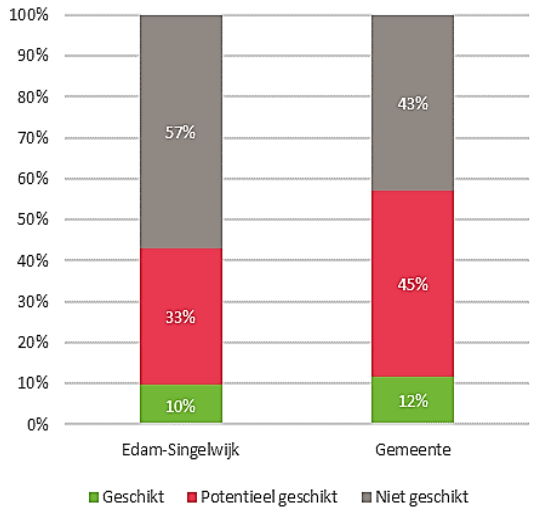

- Het aandeel niet levensloopgeschikte woningen is aanzienlijk groter dan gemiddeld in de gemeente.

Levensloopgeschiktheid woningen 75-plussers

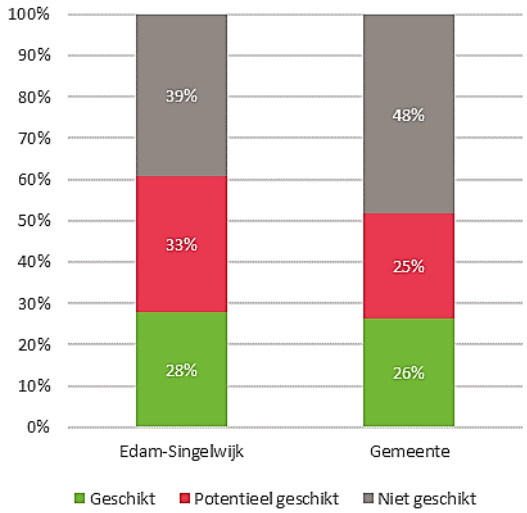

- Het aandeel 75-plussers dat nu al in een levensloopgeschikte woning woont, is ongeveer gelijk aan het gemeentelijke beeld. Wel woont een relatief groot deel in een potentieel goed aan te passen woning.

5.4 Edam - Molenbuurt

Huidige huishoudenssamenstelling (2020)

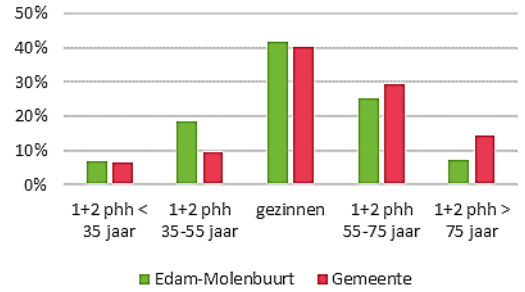

- Gezinnen vormen veruit de grootste doelgroep in de Molenbuurt, vergelijkbaar met het gemeentelijke beeld.
- Het aandeel 55-plussers en 75-plussers ligt beduidend lager dan gemiddeld.
- Het aandeel 1+2 persoonshuishoudens tussen 35 en 55 jaar ligt juist hoger dan gemiddeld.

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (aandeel totale voorraad)

	Aantal verkocht	Aandeel op totaal verkocht	Aandeel op totale voorraad
Rij- / hoek	9	64%	4%
2^1 kap	3	22%	7%
Vrijstaand	2	14%	4%
Appartement	-	-	0%
Totaal	14	100%	3%

- Het afgelopen half jaar zijn er met name rij- en hoekwoningen verkocht

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (vraagprijs per m²)

	Vraagprijs per m² (wijk)	Vraagprijs per m² (kern)	Vraagprijs per m² (gemeente)
Rij- / hoek	€ 2.790	€ 3.315	€ 2.876
2^1 kap	€ 3.577	€ 3.525	€ 2.950
Vrijstaand	€ 4.448	€ 4.213	€ 3.852
Appartement	-	€ 4.608	€ 4.139
Totaal	€ 3.196	€ 3.711	€ 3.144

- De gemiddelde vraagprijs per m² is lager dan gemiddeld de kern, maar wel iets hoger dan gemiddeld in de gemeente

Woningvoorraad, typologie (2020)

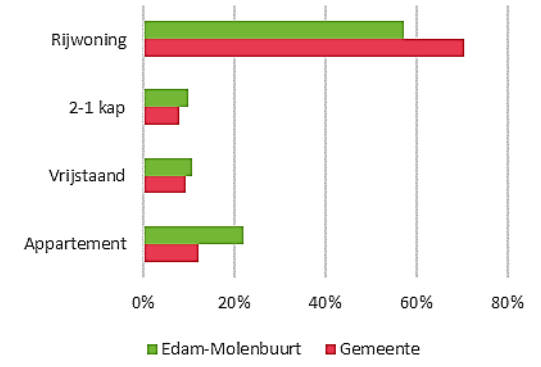

- Het aandeel appartementen is hoger dan gemiddeld in de gemeente. Dit geldt in mindere mate ook voor tweekappers en vrijstaande woningen.

Woningvoorraad, prijsklasse (2020)

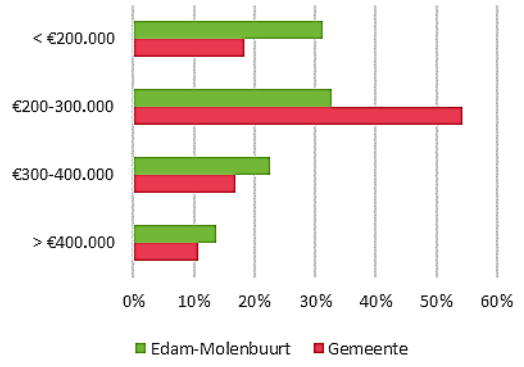

- Het aandeel woningen met een woz-waarde tussen 2 en 3 ton is lager dan gemiddeld in de gemeente. Vooral het aandeel goedkope woningen ligt hoger dan gemiddeld.

Woningvoorraad, huidige energielabel (2020)

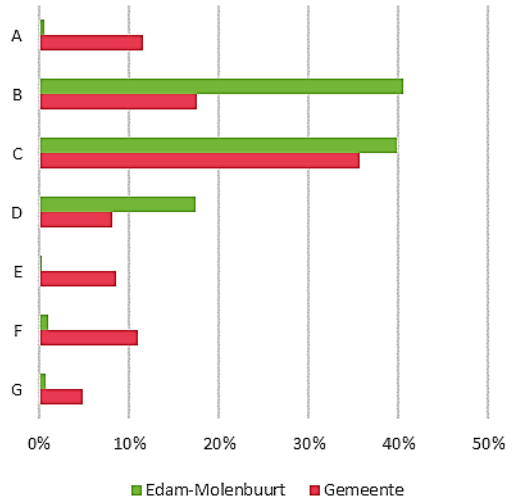

- Het aandeel woningen met energielabel B ligt fors hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Huidige typologie woning naar hh-samenstelling (2020)

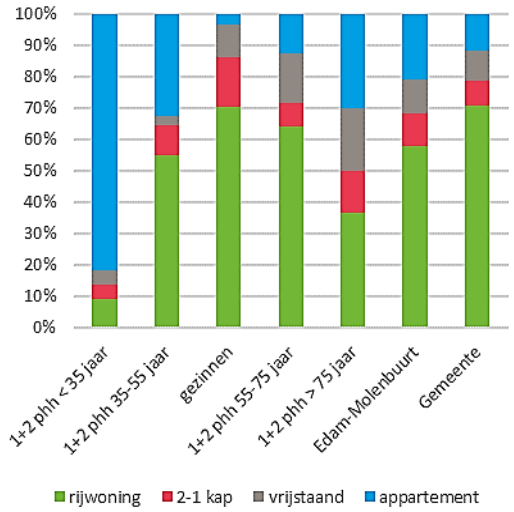

- Vrijwel alle kleine huishoudens tot 35 jaar wonen in een appartement. Van de oudere huishoudens (75+) woont ongeveer eenderde in een ruime grondgebonden woning.

Woningvoorraad, levensloopgeschiktheid (2020)

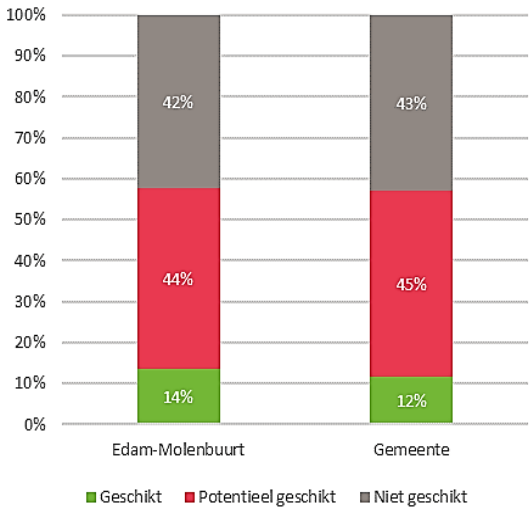

- De mate van levensloopgeschiktheid van de woningvoorraad is ongeveer gelijk aan het gemeentelijke beeld.

Levensloopgeschiktheid woningen 75-plussers

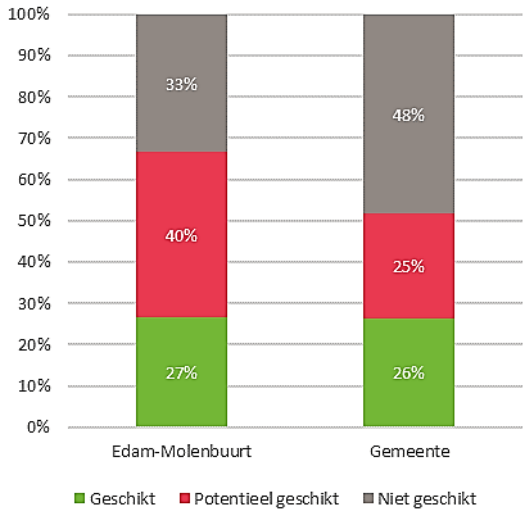

- Het aandeel 75-plussers dat nu al in een levensloopgeschikte woning woont, is ongeveer gelijk aan het gemeentelijke beeld. Wel woont een relatief groot deel in een potentieel goed aan te passen woning.

5.5 Volendam

Huidige huishoudenssamenstelling (2020)

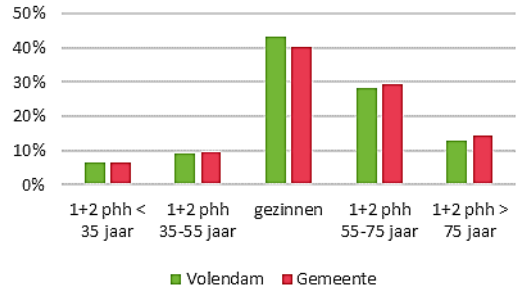

- Het aandeel jonge huishoudens en gezinnen is iets hoger dan gemiddeld, aandeel oudere huishoudens iets lager.

Toekomstige huishoudensontwikkeling (2020-2030)

	2020	2030	'20-'30	%
1+2 phh < 35 jr	1.230	1.285	+55	+4%
1+2 phh 35-55 jr	875	875	0	0%
Gezinnen	3.570	3.695	+125	+4%
1+2 phh 55-75 jr	2.430	2.615	+185	+8%
1+2 phh > 75 jr	995	1.585	+590	+59%
Volendam	9.100	10.055	+955	+10%
Gemeente	14.915	16.080	+1.165	+8%

- Aantal huishoudens groeit met +955 in de komende tien jaar, vooral door de toename van 75-plussers.

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (aandeel totale voorraad)

	Aantal verkocht	Aandeel op totaal verkocht	Aandeel op totale voorraad
Rij- / hoek	200	79%	3%
2^1 kap	22	9%	5%
Vrijstaand	20	8%	11%
Appartement	10	4%	1%
Totaal	252	100%	3%

- Het afgelopen half jaar zijn er met name rij- en hoekwoningen verkocht

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (vraagprijs per m²)

	Vraagprijs per m² (kern)	Vraagprijs per m² (gemeente)
Rij- / hoek	€ 2.825	€ 2.876
2^1 kap	€ 3.094	€ 2.950
Vrijstaand	€ 4.419	€ 3.852
Appartement	€ 3.889	€ 4.139
Totaal	€ 3.024	€ 3.144

- De gemiddelde vraagprijs per m² is lager dan gemiddeld in de gemeente. Tweekappers en vrijstaande woningen zijn gemiddeld wel iets duurder dan gemiddeld.

Woningvoorraad, typologie (2020)

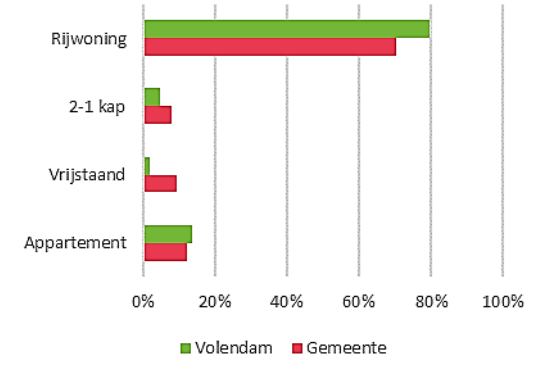

- Het aandeel rij- en hoekwoningen is hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Woningvoorraad, prijsklasse (2020)

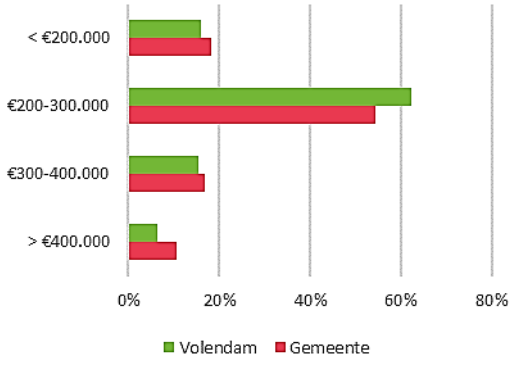

- Het aandeel woningen met een woz-waarde tussen 2 en 3 ton is wat hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Woningvoorraad, huidige energielabel (2020)

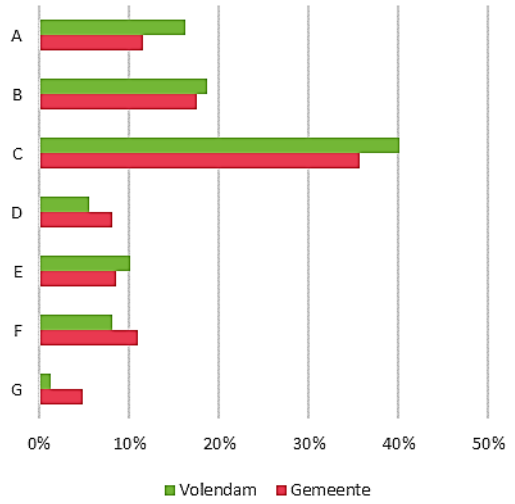

- Het aandeel woningen met energielabel A, B of C is wat hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Huidige typologie woning naar hh-samenstelling (2020)

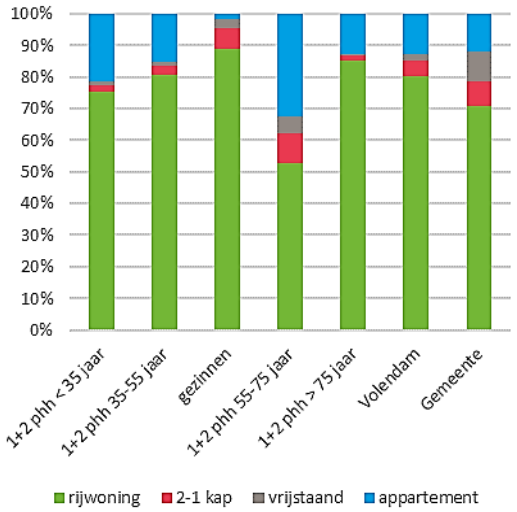

- Bij de meeste doelgroepen woont een ruime meerderheid nu in een rij- of hoekwoning. Bij huishoudens tussen 55 en 75 jaar woont ongeveer 30% in een appartement.

Woningvoorraad, levensloopgeschiktheid (2020)

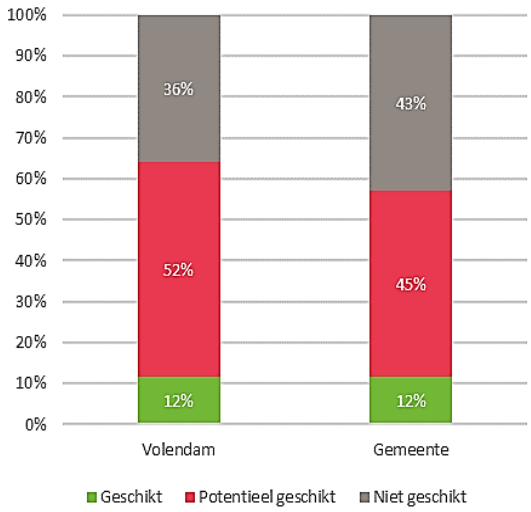

- Het aandeel potentieel geschikt te maken woningen is iets groter dan gemiddeld in de gemeente.

Levensloopgeschiktheid woningen 75-plussers

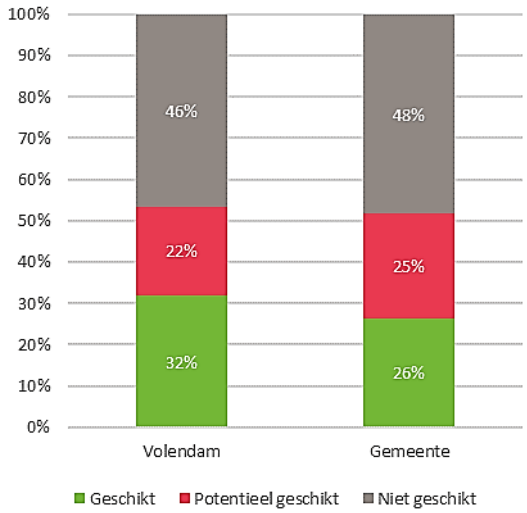

- Het aandeel 75-plussers dat nu al in een levensloopgeschikte woning woont is iets hoger dan gemiddeld in de gemeente.

5.6 Volendam - Oude Kom

Huidige huishoudenssamenstelling (2020)

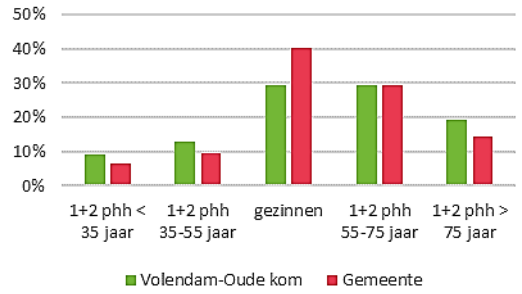

- Gezinnen vormen samen met 1+2 persoonshuishoudens tussen 55 en 75 jaar de grootste huishoudensgroep in de Oude Kom van Volendam.
- Het aandeel gezinnen ligt in deze wijk wat lager dan gemiddeld, het aandeel 75-plussers juist hoger.
- Ook het aandeel jonge 1+2 persoonshuishoudens ligt in deze wijk wat hoger dan gemiddeld.

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (aandeel totale voorraad)

	Aantal verkocht	Aandeel op totaal verkocht	Aandeel op totale voorraad
Rij- / hoek	64	87%	5%
2^1 kap	1	1%	4%
Vrijstaand	6	8%	150%
Appartement	3	4%	1%
Totaal	74	100%	4%

- Het afgelopen half jaar zijn er met name rij- en hoekwoningen verkocht

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (vraagprijs per m²)

	Vraagprijs per m² (wijk)	Vraagprijs per m² (kern)	Vraagprijs per m² (gemeente)
Rij- / hoek	€ 3.404	€ 2.825	€ 2.876
2^1 kap	€ 3.989	€ 3.094	€ 2.950
Vrijstaand	€ 3.831	€ 4.419	€ 3.852
Appartement	€ 4.574	€ 3.889	€ 4.139
Totaal	€ 3.494	€ 3.024	€ 3.144

- De gemiddelde vraagprijs per m² is hoger dan gemiddeld vergeleken met zowel de kern als gemeente, uitgezonderd de categorie vrijstaande woningen.

Woningvoorraad, typologie (2020)

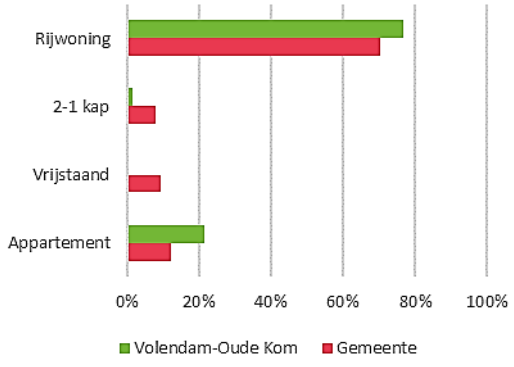

- Het aandeel rij- en hoekwoningen en appartementen is hoger dan gemiddeld in de gemeente. Er zijn nagenoeg geen tweekappers of vrijstaande woningen.

Woningvoorraad, prijsklasse (2020)

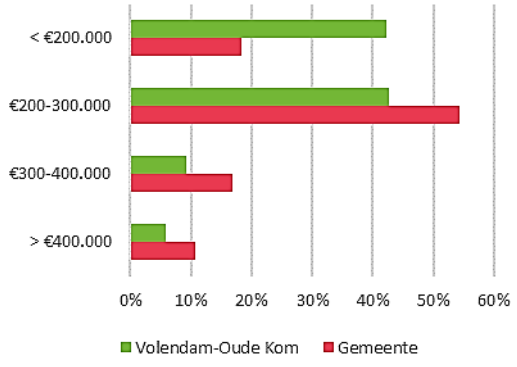

- Het aandeel woningen met een lage woz-waarde (< €200.000) is aanzienlijk hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Woningvoorraad, huidige energielabel (2020)

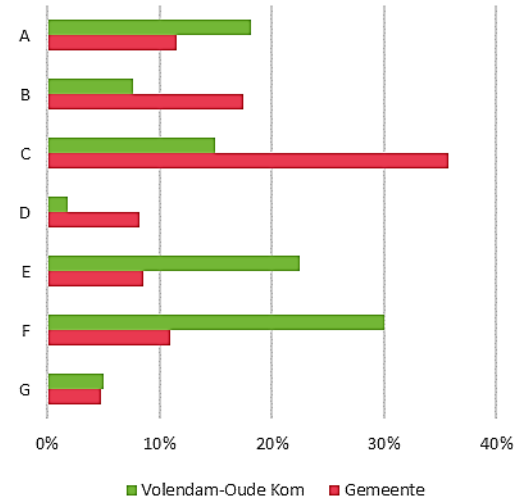

- Het aandeel woningen met energielabel E of F is aanzienlijk hoger dan gemiddeld in de gemeente. Maar ook het aandeel A-label woningen ligt hoger dan gemiddeld.

Huidige typologie woning naar hh-samenstelling (2020)

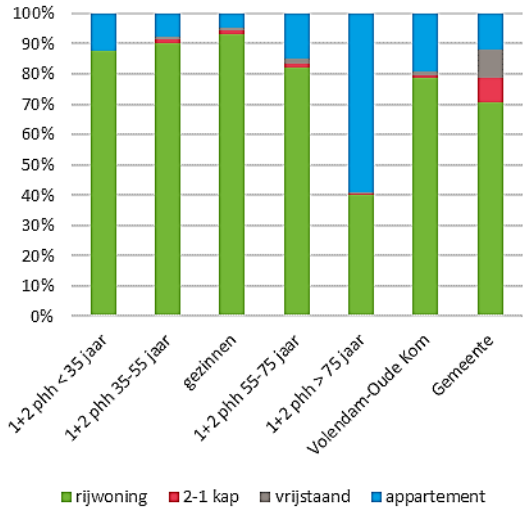

- Een meerderheid van de 75-plussers woont in een appartement. Andere leeftijdsgroepen wonen met name in een rij- of hoekwoning.

Woningvoorraad, levensloopgeschiktheid (2020)

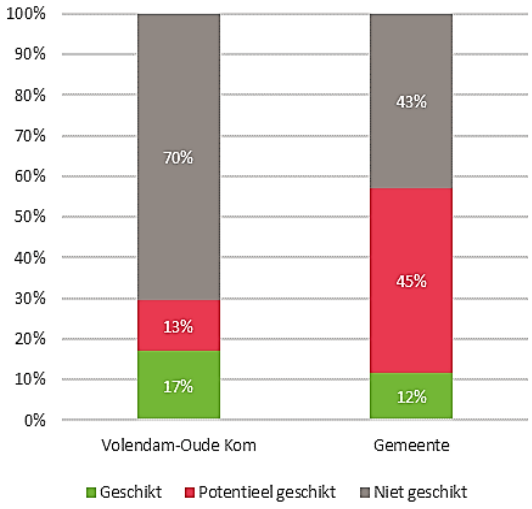

- Het aandeel niet levensloopgeschikte woningen is aanzienlijk groter dan gemiddeld in de gemeente.

Levensloopgeschiktheid woningen 75-plussers

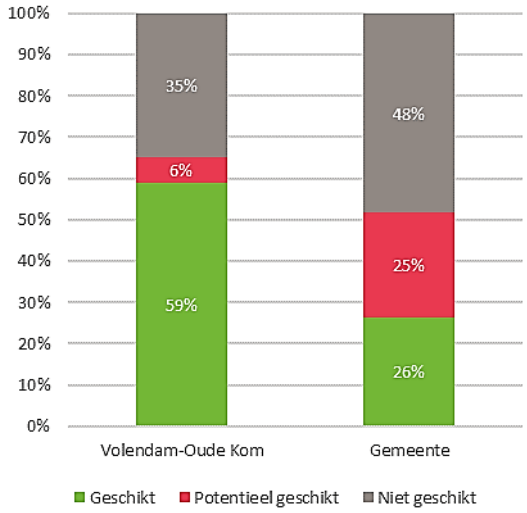

- Het aandeel 75-plussers dat nu al in een levensloopgeschikte woning woont is aanzienlijk hoger dan gemiddeld in de gemeente.

5.7 Volendam - Munnikeveld

Huidige huishoudenssamenstelling (2020)

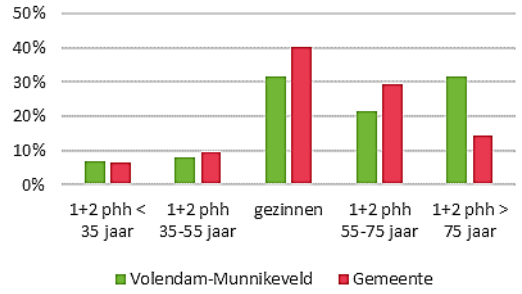

- Gezinnen vormen samen met 1+2 persoonshuishoudens boven de 75 jaar de grootste huishoudensgroep in deze wijk.
- Met name het aandeel 75-plussers ligt fors hoger dan het gemeentelijk gemiddelde.
- Het aandeel gezinnen en 1+2 persoonshuishoudens tussen 55 en 75 jaar ligt aanzienlijk lager dan het gemeentelijke beeld.

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (aandeel totale voorraad)

	Aantal verkocht	Aandeel op totaal verkocht	Aandeel op totale voorraad
Rij- / hoek	36	100%	3%
2^1 kap	-	-	0%
Vrijstaand	-	-	0%
Appartement	-	-	0%
Totaal	36	100%	2%

- Het afgelopen half jaar zijn er nagenoeg alleen rij- en hoekwoningen verkocht

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (vraagprijs per m²)

	Vraagprijs per m² (wijk)	Vraagprijs per m² (kern)	Vraagprijs per m² (gemeente)
Rij- / hoek	€ 2.526	€ 2.825	€ 2.876
2^1 kap	-	€ 3.094	€ 2.950
Vrijstaand	-	€ 4.419	€ 3.852
Appartement	-	€ 3.889	€ 4.139
Totaal	€ 2.526	€ 3.024	€ 3.144

- De gemiddelde vraagprijs per m² is lager dan gemiddeld vergeleken met zowel de kern als gemeente.

Woningvoorraad, typologie (2020)

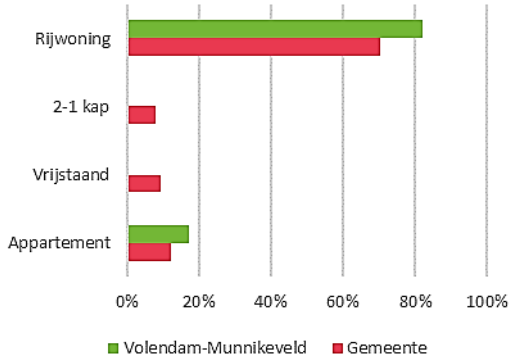

- Het aandeel rij- en hoekwoningen is hoger dan gemiddeld in de gemeente. Er zijn nagenoeg geen tweekappers of vrijstaande woningen.

Woningvoorraad, prijsklasse (2020)

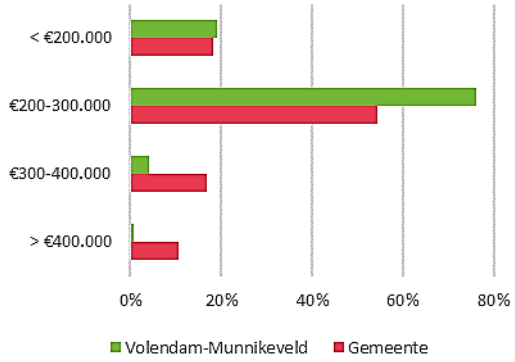

- Het aandeel woningen met een woz-waarde boven de €300.000 is zeer klein.

Woningvoorraad, huidige energielabel (2020)

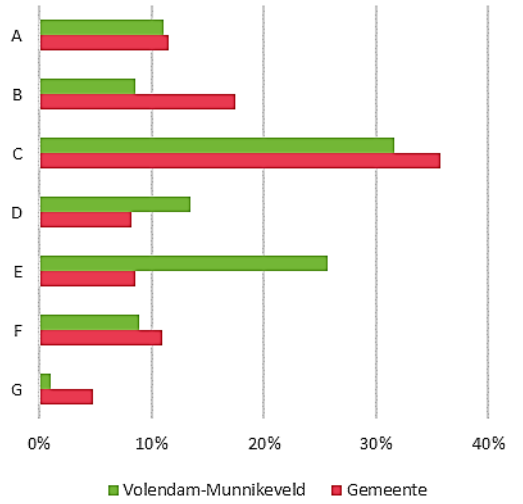

- Het aandeel woningen met energielabel D of E is hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Huidige typologie woning naar hh-samenstelling (2020)

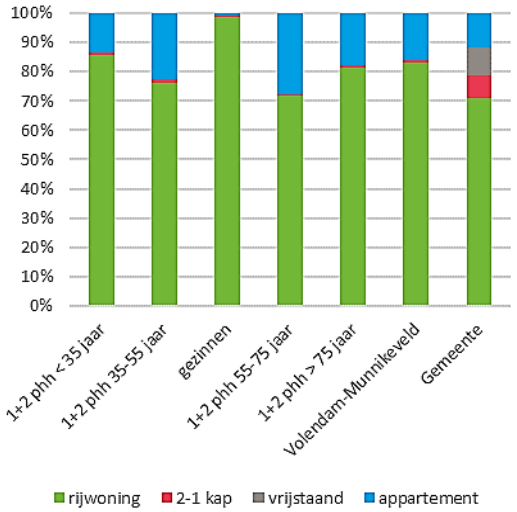

- Bij elke doelgroep woont een ruime meerderheid nu in een rij- of hoekwoning. Bij huishoudens tussen 55 jaar en 75 jaar woont ongeveer 30% in een appartement.

Woningvoorraad, levensloopgeschiktheid (2020)

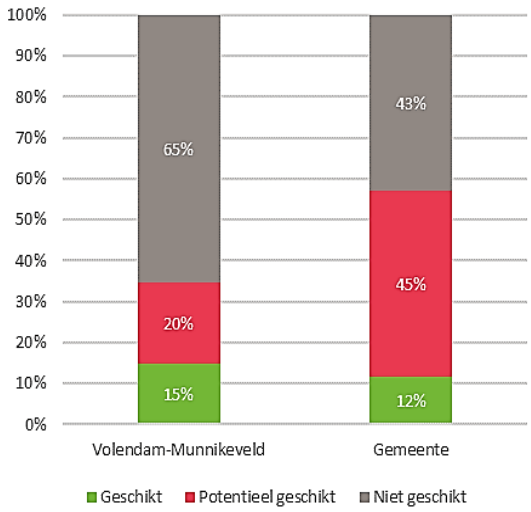

- Het aandeel niet levensloopgeschikte woningen is aanzienlijk groter dan gemiddeld in de gemeente.

Levensloopgeschiktheid woningen 75-plussers

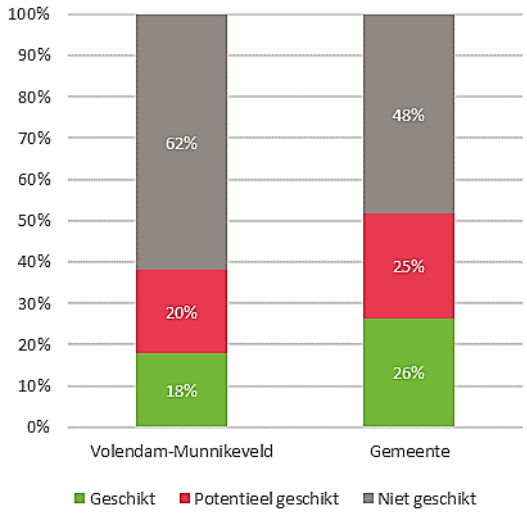

- Een relatief groot deel van de 75-plussers woont in een woning die niet of nauwelijks geschikt te maken is.

5.8 Volendam - Blokgouw

Huidige huishoudenssamenstelling (2020)

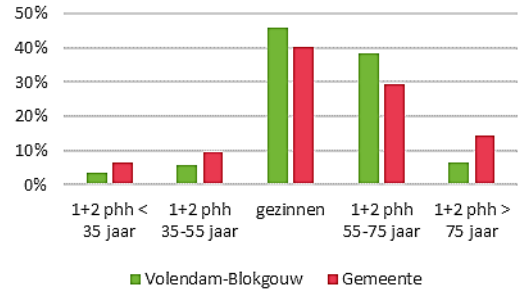

- De bewoners van deze week zijn voornamelijk gezinnen met kinderen en 1+2 persoonshuishoudens tussen 55 en 75 jaar.
- Het aandeel 1+2 persoonshuishoudens tot 55 jaar en boven de 75 jaar is zeer klein.

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (aandeel totale voorraad)

	Aantal verkocht	Aandeel op totaal verkocht	Aandeel op totale voorraad
Rij- / hoek	65	79%	2%
2^1 kap	7	9%	3%
Vrijstaand	8	10%	11%
Appartement	2	2%	1%
Totaal	82	100%	2%

- Het afgelopen half jaar zijn er met name rij- en hoekwoningen verkocht

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (vraagprijs per m²)

	Vraagprijs per m² (wijk)	Vraagprijs per m² (kern)	Vraagprijs per m² (gemeente)
Rij- / hoek	€ 2.536	€ 2.825	€ 2.876
2^1 kap	€ 2.766	€ 3.094	€ 2.950
Vrijstaand	€ 5.000	€ 4.419	€ 3.852
Appartement	€ 3.563	€ 3.889	€ 4.139
Totaal	€ 2.821	€ 3.024	€ 3.144

- De gemiddelde vraagprijs per m² is lager dan gemiddeld vergeleken met zowel de kern als gemeente, uitgezonderd de categorie vrijstaande woningen.

Woningvoorraad, typologie (2020)

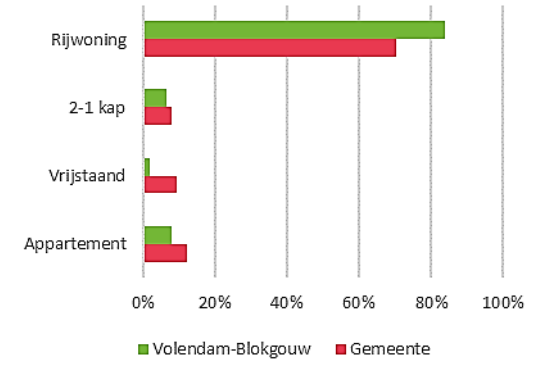

- Het aandeel rij- en hoekwoningen is hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Woningvoorraad, prijsklasse (2020)

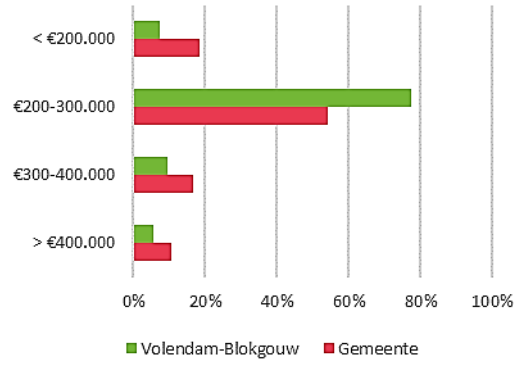

- Het aandeel woningen met een woz-waarde tussen 2 en 3 ton is hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Woningvoorraad, huidige energielabel (2020)

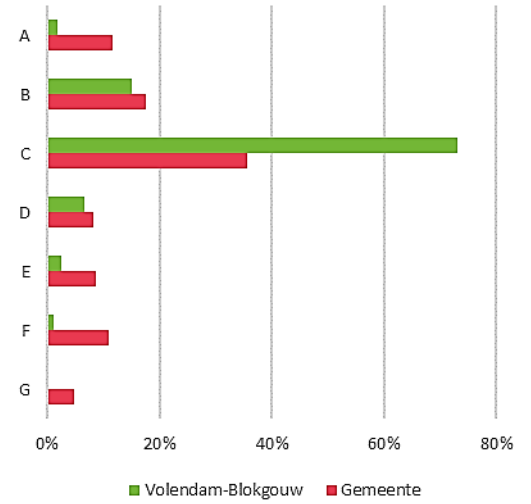

- Ongeveer 90% van de woningvoorraad heeft een energielabel C of beter.

Huidige typologie woning naar hh-samenstelling (2020)

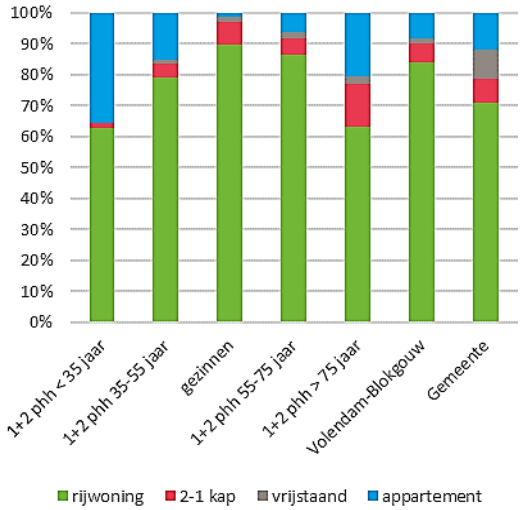

- Bij elke doelgroep woont een ruime meerderheid nu in een rij- of hoekwoning. Bij huishoudens tot 35 jaar woont ongeveer 35% in een appartement.

Woningvoorraad, levensloopgeschiktheid (2020)

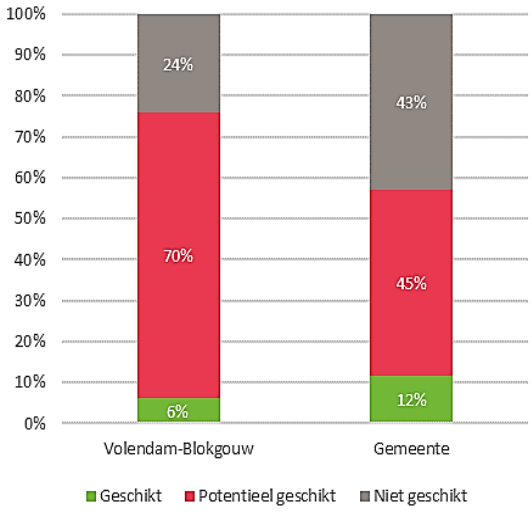

- Het aandeel potentieel geschikt te maken woningen is aanzienlijk groter dan gemiddeld in de gemeente.

Levensloopgeschiktheid woningen 75-plussers

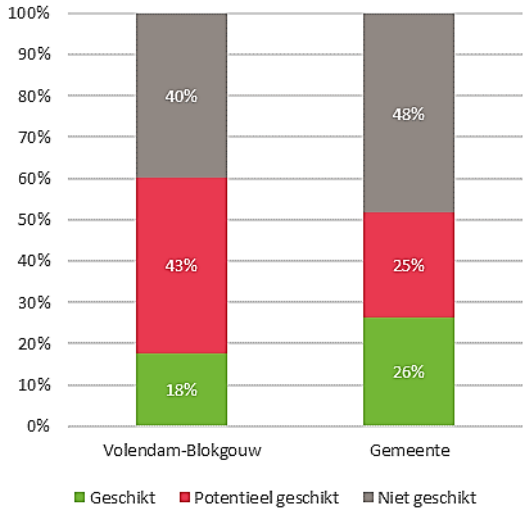

- Het aandeel 75-plussers dat nu al in een levensloopgeschikte woning woont is lager dan gemiddeld in de gemeente. Wel woont een relatief groot deel in een woning die potentieel levensloopgeschikt is.

5.9 Volendam - Middengebied

Huidige huishoudenssamenstelling (2020)

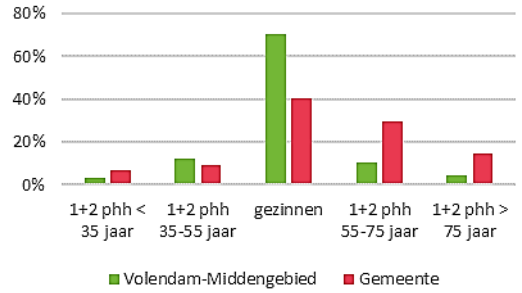

- In Middengebied wonen voornamelijk gezinnen met kinderen. Hun aandeel ligt bovendien fors boven het gemeentelijk gemiddelde.
- Het aandeel 1+2 persoonshuishoudens ligt op ongeveer een kwart van het totaal aantal huishoudens in deze wijk.

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (aandeel totale voorraad)

	Aantal verkocht	Aandeel op totaal verkocht	Aandeel op totale voorraad
Rij- / hoek	17	59%	2%
2^1 kap	7	24%	7%
Vrijstaand	2	7%	3%
Appartement	3	10%	2%
Totaal	29	100%	3%

- Het afgelopen half jaar zijn er met name rij- en hoekwoningen verkocht

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (vraagprijs per m²)

	Vraagprijs per m² (wijk)	Vraagprijs per m² (kern)	Vraagprijs per m² (gemeente)
Rij- / hoek	€ 2.500	€ 2.825	€ 2.876
2^1 kap	€ 3.058	€ 3.094	€ 2.950
Vrijstaand	€ 3.409	€ 4.419	€ 3.852
Appartement	€ 3.377	€ 3.889	€ 4.139
Totaal	€ 2.788	€ 3.024	€ 3.144

- De gemiddelde vraagprijs per m² is lager dan gemiddeld vergeleken met zowel de kern als gemeente.

Woningvoorraad, typologie (2020)

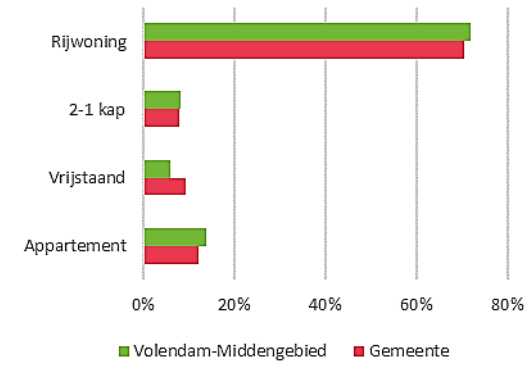

- De samenstelling van de woningvoorraad komt redelijk overeen met het gemeentelijke beeld. Wel is het aandeel vrijstaande woningen kleiner dan gemiddeld.

Woningvoorraad, prijsklasse (2020)

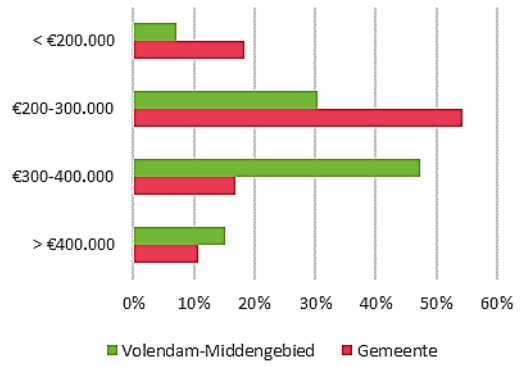

- Het aandeel woningen met een hoge woz-waarde is beduidend hoger dan gemiddeld in de gemeente. Het aandeel goedkope woningen ligt fors lager.

Woningvoorraad, huidige energielabel (2020)

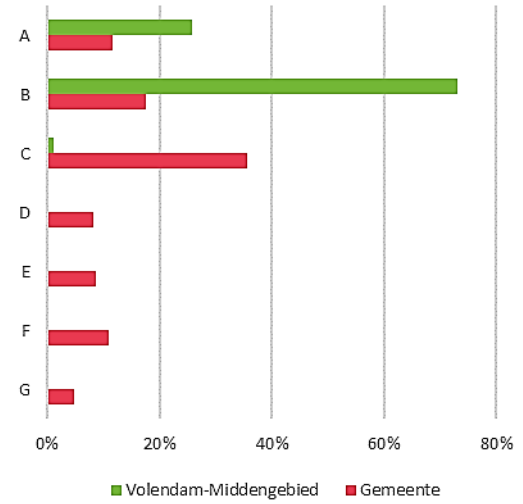

- De woningvoorraad bestaat nagenoegd uitsluitend uit woningen met een A of B label.

Huidige typologie woning naar hh-samenstelling (2020)

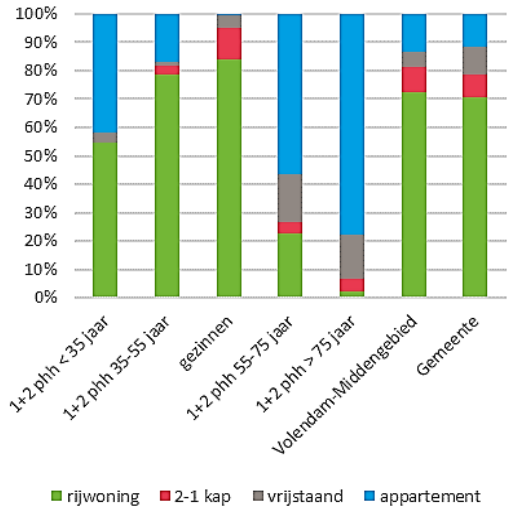

- Een meerderheid van de 55-plussers woont in een appartement. Andere leeftijdsgroepen wonen met name in een rij- of hoekwoning.

Woningvoorraad, levensloopgeschiktheid (2020)

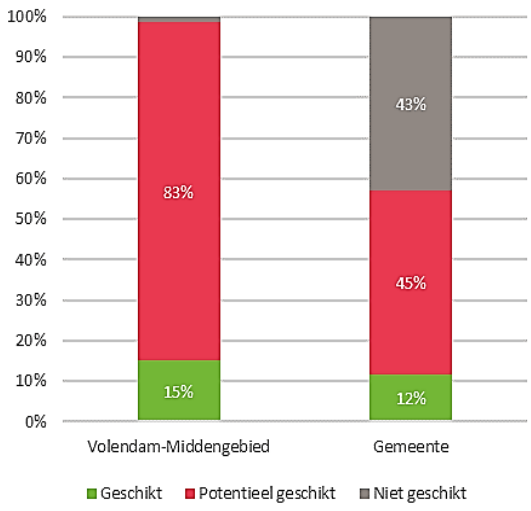

- Vrijwel de gehele woningvoorraad bestaat uit geschikte woningen of woningen die met enkele aanpassingen levensloopgeschikt te maken zijn.

Levensloopgeschiktheid woningen 75-plussers

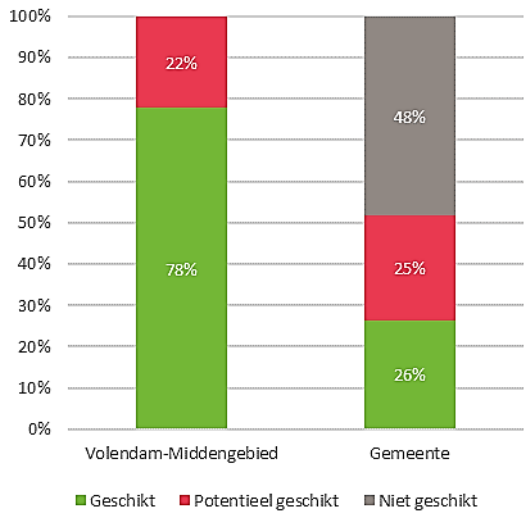

- Het aantal oudere huishoudens dat in deze wijk woont is relatief klein. De ouderen die er wonen, wonen doorgaans in een levensloopgeschikte woning.

5.10 Volendam - Broeckgouw

Huidige huishoudenssamenstelling (2020)

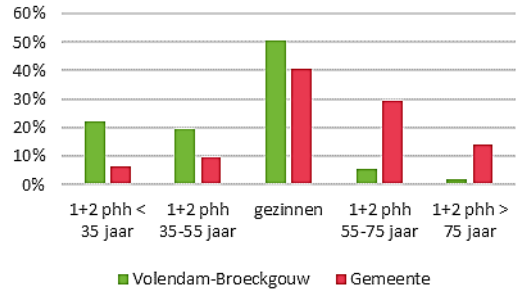

- Broeckgouw is de nieuwste wijk van Volendam. Dit is terug te zien in de huishoudenssamenstelling; de nadruk ligt op jonge leeftijdsklassen.
- Ongeveer de helft van alle huishoudens zijn gezinnen met kinderen.
- Het aandeel 1+2 persoonshuishoudens tot 35 jaar en tussen 35 en 55 jaar ligt ruim boven het gemeentelijk gemiddelde.

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (aandeel totale voorraad)

	Aantal verkocht	Aandeel op totaal verkocht	Aandeel op totale voorraad
Rij- / hoek	18	58%	4%
2^1 kap	7	23%	18%
Vrijstaand	4	13%	10%
Appartement	2	6%	2%
Totaal	31	100%	5%

- Het afgelopen half jaar zijn er met name rij- en hoekwoningen verkocht

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (vraagprijs per m²)

	Vraagprijs per m² (wijk)	Vraagprijs per m² (kern)	Vraagprijs per m² (gemeente)
Rij- / hoek	€ 2.753	€ 2.825	€ 2.876
2^1 kap	€ 3.328	€ 3.094	€ 2.950
Vrijstaand	€ 4.428	€ 4.419	€ 3.852
Appartement	€ 3.262	€ 3.889	€ 4.139
Totaal	€ 3.132	€ 3.024	€ 3.144

- De gemiddelde vraagprijs per m² is hoger dan gemiddeld vergeleken met zowel de kern als gemeente, met name door de tweekappers en vrijstaande woningen.

Woningvoorraad, typologie (2020)

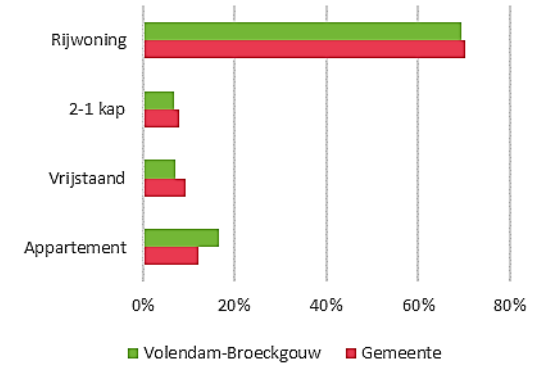

- Het aandeel appartementen is hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Woningvoorraad, prijsklasse (2020)

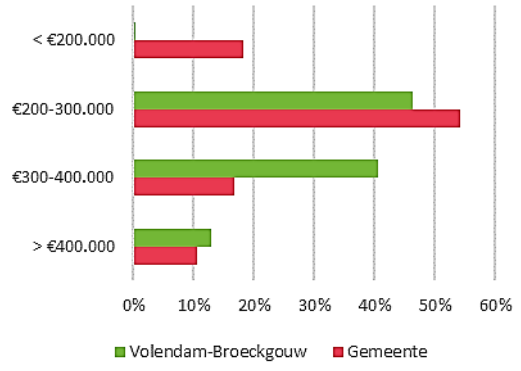

- Met Het aandeel woningen met een woz-waarde tussen 3 en 4 ton ligt hoger dan gemiddeld. Het aandeel woningen met een woz-waarde tot 2 ton is nihil.

Woningvoorraad, huidige energielabel (2020)

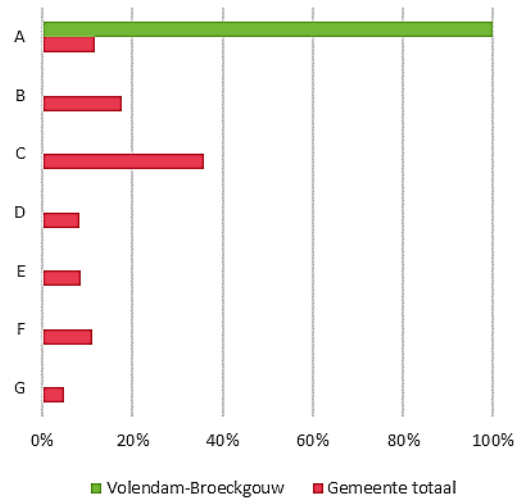

- De woningvoorraad bestaat uit uitsluitend woningen met een A-label.

Huidige typologie woning naar hh-samenstelling (2020)

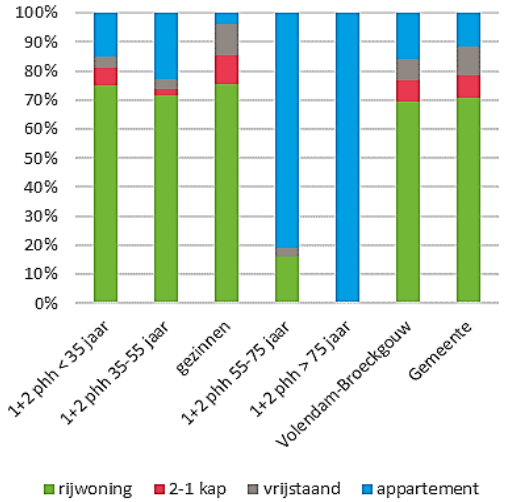

- Een meerderheid van de 55-plussers woont in een appartement. Andere leeftijdsgroepen wonen met name in een rij- of hoekwoning.

Woningvoorraad, levensloopgeschiktheid (2020)

- De mate van levensloopgeschiktheid van de woningvoorraad is ongeveer gelijk aan het gemeentelijke beeld.

Levensloopgeschiktheid woningen 75-plussers

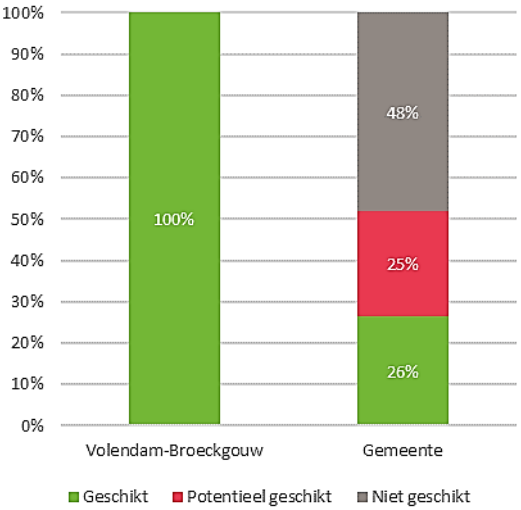

- Het aantal oudere huishoudens dat in deze wijk woont is relatief klein. De ouderen die er wonen, wonen doorgaans in een levensloopgeschikte woning.

5.11 Oosthuizen

Huidige huishoudenssamenstelling (2020)

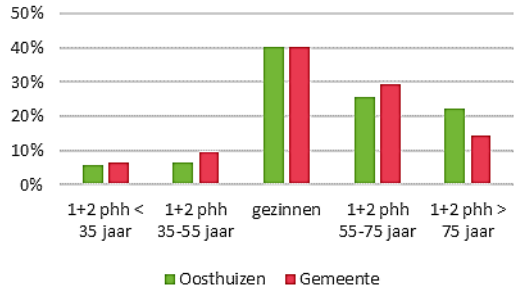

- De huishoudenssamenstelling is vergelijkbaar met het gemeentelijke beeld. Wel is het aandeel 75-plussers groter dan gemiddeld.

Toekomstige huishoudensontwikkeling (2020-2030)

	2020	2030	'20-'30	%
1+2 phh < 35 jr	175	170	-5	-3%
1+2 phh 35-55 jr	120	115	-5	-4%
Gezinnen	515	500	-15	-3%
1+2 phh 55-75 jr	400	415	+15	+4%
1+2 phh > 75 jr	205	275	+70	+34%
Oosthuizen	1.415	1.475	+60	+4%
Gemeente	14.915	16.080	+1.165	+8%

- Het aantal huishoudens neemt de komende tien jaar toe met ongeveer +60; vooral door het toenemende aantal oudere huishoudens.

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (aandeel totale voorraad)

	Aantal te koop	Aandeel op totaal verkocht	Aandeel op totale voorraad
Rij- / hoek	41	49%	7%
2^1 kap	27	32%	8%
Vrijstaand	14	17%	5%
Appartement	2	2%	2%
Totaal	84	100%	6%

- Het afgelopen half jaar zijn er met name rij- en hoekwoningen verkocht

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (vraagprijs per m²)

	Gemiddelde vraagprijs per m² (kern)	Gemiddelde vraagprijs per m² (gemeente)
Rij- / hoek	€ 2.478	€ 2.876
2^1 kap	€ 2.768	€ 2.950
Vrijstaand	€ 2.857	€ 3.852
Appartement	€ 3.165	€ 4.139
Totaal	€ 2.651	€ 3.144

- De gemiddelde vraagprijs per m² is lager dan gemiddeld vergeleken met de gemeente.

Woningvoorraad, typologie (2020)

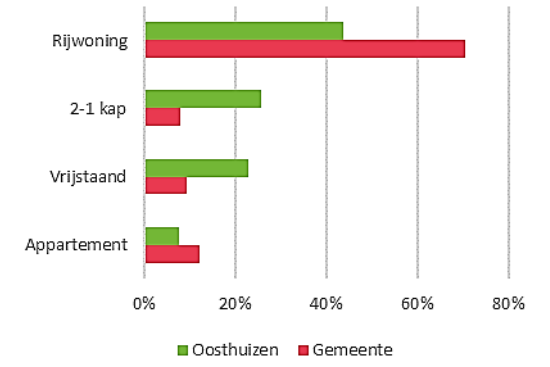

- Het aandeel tweekappers en vrijstaande woningen is hoger dan gemiddeld in de gemeente. Het aandeel rij- en hoekwoningen ligt aanzienlijk lager dan gemiddeld.

Woningvoorraad, prijsklasse (2020)

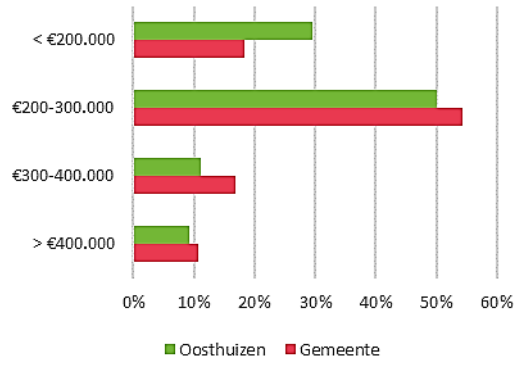

- Met name het aandeel woningen met een woz-waarde < €200.000 is hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Woningvoorraad, huidige energielabel (2020)

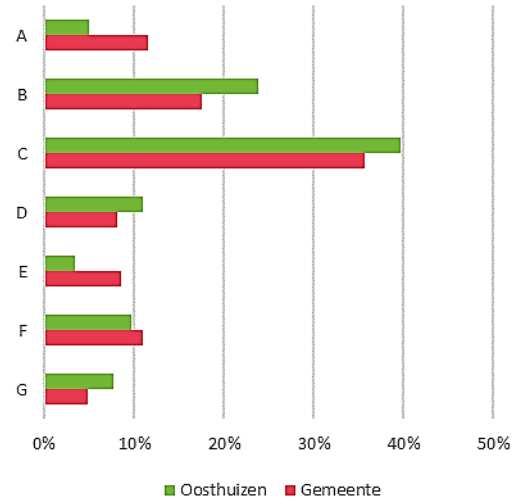

- Het aandeel woningen met energielabel B of C is wat hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Huidige typologie woning naar hh-samenstelling (2020)

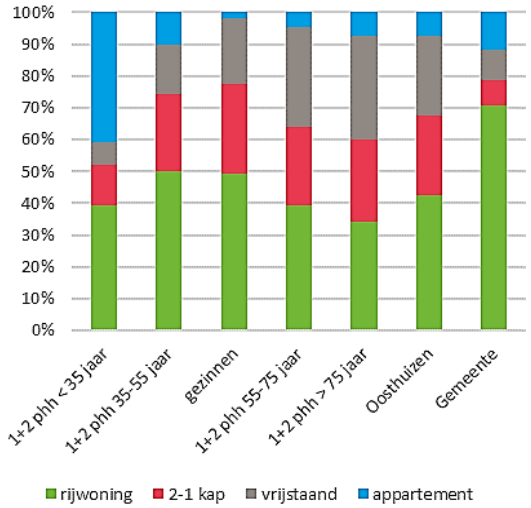

- Bij de meeste leeftijdsgroepen woont ongeveer de helft in een rij- of hoekwoning en de helft in een ruime grondgebonden woning.

Woningvoorraad, levensloopgeschiktheid (2020)

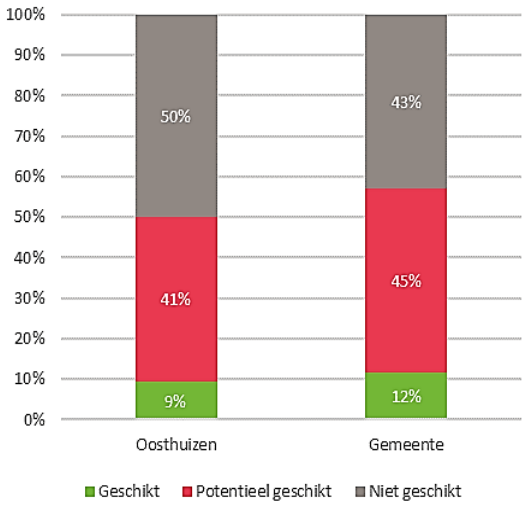

- Het aandeel niet levensloopgeschikte woningen is iets groter dan gemiddeld in de gemeente.

Levensloopgeschiktheid woningen 75-plussers

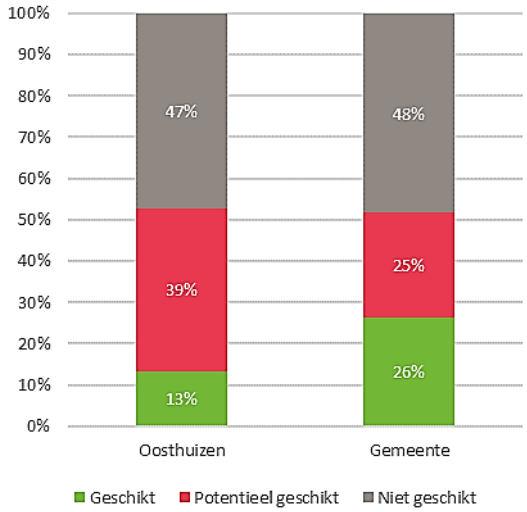

- Het aandeel 75-plussers dat nu al in een levensloopgeschikte woning woont is lager dan gemiddeld in de gemeente.

5.12 Overige kernen

Huidige huishoudenssamenstelling (2020)

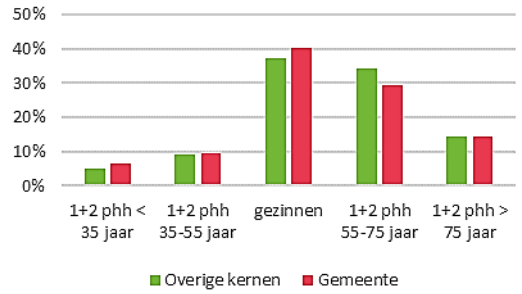

- Gezinnen vormen de grootste huishoudensgroep in de kleine kernen. Het aandeel 55-75 jarigen is iets groter dan gemiddeld in de gemeente.

Toekomstige huishoudensontwikkeling (2020-2030)

	2020	2030	'20-'30	%
1+2 phh < 35 jr	125	150	+25	+20%
1+2 phh 35-55 jr	105	80	-25	-24%
Gezinnen	475	410	-65	-14%
1+2 phh 55-75 jr	430	435	+5	+1%
1+2 phh > 75 jr	150	275	+125	+83%
Overige kernen	1.285	1.350	+65	+5%
Gemeente	14.915	16.080	+1.165	+8%

- De verwachte woningbehoefte ligt voor de komende tien jaar op +65 woningen, met name als gevolg van de toename van oudere huishoudens.

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (aandeel totale voorraad)

	Aantal verkocht	Aandeel op totaal verkocht	Aandeel op totale voorraad
Rij- / hoek	48	36%	26%
2^1 kap	37	27%	15%
Vrijstaand	48	36%	7%
Appartement	2	1%	9%
Totaal	135	100%	11%

- Het afgelopen half jaar zowel er met name ruime grondgebonden woningen (tweekappers en vrijstaande woningen) verkocht.

Verkochte woningen sept. 2019 t/m feb. 2020 (vraagprijs per m²)

	Gemiddelde vraagprijs per m² (kern)	Gemiddelde vraagprijs per m² (gemeente)
Rij- / hoek	€ 2.489	€ 2.876
2^1 kap	€ 2.787	€ 2.950
Vrijstaand	€ 3.371	€ 3.852
Appartement	€ 3.165	€ 4.139
Totaal	€ 2.895	€ 3.144

- De gemiddelde vraagprijs per m² is lager dan gemiddeld vergeleken met de gemeente.

Woningvoorraad, typologie (2020)

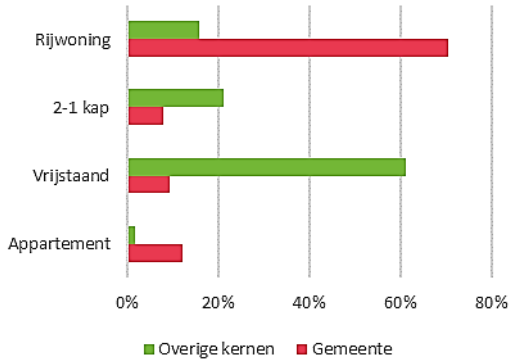

- De woningvoorraad bestaat grotendeels uit vrijstaande woningen.

Woningvoorraad, prijsklasse (2020)

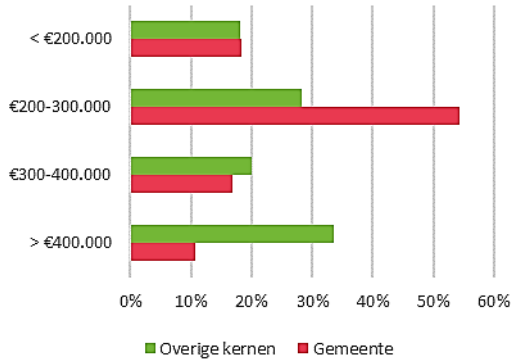

- Het aandeel woningen met een woz-waarde boven de €400.000 ligt fors boven het gemeentelijk gemiddelde.

Woningvoorraad, huidige energielabel (2020)

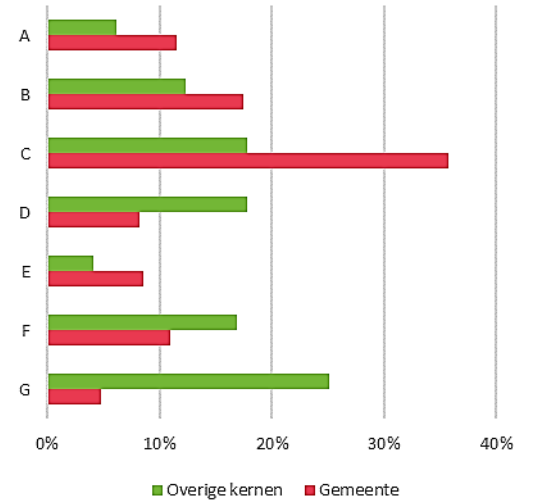

- Het aandeel woningen met energielabel F of G ligt aanzienlijk hoger dan gemiddeld in de gemeente.

Huidige typologie woning naar hh-samenstelling (2020)

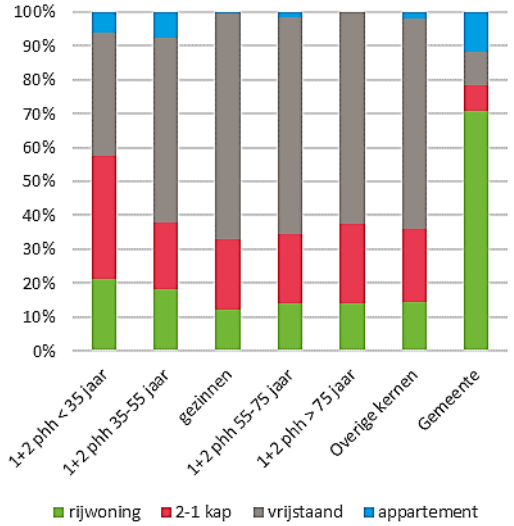

- Het merendeel van de huishoudens woont in een ruime grondgebonden woning, met name vrijstaand.

Woningvoorraad, levensloopgeschiktheid (2020)

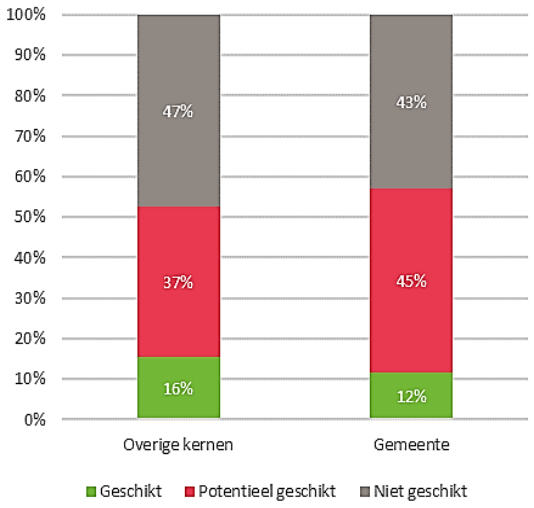

- Zowel het aandeel geschikte als het aandeel niet geschikte woningen is iets groter dan gemiddeld in de gemeente.

Levensloopgeschiktheid woningen 75-plussers

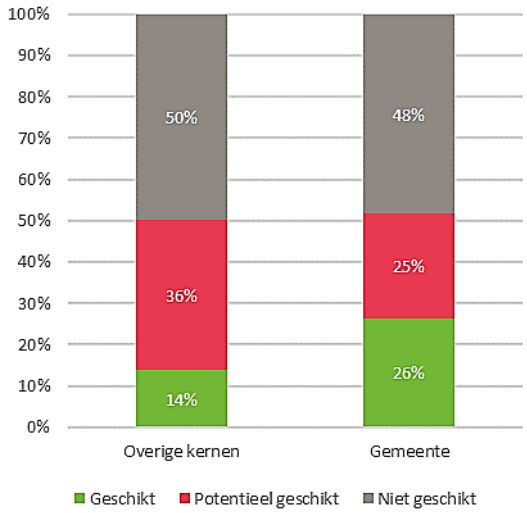

- Het aandeel 75-plussers dat nu al in een levensloopgeschikte woning woont is lager dan gemiddeld in de gemeente.

Leefomgevingsfoto Edam-Volendam

Analyse van de fysieke leefomgeving ten behoeve van de omgevingsvisie

projectnummer 0458365.100
definitief
3 november 2020

Understanding today.
Improving tomorrow.

Leefomgevingsfoto Edam-Volendam

Analyse van de fysieke leefomgeving ten behoeve van de omgevingsvisie

projectnummer 0458365.100

definitief
3 december 2020

Auteurs
K. (Kjell) Spillekom, MSc
J.D. (Jelte) van den Broek, MSc

Opdrachtgever
Gemeente Edam-Volendam
Burg van der Knoopdreef 1
1132 KN VOLENDAM

datum vrijgave	beschrijving revisie	goedkeuring	vrijgave
3 dec. 2020	definitief	M.L. Kornet	G. La Rose

Inhoudsopgave

		Blz.
1	**Inleiding**	**1**
1.1	Aanleiding	1
1.2	Toewerken naar de omgevingsvisie	1
1.3	Leefomgevingsfoto	2
1.4	Leeswijzer	2
2	**Algemeen**	**3**
2.1	Gebiedskenmerken	3
2.2	Geschiedenis van Edam-Volendam	4
2.3	Trends en ontwikkelingen binnen de gemeente	5
3	**Sociale Leefomgeving**	**7**
3.1	Sociaaleconomische leefbaarheid	7
3.2	Bevolking	7
3.3	Huishoudenssamenstelling	8
3.4	Wonen en voorzieningen	8
3.5	Economie en werkgelegenheid	12
3.6	Kenmerken economie	14
3.7	Besteedbaar inkomen	15
3.8	Opleidingen en ontplooiingsmogelijkheden	15
3.9	Aantrekkelijke leefomgeving	16
3.10	Toerisme	21
4	**Gezonde Leefomgeving**	**22**
4.1	Hittestress	22
4.2	Licht	23
4.3	Luchtkwaliteit	24
4.4	Geluid	26
4.5	Straling	30
4.6	Recreatie	31
4.7	Sportverenigingen en openbare sportvoorzieningen	34
5	**Veilige Leefomgeving**	**35**
5.1	Externe veiligheid	35
5.2	Sociale objectieve veiligheid	36
5.3	Sociale subjectieve veiligheid	37
5.4	Verkeersveiligheid	37
5.5	Waterveiligheid en –overlast (Stresstest)	39

6 Kwalitatieve Leefomgeving 41
6.1 Archeologie 41
6.2 Cultuurhistorie 42
6.3 Aardkundige waarde 45
6.4 Cultuurlandschap 46

7 Ecologische Leefomgeving 47
7.1 Natuurgebieden 47
7.2 Klimaatbestendige natuur 48
7.3 Biodiversiteit 50
7.4 Bodemkwaliteit 51
7.5 Watersystemen 55
7.6 Waterkwaliteit 57

8 Duurzame Leefomgeving 58
8.1 Emissie 58
8.2 Energiegebruik/-behoefte 59
8.3 Duurzame energie 60

9 Mobiele Leefomgeving 61
9.1 Verkeer 61
9.2 Multimodale bereikbaarheid 62

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De Omgevingswet komt eraan! Dit is het moment voor alle gemeenten in Nederland om hun structuurvisies te herzien en in te zetten op een nieuwe toekomstvisie die rekening houdt met de trends en ontwikkelingen die nu en de komende decennia spelen in de fysieke leefomgeving. Het energieverbruik verandert, het personenvervoer staat onder spanning en het klimaat staat in het middelpunt van de belangstelling. De omgevingsvisie wordt het nieuwe visiedocument waar gemeenten hun beleid en toekomstige plannen aan kunnen toetsen.

Bij het opstellen van de omgevingsvisie wil de gemeente Edam-Volendam nadrukkelijk aandacht besteden aan de effecten op de leefomgeving, waaronder de effecten op het milieu. De effecten van de opgaven en de beleidsopties wegen mee in de totstandkoming van en de besluitvorming over de omgevingsvisie. Om een goede afweging te kunnen maken is een duidelijk beeld nodig van de staat van de fysieke leefomgeving nu en in de toekomst. De bestaande leefomgeving is immers het vertrekpunt voor de omgevingsvisie. Met dit document maken we hier een ‘foto’ van.

1.2 Toewerken naar de omgevingsvisie

Met de Omgevingswet in aantocht zijn veel gemeenten in Nederland bezig met het opstellen van hun omgevingsvisie. Hoe willen ze dat hun gemeente er in 2040 of 2050 bij staat? Welke instrumenten en middelen zijn er om van visie naar uitvoering te komen? Het zijn vragen waar elke gemeente mee worstelt. Om deze worsteling in goede banen te leiden, heeft Antea Group een gestroomlijnde methode ontwikkeld die gemeenten helpt bij de totstandkoming van hun omgevingsvisie. Onderstaand figuur geeft de ‘over-en-weer’-methodiek tussen de gemeentelijke vraagstukken en de benodigde achtergrondinformatie weer.

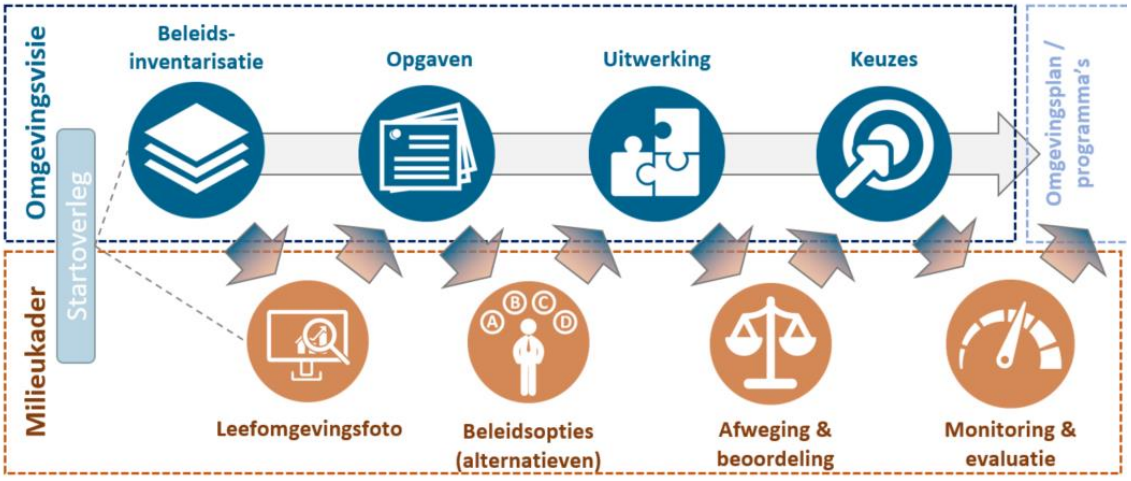

Figuur 1.1: Stappen naar een omgevingsvisie.

Op basis van vigerend beleid van de gemeente en openbaar beschikbare informatie is de Leefomgevingsfoto in dit rapport gevuld. Dit biedt handvatten voor het formuleren van de (kern)opgaven waar de omgevingsvisie op in kan spelen.

In het traject om te komen tot de visie zijn beleidsopties / alternatieven geformuleerd, die nader zijn beoordeeld op hun effecten voor de fysieke leefomgeving. Dit leidt concreet tot keuzes die de gemeente maakt en deze landen in een omgevingsvisie. Vervolgens wordt er aan de hand van een monitoringsprogramma de komende decennia een vinger aan de pols gehouden: worden de doelen en ambities uit de omgevingsvisie behaald of moet er actief bijgestuurd worden om deze doelen toch te behalen?

1.3 Leefomgevingsfoto

De Leefomgevingsfoto (LOF) is de eerste stap om getrapt en cyclisch naar een omgevingsvisie toe te werken. De LOF beschrijft de staat van de fysieke leefomgeving in de gemeente aan de hand van de belangrijkste indicatoren. Hiervoor gebruiken we open data, aangevuld met gericht uitgevraagde informatie vanuit de gemeente. De LOF bevat veel kaartmateriaal en biedt een goed beeld van de staat van de gemeente, de verschillen tussen deelgebieden en de aandachtspunten. Dit is dan ook een goede basis voor de beschrijving van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving in de omgevingsvisie en voor het bepalen van de gevolgen van keuzes in de omgevingsvisie.
De leefomgevingsfoto is ook digitaal raadpleegbaar in de vorm van een viewer (klik hier).

1.4 Leeswijzer

Deze achtergrondrapportage bij de Leefomgevingsfoto is als volgt opgebouwd:

- Hoofdstuk 2 beschrijft kort de geschiedenis van de gemeente Edam-Volendam, inclusief enkele relevante trends en ontwikkelingen die tegenwoordig spelen binnen de gemeente Edam-Volendam;
- Hoofdstukken 3 t/m 9 corresponderen met de thema-indeling van de omgevingsvisie. Alle milieu-thema's, sociale thema's en duurzaamheidsthema's van de fysieke leefomgeving komen hierin aan bod.

2 Algemeen

2.1 Gebiedskenmerken

Edam-Volendam is een gemeente in de provincie Noord-Holland. Het bestaat uit twee historische havenkernen: Edam en Volendam. Daarnaast kenmerkt de gemeente zich door de aanwezigheid van diverse lintdorpen en enkele buurtschappen. Deze zijn in tabel 2.1 weergegeven:

Tabel 2.1: Dorpen en buurtschappen binnen de gemeente Edam-Volendam.

Dorpen	**Buurtschappen**
Beets	Axwijk
Hobrede	Etersheim
Kwadijk	Verloreneinde
Middelie	
Oosthuizen	
Purmer	
Schardam	
Warder	

De gemeente Edam-Volendam is een relatief groene gemeente. Figuur 2.1 toont de ligging van de gemeente Edam-Volendam (rode contour) ten opzichte van de omliggende gemeenten.

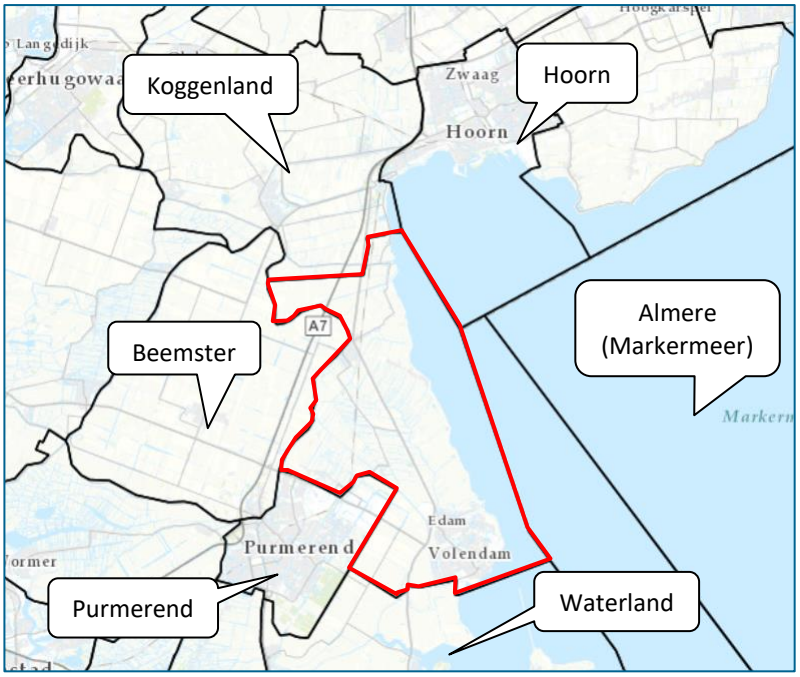

Figuur 2.1: Ligging gemeente Edam-Volendam.

De belangrijke verkeersverbindingen binnen de gemeente zijn:

- N247: Deze loopt grofweg van Hoorn in het noorden naar het zuiden via Oosthuizen, Edam, Volendam in de richting van Monnickendam, Broek in Waterland, naar de Ring A10 rond Amsterdam toe;
- N244: Deze loopt in oost-westelijke richting en verbindt Edam en Volendam met Purmerend, de A7 en in westelijke richting de Beemster;
- A7: Deze loopt deels door de gemeente, maar ligt op enige afstand van kernen Edam en Volendam, maar dichterbij Oosthuizen;
- De spoorlijn van Amsterdam/Zaandam richting Purmerend, Hoorn en Enkhuizen.

2.2 Geschiedenis van Edam-Volendam

In het verleden was Edam een grotere plaats dan Volendam. Dit is te zien op de oude topografische kaarten. Volendam is lange tijd een kleine lint aan de dijk van de Zuiderzee/ het IJsselmeer geweest. Pas vanaf de jaren ’70 van de 20e eeuw kwam hier verandering in. Ook de naam van de gemeente is lange tijd slechts ‘Edam’ geweest, maar is vanwege de groei van Volendam in 1975 veranderd in Edam-Volendam. Per 1 januari 2016 de gemeente Edam-Volendam gefuseerd met de naburige gemeente Zeevang.

Op de topografische kaarten uit 1850, 1920, 1970 en 2018 is goed te zien hoe met name de kern Volendam flink gegroeid is en uiteindelijk samengegroeid is met Edam. Opvallend is dat de historisch landschappelijke structuur uit 1850 nagenoeg intact is gebleven. De wegstructuur ten westen van de kernen loopt nog hetzelfde, en ontwikkelingen hebben zich allemaal in een redelijk afgebakende ruimte voorgedaan. Zeevang valt buiten deze kaarten, deze toevoeging van Zeevang staat op de volgende pagina in beeld weergegeven.

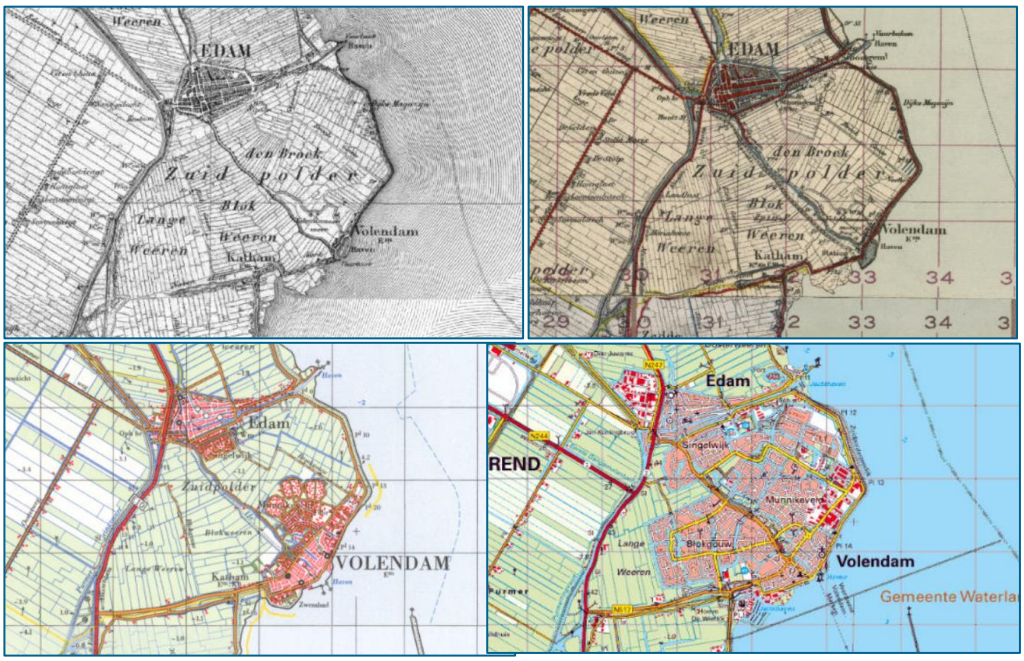

Figuur 2.2: Ontwikkeling Edam en Volendam.

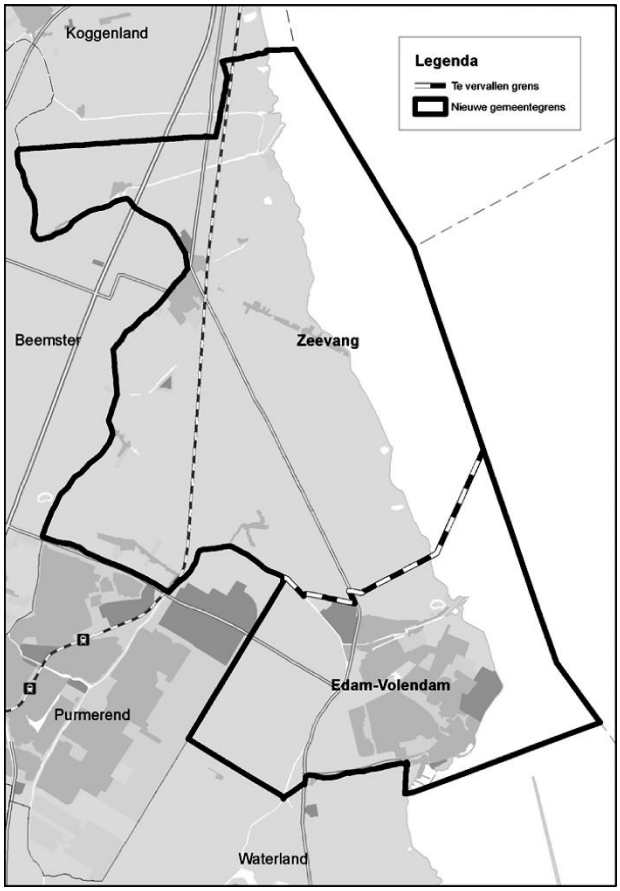

Figuur 2.3: Samenvoeging gemeenten Edam-Volendam en Zeevang).

2.3 Trends en ontwikkelingen binnen de gemeente

Deze paragraaf benoemt kort enkele algemene trends. Meer thematische trends, bijvoorbeeld op het gebied van wonen of toerisme, komen in de betreffende hoofdstukken aan bod.

Vergrijzing, zelfredzaamheid en zorg voor elkaar
Absoluut en relatief gezien is de vergrijzing hoog. De ouders van jonge gezinnen uit Amsterdam, die zich in de jaren zeventig in de regio vestigen, zijn inmiddels ouder dan 65 jaar. Hierdoor neemt de zorgvraag sterk toe, vooral bij huishoudens ouder dan 75 jaar. De gemeente wil dat inwoners langer thuis kunnen blijven wonen, maar ook dat er voldoende woonmogelijkheden zijn wanneer thuis wonen niet meer gaat.

Met de toewijzing van veel nieuwe zorgtaken aan de gemeente lijkt het erop dat er een nieuwe behoefte is ontstaan aan maatschappelijk vastgoed (zorginstellingen). Dit komt mede omdat de woningcorporaties zich meer focussen op de ‘sociale woningbouw’.

Kleine kernen en voorzieningen
De vitaliteit en leefbaarheid van onze gemeente vergt constante aandacht. In de kleinere kernen staan de voorzieningen onder druk. In de grotere kernen dreigen gebieden onder de voet te worden gelopen door grote aantallen bezoekers en zien we door de bussen de bus niet meer. Door stedelijke verdichting komen woon- en werkgebieden (weer) dichter bij elkaar.

- De gemeente Edam-Volendam profileert zich als een ondernemende gemeente. Zij kent een ruim aanbod aan ondernemingen, waaronder vishandelaren, schoonmaakbedrijven, bouwbedrijven, oude ambachtelijke bedrijven, watersportbedrijven en automatiseringsbedrijven;
- Er vinden ontwikkelingen in de agrarische sector plaats (stikstofproblematiek, onderzoek naar en ontwikkelen van babypaling door Glasaal, innovatieve ontwikkelingen);
- Toerisme en de leefbaarheid komen soms met elkaar in de knoop, de gemeente blijft in trek onder toerisme, maar dit kan ook overlast veroorzaken en kan een negatief effect hebben op de leefbaarheid van de gemeente;
- De gemeente is een gezinsgemeente: zij kent een relatief hoog gemiddeld aantal personen per huishouden;
- De gemeente kampt met vergrijzing: men wil langer thuis wonen en de ontwikkeling van levensloopbestendige woningen kan hier aan bijdragen;
- De gemeente is dichtbij Amsterdam gelegen, grote ontwikkelingen in Amsterdam hebben invloed op de gemeente Edam-Volendam

3 Sociale Leefomgeving

In dit hoofdstuk bespreken we de leefbaarheid van de gemeente Edam-Volendam. Er is gekeken naar hoe de leefbaarheid scoort in vergelijking met andere gemeenten in het land. Ook de sociaaleconomische status van de gemeente is tegen het licht gehouden. Hierbij gaan we in op de woningbehoefte binnen de gemeente: huidige trends en ontwikkelingen in de maatschappij hebben hier hun weerslag op.

3.1 Sociaaleconomische leefbaarheid

Al jarenlang worden goedbezochte evenementen georganiseerd in de gemeente Edam-Volendam, zoals de Pieperrace, de boekenmarkt, buurtfeesten, sportevenementen, kaasmarkten, kermissen, braderieën en vele muziekevenementen. Door het gevarieerde aanbod en het publieksveilige verloop van jaarlijks terugkerende en nieuwe evenementen maken Edam-Volendam tot een bruisende en dynamische gemeente (Beleidsnota Evenementenveiligheid, vastgesteld 19 juli 2016). De gemeente beschikt over een evenementenkalender op de website www.edam-volendam.nl waar per maand de activiteiten op worden weergegeven.

3.2 Bevolking

De gemeente Edam-Volendam telde op 1 januari 2019 36.099 inwoners. Ten opzichte van 2018 is het inwonertal met 0,4% gegroeid (CBS - Regionale Kerncijfers, 2019). In de figuur hieronder is de verdeling tussen het aantal mannen en vrouwen binnen gedefinieerde leeftijdsklassen weergegeven. In het blauw is het aantal mannen weergegeven, in het groen het aantal vrouwen.

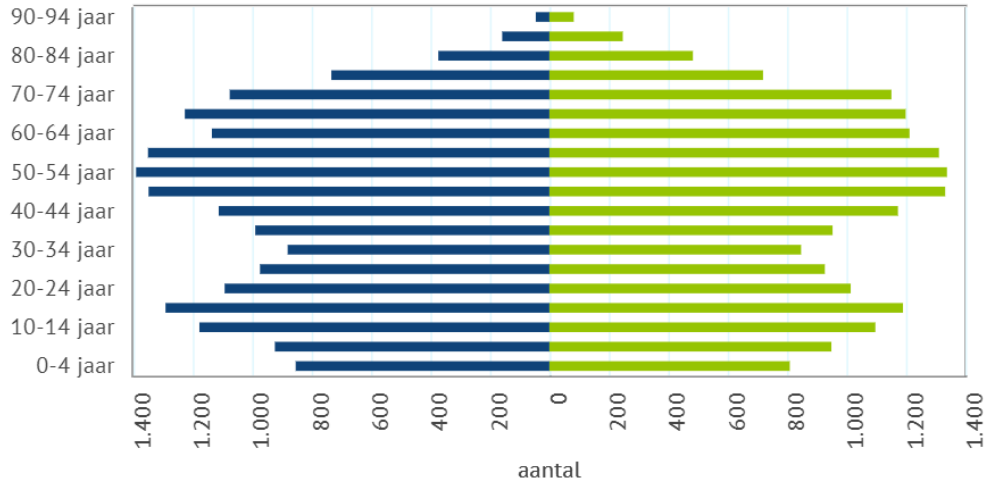

Figuur 3.1: Bevolkingssamenstelling (bron: Databank Provincie Noord Holland, 2019).

De bevolkingsopbouw van Edam-Volendam verandert langzaam. Het aantal jonge kinderen daalt, en ook de groepen tot de 60 jaar dalen licht. Daarentegen is er een duidelijk groei van het aantal senioren voorzien in de toekomst.

Dit betekent dat de vraag naar woningen verandert: enerzijds zullen meer mensen kleiner willen gaan wonen, anderzijds is er een grotere behoefte aan seniorenwoningen. Het aandeel 75+'ers verdubbelt zich de komende 20 jaar. Figuur 3.2 toont de veranderende bevolkingsopbouw.

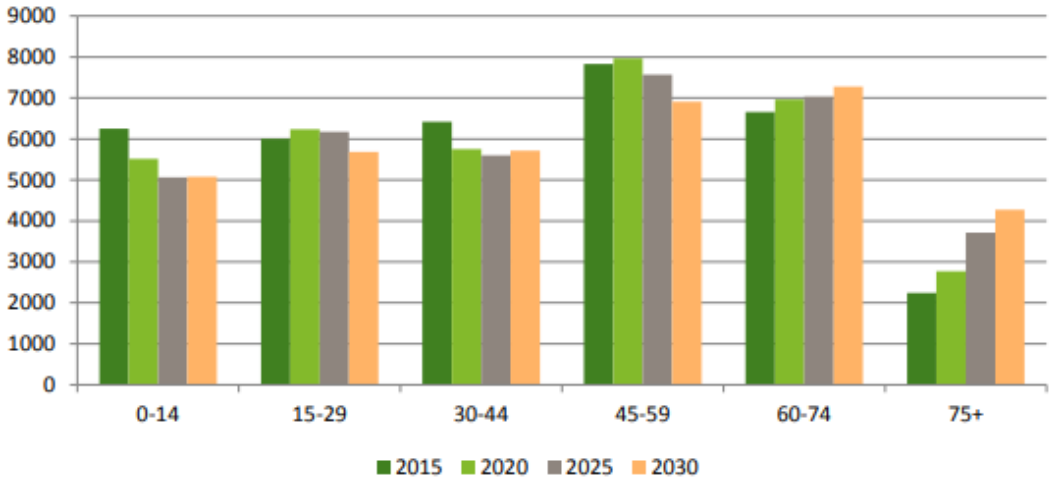

Figuur 3.2 Bevolkingsopbouw per vijf jaar

3.3 Huishoudenssamenstelling

Tabel 3.1 geeft de huishoudenssamenstelling binnen de gemeente Edam-Volendam weer.

Tabel 3.1: Huishoudenssamenstelling Edam-Volendam 2019 (bron: CBS; huishoudens, 2019).

Type Huishouden	2019
Totaal particuliere huishoudens	14.803
Eenpersoonshuishouden	4.157
Meerpersoonshuishoudens	10.646
Eenouderhuishoudens	864

3.4 Wonen en voorzieningen

3.4.1 Woningvoorraad

De gemeente Edam-Volendam heeft bijna 15.000 woningen. De woningvoorraad van de gemeente Edam-Volendam bestaat voor het overgrote deel uit 'gewone' huizen: rijwoningen, hoekwoningen, 2-onde-1 kap en vrijstaande woningen. Ongeveer 10% van de woningvoorraad bestaat uit appartementen. Het aandeel huurwoningen is ongeveer 19%. Figuur 3.3 toont de verdeling van woningtypen en per type de verdeling in prijsklasse van deze woningen.

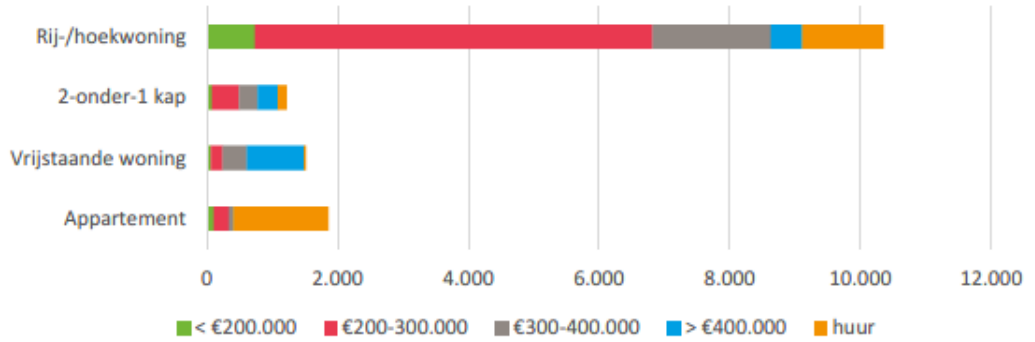

Figuur 3.3 Verdeling van woningtypen en prijsklassen van de woningvoorraad van Edam-Volendam (bron: Woningmarktanalyse Edam-Volendam, Companen)

De gemeente richt zich met name op het woningaanbod voor de eigen bevolking op peil te hebben. De bevolkingsontwikkeling speelt hierbij een belangrijke rol (zie paragraaf 3.2). Daar is uit op te maken dat er meer ruimte moet zijn voor starterswoningen en in toenemende mate voor ouderenwoningen. Ouderen (75+) hebben behoefte aan aangepaste woningen, nultredenwoningen, gelijkvloerse woningen en wonen in combinatie met zorg. Deze groep verdubbelt in omvang tot 2030.

Er ligt dan ook een specifieke opgave hoe er omgegaan dient te worden met deze vergrijzing. Hieronder is terug te zien in hoeverre de bestaande woningen in de verschillende wijken geschikt zijn om (in potentie) te gebruiken als levensloopbestendige woningen.

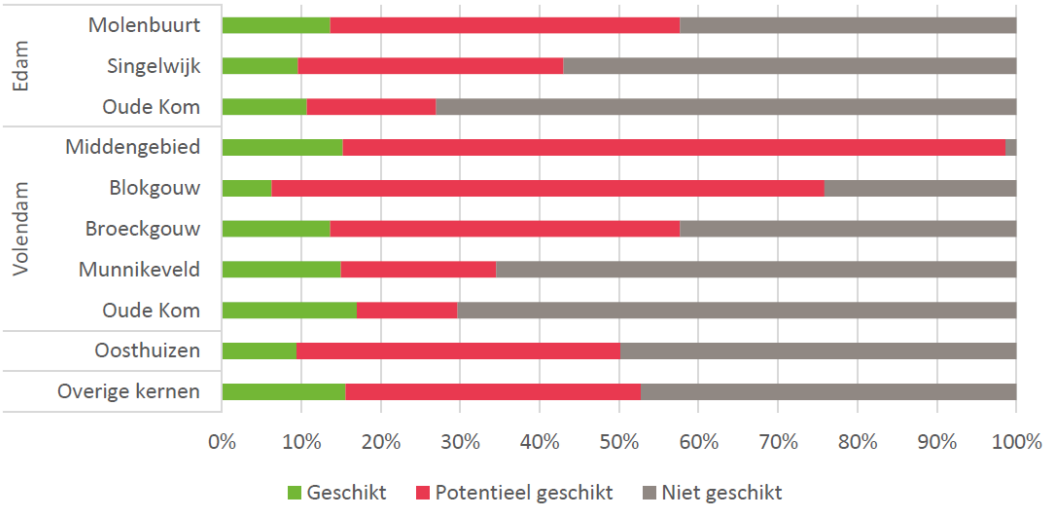

Figuur 3.4 Geschiktheid van woningen als levensloopbestendige woning per wijk

Energetische kwaliteit
De energetische kwaliteit van de woning verschilt sterk per eigendomstype. Een groot deel van de sociale huurwoningen heeft energielabel A of B. Bij koopwoningen ligt dit aandeel aanzienlijk lager.

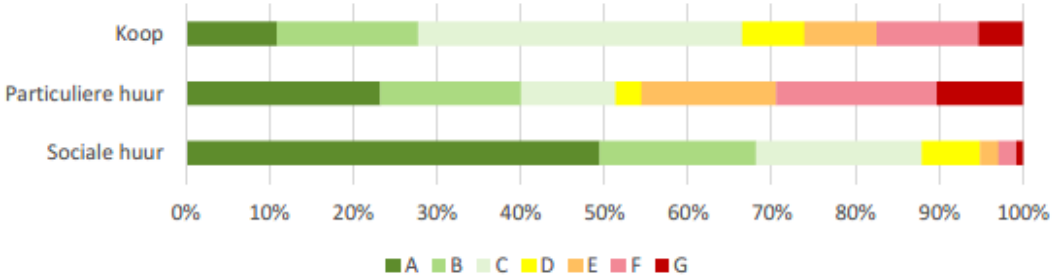

Figuur 3.5 Energetische kwaliteit van de huidige woningvoorraad naar eigendomstype (bron: Woningmarktanalyse Edam-Volendam, Companen)

3.4.2 Voorzieningenniveau

In de onderstaande figureren is de nabijheid van enkele basisvoorzieningen weergegeven.

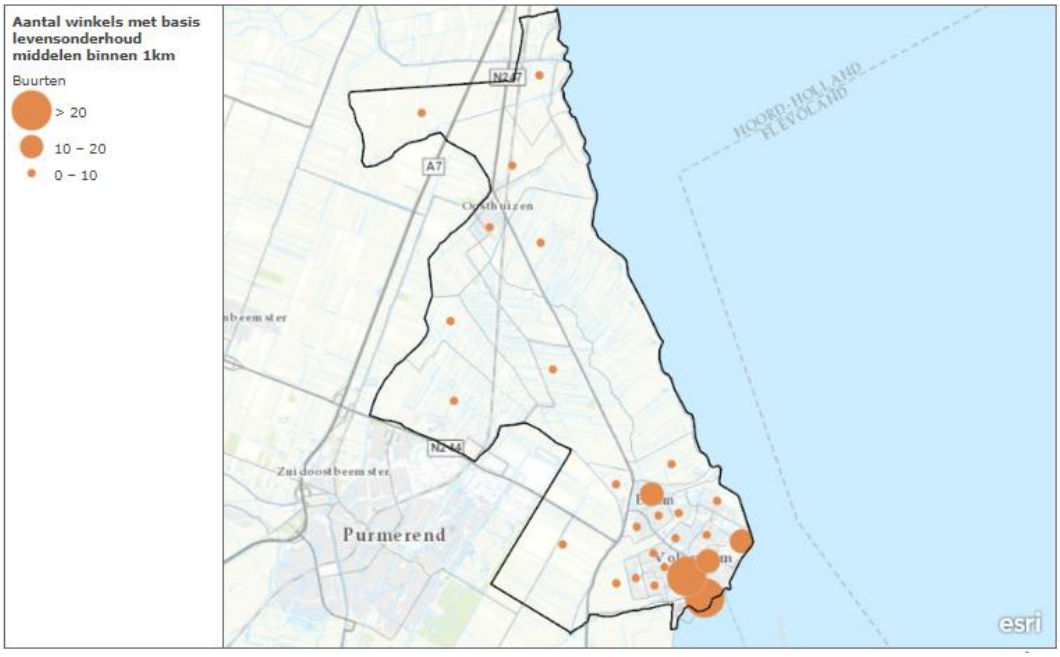

Figuur 3.6 Aantal winkels binnen 1 km (basisvoorzieningen) (bron: CBS wijken en buurten 2018).

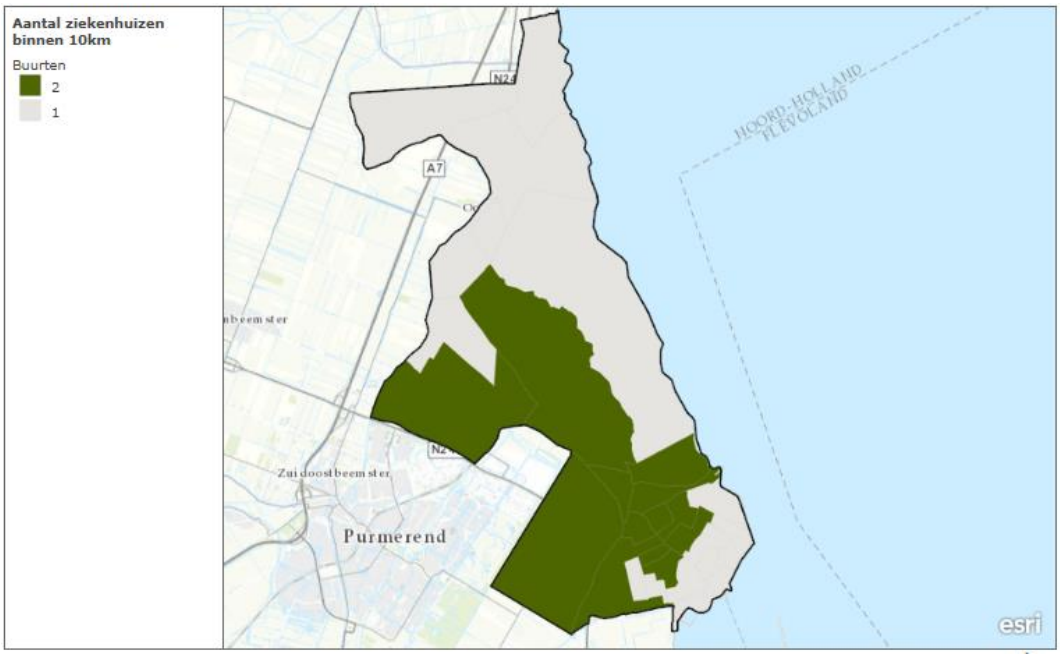

Figuur 3.7: Aantal ziekenhuizen binnen 10 km (bron: CBS Wijken en buurten 2018).

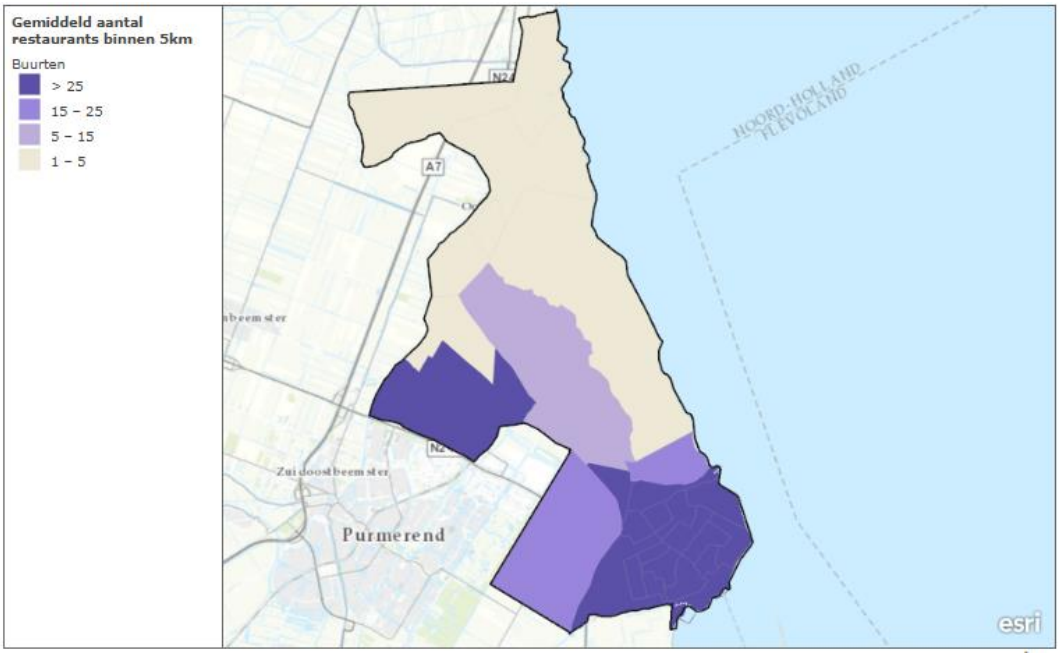

Figuur 3.8: Gemiddeld aantal restaurants binnen 5 km (bron: CBS Wijken en buurten 2018).

3.5 Economie en werkgelegenheid

3.5.1 Arbeidsmarkt/potentieel

De beroepsbevolking bestaat uit alle personen boven een bepaalde minimumleeftijd die gedurende een bepaalde periode arbeid kunnen uitvoeren. Tabel 3.2 toont cijfers over de arbeidsmarkt binnen de gemeente Edam-Volendam, afgezet tegen de cijfers van Nederland. De verhoudingen voor de cijfers van de gemeente Edam-Volendam verschillen niet veel van die van heel Nederland. Een opvallend verschil is dat het aandeel zelfstandigen binnen de beroepsbevolking in de gemeente Edam-Volendam hoger ligt (20%) dan het aandeel zelfstandigen binnen de gehele Nederlandse beroepsbevolking (16%). Het werkloosheidspercentage van de beroepsbevolking ligt in de gemeente Edam-Volendam juist lager (2,7% om 3,8%). De netto arbeidsparticipatie van de gemeente Edam-Volendam ligt tot slot iets hoger dan in Nederland (69,7% om 67,8%).

Tabel 3.2: Arbeidsdeelname (bron: CBS; Arbeidsdeelname, 2018).

	Edam-Volendam		Nederland	
	Aantallen personen	Percentage	Aantallen personen	Percentage
Beroepsbevolking + Niet-beroepsbevolking	27.000	-	12.936.000	-
Beroepsbevolking	20.000	100	9.125.000	100
Werkzame beroepsbevolking	19.000	95	8.774.000	96
Zelfstandige	4.000	20	1.452.000	16
Werkloze beroepsbevolking	1.000	5	350.000	4
Werkloosheidspercentage (%)	-	2,7	-	3,8
Niet-beroepsbevolking	8.000	-	3.812.000	-
Netto arbeidsparticipatie (%)	-	69,7	-	67,8

3.5.2 Ruimtelijke spreiding arbeidsplaatsen

De arbeidsplaatsen binnen de gemeente Edam-Volendam zijn geconcentreerd in de grotere kernen (zie figuur 3.9). Andere belangrijke plaatsen waar inwoners uit de gemeente Edam-Volendam werken zijn Alkmaar en Amsterdam. Ongeveer een derde van de bedrijvigheid binnen de gemeente Edam-Volendam bevindt zich op bedrijventerreinen. Het gaat dan vooral om bedrijven in de sectoren industrie, groothandel, transport en bouwnijverheid, maar ook zakelijke dienstverlening. Edam-Volendam heeft verschillende bedrijventerreinen. In Edam ligt het bedrijventerrein Oosthuizerweg. In Volendam liggen de bedrijventerreinen Julianaweg en Slobbeland. In Oosthuizen bevindt zich het bedrijventerrein Oosthuizen. Figuur 3.10 geeft de ligging van de genoemde bedrijventerreinen weer.

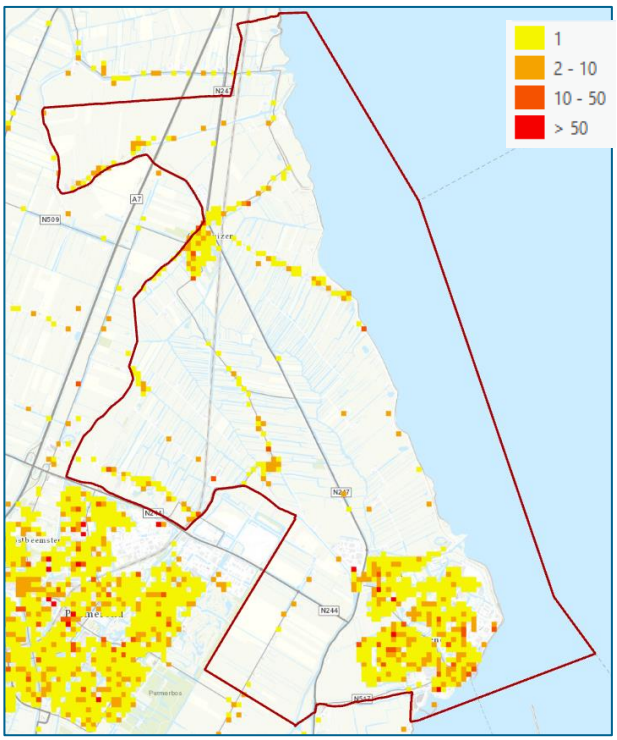

Figuur 3.9 Spreiding van het aantal arbeidsplaatsen per hectare (bron: Provincie Noord-Holland).

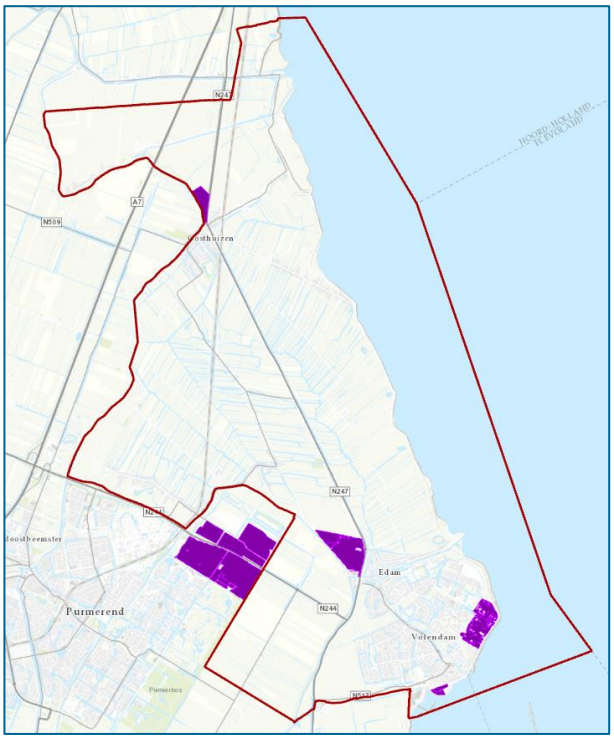

Figuur 3.10 De situering van bedrijventerreinen (bron: Provincie Noord-Holland).

3.6 Kenmerken economie

3.6.1 Detailhandel en horeca

De gemeente Edam-Volendam telt in totaal circa 240 winkels, met een totale omvang van circa 56.000 m² winkelvloeroppervlak (wvo). Ten opzichte van de Detailhandelsstructuurvisie uit 2007 is het aantal winkels en het oppervlak (wvo) vrijwel ongewijzigd. De gemeente (toen nog zonder Zeevang) telde (exclusief Zeevang) circa 50.000 m² winkelvloeroppervlak (wvo) verdeeld over circa 230 winkels. Op dit moment is er circa 3.100 m² leegstand, verdeeld over 15 panden (5%), verspreid over de gemeente. De leegstand in de gemeente is daarmee relatief beperkt (Randstad gemiddeld ca. 12,5 % van de panden) en ligt op het niveau van een 'gezonde' frictieleegstand. Daarnaast telt de gemeente circa 100 horeca en *leisure*-bedrijven en nog eens bijna 60 dienstverleners (kappers, banken, makelaars). Circa 85% van de winkels is gevestigd in een van de winkelgebieden in de gemeente (reguliere hoofd- en wijkcentra en PDV-locatie Woonboulevard). De winkelstructuur is fijnmazig; elke wijk heeft een eigen winkelvoorziening voor dagelijkse aankopen. De fijnmazige winkelstructuur komt voort uit het feit dat de gemeente Edam-Volendam terughoudend is met het inrichten van nieuwe (perifere) winkellocaties (Detailhandelsstructuurvisie Gemeente Edam-Volendam, april 2018).

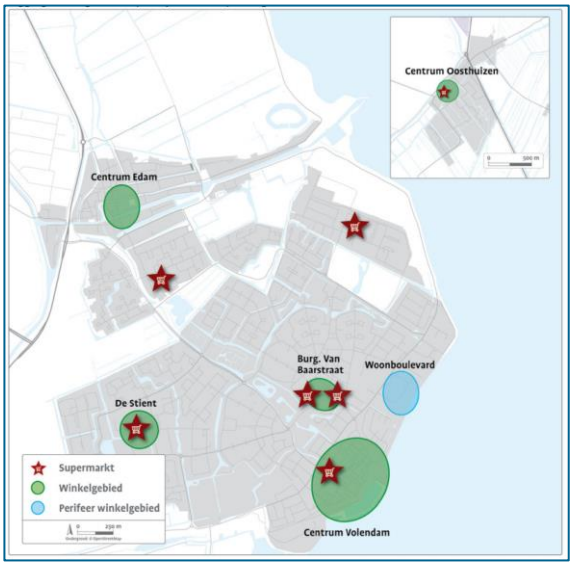

Figuur 3.11 De ligging van winkelgebieden (bron: Edam-Volendam Detailhandelsstructuurvisie 2018).

De PDV-locatie Woonboulevard ligt aan de Julianaweg in Volendam. Het cluster van winkels in de branche woninginrichting aan de Julianaweg heeft een (boven)lokale functie. Uitbreiding van (de branchemogelijkheden op) deze perifere winkellocatie is niet gewenst, gelet op de trends en het regionale beleid (matig functioneren van (te grote) woonboulevards, inzet op reguliere winkelgebieden). Door verdere clustering en verbetering van de ruimtelijke uitstraling kan dit gebied zich meer als samenhangend gebied voor woonwinkels profileren (Detailhandelsstructuurvisie Gemeente Edam-Volendam, april 2018). Mede door gewijzigd consumentengedrag neemt het belang van de verblijfs- en ontmoetingsfunctie van centrumgebieden toe. Horeca speelt hierbij een belangrijke rol. Daar waar de detailhandelsfunctie in Nederlandse centra gemiddeld afneemt, neemt het aantal horecabedrijven juist toe.

3.6.2 Bedrijven

De banen in de gemeente Edam-Volendam zijn voornamelijk onder te brengen in de sectoren handel, bouwnijverheid en horeca. Dit is enerzijds te verklaren door historische factoren (van oudsher sterk in de bouw) en anderzijds door het toeristische karakter van de gemeente.

Tabel 3.3: Sectorverdeling gemeentelijke economie in 2016 (bron: CBS).

Sector	% banen van totaal
Industrie	14
Bouwnijverheid	14
Handel, vervoer en horeca	37
Informatie en communicatie	1
Financiële dienstverlening	3
Verhuur en handel van onroerend goed	1
Zakelijke dienstverlening	11
Overheid en zorg	15
Cultuur, recreatie en overige diensten	5

3.6.3 Zelfstandigen

Zoals ook in de sectie ‘Economie en Werkgelegenheid’ is genoemd, ligt het aandeel zelfstandigen binnen de beroepsbevolking in de gemeente Edam-Volendam hoger (20%) dan het aandeel zelfstandigen binnen de gehele Nederlandse beroepsbevolking (16%). Als gekeken wordt naar het aandeel zelfstandigen binnen het totaal aantal banen kent Edam-Volendam (22%) zelfs een verdubbeling in vergelijking met Nederland (11%).

3.7 Besteedbaar inkomen

Volgens de meest recente cijfers (2018) is het gemiddelde besteedbaar inkomen per huishouden in de gemeente Edam-Volendam circa 20% hoger dan het gemiddelde voor heel Nederland. Het gemiddelde besteedbaar inkomen per huishouden in Edam-Volendam bedraagt € 51.800. Het gemiddelde besteedbaar inkomen per huishouden in heel Nederland bedraagt € 43.000 (waarstaatjegemeente.nl, 2018).

3.8 Opleidingen en ontplooiingsmogelijkheden

Figuur 3.12 toont de beroepsbevolking per 1.000 inwoners onderverdeeld naar laag, middelbaar en hoog opleidingsniveau. De optelling van de drie categorieën is het aandeel beroepsbevolking. Wat opvalt is dat in de gemeente Edam-Volendam er relatief veel laagopgeleiden aanwezig zijn. Middelbaar en hoog opgeleiden wijken niet veel af van het landelijk gemiddelde.

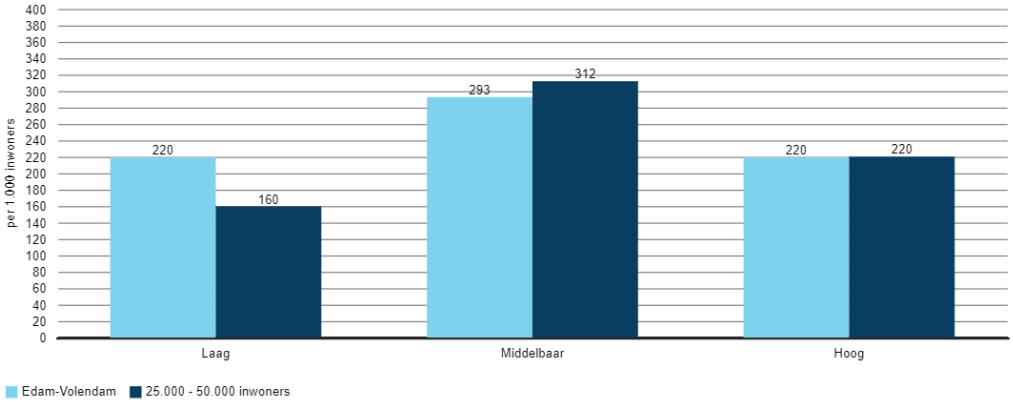

Figuur 3.12 Opleidingsniveau per 1.000 inwoners (bron: Gemeentelijke monitor Sociaal Domein, 2018).

In de gemeente Edam-Volendam zijn twee middelbare scholen aanwezig. Ook zijn er twee beroepsonderwijsinstellingen. De dichtstbijzijnde hbo- en wo-instellingen liggen in Amsterdam.

3.9 Aantrekkelijke leefomgeving

3.9.1 Beweegvriendelijkheid

Een gezonde leefomgeving is een leefomgeving die mensen uitnodigt en stimuleert om te bewegen. Veel gemeenten, met name stedelijke gemeenten, zetten in op een omgeving waarbij men te voet, met de fiets en met het openbaar vervoer diverse voorzieningen kan bereiken. De linker figuur toont hoeveel voorzieningen er gemiddeld binnen een straal van 1 km te bereiken zijn. Vooral de kern van Volendam scoort hierop goed, en delen van Edam, maar de rest van de gemeente moet gemiddeld een grotere afstand afleggen voor de dichtstbijzijnde voorzieningen. De rechter figuur geeft de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving weer: het landelijk gemiddelde ligt op 2,6.

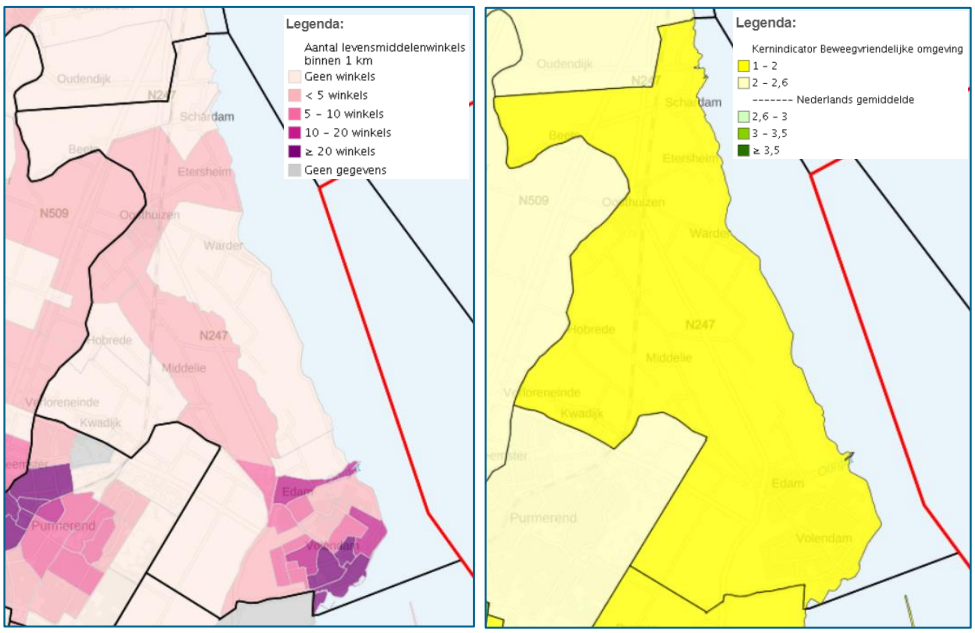

Figuur 3.13 Beweegvriendelijkheid.

De beweegvriendelijkheid heeft verschillende deelindicatoren waar dit op wordt gebaseerd. Op basis van deze deelindicatoren kan worden gekeken welke aspecten aandacht verdienen om zo de beweegvriendelijkheid te vergroten.

Tabel 3.4: Beweegvriendelijke omgeving, deelindicatoren (Sport en Bewegen in Cijfers).

	Beweegvriendelijke omgeving	Speelplekken	Sportvoorzieningen	Routes	Buitengebied	Nabijheid
Edam-Volendam	1,90	3,25	2,70	1,30	0,00	2,30

De beweegvriendelijkheid van de gemeente Edam-Volendam ligt onder het Nederlandse gemiddelde. De scores zijn op een vijfpuntenschaal, speelplekken en sportvoorzieningen scoren redelijk. De gemeente kan de score verbeteren door aandacht te besteden aan de nabijheid van voorzieningen, het aantal en de kwaliteit van routes en de toegankelijkheid en omvang van het buitengebied.

De kwaliteit van de wegverharding bepaalt ook in welke mate de inwoners zich goed kunnen verplaatsen (bewegen). Volgens de weginspectie uit 2017 werd de verharding als volgt beoordeeld:

	onvoldoende	**matig**	**voldoende**
Asfalt	10%	10%	80%
Elementen	15%	10%	75%
Totaal	14%	10%	76%

De gemeente heeft de ambitie om de kwaliteit van de wegverharding te verbeteren. Volgens het Wegen Beleidsplan is het gewenste kwaliteitsniveau A voor de oude kommen van Edam en Volendam vanwege het beeldbepalende karakter en kwaliteitsniveau B voor overige gebieden.

In Edam-Volendam zijn de volgende oppervlakten bekend aan straatverharding:

Asfalt	268.652 m2	(17%)
Elementen	1.319.016 m2	(83%)
Totaal	1.587.668 m2	(100%)

3.9.2 Openbaar groen

De gemeente Edam-Volendam heeft recent een Groenbeleidsplan vastgesteld. De reden hierachter is dat de gemeente een meerjarig hoog kwaliteitsniveau wil waarborgen voor de hele gemeente. Het Groenbereid is nu in ontwikkeling. In onderstaande figuur is weergegeven waar zich nu de lage vegetatie bevindt in de gemeente.

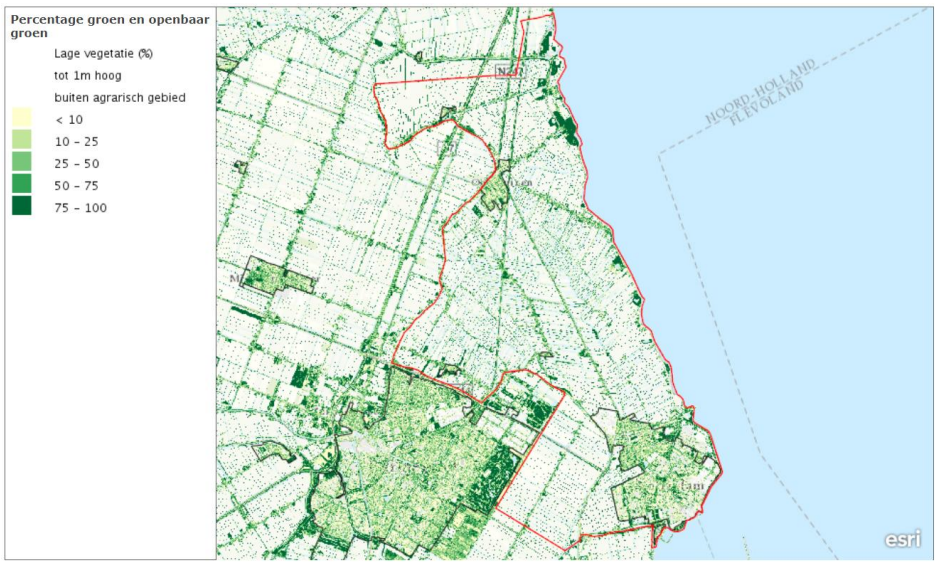

Figuur 3.14 Lage vegetatie gemeente Edam-Volendam.

In Volendam is te zien dat er in het centrum, gelegen aan de waterkant, weinig lage vegetatie bevindt. Hoe verder er naar het buitengebied wordt gekeken, hoe groter het percentage groen dat er aanwezig is.

Figuur 3.15 Lage vegetatie Volendam.

Oosthuizen is een stedelijke kern waar meer groen aanwezig is. Het gebied eromheen is een relatief open agrarisch landschap.

Figuur 3.16 Lage vegetatie Oosthuizen.

Het aandeel *groen per buurt* van de gemeente is in de kaart hieronder weergegeven. Gemiddeld ligt dit tussen de 30-40%.

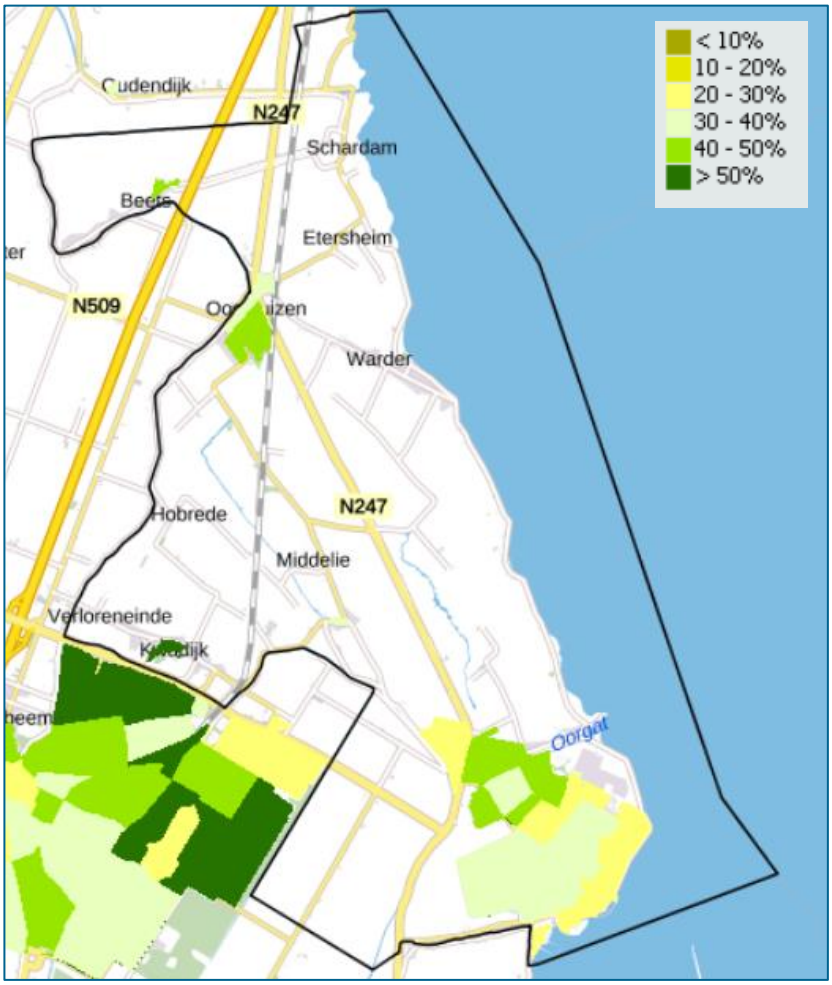

Figuur 3.17 Percentage groen per wijk (bron: klimaateffectatlas).

Leefbaarometer

De Leefbaarometer 2019 wordt aangeboden door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties. Hierin wordt de leefbaarheidssituatie per gemeente inzichtelijk gemaakt. Hierin is het landelijk gemiddeld met 0 aangegeven. Met de eerste balk is te zien hoeveel Edam-Volendam negatief (rood) of positief (groen) afwijkt van dit landelijk gemiddelde; de rijen eronder laten zien op welk domein dit verschil tot stand komt.

Grof gesteld laat deze leefbaarheidsmeter zien dat de totaalscore van Edam-Volendam boven het landelijk gemiddelde ligt, maar dat het aan kwaliteit van de woningen licht ontbreekt en dat de hoeveelheid, bereikbaarheid en diversiteit van de voorzieningen meer te wensen over laat. Een lage score op voorzieningen is kenmerkend voor dorpen en kleine steden. Inwoners hebben behoefte aan meer en grotere voorzieningen, maar in deze dorpen en steden ontbreekt het aan draagvlak hiervoor. In verhouding scoren de bewoners, de veiligheid en de fysieke omgeving van de gemeente positief. Deze liggen allen boven het landelijk gemiddelde.

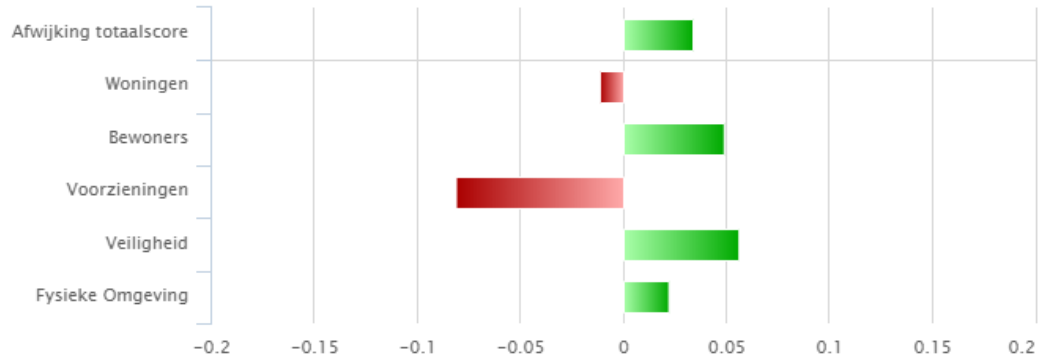

Figuur 3.18 Leefbaarometer 2019 Edam-Volendam.

Uit de leefbaarometer kan geconcludeerd worden dat de omgevingsvisie Edam-Volendam zich kan richten op de bereikbaarheid en diversiteit van de voorzieningen binnen de gemeente. Hier ligt een grote kans om de leefbaarheid te verbeteren. Ook aan de kwaliteit en kwantiteit van de woningen kan een verbetering plaatsvinden (zie hiervoor ook paragraaf 3.4): denk hierbij aan voldoende woningen beschikbaar maken voor starters en ouderen, en eventueel achterstallig onderhoud wegwerken. In figuur 3.19 is te zien dat de scores per wijk verschillen.

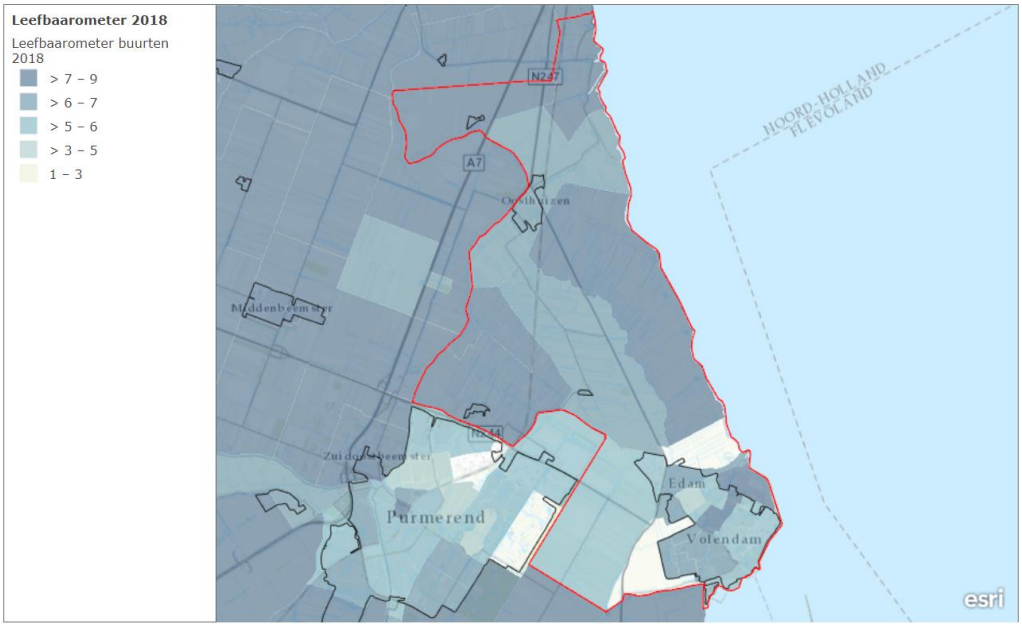

Figuur 3.19 Leefbaarometer.

3.10 Toerisme

De gemeente Edam-Volendam ambieert een kwaliteitsslag in het toeristische product van de gemeente. In de gemeente Edam-Volendam zijn er 290 vestigingen in de recreatie en toerisme aanbieden. Daarnaast zijn er 46,1 banen in deze sector (per 1000 inwoners), dit is iets hoger dan het Nederlandse gemiddelde (wat staat op 45,4) (waar staat je gemeente, 2018).

4 Gezonde Leefomgeving

Gezondheid is een breed en veelomvattende term. Het zijn klassieke thema's die in een milieueffectrapport worden behandeld: luchtkwaliteit, geurhinder, geluidhinder, externe veiligheid en straling. Deze thema's zeggen iets over de mate waarin een acceptabel en gezond leefklimaat zijn of kunnen worden geborgd. Aan de hand van deze thema's wordt de milieusituatie van de gemeente Edam-Volendam in beeld gebracht. Per thema wordt kort ingegaan op de status van deze milieuthema's en aan de hand van kaartmateriaal wordt de milieusituatie visueel gemaakt.

4.1 Hittestress

4.1.1 Stedelijk hitte-eiland effect

Het stedelijk hitte-eiland effect treedt op in stedelijke en versteende omgevingen waar de hitte op hete dagen moeilijk kan ontsnappen. Bakstenen en asfalt houden namelijk veel warmte vast. Groen, daarentegen, heeft een verkoelend effect op deze omgeving. De kaart hieronder toont het stedelijk hitte-eiland effect. Edam en Oosthuizen ervaren weinig last hiervan gezien de relatief groene ligging van deze kernen. Duidelijk is dat dit effect met name in de kern van Volendam voelbaar is. Hier zijn groene maatregelen dan ook nodig om de verslechtering van het stedelijk hitte-eiland effect tegen te gaan.

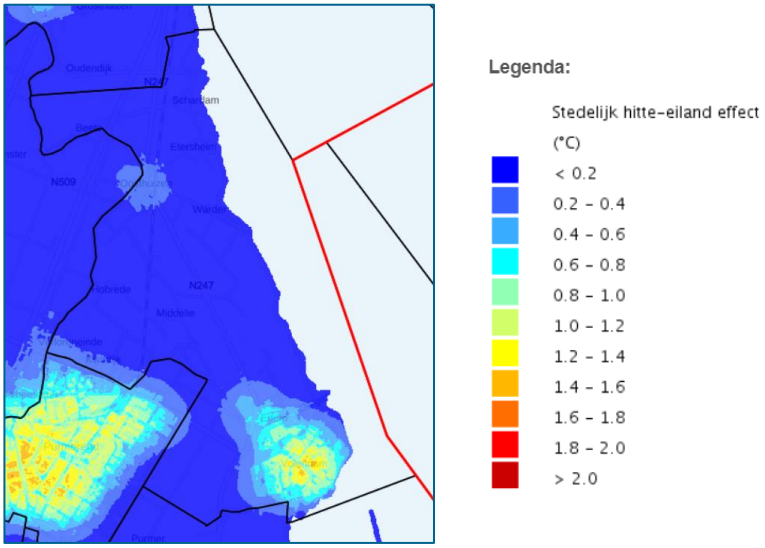

Figuur 4.1 Stedelijk hitte-eilandeffect in de gemeente Edam-Volendam (bron: klimaateffectatals.nl)

De hittestress concentreert zich in Volendam rondom de Neptunusstraat en de Asterstraat, maar in verhouding met grote stedelijke gebieden blijft hittestress in de gemeente nog erg beperkt. Slimme ruimtelijke ordening kan invloed hebben op de temperatuur in de stad, groen en blauw structuren hebben een verkoelend effect. Met aanhoudende klimaatverandering zal hittestress meer toenemen. Langdurige warmte heeft invloed op de gezondheid van gevoelige groepen, zoals ouderen.

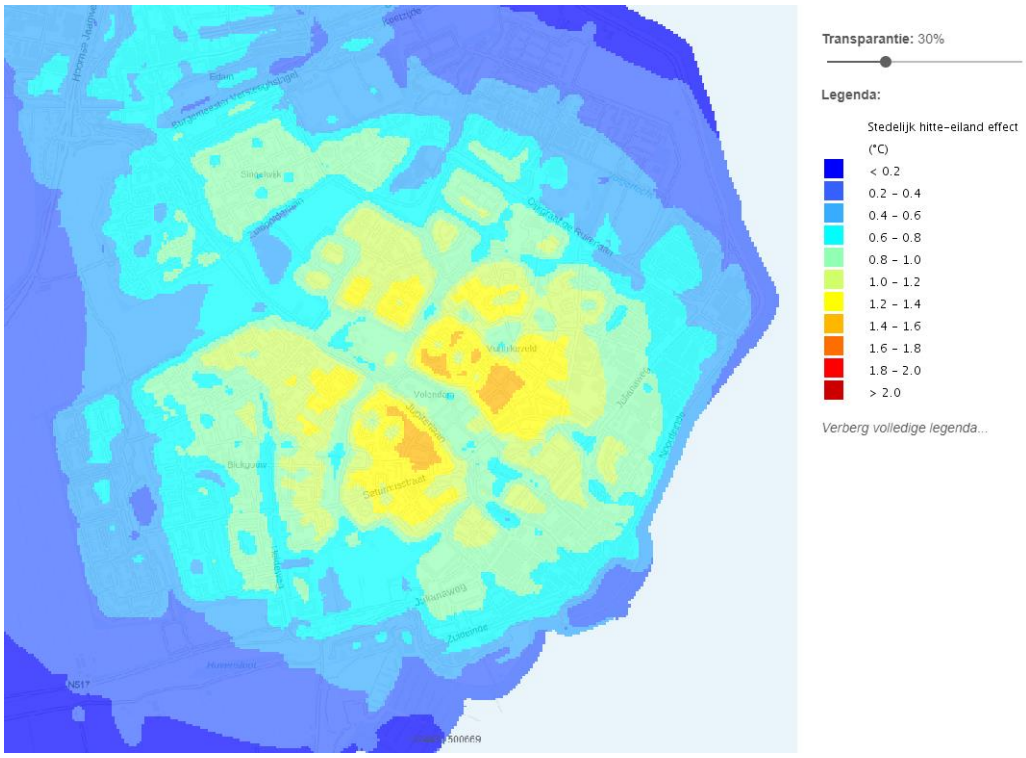

Figuur 4.2: Stedelijk hitte-eilandeffect (groot en zoom-in van Edam-Volendam).

4.2 Licht

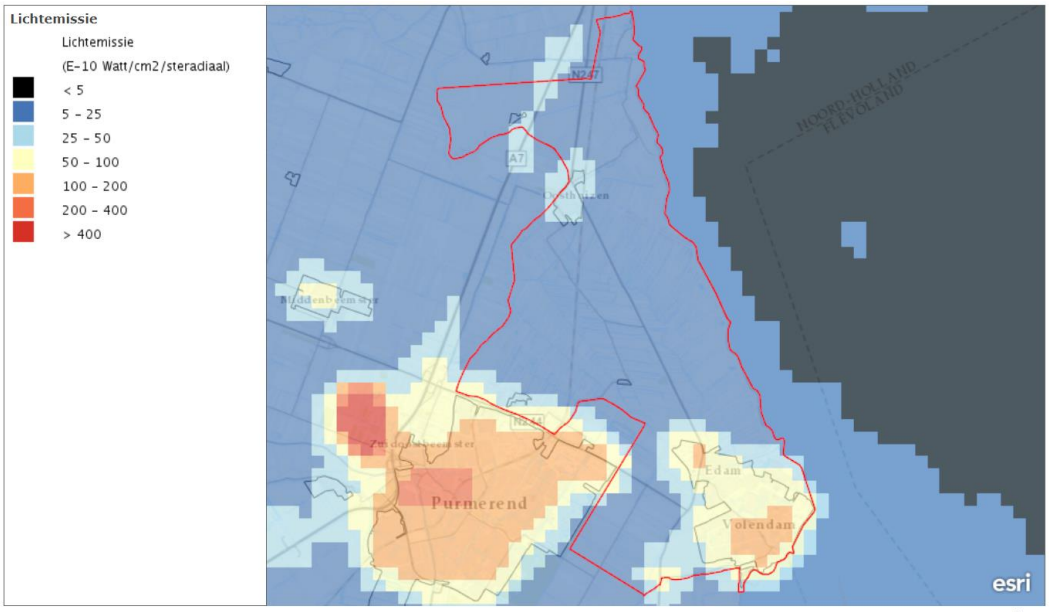

Figuur 4.3: Lichtemissie

Figuur 4.3 geeft de lichtemissie in en rondom de gemeente Edam-Volendam weer. Het betreft de gemiddelde lichtemissie op avonden in het jaar 2015. Binnen de gemeente Edam-Volendam is Volendam de grootste bron van licht. Het overmatig en onnodig gebruik van licht heeft gevolgen voor de gezondheid. Licht werkt (slaap)verstorend op het lichaam van de mens, maar ook voor het functioneren van de natuur en dieren is duisternis van groot belang.

4.3 Luchtkwaliteit

De kwaliteit van de lucht wordt bepaald door de aanwezigheid van luchtverontreinigende stoffen. Door onder andere verbrandingsmechanismen en bestrijdingsmiddelen komen verontreinigende stoffen in de atmosfeer. De overheid heeft daarom normen gesteld aan de concentraties en aan het aantal dagen in het jaar dat deze normen overschreden mogen worden.
Hoge concentraties van luchtverontreinigende stoffen kunnen luchtwegklachten en hart- en vaatziekten veroorzaken. Vooral kinderen, ouderen of mensen met luchtwegaandoeningen of hart en vaatziekte, lopen meer risico op het krijgen van gezondheidsklachten. Een betere luchtkwaliteit levert winst op voor de gezondheid, ook als de concentraties luchtvervuilende stoffen al onder de landelijke wettelijke norm liggen.
De belangrijkste luchtverontreinigende stoffen zijn stikstofverbindingen (stikstofdioxide, ammoniak) en fijnstof (PM_{10}, $PM_{2,5}$).

4.3.1 Stikstofdioxide

De wettelijke grenswaarde voor (Wet milieubeheer) is 40 µg/m^3. Dit is ook de advieswaarde van de World Health Organisation (WHO). Binnen de gemeente vallen alle gebieden onder de wettelijke grenswaarde. Voor stikstofdioxide zijn er in de huidige situatie geen aandachtsgebieden. Enkel langs de doorgaande en provinciale wegen is de concentratie stikstofdioxide hoger.

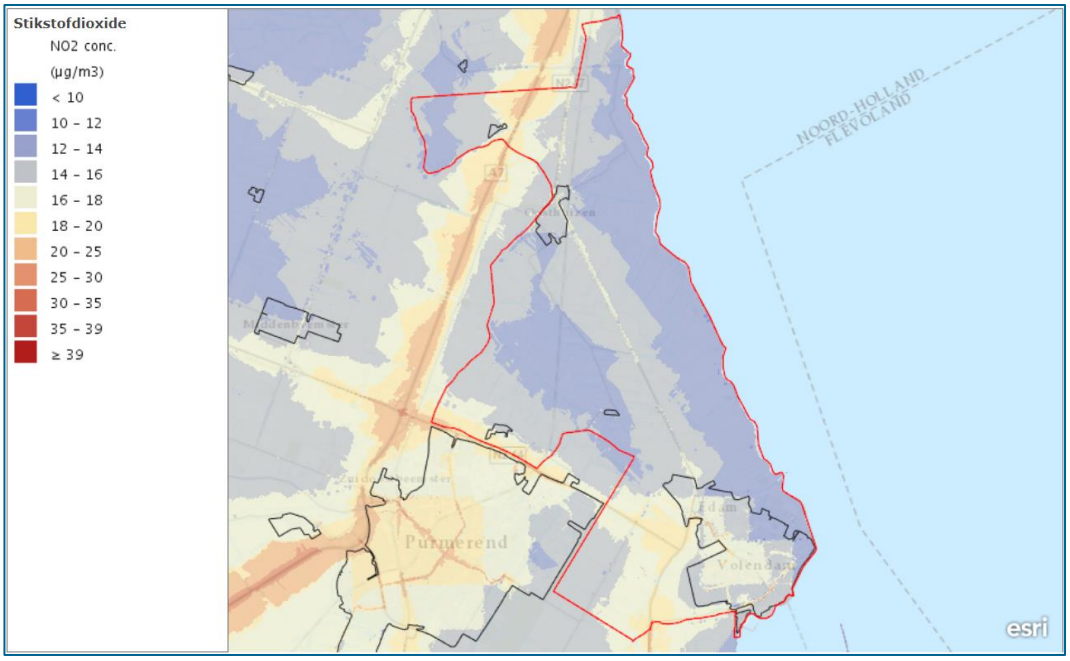

Figuur 4.4 Jaargemiddelde concentratie stikstofdioxide (RIVM, 2017)

4.3.2 Fijnstof (PM_{10})

De wettelijke grenswaarde voor fijnstof (PM_{10}) is volgens de Wet milieubeheer 40 µg/m3. De WHO advieswaarde is 20 µg/m^3. Boven deze waarde heeft de luchtkwaliteit negatieve effecten op de gezondheid. Binnen de gemeente zijn er geen aandachtsgebieden omtrent fijnstof. Ook hier geldt dat de concentratie enigszins hoger ligt langs doorgaande en provinciale wegen.

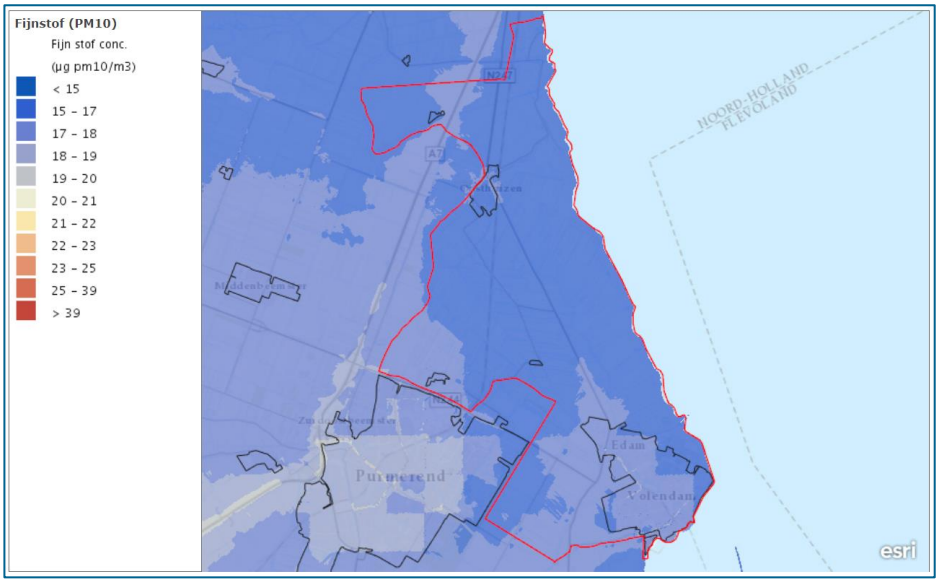

Figuur 4.5 Jaargemiddelde concentratie fijnstof (RIVM, 2017)

4.3.3 Zeer fijnstof ($PM_{2,5}$)

Zeer fijnstof ($PM_{2,5}$) bestaat uit zeer kleine deeltjes die schadelijk kunnen zijn voor de gezondheid. Zoals in onderstaande figuur weergegeven, ligt Edam-Volendam op een overgangsdeel tussen de 11 en 13 microgram per m^3. Dit maakt de concentratie in de gemeente landelijk gezien relatief laag: de grootste concentraties liggen uiteraard bij de bebouwde gebieden, rond doorgaande hoofdwegen en in gebieden waar veel veeteelt is.

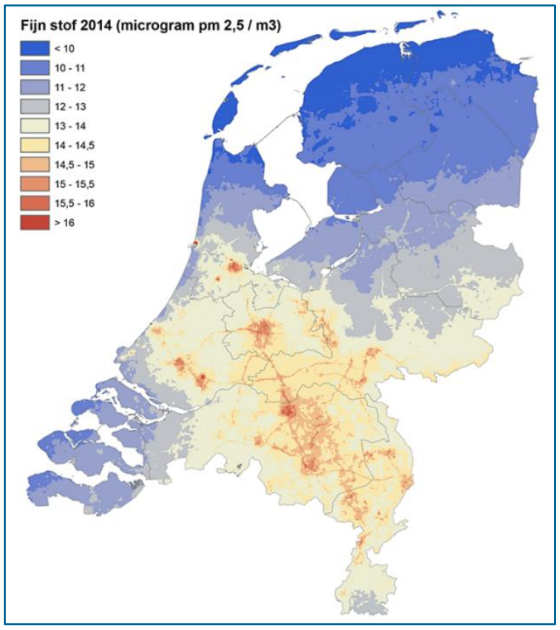

Figuur 4.6 Jaargemiddelde concentratie zeer fijnstof (RIVM, 2017)

4.3.4 *Geurbelastende activiteiten*

Geur is overal om ons heen. Vaak is er nauwelijks besef dat we verschillende geuren ruiken. Echter kan geur ook een negatief effect hebben, dan spreken we van geurhinder of geuroverlast. Als iemand geurhinder ervaart, betekent dat nog niet dat het maatschappelijk of volgens de wetgeving onacceptabel is. De emissie van geur kan leiden tot gezondheidsklachten zoals een negatief effect op het welbevinden of een belemmering voor de dagelijkse bezigheden.

Geurbelastende activiteiten zijn er in diverse vormen. Zo kunnen mensen geurhinder ondervinden van bedrijven en fabrieken, horecagelegenheden, agrarische bedrijven en mestuitrijding of wegverkeer. Maar ook barbecues, vuurkorven en openhaarden kunnen een bron van geurhinder zijn. De Atlas Leefomgeving geeft aan dat de geurhinder door bedrijven en fabrieken sinds 1993 drastisch afgenomen is. Desondanks ervaart 3-8% van de inwoners van Edam-Volendam geurhinder, nagenoeg gelijk aan de rest van de provincie. Met name de niet-bedrijfsgebonden geurhinder is het sterkst.

Uit een leefbaarheidsonderzoek in 2007 kwam er naar voren dat er sprake was van geuroverlast van de visrokerijen. Inmiddels is dit teruggedrongen tot acceptabele normen (Omgevingsplan 2016-2020, gemeente Edam-Volendam).

4.4 Geluid

Overlast als gevolg van geluid kan uiteindelijk leiden tot gezondheidsklachten bij de gehinderden. Industrie en transport zijn de voornaamste ‘lawaaimakers’. Daarnaast kunnen tijdelijke activiteiten zoals evenementen of buurtfeesten overlast in de omgeving veroorzaken.

4.4.1 *Wegverkeerslawaai*

De wettelijke voorkeursgrenswaarde (Wet geluidhinder) is 48 dB L_{den}, hoewel hiervan kan worden afgeweken tot een maximale ontheffingswaarde, afhankelijk van type woning (zie onderstaande tabel).

Tabel 4.1: Wet geluidhinder, ontheffingswaarde (RIVM).

Categorie woningen	**Maximale ontheffingswaarde (in decibel / dB)**	
	Aanwezige weg	*Aanwezige auto(snel)weg*
Woning	In stedelijk gebied 63 dB, buiten stedelijk gebied 53 dB	In buiten stedelijk gebied 53 dB
Agrarische woning	In buiten stedelijk gebied 58 dB	In buiten stedelijk gebied 58 dB
Vervangende nieuwbouw	In stedelijk gebied 68 dB, buiten bebouwde kom 58 dB	Binnen de bebouwde kom 63 dB, buiten de bebouwde kom 58 dB

De WHO-advieswaarde is 53 dB L_{den} en 45 dB L_{night}. Boven deze waarden heeft het wegverkeer-lawaai mogelijk negatieve effecten op de gezondheid. De hoogste waarden voor wegverkeerlawaai zijn, logischerwijs, te vinden langs grote doorgaande wegen.

Door de gemeente Edam-Volendam lopen diverse N-wegen (N247 en N244) die zorgen voor geluidsoverlast. Dit heeft negatieve gezondheidseffecten op gevoelige bestemmingen zoals woningen. In onderstaande figuren zijn er twee zoom-ins gemaakt voor aandachtgebieden in de stedelijke kernen van de gemeente.

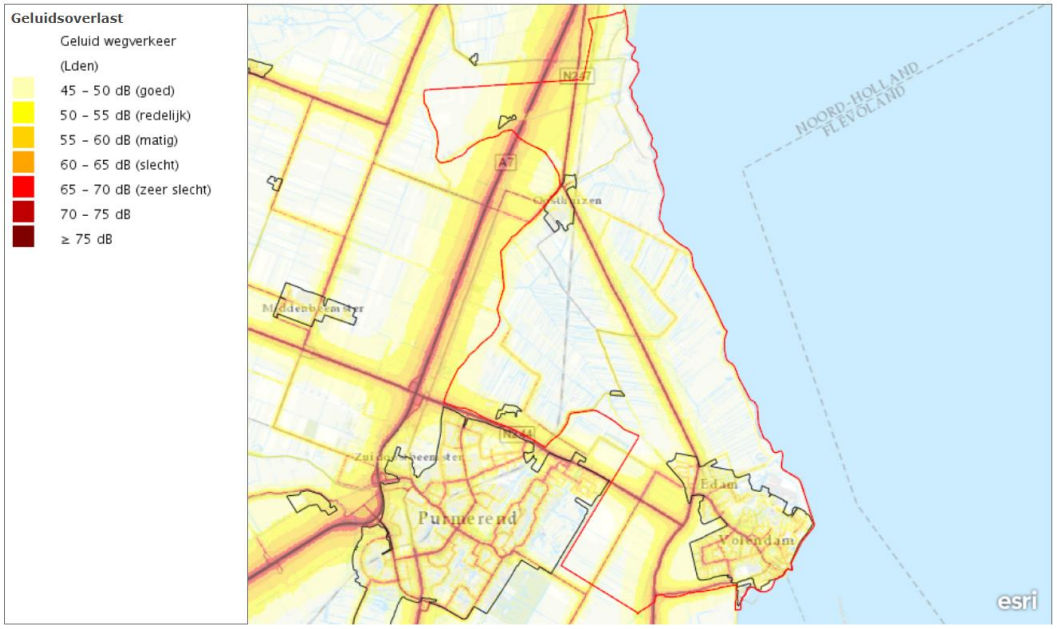

Figuur 4.7 Wegverkeerslawaai op gemeentelijke schaal.

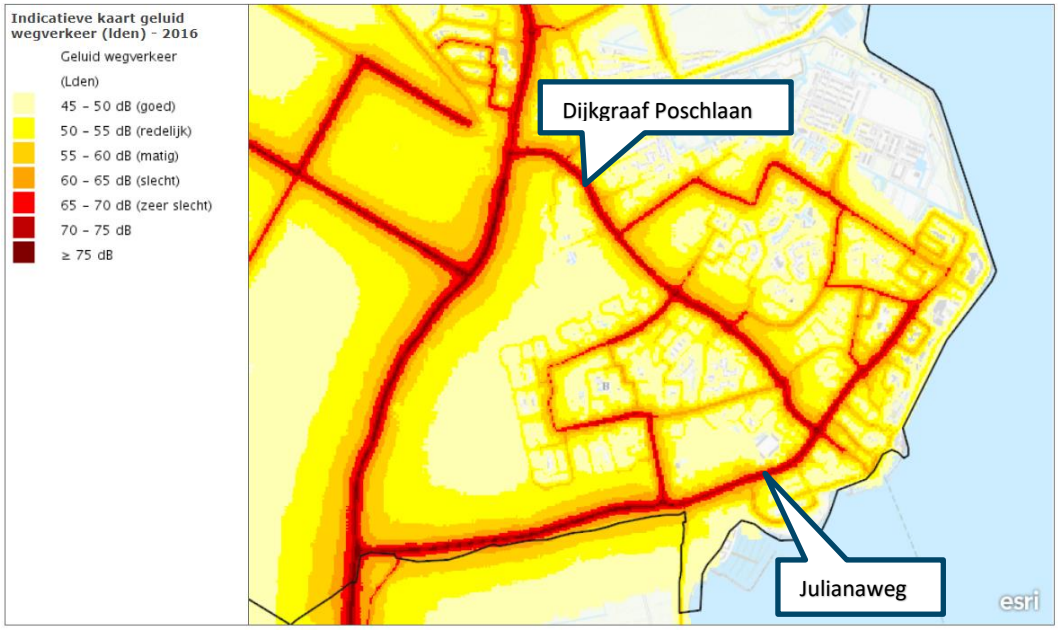

Figuur 4.8 Uitsnede wegverkeerlawaai Volendam.

In figuur 4.8 is een zoom-in te zien van Volendam. Een afrit van de N517 aan de zuidkant van het gebied (Zeddeweg) en een afrit van de N247 aan de westkant van het gebied (Singelweg/ Dijkgraaf Poschlaan). Deze zorgen voor veel verkeer in de stedelijke kern met daarbij behorende geluidsoverlast.

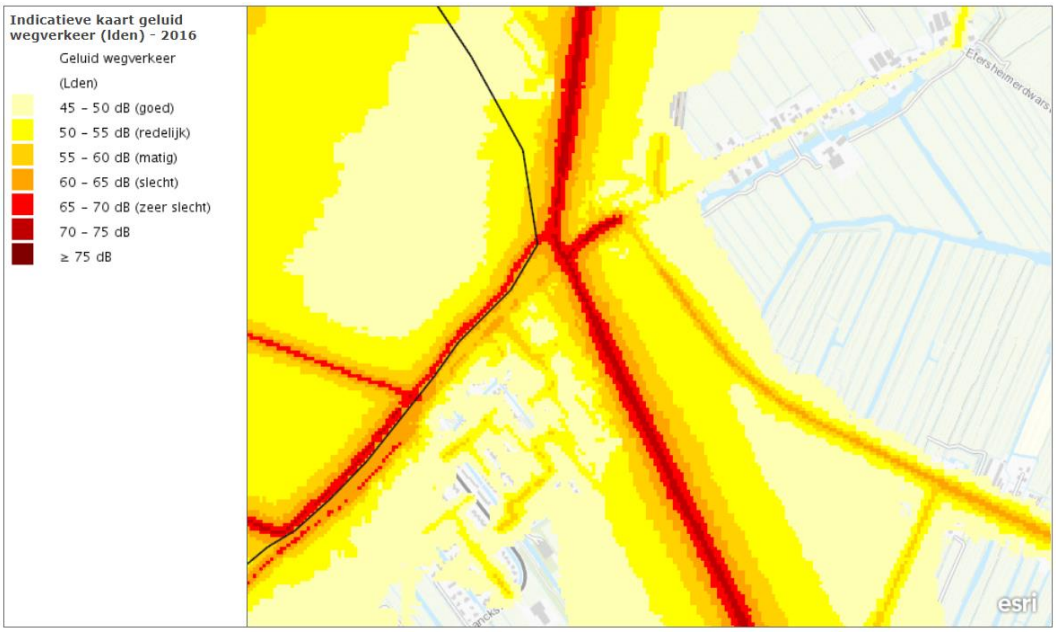

Figuur 4.9 Uitsnede wegverkeerlawaai Oosthuizen.

De stedelijke kern Oosthuizen grenst aan de N247. Echter zit er een grotere afstand (bufferzone) tussen deze weg en de kern Oosthuizen dan in de kern van Volendam waardoor de wettelijke grenswaarde hier niet wordt overschreden. Echter is de weg Oosteinde wel een aandachtsgebied. Hierbij ervaart de eerste lijn bebouwing een geluidbelasting van 65-70 dB. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de benodigde hogere grenswaarden, deze gelden voor een situatie inclusief de beoogde geluidsreducerende maatregelen (zoals geluid reducerend asfalt).

Tabel 4.2: Woningen met hogere waarden (bron: Gemeente Edam-Volendam).

Plaats	Straat	Huisnummer	Geluidsbron	Benodigde hogere grenswaarde (dB)
Edam	Ye	12, 35	Zuidpolderlaan	58
Edam	Bouwen Loenstraat	9, 10, 11, 12	Zuidpolderlaan	58
Volendam	Edammerpad	5	Dijkgraaf Poschlaan	53
Volendam	De Deimpt	8	Dijkgraaf Poschlaan	57
Volendam	Jan Sluiterstraat	8, 10, 12	Dijkgraaf Poschlaan	Nr. 8 57 dB, Nr. 10 52 dB, Nr. 12 50 dB
Volendam	Adrianus Bleijsstraat	2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18	Dijkgraaf Poschlaan	Nr. 2 59 dB, Nr. 4-14 57 dB, Nr. 16,18 57 dB
Volendam	Cornelis Boldingstraat	46	Dijkgraaf Poschlaan	50
Volendam	De Deimpt	26/26A	Dijkgraaf Poschlaan	51

4.4.2 Industrielawaai

Binnen de gemeente Edam-Volendam ervaart 1 tot 1,5% van de inwoners ernstige geluidshinder van bedrijven en industrie (atlasleefomgeving.nl). Binnen de gemeente bevinden zich geen gezoneerde industrieterreinen. Wel zijn er diverse bedrijven met hun eigen milieuzonering op het gebied van geluid. Hinder door industrielawaai bij uitbreiding van bedrijvigheid of het toevoegen van geluidgevoelige bestemmingen in de omgeving van bedrijven wordt bepaald aan de hand van de richtafstanden van de VNG. Waar nodig wordt hiervoor akoestisch onderzoek uitgevoerd.

4.4.3 Spoor- en luchtvaartlawaai

Edam-Volendam valt niet binnen de geluidscontouren van Schiphol. Op basis van de Atlas van de Leefomgeving ervaart minder dan 5% van de inwoners ernstig geluidshinder van vliegtuigen, dit is een lager percentage dan de aangrenzende gemeentes.
De gemeente wordt doorkruist door één spoorweg, deze is in onderstaande figuur weergegeven. Hierbij is een zoom-in gemaakt van de aangrenzende kern Oosthuizen.

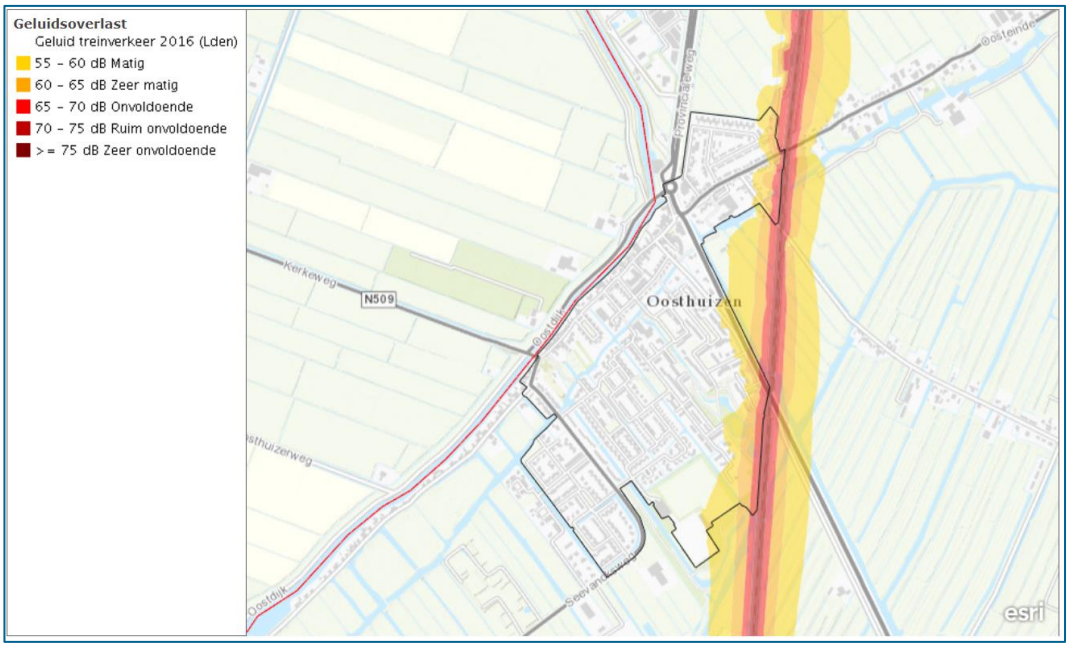

Figuur 4.10 Spoorweglawaai langs Oosthuizen.

De wettelijke voorkeursgrenswaarde (Wet geluidhinder) is 55 dB Lden voor woningen en 53 dB Lden voor andere geluidgevoelige objecten zoals ziekenhuizen, hoewel hiervan kan worden afgeweken tot een maximale ontheffingswaarde van 68 dB voor woningen. De WHO advieswaarden zijn 54 dB Lden en 44 dB Lnight. Boven deze waarde worden heeft het spoorweglawaai negatieve effecten op de gezondheid.

Woningen gelegen aan de Wijzend, aan de oostzijde van Oosthuizen, zullen meer geluidsoverlast ervaren van de WHO advieswaarde. Er zou hier geïnventariseerd moeten worden of deze woningen een ontheffing hebben gekregen, want de geluidsbelasting is hier hoger dan 55 dB.

Hetzelfde geldt voor woningen aan de noordzijde van Oosthuizen, hier bevindt zich ook een aandachtgebied omtrent geluidoverlast vanwege treinverkeer.

4.4.4 Stiltegebieden

Binnen de gemeente ligt een groot stiltegebied: IJsselmeerkust Zeevang. In stiltegebieden geldt een streefwaarde voor geluid van maximaal 40 decibel gemiddeld over 24 uur. Om de geluidbelasting in stiltegebieden onder dit geluidsniveau te houden, moet er voor activiteiten een ontheffing worden aangevraagd bij de provincie. Er is geen juridisch harde grenswaarde, omdat dit niet uitvoerbaar en handhaafbaar geacht werd.

De geluidbelasting in een stiltegebied wordt niet berekend of gemeten. De provincie kan dus niet toetsen of de geluidbelasting hoger is dan de streefwaarde. Er wordt van uitgegaan dat de streefwaarde gehaald wordt via bestemmingsplannen en het stellen van regels voor activiteiten in stiltegebieden. De gemeente kan in het bestemmingsplan of omgevingsplan normen en regels stellen aan de geluidbelasting in of rond dit gebied.

Figuur 4.11 Ligging en begrenzing van het stiltegebied in Edam-Volendam

4.5 Straling

4.5.1 Elektromagnetische straling

Elektromagnetische straling heeft binnen een bepaalde zone mogelijk een impact op de volksgezondheid. Boven 0,4 µT wordt een indicatieve magneetveldzone aangehouden waarbinnen langdurige aanwezigheid kan leiden tot gezondheidseffecten. Het gaat dan met name om een groter risico op leukemie bij kinderen. Vanaf 0,2 µT wordt aangenomen dat sprake is van een verhoogd risico.

Nabij 150 kV-lijnen moet er aan weerszijden van de lijn 75 meter vrije ruimte behouden blijven, om zeker te stellen dat er geen gezondheidseffecten optreden. Nabij Edam-Volendam liggen geen lijnen die voor elektromagnetische straling kunnen worden. De dichtstbijzijnde 150 kV-lijn ligt ten zuidwesten van Purmerend en doorkruist in zuidelijk richting Waterland. Dit betekent dat dit geen impact heeft op de volksgezondheid van de inwoners van Edam-Volendam.

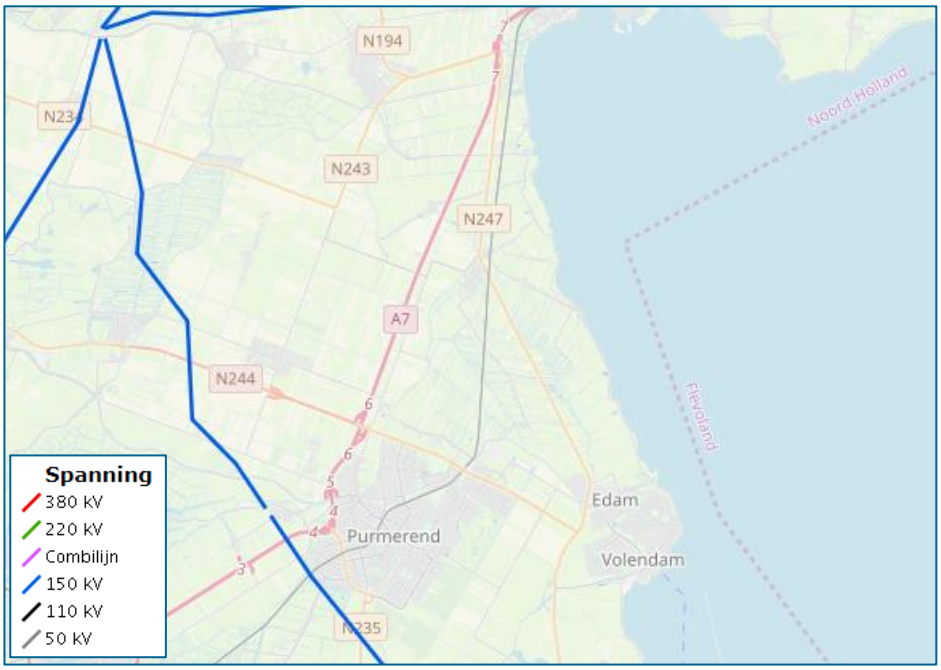

Figuur 4.12 Spanningsleidingen

4.6 Recreatie

4.6.1 Watersport

Edam-Volendam is lange tijd een belangrijke vissersgemeenschap geweest. Deze traditie is echter de afgelopen eeuw teruggedrongen door de sluiting van de Afsluitdijk. Toch is er van deze havengebonden traditie nog veel terug te vinden in de gemeente. Het gebied kent vier jachthavens: Haven Edam, Haven Volendam, Marina Volendam en WSV Schardam, zie ook onderstaande figuur. Als vissersplaats met de karakteristieke huizenbouw, klederdracht en folklore is er sprake van een toeristische traditie die teruggaat tot ongeveer 1875 (Milieubeleidsplan Gemeente Edam-Volendam, Juni 2009).

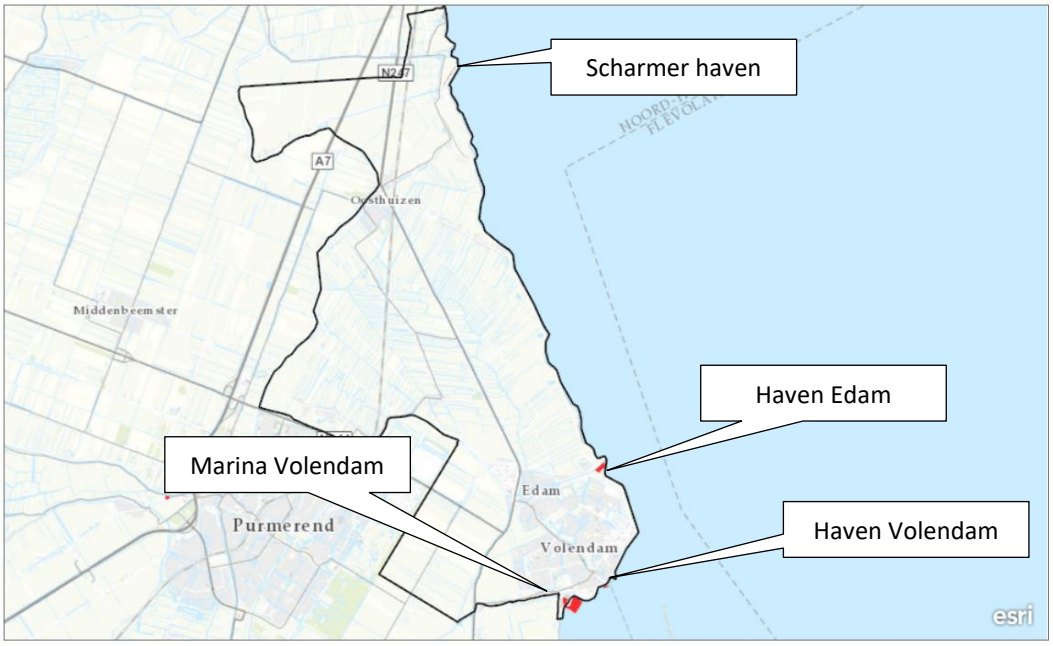

Figuur 4.13 Jachthavens in de gemeente Edam-Volendam

Daarnaast zijn er vijf locaties die als officiële zwemwaterlocatie gelden. Hiervan wordt de kwaliteit gedurende het jaar gemonitord. Waterrecreatie is in Edam-Volendam een belangrijke tak van recreatie. Langs het Markermeer zijn diverse recreatieve voorzieningen aanwezig, gericht op watersport. Op het gebied van watersport is er diverse zeilverenigingen, (kite)surfclubs en schaatsverenigingen aanwezig.

Figuur 4.14 Zwemlocaties gemeente Edam-Volendam (bron: Data portaal Provincie Noord-Holland).

4.6.2 Fietsroutes

In de gemeente ligt één prominente landelijke fietsroute, de LF21. Deze volgt de dijkstructuur langs het Markermeer. In het noordelijke puntje van de gemeente komen de LF21 en de LF15 uit Alkmaar samen. De kaart hieronder links toont de route door de gemeente. De kaart rechts toont de overige belangrijke fietsroutes door de gemeente.

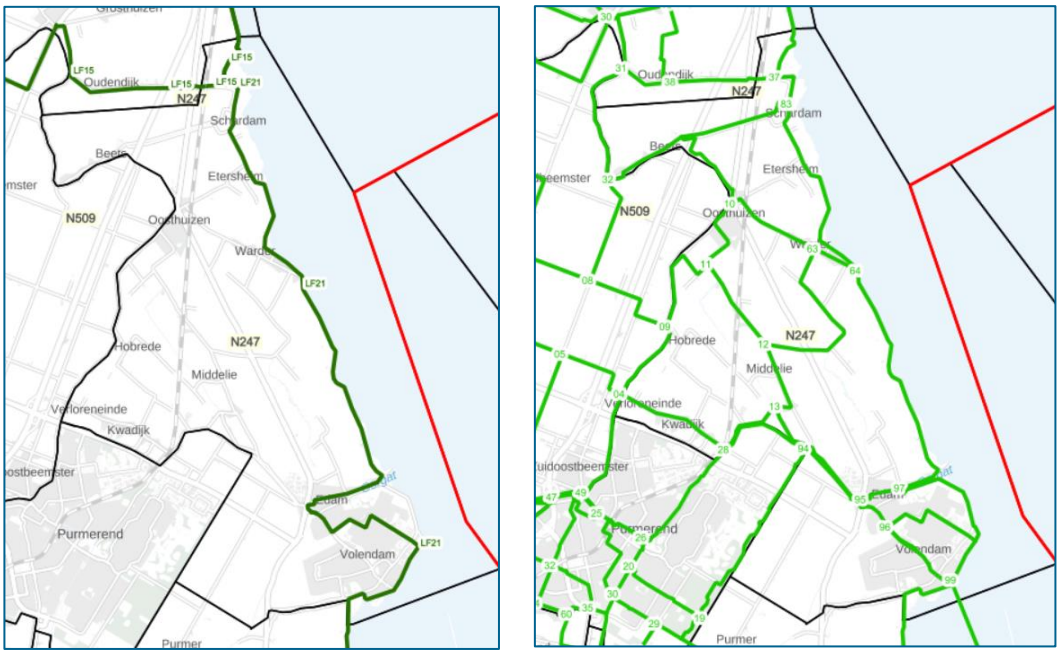

Figuur 4.15 Landelijke (l.) en regionale (r.) fietsroutes.

4.6.3 Wandelroutes

Er liggen twee recreatieve wandelroutes in de gemeente: het Zuiderzeepad en het Hollandse Waterliniepad. Deze twee komen samen in de kern van Edam. De kaart hieronder toont deze wandelroutes. Binnen de gemeente Edam-Volendam wordt ook gewandeld in verenigingsverband. In Volendam is wandelvereniging ’n Loopie gevestigd.

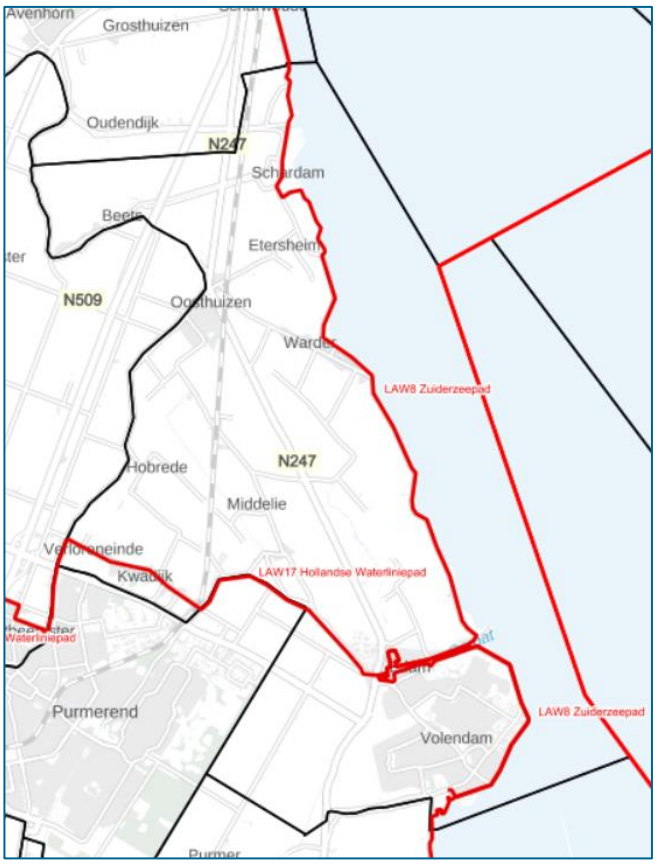

Figuur 4.16 Wandelroutes

4.7 Sportverenigingen en openbare sportvoorzieningen

In 2015 was 29,4% van de gehele bevolking van de voormalige gemeente Edam-Volendam lid van een sportvereniging. In 2014 en 2013 was dit respectievelijk 29,1% en 29,5%. Deze percentages zijn aanzienlijk hoger dan het gemiddelde in Nederland (25,8% in 2015). Tot het 60e levensjaar sporten alle leeftijdscategorieën in Edam-Volendam (per 5 jaar) gemiddeld meer dan in Nederland, met een grote uitschieter bij 10-15 jaar (verschil van 12 á 13 procent). De tien meest populaire sporten in de voormalige gemeente Edam-Volendam in 2015 waren voetbal, tennis, gymnastiek, sportvissen, atletiek, wandelen, golf, zwemmen, handbal en judo. De (gemeentelijke) sportaccommodaties liggen verspreid over de gemeente. Op de onderstaande kaart is deze spreiding voor bijvoorbeeld Volendam goed te zien.

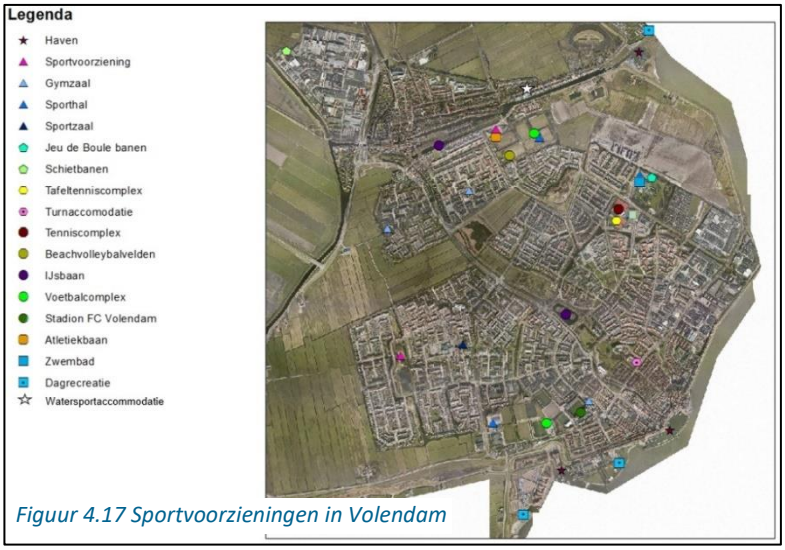

Figuur 4.17 Sportvoorzieningen in Volendam

5 Veilige Leefomgeving

5.1 Externe veiligheid

Externe veiligheid gaat over de risico's voor mens en milieu door opslag en vervoer van gevaarlijke stoffen. Ook dalende/opstijgende vliegtuigen en windturbines kunnen de externe veiligheid beïnvloeden. Activiteiten die dit soort risico's kunnen veroorzaken moeten goed afgestemd worden op andere kwetsbare functies (scholen, ziekenhuizen, kinderopvangen, woningen, etc.) om zo de risico's te beperken. Enkele onderwerpen met betrekking tot externe veiligheid zijn hieronder uiteengezet.

5.1.1 Risicobronnen

Bij externe veiligheid draait het om risicobronnen die een potentieel gevaar voor de omgeving vormen. Hierbij gaat het om aardgasleidingen, tankstations, vervoer van gevaarlijke stoffen over de weg of over het spoor, en calamiteiten van bedrijven. Op basis van de Risicokaart kan snel en overzichtelijk in beeld gebracht worden welke risicobronnen er zijn in gemeente Edam-Volendam.

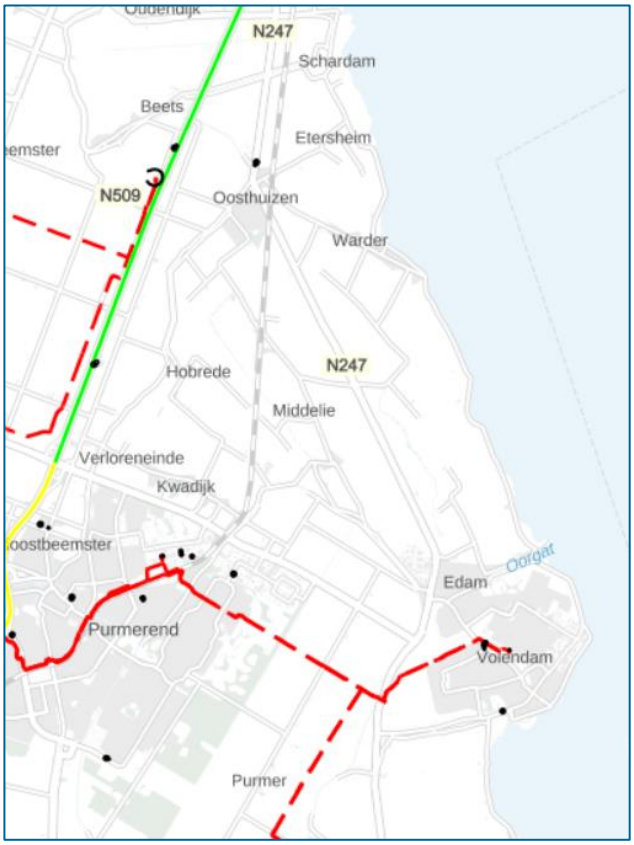

Figuur 5.1: Risicobronnen.in de gemeente Edam-Volendam

Op basis van de kaart hierboven zijn enkel bronnen in de buurt van de gemeente gedefinieerd. De rode lijn in Volendam is een aardgasleiding die naar een gasdrukregelstation loopt. De gele/groene lijn is de Rijksweg A7 waarover transport van gevaarlijke goederen plaatsvindt. Nabij Oosthuizen heeft deze een plasbrandaandachtsgebied van 30m vanaf de rand van de weg. Over het spoor is het transport van gevaarlijke goederen niet toegestaan. De stippen in en nabij de kernen zijn inrichtingen met een risicocontour (PR10-6). Deze duiden op tankstations waar LPG is opgeslagen.

5.2 Sociale objectieve veiligheid

Sociale veiligheid heeft betrekking op de mate waarin iemand zich veilig voelt en beschermd is tegen gevaar dat veroorzaakt wordt door een individu en/of groep binnen een bepaalde ruimte en/of omgeving. Het begrip Sociale Veiligheid kan opgedeeld worden in een subjectief en objectief component: de mate waarin mensen de (on)veiligheid ervaren of beleven (subjectief) en aan de andere kant de kans op een daadwerkelijk delict (objectief).

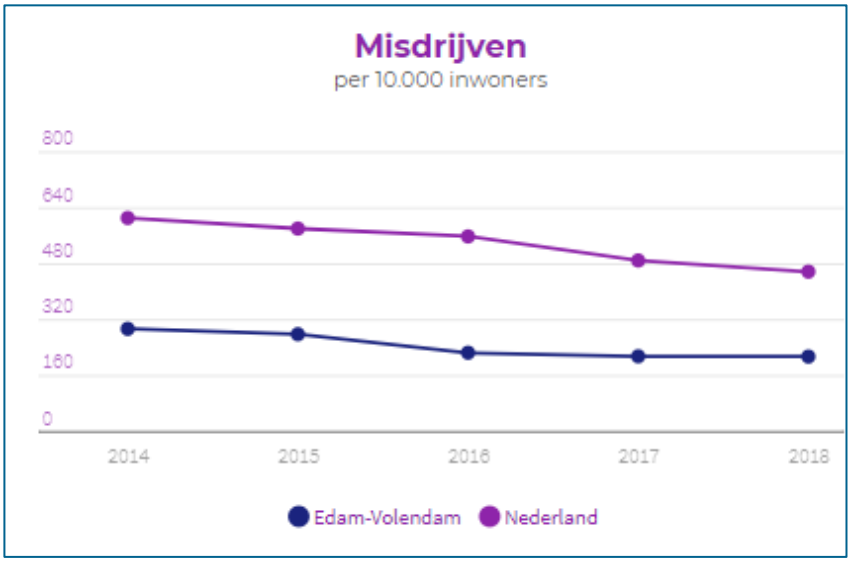

Figuur 5.2 Aantal misdrijven per 10.000 inwoners (bron: waarstaatjegemeente.nl, 2018).

Landelijk neemt het aantal misdaden af, dit geldt ook voor de gemeente Edam-Volendam. In 2018 waren er 212,8 gemelde misdrijven per 10.000 inwoners.

De criminaliteitsindex is een maat voor sociale veiligheid in de buurt. Het uitgangspunt is de situatie in 2012. De waarde van 2012 is gesteld op 100. Hoe lager het cijfer in de jaren daarna, hoe sterker de verbetering ten opzichte van 2012. In 2016 was de criminaliteitsindex 67.

5.3 Sociale subjectieve veiligheid

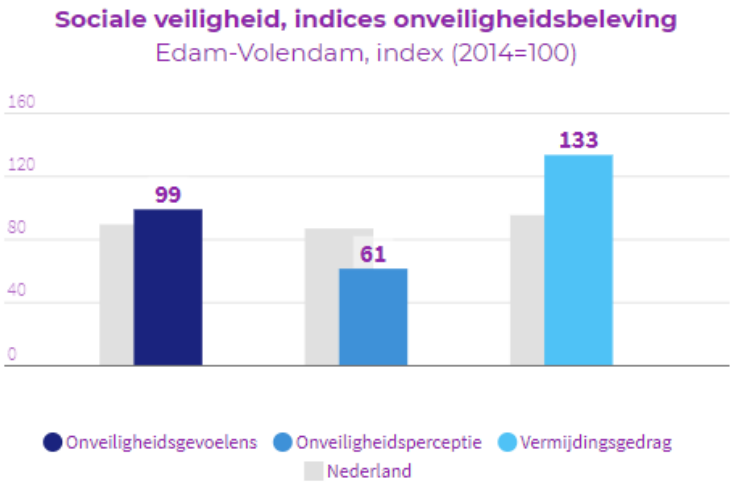

Figuur 5.3 Indicators voor sociale veiligheid en onveiligheidsbeleving (bron: waarstaatjegemeente.nl)

In figuur 5.3 zijn de overige indexen weergegeven, deze zijn gerelateerd aan de criminaliteitsindex. Vermijdingsgedrag scoort het hoogst. Dit gedrag heeft betrekking op hoe vaak men het eigen gedrag aanpast aan situaties in de buurt.

5.4 Verkeersveiligheid

In figuur 5.4 zijn de locaties van de verkeersongevallen in de gemeente Edam-Volendam weergegeven (2018).

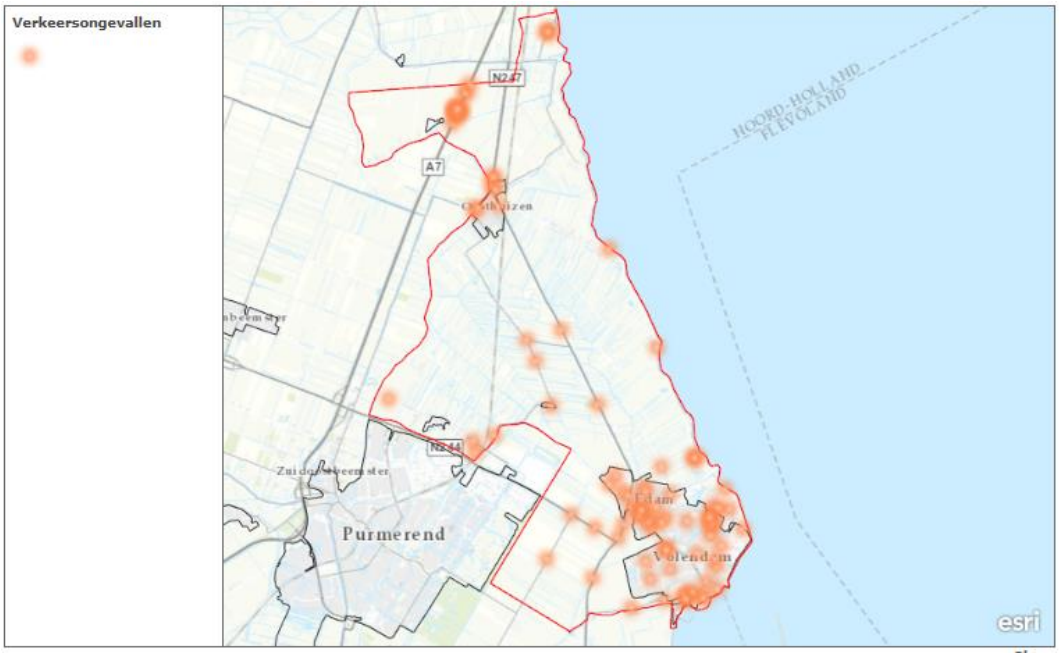

Figuur 5.4: Locaties verkeersongevallen (bron: Bestand geRegistreerde Ongevallen Nederland, BRON, 2018).

Ten opzichte van afgelopen jaren is het aantal slachtoffers bij verkeersongevallen afgenomen. Dit is een positief aspect voor de verkeersveiligheid van de gemeente Edam-Volendam (zie figuur 5.5).

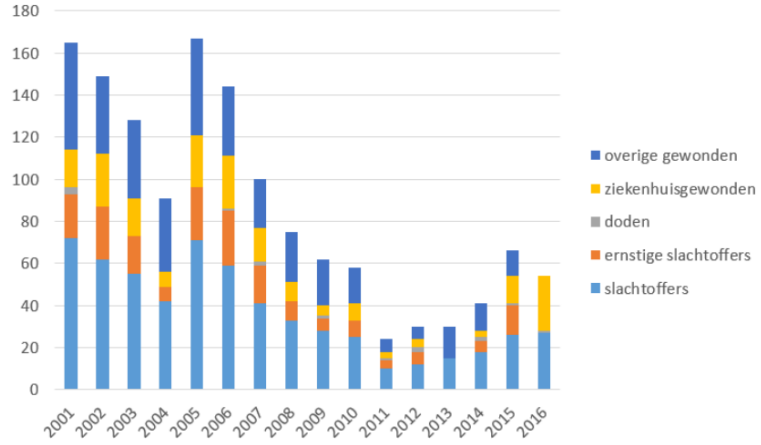

Figuur 5.5: Slachtofferongevallen Edam-Volendam per jaar, 2006-2016 (bron: Verkeersplan Edam-Volendam, 2018-2023).

Om een indicatie te geven van de relatieve verkeersveiligheid van de gemeente Edam-Volendam, kan een vergelijking worden gemaakt met de andere gemeenten in de provincie Noord-Holland. Als indicator voor verkeersveiligheid is gekeken naar het aantal ziekenhuisopnamen per 10.000 inwoners na een verkeersongeval per gemeente voor het jaar 2017, weergegeven op onderstaande kaart. De gemeente Edam-Volendam scoort volgens deze cijfers gemiddeld op het onderdeel verkeersveiligheid.

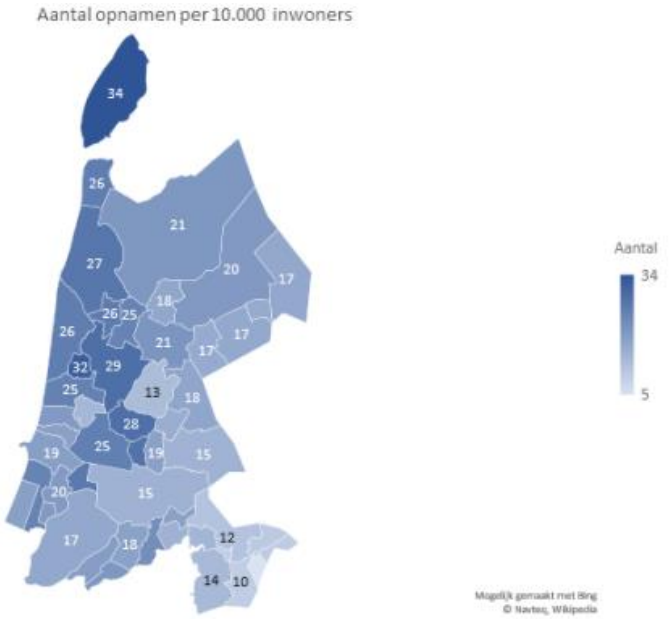

Figuur 5.6: Incidentie van opnamen na een verkeerongeval door inwoners uit de Noord-Hollandse gemeenten in 2017 (bron: Verkeersongevallen in Noord-Holland. VeiligheidNL, 2018).

De leeftijdsgroep die het vaakst betrokken is bij een verkeersongeval valt in de 18-24 jaar, zoals te zien in figuur 5.7.

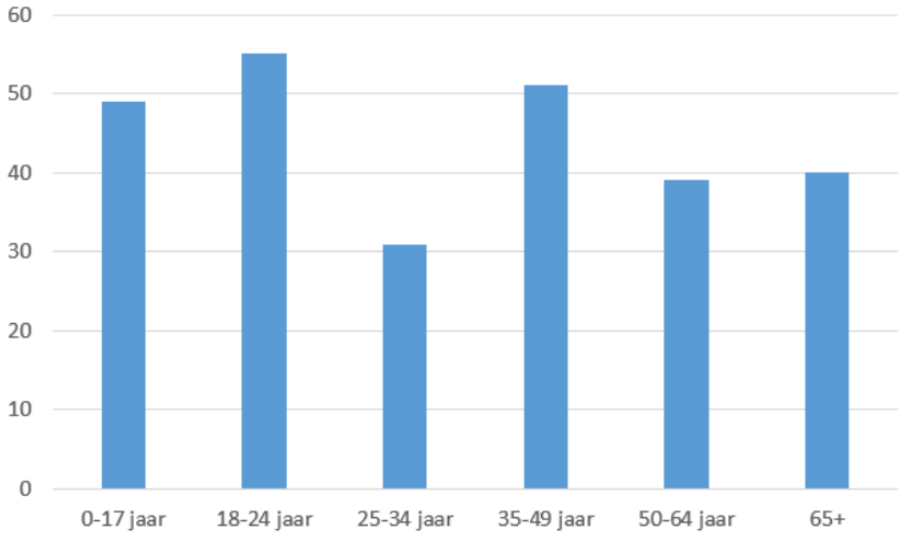

Figuur 5.7: Aantallen Betrokkenen verkeersongevallen per leeftijdscategorie (bron: Verkeersplan Edam-Volendam, 2018-2023).

5.5 Waterveiligheid en –overlast (Stresstest)

Nederland bestaat voor een groot deel uit een aaneengesloten deltagebied van rivieren. Veel rivierdelta's zijn laaggelegen. Als het gebied dichtbevolkt is, brengt dat overstromingsrisico's met zich mee. Ook klimaatverandering is een belangrijke speler in de mogelijke overstromingskans van deze laaggelegen gebieden. Rondom de dijkringen langs primaire watergangen zijn de plaatsgebonden overstromingskansen vastgesteld.

De gemeente Edam-Volendam heeft een karakteristieke ligging aan het water. Dit kan, vooral met de klimaatverandering in het achterhoofd, ook risico's met zich meebrengen voor de hoogwaterveiligheid. In figuur 5.8 is te zien dat er voor het overgrote gedeelte een kleine kans (1/300 tot 1/3000) bestaat voor een overstroming van meer dan 20 cm.

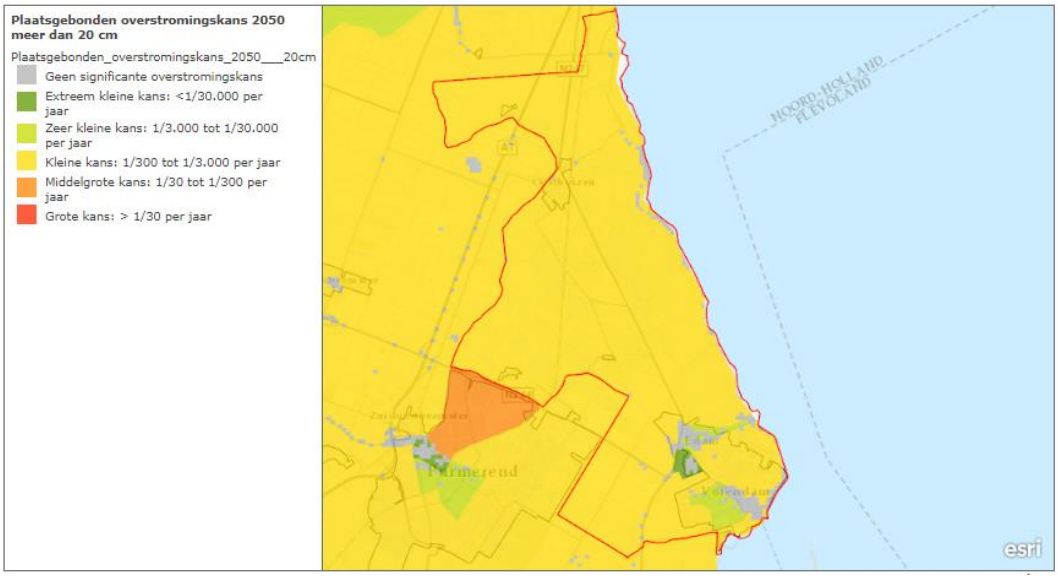

Figuur 5.8: Plaatsgebonden overstromingskans 2050, meer dan 20cm (bron: Klimaateffectatlas).

6 Kwalitatieve Leefomgeving

In dit hoofdstuk zijn de aanwezige waarden besproken van de fysieke leefomgeving. Het gaat om de waarden van de gemeente Edam-Volendam, die door de specifieke geschiedenis van de gemeente zijn ontstaan. Hierbij kan gedacht worden aan archeologische, landschappelijke en monumentale waarden. Ook de kwaliteit van de woningen (zie 3.4) en de openbare ruimte (zie 3.9) draagt bij aan de kwaliteit van de directe leefomgeving.

6.1 Archeologie

Door technologische en demografische ontwikkelingen is het landschap in de gemeente Edam-Volendam de afgelopen honderd jaar sterk veranderd. Toch zijn er nog belangrijke archeologische vindplaatsen bewaard gebleven. De Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geeft een indicatie van de ligging van gronden met een verhoogde archeologische waarden. Deze kaart geeft de bekende en gewaardeerde archeologische vindplaatsen aan.

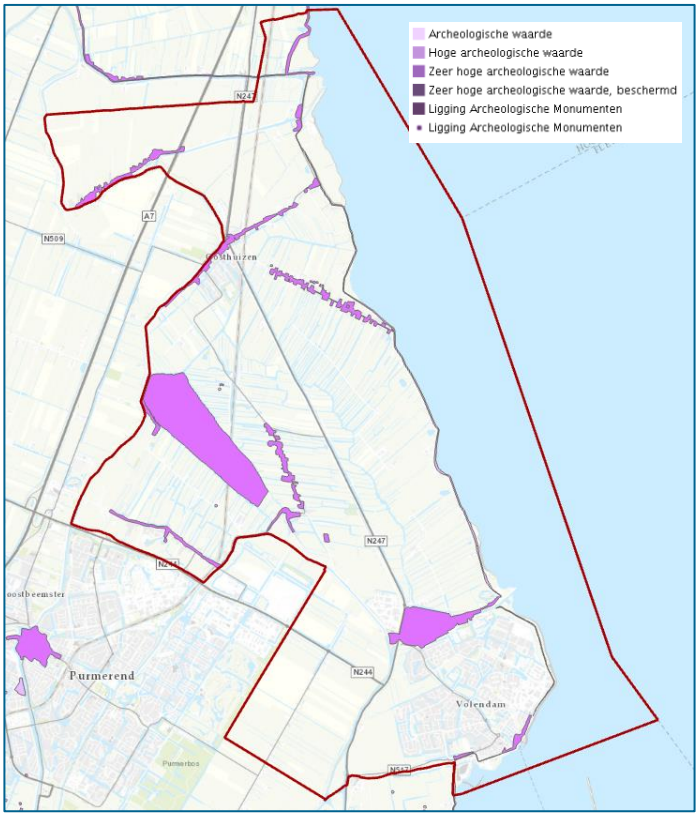

Figuur 6.1 De Archeologische Monumentenkaart (Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Omdat de meeste archeologische vindplaatsen nog niet ontdekt of nog niet zijn gewaardeerd heeft de gemeente Edam-Volendam aanvullend bureauonderzoek gedaan en op basis daarvan een archeologische beleidsnota met beleidskaart opgesteld.

Deze is opgesteld voordat de voormalige gemeente Zeevang onderdeel werd van de gemeente Edam-Volendam. Vanwege de cultuurhistorische kenmerken is de nadruk gelegd op de volgende archeologische speerpunten:

- Resten uit de middeleeuwse ontginningsperiode: oude woonplaatsen en veenterpen, oude kerkplaatsen en verkavelingspatronen;
- De voor het veengebied karakteristieke historische kernen en hun ontwikkelingsgeschiedenis;
- Waterstaatkundige werken vanaf de Middeleeuwen: dijken en molenplaatsen.

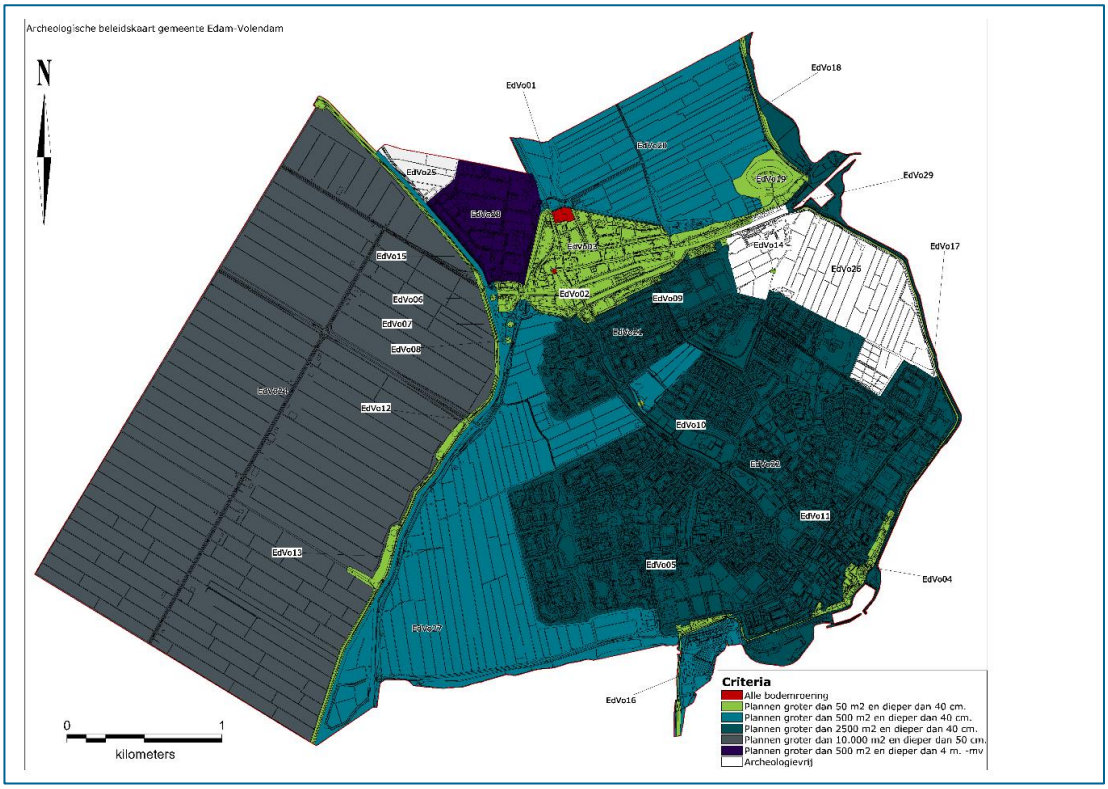

Figuur 6.2 Archeologische beleidskaart gemeente Edam-Volendam (zonder Zeevang).

6.2 Cultuurhistorie

6.2.1 Cultuurhistorische waarden

De Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2018 (Leidraad) is een provinciale handreiking voor het inpassen van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen in het landschap, zoals bebouwing, agrarische bedrijven, infrastructuur of vormen van energieopwekking. De Leidraad geeft gebiedsgerichte én ontwikkelingsgerichte beschrijvingen en biedt zo toepasbare informatie over de manier waarop ruimtelijke ontwikkelingen kunnen bijdragen aan de kwaliteit van de leefomgeving. De Leidraad bevat tien provinciale structuren die aansluiten bij de ontstaansgeschiedenis en kernwaarden van landschap en cultuurhistorie.

In de gemeente Edam-Volendam gaat het om de IJsselmeerkust, de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie, stolpenstructuren en vaarten en kanalen.

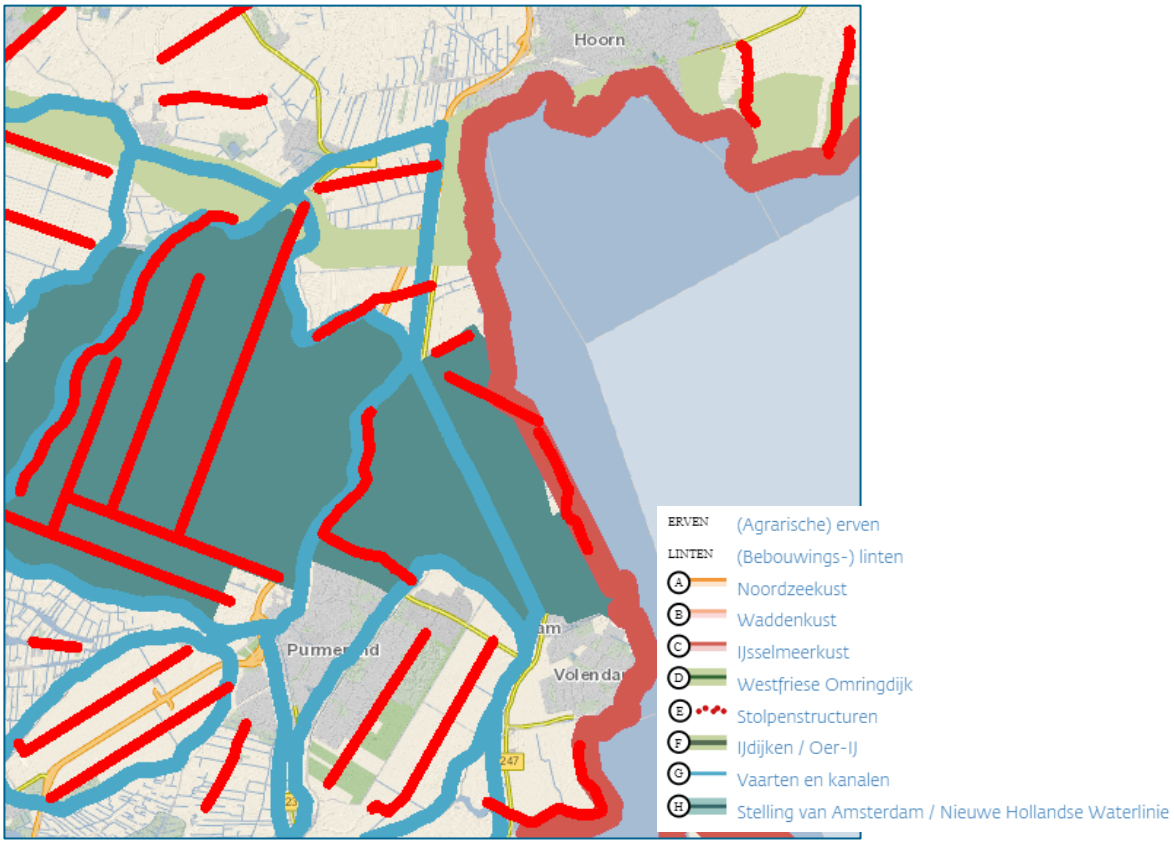

Figuur 6.3 Structurenkaart uit de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2018 (bron: Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie).

6.2.2 Werelderfgoed

In de gemeente Edam-Volendam ligt het UNESCO werelderfgoed de Stelling van Amsterdam. De gemeente grenst aan de Beemster, wat ook op de UNESCO werelderfgoedlijst staat. De Nieuwe Hollandse Waterlinie staat op de nominatie om in 2020 op de werelderfgoedlijst te komen als uitbreiding van de Stelling van Amsterdam.

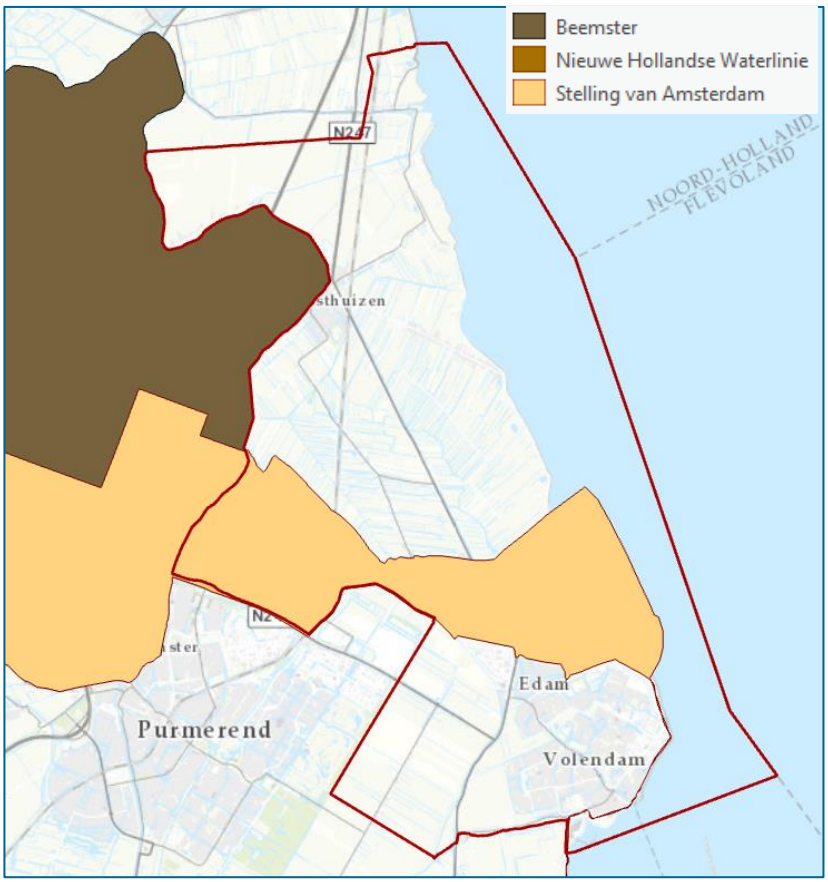

Figuur 6.4 UNESCO-werelderfgoed.

6.2.3 Monumenten

De oude kern van Edam is aangewezen als beschermd stadsgezicht en een gedeelte van de oude kom van Volendam heeft de status van gemeentelijk attentiegebied. Verspreid over de gemeente zijn naast rijksmonumenten, provinciale monumenten ook gemeentelijke monumenten aangewezen. Vooral in Edam zijn veel rijksmonumenten aanwezig. De provincie Noord-Holland heeft monumenten aangewezen in de vorm van stads- en dorpsgezichten, overige bouwwerken, waterstaatkundige werken, de Stelling van Amsterdam en keringselementen (zie figuur 6.5).

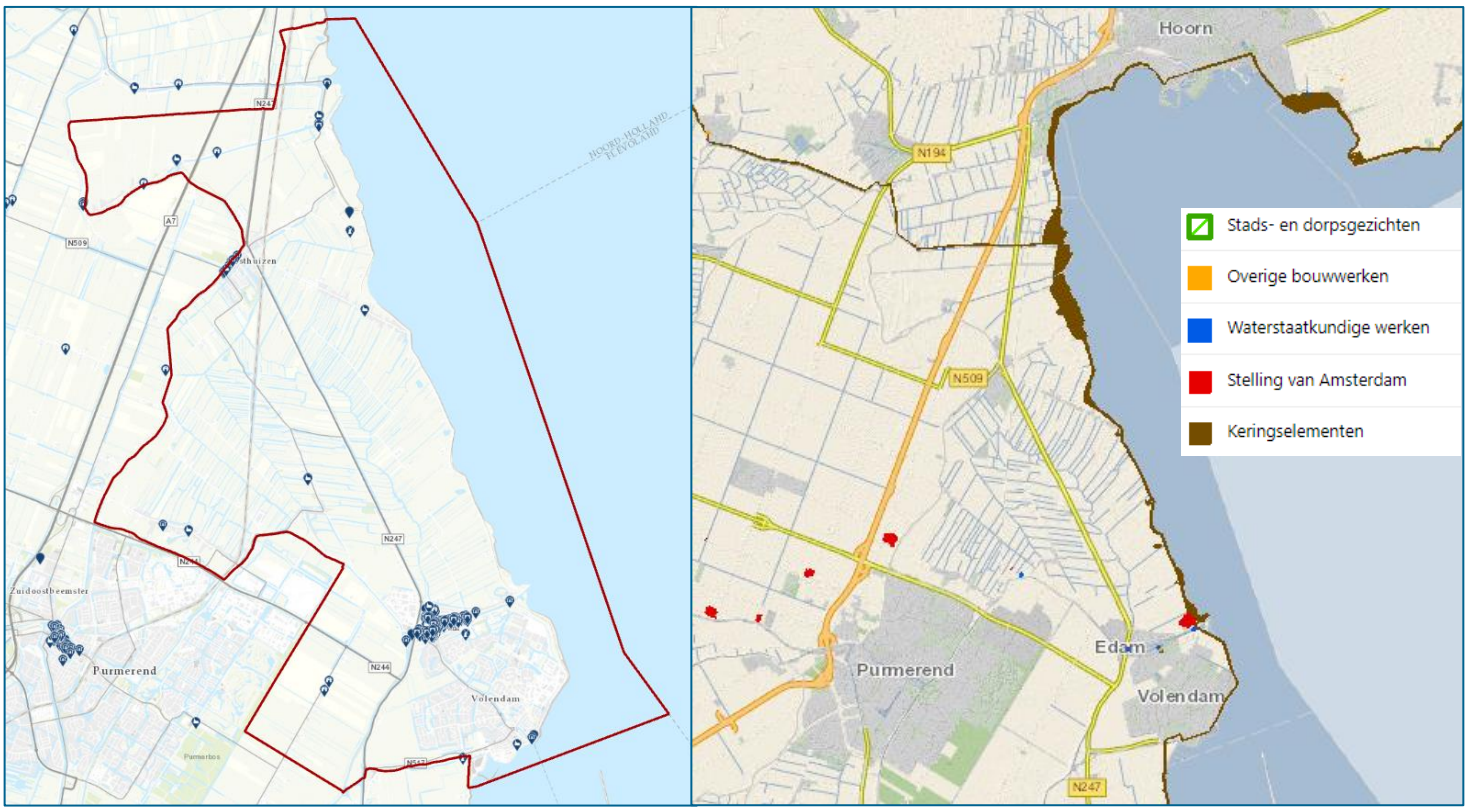

Figuur 6.5 Rijksmonumenten (links) en provinciale monumenten (rechts)

6.3 Aardkundige waarde

In de gemeente Edam-Volendam bevinden zich geen aardkundige monumenten die aangewezen zijn door de provincie Noord-Holland. Wel bevinden zich aardkundige waardevolle gebieden binnen de gemeentegrenzen, de voornaamste hiervan is een lange veenstroom. De aanwezigheid van deze veenstroom komt voort uit het bestaan van de rivier de IJe. De IJe is een voormalig veenriviertje dat vanaf Oosthuizen door de Zeevang en de Zuidpolder naar het zuiden stroomde. Het passeerde onderweg Edam en mondde ter plaatse van Volendam uit in het Almere, de latere Zuiderzee. De IJe was belangrijk voor de ontwikkeling van Edam, Volendam en Zeevang. In 1357 is de IJe afgedamd. Het afdammen van de IJe bij Volendam was wenselijk vanwege overstromingsgevaar door water uit de Zuiderzee dat tijdens stormvloeden via de mondingen van de diverse veenriviertjes het land binnendrong.

Figuur 6.6 Aardkundige waarden. Bron: Provincie Noord-Holland.

Veenstromen zorgde voor de natuurlijke ontwatering van gebieden, deze zijn vaak bepalend geweest voor de verkavelingsrichting. Nederzettingen van het veenpolderlandschap van de Vechtstreek en van Waterland zijn vooral ontstaan tijdens de grote ontginningen die vanaf de 10^{e} eeuw plaatsvonden. Door de ontwatering van het veen verging het veen en daalde het land, wat opnieuw wateroverlast veroorzaakte (Leidraad landschap en cultuurhistorie, Provincie Noord Holland). De stippen langs de dijk markeren de aanwezigheid van braken. Op deze locaties hebben vroeger dijkdoorbraken plaatsgevonden.

6.4 Cultuurlandschap

Er bevindt zich één beschermd stads- en dorpsgezicht in de gemeente Edam-Volendam. Het gaat hier om de historische stadskern van Edam. Het beschermingsregime laat in principe geen grote wijzigingen toe, tenzij het een groter belang dient. Dit is opgenomen het vigerend bestemmingsplan Beschermd stadsgezicht Edam.

7 Ecologische Leefomgeving

In Nederland is de afname van biodiversiteit groter dan in andere delen van Europa. De belangrijkste oorzaken van de achteruitgang zijn veranderingen in het landsgebruik, milieudruk en de versnippering van ecosystemen. In Nederland is de oorzaak voornamelijk landbouw en verstedelijking. Het aandeel aan heiden, duinen en het agrarische gebied gaat steeds verder achteruit in Nederland. Biodiversiteitsbescherming, zowel in de Natura 2000-gebieden als in de gebouwde omgeving, is dan ook een belangrijke opgave.

7.1 Natuurgebieden

7.1.1 Natura 2000 en Natuurnetwerk Nederland

In de gemeente Edam-Volendam ligt het Natura 2000-gebied 'Polder Zeevang', een Vogelrichtlijn gebied met een oppervlakte van circa 1.800 hectare. In het oosten van de gemeente ligt deels binnen de gemeentegrens het Vogelrichtlijngebied 'Markermeer en IJmeer'. Ten westen van de gemeente liggen Natura 2000-gebieden 'Eilandspolder', 'Wormer en Jisperveld & Klaverpolder', IJperveld, Varkensland, Oostzanderveld & Twiske, op circa 4,5 kilometer van de gemeentegrens. In de gemeente zijn ook diverse gebieden aanwezig die behoren tot het Natuurnetwerk Nederland (NNN), met name in Zeevang. Polder Zeevang en 'Markermeer en IJmeer' hebben geen stikstofgevoelige habitattypen, maar dit geldt wel voor de omliggende Natura 2000-gebieden.

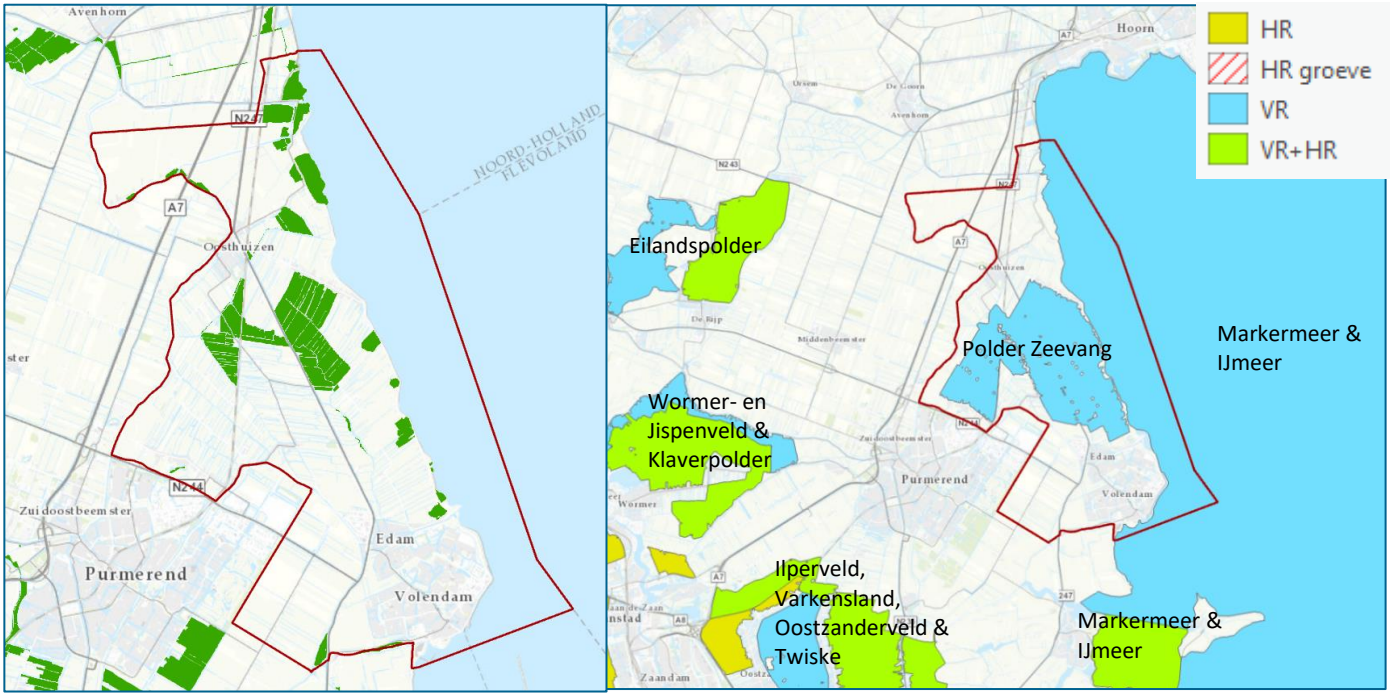

Figuur 7.1 NNN-gebieden (links) en Natura 2000-gebieden (rechts) in en rondom de gemeente Edam-Volendam.

7.1.2 Gemeentelijke natuurgebieden

Binnen of in de nabijheid van de kernen Edam, Volendam, Kwadijk en Oosthuizen bevinden zich diverse bosgebieden met een oppervlakte groter dan 1 hectare, deze houtopstanden vallen onder gemeentelijke bescherming. Ook het Heitje van Katham, gelegen onder Volendam, wordt als een waardevol natuur- en recreatiegebied gezien. Het Heitje van Katham ligt erg dicht bij het vissersdorp Volendam. De brede strook groen tussen hoofdweg en parallelweg bevat een grondsoort die bijna nergens anders voorkomt in Noord-Holland, namelijk hoogveen. Doordat de voormalige sloot nooit werd uitgebaggerd is het gaan verlanden met veenmossen. Nu groeit er een unieke flora met vier soorten heide, waaronder lavendelheide.

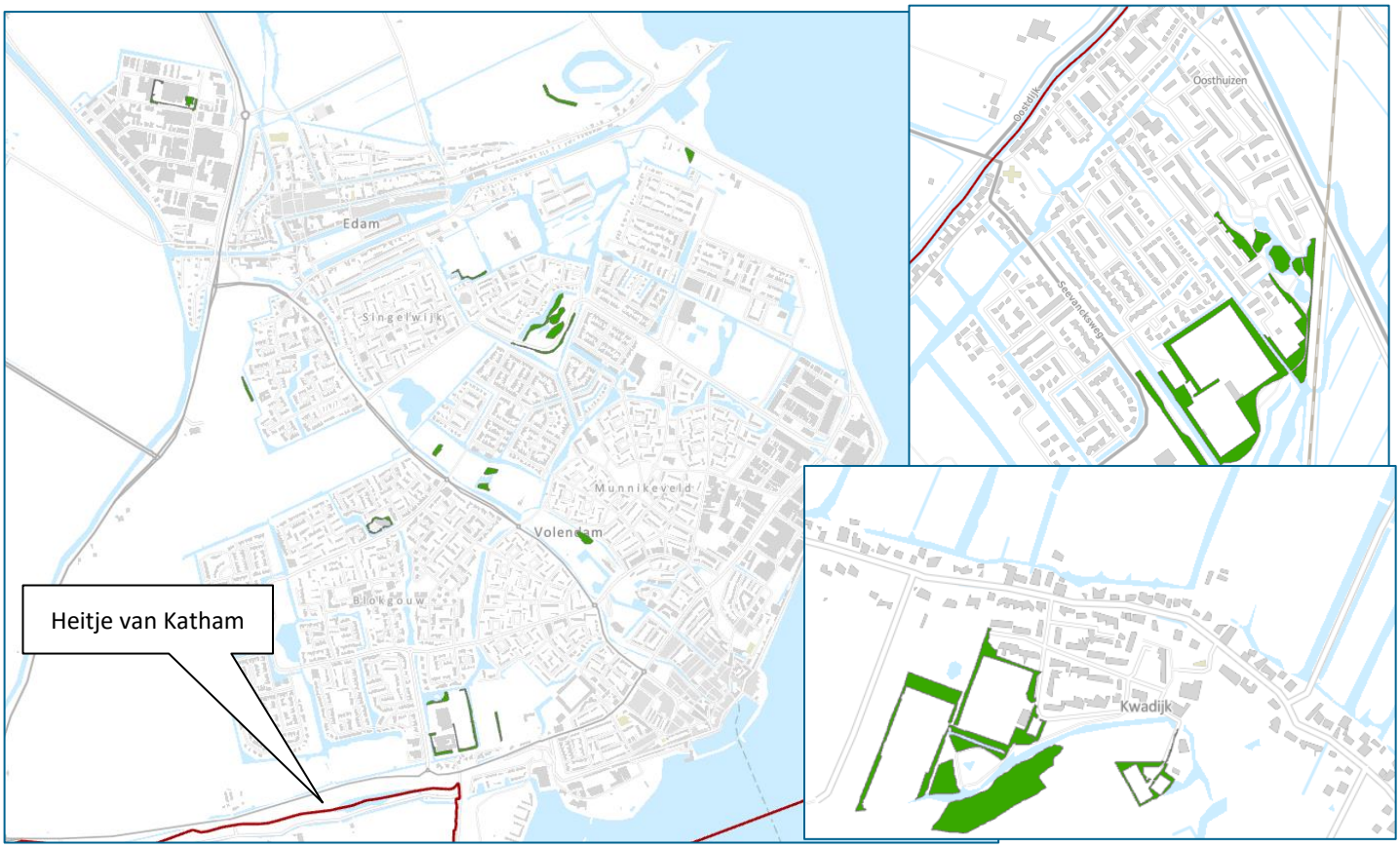

Figuur 7.2 Bosgebieden groter dan 1000 m2 rondom de kernen. Bron: Provincie Noord-Holland.

7.2 Klimaatbestendige natuur

7.2.1 Droogte

Een veelgebruikte indicator gebruikt voor droogte is het risico op droogte. Dit wordt veelal bepaald door de grondwaterstanden en de risico's die hieraan kleven in het geval er langdurig geen regenval optreedt. Figuur 7.3 toont het risico. Voor nagenoeg heel de gemeente geldt dat dit risico laag is, uitgedrukt in < 10% jaarlijkse opbrengstderving bij gras.

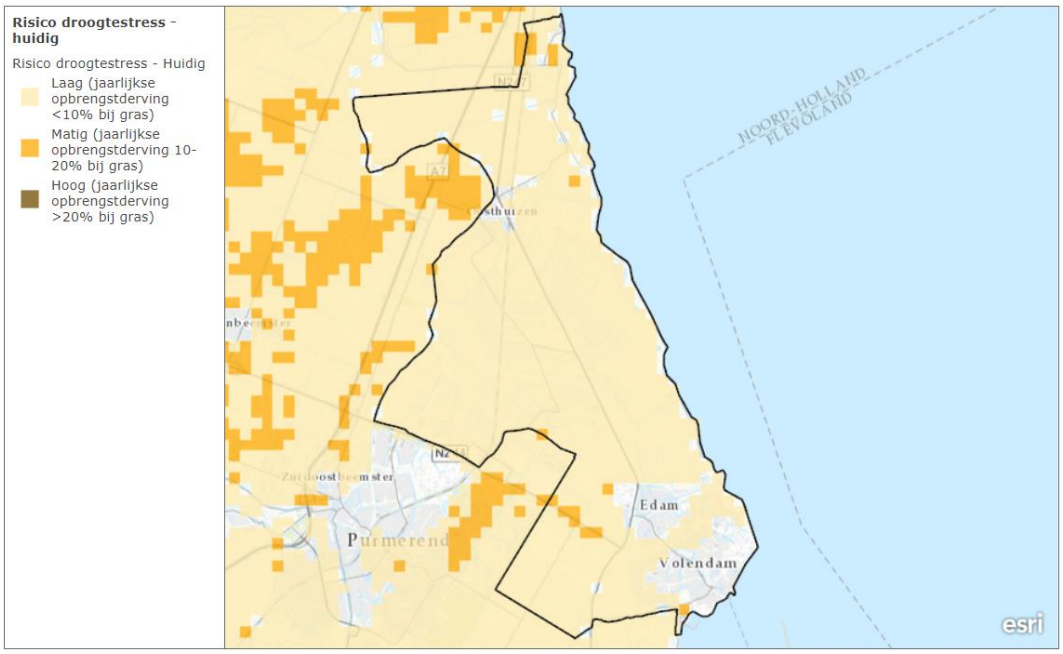

Figuur 7.3 De maximale waarde van het potentiële neerslagtekort (bron: KNMI).

7.2.2 *Wateroverlast en Waterberging*

Het waterbergend vermogen van de ondergrond maakt duidelijk hoe vlot overtollig hemelwater afgevoerd wordt naar de bodem. Dit wordt uitgedrukt in mm per uur. De figuur hieronder toont dat met name de kernen een degelijke waterberging hebben, veelal vanwege de aanwezigheid en dichtheid van riolering en afwatering. In de landelijke gebieden, dus buiten Edam, Volendam en Oosthuizen, is dit waterbergend vermogen lager. Gezien de toenemende extremen in het klimaat en het directe gevolg dat heftige regenbuien de norm worden in de toekomst, is een goede omgang met de waterberging een vereiste om het stedelijk gebied (en in mindere mate het stedelijk gebied) droog te houden en wateroverlast te voorkomen. Het waterverbergend vermogen van de ondergrond van de gemeente Edam-Volendam is relatief laag. Daarmee vormt dit een risico voor de gemeente Edam-Volendam.

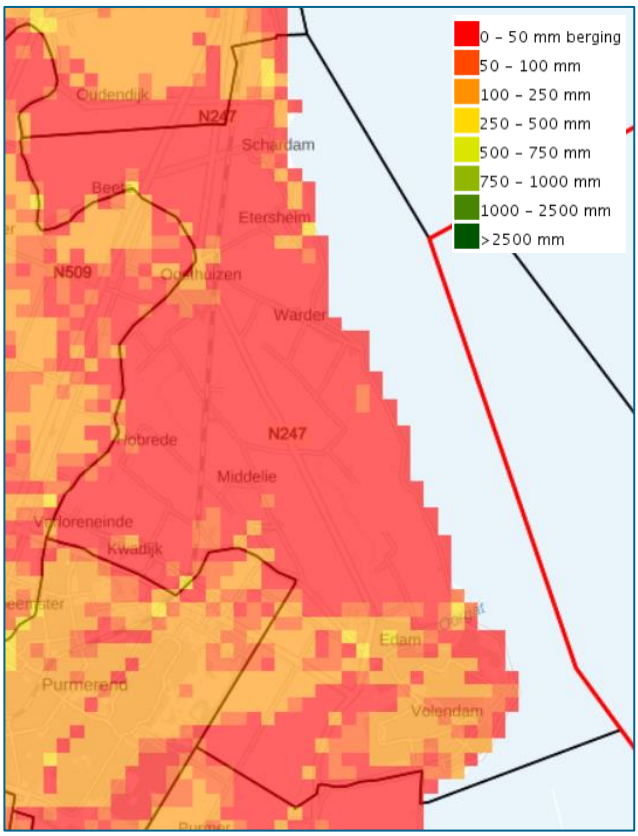

Figuur 7.4 Waterbergend vermogen van de ondergrond (bron: atlasnatuurlijkkapitaal.nl):

7.3 Biodiversiteit

7.3.1 Soortenbescherming

Soorten zijn niet alleen aanwezig binnen natuurgebieden, ook in stedelijke en agrarische landschappen. De kaart laat de geschatte soortendiversiteit per kilometerhok van de laatste tien jaar zien, hierin zijn de zeven belangrijkste soortgroepen samengenomen (vaatplanten, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en vogels). De gemeente Edam-Volendam zit over het algemeen in de middelste categorieën tussen soortenarm en –rijk in. De soortendiversiteit zegt niets over het voorkomen in de beschermde soorten opgenomen in de Wet natuurbescherming.

Soorten en ecosystemen zorgen bijvoorbeeld voor de productie van zuurstof, afbraak van dode dieren en planten, bestuiving van planten (waaronder landbouwgewassen), waterzuivering en het beheersen van plagen. Gemeenten kunnen een positieve bijdrage leveren aan de biodiversiteit van een gebied, ook in de woonkernen, door de invulling van de ruimtelijke ordening en stedelijk beheer.

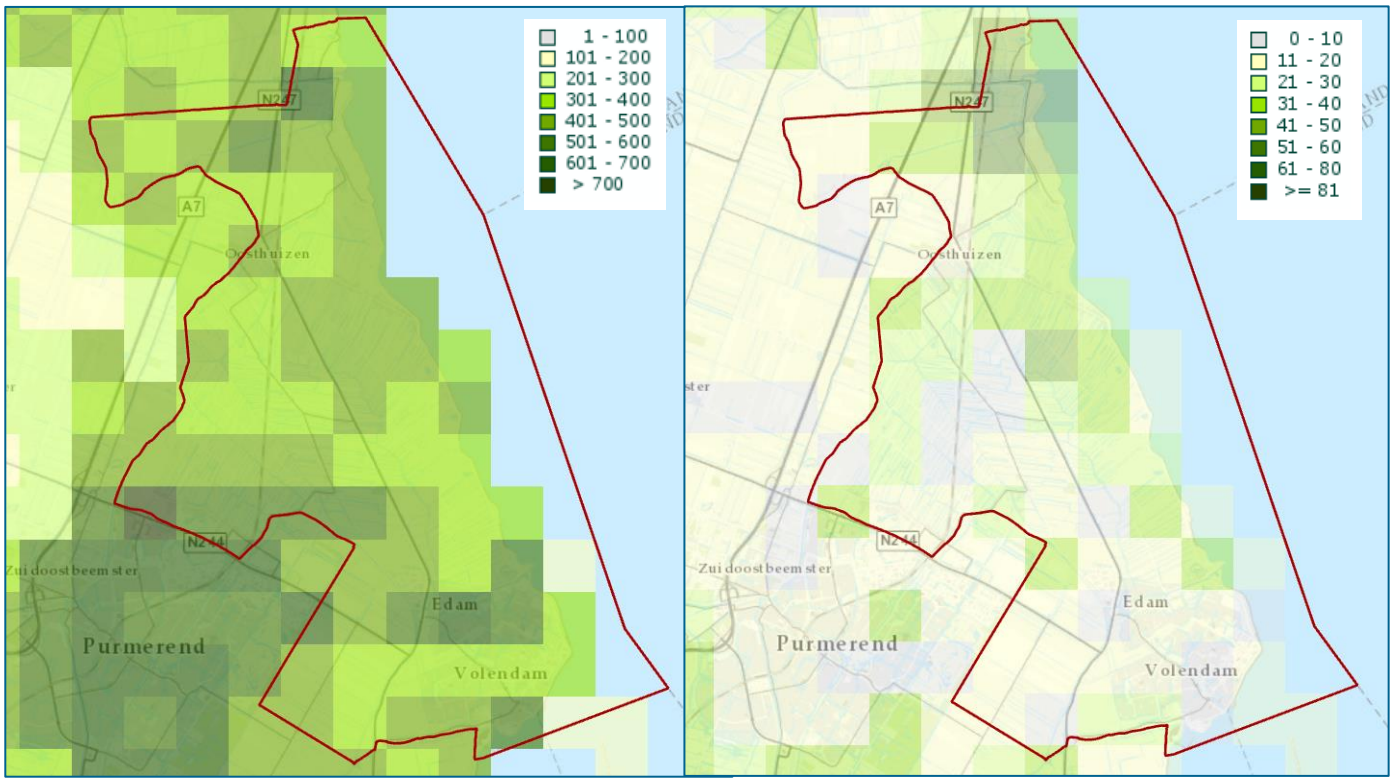

Figuur 7.5 De soortendiversiteit (links) en diversiteit aan Rode Lijst soorten (rechts) (Bron: NDFF).

7.4 Bodemkwaliteit

De overheid werkt aan beleid voor duurzaam gebruik van de bodem. De bodemkwaliteit moet geschikt zijn voor de beoogde functie. De gemeentelijke rol wat betreft bodem is om te zorgen dat er bij het vaststellen van ruimtelijke plannen wordt getoetst of het huidige of toekomstige gebruik van de bodem afgestemd kan worden op de aanwezige bodemkwaliteit. Daarnaast wordt de ondergrond steeds belangrijker (voor bijvoorbeeld ondergronds bouwen, bodemenergie, CO_2- en gasopslag) en zal deze dan ook in ruimtelijke besluiten een plaats krijgen. De gemeente Edam-Volendam werkt op dit moment aan een nieuwe bodemkwaliteitskaart.

7.4.1 Bodemopbouw

De gemeente Edam-Volendam is volgens de geomorfologische kaart van Nederland te typeren als een vlakte. Het grootste gedeelte bestaat uit een ontgonnen veenvlakte (paars), daarnaast is een aanzienlijk deel te categoriseren als vlakte van zee- of meerbodemafzettingen (groen). Het gaat om de gronden bij De Purmer en bij braken (voormalige dijkdoorbraken) in Zeevang.

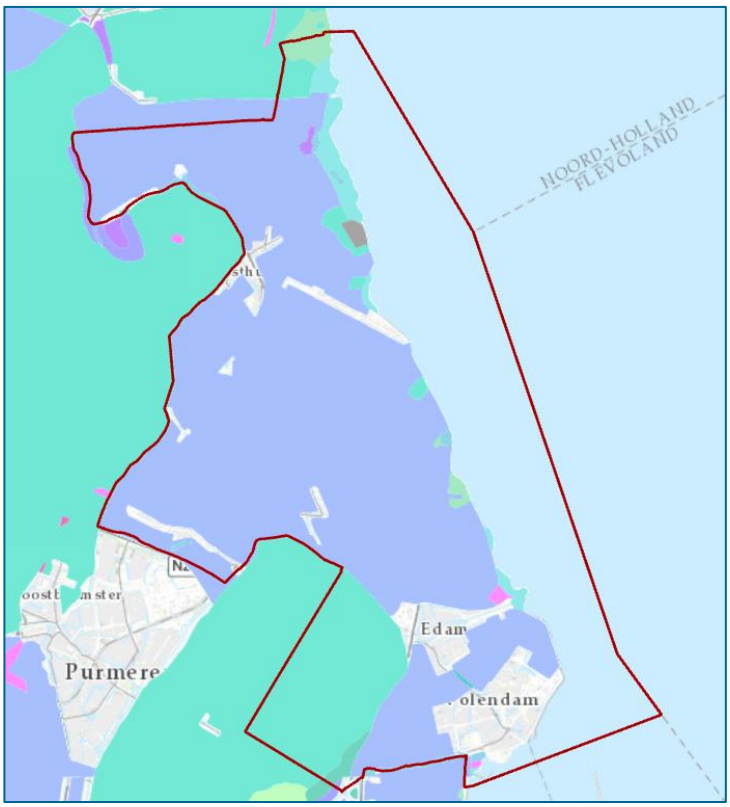

Figuur 7.6 Uitsnede van de geomorfologische kaart van Nederland.

7.4.2 Verontreiniging

In de gemeente Edam-Volendam hebben op diverse locaties grootschalige saneringen van bodemverontreinigingen plaatsgevonden. De meest opvallende is die van de provinciale weg N247 tussen Oosthuizen en Edam.

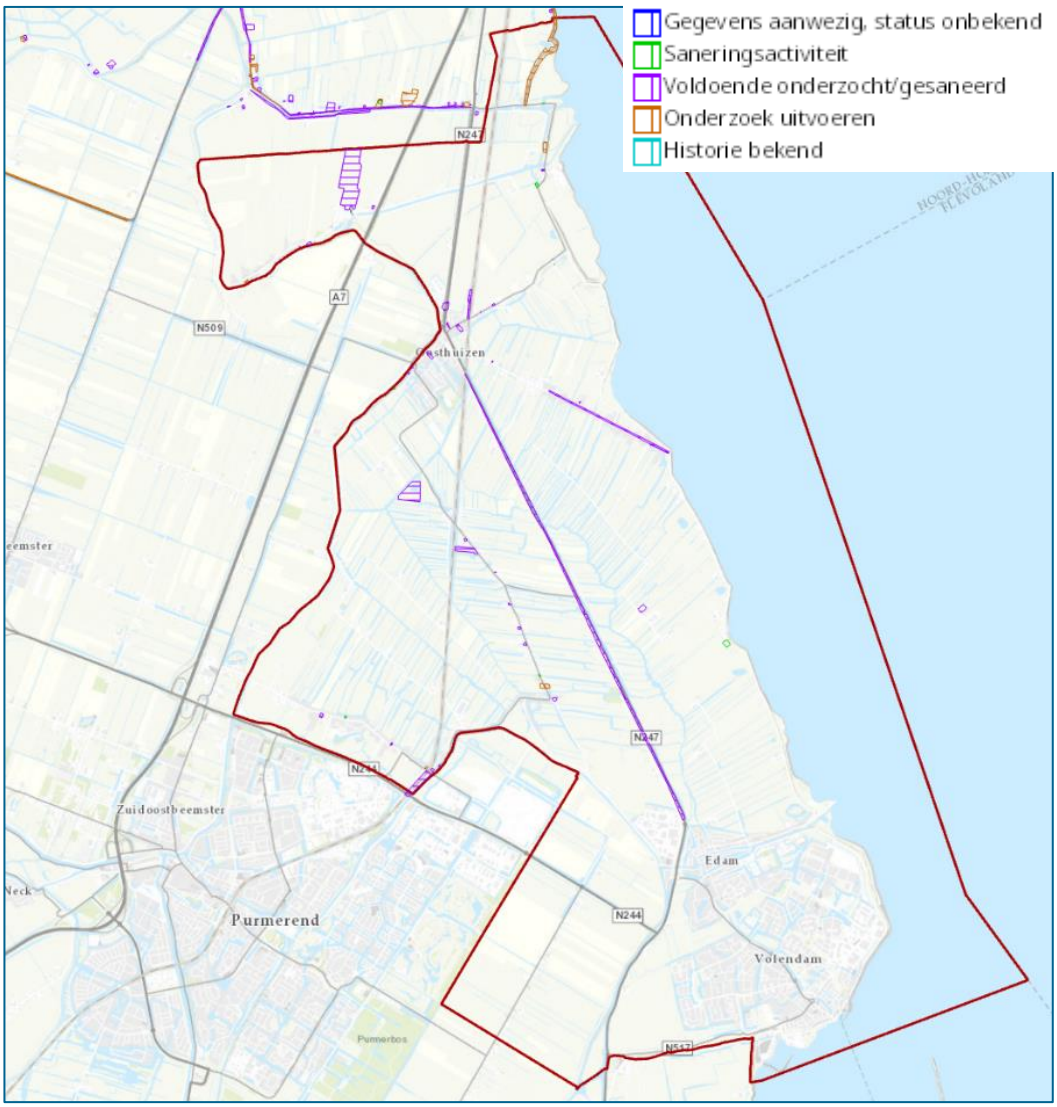

Figuur 7.7 Bekende bodemsaneringen (Bron: Bodemloket).

7.4.3 Voormalige stortplaatsen

Voormalige stortplaatsen vormen een potentiële bedreiging voor de bodem, het grondwater en het oppervlaktewater. Na het beëindigen van de stortactiviteiten worden daarom maatregelen getroffen, die blootstellings- en verspreidingsrisico's moeten voorkomen. De monitoringsfrequentie is afhankelijk van de aard en omvang van de restverontreinigingen en het bodemgebruik van de nazorglocatie. In de gemeente Edam-Volendam zijn vier voormalige stortlocaties aanwezig (Bodembeleidsplan, gemeente Edam-Volendam, 2019-2024):

- **Keetzijde (Edam)**
  Deze voormalige stortplaats is in gebruik geweest tot de jaren '70. Momenteel is deze locatie ingericht als gemeentelijk slibdepot voor de opslag en ontwatering van baggerspecie. De locatie is opgenomen in het provinciale monitoringsprogramma.

- **Pieterman (Volendam)**
  Deze stortplaats is in gebruik geweest van eind jaren zestig tot medio jaren tachtig. In 1986 is de stortplaats definitief gesloten. De locatie is afgewerkt en heringericht als parkeerterrein van het Marinapark en opgenomen in het monitoringsprogramma van Rijkswaterstaat.
- **Slobbeland (Volendam)**
  Hier is in het verleden huishoudelijk afval gestort (het betrof een niet-officiële stortplaats). De locatie is voorzien van een afdeklaag. De gemeente is verantwoordelijk voor het in stand houden van de dikte van de leeflaag.
- **Parallelweg (Volendam)**
  Hier is in het verleden huishoudelijk afval geborgen. De locatie is inmiddels van een afdeklaag voorzien en is in gebruik als parkeerterrein. De gemeente is verantwoordelijk voor de nazorg, die bestaat uit het in stand houden van de klinkerverharding van het parkeerterrein.

NAVOS-project
In figuur 7.8 zijn stortplaatsen weergegeven die vanuit het project NAVOS, een landelijk initiatief, zijn aangewezen (NAzorg VOormalige Stortplaatsen). Deze voormalige stortplaatsen vormen een potentiële bedreiging voor de bodem en het oppervlaktewater. Hieronder vallen onder meer de locaties Keetzijde (Edam) en Pieterman (Volendam). Van de voormalige stortlocaties Slobbeland en Parallelweg is niet bekend waar zij precies gevestigd waren.

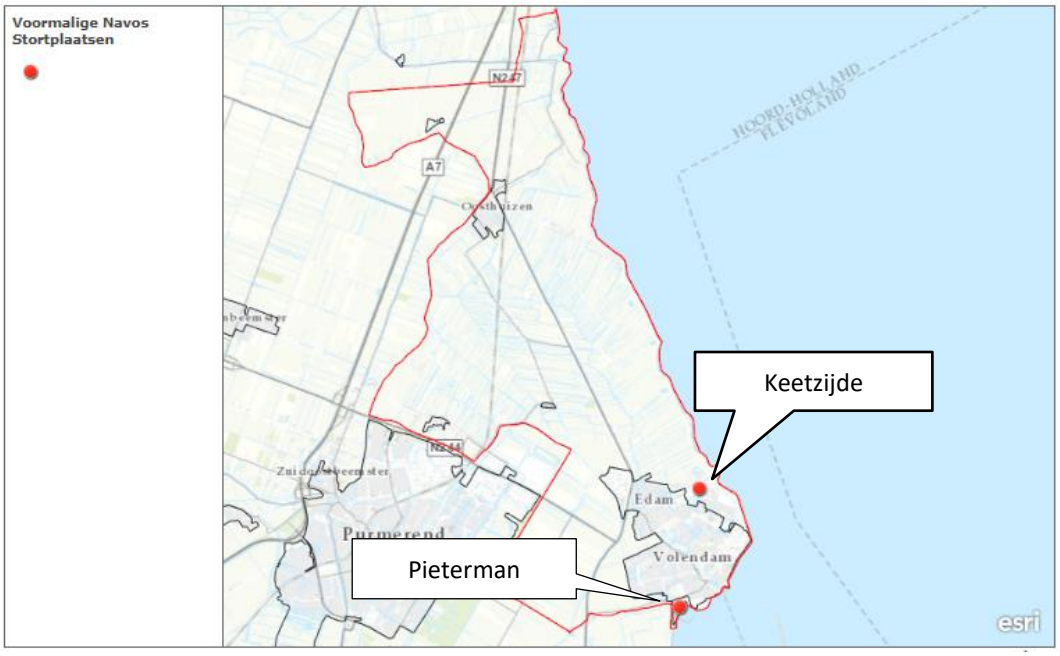

Figuur 7.8 NAVOS stortplaatsen (bron: Portaal Kaart en Data provincie Noord-Holland, NAVOS stortplaatsen).

7.5 Watersystemen

7.5.1 Waterkeringen

De dijken aan het Markermeer in het oosten van de gemeente Edam-Volendam zijn door het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) aangewezen als een primaire waterkering. Het Waterstaatswerk kent ook een beschermingszone.

Figuur 7.9 Primaire en regionale waterkeringen. Bron: Legger Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.

7.5.2 Grondwaterstanden

Grondwater is het water dat zich in de ondergrond, in bodems en gesteenten bevindt. Het is belangrijk dat de hoogte van het grondwater goed is. Bij een te hoge grondwaterstand worden akkers en tuinen drassig. Bij een te lage grondwaterstand kunnen natuurgebieden en akkers verdrogen. Belangrijke kenmerken zijn bijvoorbeeld de hoogste en laatste grondwaterstand die in een bepaald gebied zijn te verwachten als gevolg van het jaarlijkse seizoenpatroon.

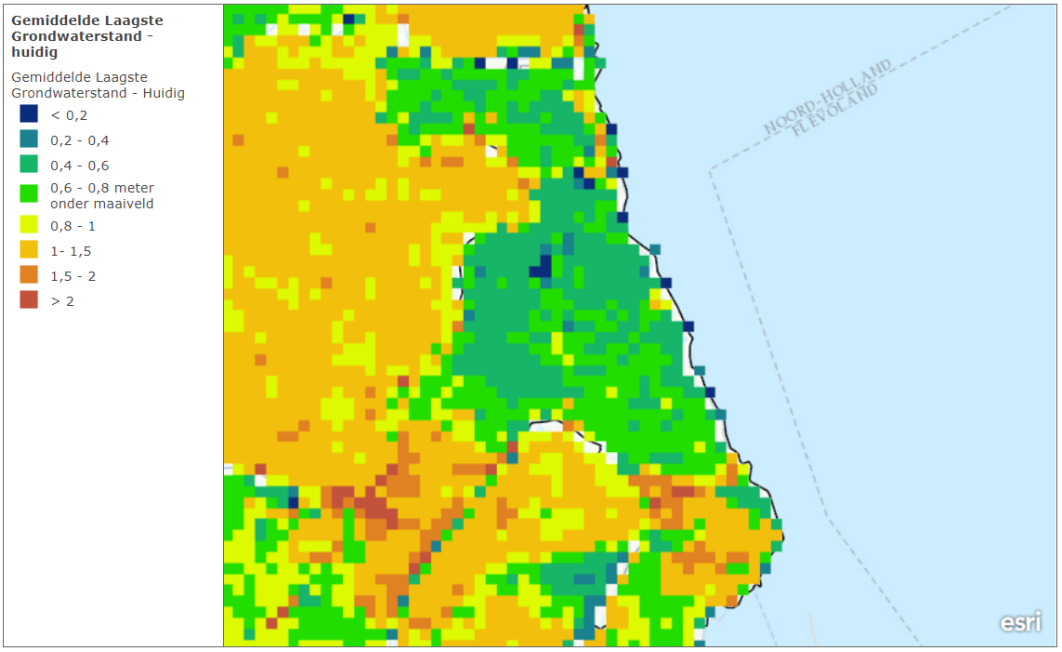

Figuur 7.10 Gemiddeld laagste grondwaterstand (bron: Klimaateffectatlas).

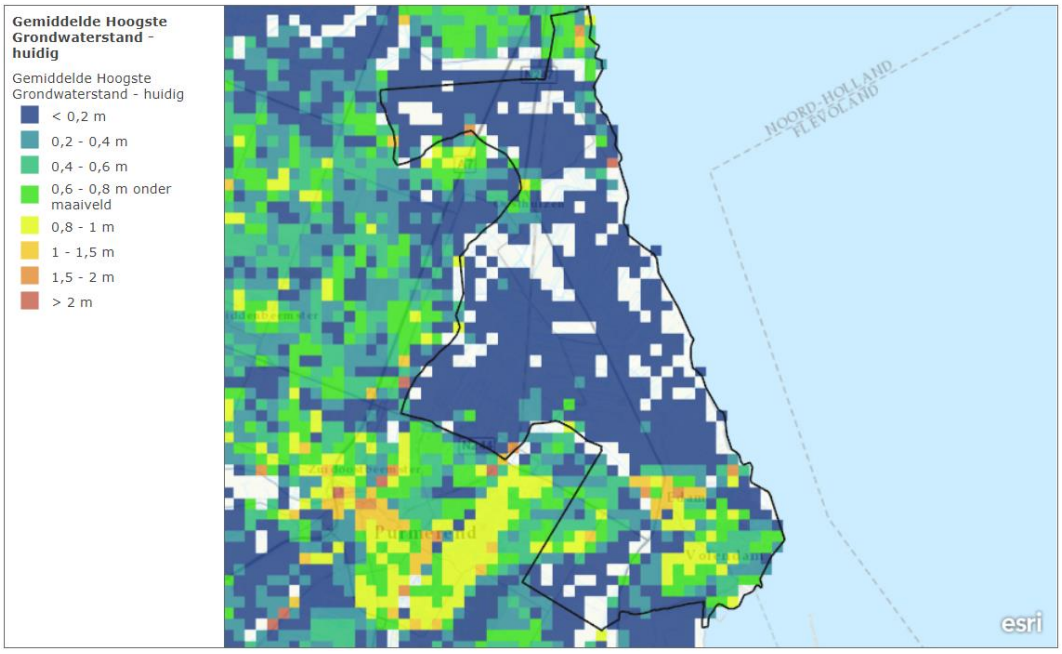

Figuur 7.11 Gemiddeld hoogste grondwaterstand (bron: Klimaateffectatlas).

De gemeente kent een hoge grondwaterstand en een slechte grondslag (veenondergrond). Problemen ten aanzien van zowel grondwateroverlast als grondwateronderlast en aanverwante funderingsproblemen vormen een reëel risico binnen de gemeente. Die situaties kunnen zich vooral voordoen op plaatsen van voormalige waterlopen (drooggelegde sloten e.d.).

Er zijn op dit moment geen signalen bekend van grootschalige probleemsituaties ten aanzien van funderingen (zoals paalrot).In de beide kaarten is te zien dat er rond Edam relatief veel grondwater wordt onttrokken (Omgevingsbeleidsplan 2016-2020).

7.6 Waterkwaliteit

7.6.1 Oppervlaktewater

De waterkwaliteit is in Nederland de afgelopen decennia flink verbeterd. Desondanks is de kwaliteit altijd nog aan verbetering onderhevig. Hiervoor zijn richtlijnen opgesteld in de Kader Richtlijn Water (KRW). Hierin staan van maatregelen opgenomen die de waterkwaliteit in veel gebieden in Nederland nog verder verbeterd. De huidige kwaliteit van het oppervlaktewater in de gemeente, waarbij het deels om het Markermeer gaat en deels om enkele interne waterpartijen, is matig tot ontoereikend.

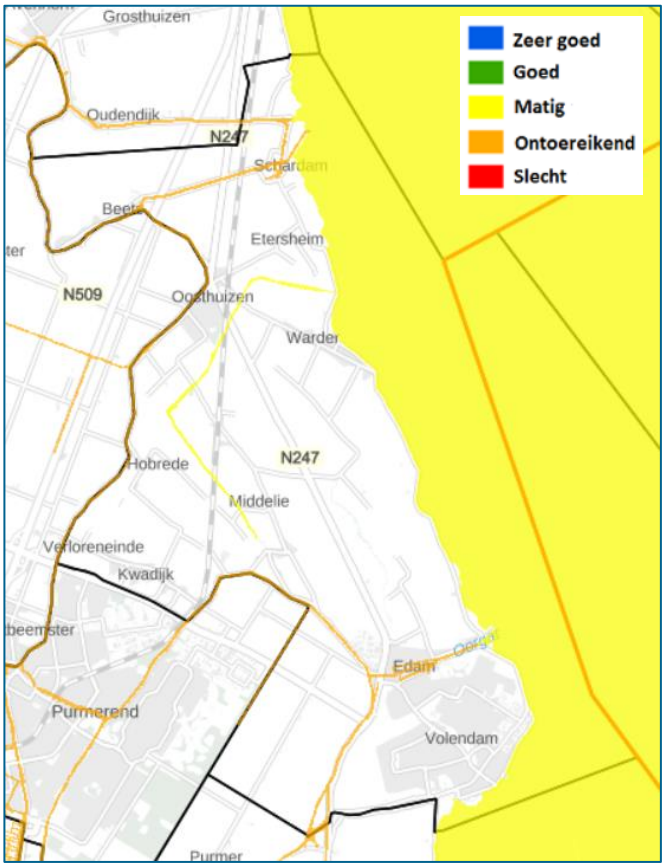

Figuur 7.12 Oppervlaktewaterkwaliteit.

7.6.2 Beschermingsgebieden

Er zijn geen beschermingsgebieden ten aanzien van het water aangewezen in de nabije omgeving van de gemeente Edam-Volendam.

8 Duurzame Leefomgeving

8.1 Emissie

8.1.1 CO_2-emissie

De overheid neemt maatregelen om Nederland te beschermen tegen de gevolgen van klimaatverandering. Daarnaast kan verdere opwarming van de aarde beperkt worden door de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Bij het VN-Klimaatakkoord van Parijs hebben de 28 lidstaten afgesproken dat de EU in 2030 minimaal 40% minder moet uitstoten.

Nederland werkt dus nationaal aan 40% minder uitstoot. Nederland wil, als andere landen meedoen, de Europese doelstelling verhogen. Niet 40% minder uitstoot van broeikasgassen in 2030, maar 55 % (Rijksoverheid, Klimaatverandering). Onderstaande tabel geeft inzicht in de CO2-uitstoot per sector binnen de gemeente Edam-Volendam.

Tabel 8.1: CO_2-emissie (bron: Klimaatmonitor 2017).

CO2-uitstoot	In ton
Totaal	**167800**
Gebouwde omgeving	97827
Verkeer en vervoer (incl. autosnelwegen, excl. Elektrisch railverkeer)	42091
Industrie, energie, afval en water	23447
Landbouw. Bosbouw en visserij	1920

8.1.2 Grote vervuilers

De grootste bijdragen aan de CO_2-uitstoot in de gemeente Edam-Volendam komt van woningen, zie ook figuur 8.1. Binnen de sector Woningen is 70% van de CO_2-emissie afkomstig uit aardgasverbruik voor onder meer koken en verwarming.

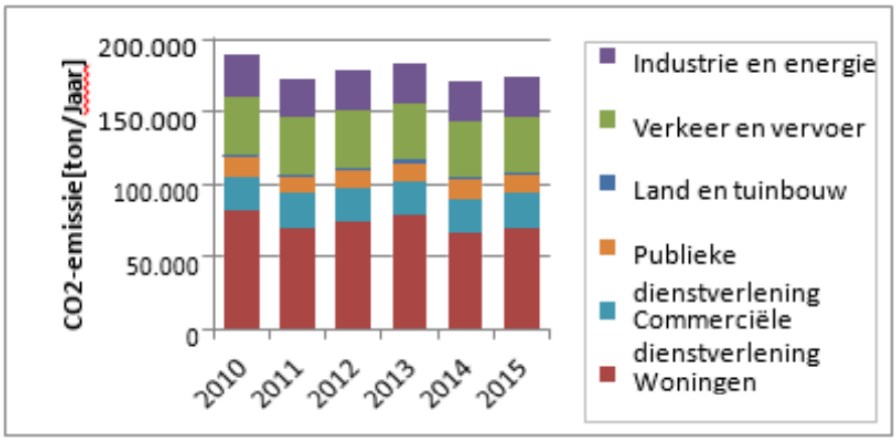

Figuur 8.1 CO_2-emissie gemeente Edam-Volendam. Bron: Duurzaamheidsagenda Edam-Volendam 2018-2022.

Benchmark

Het energiegebruik in Edam-Volendam is vergeleken met het landelijk gemiddelde. In onderstaande tabel is het gemiddelde energiegebruik, en de CO_2-uitstoot per inwoner, weergegeven.

Tabel 8.2: Energiegebruik /CO2-uitstoot per inwoner in 2015 vergeleken met gemiddelde NL. Bron: Duurzaamheidsagenda Edam-Volendam 2018-2022.

Sector	Edam-Volendam (GJ/inwoner)	Nederland (GJ/inwoner)	Edam-Volendam (ton CO_2/inwoner)	Nederland (ton CO_2/inwoner)
Gebouwde omgeving	38,79	40,18	3,01	3,33
Industrie en energie	7,55	31,55	0,79	2,45
Verkeer en vervoer	15,37	29,48	1,09	2,11
Landbouw, bosbouw en visserij	0,49	8,64	0,05	0,59
Totaal	**62,2**	**110,5**	**4,94**	**8,48**

Tabel 8.2 laat zien dat het energiegebruik per inwoner voor de gebouwde omgeving iets lager is dan het Nederlands gemiddelde. Voor de andere categorieën is het energiegebruik substantieel lager dan het Nederlands gemiddelde. De verklaring hiervoor is dat er weinig zware industrie is in Edam-Volendam, slechts een heel klein stukje snelweg (< 2 km, E22) en een kleine landbouw-, bosbouw- en visserij sector; vooral de varkenshouderij is er nauwelijks in Edam-Volendam. De CO_2-uitstoot laat logischerwijs hetzelfde beeld zien ten opzichte van het landelijk gemiddelde. De uitstoot van broeikasgassen door vee en veen in Edam-Volendam is niet meegenomen in de cijfers. Hier zijn geen nauwkeurige cijfers van bekend. Een grove indicatie is dat dit voor extra uitstoot zorgt van circa 0,4 ton CO_2-equivalenten per inwoner door vee en enkele tonnen CO_2-uitstoot per inwoner door veen (Duurzaamheidsagenda Edam-Volendam 2018-2022).

8.2 Energiegebruik/-behoefte

8.2.1 Totaal verbruik

Wanneer wordt gekeken naar het energiegebruik in de gemeente Edam-Volendam, zijn vergelijkbare trends waarneembaar als bij de emissie. De sectoren met naar verhouding de grootste emissies hebben over het algemeen ook het grootste energieverbruik. Het energieverbruik voor de gemeente Edam-Volendam in 2017 per hoofdsector is in tabel 8.3 weergegeven.

Tabel 8.3: Klimaatmonitor rapportage Energiegebruik (bron: Klimaatmonitor 2017).

Hoofdsector	Edam-Volendam Energiegebruik totaal (TJ)
Gebouwde omgeving	1.315
Verkeer en Vervoer	580
Industrie, Energie, Afval en Water	255
Landbouw, Bosbouw en Visserij	19
Hernieuwbare Warmte	16
Zonnestroom: gebruik achter de meter	4

8.3 Duurzame energie

Om aan de energie vraag te voldoen en toch de klimaatdoelstellingen te behalen is het gebruik van duurzame energie steeds belangrijker. Duurzame energie is schone, duurzame en onuitputtelijke energie die het leefmilieu niet schaadt. Uit de meest recente cijfers (2017) blijkt dat het totaal aan hernieuwbare energie binnen Edam-Volendam 65 TJ bedraagt. Dit is een groei ten opzichte van de jaren 2014 (60 TJ), 2015 (60 TJ) en 2016 (58 TJ).

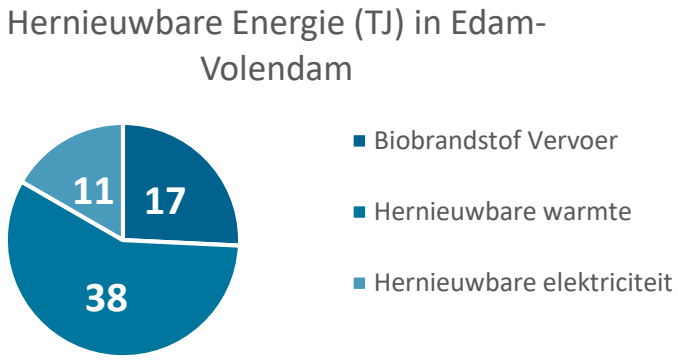

Figuur 8.2 Hernieuwbare Energie Edam-Volendam. Klimaatmonitor, 2017.

Gemeente Edam-Volendam heeft als ambitie om in 2050 energieneutraal te zijn. In onderstaand figuur zijn de verschillende scenario's weergegeven voor de aankomende jaren tot 2050.

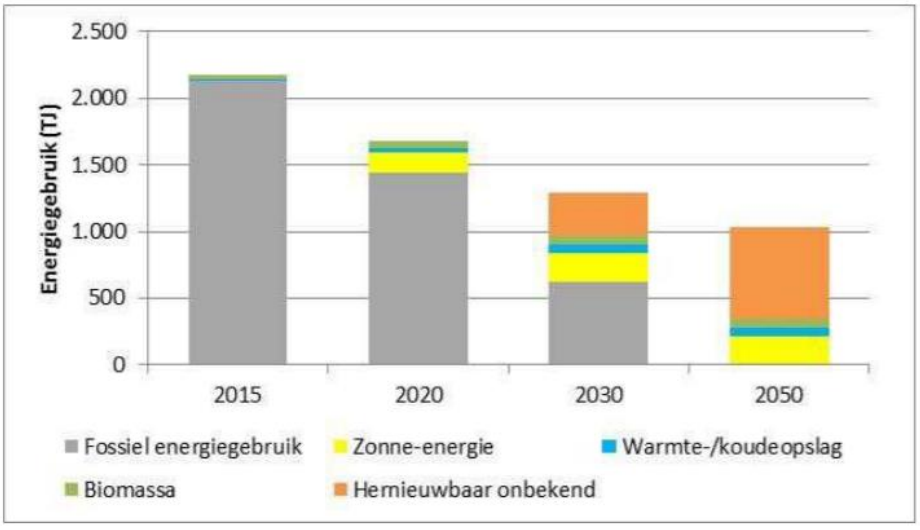

Figuur 8.3 Ontwikkeling energiegebruik 2015-2050 (bron: Duurzaamheidagenda 2018-2022, gemeente Edam-Volendam).

Naast het verduurzamen van de energievormen is het ook de ambitie om het algehele energiegebruik te verminderen.

9 Mobiele Leefomgeving

9.1 Verkeer

9.1.1 Verkeersstructuur

De externe bereikbaarheid van de gemeente Edam-Volendam loopt via de provinciale weg N247. De gemeente is grotendeels afhankelijk van de doorstroming op deze N247. Een andere mogelijkheid is om via de N244 en de A7 te rijden. De recente uitbreiding van de N244 zorgt voor een betere bereikbaarheid van de gemeente Edam-Volendam. De aanwezige infrastructuur binnen de gemeente (via de Singelweg, Dijkgraaf Poschlaan, Dijkgraaf de Ruiterlaan, Julianaweg, Heideweg, Leendert Spaanderlaan en Chr. van Abkoudestraat) geeft voldoende ontsluiting (Verkeersplan Edam-Volendam, 2018-2023).

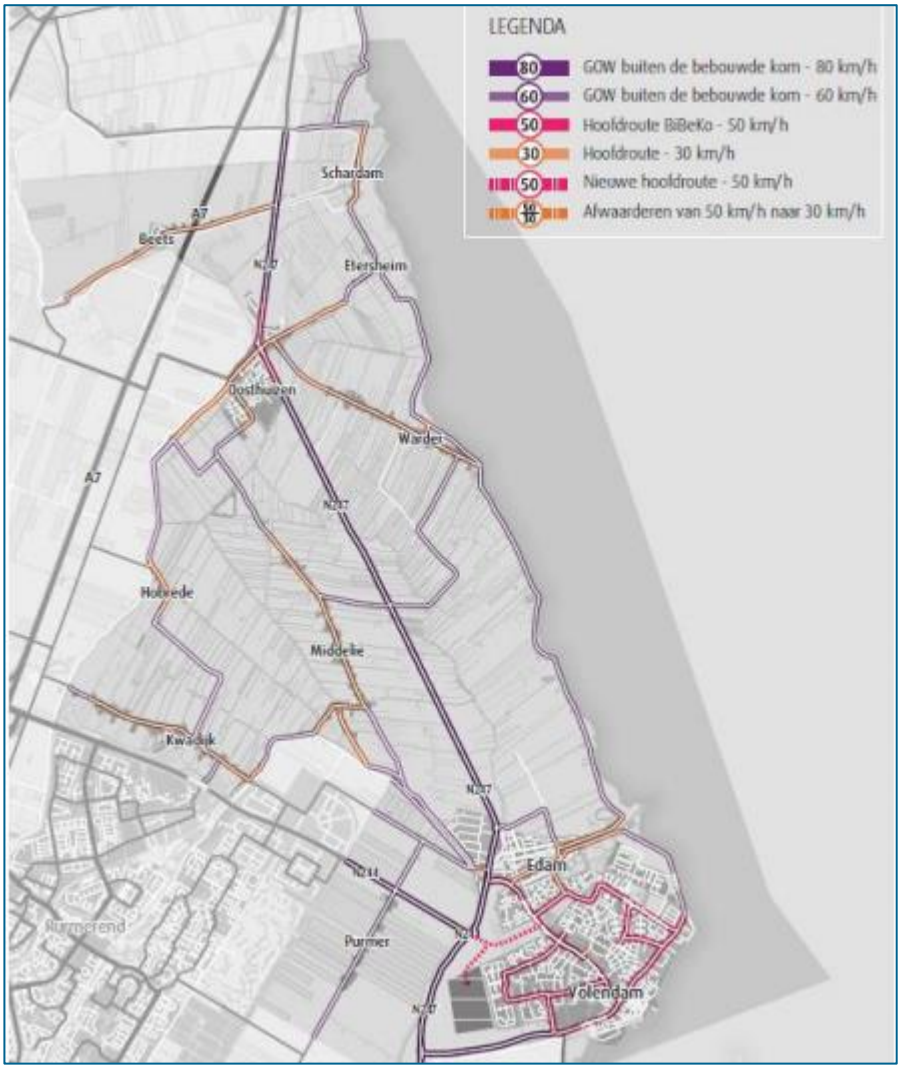

Figuur 9.1 Wegen binnen de gemeente Edam-Volendam (bron: Verkeersplan Edam-Volendam, mei 2018)

9.1.2 Intensiteiten

Vanuit het verkeersplan van Edam-Volendam is het onderstaande figuur gehaald, deze geeft inzicht in de verkeersintensiteiten van de grootste bevolkingskern binnen de gemeente. De etmaalintensiteiten geven een indruk van de drukte op de weg, maar dit zegt nog niets over de doorstroming op deze wegen. Op gemeentelijk niveau zijn hiervoor de kruispunten bepalend.

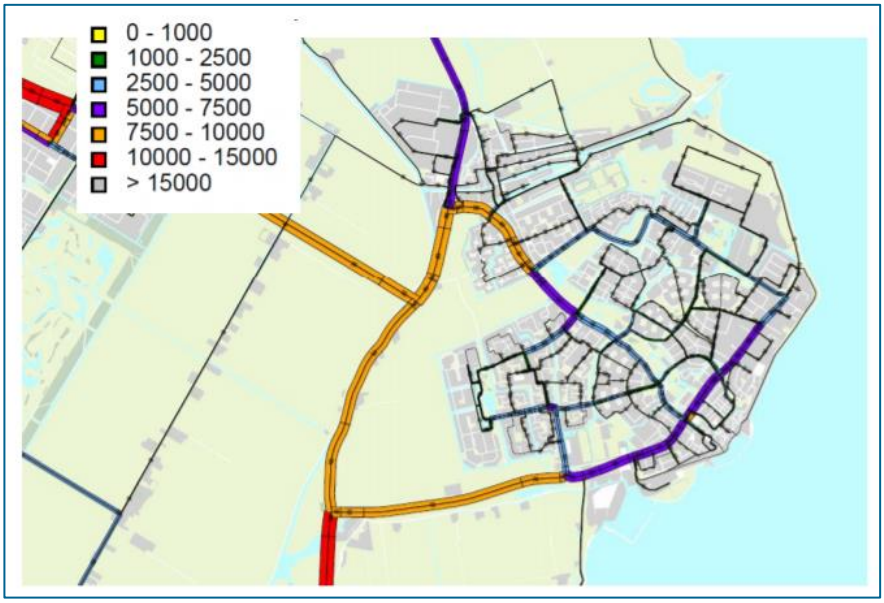

Figuur 9.2 Verkeersintensiteit Edam-Volendam 2030 (bron: Verkeersmodel Edam-Volendam, Verkeersplan Edam-Volendam 2018-2023).

9.2 Multimodale bereikbaarheid

9.2.1 Fietsroutes

In het kader van de gezondheid wordt het gebruik van die fiets steeds belangrijker, dit zie je vooral in grote steden zoals Amsterdam, maar gemeente Edam-Volendam lift mee met deze trend (Verkeersplan Edam-Volendam 2018-2023).

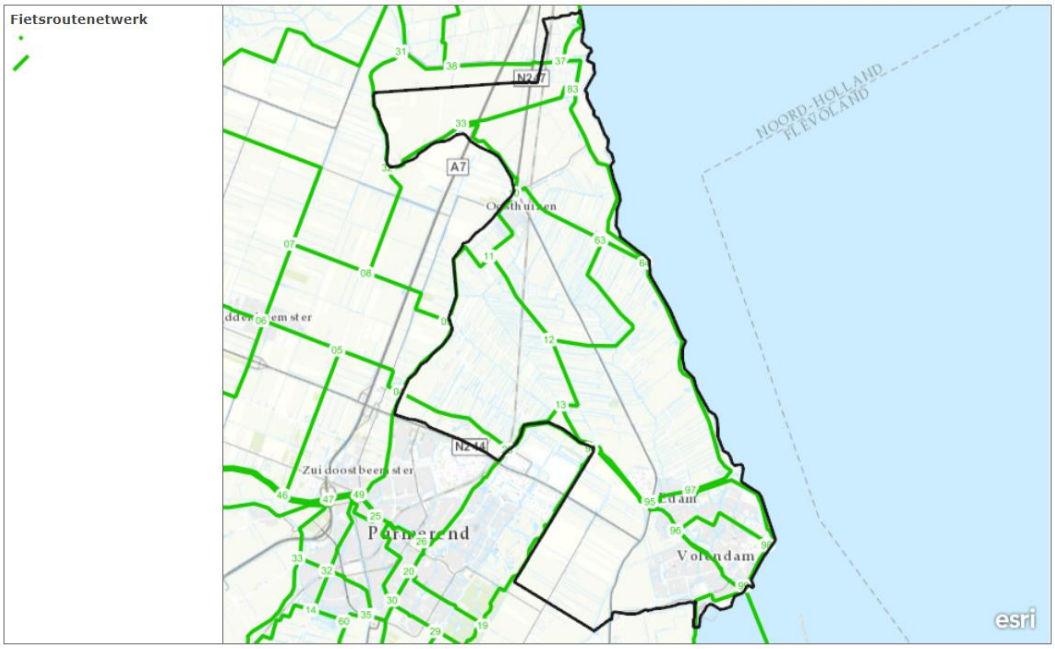

Figuur 9.3: Fietsroutenetwerk en knooppunten (bron: Landelijk Routedatabank van Stichting Landelijk fietsplatform).

9.2.2 Openbaar vervoer

Door de gemeente Edam-Volendam loopt de spoorverbinding Amsterdam – Hoorn, langs de kern Oosthuizen. Binnen de gemeente Edam-Volendam is echter geen station aanwezig. Het dichtstbijzijnde station ligt in het centrum van Purmerend. Voor de OV-voorzieningen zijn de inwoners van de gemeente aangewezen op de buslijnen. In onderstaande figuur zijn de spoorweg, de nabijgelegen stations en de bushaltes weergegeven.

Het busvervoer binnen Edam-Volendam maakt onderdeel uit van de concessie Waterland. De huidige concessie Waterland is sinds 2011 in handen van EBS en loopt tot december 2021. De concessie wordt uitgegeven door de Vervoerregio Amsterdam. Dragers van het busnetwerk zijn de sterke R-netlijnen die de kernen Edam, Volendam en Oosthuizen verbinden met omliggende kernen. Daarnaast biedt EBS snelle Bizzliners naar Amsterdam Zuid-Oost en zijn er ontsluitende- en scholierenlijnen. De kernen Schardam, Beets, Oosthuizen, Kwadijk, Warder en Middelie worden door middel van een buurtbus ontsloten.

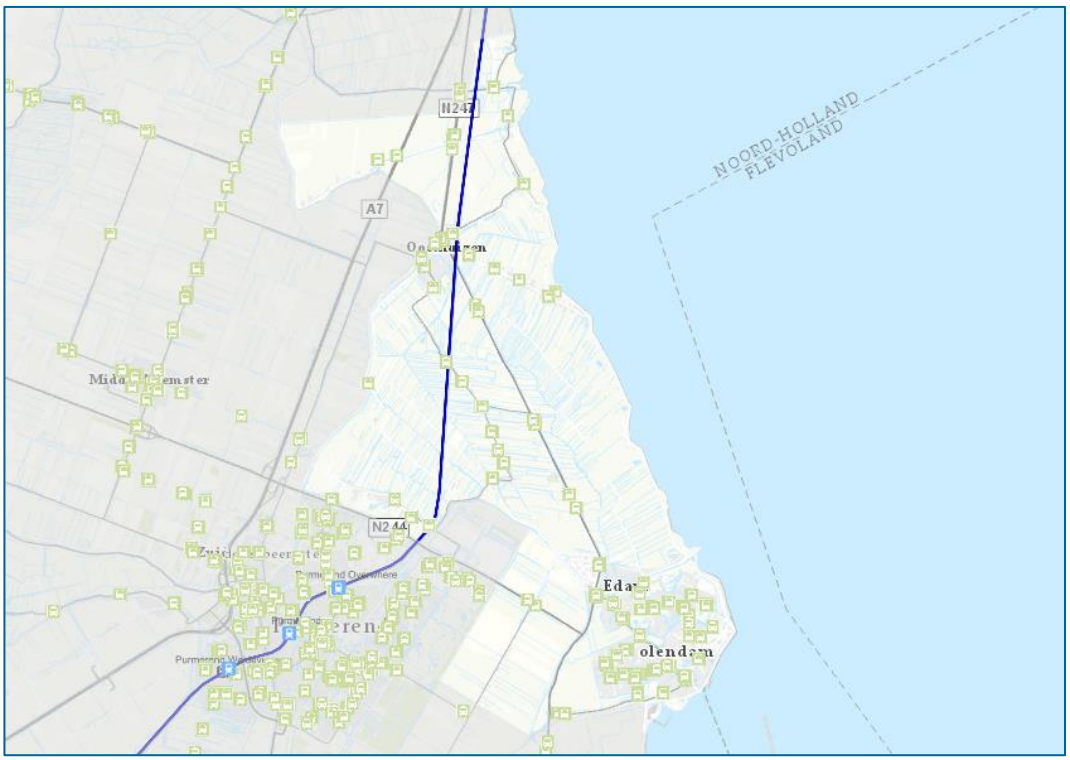

Figuur 9.4: OV-voorzieningen in en rond de gemeente Edam-Volendam

Over Antea Group

Van stad tot land, van water tot lucht; de adviseurs en ingenieurs van Antea Group dragen in Nederland sinds jaar en dag bij aan onze leefomgeving. We ontwerpen bruggen en wegen, realiseren woonwijken en waterwerken. Maar we zijn ook betrokken bij thema's zoals milieu, veiligheid, assetmanagement en energie. Onder de naam Oranjewoud groeiden we uit tot een allround en onafhankelijk partner voor bedrijfsleven en overheden. Als Antea Group zetten we deze expertise ook mondiaal in. Door hoogwaardige kennis te combineren met een pragmatische aanpak maken we oplossingen haalbaar én uitvoerbaar. Doelgericht, met oog voor duurzaamheid. Op deze manier anticiperen we op de vragen van vandaag en de oplossingen van de toekomst. Al meer dan 60 jaar.

Contactgegevens

Monitorweg 29
1322 BK ALMERE
Postbus 10044
1301 AA ALMERE
T. 06 20 41 73 25
E. guido.larose@anteagroup.com

www.anteagroup.nl

Copyright © 2019
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

Rijksoverheid

Nationale Omgevingsvisie

Duurzaam perspectief voor onze leefomgeving

Inhoudsopgave

Samenvatting 4

1. Over de Nationale Omgevingsvisie 9
1.1 De urgentie is hoog; perspectief voor Nederland 9
1.2 Nieuwe visie, nieuwe aanpak 10
1.3 Anders kijken, anders kiezen 11
1.4 Reikwijdte en positionering 12
1.5 Samenwerking en uitvoering 13
1.6 Totstandkoming 14
1.7 Opbouw van de NOVI 16

2. Toekomstperspectief 19
2.1 Een klimaatbestendige delta 22
2.2 Duurzaam, concurrerend en circulair 24
2.3 Kwaliteit van leven in stedelijke en landelijke regio's 27
2.4 Nabijheid en betrouwbare verbindingen 30
2.5 Veilig en gezond, herkenbaar en natuurlijk 33
2.6 Het vizier op 2050 37

3. Nationale belangen en opgaven in de fysieke leefomgeving 45
3.1 Betekenis nationale belangen 45
3.2 Nationale belangen en opgaven 46
3.3 Nationale Hoofdstuctuur Leefomgeving 65
3.4 Van opgaven naar prioriteiten 68

4. Richting geven op prioriteiten 71
4.1 Omgevingsinclusief beleid: afwegingsprincipes 71
4.2 Van prioriteiten naar beleidskeuzes 76
4.2.1 Prioriteit 1 Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie 76
4.2.2 Prioriteit 2 Duurzaam economisch groeipotentieel 90
4.2.3 Prioriteit 3 Sterke en gezonde steden en regio's 108
4.2.4 Prioriteit 4 Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied 135

5. Samenwerking en uitvoering 159
5.1 Hoe werken we samen 159
5.2 Hoe gaan we de NOVI uitwerken en uitvoeren 162

Samenvatting

Voor u ligt de Nationale Omgevingsvisie, de NOVI, waarin het Rijk een langetermijnvisie geeft op de toekomstige ontwikkeling van de leefomgeving in Nederland.

In Nederland staan we voor een aantal urgente maatschappelijke opgaven, die zowel lokaal als regionaal, nationaal en internationaal spelen. Grote en complexe opgaven zoals klimaatverandering, energietransitie, circulaire economie, bereikbaarheid en woningbouw zullen Nederland flink veranderen. We hebben een lange traditie van ons aanpassen. Deze opgaven benutten we om vooruit te komen en tegelijkertijd het mooie van Nederland te behouden voor de generaties na ons.

Met de NOVI bieden we een perspectief om deze grote opgaven aan te pakken, om samen ons land mooier en sterker te maken en daarbij voort te bouwen op het bestaande landschap en de (historische) steden. Omgevingskwaliteit is het kernbegrip: dat wil zeggen ruimtelijke kwaliteit én milieukwaliteit. Met inachtneming van maatschappelijke waarden en inhoudelijke normen voor bijvoorbeeld gezondheid, veiligheid en milieu. In dat samenspel van normen, waarden en collectieve ambities, stuurt de NOVI op samenwerking tussen alle betrokken partijen.

De NOVI stelt een nieuwe aanpak voor: integraal, samen met andere overheden en maatschappelijke organisaties, en met meer regie vanuit het Rijk. Met steeds een zorgvuldige afweging van belangen werken we aan onze prioriteiten: ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie, een duurzaam en (circulair) economisch groeipotentieel, sterke en gezonde steden en regio's en een toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied.

Het duurzaam vernieuwen van Nederland is een proces van de lange adem. Tegelijkertijd doet de actualiteit een beroep op ons vermogen snel in te spelen op ontwikkelingen in de samenleving. De COVID-19-pandemie, bijvoorbeeld, laat ons zien hoe kwetsbaar we zijn. Op dit moment werkt het kabinet aan een economisch herstelbeleid. Het is van belang dat dit herstelbeleid ook onze doelen op het terrein van leefomgevingsbeleid voor de langere termijn dient. Het oplossen van problemen op de korte termijn komt zo in lijn met de strategische visie zoals in de NOVI verwoord. Dat geeft mogelijkheden zogenoemde 'synergiekansen' te benutten. Bijvoorbeeld door te kiezen voor herstelmaatregelen die niet alleen bijdragen aan gezondheid, maar ook aan de verduurzaming en kwaliteit van de leefomgeving.

Voor de vier bovengenoemde NOVI-prioriteiten geldt steeds dat zowel voor de lange als de korte termijn maatregelen nodig zijn, die in de praktijk voortdurend op elkaar inspelen:

1. Zo kennen we in Nederland nu al langere periodes van droogte. Dit maakt het urgent dat we het watergebruik beter gaan afstemmen op het beschikbare water en dat we water langer vasthouden. Dit is een voorbeeld van de noodzakelijke keuzes die nu al nodig zijn en die een grote impact op de fysieke leefomgeving hebben. Functies die gebruik maken van de fysieke leefomgeving moeten meer worden afgestemd op de eigenschappen van het bodem-watersysteem. Deze keuzes dragen bij aan een klimaatbestendige inrichting in 2050, waarmee we Nederland voorbereiden op klimaatverandering en zeespiegelstijging. Neem ook de energietransitie: die vraagt nu al keuzes waarbij we rekening houden met effecten op de lange termijn. Op zee zoeken we ruimte voor windmolens. Het onlangs gesloten akkoord voor de Noordzee toont dat hierbij ook veel andere belangen spelen. Op land schiet de hoofdinfrastructuur voor transport en opslag van duurzame energie in gebieden soms nu al tekort. Naar 2050 toe neemt het aandeel duurzame energie alleen maar toe. Dan zijn veel meer aanpassingen aan de infrastructuur voor energie nodig. Ook de opgave voor ruimte voor de bronnen van duurzame energie zelf is groot. In de NOVI geven we daarom richtingen mee die bij inpassing van energieinfrastructuur aandacht vragen voor de kwaliteit van de leefomgeving.

2. In het kielzog van de COVID-19-pandemie werken we hard om de gevolgen voor onze economie zoveel als mogelijk te beperken. Dat vraagt op de korte termijn om ongekende overheidsingrepen en investeringen. De kunst is om interventies en investeringen ook ten goede te laten komen aan onze ambitie voor de lange termijn: het duurzaam en circulair maken van onze economie en energievoorziening en het versterken van de kwaliteit van onze leefomgeving. Bij de locaties van kantoren, bedrijventerreinen, grootschalige logistieke functies en datacentra houden we naast de vraag van bedrijven en economische vitaliteit, de aansluiting op het verkeers en vervoersnetwerk, het elektriciteitsnetwerk rekening met de aantrekkelijkheid en kwaliteit van stad en land. We zetten daarbij in op actieve clustering van (grootschalige) logistieke functies op logistieke knooppunten langs (inter)nationale corridors.

3. Met de NOVI bouwen we aan sterke, aantrekkelijke en gezonde steden. We werken aan de verdere ontwikkeling van het Stedelijk Netwerk Nederland. Daar willen we naartoe groeien en een goed bereikbaar netwerk van steden en regio's realiseren. De grote actuele woningbehoefte vraagt tegelijkertijd om oplossingen op korte termijn. Het kabinet heeft voor de korte termijn daarom een pakket aan maatregelen voorgesteld om de woningbouw een nieuwe, stevige impuls te geven. De locaties bevinden zich in het Stedelijk Netwerk Nederland. De ontwikkeling vindt plaats in lijn met de ambities van de integrale verstedelijkingsstrategie, zo veel mogelijk in bestaand stedelijk gebied, klimaatbestendig en natuurinclusief. Grote open ruimten tussen de steden houden hun groene karakter. Het aanbod en de kwaliteit van het groen in de stad worden versterkt en de aansluiting op het groene gebied buiten de stad wordt verbeterd. De COVID-19 crisis onderstreept extra het grote belang van een goede inrichting van de openbare ruimte.

4. De stikstofproblematiek raakt zowel het landelijk gebied als diverse economische sectoren zwaar. De waarde van onze natuur, het landschap én de toekomst van de landbouw staan onder druk. Daarbij is verbetering van de biodiversiteit niet alleen een ecologische, maar nadrukkelijk ook een economische uitdaging, die op de korte termijn om een doortastende aanpak vraagt. Houdbare oplossingen vragen echter tijd. Voor de lange termijn werken we daarom aan geleidelijke en zorgvuldige herindeling van het landelijk gebied, onder meer gericht op kringlooplandbouw in goed evenwicht met natuur en landschap. Dit draagt bij aan een landelijk gebied waar het prettig wonen, werken en recreëren is en waarin ruimte is en blijft voor economisch vitale landbouw als belangrijke drager van het platteland.

Kortom, we pakken opgaven aan en blijven strategisch werken aan de opgaven voor de langere termijn.

Met al onze ambities vragen we veel van onze leefomgeving. Een scala van belangen en claims moet een plek vinden op de ruim 41.000 vierkante kilometer oppervlakte van Nederland. Niet alles kan en niet alles kan overal. Dat kan soms knellen. De vraag is hoe we kansen verzilveren en eventuele bedreigingen het hoofd willen bieden: wat is nodig om onze ambities te verwezenlijken? Het Rijk moet en wil in dit proces het voortouw nemen. Schaarste betekent dat we moeten kiezen. Vanuit de NOVI geeft het Rijk kaders en richting voor zowel nationale als decentrale keuzes. Let wel: het Rijk eigent zich geen centraliserende rol toe. Integendeel, de verantwoordelijkheid ligt bij alle partijen gezamenlijk. Vanuit het Rijk streven we naar regie op het samenspel en regie bij het bewaken van onze nationale belangen. Dilemma's gaan we niet uit de weg. We creëren kansen, juist door samen met ambitie aan de slag te gaan. Kansen om de kwaliteit van onze leefomgeving te verbeteren. En zo ook kansen om sociale samenhang en economisch herstel te bevorderen en kansen om schone, veilige en duurzame technieken – die bijdragen aan de beoogde transitie naar een duurzame en circulaire samenleving – stevig te verankeren in onze manier van leven en werken.

We benoemen wel duidelijk de nationale belangen, maken nationale keuzes, geven richting aan decentrale afwegingen én we werken gebiedsgericht. Met de NOVI willen we in concrete gebieden tot keuzes komen. We willen doen wat goed is voor heel Nederland en wat tegelijkertijd recht doet aan de eigenheid van de regio's. Want heel Nederland doet ertoe.

Bovenstaande vergt een goed samenspel tussen Rijk, provincie, waterschappen en gemeenten, maar ook tussen overheden en bedrijven, maatschappelijke instellingen en burgers. Vanuit al deze partijen is daarom al intensief meegedacht bij de totstandkoming van de NOVI. Bij de uitvoering van de NOVI, bijvoorbeeld in de Omgevingsagenda's en de Regionale Investeringsagenda's, zetten we de samenwerking voort.

Centraal bij de afweging van belangen staat een evenwichtig gebruik van de fysieke leefomgeving, zowel van de boven- als van de ondergrond. We spreken hier over 'omgevingsinclusief' beleid. De NOVI onderscheidt daarbij drie afwegingsprincipes: 1) Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies, 2) Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal, en 3) Afwentelen wordt voorkomen. Het Rijk zal bij de uitvoering van de NOVI zichtbaar maken hoe de omgevingsinclusieve benadering vorm krijgt en de afwegingsprincipes benut worden.

Regie betekent ook dat we richting meegeven aan afwegingen door andere overheden, met zogenaamde voorkeursvolgorden. Concreet voorbeeld: onze voorkeur gaat uit naar de plaatsing van zonnepanelen op daken en gevels van gebouwen, maar lukt dat niet, dan komen onbenutte stukken grond binnen de bebouwde omgeving in aanmerking. Wanneer ook dat geen optie is, richten we onze blik op het landelijke gebied. Met de NOVI geeft de Rijksoverheid zo richting aan een toekomstbestendige ontwikkeling van onze leefomgeving zonder een blauwdruk op te leggen. Met alle partners gezamenlijk zullen we steeds weer moeten kijken hoe we het beste kunnen inspelen op actuele ontwikkelingen: de NOVI is een cyclisch en adaptief proces. Vandaar de monitoring die is gekoppeld aan dit visiedocument.

De NOVI gaat vergezeld van een Uitvoeringsagenda, waarin staat aangegeven hoe het Rijk invulling geeft aan zijn rol bij de uitvoering van de NOVI. In de Uitvoeringsagenda vindt u onder andere een overzicht van instrumenten en (gebiedsgerichte) programma's op de verschillende beleidsterreinen. De Uitvoeringsagenda zal, indien nodig, jaarlijks worden geactualiseerd.

Transport, industrie, woningbouw, mobiliteit, detailhandel en agrarische bedrijvigheid: klimaatadaptatie, de energietransitie, de transitie naar een circulaire economie en de stikstofproblematiek raken ons allemaal en overal in Nederland. Ondergronds en bovengronds, land en zee, stad en landelijk gebied zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De nieuwe werkwijze van de NOVI is in feite een oproep tot cultuurverandering; om te komen tot een samenhangende en inspirerende kijk op onze leefomgeving.

Onderweg naar 2050 gaat Nederland functioneren als een netwerk van onderling goed met elkaar verbonden steden en regio's, gedragen door een snel, duurzaam en comfortabel mobiliteits- en transportsysteem. Tegelijkertijd zullen in steden en dorpen wonen, werken, natuur, landschap en voorzieningen gaandeweg veel meer met elkaar verweven raken. We wonen dichter bij ons werk en kunnen meer thuis werken, er is meer groen in onze directe woonomgeving en we lopen en fietsen meer. Vraagstukken rondom digitalisering en mobiliteit/ bereikbaarheid zijn hiermee nauw verbonden.

Waar we ook in Nederland wonen, onze belangen zijn nauw met elkaar verbonden en overstijgen vaak het lokale domein. Tegelijkertijd bepaalt de kwaliteit van onze dagelijkse leefomgeving onze kijk op de grote vraagstukken van onze tijd.

Met de NOVI presenteert het Rijk een integrale, op samenwerking gerichte aanpak. Een gebiedsgericht afwegingskader en sturende visie in één, waarbinnen we gezamenlijk optimaal kunnen werken aan het behoud van een gezond, leefbaar en economische sterk Nederland.

1. Over de Nationale Omgevingsvisie

Nederland staat voor grote uitdagingen die van invloed zijn op onze fysieke leefomgeving. Complexe opgaven, zoals verstedelijking, verduurzaming en klimaatadaptatie, die ook nog eens nauw met elkaar verweven zijn. Dat vraagt een nieuwe, integrale manier van werken waarmee we keuzes voor onze leefomgeving sneller en beter kunnen maken. Het Rijk neemt het voortouw in deze gezamenlijke opgave, door het geven van richting op grote opgaven en regie op goed samenspel, zowel publiek als publiek/privaat. Met de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) komen we tot een gezamenlijke aanpak die leidt tot een duurzaam perspectief voor onze leefomgeving. Dit is nodig om onze doelen te halen en is een zaak van overheid en samenleving.

1.1 De urgentie is hoog; perspectief voor Nederland

De grote ontwikkelingen en opgaven die voor ons liggen, vragen om een nieuw perspectief voor Nederland. Zij leggen druk op de leefomgeving en de beschikbare ruimte en vragen om nieuwe afwegingen van verschillende belangen met oog voor de lange termijn.

Duurzaam & gezond
Uitdagingen liggen er niet alleen op de lange termijn, maar ook al in de komende jaren. We vragen veel van onze leefomgeving. We willen duurzaam met onze planeet omgaan. We willen een schone, gezonde, herkenbare en veilige omgeving en tegelijkertijd een bloeiende economie. De COVID-pandemie en de gevolgen daarvan tonen de behoefte hieraan des te meer aan.

We hebben ruimte nodig om te wonen, werken, produceren, (ver)bouwen en ons te verplaatsen. We willen leren, spelen, recreëren, ontspannen, bewegen en sporten. We willen de bereikbaarheid en de kwaliteit van de leefomgeving verbeteren. We willen zorgen voor veiligheid tegen overstromingen, bescherming tegen gevaren van risicovolle productie en activiteiten. We willen ruimte bieden aan natuur, landschap en water en werken aan gezonde woon-, werk- en leefomstandigheden.

Hoe stemmen we al die wensen op elkaar af? Hoe kunnen we de kwaliteit van onze leefomgeving verder versterken? Hoe maken we ruimtelijke keuzes die ons niet alleen voor nu helpen maar ook houdbaar zijn op de langere termijn? Hoe zorgen we dat we een Nederland houden, waarin we ook in 2050 graag willen wonen en werken? Belangrijke vragen die ons allemaal raken.

Sterke traditie
Onze kennis, ervaring en ambitie geven ons het vertrouwen en de energie om de nieuwe uitdagingen met verve op te pakken. Met het inrichten van de leefomgeving heeft Nederland een sterke traditie. We zijn van oudsher gewend ons aan te passen aan de omstandigheden, vaak met technische ingrepen. Steeds meer komen we erachter dat hier grenzen aan zijn en dat het met het oog op de toekomst zinvol is om ‘mee te bewegen’ met de natuurlijke processen. Met de NOVI zetten we deze traditie voort, met gebruik van nieuwe inzichten en bouwen we door aan een mooi, duurzaam en sterk Nederland, dat klaar is voor de toekomst. Met volle aandacht voor gezondheid, milieu, duurzaamheid, economische kracht en kwaliteit van leven en leefomgeving.

We zijn realistisch: met deze visie geeft het Rijk de hoofdlijnen van de gewenste kwaliteit van de leefomgeving, de voorgenomen ontwikkeling en het te voeren beleid. Waar we nu verstandig richting kunnen bepalen, doet het Rijk dat. Veel keuzes vragen om nadere afwegingen in regio’s, soms op een

later moment. Waar nodig zal het Rijk de regie voeren en de richting bepalen. De NOVI is dan ook geen statische beleidsnota, maar eerder een plan van aanpak voor de komende jaren, dat we gedurende het proces steeds kunnen aanpassen, aanvullen en versterken.

1.2 Nieuwe visie, nieuwe aanpak

Geïntegreerd
De NOVI staat voor een nieuwe aanpak van vraagstukken in de fysieke leefomgeving. De opgaven zijn groot, veelzijdig en veelal met elkaar verweven. Sectorale doelen zijn in veel situaties niet meer haalbaar met een sectorale aanpak. Dit vraagt om het vinden van oplossingen, waarbij ruimte voor economische ontwikkeling, mobiliteit, reductie van stikstofemissies, wonen en herstel van biodiversiteit zoveel mogelijk hand in hand gaan, én waarbij ook onder ogen moet worden gezien dat niet alles kan in ons land, zonder dat dit beperkingen voor iets of iemand oplevert.

Dit maakt een nieuwe, meer geïntegreerde werkwijze noodzakelijk. Daarbij spelen een aantal uitgangspunten een belangrijke rol. We benutten heel Nederland, bezien de boven- en ondergrond in samenhang en hanteren de dubbeldoelstelling van ontwikkelen én beschermen. De aanpak van de NOVI gaat uit van de nationale belangen die in de leefomgeving aan de orde zijn, en de opgaven die daaruit zijn afgeleid. Zo adviseert het Adviescollege Stikstofproblematiek[1] bij het vinden van oplossingen uit te gaan van de grote transities om te zorgen voor een meer integrale afweging. Waar op deze opgaven een geïntegreerde aanpak noodzakelijk is, geeft de NOVI richting. Op andere onderwerpen wordt naar sectoraal beleid verwezen. Dit onderscheid is niet altijd makkelijk te maken en kan door de tijd heen bovendien wijzigen. Daarom is de NOVI continu aanpasbaar.

Regie
De oplopende druk op de fysieke leefomgeving vraagt om scherpe en fundamentele keuzes. Ook vraagt zij om meer regie vanuit het Rijk om richting te geven aan de toekomstige fysieke leefomgeving van Nederland. Zo kunnen we in ons land in de toekomst een gezonde en veilige leefomgeving én ruimte voor verdere groei van onze welvaart realiseren. In een blijvend goede balans tussen economie en natuurlijke waarden. Meer regie vanuit het Rijk betekent niet het centraliseren van taken en verantwoordelijkheden; wel het geven van richting op grote opgaven en regie op goed samenspel, zowel publiek als publiek/privaat. Kortom: Het Rijk neemt het voortouw in deze gezamenlijke opgave. Het betekent ook kiezen voor samenwerking tussen overheden, anders gezegd: het werken als één overheid (vanuit het stelsel van de Omgevingswet).

Samenwerking
Samenwerking bij het maken van de keuzes is dus cruciaal. Nederland is als open economie sterk ingebed in Noordwest-Europa en de rest van de wereld. Als het om grensoverschrijdende opgaven gaat, werken we samen met onze internationale partners, zowel met onze directe buren als met andere landen in Europa en over de wereld. Binnen de landsgrenzen werkt de Rijksoverheid samen met medeoverheden, maatschappelijke organisaties en burgers. Het proces van de NOVI brengt samenhang in de aanpak op (inter)nationaal, provinciaal en gemeentelijk niveau.

Gebiedsgericht
In toenemende mate komen opgaven in de regio samen en worden daar concrete keuzes gevraagd. Opgaven kunnen beter worden vervuld naarmate de gezamenlijke overheden (Rijk, provincie, waterschappen, gemeenten) meer gebiedsgericht werken en daarin meer als één overheid opereren, en samen optrekken met bedrijven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en de inwoners van dit land. We verbreden daarom de bestaande Gebiedsagenda's tot Omgevingsagenda's en leggen daarin de gebiedsgerichte opgaven landsdekkend vast over de volle breedte van de NOVI. Zo komen we tot een breed gedragen aanpak, die de gemeentelijke en provinciale omgevingsvisies aan de NOVI koppelt.

[1] Adviescollege Stikstofproblematiek, *Niet alles kan*. Amersfoort, 2019.

In een aantal gebieden met grote opgaven en complexe problematiek bieden de (institutionele) kaders onvoldoende ruimte voor goede oplossingen. Daarom zijn acht voorlopige NOVI-gebieden benoemd (zie hoofdstuk 5). In goede afstemming met lopende trajecten kijken Rijk en regio gezamenlijk naar mogelijke oplossingen voor deze gebieden, die de huidige kaders ter discussie durven te stellen.

1.3 Anders kijken, anders kiezen

Kenmerken en identiteit
De druk op de fysieke leefomgeving in Nederland is zo groot, dat botsende belangen veelal niet los van elkaar kunnen worden opgelost. De onderlinge afhankelijkheden zijn daarvoor te groot. Het streven is combinaties te maken en belangen waar mogelijk te koppelen (win-win). Dit kan niet altijd en overal, er zijn soms ook scherpe keuzes nodig. Hierbij kijken we niet zozeer naar de functies, en hoe we die stuk voor stuk in het land 'kwijt' moeten, maar naar de specifieke kenmerken, identiteit en ontstaansgeschiedenis van gebieden. Wat zijn de economische pijlers van een gebied en wat is de huidige leefomgevingskwaliteit (waaronder natuur, cultureel erfgoed, milieu, landschappelijke schoonheid)? Hoe staat het met bodem, water en lucht? Wat is de huidige inrichting? Waar wordt gewoond, gerecreëerd en gewerkt, hoe verplaatsen mensen zich? Hoe zijn bewoners georganiseerd en welke maatschappelijke initiatieven leven er? Het gaat bij het zoeken naar oplossingen en het maken van keuzes om de eigen kracht en uitgangspunten van gebieden te versterken.

Veel nationale belangen en opgaven grijpen in of maken gebruik van de eigenschappen van het bodem-watersysteem en het daarin aanwezige natuurlijke kapitaal in de vorm van draagkracht, grondwater, bouwgrondstoffen en mijnbouwdelfstoffen. Het efficiënt, veilig en duurzaam gebruik van het bodem-watersysteem is noodzakelijk om alle nationale belangen in voldoende mate te kunnen bedienen en werkt in die nationale belangen ook door. Meer dan voorheen worden functies dáár neergelegd waar ze passen bij de natuurlijke eigenschappen en karakteristieken van het bodem-watersysteem.

Anders kijken, anders kiezen

Afwegen
Bij afweging van belangen kijken we naar maatschappelijke waarden, waaronder kosten en baten. De uitdaging is de leefomgeving zo in te richten, dat functies elkaar waar mogelijk versterken, zich kunnen ontwikkelen en elkaar zo min mogelijk in de weg zitten en voldoende tot hun recht komen. Zo kunnen we met elkaar een goede leefomgevingskwaliteit realiseren, zonder onnodige en onverantwoorde afwenteling naar andere gebieden of toekomstige generaties. Voor overheden geldt dat kosten en investeringen ingepast zullen moeten worden binnen de budgetten, die daar op het moment van besluitvorming voor zijn.

1.4 Reikwijdte en positionering

Instrument van Omgevingswet
De NOVI is een instrument van de nieuwe Omgevingswet en loopt vooruit op de inwerkingtreding van die wet. De NOVI komt als structuurvisie uit onder de bestaande Wet ruimtelijke ordening (WRO). Het Nationaal Milieubeleidsplan (NMP4, 2001) en de Rijksnatuurvisie 2014 gaan op in en worden vervangen door de NOVI en het bijbehorende Nationaal Milieubeleidskader. De Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) vervalt geheel, behalve paragraaf 4.9 Caribisch Nederland en Caribische Exclusieve Economische Zone. De NOVI geldt verder als wijziging van enkele onderdelen van het Nationaal Waterplan 2016-2021 (NWP) op grond van de Waterwet. Zodra de Omgevingswet in werking is getreden, zal deze structuurvisie gelden als een omgevingsvisie, zoals in de nieuwe wet bedoeld.

De Omgevingswet geeft aan de NOVI mee dat deze 'met het oog op duurzame ontwikkeling, de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu, gericht is op het in onderlinge samenhang: (a) bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit[2] en (b) doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften'.[3]

Fysieke leefomgeving
De NOVI is de eerste integrale nationale beleidsvisie conform de Omgevingswet en hanteert dan ook dezelfde brede opvatting van het begrip fysieke leefomgeving: de natuurlijke omgeving met grote wateren en natuurlandschappen, agrarische cultuurlandschappen, de gebouwde omgeving met steden, dorpen, bedrijventerreinen, netwerken en infrastructuur voor het verkeer van personen, goederen, data, stoffen en energie, en het cultureel erfgoed. De ontwikkeling van de leefomgeving moet zo veel als mogelijk in balans zijn met bescherming van waarden als gezondheid, veiligheid, landschap, natuur, cultureel erfgoed, leefomgevingskwaliteit en milieukwaliteit. De fysieke leefomgeving is verweven met de sociale leefomgeving. Naast de ruimtelijk-functionele indeling van de leefomgeving gaat het ook om de activiteiten die een effect hebben op de leefomgeving in brede zin, waaronder het milieu, water, bodem, lucht en het natuurlijk kapitaal. Boven- en ondergrond zijn daarbij onlosmakelijk met elkaar verbonden. De opgaven vragen om een aanpak op korte, middellange en lange termijn. Voor de ontwikkelingen en aanpak proberen we vooruit te kijken naar 2050. Daarbij maken we gebruik van de (sectorale) doelen die al eerder door het kabinet voor het jaar 2050 zijn neergezet.[4] Waarbij duidelijk is dat veel doelen op de lange termijn al in de komende jaren vragen om handelen. Echter, we willen voorkomen dat met het stellen van tussentijdse doelen de langetermijnambities verwateren. Alles wat we doen op de korte en middellange termijn, moet ook bijdragen aan de realisatie van de doelen voor 2050.

Nationaal en internationaal
De NOVI is gericht op de nationale schaal, waarbij het conform de Omgevingswet gaat om Europees Nederland inclusief de territoriale wateren, exclusief het Caribisch deel van ons Koninkrijk. Inhoudelijk beperkt de visie zich niet tot Nederland. We vertalen in de NOVI en daaraan gerelateerde programma's, de relevante internationale regels en afspraken. Veel vraagstukken vragen een grensoverschrijdende aanpak. Afspraken over vliegen en varen maken we bijvoorbeeld al langer in EU-verband en wereldwijd aan internationale tafels (ICAO[5], IMO[6]). Ook over riviermanagement maken we al langer afspraken met België, Frankrijk, Zwitserland, Duitsland en Luxemburg voor bijvoorbeeld het gehele stroomgebied van de Rijn of de Maas.

Op diverse andere terreinen vraagt direct grensoverschrijdende samenwerking om inzet. Woning- en arbeidsmarkten laten zich niet beperken door administratieve grenzen. De samenhang met Vlaanderen

[2] In de NOVI gebruiken we het bredere begrip leefomgevingskwaliteit.
[3] *Omgevingswet*, Den Haag 2016.
[4] Zie TK 34682, nr. 1; TK 34682 nr. 3; TK 34682, nr. 6.
[5] International Civil Aviation Organization (ICAO).
[6] International Maritime Organization (IMO).

is op deze terreinen steeds groter. De toenemende woon-werkstromen tussen Nederland en Vlaanderen, maar ook het samengaan van de havens van Vlissingen en Terneuzen met die van Gent, laten dit zien. Ook met de Duitse deelstaten Nedersaksen en Noordrijn-Westfalen nemen de relaties toe. Het uitbouwen daarvan is essentieel voor de grensoverschrijdende mogelijkheden van onze inwoners en het functioneren van ons land.

1.5 Samenwerking en uitvoering

De NOVI-aanpak is gebaseerd op brede maatschappelijke betrokkenheid en inzet van overheden, burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen. Partners in de samenleving dragen actief bij aan het verbeteren van de leefomgeving en het verduurzamen van de manier waarop we wonen, werken en recreëren. Dit vraagt een Rijksoverheid die samenwerkt en faciliteert waar wenselijk en nodig, en regisseert en richting geeft waar het moet.

Verantwoordelijkheid
Het beleid in de leefomgeving is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de betrokken overheden. De NOVI geeft aan waar het Rijk zich op nationale schaal aan bindt, waar het regie voert richting medeoverheden of waar het juist aan de medeoverheden is om keuzes te maken. Provincies en (samenwerkende) gemeenten zullen in hun omgevingsvisies uiting geven aan hun eigen verantwoordelijkheid en keuzes in de fysieke leefomgeving. Medeoverheden, burgers en bedrijven, zijn niet direct juridisch aan de visie in de NOVI gebonden, maar wel aan de daaruit volgende regels en normen. Het is belangrijk dat de omgevingsvisies van Rijk, provincies en gemeenten waar nodig op elkaar aansluiten. Het draagt bij aan de onderbouwing van keuzes die de overheid maakt, als de bestuurslagen oog hebben voor elkaars wensen en doelen.

Goed bestuur
De sturingsfilosofie van de Omgevingswet is gebaseerd op vertrouwen, waarbij gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de fysieke leefomgeving van groot belang is voor het opstellen van een omgevingsvisie. Goed bestuur betekent dat medeoverheden rekening houden met de NOVI en dat het Rijk bij het opstellen van de NOVI rekening houdt met het beleid van medeoverheden. In de uitvoering moet ook duidelijk worden welke verantwoordelijkheid bedrijven, burgers en maatschappelijke partijen willen en kunnen hebben voor de kwaliteit van de leefomgeving. Om de samenwerking met de medeoverheden te bekrachtigen, wordt op basis van de vastgestelde NOVI toegewerkt naar Samenwerkingsafspraken.

Omgevingsrecht
De NOVI is één van de instrumenten van het nieuwe stelsel voor omgevingsrecht. De visie vormt één geheel met andere instrumenten, zoals de algemene regels, de programma's en de omgevingsvergunning. Deze instrumenten kunnen niet los gezien worden van andere (sectorale) beleidsinstrumenten om de gestelde doelen richting 2050 te realiseren. Keuzes die in de NOVI worden gemaakt, zullen vervolgens worden doorvertaald in investeringsbeslissingen, programma's en waar nodig in regelgeving. Deze NOVI is de eerste visie vanuit het gedachtegoed van de toekomstige Omgevingswet. De visie is daarmee nadrukkelijk breder dan eerdere beleidsplannen en (structuur)visies, die veelal primair een facet (bijvoorbeeld ruimte, bodem of milieu) of een sector (bijvoorbeeld landbouw of mobiliteit) bestreken.

Strategisch verbinden
We markeren met deze eerste integrale NOVI het begin van een groeitraject. Het verschijnen van de NOVI betekent niet het einde van andere nota's en visies die de fysieke leefomgeving betreffen. Waar deze beleidskaders naast een sectorale, ook om een integrale benadering vragen, zullen deze worden gekoppeld aan het doorgaande NOVI-proces. Vanwege de omvang en breedte van de fysieke leefomgeving kunnen niet alle onderwerpen volledig worden uitgediept. Bestaande nota's en beleidsterreinen worden in de NOVI op strategisch niveau verbonden. Op dat niveau geeft het Rijk richting, maar in veel gevallen is nog gebiedsgerichte en/of programmatische uitwerking nodig. De NOVI biedt daarvoor het kader.

Zo benoemt het kabinet in het aan de NOVI gerelateerde Nationaal Milieubeleidskader[7] een aantal bouwstenen die nodig zijn om de ambities op het gebied van milieu nader vorm te geven en uit te werken. De NOVI blijft daarbij in ontwikkeling en kan worden aangepast als de omstandigheden daarom vragen.

Uitvoeringsagenda
Samen met de NOVI wordt een Uitvoeringsagenda uitgebracht. Daarin wordt inzichtelijk gemaakt hoe we uitwerking geven aan de NOVI, welke inzet Rijk en regio nu al plegen en welke (gezamenlijke) acties de NOVI daaraan toevoegt.

1.6 Totstandkoming

Maatschappelijke betrokkenheid
We hebben in de opstartfase van de NOVI vele werkplaatsen georganiseerd om ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving, ervaringen en ambities op te halen. In de fasen daarna hebben we verdiepingssessies met experts en gebiedsdialogen in het land gehouden. Om het burgerperspectief boven tafel te krijgen, hebben we onder meer een publieksonderzoek uitgevoerd, waarbij naast een online enquête, ook op verschillende plekken in Nederland focusgroepen zijn georganiseerd. Ook hebben we de opvattingen van kinderen en jongeren gepeild.[8,9] In de realisatiefase om tot de ontwerp-NOVI te komen, hebben we met bestuurlijke en maatschappelijke partijen diverse 'botsproeven' georganiseerd, om te bezien waar de ingeslagen richting en nationale belangen kunnen conflicteren en welke oplossingen hiervoor mogelijk zijn. Na de publicatie van de ontwerp-NOVI vond op verschillende manieren maatschappelijk debat plaats. Uit de ingediende zienswijzen op het ontwerp bleek grote maatschappelijke betrokkenheid. In elke provincie werd samen met de medeoverheden een informatiebijeenkomst georganiseerd over de ontwerp-NOVI. Ook volgde een debatreeks over de NOVI en de wijze waarop we daar verder uitvoering aan geven.

Publicaties
In februari 2017 is de Startnota[10] Opgaven voor de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) verschenen. Daarin is de reikwijdte aangegeven en zijn vanuit verschillende sectorale opgaven vervolgens strategische opgaven voor de leefomgeving geformuleerd. In april 2018 is de Tweede Kamer geïnformeerd[11] over de wijze waarop en de richting waarin de NOVI werd opgesteld en zijn de strategische opgaven op basis van urgentie en het regeerakkoord verscherpt tot vier prioriteiten. In oktober 2018 is het kabinetsperspectief Nationale Omgevingsvisie aan de Tweede Kamer gestuurd[12]. Dit perspectief gaf een opening voor het maatschappelijk debat door politieke richting van het kabinet te geven op drie urgente onderwerpen die volop in discussie zijn. In juli 2019 is de ontwerp-NOVI[13] naar de Tweede Kamer gestuurd op basis waarvan de terinzagelegging begon. In april 2020 is de brief 'Regie en keuzes in het nationaal omgevingsbeleid (NOVI)'[14] aan de Tweede Kamer verstuurd. Daarin staan belangrijke wijzigingen voor de definitieve NOVI ten opzichte van het ontwerp, met name op het terrein van stedelijke ontwikkeling, het landelijk gebied en waterbeheer.

---

7 Ministerie van Infrastructuur en Milieu, *'Een schone taak'. Bouwstenen voor een gezond, veilig en schoon leefmilieu*, Den Haag, te verschijnen.
8 Motivaction International BV, *Burgerperspectieven voor de NOVI & Burgerdialogen, input voor de NOVI, augustus 2018 respectievelijk.* januari 2019.
9 Het Groene Brein, *Combineren, Concentreren & Concurreren – Een jongerenperspectief op de Nationale Omgevingsvisie*, juni 2018.
10 TK 34 682, nr. 1.
11 TK 34 682, nr. 3.
12 TK 34 682, nr. 6.
13 TK 34 682, nr. 48.
14 TK 34 682, nr. 27.

Open proces
Vanaf het begin van de ontwikkeling van de NOVI is gewerkt in een open proces. Op rijksniveau werken de betrokken ministeries intensief samen. Interbestuurlijk gebeurt dat met gemeenten, provincies en waterschappen. Tevens zijn adviesraden, kennisinstellingen, het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en burgers op verschillende manieren betrokken. Ook de resultaten van de ex ante evaluatie van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) zijn betrokken bij het opstellen van de NOVI. Net als het ontwerp is ook de definitieve NOVI in een open proces ontwikkeld en zijn de keuzes uit het ontwerp in samenspraak verder aangescherpt. Gegeven inbreng is zo goed mogelijk verwerkt. Ook de uitwerking van de NOVI zal in samenwerking met vele partijen plaatsvinden. Het blijft een open proces, ook in de verdere (regionale) uitwerking, waarvan participatie een wezenlijk onderdeel uitmaakt.

PlanMER
Bij de ontwerp-NOVI verscheen een PlanMER. Dit rapport beschrijft kansen en risico's voor de fysieke leefomgeving van de in de NOVI gemaakte beleidskeuzes. Het rapport gaat in op milieueffecten en brengt ook andere omgevingseffecten in beeld. Tijdens het opstellen van de ontwerp-NOVI zijn tussentijdse resultaten van het PlanMERproces benut als inbreng voor de visie. Het beeld van het PlanMER was dat er meer kansen dan risico's voor de leefomgeving waren. Omdat het PlanMER voor milieukwaliteit, gezondheid, biodiversiteit en welzijn wel meer risico's dan kansen constateerde, werden in de beleidskeuzes met oog op deze onderwerpen in de ontwerp-NOVI aanscherpingen doorgevoerd.

Het PlanMER geeft aan dat in de fysieke leefomgeving verschillende opgaven bij elkaar komen, op elkaar in werken en wedijveren om de (milieu)ruimte. Dat komt ook doordat de NOVI een visie is op hoofdlijnen met strategische nationale beleidskeuzes voor vier prioriteiten waarvoor een samenhangende, geïntegreerde aanpak op nationale schaal nodig is, over de sectoren heen. Het PlanMER geeft zich er rekenschap van dat er naast de NOVI voor sommige meer specifieke nationale belangen keuzes zijn en worden vastgelegd in verschillende structuurvisies, nota's, andere beleidsstukken en bestuurlijke afspraken.

Het PlanMER bracht kansen en risico's van de beleidskeuzes in de ontwerp-NOVI in beeld. Geconstateerd werd dat een aantal risico's om aanvullende maatregelen vragen. Daarvoor kan gedacht worden aan nationale beleidskeuzes, -visies en uitvoeringsmaatregelen voor specifieke beleidsterreinen (zoals milieu, mobiliteit, luchtvaart, natuur, gezondheid) en aan nadere (gebiedsgerichte of sectorale) uitwerkingen. Dit is ook het geval voor specifieke (milieu)onderwerpen die geen plek in de NOVI hebben gekregen en voor een aantal onderwerpen waarop een trendmatige achteruitgang geldt die niet of niet voldoende wordt gekeerd door de beleidskeuzes in de NOVI zelf.

De Commissie m.e.r. werd om advies gevraagd over de in het PlanMER weergegeven milieueffecten. De commissie adviseerde om aanvullende informatie aan te leveren op de Staat van de Leefomgeving[15] en botsproeven uit te voeren voor keuzes over klimaatadaptatie, energietransitie, economische groei, verstedelijking en het landelijk gebied.

Naar aanleiding van dit advies zijn voor de botsproeven werksessies gehouden. Aan deze werksessies namen behalve de departementen die betrokken zijn bij de door de Commissie genoemde onderwerpen ook het PBL en het RIVM-deel. De door de Commissie gevraagde aanvullende informatie over de Staat van de Leefomgeving en de conclusies uit deze botsproeven werden opnieuw voor advies voorgelegd aan de Commissie. Ook het door de Commissie tussentijds geleverde advies over deze aanvullende informatie werd betrokken bij het opstellen van de definitieve NOVI. Dit heeft geleid tot aanscherping van een aantal beleidskeuzes en de regierol van het Rijk. De check van de effecten hiervan voor de leefomgeving leidt wederom tot meer kansen dan risico's.

[15] TK 34 682, nr. 27 Achtergronddocument bij PlanMER NOVI – De Staat van de fysieke leefomgeving.

1.7 Opbouw van de NOVI

De NOVI beschrijft (in hoofdstuk 2) een toekomstperspectief met de ambities: wat willen we bereiken? Vervolgens beschrijven we (in hoofdstuk 3) de nationale belangen in de fysieke leefomgeving en de daaruit voortkomende opgaven. Die opgaven zijn in feite het verschil tussen de ambitie en de huidige situatie en verwachte ontwikkelingen.

Waar de opgaven vragen om een geïntegreerde benadering, komen deze samen in vier prioriteiten. Op deze prioriteiten maken we in hoofdstuk 4 beleidskeuzes. De vier prioriteiten zijn:

Prioriteit 1
Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie

Prioriteit 2
Duurzaam economisch groeipotentieel

Prioriteit 3
Sterke en gezonde steden en regio's

Prioriteit 4
Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied

De NOVI is erop gericht om voor deze vier prioriteiten de nationale beleidskeuzes (op strategisch niveau) zo scherp mogelijk te formuleren. Waar keuzes op nationaal niveau in de NOVI zelf niet of nog niet scherp gemaakt kunnen worden of waar dit niet verstandig is, wordt richting gegeven aan decentrale keuzes via voorkeursvolgordes of strategieën en/of aangegeven welk (regionaal) proces geëigend is om dat wel te doen.

Om de beleidskeuzes weloverwogen te maken, hanteert de NOVI drie afwegingsprincipes, die helpen bij het afwegen en prioriteren van de verschillende belangen en opgaven:

1. **Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies;**
2. **Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal;**
3. **Afwentelen wordt voorkomen.**

De uitvoering van de NOVI (hoofdstuk 5) vraagt om nieuwe manieren van samenwerken met blijvende brede maatschappelijke betrokkenheid en inzet van overheden. Hierbij hanteren we vier uitgangspunten:

1. **We werken als één overheid, samen met de samenleving;**
2. **We stellen de opgave(n) centraal;**
3. **We werken gebiedsgericht;**
4. **We werken permanent en adaptief aan de opgaven.**

Deze uitgangspunten zijn eveneens leidend in de Uitvoeringsagenda.

Figuur: Afwegen met de NOVI

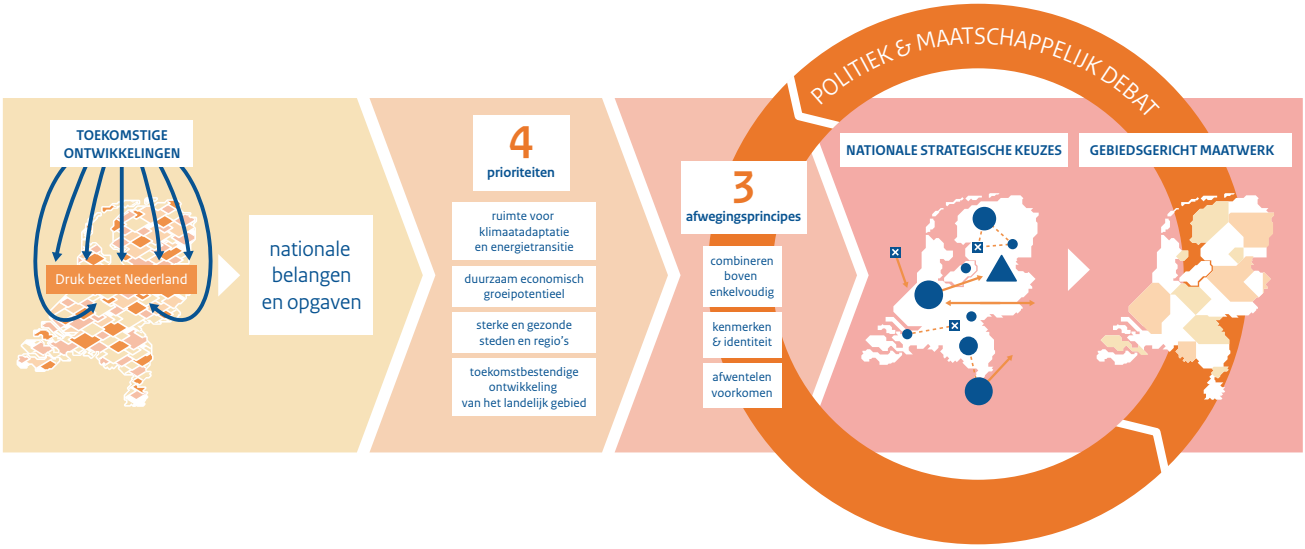

2. Toekomstperspectief

In 2050 is Nederland een land waarin het gezond, veilig en fijn wonen en leven is. Waar de inwoners de hoge leefomgevingskwaliteit voelen en waarderen. Waar iedereen de ruimte heeft zich te ontplooien. Een land met een gezonde, toekomstbestendige economie. Een economie die duurzaam en circulair is en floreert. Waar we schaarse grondstoffen in de grond laten zitten of hergebruiken en fossiele brandstoffen hebben vervangen door duurzame bronnen. Een land dat nauw verbonden is met zijn buurlanden en de rest van de wereld en een actieve speler is in de internationale gemeenschap. Een land waar vitale sectoren robuust zijn vormgegeven. Om deze ambities waar te maken heeft Nederland een aantal fundamentele keuzes moeten maken, want niet alles kan en niet alles kan overal. Effectief en consequent doorvoeren van deze keuzes heeft ons een veilig, duurzaam en economisch sterk land opgeleverd met een hoge kwaliteit van leven.

Dilemma's
Dit toekomstperspectief schetst bewust een ideaalbeeld voor 2050. Voor veel keuzes geldt echter dat we te maken hebben met dilemma's: er zijn meerdere opties en voor meerdere is een goede onderbouwing te vinden. In de kaders staan voorbeelden van dilemma's waarin we een weg moeten vinden. In de nota 'De opgaven voor de Nationale Omgevingsvisie' heeft het kabinet eerder een overzicht van dilemma's gegeven.

Het Nederland van 2050 is als dichtbevolkte en hoogontwikkelde delta een brandpunt in de Europese ruimtelijk-economische structuur, mede door de uitstekende verbindingen, fysiek en virtueel, boven- en ondergronds, door de lucht, over land en water, met grote stedelijke regio's en economische kerngebieden als de Vlaamse Ruit en het Ruhrgebied en met regio's in andere delen van de wereld. Nederlandse steden en stedelijke regio's profiteren hier in hoge mate van. Samen met ons uitstekende vestigingsklimaat en een hoge kwaliteit van leven bepaalt dit in belangrijke mate onze welvaart en ons welzijn.

Het land bestaat uit een mozaïek van gebieden die onderling mogen verschillen. Elke stad, dorp of regio doet ertoe en heeft zijn eigen rol en betekenis in het geheel. Het land heeft meer metropolitane kenmerken en kwaliteiten dan nu, maar heeft ook in 2050 nog een open en polycentrische ruimtelijke structuur. Het kent tegelijk een rijkgeschakeerd patroon van meer landelijke gebieden met meest agrarische, natuurlijke en landschappelijke functies. Daar woont, werkt en leeft een substantieel deel van de bevolking. Steden en dorpen zijn aangenaam en vitaal, het platteland is productief en aantrekkelijk.

Het grootste deel van de bevolking leeft, woont en werkt in stedelijke regio's. Stedelijk Nederland functioneert als een netwerk van onderling goed met elkaar verbonden steden en regio's, gedragen door een snel, duurzaam en comfortabel mobiliteits- en transportsysteem. Stedelijk Netwerk Nederland – de Randstad, Amersfoort, Zwolle, Arnhem-Nijmegen, Brabantse stedenrij, met uitlopers naar Twente, Groningen en (Zuid-)Limburg – is het kloppend hart van land en economie. Een land met uitstekende bereikbaarheid, waar door allerhande innovaties iedereen zich soepel kan verplaatsen, met zo min mogelijk schadelijke uitstoot en overlast. Waar een duurzame en circulaire economie zich kan ontwikkelen, gekoppeld aan multimodale logistieke corridors. Waar locaties voor wonen en werken zorgvuldig zijn gekozen mede om lopen en fietsen te stimuleren, het openbaar vervoer (OV) aantrekkelijk te maken en natuur en landschap te sparen. Waar we voldoende ruimte hebben om te kunnen bewegen, ontmoeten, ontspannen en tot onszelf te komen.

Verweven en verbonden met stedelijk Nederland wordt landelijk Nederland gedragen door een zorgvuldig in balans gehouden water-bodemsysteem. Landelijk gebied bestaande uit veenweiden, grasland, akkers, moeras, water en bos, uit kleinere steden, dorpen en verspreide bebouwing. Waar kringlooplandbouw

en natuur floreren en schoon water(voorraden) duurzaam benut en beheerd worden. Waar oude, unieke landschappen zijn bewaard en nieuwe gecreëerd zijn. Waar in kleinere steden, dorpen en verspreid over het land mensen wonen, werken en leven.

De Noordzee wordt in 2050 intensief gebruikt en de natuurwaarde is hersteld. Schepen varen nog altijd af en aan naar de Noordzeehavens. De visserij is van karakter veranderd, maar de grootste veranderingen zitten in de afname van de olie- en gasinstallaties en de grote toename van het aantal windparken en bijbehorende energie-infrastructuur, opslag en conversiefaciliteiten: zij bepalen het beeld boven water. Hoewel intensiever gebruikt dan ooit, is het Noordzee-ecosysteem hersteld en het vrije uitzicht vanaf de kust en het cultureel erfgoed onder water (onder andere uit ons rijke zeevaartverleden) behouden gebleven. Het benutten van synergie-effecten door multifunctioneel en innovatief gebruik van de ruimte, zoals het combineren van windparken met aquacultuur, natuurversterking door aanleg van oesterbanken, energie uit zon en getijdenstromen en opslag van energie en CO_2 in lege gasvelden, heeft hier sterk aan bijgedragen.

Nederland is een gezond, schoon klimaatbestendig land, met veel ruimte voor groen en water. Het is een veilig land, zo goed mogelijk beschermd tegen overstromingen en andere maatschappij-ontwrichtende gevaren. Waar ruimte voor de rivieren, natuur, landschap en scheepvaart samengaan. Waar op zee en op land een goede balans is tussen gebouwde omgeving en open landschap, tussen natuur en cultuur, tussen land en water. Een land in Europa dat openstaat voor verandering en waar de kracht van zijn traditie, cultuur en identiteit wordt weerspiegeld in de inrichting van de leefomgeving, rekening houdend met zijn internationale context. Een land waar ontwikkeling samengaat met verbetering van zijn leefomgeving.

Wat willen we?
Dit toekomstperspectief is een ideaalbeeld. Niemand kan voorspellen hoe Nederland er in 2050 daadwerkelijk uitziet. We weten dat het Nederland van 2050 zal verschillen van het Nederland van nu, net zoals het Nederland van 1990 verschilde van het Nederland van nu. Hoewel veel uit 1990 nu nog herkenbaar is, zo mogen we ook verwachten en willen dat ons land in 2050 ook nog herkenbaar is en voelt als ons thuisland. We weten dat sommige maatschappelijke en technologische ontwikkelingen van grote invloed zullen zijn op onze leefomgeving. Sommige kunnen we beïnvloeden, andere komen onstuitbaar op ons af. Maar hoe en in welke mate? Belangrijker voor nu is de vraag in wat voor land we zouden willen leven. Het antwoord daarop bepaalt hoe we om willen gaan met veranderingen die ontegenzeggelijk op ons afkomen. Welke ambities hebben we en welke waarden streven we na? Wat willen we behouden en wat willen we dat er verandert? Als we dat helder hebben, kunnen we beter sturen en de juiste beslissingen nemen voor de toekomst.

Rijk, regio, één overheid?
Keuzes maken is één ding, maar wie maakt de keuzes, wie is verantwoordelijk voor welke keuzes en hoe voeren we die door? Versterken we de sturingskracht van gemeenten en provincies, kiezen we voor meer regie door het Rijk, kiezen we voor een gedifferentieerde aanpak per opgave?

Het hier geschetste beeld van 2050 geeft daarbij richting, het is geen eindpunt. Ook in 2050 zal Nederland niet af zijn. Gedurende de komende dertig jaar en daarna zullen nieuwe en andere opgaven zich voordoen, wensen en inzichten zullen veranderen en nieuwe keuzes zullen nodig zijn. Het is zaak de vinger aan de pols te blijven houden van ontwikkelingen, behoeften en mogelijkheden en daar adequaat op te anticiperen of te reageren, zodat ons toekomstperspectief en omgevingsbeleid steeds actueel en relevant blijven. Daartoe beschikt Nederland over een hoogontwikkeld cyclisch en adaptief stelsel van omgevingskennis, -beleid en -regels dat aansluit bij maatschappelijke ontwikkelingen en behoeften.

Toekomstperspectief

Niet iedereen heeft hetzelfde ideaal. De één voelt zich thuis in een dynamische metropool, de ander wil liever een zo landelijk mogelijke leefomgeving. Naarmate de leefomgeving meer differentiatie biedt kan die beter voorzien in uiteenlopende behoeften, dit vraagt om sturen op verschillen tussen gebieden. Daarvoor moeten we met elkaar afgestemde keuzes maken en ons land heel bewust inrichten.
De wensen en ambities die we daarbij hebben, proberen we in dit toekomstperspectief bijeen te brengen.

2.1 Een klimaatbestendige delta

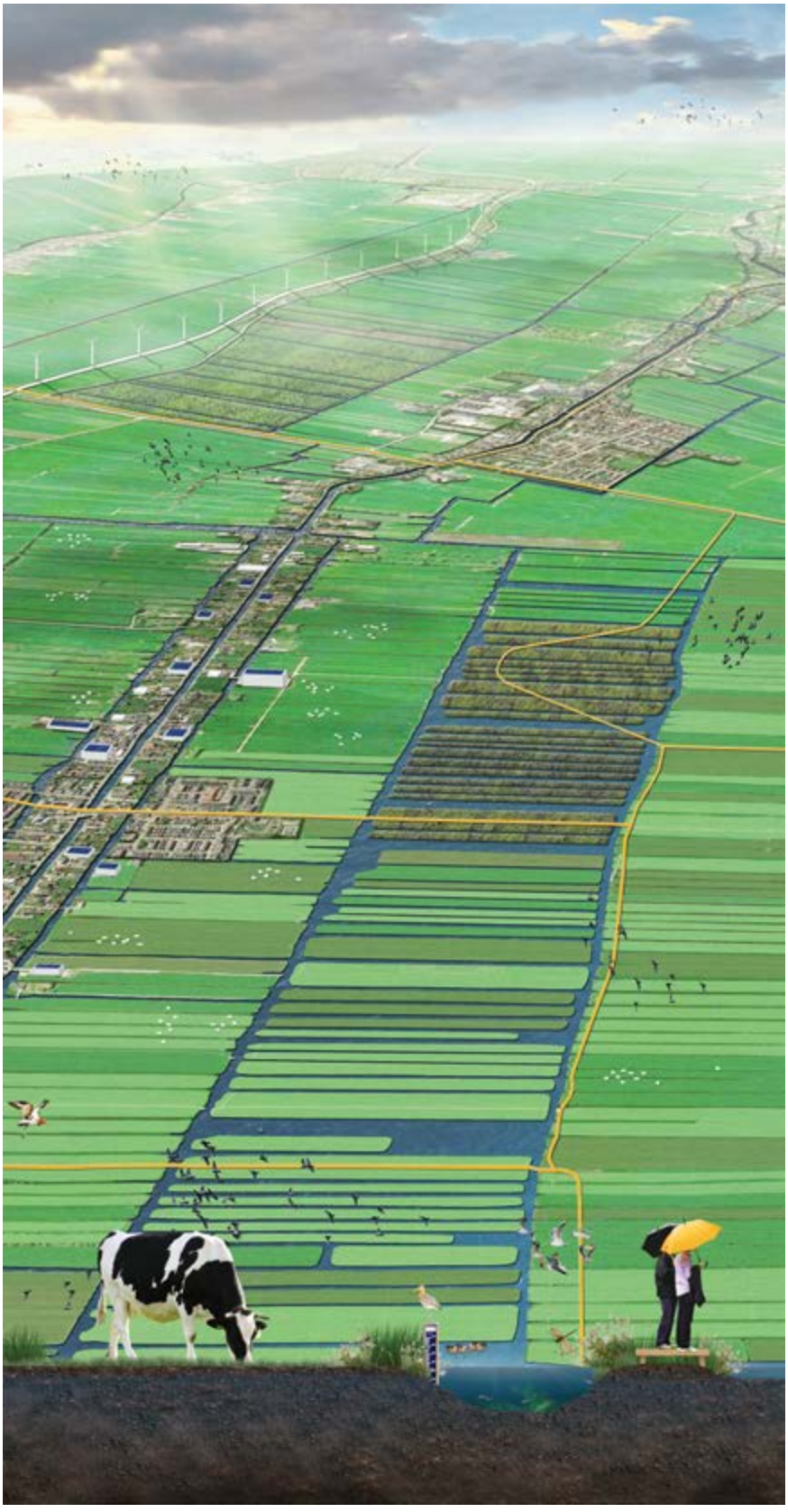

Klimaatverandering
Om in ons laaggelegen land te kunnen blijven wonen, leven en ondernemen hebben we er in 2050 voor gezorgd dat Nederland beschermd is tegen de negatieve gevolgen van klimaatverandering. Door over te gaan op een CO_2-arme en circulaire economie draagt Nederland in een internationale coalitie bij aan het voorkomen van verdere klimaatverandering. Extreme weersomstandigheden komen desondanks nog steeds voor: hogere temperaturen, een hogere zeespiegel, nattere winters, hevige piekbuien en droge zomers. Daaraan hebben we ons aangepast. We hebben onze gebouwde omgeving in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust ingericht. Bijvoorbeeld door voldoende aanwezigheid van plekken met water en groen om hittestress tegen te gaan en wateroverlast te voorkomen. Ook onze vitale infrastructuur, zowel onder- als bovengronds, is bestendig tegen extreme weersomstandigheden.

Focus op sectorale doelen of op integrale aanpak
Juist bij onderwerpen die met veiligheid en gezondheid te maken hebben en zeker als er sprake is van crisis of urgentie staat het behalen van deze doelen en direct handelen snel voorop. Veel bedreigingen en kansen als gevolg van klimaatverandering manifesteren zich echter pas na verloop van jaren en vallen geheel of gedeeltelijk samen met andere inrichtings- en beheerskwesties.

Waterveiligheid
Nederland is een delta, die voor een vijfde deel uit water en zee bestaat. Met waterveiligheid en waterhuishouding hebben we eeuwenlange ervaring. Waterveiligheid, basisvoorwaarde voor het leven in ons land, is in 2050 gegarandeerd, ook in het laaggelegen westen van ons land. We hebben ruimte gereserveerd in de Noordzee voor zandwinning en ruimte ingericht voor robuuste waterkeringen, in de vorm van sterke dijken en een verbreedde kuststrook. Ook hebben rivieren en beken, waar nodig en vaak gecombineerd met natuur- en landschapsontwikkeling, meer ruimte gekregen.

Zoetwater en drinkwatervoorziening
Tegelijk hebben we voldoende zoetwater beschikbaar van goede kwaliteit. We hebben maatregelen genomen tegen verzilting, daling van het grondwaterpeil en verontreiniging (bijvoorbeeld door meststoffen, microplastics of medicijnresten). We zijn zuinig met water en zorgen ervoor dat we water beter vast kunnen houden en bergen. Zo zorgen we voor voldoende water van een goede kwaliteit en hoeven drinkwaterbedrijven minder maatregelen te nemen voor het leveren van schoon water. Waar we vroeger afvalwater loosden, winnen we nu steeds meer grondstoffen en warmte terug uit dat water. In 2050 zetten rioolwaterzuiveringsinstallaties maximaal in op hergebruik van afvalwater voor het winnen van grondstoffen.

2.2 Duurzaam, concurrerend en circulair

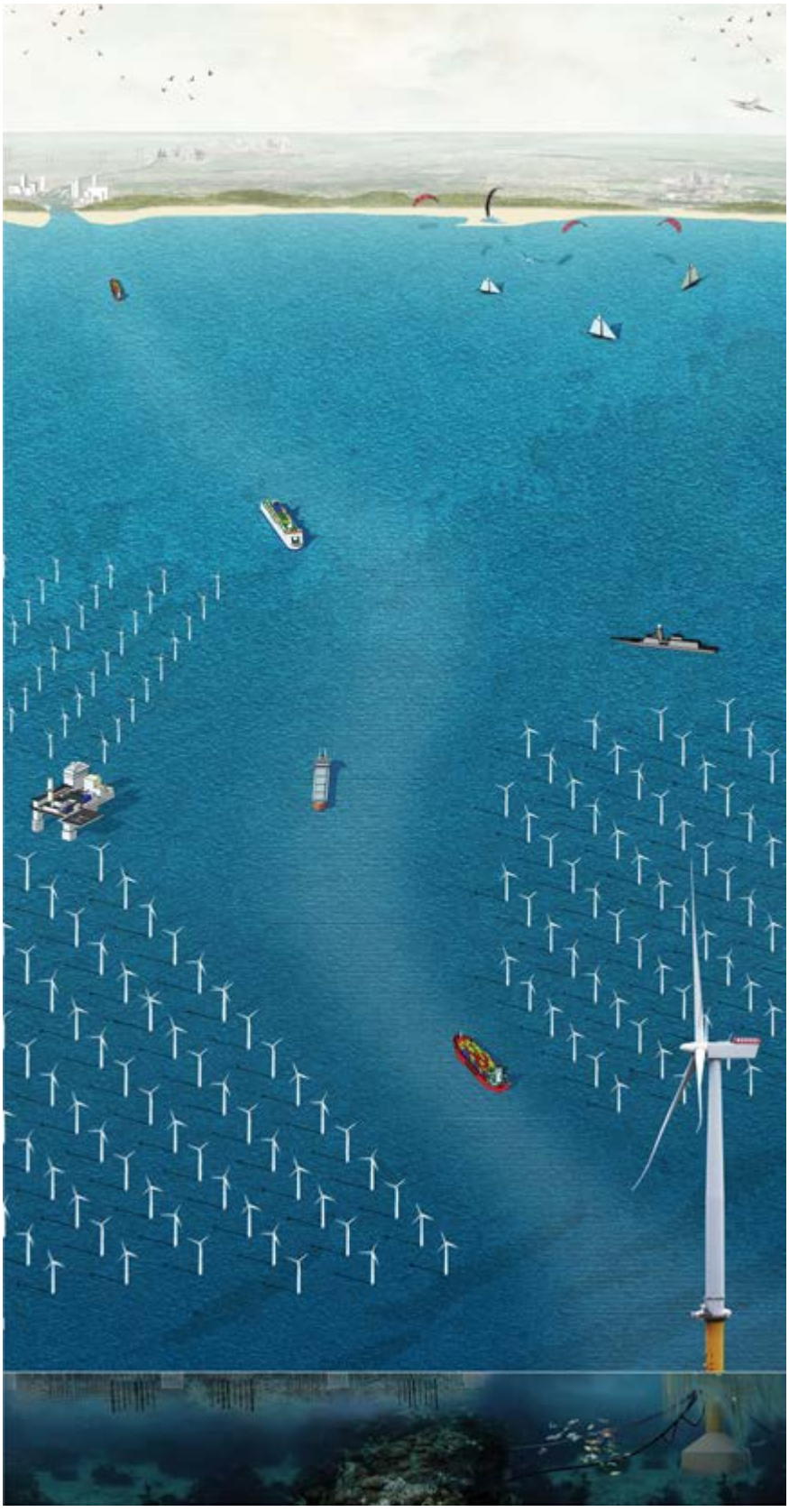

Vestigingsklimaat en kwaliteit van leven
Nederland heeft in 2050 een uitstekend vestigingsklimaat en een hoge kwaliteit van leven en is nauw verbonden met de rest van de wereld. Dat open karakter bepaalt in belangrijke mate onze welvaart en ons welzijn. Aan onze grensoverschrijdende relaties en bereikbaarheid hechten we dan ook groot belang. Nederland heeft een kwalitatief hoogwaardig onderwijs- en wetenschapssysteem met goed presterende instellingen en innovatiecentra en ruimte voor talentvolle onderzoekers en kenniswerkers uit binnen- en buitenland. Ons land is goed aangesloten op markten en ontwikkelingen buiten onze landsgrenzen en internationale samenwerkingsverbanden. Tegelijk zijn we niet naïef en zijn data en kennis in Nederland vanzelfsprekend veilig. Nederland is in 2050 nog steeds één van de vijf meest concurrerende economieën van de wereld.

Toekomstbestendig
Een belangrijk uitgangspunt is dat onze economie toekomstbestendig is. Duurzaamheid en groei gaan hand in hand. Dat betekent dat we afscheid hebben genomen van de vervuilende manieren van produceren en consumeren, waarbij we onze leefomgeving schade berokkenen. Daarom werkt Nederland samen met andere landen aan een duurzame en circulaire economie. Een economie met een sterk verdienpotentieel, met een bestendige groei. Zodat wij onze welvaart behouden en tegelijkertijd bijdragen aan een stabiel klimaat, met zo min mogelijk schadelijke uitstoot en afhankelijkheid van eindige fossiele grondstoffen. Dit is in lijn met de Parijse klimaatdoelstelling om in 2050 vrijwel geheel klimaatneutraal te zijn. Ook de doelstelling om in 2050 een economie te hebben die 100 procent circulair is, is dan gehaald. Dit betekent dat we geen afval meer hebben en grondstoffen steeds opnieuw gebruiken, zonder de problemen te verplaatsen naar andere gebieden of af te wentelen op toekomstige generaties.

Aansluiten bij de investeringscycli van het bedrijfsleven of reguleren?
Bij de meeste industriële sectoren zal verduurzaming uit innovatie moeten komen, maar Nederland heeft gelet op de opgave geen tijd om op innovatie alleen te vertrouwen. Maatregelen kunnen de toepassing van innovatieve technieken versnellen. Enerzijds worden inventiviteit en innovatie daardoor gestimuleerd, kan Nederland daar een concurrentievoordeel behalen en wordt de wereld er schoner van. Anderzijds kunnen eenzijdig opgelegde maatregelen tot kostenverhoging, verslechtering van de concurrentiepositie en via verplaatsing van de productie naar andere landen zelfs tot milieuverslechtering leiden.

Klimaatneutraal
De ambitie is dat we gezamenlijk deze omslag naar 100 procent circulair in 2050 hebben gerealiseerd en dat we een zo goed mogelijke inpassing van duurzame energie in onze leefomgeving hebben. Op een wijze waarbij de bewoners en gebruikers volledig zijn meegenomen in de aanpak en profiteren van de economische voordelen hiervan. We maken een robuust, betrouwbaar en veilig hoofdnetwerk van buisleidingen mogelijk om de transitie naar een circulaire economie en CO_2-arme energievoorziening te realiseren. Daarbij passen nieuwe, duurzame infrastructuren, productie-eenheden en opslaglocaties, zoals laadstations en –pleinen, stations en opwekkingseenheden voor waterstof (bijvoorbeeld bij aanlandpunten van elektriciteit van zee), netwerken voor restwarmte en ondergrondse CO_2-opslag. Ook toepassing van duurzame warmte via geothermie of aquathermie is in 2050 mainstream geworden. Er zijn meer windenergieparken op zee en land, veel meer zonnedaken, nieuwe hoogspanningsleidingen en plaatsen voor opslag (zo mogelijk ondergronds). Lokale energievoorzieningen zijn gerealiseerd met betrokkenheid van bewoners in de directe omgeving. Huizen en gebouwen zijn energieneutraal of zelfs energieopwekkend. In 2050 zijn we erin geslaagd al deze ontwikkelingen zorgvuldig in te passen of nieuwe landschappen te creëren, met zo min mogelijk hinder of overlast voor mensen en het ecosysteem. Bijvoorbeeld doordat bedrijvigheid en het opwekken van duurzame energie dicht bij elkaar zijn gepland.

Circulaire economie
De circulaire economie zal merkbare invloed op onze omgeving hebben. Uitgangspunt is dat gebruikte grondstoffen en materialen in gebouwen, wegen, en objecten zoals viaducten en bruggen hun waarde behouden, zodat na de gebruiksfase geen afvalstromen overblijven. Dit vraagt een andere manier van ontwerpen: veilige materialen, producten en processen die in de gehele levenscyclus geen schadelijke emissies of andere risico's meer veroorzaken en dus verwaarloosbare gezondheidsrisico's met zich meebrengen (*safe-by-design*). Het vraagt ook nieuwe logistieke concepten, waarvoor Nederland als distributieland voor Noordwest-Europa, een uitstekende basis biedt. Het is een noodzakelijke voorwaarde voor het realiseren van een circulaire economie en een veilige leefomgeving. Een circulaire economie is niet mogelijk zonder een ecologisch stabiel systeem met voldoende biodiversiteit. De natuur voorziet ons van grondstoffen en materialen en biedt andere ecosysteemdiensten als luchtzuivering en waterberging.

Spanning tussen transitie naar een circulaire economie en borgen van de omgevingskwaliteit
Een circulaire economie betekent forse veranderingen in producten, productieprocessen en -ketens en in de omgang met afval en voorraden. De consequenties van deze transitie op transportstromen, ruimtegebruik, milieu en veiligheid zijn nog onzeker. Een lager energiegebruik, minder CO_2-uitstoot en minder gebruik van fossiele grondstoffen lijken gunstig, maar verkeerd hergebruik kan allerlei risico's voor veiligheid en gezondheid opleveren. Tegelijk heeft het behandelen als afval en als gevolg daarvan storten of verbranden, ook negatieve effecten op de leefomgeving.

Functies combineren
De nieuwe, duurzame economie zal de komende decennia nog naast de huidige lineaire, fossiele economie bestaan. Dit maakt de ruimteclaim in die overgangsperiode potentieel groter. De kunst is om verschillende functies hierbij te combineren, zonder de risico's en milieunadelen te vergroten. Dit kan bijvoorbeeld doordat de vijf bestaande clusters met energie-intensieve industrie (Rotterdamse haven/Rijnmond, Amsterdamse haven/IJmond/Noordzeekanaalgebied, Eemshaven/Delfzijl, Vlissingen/Terneuzen, en Chemelot/Zuid-Limburg) er een rol bij krijgen. Zij hebben een belangrijke positie in het produceren van de duurzame bronnen, die ook de gebouwde omgeving van energie voorzien. Woon- en werkgebieden zijn hier op het vlak van energie meer met elkaar verweven.

Maatschappelijke winst
Het resultaat is een economie die veel maatschappelijke winst oplevert in termen van banen, innovatie, nieuwe bedrijvigheid en exportmogelijkheden en met gezondheidswinst voor inwoners van Nederland en daarbuiten. Met aantrekkelijke steden en uitstekende woon- en werklocaties. In combinatie met een uitstekende bereikbaarheid door de lucht, over water en land, trekt ons land daarmee internationale bedrijven en instellingen aan en creëren we een voedingsbodem voor innovatie, startups en nieuwe ontwikkelingen. We hebben in 2050 nog steeds voldoende ontwikkelingsruimte voor onze belangrijke havens en luchthavens (waaronder de *mainports*), de kennisintensieve maakindustrie (*Brainport*), kennisclusters, internet-exchanges (*digiports*) en toplocaties voor de tuinbouw (*greenports*), al zullen deze tegen die tijd van gedaante zijn veranderd.

2.3 Kwaliteit van leven in stedelijke en landelijke regio's

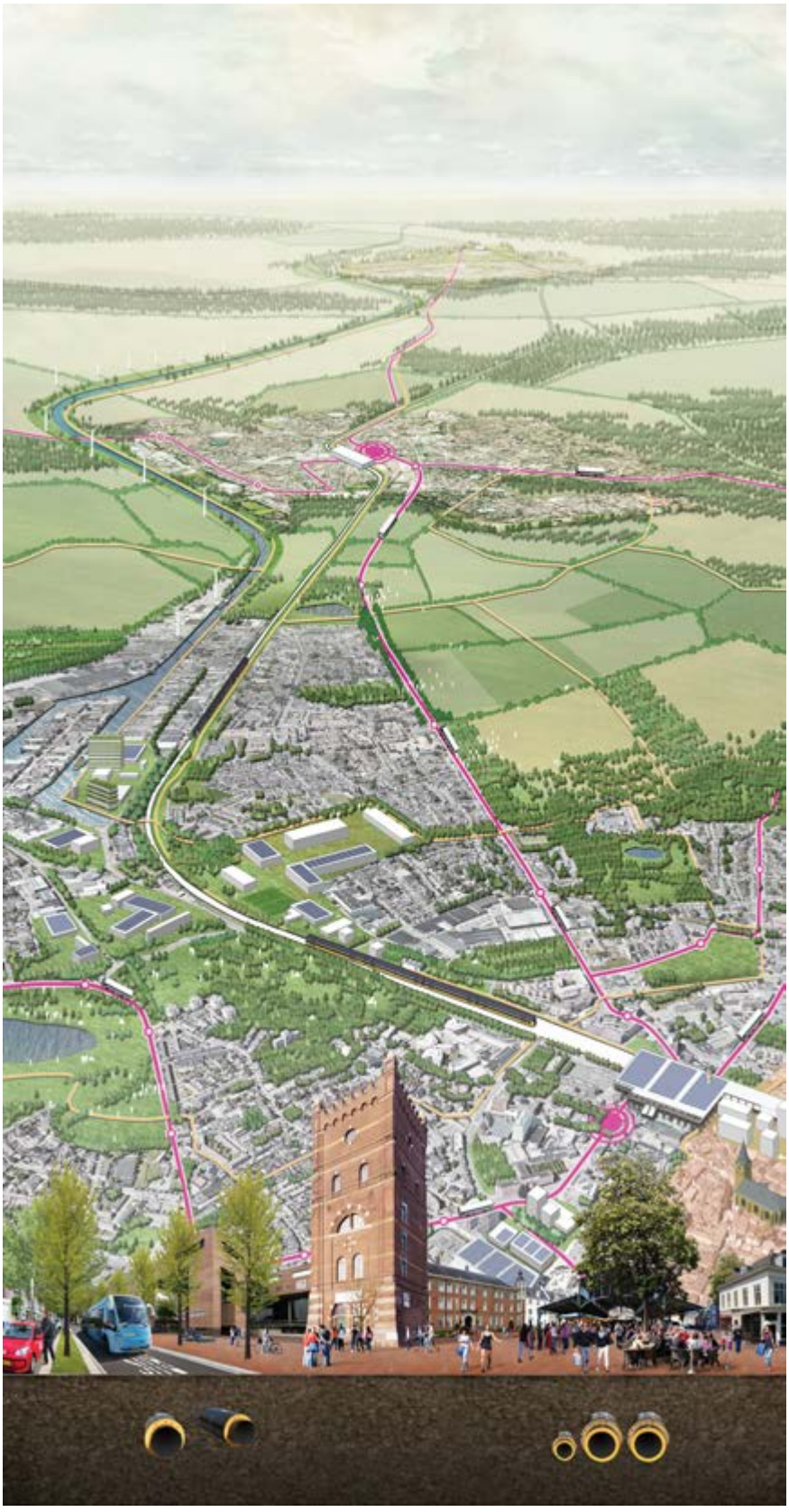

Iedereen wil prettig wonen, in de stad of een kleinere gemeente, op bereikbare afstand van werk en voorzieningen in een gezonde en veilige omgeving. Het streven is een kwalitatief goede woningvoorraad, die regionaal aansluit op de woonbehoefte van alle groepen. Met groen in de directe nabijheid. Kwaliteit van leven bestaat voor een wezenlijk deel uit een aantrekkelijke en herkenbare woon- en leefomgeving en een goede verbondenheid van stad en land. We willen onze steden en dorpen naar 2050 ontwikkelen met kwaliteit. Geen ongebreidelde, maar gecontroleerde en doordachte groei waar dat nodig is. Met wensen van bewoners en gebruikers als centraal uitgangspunt.

Diversiteit in wonen
Onze steden en dorpen van de toekomst zijn gevarieerd, toegankelijk voor iedereen, aangepast aan de veranderende samenstelling van de bevolking. Woningen zijn van het gas af en verduurzaamd. Dorpen en steden zijn gezond en veilig: de luchtkwaliteit is sterk verbeterd ten opzichte van nu, de geluidhinder afgenomen, de omgevings-, verkeers-, fysieke en sociale veiligheid zijn vergroot. Het zijn inclusieve, sociale gemeenschappen: iedereen heeft de kans om deel te nemen aan het maatschappelijke leven, er zijn genoeg mogelijkheden voor sociale interactie, geschikt voor jong en oud, omdat we levensloop-bestendig bouwen. Bij het vormgeven van de leefomgeving zorgen we voor inspraak, dialoog en betrokkenheid en houden we rekening met uiteenlopende belangen en leefstijlen.

Het uiterlijk van onze steden en dorpen is in 2050 veranderd. Wonen, werken, natuur, openbare ruimte en voorzieningen zijn veel meer met elkaar verweven. Er is meer dichtheid, minder leegstand en verval, meer groen en water. Op sommige plekken hebben we meer de hoogte in gebouwd, maar altijd met kwaliteit. Hierbij maken we steeds gebruik van het historische karakter en de kracht van ontwerp. We zorgen ervoor dat specifieke waardevolle karakteristieken van onze steden en dorpen tenminste behouden zijn gebleven of zich verder hebben ontwikkeld.

In de stad of in het groen bouwen
Het is op korte termijn vaak sneller en goedkoper om in het buitengebied woningen of bedrijfs-bebouwing te ontwikkelen. Echter op enig moment zijn investeringen in infrastructuur nodig, waardoor de kosten voor verstedelijken binnen of buiten bestaand stedelijk gebied weer anders worden. Daarbij, verstedelijkingsambities in het buitengebied raken ambities met betrekking tot bijvoorbeeld landschap en natuur, terwijl verdichten van bestaand stedelijk gebied kan raken aan ambities met betrekking tot gezondheid en hinder.

Stedelijk Netwerk Nederland
In 2050 wonen meer mensen dan nu in de steden en stedelijke regio's, die steeds belangrijker zijn geworden voor onze economie. Ook in meer landelijke regio's woont en werkt nog steeds een substantieel deel van de bevolking. De kracht van Nederland ligt in zijn polycentrische netwerkstructuur van stedelijke en landelijke regio's van verschillende schaal en dynamiek die door de kwaliteit van het transport- en mobiliteitsnetwerk complementair als één systeem functioneren. Het kloppend hart van land en economie is het Stedelijk Netwerk Nederland. Kern daarvan is het brede midden van Nederland, grofweg Randstad (Amsterdam, Utrecht, Rotterdam-Den Haag), Amersfoort, Zwolle, Arnhem-Nijmegen, Brabantse stedenrij). Daar woont en werkt het merendeel van de bevolking. Maar ook uitlopers buiten het brede midden (Groningen, Twente, Maastricht, Leeuwarden en Middelburg) behoren tot het Stedelijk Netwerk Nederland. Vergeleken met veel buitenlandse metropolen zijn onze grootste steden relatief klein. Daarom zijn de verbindingen, wegen en spoorwegen, tussen en binnen deze regio's voor ons land zo belangrijk. Die maken dat Stedelijk Netwerk Nederland richting 2050 steeds meer als één geheel kan functioneren.

‘Rijksinzet richten of verdelen over heel Nederland’
Economie en bevolking concentreren zich in het brede midden van Nederland. Versterking van economie en leefomgeving levert daar de hoogste opbrengsten op. De economische winst vloeit echter naar de eigen regio én het buitenland. Tegelijkertijd concentreren zich daar ook de meest complexe opgaven. Dit tezamen maakt dat een concentratie van de Rijksinzet op die regio’s voor de hand ligt. Tegelijkertijd liggen er net zo goed unieke kansen en opgaven in de rest van Nederland, terwijl deze regio’s met een relatief kleinere, maar nog steeds substantiële economie slechts beperkt profiteren van de groei in de grotere (stedelijke) regio’s[16]. En, de Rijksoverheid is er voor heel Nederland, niet slechts voor een deel. Bovendien is kwaliteit van leven meer dan alleen economische groei.

Prettige woonmilieus
De verdere verstedelijking is gepaard gegaan met de verduurzaming van Nederland en een goede kwaliteit van leven. Ook in de toekomst koesteren we de kleinschaligheid en diversiteit die onze steden en dorpen kenmerken. Stedelijke groei is voor een belangrijk deel binnen de bestaande bebouwde gebieden gefaciliteerd, maar ook op zorgvuldig gekozen en ingerichte locaties daarbuiten. Er is gebouwd daar waar de vraag is en naar de behoefte van verschillende doelgroepen, waaronder starters. Er zijn veel woningen voor de groeiende groep ouderen gerealiseerd en ook de inrichting van steden en dorpen en de organisatie van openbaar vervoer, zorg en detailhandel is daarop aangepast. We bieden iedereen de mogelijkheid om naar wens en betaalbaar te wonen, waarbij we de kwaliteit, leefbaarheid en identiteit van onze steden verder versterken. Met nieuwe stedenbouwkundige concepten hebben we veelvormige woonmilieus en nieuwe vormen van mobiliteit gecreëerd die voor alle leeftijdsgroepen prettig zijn om in te leven. Nieuwe ontwikkelingen hebben op goed bereikbare locaties plaatsgevonden.

Rust en ruimte
In sommige delen van het land wonen in 2050 minder mensen dan anno 2020. Het potentieel van deze regio’s hebben we blijvend benut. Nieuwe (economische) initiatieven, rust en ruimte, hebben de regio’s nieuwe impulsen gegeven, waardoor zij leefbaar en vitaal zijn gebleven.

[16] Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Opgaven in de fysieke leefomgeving: huidige situatie en ontwikkelingen*. Den Haag 2019.

2.4 Nabijheid en betrouwbare verbindingen

Divers patroon mobiliteit
De manier waarop we ons verplaatsen is in 2050 veranderd. Door andere patronen in het werken en de invulling van onze vrije tijd heeft het dagelijks leven een minder vast patroon. Dit leidt tot een meer divers patroon in hoe en wanneer we ons verplaatsen (meer 'kris-kras' verplaatsingen en op andere tijden).

Uitstekende bereikbaarheid
Een uitstekende bereikbaarheid is cruciaal. Daarom hebben we in 2050 een goede en betrouwbare infrastructuur als onderdeel van een veilig, robuust en duurzaam mobiliteitssysteem. Dit geldt voor verbindingen binnen en tussen steden en economische kerngebieden door het land, maar ook over de grens. Hoe gaan mensen in 2050 om met alle nieuwe vormen die er straks zijn om ons te verplaatsen? Wat is het aandeel thuis werken in de nieuwe (kennis)economie? Het is eigenlijk onmogelijk om dergelijke vragen nu al te beantwoorden. Wel kunnen we technische mogelijkheden met onze ambities verbinden.

We hebben een hoogwaardig en samenhangend stedelijk, regionaal en hoofdnetwerk voor (zelfrijdende) auto's en treinen, een goed ontwikkeld netwerk voor lopen en fietsen, een soepel functionerend vaarwegennetwerk en uitstekende luchtvaartverbindingen, zowel voor goederen als personen.
Het nationale OV-netwerk biedt Stedelijk Netwerk Nederland snelle en comfortabele verbindingen.
In het brede midden van Nederland (gebied Randstad, Amersfoort, Zwolle, Arnhem-Nijmegen, Brabantse stedenrij) is het aanbod intensief. De stedelijke regio's daar zijn direct aangesloten op het internationale HSL-netwerk, terwijl grensregio's door middel van IC-verbindingen gekoppeld zijn aan HSL-stations over de grens. Gezien de verwachte (prijs)ontwikkelingen is het waarschijnlijk dat het overgrote deel van de verplaatsingen in Nederland in 2050 per (zelfrijdende) auto gebeurt. Die moet onderdeel zijn van een geïntegreerd mobiliteitssysteem, waarbij bijvoorbeeld parkeerfaciliteiten en overstapvoorzieningen aan de rand van de regio of de stad (hub-functie) worden gebruikt: binnen de stedelijke regio's is dan een grote rol weggelegd voor het OV, de fiets en lopen. Als zelfrijdende auto's werkelijk gemeengoed worden, dan willen we onze (binnen)steden daarvoor lang niet altijd (volledig) openstellen.

Met digitale techniek van een hoog beveiligingsniveau verloopt de reis zo aangenaam en soepel mogelijk. Vraaggestuurd vervoer (als onderdeel van *Mobility as a Service*) is in 2050 gemeengoed.
Zeker ook in de meer landelijke regio's worden de mogelijkheden daarvan benut. (Zelfrijdende) treinen, waaronder lightrail, blijven van groot belang daar waar de reizigersstromen 'dik' zijn. Zowel tussen steden als binnen de stedelijke gebieden. Voor de middellange afstanden binnen Noordwest-Europa biedt de trein een duurzaam alternatief voor het vliegtuig. Het wagenpark is in 2050 schoon en duurzaam, bijvoorbeeld door elektrische of wellicht waterstofaandrijving. Dit draagt bij aan de reductie van CO_2, NO_2 en fijnstof.

Nabijheid of bereikbaarheid centraal bij verstedelijking?
Bereikbaarheid is van groot belang voor een leefbare en concurrerende stad of regio. Of het nu gaat om het buitenland of de buurgemeente, ondernemers en bewoners hechten om verschillende redenen aan de bereikbaarheid daarvan. Echter, het organiseren en inrichten van steden en regio's op bereikbaarheid leidt tot veel lange afstandsmobiliteit en daaraan verbonden negatieve effecten als fijnstof, geluidhinder, CO_2-emissies en/of aantasting van natuur en van landschap. Het organiseren en inrichten van steden en regio's op nabijheid leidt tot kortere verplaatsingsafstanden, meer lopen, fietsen en OV-gebruik.

Nabijheid
Keuzes in de realisatie van infrastructuur en verbetering van de (stedelijke) mobiliteit zijn gekoppeld aan de locatiekeuzes voor wonen en werken. Nabijheid is daarbij het uitgangspunt. In onze steden bewegen we ons in 2050 nog gemakkelijker en efficiënter met de fiets, te voet en met het (voor iedereen toegankelijke) openbaar vervoer. De (zelfrijdende) auto heeft binnen de hoogstedelijke omgeving een ondergeschikte rol, zodat deze daar niet te veel ruimte inneemt. Bij de ontwikkeling van nieuwe woon- en werkgebieden is vanaf het begin rekening gehouden met de vervoersvraag en nieuwe concepten als autodelen en inzet van vraagafhankelijke, zelfrijdende voertuigen (*pods*).

Luchtvaart
De groei van de wereldbevolking, welvaart en mondiale relaties zorgen ervoor dat het vliegverkeer een belangrijke rol blijft vervullen voor met name het afleggen van lange afstanden. Hierbij is een sterk internationaal netwerk, dat Nederland in verbinding houdt met de wereld, van groot belang. Uitdaging is dat op een zo veilig, efficiënt en duurzaam mogelijke manier vorm te geven en daarvoor initiatieven te ondersteunen. De CO_2-uitstoot van het vliegverkeer is in 2050 duidelijk verlaagd. Te denken valt aan efficiëntere luchtverkeersroutes, zuinigere vliegtuigen, duurzame brandstoffen en (deels) elektrisch vliegen. Op de middellange afstanden binnen Noordwest-Europa is veel vliegverkeer vervangen door de trein, waardoor groei van het vliegverkeer is beperkt. De verbeterde aansluiting van Stedelijk Netwerk Nederland op het Europese HSL-netwerk maakt dit mogelijk.

Verduurzamen of gebruik reguleren
Mobiliteit en luchtvaart zijn van levensbelang om Nederland draaiende te houden, zowel economisch als maatschappelijk. Verduurzaming van mobiliteit kan zich richten op het gebruik van duurzame energie, schone motoren, intelligent en collectief vervoer, (elektrisch) fietsen en lopen. Sommige vormen van mobiliteit, zoals luchtvaart, kennen problemen bij de verduurzaming. Schone vliegtuigmotoren zijn pas voor de verre toekomst voorzien en alternatieven, zoals spoorvervoer op middellange afstanden binnen Europa, zijn beperkt aanwezig of niet concurrerend. Reguleren van het gebruik, bijvoorbeeld door de inzet van prijsinstrumenten of strenge normeringen, kan dan een optie zijn, hoewel dit internationaal complex is en maatschappelijke en economische nadelen heeft.

Goederenvervoer
Uitdagingen liggen er niet alleen bij personenvervoer, maar ook bij goederentransport. Daarvoor gebruiken we een veilig transportsysteem dat toekomst- en klimaatbestendig is. Nederland heeft zijn ijzersterke positie behouden als belangrijkste logistieke toegangspoort tot Europa en exporteur van goederen. Onze infrastructuur voor weg-, water- en luchtverkeer, evenals voor productie, transport en handel van goederen, is van hoog niveau. Ook voor de transitie naar een circulaire economie is dit van groot belang. Producten die aan het eind zijn van hun gebruiksduur, worden op grote schaal ingezameld, verwerkt tot nieuwe grondstoffen en opnieuw gedistribueerd. De circulaire economie werkt met nieuwe logistieke concepten, wat een geheel nieuwe invulling geeft aan de slogan ‘Nederland distributieland’. Aan de randen van de steden verwerken collectie- en distributiecentra nieuwe en gebruikte goederen en stoffen, wat het vrachtverkeer in de (binnen)steden vermindert. Zowel de traditionele detailhandel als internetshops maken hier gebruik van. Grootschalige distributie- en collectiecentra zijn geclusterd bij onze havens en op strategische locaties aan de grote vervoerscorridors naar het buitenland. Verduurzaming brengt met zich mee dat gasolie (diesel), als belangrijkste brandstof voor alle soorten goederentransport en binnenvaart, heeft plaatsgemaakt voor schone brandstoffen en aandrijftechnieken, zoals waterstof en batterijen.

2.5 Veilig en gezond, herkenbaar en natuurlijk

Een veilig en gezond leven voor iedereen staat in 2050 voorop. Onze leefomgeving nodigt uit tot een gezonde leefstijl. Daarbij horen een goede milieukwaliteit, robuuste natuur, klimaatbestendigheid en voor iedereen goede toegang tot wonen, werken en voorzieningen.

Kwaliteit water, lucht, bodem en ondergrond
De inspanningen om de kwaliteit van water, bodem en lucht te verbeteren, hebben in 2050 resultaat gehad. Het verlies aan gezonde levensjaren vanwege luchtkwaliteit is sterk teruggebracht, waarbij het ultieme doel is dat er geen gezondheidsschade meer optreedt (gezondheidsbescherming). Dit geldt ook in binnensteden, langs wegen en rondom intensieve veehouderijen. De leefomgeving is zoveel als mogelijk vrij van vervuiling door het wegverkeer. Auto's, vrachtwagens en bussen, vaartuigen, rijwielen en mobiele werktuigen stoten geen CO_2 en geen andere luchtvervuiling meer uit. Zeker op plekken waar wonen, werken en productie samengaan, heeft dat extra aandacht. Bij ruimtelijke ontwikkelingen is rekening gehouden met het voorkómen van risico's op infectieziekten. Ook geluidhinder is fors afgenomen. Verstoringen die gezondheidsschade tot gevolg zouden hebben, zijn door extra maatregelen verminderd, ook waar bebouwingsdichtheden zijn toegenomen. Hetzelfde geldt voor stankhinder. Schade aan infrastructuur, openbare ruimten en gebouwen door bodemdaling is door verhoging van het waterpeil en verbeterde bouwtechnieken beperkt.

Peilverhoging of op peil houden van de landbouwproductie
Het waterpeil in veenweidegebieden wordt anno 2020 laag gehouden voor een optimale landbouwproductie. Daarbij is het veenweidelandschap met grazend vee een internationaal uniek landschapstype. Keerzijde is aanhoudende bodemdaling met economische schade, schade aan landschap en cultureel erfgoed en steeds hogere kosten voor waterveiligheid. Verhoging van het waterpeil zou die schade beperken, maar vraagt aanpassing van het landgebruik aan het water-bodemsysteem.

Duurzaam gebruik van water, bodem en ondergrond is gewaarborgd door rekening te houden met het functioneren van bodem en ondergrond als natuurlijk systeem. Functies zijn en worden toegekend aan locaties die daarvoor van nature het meest geschikt zijn en passen (of zijn aangepast aan) bij de eigenschappen en karakteristieken van het bodem-watersysteem. Benutten en beschermen zijn daardoor met elkaar in evenwicht. Kringlopen van (voedings)stoffen, water en energie zijn in stand gehouden of hersteld en verontreinigingen zijn zo veel mogelijk voorkomen. Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen worden vanaf het begin van de planvorming de bovengrond en de ondergrond in samenhang bezien. Driedimensionale ruimtelijke ordening staat centraal.

Gezondheidsbevorderende leefomgeving
In 2050 is de leefomgeving zodanig ingericht dat de gezondheid van mensen bevorderd wordt (waar dat door ingrepen in de leefomgeving mogelijk is). De leefomgeving verleidt mensen tot bewegen, zoals bewegen (sporten, bewegen, fietsen en wandelen), spelen, ontspannen en het ontmoeten van anderen. Bijvoorbeeld door meer (stedelijk) groen, waterspeelplaatsen, fiets- en wandelpaden, zitbankjes, groene schoolpleinen en rookvrije gebieden. Door een integrale benadering in de stedelijke ontwikkeling is gezondheidswinst behaald in wijken waar relatief veel kwetsbare groepen wonen.

Omgevingsveiligheid
De omgevingsveiligheid is in 2050 toegenomen, dankzij sanering van bijvoorbeeld risicovolle situaties en de inzet op preventie en risicobeheersing bij bijvoorbeeld het gebruik van gevaarlijke stoffen. Met behulp van wet- en regelgeving is in vrijwel heel Nederland het basisbeschermingsniveau sterk verbeterd, zodat we veilig, schoon en gezond kunnen leven. Industriële activiteiten zijn niet gemengd met publieksfuncties of woonbebouwing en ook transportroutes van gevaarlijke chemische stoffen lopen daar niet meer doorheen. Dergelijke industriële activiteiten zijn vooral langs transportroutes en in de havens en industriegebieden geconcentreerd. Dat betekent dat we daarvoor milieuruimte hebben ingericht en terughoudend zijn met het toelaten van andere functies in die gebieden, wat ook zorgt voor meer veiligheid.

Ruimte voor defensie
Een veilig Nederland kent in 2050 tevens een robuust defensiebeleid. Er is ruimte voor huisvesting van eenheden, oefenterreinen, vliegvelden, schietbanen en toegang tot zee. Een spreiding van defensielocaties over het land blijft van belang. Tegelijk zijn bepaalde militaire activiteiten geclusterd en gecombineerd op grotere locaties. Operationele eenheden zijn zoveel mogelijk gehuisvest op plaatsen binnen redelijke afstand van de oefenmogelijkheden.

Land- en tuinbouw en natuur
In 2050 is het grootste deel van ons grondoppervlak nog steeds bestemd voor land- en tuinbouw en natuur. Wel ziet ons landbouw- en voedselsysteem er in de toekomst anders uit.

De Nederlandse landbouwsector behoudt zijn positie als koploper, maar dan met duurzame kringloop-landbouw. In de nabijheid van kwetsbare natuur, maar ook elders, is natuurinclusieve kringlooplandbouw de praktijk. Natuurgebieden worden omgeven door extensief begraasde graslanden en andere vormen van natuurinclusieve landbouw. Activiteiten als recreatie, zorg en landschapsbeheer bieden alternatieve inkomensbronnen. Landbouw, landschap en biodiversiteit versterken elkaar.

Sommige teelten zullen niet meer in de open lucht maar overdekt plaatsvinden, deels ook in stedelijke omgeving (*vertical farming*). In de niet-grondgebonden veehouderij zijn integrale duurzame stallen de standaard: stallen die gezond zijn voor de dieren en voor de leefomgeving, waar zuinig en efficiënt wordt omgegaan met grondstoffen en nutriënten en een hoog niveau van dierenwelzijn is bereikt. Dergelijke intensieve landbouw is gelokaliseerd op goed aangesloten locaties, waar reststromen van de ene sector gebruikt worden als grondstof voor de andere (meststoffen) en ketenbedrijven bij elkaar geplaatst zijn om onnodige transportbewegingen te voorkomen.

Voedselproductie binnen Nederland of oplossingen voor maatschappelijke behoeften
De Nederlandse landbouw is hoogproductief en produceerde per eenheid product de afgelopen decennia steeds minder gezondheids- en milieubelasting. Tegelijkertijd is de invloed in Nederland vanwege de grote omvang van de totale productie anno 2020 te groot: de stikstofbelasting op water en natuur is groot, fijnstof leidt tot gezondheidsproblemen, er is sprake van bodemdaling, broeikasgasemissies en aantasting van het landschap. Inzet van het landbouwareaal voor water-zuivering, landschap, natuur, recreatie, productie van biogrondstoffen of vastleggen van koolstof in de bodem levert een bijdrage aan de oplossing van diverse maatschappelijke problemen, maar levert de boer tot nu financieel te weinig op.

Op goed geschikte gronden van het land is de productiefunctie van de kringlooplandbouw uitgangspunt, daaraan wordt ruimte gegeven. Waardoor er met weinig milieubelasting voedsel kan worden geproduceerd en er (veelal gecombineerd met voedselproductie) ruimte is voor natuur, wonen, landschap, bereikbaar-heid en duurzame energie. Dit betekent bijvoorbeeld dat de melkveehouderij meer grondgebonden is geworden: veevoer wordt meer van het eigen land of uit de directe omgeving betrokken en de uitstoot van schadelijke stoffen en broeikasgassen en het verlies van nutriënten naar bodem, water en lucht zal tot nagenoeg nul zijn gereduceerd.

Nieuwe gewassen zijn bestand tegen verzilting van de bodem. Naast de agrarische functie levert het landelijk gebied tal van andere belangrijke diensten aan de samenleving, zoals waterberging, zuivering van lucht en water, de opslag van CO_2 en grondstoffen voor duurzame productie. Ook de visserij wordt verder verduurzaamd. Natuur en economie zijn en blijven met elkaar in balans.

Natuurinclusieve ontwikkeling
Nederland kent in de toekomst meer ruimte voor natuur, door natuur- en landschapswaarden sterker te integreren met andere ontwikkelingen. Bij nieuwe bouw- en ontwikkelopgaven is natuurinclusieve ontwikkeling de norm, zowel in de stad als in het landelijk gebied. Dit wordt in de ontwerpopgave standaard meegenomen. In het stedelijk gebied is er in 2050 voldoende ruimte voor natuur en groen, om bijvoorbeeld insecten genoeg overlevingskansen te geven. Bodemdaling van slappe bodems is uiterlijk in 2050 aanzienlijk verminderd. Daarnaast is het natuurareaal vergroot en zijn de kerngebieden robuust met elkaar verbonden, soms via natuurinclusieve landbouwgebieden, soms via robuuste natuurverbindingen. Vernatting en extensivering van sommige veenweidepolders heeft geleid tot herstel van typische moerasflora (zoals kleine zonnedauw) en -fauna (zoals de roerdomp). Rond de natuurgebieden zijn bufferzones gerealiseerd en de water- en milieucondities zijn verbeterd. Ook de aanleg van nieuwe bossen, ook bedoeld om koolstof vast te leggen, draagt bij aan herstel van de biodiversiteit en de landschappelijke kwaliteit. Nederland heeft op basis van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn (VHR[17]) werk gemaakt van de verantwoordelijkheid om het bestaan van soorten en ecosystemen duurzaam te waarborgen. Dit geldt niet alleen op het land, maar ook voor de zee streven we naar een goede milieutoestand met een duurzaam en verantwoord gebruik.

Landschap, cultureel erfgoed en identiteit
Onze landschappen, ons cultureel erfgoed, onze nationale parken en ook de karakteristieke verschijningsvorm van onze dorpen en steden bepalen in 2050 net als nu de Nederlandse identiteit. Het zijn belangrijke culturele en cultuurhistorische kwaliteiten, die we voor de toekomst hebben behouden. We streven naar een herkenbare leefomgeving met karakter. Dat betekent dat we zuinig omgaan met ons landschap en ons cultureel erfgoed. We hebben opgetreden waar 'verrommeling' en 'verloodsing' dreigden. We hebben een nieuwe toekomst gevonden voor monumentale gebouwen, zoals in onbruik geraakte kerken, maar ook moderner erfgoed, zoals in onbruik geraakte fabrieken. In de overgangszones tussen stad en land zijn landschap en natuur beter toegankelijk gemaakt voor recreanten en hebben ondernemers nieuwe inkomensbronnen gevonden in recreatie, natuur- en landschapsbeheer en energievoorziening.

Duurzame energie uit eigen land of vrijwaren landschappen
Aantrekkelijk en cultuurhistorisch waardevol landschap levert identiteit en inspiratie en daarmee zowel immateriële waarde als economische waarde voor het vestigingsklimaat en recreatieve omgeving. Een klimaatneutrale samenleving vraagt echter zoveel ruimte voor windmolens of zonnepanelen dat met name grootschalige landschappen en grote wateren op grote schaal beïnvloed (zullen) worden. Het is onvermijdelijk dat voor sommige landschappen de bestaande kwaliteiten en waarden onder druk komen te staan en/of veranderen. Soms betekent het dat we bepaalde landschappen om die reden willen ontzien. Maar dat betekent tegelijkertijd dat we kiezen voor een grotere opgave en een grotere verandering van landschap elders.

[17] Richtlijn inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992) en Richtlijn inzake het behoud van de vogelstand (2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009).

Op een aantal plekken zijn de veranderingen zo groot dat zij – conform de Nederlandse traditie – de opmaat waren om, met kwaliteit, nieuw landschap en erfgoed te ontwerpen en te ontwikkelen.

De unieke cultuurhistorische, landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten van onze Nederlandse landschappen zijn hierbij zo veel mogelijk behouden en versterkt. Waar mogelijk zijn nieuwe kwaliteiten toegevoegd, zoals rust en ontspanning, weidsheid of natuurlijkheid. De transitie naar natuurinclusieve landbouw in de buurt van natuurgebieden draagt daaraan bij. Landschapselementen als houtsingels en geriefbosjes zijn hersteld of versterkt. De veenweidegebieden zijn verrijkt met moerasnatuur, natuurinclusieve landbouw én nieuwe teelten, die passen bij het natte, open en groene karakter. Elders is de strakke, kenmerkende verkaveling van een aantal grootschalige ontginnings- en inpolderingslandschappen gecombineerd met even strakke opstellingen van windmolens. Ook in kleinschaliger landschappen als de Achterhoek of op de Veluwe is het als bewoner en recreant nog steeds goed toeven. Waar mogelijk zijn functies gecombineerd die bijdragen aan behoud van natuur- en landschapswaarden.

2.6 Het vizier op 2050

Kortom, we omarmen het nieuwe en koesteren het bestaande. Zo'n Nederland ontstaat niet vanzelf. Om zo ver te komen zullen we moeten kiezen. Niet elke keuze zal even makkelijk voor iedereen te aanvaarden zijn, we zullen niet alles kunnen behouden, net zo goed als we niet al het nieuwe kunnen opnemen. Door gemaakte keuzes daadwerkelijk door te voeren, bouwen we samen aan een mooi, gezond en veilig Nederland waarin we ook in 2050 graag willen leven.

Toelichting discussiekaart: een toekomstperspectief voor Nederland

De discussiekaart verbeeldt op hoofdlijnen hoe Nederland er in de toekomst uit zou kunnen zien. Nederland, zoals het er uit zou kunnen zien als we de wensen en ambities uit het toekomstperspectief verbeelden. De kaart is nadrukkelijk niet als nationaal streef- of eindbeeld bedoeld. Voor we de wensen en ambities uit de NOVI gerealiseerd zullen hebben, zullen we nog veel gesprekken met elkaar moeten voeren, nog veel barrières moeten overwinnen, nog veel besluiten moeten nemen en nog veel programma's en projecten moeten realiseren. De toekomst moet daarvoor open blijven.

We willen de discussiekaart en het proces van het werken aan een dergelijke kaart gaan gebruiken als voertuig voor het gesprek over uitvoering en aanpassing van de NOVI: ook het toekomstperspectief is onderdeel van het adaptieve proces van de NOVI. In programma's als landelijk gebied en verstedelijking, biedt de discussiekaart een hulpmiddel om met elkaar het gesprek aan te gaan over gewenste inrichting en ontwikkeling van stad en land.

Het resultaat van dat gesprek kunnen we opnieuw in de kaart verwerken zodat er steeds een realistischer en gezamenlijker beeld van de toekomst van Nederland ontstaat. Daarbij zullen in de toekomst ongetwijfeld nieuwe ambities en mogelijkheden naar voren komen. Ook dat past in het cyclische proces zoals we dat met de NOVI voor ogen hebben.

Voor de legenda-eenheden op de discussiekaart zijn de teksten in dit hoofdstuk de basis geweest. Waar de onzekerheid te groot is om een ontwikkeling te lokaliseren, is gebruik gemaakt van iconen om een gewenste ontwikkeling te duiden. Om de legenda-eenheden te kunnen verbeelden is enige vrijheid genomen in de interpretatie en uitwerking van de ambities en in een aantal geschetste dilemma's, passend bij de principes van de NOVI.[18]

[18] Voor meer informatie en toelichting op de totstandkoming van de kaarten, zie Fabrications, Discussiekaart, een toekomstperspectief voor Nederland. Te verschijnen www.nationaleomgevingsvisie.nl

Legenda

Waterveiligheid en ruimte voor water en rivieren

- (Potenties voor) Waterveiligheid
- (Potentie voor) Ruimte voor water en rivieren

Natuur, landschap en groen

- (Potenties voor) Waterrobuuste en klimaatbestendige gebouwde omgeving
- (Potenties voor) Bossen, landschap, natuurverbindingen en beken
- (Potentie voor) Natuur in grote wateren

Kringlooplandbouw, visserij en mariene teelten

- Potenties voor kringlooplandbouw
- Potentie voor visserij en mariene teelten
- Greenports

Industrie, logistiek en bedrijventerreinen

- (Potentie voor) Logistieke knooppunten en circulaire en duurzame bedrijventerreinen
- Internationale vervoerscorridors incl. zee-, binnen- en luchthavens
- Luchthaven
- Zeehaven

Energienetwerken

- (Potentie voor) Circulaire industrieclusters met rol in het energiesysteem
- (Potentie voor) Duurzame energienetwerken (bestaande elektriciteitsnetwerk en buisleidingen)
- (Potentie voor) Warmtenetten in stedelijk gebied op basis van geothermie en restwarmte

Energieproductie

- (Potentie voor) Wind- en zonneparken op land (gecombineerd met landbouw-, bos- of natuurfuncties)
- (Potentie voor) Energie-opwekking op zee gecombineerd met visserij- , mariene teelten- of natuurfuncties
- (Potentie voor) Conversiefaciliteiten op zee

Stedelijke regio's en bereikbaarheid

- Aantrekkelijke, herkenbare en gezonde steden en stedelijke regio's
- Voornaamste verbinding tussen stedelijke regio's (incl. zee- en luchthavens)
- Bedrijventerreinen en kantoorlocaties / ontwikkelruimte voor kennisclusters
- Zoekgebieden voor grootschalige ontwikkeling
- Multimodale knopen

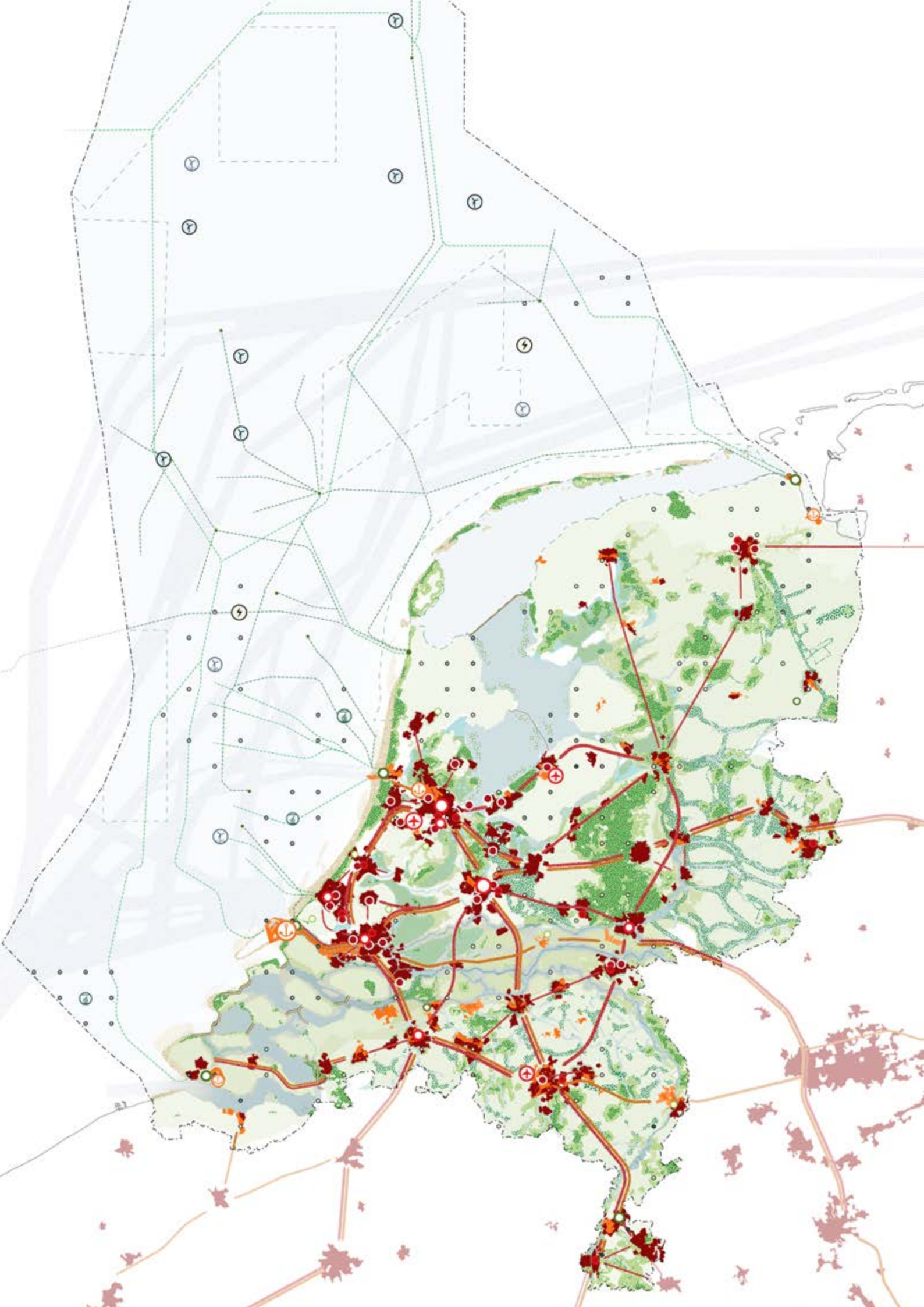

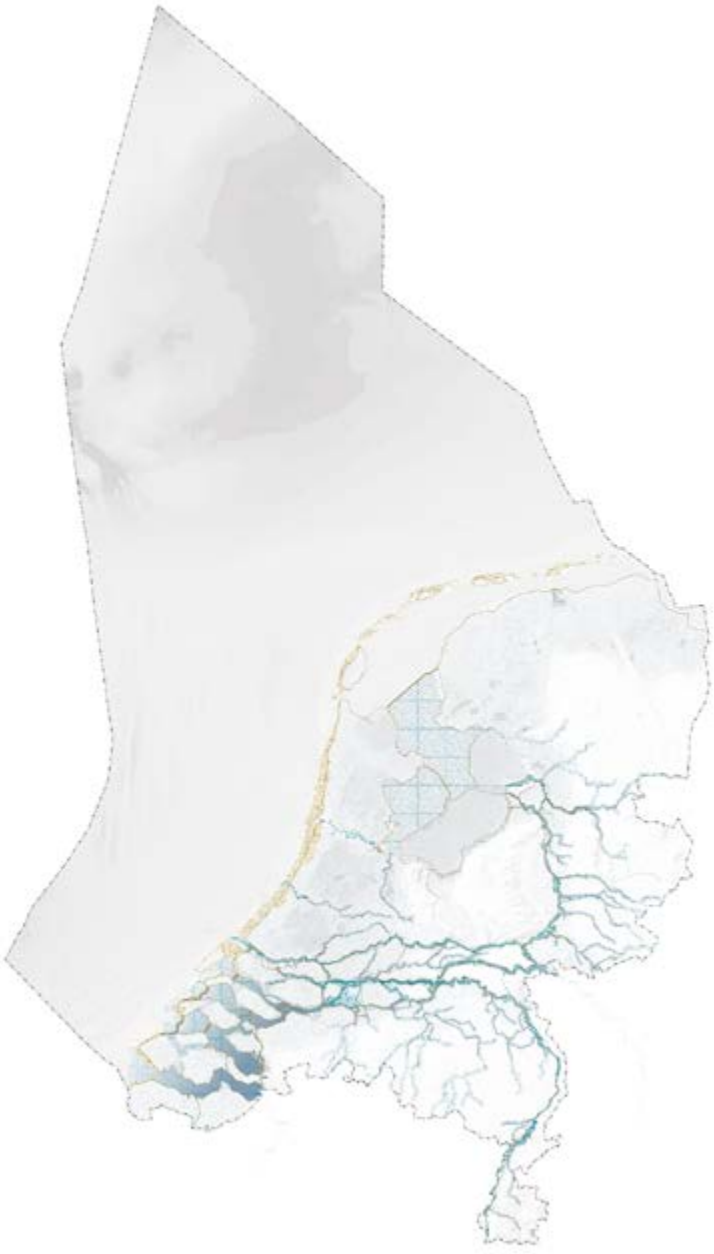

Waterveiligheid en ruimte voor water en rivieren

Legenda

(Potenties voor) Waterveiligheid

- Ruimte mogelijk te verbreden kustzone
- Ondiepe vooroevers
- Sterke dijken
- Deltawerken

Ruimte voor water en rivieren

- Ruimte voor rivieren
- Vasthouden en bergen water
- Ruimte voor beken
- Natuurlijker peilbeheer

Natuur, landschap en groen

Legenda

(Potentie voor) Waterrobuuste en klimaatbestendige gebouwde omgeving

- Versterken en ontwikkelen van water en groen in en rond stedelijk gebied

(Potenties voor) Bossen, landschap, natuurverbindingen en beken

- Versterken bos- en natuurgebieden op land (incl Natura 2000 en nationale parken)
- Natuurinclusieve functies in zones rondom bestaande natuurgebieden
- Natuurontwikkeling gekoppeld aan beekherstel
- Vernatting veenweidegebieden
- Rivieren

(Potentie voor) Natuur in grote wateren

- Vooroeverontwikkeling in het IJsselmeergebied
- Natuur onder water
- Versterken bestaande natuurgebieden op zee (natura 2000 en overige gebieden voor natuurherstel op basis van Noordzee-akkoord)
- Nieuwe natuurontwikkeling op zee gekoppeld aan andere functies zoals windenergie

Kringlooplandbouw, visserij en mariene teelten

Legenda

Potenties voor kringlooplandbouw

- Kringlooplandbouw als primair gebruik (klei, zand, löss)
- Veenweide
- Natuurinclusieve en extensieve kringlooplandbouw rondom natuur
- Greenports, aangesloten op internationale transportcorridors

Potentie voor visserij en mariene teelten

- Mariene teelten rond windturbines en in ondieptes
- Visserij met deels beperkingen als gevolg van ander gebruik

Industrie, logistiek en bedrijventerreinen

Legenda

(Potenties voor) Logistieke knooppunten en circulaire en duurzame bedrijventerreinen

- Logistieke centra langs vervoerscorridors (XL en L)
- Voldoende ruimte voor circulaire en duurzame industrieclusters en bedrijventerreinen
- Potentie voor stadsdistributie en collectiecentra

Internationale vervoerscorridors incl. zee-, binnen- en luchthavens

- Internationale vervoerscorridors (weg, spoor en water) in relatie tot zee- en luchthavens
- Rijkswegennet
- Scheepvaartroute (zee)
- Vaarwegen (binnenwater)
- Zeehaven
- Luchthaven

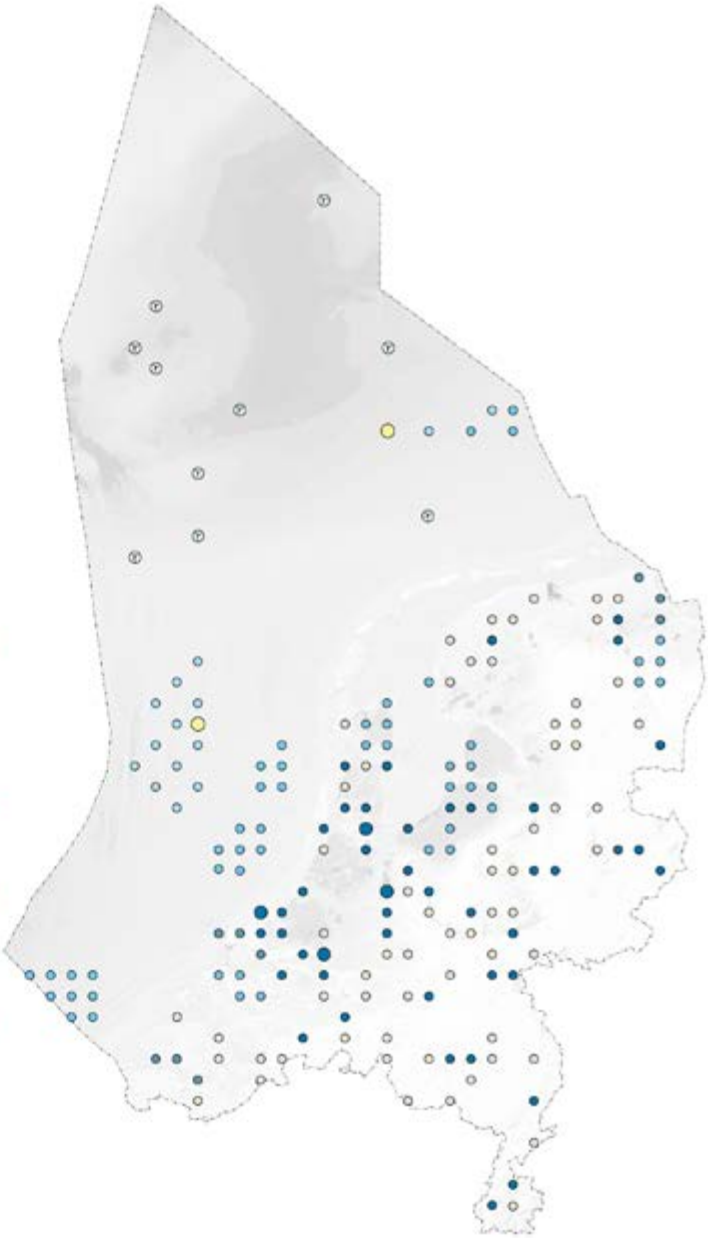

Energienetwerken

Legenda

(Potenties voor) Circulaire industrieclusters met rol in het energiesysteem

- Duurzame en circulaire industrieclusters met rol in het energiesysteem (aanlanding wind op zee, CO_2, CO_2 neutrale gassen, warmte)
- Duurzame en circulaire bedrijventerreinen

(Potenties voor) Duurzame energienetwerken (bestaande elektriciteitsnetwerk en buisleidingen)

- Buisleidingen
- Hoogspanningsnetwerk (380 Kv)
- Potentie voor energie-uitwisseling
- CO_2-opslag in oude gasvelden op zee

(Potenties voor) warmtenetten in stedelijk gebied op basis van geothermie en restwarmte

- Warmtewinning middels geothermie (kennis over het potentieel buiten dit gebied is nog in ontwikkeling)
- Regionaal warmtenet in stedelijk gebied (beeld in ontwikkeling vanuit de Leidraad Warmte volgt nadere informatie over potenties verduurzaming warmtevoorziening gebouwde omgeving)

Energieproductie

Legenda

(Potenties voor) Wind- en zonneparken op land
(gecombineerd met landbouw-, of natuurfuncties)

- Zoveel mogelijk zon op daken
- Versterken van de bestaande en geplande concentraties windmolens op land
- Nieuwe opstelling windmolens in havengebieden
- Nieuwe opstelling windmolens gekoppeld landschapskenmerken

(Potentie voor) Energie-opwekking op zee
gecombineerd met visserij- , mariene teelt- of natuurfuncties

- Routekaart wind op zee 2023
- Routekaart wind op zee 2030
- Nieuwe opstellingen energieopwekking op zee (wind en zon) na 2030 i.c.m. andere functies

(Potentie voor) Conversiefaciliteiten op zee

- Waterstofproductie op zee

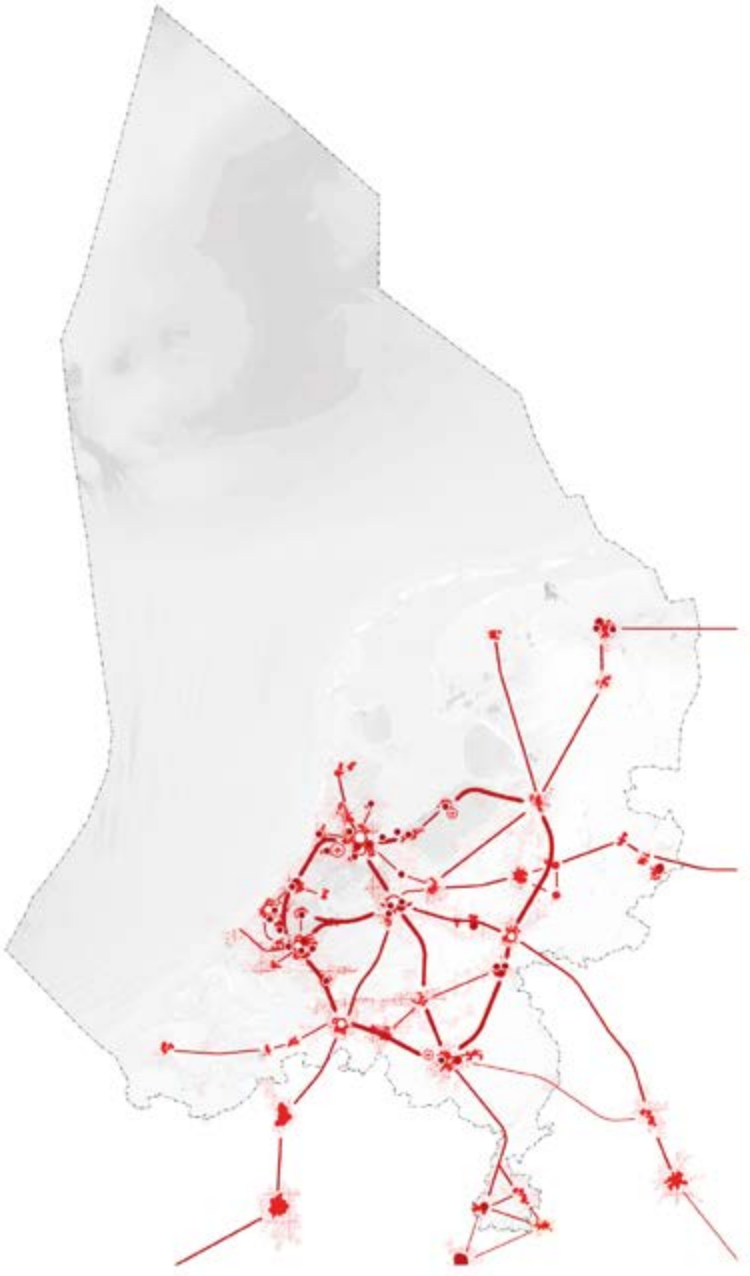

Stedelijke regio's en bereikbaarheid

Legenda

Aantrekkelijke, herkenbare en gezonde steden en stedelijke regio's

- Verdichten in bestaand stedelijk gebied
- Ruimte voor zorgvuldig gekozen en ingerichte locaties buiten het bestaande stedelijk gebied
- Zoekgebieden voor grootschalige ontwikkeling in regio's met de grootste vraag

Bedrijventerreinen en kantoorlocaties

- Ontwikkelruimte voor kennisclusters

Voornaamste verbinding tussen stedelijke regio's (incl. zee- en luchthavens)

- Hoogwaardige, duurzame en multimodale verbindingen tussen regio's
- Potentie hoogwaardige regionale mobiliteit
- Multimodale knopen (top-5, ICE en HSL stations)
- Luchthavens

NIET MAAIEN
AUB

3. Nationale belangen en opgaven in de fysieke leefomgeving

De fysieke leefomgeving is een gedeelde verantwoordelijkheid van gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk. Sommige belangen en opgaven overstijgen het lokale, regionale en provinciale niveau en vragen om nationale politiek-bestuurlijke aandacht. De nationale belangen zijn in veel gevallen sectoraal. Het bestaand nationaal beleid daarvoor is vastgelegd in verschillende structuurvisies, nota's en andere beleidsstukken. Veel daarvan behoeft op dit moment geen inhoudelijke verandering. In dit hoofdstuk worden alle nationale belangen voor het omgevingsbeleid beschreven. Daarbij zijn opgaven geformuleerd en wordt aangegeven wat de rol van het Rijk is.

De NOVI spitst zich toe op die ontwikkelingen, waarin meerdere nationale belangen bij elkaar komen. Dit hoofdstuk sluit daarom af met de vier prioritaire opgaven, waarbij keuzes moeten worden gemaakt tussen nationale belangen.

3.1 Betekenis nationale belangen

Nationale belangen zijn de inhoudelijke belangen bij de fysieke leefomgeving waarbij het Rijk een rol voor zichzelf ziet en waarvoor het kabinet in politieke zin aanspreekbaar is. De behartiging van de nationale belangen en de realisatie van de daaruit voortvloeiende beleidsdoelen en opgaven gebeurt niet alleen door het Rijk. Veel belangen zijn gedeeld, veel verantwoordelijkheden sluiten op elkaar aan. Dat betekent, dat het Rijk moet afstemmen met gemeenten, waterschappen en provincies en andere belanghebbenden. Gezamenlijk moet worden bepaald – of is bepaald – met welke en wiens uitvoeringsinstrumenten de nationale belangen het meest doelmatig en doeltreffend kunnen worden gerealiseerd. Dat geldt ook voor de daaruit voortvloeiende beleidsdoelen en opgaven.

Systeemverantwoordelijkheid en resultaatverantwoordelijkheid
Het Rijk heeft voor alle nationale belangen een systeemverantwoordelijkheid. Voor een aantal belangen heeft het verdergaande verantwoordelijkheden. Bij systeemverantwoordelijkheid is het Rijk verantwoordelijk voor het laten functioneren van het systeem, opdat elke partij daarbinnen zijn rol kan waarmaken. Als resultaatverantwoordelijken (bijvoorbeeld gemeenten of provincies) de doelen met betrekking tot de nationale belangen niet halen, kan het Rijk nagaan waarom dit zo is. Indien nodig en gewenst probeert het Rijk door aanpassingen in het systeem of door ondersteuning van de verantwoordelijke partijen, deze in staat te stellen de doelen toch te halen. Bij resultaatverantwoordelijkheid is het Rijk zelf eindverantwoordelijk voor het halen van de doelen en kan daarop rechtstreeks aangesproken worden.

3.2 Nationale belangen en opgaven

Onderstaand zijn de nationale belangen beschreven waarop de nationale overheid zich in de NOVI richt. De eerste drie nationale belangen zijn van een ander, meer overkoepelend karakter, dan de overige. De nationale belangen staan in willekeurige volgorde. De nationale belangen gelden daar waar nodig onverkort in de ondergrond.

De NOVI benoemt de volgende nationale belangen:

1. Bevorderen van een duurzame ontwikkeling van Nederland als geheel en van alle onderdelen van de fysieke leefomgeving.
2. Realiseren van een goede leefomgevingskwaliteit.
3. Waarborgen en versterken van grensoverschrijdende en internationale relaties.
4. Waarborgen en bevorderen van een gezonde en veilige fysieke leefomgeving.
5. Zorg dragen voor een woningvoorraad die aansluit op de woonbehoeften.
6. Waarborgen en realiseren van een veilig, robuust en duurzaam mobiliteitssysteem.
7. In stand houden en ontwikkelen van de hoofdinfrastructuur voor mobiliteit.
8. Waarborgen van een goede toegankelijkheid van de leefomgeving.
9. Zorg dragen voor nationale veiligheid en ruimte bieden voor militaire activiteiten.
10. Beperken van klimaatverandering.
11. Realiseren van een betrouwbare, betaalbare en veilige energievoorziening, die in 2050 CO_2-arm is, en de daarbij benodigde hoofdinfrastructuur.
12. Waarborgen van de hoofdinfrastructuur voor transport van stoffen via (buis)leidingen.
13. Realiseren van een toekomstbestendige, circulaire economie.
14. Waarborgen van de waterveiligheid en de klimaatbestendigheid (inclusief vitale infrastructuur voor water en mobiliteit).
15. Waarborgen van een goede waterkwaliteit, duurzame drinkwatervoorziening en voldoende beschikbaarheid van zoetwater.
16. Waarborgen en versterken van een aantrekkelijk ruimtelijk-economisch vestigingsklimaat.
17. Realiseren en behouden van een kwalitatief hoogwaardige digitale connectiviteit.
18. Ontwikkelen van een duurzame voedsel- en agroproductie.
19. Behouden en versterken van cultureel erfgoed en landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten van (inter)nationaal belang.
20. Verbeteren en beschermen van natuur en biodiversiteit.
21. Ontwikkelen van een duurzame visserij.

De nationale belangen worden onderstaand kort toegelicht. Voor nadere toelichting op het beleid, de opgave en de Rijksrollen die bij de nationale belangen horen en welke delen van het bestaande beleid in de NOVI opgaan, zie de Toelichting. De Toelichting is integraal onderdeel van de NOVI.

1. Bevorderen van een duurzame ontwikkeling van Nederland als geheel en van alle onderdelen van de fysieke leefomgeving

De zeventien door de VN vastgestelde duurzame ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals, hierna: SDG's) zijn belangrijke uitgangspunten voor het kabinetsbeleid voor ons land, dus ook voor de fysieke leefomgeving.[19] De figuur: 'Relatie van de SDG's met de domeinen Biosfeer, Maatschappij, en Economie' benadrukt de onderlinge afhankelijkheid van biosfeer (waaronder het bodem-watersysteem), maatschappij en economie. Van de zeventien SDG's hebben er tien direct betrekking op de fysieke leefomgeving. Duurzame ontwikkeling is door het Nederlandse kabinet niet alleen internationaal afgesproken, maar ook wezenlijk van nationaal en internationaal belang om ons land en de wereld leefbaar te houden voor volgende generaties. Produceren en consumeren binnen de grenzen die de planeet ons stelt, is hierbij relevant. 'Duurzame ontwikkeling, de bewoonbaarheid van het land en de

[19] Sustainable Development Goals (SDG's), *About the Sustainable Development Goals*, zie https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/

bescherming en verbetering van het leefmilieu' zijn de overkoepelende doelen achter de Omgevingswet en daarmee de Nationale Omgevingsvisie.

Opgave
De opgave is uitvoering geven aan de voor het omgevingsbeleid relevante duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's).
Aangezien dit belang betrekking heeft op het algehele kabinetsbeleid, is het eveneens bij andere nationale belangen terug te vinden:

- *Geen honger* (SDG 2) heeft alles te maken met onze agrarische productie en is terug te vinden onder het nationale belang 'Ontwikkelen van een duurzame voedsel- en agroproductie';
- *Schoon water en sanitair* (SDG 6) komt terug bij 'Waarborgen van een goede waterkwaliteit, duurzame drinkwatervoorziening en voldoende beschikbaarheid van zoetwater';
- *Betaalbare en duurzame energie* (SDG 7): 'Realiseren van een betrouwbare, betaalbare en veilige energievoorziening, die in 2050 CO_2-arm is, en de daarbij benodigde hoofdinfrastructuur';
- *Industrie, innovatie en infrastructuur* (SDG 9) komt terug onder 'Waarborgen en realiseren van een veilig robuust, en duurzaam mobiliteitssysteem', 'Realiseren van een toekomstbestendige, circulaire economie' en 'Waarborgen en versterken van een aantrekkelijk ruimtelijk-economisch vestigingsklimaat';
- *Duurzame steden en gemeenschappen* (SDG 11) komt terug bij 'Realiseren van een goede leefomgevingskwaliteit' en 'Beperken van klimaatverandering';
- *Verantwoorde productie en consumptie* (SDG 12): komt terug bij 'Realiseren van een toekomstbestendige, circulaire economie';
- *Klimaatactie* (SDG 13) komt terug bij 'Beperken van klimaatverandering', 'Realiseren van een toekomstbestendige, circulaire economie' en 'Realiseren van een betrouwbare, betaalbare en veilige energievoorziening, die in 2050 CO_2-arm is, en de daarbij benodigde hoofdinfrastructuur';
- *Leven in het water* (SDG 14) en *Leven op het land* (SDG 15) komen terug bij 'Verbeteren en beschermen van natuur en biodiversiteit';
- *Partnerschap om doelstellingen te bereiken* (SDG 17) is nader verwoord in hoofdstuk 5.

Figuur: Relatie van de SDG's met de domeinen Biosfeer, Maatschappij, en Economie

De SDG's die betrekking hebben op natuurlijke hulpbronnen zoals bodem, (grond)water en oceanen, bevinden zich in het domein biosfeer. De pijl verbeeldt de samenhang tussen biosfeer, maatschappij en economie. De pijl benadrukt enerzijds dat niet-duurzaam maatschappelijk handelen grote consequenties kan hebben voor de biosfeer (inclusief het bodem-watersysteem), en anderzijds dat een schoon, gezond en goed functionerende biosfeer een basis is voor slim en duurzaam benutten en veel kansen biedt om de ontwikkelingsdoelen voor maatschappij en economie te kunnen realiseren[20].

Rijksrol

Vanuit de systeemverantwoordelijkheid zal het Rijk bij de uitwerking van de NOVI en de toepassing van de verschillende nationale belangen steeds deze overkoepelende doelen in de beleidskeuzes betrekken. Vanuit die rol heeft het Rijk de SDG's betrokken bij het opstellen van een toegesneden beoordelingskader voor het PlanMER NOVI.

2. Realiseren van een goede leefomgevingskwaliteit

Een goede omgevingskwaliteit is onderdeel van de centrale doelstelling van de Omgevingswet en als zodanig van nationaal belang. Dit gaat om het belang van cultureel erfgoed, architectonische kwaliteit van bouwwerken, stedenbouwkundige kwaliteit en kwaliteit van natuur en landschap. Het gaat daarnaast ook om de menselijke beleving van de fysieke leefomgeving, de effecten die de omgeving heeft op mensen, en om de intrinsieke waarden die de maatschappij toekent aan de identiteit van gebieden en aan dier- en plantsoorten. De in de NOVI gehanteerde term leefomgevingskwaliteit omvat zowel de ruimtelijke kwaliteit als de milieukwaliteit van de fysieke leefomgeving. Onder ruimtelijke kwaliteit komen de gebruiks-, belevings- en toekomstwaarde samen. Milieukwaliteit heeft betrekking op waarden die wij toekennen aan een gezonde en veilige woon-, werk- en leefomgeving. Het gaat dan om concrete onderwerpen als luchtkwaliteit, geluidhinder, stank, omgevingsveiligheid, bodem- en waterkwaliteit. Ook sociale samenhang en economische vitaliteit zijn onderdeel van een te realiseren goede leefomgevingskwaliteit. Het concretiseren en operationeel maken van deze kwaliteit gebeurt bij daadwerkelijke ruimtelijke ingrepen.

[20] Bron: Gerben Mol e.a, Sustainable development goals: transities realiseren met duurzaam bodem- en landgebruik, 2017, https://www.wur.nl/upload_mm/b/d/6/370f5e93-e9fa-44c5-8795-6b55d3d55c48_SDGs%20Realiseren%20met%20Duurzaam%20Landgebruik.pdf

Opgave
De opgave is het realiseren van een goede leefomgevingskwaliteit. De huidige leefomgevingskwaliteit is bovengemiddeld goed (relatief, afgezet tegen internationale standaarden of normen) doordat met behulp van wet- en regelgeving in vrijwel heel Nederland een basisbeschermingsniveau voor milieukwaliteit is gerealiseerd. Toch liggen er nog belangrijke uitdagingen om de leefomgevingskwaliteit te verbeteren. Immers luchtverontreiniging is ook bij het basisbeschermingsniveau schadelijk voor de gezondheid. Maar ook medicijnresten in water, het risico op incidenten bij bedrijven die werken met gevaarlijke stoffen, of het omgaan met de vooralsnog onbekende milieurisico's van bijvoorbeeld nanomaterialen vragen om een actieve en ambitieuze aanpak. Ontwikkelingen, zoals de toename van woningen, bedrijfsruimten en kantoren, infrastructuur, energieopwekking en -opslag, water en recreatie, vragen ruimte, zowel boven- als ondergronds, beïnvloeden de leefomgevingskwaliteit en daarmee aspecten als veiligheid, (sociale) leefbaarheid, ruimtelijke kwaliteit, landschap, natuur en biodiversiteit en gezondheid. Indachtig de door Nederland ondertekende Verklaring van Davos[21] is de opgave ontwikkeling samen te laten gaan met versterking van te beschermen waarden als cultuur, landschap, gezondheid of milieukwaliteit: ontwikkeling en kwaliteit van de leefomgeving zijn twee kanten van dezelfde medaille. De opgave is tevens om afwenteling op toekomstige generaties te voorkomen.

Rijksrol
Het Rijk is verantwoordelijk voor een goed stelsel van omgevingsrecht, inclusief de zorg voor zorgvuldige en transparante besluiten, de ondersteuning van kennisontwikkeling en de inzet van ruimtelijk ontwerp(end onderzoek). De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is systeemverantwoordelijk voor de realisatie van een goede leefomgevingskwaliteit en stimuleert met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) monitoring, ontwerpkracht en goed opdrachtgeverschap. De minister van OCW is naast (mede)verantwoordelijk voor het architectuurbeleid ook stelselverantwoordelijk voor het behoud van cultureel erfgoed en werelderfgoed.

3. Waarborgen en versterken van grensoverschrijdende en internationale relaties

Voor de identiteit en welvaart van Nederland zijn het openstaan voor de wereld en onze betrokkenheid bij ontwikkelingen in het buitenland essentieel. Dit komt tot uitdrukking in grensoverschrijdende en bredere internationale samenwerking en afspraken. Internationale samenwerking is eveneens belangrijk in verband met onze ecologische (en sociale) 'voetafdruk'. Deze is, door onze internationale, open economie, vele malen groter dan ons eigen grondgebied. De fysieke leefomgeving houdt bovendien niet op bij de grens. Verbindingen over de weg, het water en het spoor zijn van groot belang voor transport en economie, van Nederland als geheel en voor de grensregio's in het bijzonder. Grensoverschrijdende OV- en infrastructuurverbindingen verminderen de barrièrewerking en zorgen ervoor dat economische potenties kunnen worden benut. Grensoverschrijdende energienetwerken zijn belangrijk voor een stabiel en duurzaam Noordwest-Europees energiesysteem. De veranderende veiligheidssituatie vraagt om intensieve internationale samenwerking met onze partners van de NAVO en de EU, onder andere voor grote troepenverplaatsingen. De kwaliteit van onze leefomgeving wordt voor een belangrijk deel bepaald in het buitenland. Natuurgebieden en watersystemen strekken zich uit over de grens. Ontwikkelingen en omgevingsbeleid in het buurland kunnen grote effecten hebben op Nederland, bijvoorbeeld op de waterhuishouding en waterkwaliteit of natuurontwikkeling.

Opgave
Veel opgaven in deze NOVI hebben een internationale of grensoverschrijdende component. De aanpak van dergelijke opgaven kan alleen succesvol zijn als deze plaatsvindt op de schaal waarop de opgave speelt. De opgave voor het omgevingsbeleid is het behouden van het open karakter voor de wereld en onze internationale oriëntatie, grensoverschrijdende kansen te pakken en met de buurlanden grensoverschrijdende opgaven samen aan te pakken.

[21] Conferentie van ministers voor Cultuur 20-22 januari 2018, *Verklaring van Davos 2018, Naar een kwalitatief hoogstaande Baukultur voor Europa*, Davos 2018.

Rijksrol
Het Rijk is resultaatverantwoordelijk voor de bilaterale, internationale en multilaterale samenwerking. Het Rijk is medeverantwoordelijk voor de interbestuurlijke grensoverschrijdende samenwerking. Het Rijk en de betrokken medeoverheden werken samen met de Belgische gewesten Vlaanderen, Wallonië en Brussel en met de Duitse deelstaten Noordrijn-Westfalen en Nedersaksen en de decentrale overheden in de grensregio's. Het Rijk stimuleert grensoverschrijdende initiatieven, zorgt voor de juiste randvoorwaarden, organiseert het grensoverschrijdende bestuur en benut de mogelijkheden en instrumenten van de EU en de Benelux. Concrete uitwerking van dit belang wordt op diverse manieren ter hand genomen, bijvoorbeeld op het gebied van infrastructuur, milieu, water, duurzaamheid, defensie, vervoer, visserij, rivierbeheer, natuur en grensoverschrijdende woon- en arbeidsmarkt.

4. Waarborgen en bevorderen van een gezonde en veilige fysieke leefomgeving

Een gezonde en veilige leefomgeving, die door de inwoners van Nederland ook als zodanig wordt ervaren, is van nationaal belang. Daarbij wordt voor de gezonde leefomgeving onderscheid gemaakt tussen het beschermen van de gezondheid door een goede milieukwaliteit en het bevorderen van een gezonde leefstijl door een gezond ingerichte leefomgeving (al dan niet tijdelijk, om daar waar door inrichting effecten te bereiken zijn, deze mogelijk te maken). Er moet in Nederland ten minste voldaan worden aan geldende milieunormen. Het kabinet streeft echter naar permanente verbetering, ook als die normen zijn gehaald, bijvoorbeeld wat betreft luchtkwaliteit. Daarbij is het nodig dat verkeers-, milieu-, omgevingsveiligheids-, fysieke veiligheids- en gezondheidsrisico's beheersbaar en het liefst te voorkomen zijn en dat nieuwe risico's en gevaren voor de gezondheid tijdig gesignaleerd en aangepakt worden. Negatieve omgevingseffecten op onze gezondheid worden naar een verwaarloosbaar laag niveau gebracht en onze leefomgeving wordt op gezond gedrag ingericht.

Nieuwe productieprocessen, infrastructuur, installaties, transporten en producten moeten daarbij inherent veilig zijn (*safe-by-design*). Om een gezonde en veilige fysieke leefomgeving te kunnen bereiken en behouden, is een goede kwaliteit van lucht, bodem en water en voldoende natuur noodzakelijk. Een draagkrachtige bodem en goed functionerend bodemwatersysteem is ook in het stedelijk en landelijk gebied van belang, mede met het oog op het verminderen van de bodemdaling. De (beheers) kosten om de effecten van bodemdaling tegen te gaan, maken ingrijpen (op termijn) noodzakelijk. Daarnaast is een duurzaam, efficiënt en veilig gebruik van de ondergrond van belang, waarbij benutten en beschermen met elkaar in balans zijn. Voor een groot aantal maatschappelijke opgaven in stedelijk en landelijk gebied wordt een beroep gedaan op de ondergrond of moet rekening worden gehouden met de mogelijkheden en beperkingen van de ondergrond. Driedimensionale ordening, waarbij ondergrond en bovengrond in samenhang worden bezien en een benadering waarbij rekening wordt gehouden met het functioneren van bodem en ondergrond als natuurlijk systeem, staan daarbij centraal. De draagkracht van de bodem en de waterhuishouding zijn daarbij belangrijke aandachtspunten. Overheden maken hierbij gebruik van de Basisregistratie Ondergrond.

Ook moeten hinder en risico's van onder andere chemische stoffen, straling, trillingen en geluid beheerst of nog liever voorkomen worden. Lucht, land en water (of het nu om natuur, landelijk of stedelijk gebied (inclusief verkeersaders) gaat) moeten zo goed van kwaliteit zijn, dat de risico's voor mens en milieu als gevolg van menselijke activiteiten verwaarloosbaar zijn. Bij ruimtelijke ontwikkelingen, ook bij klimaatadaptatie, wordt rekening gehouden met het zo veel als mogelijk voorkómen van risico's op infectieziekten vanuit de leefomgeving veroorzaakt door bijvoorbeeld ratten, teken en muggen.

Daarnaast verleidt een gezond ingerichte leefomgeving mensen tot gezond gedrag en voelen mensen zich er prettig (welbevinden). Belangrijke elementen voor een gezonde leefomgeving zijn: uitnodigen tot bewegen (wandelen, fietsen, sporten, spelen), elkaar ontmoeten en ontspannen. Hierbij hoort ook het stelsel van recreatieve fiets-, wandel- en vaarnetwerken (zie kaart 'Landelijk fiets-, wandel- en toervaartnetwerk' in de Toelichting). Toegankelijkheid van water (bijvoorbeeld voor sportvisserij) is van belang voor ontspanning. Om de risico's op overgewicht te verminderen is het van belang dat het aanbod van voedsel op verschillende plekken (bijvoorbeeld in de buurt van scholen) gezonder wordt. Zo kan de leefomgeving bijdragen aan vermindering van overgewicht, verlaging van de bloeddruk en meer

mentale gezondheid. De leefomgeving kan een belangrijke bijdrage leveren aan het vergroten van het gezondheidspotentieel van kwetsbare groepen. Een gezond ingerichte leefomgeving kan daarnaast vaak gecombineerd worden met andere functies, zoals klimaatadaptatie (meer groen en blauw) en actieve mobiliteit.

Opgave
Milieufactoren als luchtvervuiling en ook ongezond gedrag veroorzaken nog steeds gezondheidsschade. Door het intensievere gebruik en de verwachte groei van de steden zal vooral de druk van luchtverontreiniging en geluidsoverlast op de gezondheid toenemen. Voorkomen moet worden dat dit leidt tot opvulling van milieunormen. De opgave is de veiligheid en gezondheid van onze leefomgeving zodanig te verbeteren dat in 2050 negatieve omgevingseffecten op onze gezondheid naar een verwaarloosbaar laag niveau zijn gebracht. Daarnaast streeft het kabinet ernaar om in 2030 te voldoen aan de huidige WHO-advieswaarden. Daarvoor is het essentieel dat het fysiek-ruimtelijk domein samenwerkt met het sociaal gezondheidsdomein. Ook het tot een verwaarloosbaar niveau terugbrengen van omgevingsrisico's als gevolg van industriële activiteiten en transport (omgevingsveiligheid) is onderdeel van de opgave. De groei van economie en bevolking verkleint de ruimte voor risicovolle activiteiten, terwijl tegelijkertijd door economische ontwikkelingen en veranderingen in onze energievoorziening, het aantal bronnen van onveiligheid kan toenemen.

Bodemdaling is een fenomeen dat optreedt in veen- en kleigebieden, onder andere als gevolg van het ontwateren van polders. Het optreden van bodemdaling in stedelijke en landelijke gebieden vergroot de opgaven voor een vitaal platteland, voor landbouw, natuur, energie en klimaat, voor woningbouw, waterveiligheid, zoetwatervoorziening en waterkwaliteit en voor het behoud van cultureel erfgoed. Bodemdaling moet daarom aanzienlijk verminderd worden.

In de Toelichting zijn de opgaven voor de verschillende aspecten van dit nationaal belang nader gespecificeerd.

Rijksrol
Het Rijk is systeemverantwoordelijk voor de veiligheid en gezondheid van de burgers en resultaatverantwoordelijk voor de kwaliteit van lucht, bodem en water. Ook is het Rijk verantwoordelijk voor het waarborgen van een goede leefomgevingskwaliteit en voor het tegengaan van hinder en risico's van onder andere industriële activiteiten, chemische stoffen en het vervoer daarvan, straling en geluid. Internationale en nationale wetgeving vormen daarvoor de basis. Alle omgevingsvisies moeten op grond van de Omgevingswet rekening houden met de milieubeginselen: voorzorg, preventief handelen, bronbestrijding, 'de vervuiler betaalt', 'voorkomen is beter dan saneren', het meenemen in besluitvorming van de cumulatie van risico's voor mens en milieu, het toepassen van het voorzorgsprincipe bij nieuwe, nog onzekere risico's voor mens en milieu, en zorgen voor transparante afweging bij besluitvorming. Voor een gezondheidbevorderende inrichting van de leefomgeving stimuleert het Rijk de kennisontwikkeling en samenwerking die nodig zijn om dit te realiseren. Om te zorgen dat Nederland aan de internationale afspraken waaronder de EU-afspraken op dit gebied gaat voldoen, regisseert en stimuleert het Rijk en voert het ook zelf maatregelen door. Het Rijk regisseert een programmatische aanpak van maatregelen tot 2050 voor de realisatie van toekomstbestendige grote wateren met hoogwaardige natuur die goed samengaat met een krachtige economie. Het aanpakken van de bodemdaling is een opgave die raakt aan verantwoordelijkheden en taken van het Rijk, decentrale overheden en private partijen zoals eigenaren van gebouwen en infrastructuur.

5. Zorg dragen voor een woningvoorraad die aansluit op de woonbehoeften

Wonen is één van de basisbehoeften van mensen. Iedereen in Nederland moet prettig kunnen wonen voor een redelijke prijs. Of dat in de praktijk nu huren of kopen betekent. Alleen, met je gezin of met anderen. In een huis met tuin of balkon, in een naar wens levendige of rustige omgeving. Een woningvoorraad die aansluit op de huidige en toekomstige woonbehoefte van mensen is daarom van nationaal belang. Goed wonen betekent een fijne, leefbare omgeving en dat er genoeg woningen zijn voor iedereen en voor elke levensfase: van studentenkamers tot levensloopbestendige (zorg)woningen.

Goed wonen betekent ook dat je kwaliteit mag verwachten: van bouwers en verhuurders die hun werk goed en transparant doen. En dat de overheid optreedt tegen excessen. Het betekent ook dat wonen betaalbaar moet zijn: voor elke portemonnee een passende en gezonde woning, en een betaalbare overgang naar schone energie in je huis. Bij kwaliteit gaat het niet alleen om de woning, maar ook om de woon- en leefomgeving. Voorzien in de huisvesting van asielzoekers is onderdeel van dit belang.

Opgave
Het huidige woningtekort en de toename van het aantal inwoners en huishoudens vraagt een groei van de woningvoorraad (vooral in en bij de stedelijke regio's) in een fijne, leefbare omgeving. Tussen 2019 en 2035 moet de woningvoorraad met circa 1,1 miljoen woningen worden vergroot[22]. De vergrijzing van de bevolking voegt een extra dimensie aan de bouwopgave toe. In sommige regio's speelt dat de bevolkingsaantallen teruglopen. In deze regio's is de opgave het behouden van een goede kwaliteit van de woningvoorraad, onder meer door sloop en renovatie van woningen van slechte kwaliteit. Daarnaast heeft de bouwkwaliteit van de woningvoorraad grote gevolgen voor de energiebehoefte en uitstoot van CO_2. Er is een grote opgave de gebouwde omgeving in 2050 CO_2-arm, klimaatbestendig en natuurinclusief te maken. De opgave van huisvesting voor asielzoekers kan sterk fluctueren.

Rijksrol
De primaire verantwoordelijkheid voor de gebouwde omgeving, de woningvoorraad en de leefbaarheid ligt bij gemeenten en provincies. Het Rijk is systeemverantwoordelijk. Het is de rol van het Rijk om de kaders te stellen, te stimuleren, eventueel te sanctioneren, waar nodig middelen ter beschikking te stellen – bijvoorbeeld via de huurtoeslag, hypotheekrenteaftrek of de regeling woningbouwimpuls voor gemeenten[23] – en met gemeenten en provincies samen te werken om (bovenlokale, inclusief grensoverschrijdende) knelpunten op te lossen en realisatie van de nationale belangen te waarborgen. Bovendien is het Rijk verantwoordelijk voor de investeringen in de hoofdinfrastructuur, die in veel gevallen gekoppeld zijn aan grootschalige gebiedsontwikkeling. Het Rijk is resultaatverantwoordelijk voor de huisvesting van asielzoekers.

6. Waarborgen en realiseren van een veilig, robuust en duurzaam mobiliteitssysteem

Zonder een goed functionerend mobiliteitssysteem komen onze economie en onze samenleving letterlijk tot stilstand. Het economische en sociale belang is gediend bij een goede bereikbaarheid op alle schaalniveaus. Het in samenhang functioneren van het totale systeem van wegen, spoorwegen, vaarwegen, infrastructuur voor lopen en fietsen, multimodale knooppunten en stations, havens en luchthavens, ook op de lange termijn, is een nationaal belang. Het verkeer en het vervoer van personen en goederen moeten veilig en betaalbaar zijn, betrouwbare, acceptabele reistijden en reisalternatieven bieden en zo min mogelijk negatieve effecten op de omgeving veroorzaken. Het deel van de infrastructuurnetwerken dat van regio-overstijgend belang is voor de bereikbaarheid, wordt tot de hoofdinfrastructuur (hoofdwegennet, hoofdrailnet, hoofdvaarwegennet) gerekend.

Bij veiligheid gaat het om verkeersveiligheid, sociale veiligheid, fysieke veiligheid en externe veiligheid. Het is van belang op de weg, het spoor, het water en in de lucht. In een robuust mobiliteitssysteem is de reistijd voorspelbaar en betrouwbaar. Daarbij hoort het naadloos schakelen tussen de verschillende modaliteiten. Daarnaast betekent robuust ook dat het mobiliteitssysteem toekomstbestendig is (inclusief klimaatbestendig). De uitstoot van fijnstof en andere luchtvervuilende stoffen en geluidhinder van verkeer dienen minimaal te zijn (zie nationale belangen 2 en 4).

Opgave
De bereikbaarheid voor personen en goederen komt steeds meer onder druk te staan. In, om en tussen de steden gebeurt dit omdat de vraag op bepaalde delen van de dag de capaciteit van de verschillende netwerken overstijgt. In sommige landelijke gebieden neemt door de afname van de bevolking ook

[22] ABF, PRIMOS 2020. Delft 2020.
[23] Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, *Nieuwe regeling Woningbouwimpuls voor gemeenten, 2020,* https://www.rvo.nl/actueel/nieuws/nieuwe-regeling-woningbouwimpuls-voor-gemeenten

de vraag naar openbaar vervoer af en wordt de klassieke vorm – met vaste routes en een vaste dienstregeling – te duur om goed te exploiteren.

De opgave bestaat uit:
1. Het slim en veilig inrichten van de (verkeers)ruimte. Iedereen, zowel reiziger als vervoerder moet veilig gebruik kunnen maken van de verschillende netwerken en vervoerswijzen. Dat vergt sociale veiligheid, verkeersveiligheid en veiligheid van de infrastructuur(kunstwerken) zelf;
2. Het voorkomen en oplossen van de (voorziene) knelpunten op weg, spoor en water. Mensen en goederen moeten binnen een maatschappelijk acceptabele tijd op hun bestemming kunnen komen, ook als er door incidenten verstoringen in het systeem optreden. Dit vergt onder andere:
   - het beter benutten, uitbreiden (zie ook nationaal belang 7) en goed verknopen van de verschillende (inter)nationale, regionale en lokale netwerken (waaronder onder andere ook voetgangers- en fietsnetwerken, inclusief hoogwaardige stallingen), en verbetering van overstap- en overslagpunten;
   - het bieden van ruimte voor de ontwikkeling van havens, transport, ontvangst, opslag en *handling* van goederen.
3. Het behalen van de doelstellingen voor de uitstoot van CO_2(-equivalenten), vastgelegd in het Klimaatakkoord (juni 2019)[24]. De inzet richt zich op elektrificatie en slim en efficiënt gebruik van het mobiliteitssysteem. Waar dit niet mogelijk is, wordt ingezet op schone, geavanceerde brandstoffen. Ook is de ambitie om de uitstoot van fijnstof en andere luchtvervuilende stoffen door mobiliteit terug te dringen. Daarnaast is het de ambitie om geluidhinder van verkeer nog verder te verminderen;
4. Het vinden van een nieuwe balans tussen luchtverkeer enerzijds en geluidhinder, veiligheid, emissies en gezondheidsschade anderzijds.

Rijksrol
Dit belang overstijgt territoriaal, bestuurlijk of anderszins het gemeentelijke, regionale en provinciale niveau, omdat het totale netwerk van wegen, spoor, vaarwegen, fietspaden en -stallingen, voetpaden en multimodale knooppunten en stations, havens en luchthavens in samenhang moet worden bezien. Het overkoepelende (economische en sociale) belang is gediend bij een goede bereikbaarheid op alle schaalniveaus (dus meer dan het netwerk van Rijksinfrastructuur) en vraagt om die reden om borging op nationaal niveau. Hiervoor is het Rijk (systeem)verantwoordelijk. Voor bepaalde onderdelen van het netwerk (bijvoorbeeld het onderliggend wegennet en het regionaal openbaar vervoer) of bepaalde thema's (bijvoorbeeld verkeersveiligheid) kan de uitwerking nadrukkelijk wel op regionaal niveau plaatsvinden. Innovaties in mobiliteit stimuleert het Rijk door samenwerking met private, maatschappelijke, wetenschappelijke en publieke partners.

Het Rijk bevordert daarbij het veiligheidsbewustzijn onder overheidsdiensten, bedrijven en burgers en stimuleert het gebruik van informatie- en communicatietechnologie. Het Rijk bevordert het gebruik van veilige vaartuigen en de overheden benutten de mogelijkheden van nautisch veilige infrastructuur. Het Rijk versterkt de samenwerking met decentrale overheden op het gebied van verkeersmanagement en ruimtelijke ordening op en langs het water. Het Rijk streeft naar zo veel mogelijk scheiding van beroepsvaart en recreatievaart.

7. In stand houden en ontwikkelen van de hoofdinfrastructuur voor mobiliteit

Een goed functionerend mobiliteitssysteem vereist het waarborgen en ontwikkelen van de hoofdinfrastructuur voor het vervoer van personen en goederen via wegen, spoorwegen, luchtruim, zee en vaarwegen. Ononderbroken netwerken voor heel Nederland en in verbinding met het buitenland moeten worden gewaarborgd. Dit belang overstijgt territoriaal het gemeentelijke, regionale en provinciale niveau.

Opgave
De nationale en internationale bereikbaarheid is een aandachtspunt. De vraag is of Nederland zijn sterke positie kan behouden als gevolg van een combinatie van een toename van de bebouwing rondom infra-

[24] Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, *Klimaatakkoord,* Den Haag 2019.

structuurnetwerken en de luchthavens en een grote groei van de mobiliteitsvraag op de hoofdnetwerken en de internationale verbindingen. Ook is de veroudering van de infrastructuur en de daaruit voortvloeiende grote vervangings- en renovatie-opgave een grote uitdaging. De opgave is het onderhouden, verjongen, vernieuwen, verduurzamen en klimaatbestendig maken van de bestaande infrastructuurnetwerken en het realiseren van de aanleg en uitbreiding van infrastructuur daar waar knelpunten niet met andere maatregelen kunnen worden voorkomen. De instandhouding en ontwikkeling van de hoofdinfrastructuur is van belang om de kwaliteit, betrouwbaarheid en beschikbaarheid van de netwerken te kunnen blijven garanderen.

Rijksrol
Het Rijk is resultaatverantwoordelijk voor de aanleg, het beheer en de instandhouding van de hoofd-infrastructuur. Het Rijk bewaakt de samenhang en het functioneren van de netwerken vanuit internationaal, nationaal en regionaal perspectief. Vanuit de rol als vaarwegbeheerder van rijkswateren kan het Rijk aanwijzingen geven aan lokale en regionale autoriteiten.

8. Waarborgen van een goede toegankelijkheid van de leefomgeving

Ongeveer 2 miljoen mensen in Nederland hebben een matige of ernstige beperking. Een groot deel van deze groep behoort tot de senioren. Omdat iedereen mee moet kunnen doen aan de samenleving is een goede toegankelijkheid van de leefomgeving, waaronder woningen, gebouwen, openbaar vervoer en openbare ruimten, van nationaal belang. Een toegankelijke omgeving nodigt ook uit om meer activiteiten buitenshuis te doen, maakt het makkelijker om mensen te ontmoeten en bijvoorbeeld zelf boodschappen te kunnen doen.

Opgave
In de praktijk zijn er tal van belemmeringen bij het gebruik van openbare ruimten, gebouwen en het openbaar vervoer door senioren en minder validen. De opgave is het verbeteren van de toegankelijkheid van gebouwen, het openbaar vervoer en de openbare ruimte (ook voor nood- en hulpdiensten) en het zorgen voor de beschikbaarheid van voldoende geschikte woningen en woonvormen voor mensen met een beperking.

Rijksrol
De rol van het Rijk is om te zorgen voor het nakomen van de verplichtingen die voortkomen uit het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een beperking. Het Rijk heeft dit verdrag op 14 juli 2016 geratificeerd. De uitvoering van het VN-verdrag is opgenomen in het regeerakkoord 2017-2021 ‘Vertrouwen in de toekomst’.

9. Zorg dragen voor nationale veiligheid en ruimte bieden voor militaire activiteiten

Veiligheid is een basisvoorwaarde voor een welvarend Nederland. Onze krijgsmacht is er om Nederland te beschermen. Nederland is een knooppunt van mensen, goederen en data. Voor de nationale veiligheid is de weerbaarheid van de samenleving van belang en moeten de vitale infrastructuur en de digitale veiligheid van ons land beschermd zijn. Defensie levert onmisbare bijdragen aan de veiligheid van onze vliegvelden, havens en andere vitale infrastructuur. Deze bijdragen komen voort uit de drie hoofdtaken van Defensie op basis van de Grondwet:

- bescherming van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied;
- bescherming en bevordering van de internationale rechtsorde en stabiliteit;
- ondersteuning van civiele autoriteiten bij rechtshandhaving, rampenbestrijding en humanitaire hulp, zowel nationaal als internationaal.

Opgave
Om zijn operationele taken te kunnen uitvoeren, heeft Defensie voldoende gebruiksruimte nodig om te oefenen en op te leiden. De krijgsmacht wordt uitgebreid en gemoderniseerd. Deze ontwikkeling leidt potentieel tot een grotere aanspraak op de omgeving. De voorziene groei van defensieactiviteiten moet worden opgevangen. Het verkeers- en vervoerssysteem moet zo worden ingericht en ontworpen dat

de kans op schade door moedwillige verstoring en misbruik van vitale infrastructuur en transportketens in alle modaliteiten beperkt is en de voorbereiding op resterende risico's voldoende is.

Rijksrol
Het Rijk is (volgens art. 2.19 van de Omgevingswet) verantwoordelijk voor het behoeden van de werking en de staat van de infrastructuur en andere voorzieningen, voor nationale veiligheid en defensie tegen nadelige gevolgen van activiteiten op of rond die infrastructuur of andere voorzieningen (resultaatverantwoordelijkheid). Het Rijk toetst de kwetsbaarheid van de belangrijkste knooppunten. Het Rijk en decentrale overheden hebben oog voor moedwillige verstoring en bevorderen zo veel mogelijk dat beheerders van infrastructuur ten behoeve van de continuïteit van de dienstverlening de gevolgen van moedwillige verstoring verkennen en waar relevant actie ondernemen.

10. Beperken van klimaatverandering

In het akkoord van Parijs is afgesproken de mondiale klimaatverandering te beperken tot ruim onder de 2 graden temperatuurstijging ten opzichte van pre-industrieel niveau en te streven naar 1,5 graad, om de risico's en gevolgen van klimaatverandering significant te beperken. Ook is afgesproken om zo snel mogelijk een mondiale piek in de emissies te bereiken en daarna afname van emissies. Het doel is in de tweede helft van de eeuw een balans tussen antropogene emissies en vastlegging van broeikasgassen te realiseren. Nederland heeft zich hieraan gecommitteerd. Het is van nationaal belang om de internationaal afgesproken doelen te halen en de in de Klimaatwet vastgelegde bijdragen aan het tegengaan van klimaatverandering te leveren.

Opgave
De doelstelling is vertaald in de opgave de uitstoot van broeikasgassen ten opzichte van 1990 te reduceren met tenminste 49 procent in 2030 en met 95 procent in 2050.

Rijksrol
De rol van het Rijk is de voorwaarden te scheppen waardoor maatschappelijke actoren de emissie van broeikasgassen beperken en de vastlegging van CO_2 vergroten. Dit geldt tevens voor de activiteiten en bezittingen van het Rijk zelf.

11. Realiseren van een betrouwbare, betaalbare en veilige energievoorziening, die in 2050 CO_2-arm is, en de daarvoor benodigde hoofdinfrastructuur

Vitale functies in de maatschappij zijn afhankelijk van een betrouwbare toelevering en uitwisseling van energie. Voor iedereen moet deze energie betaalbaar zijn. Energie moet veilig worden opgewekt, gewonnen, getransporteerd, opgeslagen en gebruikt. Om de afgesproken doelen uit het Klimaatakkoord van Parijs[14] te halen en 95 procent minder uitstoot van broeikasgassen te realiseren in 2050 (ten opzichte van 1990), is een transitie naar een CO_2-arme energievoorziening noodzakelijk. Daarnaast is de energietransitie ook in geopolitiek opzicht van belang en draagt, afhankelijk van de alternatieve energiebron, bij aan een gezondere leefomgeving. We moeten energie besparen en onze energievoorziening verduurzamen, zodat we de uitstoot van broeikasgassen kunnen terugbrengen.
Het landelijke en Europese transportnetwerk van elektriciteit zal zich verder ontwikkelen om de energietransitie te kunnen faciliteren. Hoogspanningsverbindingen van 110 kV en hoger behoren tot het landelijk hoogspanningsnet. Tegelijk vormt conventionele energie de komende decennia nog steeds een belangrijk onderdeel van ons energiesysteem. Ook de ruimtelijke ordening van de ondergrond is daarbij belangrijk voor conventionele (winning, opslag en transport van olie- en aardgas) en nieuwe energiedragers (bodemenergie zoals geothermie (waaronder warmtekoudeopslag) en transport en opslag van CO_2 en waterstof). De hoofdinfrastructuur voor opwekking, winning, conversie, opslag en transport van energie is onderdeel van dit nationale belang.

Opgave
Een CO_2-arm energiesysteem vergt meer ruimte dan een fossiel systeem en vraagt ingrijpende aanpassingen in onder meer het warmte- en elektriciteitssysteem, zowel boven- als ondergronds. Dit zet de robuustheid van het energienetwerk onder druk. Het koppelen van vraag en aanbod is hierbij een

aandachtspunt. De opgave is dan ook het waarborgen van een betrouwbare, betaalbare en veilige energievoorziening, het vervangen van fossiele energiebronnen door duurzame bronnen (inclusief besparing), de aanpassing van de netwerken voor warmte, gas en elektriciteit en het inpassen en zoveel mogelijk beperken van de ruimtebehoefte voor opwekking, conversie, opslag en transport van energie. Hierbij zal oog moeten zijn voor (digitale) beveiliging tegen ongewenste invloeden van buitenaf.

Rijksrol
De rol van het Rijk is tweeledig. Ten eerste gaat het om de voorwaarden te scheppen waaronder winning, opwekking, transport, conversie, opslag en gebruik van energie, alsmede het afvangen en opslaan van CO_2, betrouwbaar, betaalbaar en veilig kunnen plaatsvinden. Ten tweede om het tot stand brengen van de energietransitie zeker te stellen. Dit geldt zowel op land als op zee, en heeft betrekking op de bovengrond en op de ondergrond. Het Rijk werkt hierbij nauw samen met de decentrale overheden, maatschappelijke organisaties en andere betrokkenen. Dit komt onder meer tot uitdrukking in het nationale Klimaatakkoord[23]. De rol van het Rijk uit zich onder meer in het vastleggen van doelstellingen voor de reductie van broeikasgassen en het stellen van voorwaarden en aanwijzen van gebieden voor energie-activiteiten, na afweging met andere belangen.

12. Waarborgen van de hoofdinfrastructuur voor transport van stoffen via (buis)leidingen
Het netwerk van buisleidingen voor het vervoer van (gevaarlijke) stoffen, waaronder ook de gasinfrastructuur, is van economisch en maatschappelijk belang voor Nederland op Europese schaal.

Opgave
Als gevolg van ontwikkelingen in, en verduurzaming van, de economie en de maatschappij zullen er veranderingen optreden in de door buisleidingen vervoerde stoffen. De opgave is voldoende ruimte te reserveren voor het in stand houden en ontwikkelen van een robuust, efficiënt, betrouwbaar en veilig hoofdnetwerk van buisleidingen voor het transport van gevaarlijke stoffen. Waarbij de opgave tevens is dat dit netwerk zo is ingericht dat het slechts tot verwaarloosbare risico's voor mens en milieu leidt.

Rijksrol
Het netwerk van buisleidingen voor het vervoer van (gevaarlijke) stoffen is van economisch belang voor Nederland op Europese schaal. Het Rijk wil de aanleg van deze buisleidingen op land en zee ruimtelijk mogelijk maken, belemmeringen voorkomen en zorgen voor een goede aansluiting op het internationale netwerk. Gezien de (inter)nationale schaal en het belang van een ononderbroken netwerk, is dit een taak van het Rijk.

13. Realiseren van een toekomstbestendige, circulaire economie
Om onze economie toekomstbestendig te houden en te verduurzamen, is het van nationaal belang dat de transitie naar een circulaire economie plaatsvindt. Een circulaire economie is gericht op het langer in de productieketen houden van grondstoffen, waaronder bouwgrondstoffen. Duurzame winning van (bouw)grondstoffen is onderdeel van dit nationaal belang. Het doel is optimaal gebruik en hergebruik van grondstoffen, met de hoogste waarde voor de economie en de minste schade voor het milieu. Naast het tegengaan van bedreigingen biedt een circulaire economie ook mogelijkheden voor economische vernieuwing. Zo zijn er kansen voor bedrijven: nieuwe (internationale) markten, meer samenwerking in productketens en minder grondstoffengebruik en dus kostenbesparing.

Opgave
Bevolkingsgroei, welvaarts- en technologische ontwikkeling leiden tot een groeiende vraag naar voorraden en diensten die de natuur ons kan leveren. Die voorraden raken steeds verder uitgeput. Denk bijvoorbeeld aan de afnemende beschikbaarheid van fossiele brandstoffen, mineralen en andere grondstoffen. Ook de winning van bouwgrondstoffen als zand, grind en klei loopt in een aantal gevallen tegen grenzen aan. De opgave is onze economie te transformeren naar een economisch systeem dat gebaseerd is op het minimaliseren van abiotisch grondstofgebruik, zoals mergel, zilverzand, aardolie of antimoon. We zetten in op hergebruik van producten, onderdelen van producten en (hoogwaardige) grondstoffen, en het vervangen van abiotische grondstoffen door hernieuwbare grondstoffen.
We verduurzamen de nog noodzakelijke winning van (bouw)grondstoffen. Een voorwaarde voor een circulaire economie is dus een ecologisch stabiel systeem met voldoende biodiversiteit.

Rijksrol
De rol van het Rijk is kaders te stellen, zodat een gelijk speelveld ontstaat voor bedrijven om dit waar te maken, en experimenteerruimte voor technologische innovaties. Tevens is de rol van het Rijk de voorwaarden te scheppen waaronder de winning van delfstoffen, betrouwbaar, betaalbaar, ecologisch haalbaar en veilig kan plaatsvinden. Het gaat om die delfstoffen, die passen binnen de circulaire economie. Het Rijk is resultaatverantwoordelijk voor de ruimtelijke inrichting van de Noordzee.

14. Waarborgen van de waterveiligheid en de klimaatbestendigheid (inclusief vitale infrastructuur voor water en mobiliteit)

Dit nationaal belang kent de volgende elementen:

Waterveiligheid
Het is van nationaal belang om de waterveiligheid te waarborgen. De veiligheid komt tot stand door inzet op de drie lagen van meerlaagsveiligheid: inzet op het voorkomen van een overstroming door sterke dijken, dammen en duinen (preventie) én het beperken van de gevolgen van een overstroming via waterrobuuste ruimtelijke inrichting en crisisbeheersing (evacuatie, rampenplannen). Bij het realiseren van waterveiligheid staat preventie voorop, door primaire keringen, waaronder duinen en stormvloedkeringen, te onderhouden en te versterken, rivierverruimende maatregelen te nemen en zandsuppleties in het kustfundament uit te voeren. Het is van nationaal belang dat er voldoende ruimte is voor zandwinning voor de kust- en waterveiligheid (inclusief de toekomstige versterking van waterkeringen.
Het is tevens van nationaal belang dat er in de omgeving van waterkeringen voldoende ruimte is om toekomstige versterkingen van waterkeringen mogelijk te maken. Het beleid is erop gericht dat in 2050 voor iedereen achter een primaire kering de kans op overlijden door een overstroming gelijk aan of kleiner is dan 1:100.000 per jaar. Extra bescherming wordt geboden op plaatsen waar kans is op grote groepen slachtoffers en/of grote economische schade en/of ernstige schade door uitval van vitale en kwetsbare infrastructuur van nationaal belang.

Opgave
In Nederland kunnen een snellere zeespiegelstijging, hogere rivierafvoeren, intensivering van neerslagpieken en grotere kans op extreme warme en droge periodes extra risico's opleveren voor de waterveiligheid, mede met het oog op mogelijke ontwikkelingen na 2050. De bodemdaling in Nederland vergroot dit risico. De opgave bestaat uit:
- Het onderhouden, versterken en het reserveren van voldoende ruimte voor primaire keringen, duinen, het kustfundament en stormvloedkeringen om overstromingen te voorkomen. Het streven is dat in 2050 alle primaire keringen aan de nieuwe normen voldoen;
- Het reserveren van voldoende ruimte voor zandwinning voor het behoud van het kustfundament en waterveiligheid;
- Het behouden en reserveren van voldoende ruimte voor de rivier en rivierverruimende maatregelen;
- Het beperken van de gevolgen van overstromingen via een slimme ruimtelijke inrichting en goede rampenbeheersing.

Rijksrol
Het Rijk is systeemverantwoordelijk voor waterveiligheid, kader- en normstellend voor het voorkomen van overstromingen en voor crisisbeheersing. Met de waterschappen werkt het Rijk in het Hoogwaterbeschermingsprogramma[25] aan de versterking van primaire keringen.

Klimaatbestendigheid en waterrobuustheid
De beperking van CO_2-uitstoot zal niet alle klimaatverandering voorkomen. Door klimaatverandering neemt de kans op wateroverlast, hitte, droogte en overstromingen toe. Dat levert risico's op voor onze economie, gezondheid en veiligheid die ontstaan door zeespiegelstijging en toenemende neerslag-intensiteit en periodes van droogte als gevolg van klimaatverandering. Ook levert het risico's op voor een veerkrachtige biodiversiteit. Het proces van bodemdaling heeft bovendien ook nog invloed op (de kosten voor) het peilbeheer en het cultureel erfgoed in de bodem.

Het is van nationaal belang dat Nederland zich aanpast aan deze veranderingen, ook met het oog op de periode na 2050. Hoewel het tempo met onzekerheid omgeven is, zetten klimaatverandering en zeespiegelstijging ook na 2050 door. Als we niets doen dan is het gevolg een grotere kans op overstromingen, wateroverlast, hittestress en droogte. Een klimaatbestendig Nederland is ingericht op deze gevolgen van klimaatverandering, inclusief zeespiegelstijging en bodemdaling. In veel gevallen zal klimaatadaptatie invloed hebben op het ruimtegebruik van andere functies en opgaven.

Opgave
De opgave is onze leefomgeving aan te passen aan de gevolgen van klimaatverandering en te zorgen dat Nederland in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht, mede met het oog op verwachte ontwikkelingen na 2050. Onderdeel is de opvang van extreme regenval en hitte in verstedelijkt gebied.

Rijksrol
Het Rijk heeft de resultaatverantwoordelijkheid voor het klimaatbestendig maken van de eigen gebouwen en infrastructuur, zoals de rijkswegen en voor de nationale vitale en kwetsbare functies. In het Deltaplan ruimtelijke adaptatie[26] en met (het uitvoeringsprogramma van) de Nationale Klimaatadaptatie Strategie[27] en het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie[28] hebben Rijk en medeoverheden afspraken gemaakt over de wijze waarop de doelstellingen worden gerealiseerd. Veelal zijn medeoverheden en private partijen degenen die maatregelen in de praktijk brengen. Het Rijk stimuleert dat met financiële middelen en kennisontwikkeling.

15. Waarborgen van een goede waterkwaliteit, duurzame drinkwatervoorziening en voldoende beschikbaarheid van zoetwater

Het is van nationaal belang dat voldoende zoetwater van goede kwaliteit (in de vorm van oppervlakte- en grondwater) beschikbaar is voor maatschappelijke en economische functies (drinkwater, landbouw en verwerking en industriële processen, scheepvaart, natuur, en dergelijke), ook op lange termijn. Cruciale gebruiksfuncties worden in perioden van watertekort beschermd volgens de wettelijk vastgelegde verdringingsreeks. In perioden van overschot is het van groot belang om – zonder daarbij overlast te veroorzaken – water zo lang mogelijk vast te houden en grondwatervoorraden aan te vullen. Naast voldoende (grond)water is het van nationaal belang dat we in Nederland een goede waterkwaliteit (oppervlakte- en grondwater) behouden en realiseren. Een goede waterkwaliteit is nodig om het water te kunnen inzetten voor verschillende gebruiksfuncties, inclusief de ontwikkeling van natuur en

[25] Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP), zie www.hoogwaterbeschermingsprogramma.nl
[26] Deltacommissaris, *Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie 2018*, Den Haag 2017, zie https://ruimtelijkeadaptatie.nl/overheden/deltaplan-ra/
[27] Ministerie van Infrastructuur en Milieu, *Nationale Klimaatadaptatie Strategie (NAS) 2016*, Den Haag 2016, zie https://ruimtelijkeadaptatie.nl/overheden/nas/
[28] Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, *Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Unie van Waterschappen & Interprovinciaal Overleg, Bestuursakkoord Klimaatadaptatie*, Den Haag 2018.

biodiversiteit. Europese richtlijnen (zoals de KRW[29], KRM[30] en Natura 2000) dragen hier in belangrijke mate aan bij. Drinkwater is een eerste levensbehoefte en een duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening is dan ook van nationaal belang. Behalve de beschikbaarheid van voldoende zoetwater en de kwaliteit van de drinkwaterbronnen moet ook de kwaliteit en leveringszekerheid van het drinkwater zelf worden gewaarborgd.

Opgave
De natuurlijke beschikbaarheid van voldoende water neemt op de lange termijn af, waardoor meer zoetwatertekorten kunnen ontstaan. De droge zomers van 2018 en 2019 en het droge voorjaar van 2020 laten zien wat dit kan betekenen. Tevens neemt de watervraag vanuit gebruikers zoals de landbouw en de natuur op veel plaatsen toe. Naar verwachting zal zich tot 2050 ook een sterke groei van de drinkwatervraag voordoen. Het overkoepelende doel is dat Nederland in 2050 weerbaar is tegen zoetwatertekorten. De opgave bestaat uit bevorderen van de waterbeschikbaarheid. Dat gebeurt door het in stand houden en bevorderen van een gezond en evenwichtig (grond-)watersysteem, door cruciale gebruiksfuncties te beschermen en het beschikbare water effectief en zuinig te gebruiken. Daarnaast gaat het om bescherming van de huidige drinkwaterbronnen en het aanwijzen van aanvullende strategische voorraden en nationale grondwaterreserves om ook op de lange termijn aan de vraag naar drinkwater te voldoen. De opgave is dat in 2027 voldoende maatregelen zijn genomen om de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) te behalen. De doelen uit de KRW voor de chemische waterkwaliteit en voor biologische parameters, zoals waterplanten en vissen, zullen in 2027 waarschijnlijk nog niet overal worden gehaald. De maatregelen die komende jaren in het kader van de Programmatische Aanpak Grote Wateren worden uitgewerkt en uitgevoerd, zijn gericht op het verbeteren van de (ecologische) waterkwaliteit en natuur in en om de grote wateren. Daarmee wordt bijgedragen aan het alsnog behalen van de doelen op iets langere termijn. Ontwatering en droogtegevoeligheid van slappe bodems leidt tot verdere bodemdaling en waterkwaliteitsproblemen. Om die reden is ook voor dit nationaal belang verminderen van de bodemdaling een opgave.

Rijksrol
Het Rijk is systeemverantwoordelijk voor de drinkwater- en zoetwatervoorziening en de waterkwaliteit. Alle bestuurslagen hebben daarbinnen de verantwoordelijkheid voor het realiseren van hun eigen taken. Het Rijk stimuleert met financiële middelen en kennisontwikkeling. Daarnaast heeft het Rijk de resultaatverantwoordelijkheid voor het eigen hoofdwatersysteem, dat door Rijkswaterstaat wordt beheerd.

16. Waarborgen en versterken van een aantrekkelijk ruimtelijk-economisch vestigingsklimaat

Een concurrerende, duurzame en circulaire economie in heel Nederland is de basis van de welvaart van Nederland, nu en in de toekomst. Nederland behoort tot de mondiale top van de meest dynamische en concurrerende kenniseconomieën in de wereld en wil koploper zijn in de ontwikkeling, toepassing en export van slimme en duurzame producten, technologieën en diensten. Hiermee kan Nederland zijn plek in de top vijf van meest concurrerende economieën ter wereld versterken en gidsland worden voor een duurzame en circulaire economie. Door de ontwikkeling van nieuwe (sleutel)technologieën en digitalisering in productieprocessen krijgt de industrie in Nederland een nieuwe impuls. Dit vereist een uitstekend (inter)nationaal ruimtelijk-economisch netwerk en vestigingsklimaat met ruimte voor ondernemen, innovatie, experimenten en kennisontwikkeling. De instandhouding van de grootschalige onderzoeksinfrastructuur is niet alleen van groot belang voor innovatie en vestigingsklimaat, maar ook voor de internationale positie van Nederland in de wetenschap. Onderdeel van een excellent vestigingsklimaat is een op de vraag aansluitend aanbod van ruimte, inclusief aspecten in de fysieke leefomgeving zoals digitale connectiviteit en veiligheid, bedrijfslocaties, bereikbaarheid en kwaliteit van leefomgeving en natuur. Dit moet gecombineerd worden met een internationaal onderscheidende aantrekkelijke, veilige

[29] Rijksoverheid, Kaderrichtlijn Water (KRW), zie https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/wetgeving-beleid/kaderrichtlijn-water/Rijksoverheid
[30] Rijksoverheid, *Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM)*, zie https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/wetgeving-beleid/kaderrichtlijn-water/

en gezonde leefomgeving. Nationale parken, cultuur en cultureel erfgoed kunnen hier een belangrijke bijdrage aan leveren.

Opgave
In een globaliserende wereld is geen enkel land verzekerd van zijn concurrentiepositie. Nederland heeft een goede uitgangspositie. De opgave blijft te zorgen voor een excellent vestigingsklimaat met optimale (internationale) bereikbaarheid, een aantrekkelijke, groene, veilige en gezonde leefomgeving en een op de vraag afgestemd aanbod van ruimte voor bedrijvigheid, waarbij overschotten en tekorten voorkomen worden. Het omgevingsbeleid faciliteert daarbij een duurzame groei van 2 procent van het bruto binnenlands product (bbp) per jaar en handhaving in de top vijf van meest concurrerende economieën van de wereld. Nederland wil in verschillende vakgebieden (onder andere radio-astronomie) tot de wereldtop blijven behoren. De opgave in deze is om essentiële grootschalige wetenschappelijke infrastructuur, die voor haar functioneren afhankelijk is van een storingsvrije omgeving, te beschermen door een storingsvrije omgeving te waarborgen.

Rijksrol
De rol van het Rijk in dit belang is om de randvoorwaarden in de leefomgeving te creëren die ervoor zorgen dat het ruimtelijk-economische vestigingsklimaat aantrekkelijk is en blijft. Daarbij hoort ook het stimuleren van clustervorming en samenwerking tussen bedrijven, kennisinstituten, fieldlabs, startups en onderwijsinstellingen, zoals wordt aangegeven in het topsectoren- en innovatiebeleid. Dit is een sterke stimulans voor de ontwikkeling en toepassing van nieuwe technologieën en de groei van nieuwe bedrijvigheid. Het Rijk streeft naar een kwalitatief hoogwaardig wetenschapssysteem met goed presterende instellingen en investeert in de nationale onderzoeksinfrastructuur. Daarnaast is zijn rol de randvoorwaarden in de leefomgeving voor de instandhouding van de onderzoeksinfrastructuur te waarborgen.

17. Realiseren en behouden van een kwalitatief hoogwaardige digitale connectiviteit
Een goede digitale infrastructuur biedt mogelijkheden om te digitaliseren en te innoveren en zorgt zo voor een gunstig ondernemings- en vestigingsklimaat en een hoger welzijn. Het is van nationaal belang dat ook in de toekomst sprake blijft van voldoende beschikbare, betrouwbare en snelle netwerken. De betrouwbaarheid, efficiëntie, betaalbaarheid en veiligheid van deze netwerken voor heel Nederland (ook in het landelijk gebied) moeten worden gewaarborgd.

Opgave
Hedendaagse netwerken zijn zonder investeringen niet afdoende om het internetverkeer van de nieuwe economie op te vangen. Nederland moet digitale koploper in Europa zijn. Daarbij is het de opgave dat onze digitale netwerken en ons digitale vestigingsklimaat tot de beste van Europa behoren.

Rijksrol
De rol van het Rijk in dit belang is de randvoorwaarden te bieden die het realiseren van hoogwaardige digitale connectiviteit mogelijk maken en om de betrouwbaarheid, efficiëntie, betaalbaarheid en veiligheid van deze netwerken te garanderen. Hierbij dient oog te zijn voor de beveiliging van netwerken en datacenters (zowel digitaal als fysiek).

18. Ontwikkelen van een duurzame voedsel- en agroproductie
Het is van nationaal belang dat de land- en tuinbouw als grootste gebruiker van het landelijk gebied de omslag kan maken naar een kringlooplandbouw[31] waarbij landbouw en biodiversiteit elkaar versterken. Zo kan de Nederlandse land- en tuinbouw op duurzame wijze kwalitatief hoogwaardige producten leveren, dat wil zeggen voedsel en andere agroproducten, waaronder grondstoffen zoals biomassa voor de circulaire economie. Dit in evenwicht met een toekomstbestendig verdienpotentieel voor de sector. Een draagkrachtige bodem en goed functionerend bodem-watersysteem is voor kringlooplandbouw van

[31] Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, *Realisatieplan Visie LNV: Op weg met nieuw perspectief*. Den Haag, 2019. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2019/06/17/realisatieplan-visie-lnv-op-weg-met-nieuw-perspectief

groot belang, ook met het oog op verminderen van bodemdaling. Als beheerder en gebruiker van het landelijk gebied zal de land- en tuinbouwsector reëel bijdragen aan de kwaliteit van de leefomgeving, en ecosysteemdiensten leveren die in belangrijke mate bijdragen aan het realiseren van diverse nationale opgaven. Een gezond en goed functionerend bodem-watersysteem is daarbij uitgangspunt. Dit betekent dat de veehouderij op regionale schaal meer grondgebonden wordt, de land- en tuinbouw op zodanige wijze gaat werken dat de bodem- en waterkwaliteit (door nagenoeg geen emissies naar het milieu) in goede toestand zijn, en de biodiversiteit in het agrarisch areaal en in natuurgebieden nabij landbouwgronden wordt versterkt. In gebieden waar de druk vanuit de landbouw op de omgeving (natuur, landschap, volksgezondheid, drinkwatervoorziening) te hoog is, wordt deze druk door gerichte inzet verminderd. Voorbeelden zijn de saneringsregeling voor de varkenshouderij, de investeringen in brongerichte verduurzaming van stallen of de bestuursovereenkomst Grondwaterbeschermingsgebieden om uitspoeling van nitraat in specifieke grondwaterbeschermingsgebieden terug de dringen.

Opgave
De opgave is het mogelijk maken en realiseren van de transitie naar kringlooplandbouw. Specifiek in het veenweidegebied spelen drie majeure problemen: **a.** Uitstoot CO_2-equivalenten, **b.** Toekomstperspectief voor landbouw, natuur en landschap **c.** Bodemdaling. Deze problemen in samenhang aanpakken (in samenloop met het Klimaatakkoord) is onderdeel van de opgave.

Rijksrol
De rol van het Rijk in dit belang is de omslag naar een duurzame voedselproductie mogelijk te maken. Een regionale aanpak zal vaak uitgangspunt zijn voor de concrete invulling. De opgaven van het Rijk zijn dan ook niet los te zien van de inzet van medeoverheden en maatschappelijke actoren om de gemeenschappelijke opgaven in het landelijk gebied te realiseren.

19. Behouden en versterken van cultureel erfgoed en landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten van (inter)nationaal belang

Het is van nationaal belang de kernkwaliteiten van stad en land te waarborgen. Dit uit zich in bescherming van waardevolle, open en kwetsbare landschappen en bebouwde gebieden, uitgaand van hun kernkwaliteiten. Bij (stedelijke) groei, verdichting, transformatie of krimp moet rekening worden gehouden met unieke landschappelijke structuren en objecten, cultuurlandschappen (of onderdelen daarvan), archeologische monumenten, gebouwde of aangelegde monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en (genomineerde) werelderfgoederen en wederopbouwgebieden van nationaal belang.
Die kernkwaliteiten kunnen ook benut worden bij ruimtelijke opgaven en transformaties, bijvoorbeeld met de inzet van ruimtelijk ontwerp. Nationale parken kunnen een bijdrage leveren aan grote ruimtelijke opgaven mits de bescherming van de unieke waarden in deze gebieden is gewaarborgd. Dit draagt bij aan een aantrekkelijke leefomgeving met een goed vestigingsklimaat. Voor een hoogwaardige kenniseconomie als de onze, is de bereikbaarheid en aantrekkelijkheid van het omringende landschap van groot belang in de concurrentie met andere Europese metropolen zoals Londen en Parijs.[32]

Opgave
De voor Nederland kenmerkende landschappen verliezen langzaamaan identiteit als gevolg van gestage erosie van kenmerkende landschapselementen. De druk op het landschap neemt onder meer toe door ‘verloodsing’ als gevolg van groei van de economie en het transport, leegstand van agrarische bebouwing, bodemdaling en schaalvergroting van de landbouw. De opgave is cultureel erfgoed en (inter)nationale unieke landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten te ontwikkelen, te behouden, te versterken en te benutten bij gebiedsontwikkeling en transformatie. Zo werken we aan een herkenbare leefomgeving met karakter.

Rijksrol
Op grond van het Europees Landschapsverdrag heeft het Rijk systeemverantwoordelijkheid voor landschap. Het geeft uitvoering aan dit nationaal belang samen met de provincies, die ook verantwoordelijk zijn. De rol van het Rijk in dit belang is de (wettelijke) randvoorwaarden te creëren om cultureel erfgoed en

[32] Vereniging Deltametropool, *Blind Spot, metropolitan landscape in the battle for talent*, Amsterdam 2016.

landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten voor de lange termijn in stand te houden. Het Rijk ondersteunt medeoverheden en maatschappelijke partijen en zal invulling geven aan dit belang bij zijn eigen activiteiten en bezit. Het Rijk is resultaatverantwoordelijk voor de grote wateren en cultureel erfgoed in de Noordzee. Het Rijk is medeverantwoordelijk voor het beschermen van waardevolle landschappen, zoals het Groene Hart, de Waddenzee, de Veluwe, werelderfgoedgebieden en de nationale parken. Dit vraagt van alle actoren, zowel overheden, maatschappelijke partijen als burgers, om de veranderingen in het landschap met zorg voor de kwaliteit van dat landschap vorm te geven en te monitoren.

De zorg voor het behoud van cultureel erfgoed en van werelderfgoed is het werkterrein van alle overheden. Daarbij gelden de verplichtingen die voortvloeien uit het verdrag van Granada[33], het verdrag van Valletta[34], het Europees landschapsverdrag[35] en het Werelderfgoedverdrag[36]. Het Rijk is verantwoordelijk voor een goed functionerend (wettelijk) systeem voor erfgoed en leefomgeving.

20. Verbeteren en beschermen van natuur en biodiversiteit

Behoud en herstel van natuur en biodiversiteit in Nederland dragen in belangrijke mate bij aan de kwaliteit van de leefomgeving. Het is van nationaal belang dat inspanning wordt geleverd om de Europese (instandhoudings)doelstellingen te realiseren waartoe Nederland verplicht is. Daarbij stuurt Nederland waar mogelijk op natuurlijke processen om zo de instandhoudingsdoelen voor soorten en habitats beter te kunnen realiseren (zoals de Programmatische Aanpak Grote Wateren[37]). Naast instandhouding is biodiversiteitsherstel ook een rijksbrede opgave: biodiversiteitsverlies staat niet op zichzelf. In het recente rapport van het Intergouvernementele Platform voor Biodiversiteit en Ecosysteemdiensten (IPBES)[38] van mei 2019 wordt benadrukt dat gezonde ecologische processen bijdragen aan andere opgaven, zoals klimaat, gezondheid en welzijn. Biodiversiteit kan alleen hersteld worden door ook op samenhangende beleidsterreinen actief in te zetten op herstel, zoals natuurinclusieve landbouw en groen in de stad. Samen met partners wordt gewerkt aan deze opgaven in coalities zoals het Programma Biodiversiteit, het gezamenlijke Programma Natuur van Rijk en provincies en in het Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Het Deltaplan Biodiversiteitsherstel is een brede, maatschappelijke coalitie met de ambitie om biodiversiteitsverlies in Nederland om te buigen naar biodiversiteitsherstel. Partners bij het Deltaplan zijn onder meer boeren, terreinbeheerders, particulieren, diverse onderzoeksinstituten en overheden.

Biodiversiteit is van belang vanwege de intrinsieke waarde van de natuur en vanwege de betekenis van de natuur voor de samenleving. Deze betekenis voor de samenleving uit zich op vele manieren, zoals door schoon water en schone lucht, levering van voedsel, biomassa, mogelijkheden voor recreatie, ontspanning en beweging, creëren van verkoeling tijdens warme perioden en woongenot. Gebruiksfuncties worden bij voorkeur daar uitgevoerd waar ze passen bij de karakteristieken en het functioneren van het natuurlijke bodemwatersysteem. Er zijn dan minder ondersteunende technische maatregelen nodig, bijvoorbeeld op het gebied van bemesting, gewasbescherming of ontwatering die nadelige milieueffecten kunnen veroorzaken. Dit komt de biodiversiteit ten goede.

De urgentie op het gebied van natuur en biodiversiteit is groot. Ook in Nederland is de situatie verre van rooskleurig. Uit de meest recente rapportages aan de EU (VHR-evaluatie) en de VN (landenrapport CBD) blijkt dat Nederland de voor 2020 gestelde doelen niet gaat halen. De stikstofcrisis heeft de urgentie

[33] In 1994 is Nederland toegetreden tot het Verdrag van Granada, waarin staat dat de bescherming van het architectonische erfgoed een essentieel doel is van de ruimtelijke ordening: niet alleen bij de planologische uitwerking, maar ook het vormgeven aan ontwikkelingen.

[34] In 1992 werd in Valletta het Verdrag van Malta getekend, waarin de omgang met archeologisch erfgoed door de Europese Unie is geregeld.

[35] De lidstaten van de Raad van Europa hebben in 2000 het Europees Landschapsverdrag ondertekend.

[36] Het Werelderfgoedverdrag uit 1972 heeft als doel om erfgoed dat van unieke en universele waarde is voor de mensheid, beter te kunnen bewaren voor toekomstige generaties.

[37] Ministerie van Economische Zaken, *Natuurambitie Grote Wateren 2050 en verder*, Den Haag 2014.

[38] Intergovernmental science-policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, *Global assessment of biodiversity and ecosystem services*, Bonn 2019.

voor versterking van natuur en biodiversiteit nog verder vergroot. Reductie van stikstofdepositie en versterking van natuurwaarden zijn nodig voor het realiseren van de Europese instandhoudingsdoelen. Het realiseren van de instandhoudingsdoelen is noodzakelijk om ruimte te geven aan nieuwe bouw- en ontwikkelopgaven op Nederlands grondgebied. Het Rijk werkt aan een aanpak om de stikstofbelasting op Natura 2000-gebieden te verminderen. Dat is nodig om de doelen uit Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen binnen bereik te brengen. Dit gebeurt enerzijds door herstel en versterking van de natuur en biodiversiteit en anderzijds door het terugdringen van de stikstofuitstoot (bronmaatregelen).

Opgave

De opgave is het herstellen en versterken van de biodiversiteit zoals vastgelegd in de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn (VHR). Dat betekent dat op termijn de condities zodanig zijn dat alle beschermde soorten en habitats in goede staat kunnen voortbestaan en tussentijds niet verslechteren. Het VHR-doelbereik met het bestaande beleid komt uit op ongeveer 65 procent in 2027. Er rest dus nog een flinke beleidsopgave. In 2019 heeft het kabinet in een brief aan de Kamer[39] aangegeven dat voor 2050 gestreefd wordt naar 100 procent VHR-doelbereik en een halvering van de ecologische voetafdruk.

Onderdeel van de bestaande opgave is de realisatie van 80.000 ha extra natuurgebied tot en met 2027 (Natuurnetwerk Nederland), zoals afgesproken door het Rijk met de provincies in het kader van het Natuurpact[40].

De langjarige financiering voor versterking van natuur, die is toegekend in het kader van de Aanpak Stikstof[41], maken het mogelijk om de ambities van het Natuurpact te verhogen en verder bij te dragen aan het bereiken van de internationale doelstellingen. In het Programma Natuur maken Rijk en provincies afspraken over de besteding van deze extra middelen voor de komende tien jaar met een doorkijk naar 2050.

Naast het realiseren van meer natuurgebieden van een goede kwaliteit, is de opgave dat de natuurlijke hulpbronnen, ons natuurlijk kapitaal, op een duurzame manier worden benut en dat andere gebruikers niet langer afwentelen op de natuur, maar zelfs een bijdrage leveren aan natuur en biodiversiteit. Zo zal bij belangrijke ontwikkelingen als de veranderingen in de landbouw, de energietransitie en de uitbreiding van woongebieden en infrastructuur rekening worden gehouden met natuur (natuurinclusief ontwikkelen). In Nederland Natuurpositief (oktober 2019) is de gezamenlijke ambitie van de provincies en het ministerie van LNV op het gebied van natuur vastgelegd. Natuur wordt niet alleen binnen natuurgebieden versterkt, maar overal. In steden, op het platteland en in de grote wateren, in samenwerking met de provincies. Biodiversiteitsherstel is een integraal onderdeel van de verduurzamingsagenda's. Bij de uitwerking van de visie Landbouw, Natuur en Voedsel: Waardevol en Verbonden zal tevens een verband worden gelegd met het Deltaplan Biodiversiteitsherstel[42]. Om de doelen van de Kaderrichtlijn Water te behalen, moeten in 2027 voldoende maatregelen zijn genomen. In het kader van de Programmatische Aanpak Grote Wateren wordt geïnvesteerd in meer ruimte voor natuurlijke processen, aanleg van ontbrekende habitats, het verbinden van natuurgebieden en een goede ecologische waterkwaliteit in deze grote wateren. Daarmee ontstaat een stabiel en samenhangend ecologisch netwerk van grote wateren met omstandigheden voor een gunstige staat van instandhouding voor te beschermen soorten en habitats.

Rijksrol

In het Bestuursakkoord Natuur[43] en het Natuurpact is het natuurbeleid op land gedecentraliseerd, zoals ook is vastgelegd in de Wet Natuurbescherming (2017 van kracht). Het Rijk blijft resultaatverantwoordelijk voor de invoering van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn en afspraken in internationaal verband, zoals de verdragen van Bern en Bonn, het verdrag inzake de biologische diversiteit en andere verdragen en verordeningen. Het Rijk biedt de wettelijke kaders met instrumenten

[39] TK 26407, nr. 130.
[40] Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, *Natuurpact ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland,* Den Haag 2013. TK 33576, nr. 6.
[41] TK 35334, nr. 82.
[42] TK 26407, nr. 114.
[43] TK 30825, nr 185.

en normen voor natuurbescherming en voert regie als dat nodig is, zoals bij de afspraken in het Natuurpact en de aanpak stikstof. Met het wettelijk instrumentarium uit de huidige Wet natuurbescherming en straks de Omgevingswet wordt bereikt dat nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen plaatsvinden binnen de Europese kaders van de VHR en een minimum beschermingsniveau gewaarborgd is.

Het Rijk heeft een rol bij kennisontwikkeling, monitoring en evaluatie. Het Rijk is verantwoordelijk voor de aanwijzing van Natura 2000-gebieden en de vergunningverlening op grond van de Wet natuurbescherming (per 1 januari 2022 Omgevingswet) als het gaat om activiteiten van nationaal belang (zoals aanleg van hoofdwegen, hoofdspoorwegen, luchthavens, militaire terreinen). De provincies zijn bevoegd gezag voor de overige vergunningverlening op grond van de Wet Natuurbescherming (per 1 januari 2022 Omgevingswet).

Het Rijk is resultaatverantwoordelijk voor het realiseren van de biodiversiteitsdoelstellingen van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie-doelen (KRM) en voor het nemen van de daarvoor noodzakelijke maatregelen. Het Rijk en de provincies zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de uitvoering van het natuurbeleid voor de grote wateren. Het Rijk is resultaatverantwoordelijk voor generiek beleid voor de realisatie van de Kaderrichtlijn Water-doelen voor grond- en oppervlaktewater in het algemeen en voor specifieke inrichtings- en beheermaatregelen in het hoofdwatersysteem.

Omdat gemeenten de primaire verantwoordelijkheid hebben voor kwaliteit van de leefomgeving, waarvan natuur en landschap integraal onderdeel uitmaken, spelen zij een cruciale rol in bescherming van de natuurdoelen via hun omgevingsplannen en andere instrumenten.

21. Ontwikkelen van een duurzame visserij

Het is van nationaal belang dat de visserij bij afnemend ruimtebeslag de omslag kan maken naar een verdere verduurzaming en het tegengaan van verspilling.

Opgave

De opgave is een economisch en ecologisch duurzame toekomst voor de visserij te realiseren. Dat betekent het mogelijk maken en realiseren van de transitie naar een selectievere visserij met minder bodemberoering, minder uitstoot en minder afval. Dit in evenwicht met een toekomstbestendig verdienpotentieel voor de sector.

Met name de zuidelijke Noordzee kent hoge visserijopbrengsten. De ruimtedruk neemt hier sterk toe, vooral als gevolg van de uitbreiding van windparken. Daarnaast hebben het pulsverbod en mogelijk ook de Brexit grote gevolgen voor de visserijsector. De opgave is dan ook om bij het realiseren van een duurzame toekomst voor de visserij ook deze ontwikkelingen te betrekken.

Tevens speelt bij visserij de vraag of en hoe functies gecombineerd kunnen worden. Is het bijvoorbeeld mogelijk om windparken te combineren met vormen van (sport)visserij en aquacultuur (kweek van zeewier, schaal- en schelpdieren en algen) of passieve visserij? En waar zijn er mogelijkheden voor aquacultuur zodat er productie mogelijk is van exclusieve en/of streekproducten?

Verduurzaming van de visserijsector zet niet alleen in op gezonde visbestanden en het beperken van bodemberoering en broeikasuitstoot, maar ook op zaken als het beperken van het verlies van materiaal in de vorm van bijvoorbeeld netten of lood.

Rijksrol

De rol van het Rijk in dit belang is de omslag naar een duurzame en toekomstbestendige visserij mogelijk te maken en de daarvoor benodigde voorwaarden te scheppen. Daarbij is het belangrijk dat het Rijk alert is op het bevorderen van het zo goed mogelijk combineren van de visserij met andere maatschappelijke opgaven.

3.3 Nationale Hoofdstuctuur Leefomgeving

Toelichting bij de kaarten Nationale Hoofdstructuur Leefomgeving op land en zee

De kaarten van de Nationale Hoofdstructuur Leefomgeving laten zien wat de op nationaal niveau structurerende elementen zijn waarvoor het Rijk verantwoording draagt (systeem- of resultaat-verantwoordelijk), Met andere woorden op welke elementen de keuzes in de NOVI zich richten.
Op de kaarten van de Nationale Hoofdstructuur Leefomgeving staan selecties uit alle ruimtelijke elementen van de nationale belangen. Alleen die elementen zijn opgenomen die op nationale schaal ruimtelijk structurerend zijn. De kaart beschrijft de situatie nu, de keuzes uit hoofdstuk 4 zijn nog niet opgenomen.

In de Toelichting is per nationaal belang in beeld gebracht, waarvoor het Rijk verantwoordelijk is, wat de opgave en wat de huidige situatie is.

Nationale Hoofdstructuur Leefomgeving (land)

Hoofdstructuur voor transport van personen, goederen en energie
- Hoofdspoorwegennet
- Hoofdwegennet
- Hoofdvaarwegennet (binnenvaart)
- Nationaal hoogspanningsnetwerk
- Netwerk van buisleidingen
- Luchthaven
- Grote haven- en/of industriegebieden
- Grote aanlandingspunten van windenergie van zee

Stedelijke hoofdstructuur
- Steden met nationale of regionale aantrekkingskracht en hun naastgelegen kernen

Landschappelijke hoofdstructuur
- Natuurnetwerk Nederland, Nationale Parken en Natura 2000-gebieden
- Werelderfgoed: Cultuur- en natuurlandschap

Economische clusters
- Grote haven- en/of industriegebieden
- Greenports
- Brainport

Water
- Primaire waterkering
- Zee, meren en grote rivieren (vaak onderdeel van landschappelijke hoofdstructuur)

Achtergrond
- Overige bebouwing
- Bebouwing, netwerken, natuur en water in het buitenland

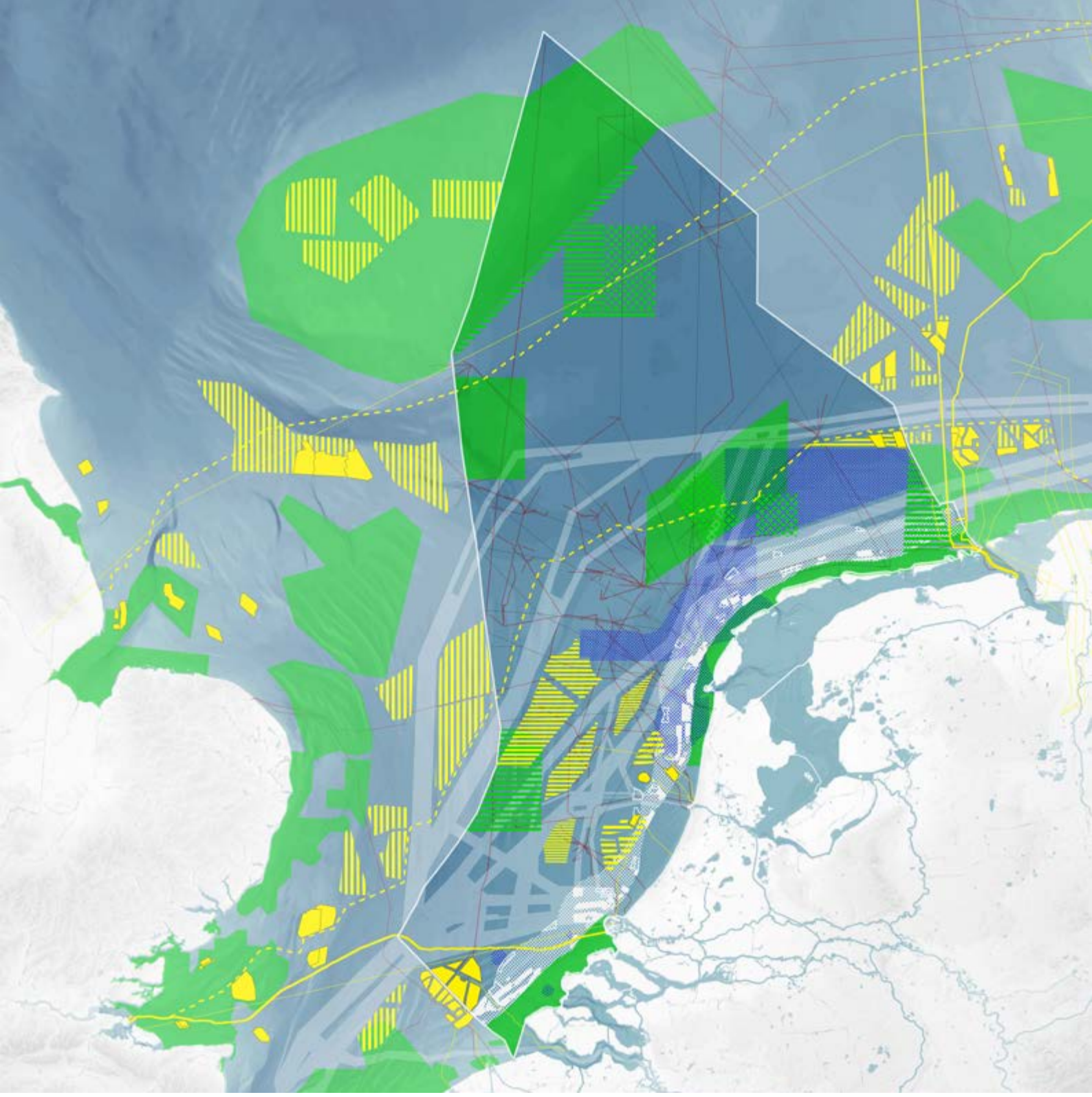

Nationale Hoofdstructuur Leefomgeving (zee)

Ruimte voor duurzame elektriciteit [1]
- Bestaand windpark
- Aangewezen windenergiegebied routekaart 2023
- Aangewezen windenergiegebied routekaart 2030
- Overig aangewezen windenergiegebied
- Aangewezen windenergiegebied in het buitenland (goedgekeurd/gepland/onder constructie) [2]

Hoogspanningskabels en buisleidingen op zee
- Bestaande kabel van windparken naar aanlandingspunten
- Internationale hoogspanningsverbinding
- Toekomstige internationale hoogspanningsverbinding
- Netwerk van buisleidingen

Winning van oppervlaktedelfstoffen
- Vergund zandwingebied
- Zoekgebied voor zandwinning tot en met 2027
- Reserveringsgebied voor zandwinning lange termijn

Beschermde natuurgebieden
- KRM-gebied
- Natura 2000-gebied
- Mogelijk aan te wijzen beschermd natuurgebied op basis van Noordzeeakkoord

Defensie
- Militair oefengebied [3]

Scheepvaart
- (Inter)nationale scheepvaarroutes Noordzee

Helicopterroutes
- (Inter)nationale helicopterroutes Noordzee

1 Zoals benoemd in de Routekaart Windenergie op Zee zal de zuidzijde van het gebied 'IJmuiden Ver' niet benut worden vanwege de (eventuele) aanwijzing van het deels overlappende gebied 'Bruine Bank' als Natura 2000-gebied. Ook zal er bij de verkaveling van de gebieden 'IJmuiden Ver' en 'Hollandse Kust (west)' rekening gehouden worden met het inpassen van een scheepvaartcorridor voor grotere schepen. Gebied 'North Hinder' zal niet worden benut om de bereikbaarheid van de Rotterdamse haven niet nadelig te beïnvloeden.

2 De gegevens van windenergiegebieden/windparken op zee zijn afkomstig van Dienst Continentaal Plat België, Bundesamt für Seeschifffahrt und Hydrographie (Duitsland) en aangevuld met gegevens van EMODnet en 4coffshore.

3 De onveilige zone bij Petten wordt binnenkort, conform Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee – Aanvulling Hollandse Kust (2016), nog gedraaid.

3.4 Van opgaven naar prioriteiten

Om scherp aan te kunnen geven welke opgaven er zijn voor de leefomgeving van Nederland, is het verstandig deze apart van elkaar te benoemen. Daarom zijn deze in de voorgaande paragrafen los van elkaar beschreven. We moeten ons daarbij realiseren dat de verschillende opgaven elkaar in veel gevallen raken, zeker als deze in specifieke gebieden neerslaan. Opgaven kunnen veelal niet apart van elkaar worden aangepakt. Als een samenhangende, integrale aanpak nodig is, over de sectoren heen, vraagt dit een andere inzet. Daar wordt het belang van de 'NOVI-aanpak' zichtbaar. Zo moeten we bijvoorbeeld meer woningen bouwen en tegelijkertijd de bereikbaarheid en leefbaarheid in steden verbeteren. We willen de landbouwsector sterk houden en tegelijkertijd de milieudruk verminderen, de biodiversiteit herstellen en het landelijk gebied geschikt maken voor een CO_2-neutrale energievoorziening.

Vier prioriteiten

De samenhang tussen opgaven manifesteert zich rond vier prioriteiten. Dat zijn complexe, omvangrijke en dringende opgaven die voortkomen uit of samenhangen met grote transities. Politieke en maatschappelijke keuzes zijn vooral daar nodig, om op deze prioriteiten voortgang te boeken op een manier die draagvlak heeft en bijdraagt aan de kwaliteit van de leefomgeving.

1. Ruimte maken voor klimaatadaptatie en energietransitie

De klimaatverandering, de energietransitie en de afspraken uit het Klimaatakkoord[22] hebben een grote invloed op de fysieke leefomgeving en vragen om afwegingen en vergaande keuzes in de inrichting van onze fysieke leefomgeving (zowel boven- als ondergronds). De maatregelen om de negatieve gevolgen van de klimaatverandering op te kunnen vangen en de energietransitie te realiseren, moeten worden ingepast, terwijl er ook grote druk op de ruimte is vanuit andere opgaven en belangen. Daarom is het belangrijk dat de mogelijkheden voor energiebesparing worden benut.

2. Duurzaam economisch groeipotentieel

Vanuit onze sterke internationale concurrentiepositie moeten we werk maken van een nieuw (duurzaam en circulair) sociaaleconomisch verdienmodel en blijven zorgen voor een excellent vestigingsklimaat met een aantrekkelijke, veilige en gezonde leefomgeving en voldoende fysieke ruimte voor bedrijvigheid. Ontwikkelingen voor een duurzaam en concurrerend vestigingsklimaat vragen om een aanpak in samenhang met opgaven als woningbouw, bereikbaarheid, landschap, energietransitie, milieu, gezondheid, welvaart en welzijn.

3. Sterke en gezonde steden en regio's

Het voorzien in een aantrekkelijke omgeving om in te wonen, werken en ontspannen vraagt om keuzes vanuit een brede afweging: samenhang met bereikbaarheid, gezondheid en veiligheid, klimaatadaptatie, versterking en instandhouding van culturele waarden en verduurzaming van de gebouwde omgeving. Zeker omdat het niet alleen gaat om de beschikbaarheid van voldoende woningen van hoge kwaliteit, maar vooral ook omdat we een aantrekkelijke woonomgeving willen realiseren. Gestreefd wordt naar steden en regio's als gezonde habitat, waarin zoveel als nodig en mogelijk functies worden gecombineerd.

4. Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied

Natuurlijke systemen en landschap staan in bepaalde regio's onder druk. Tegelijkertijd zijn er veel opgaven in het landelijk gebied zoals transitie van de landbouw, de energietransitie, klimaatadaptatie, natuurherstel, bodemdaling en verdergaande verstedelijking. Een toekomstbestendige ontwikkeling vraagt een verantwoorde herinrichting van het landelijk gebied en een verbetering van de milieukwaliteit.

De NOVI is erop gericht om voor deze vier prioriteiten de nationale beleidskeuzes (op strategisch niveau) zo scherp mogelijk te formuleren. Dit met het oog op de lange termijn én de urgenties op de kortere termijn. Waarbij we belangen zorgvuldig afwegen, met behulp van drie afwegingsprincipes (zie 4.1). Waar keuzes op nationaal niveau in de NOVI zelf niet of nog niet scherp gemaakt kunnen worden of waar dit niet verstandig is, wordt richting gegeven aan decentrale keuzes via voorkeursvolgordes of strategieën en/of aangegeven welk (regionaal) proces geëigend is om dat in het verlengde van de NOVI later te doen. Binnen deze vier prioriteiten zal aandacht zijn voor de onderlinge verwevenheden en spanningen daartussen en voor thema's en opgaven die daar dwars doorheen lopen, zoals leefomgevingskwaliteit, gezondheid, cultureel erfgoed, water, bodem en (nationale) veiligheid.

4. Richting geven op prioriteiten

De opgaven die voortkomen uit de nationale belangen van het Rijk zijn vertaald in vier integrale prioriteiten. We maken ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie. We bevorderen duurzaam economisch groeipotentieel. We zorgen voor sterke en gezonde steden en regio's. En we stimuleren een toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied. Om beleidskeuzes te helpen maken hanteren we een omgevingsinclusieve benadering en drie afwegingsprincipes.

Toelichting bij de kaarten in dit hoofdstuk
De kaarten in dit hoofdstuk laten zien hoe de nationale keuzes in de Nationale Hoofdstructuur Leefomgeving op hoofdlijnen zullen veranderen. Per prioriteit zijn de nationale keuzes uit de NOVI verbeeld. De keuzes zijn (verkort) als legenda-eenheid opgenomen. De kaarten laten zien dat het Rijk regie neemt op een selectief aantal onderwerpen. De kaarten geven de richting weer hoe de keuzes de Nationale Hoofdstructuur Leefomgeving zullen veranderen. De nationale keuzes in de NOVI zijn keuzes op hoofdlijnen zijn en nog verder zullen worden uitgewerkt in onder andere programma's, Omgevingsagenda's en NOVI-gebieden. De verbeelding is daarom schematisch.

4.1 Omgevingsinclusief beleid: afwegingsprincipes

Niet alles kan en niet alles kan overal. De druk vanuit allerlei sectoren (wonen, landbouw, natuur, water, luchtvaart, bereikbaarheid, duurzame economie, energie & klimaat, defensie) op de fysieke leefomgeving loopt op, zowel in boven- als ondergrond (en soms ook in de lucht). De oplopende druk op de fysieke leefomgeving vraagt om scherpe en fundamentele keuzes. Alleen zo kunnen we in de toekomst een herkenbare, gezonde en veilige leefomgeving en ruimte voor verdere groei van onze welvaart realiseren, in ons hele land. Steeds duidelijker wordt dat genoemde opgaven alleen aangepakt kunnen worden als we het potentieel van heel Nederland benutten en bij alle keuzes in samenhang naar boven- én ondergrond kijken. Dit betekent niet dat overal hetzelfde moet gebeuren. Wel dat overheden dezelfde afwegingsprincipes hanteren.

Centraal in de te maken afwegingen tussen belangen staat een evenwichtig gebruik van de fysieke leefomgeving in zijn volledige omvang (boven- en ondergrond). In het Rad van de Leefomgeving[44] zijn deze afwegingen verbeeld en verbonden aan verschillende aspecten van de fysieke leefomgeving. Het rad weerspiegelt de integrale opvatting uit de Omgevingswet van het begrip fysieke leefomgeving en benadrukt de noodzakelijke integraliteit van afwegingen. Het belangrijkste spanningsveld in die afwegingen is dat tussen beschermen en ontwikkelen.

[44] RHDHV, *Achtergronddocument: de staat van de fysieke leefomgeving*. 2019.

Figuur: Rad van de Leefomgeving

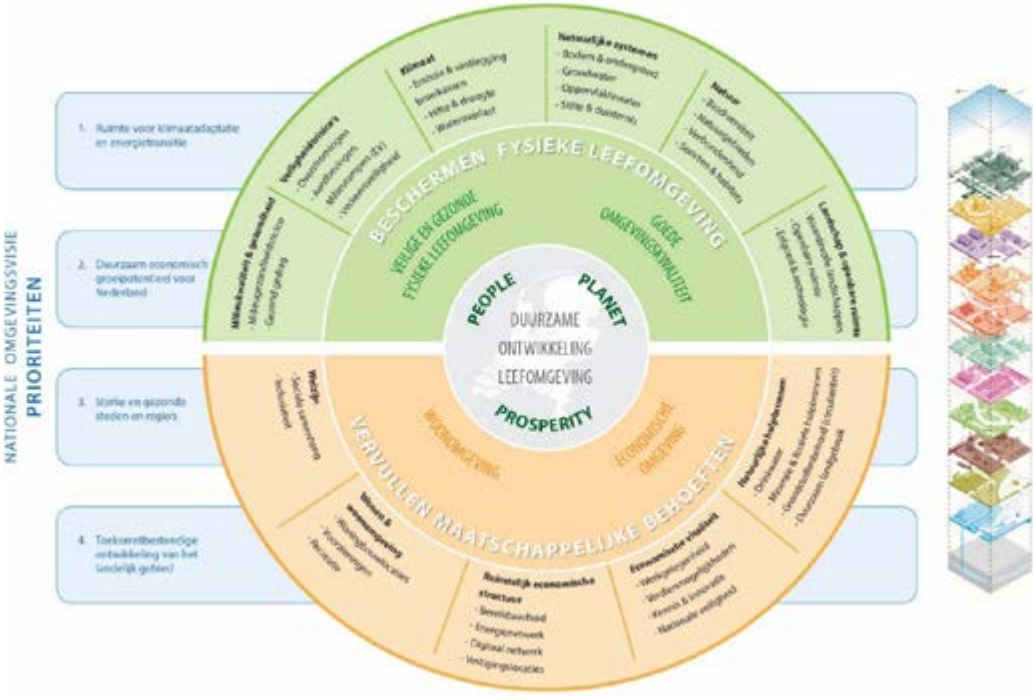

Het Rad van de Leefomgeving vormt de basis in de beoordelingsmethodiek van milieueffectonderzoek. Het vormt het kader voor de beschrijving van de staat van de leefomgeving, de referentiesituatie.

Doel van de Omgevingswet is namelijk het bereiken van een balans tussen: '(a) bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit en (b) doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften'. Deze dubbele doelstelling uit de Omgevingswet is vertaald in een omgevingsinclusieve benadering van de leefomgeving: ontwikkeling van de leefomgeving gaat samen met versterking van te beschermen waarden als gezondheid, landschap, waterveiligheid, natuur, cultureel erfgoed, leefomgevingskwaliteit en milieukwaliteit. Veiligheid, gezondheid en duurzaamheid zijn basale randvoorwaarden voor alle maatschappelijke activiteiten zoals bedrijfsmatige activiteiten, de energietransitie en de woningbouw.

Beschermen en ontwikkelen sluiten elkaar niet per definitie uit en kunnen elkaar zelfs versterken. De omgevingsinclusieve benadering beoogt de kansen die het combineren van ontwikkelen en beschermen met zich meebrengen optimaal te benutten. Dit vraagt om een zorgvuldige afweging, waarbij het voorkomen van schade aan genoemde aspecten altijd zwaar moet wegen. Pas als dat niet of onvoldoende lukt gaan we inzetten op compensatie van milieuschade en natuur. Met de introductie van de omgevingsinclusieve benadering wordt achteruitgang van de kwaliteit van de leefomgeving voorkomen en waar mogelijk wordt de kwaliteit verbeterd.

Echter, beschermen en ontwikkelen gaan niet altijd en overal zonder meer samen en zijn soms echt onverenigbaar. Een optimale balans tussen deze twee vergt steeds een zorgvuldige afweging en prioritering van ongelijksoortige belangen. Die zijn niet volledig objectief te maken. Het vraagt om politieke keuzes, die maatschappelijk worden gedragen. Die keuzes zijn afhankelijk van plaats, tijd en andere omstandigheden. Daar waar beschermen en ontwikkelen in het gebied niet samen kunnen gaan, beoogt de omgevingsinclusieve benadering met ontwikkeling nieuwe kwaliteiten te ontwikkelen.

Om aan dit afwegingsproces en de omgevingsinclusieve benadering richting te geven, gebruiken we in het omgevingsbeleid drie afwegingsprincipes. Deze zijn:

1. **Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies;**
2. **Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal;**
3. **Afwentelen wordt voorkomen.**

Afwegingsprincipe 1 Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies

Met de NOVI zoeken we naar maximale combinatiemogelijkheden tussen functies, gericht op een efficiënt en zorgvuldig gebruik van onze ruimte. Tegelijkertijd willen we de kwaliteit van de leefomgeving en de identiteit van Nederland versterken. Dit vraagt om meer inventiviteit en creativiteit, zowel in de boven- en ondergrond als op en onder water en in het luchtruim. Het gaat om combineren, intensiveren en transformeren. We hebben in Nederland plannen nodig, die vanuit een meer geïntegreerde benadering tot stand komen. Plannen, waarin direct vanaf het begin meerdere belangen worden meegenomen en boven- en ondergrond in samenhang worden bekeken. Deze plannen voegen meer waarde toe aan onze leefomgeving dan enkelvoudige, sectorale plannen, wat tot nieuwe verdienmodellen kan leiden. Al komt het ook voor dat integratie ongewenst of onnodig is. Dit moet dan aannemelijk worden gemaakt. Dit afwegingsprincipe kan als volgt gehanteerd worden:

I. Zoek naar functionele synergie als basis voor het mengen van functies in de leefomgeving. Voorbeelden zijn natuur en landbouw in veenweidelandschappen, wonen en zonne-energie, natuur en wonen in nieuwe buitenplaatsen en landgoederen. Voor de fysieke leefomgeving geldt in dit geval een ‘dubbele doelstelling’ die wordt opgenomen in het omgevingsplan.
II. Als menging niet mogelijk is vanwege een dominerend belang of dominerende functie, zoek dan naar gemeenschappelijke belangen en manieren om andere functies te ‘koppelen’ aan de dominerende functie. In het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid bijvoorbeeld, waarin het draait het om een efficiënte, productieve landbouw, kan ook aandacht worden besteed aan het beheer van landschapselementen.
III. Als mengen noch meekoppelen haalbaar zijn, is er sprake van conflicterende belangen. In dat geval is scheiding van functies noodzakelijk voor een bestendig verdienmodel (bijvoorbeeld van de landbouw) of het voorkomen van ongewenste externe effecten (bv bij vestiging van zware industrie). Zorg in dat geval voor landschappelijke inpassing en/of bronmaatregelen.

Afwegingsprincipe 1: Combineren van functies gaat voor enkelvoudige functies

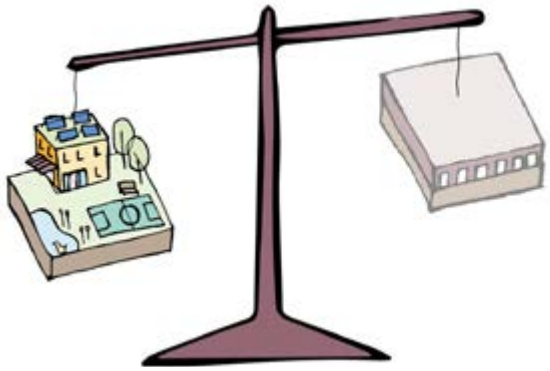

Afwegingsprincipe 2 Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal

Wat de optimale balans is tussen bescherming en ontwikkeling, tussen concurrentiekracht en leefbaarheid, verschilt van gebied tot gebied. Sommige opgaven en belangen wegen in het ene gebied zwaarder dan in het andere. De waardering van het bestaande en de invloed van mogelijke veranderingen kunnen van plek tot plek anders worden ervaren. Bij de inpassing van nieuwe functies moet rekening gehouden worden met de kwaliteit van bodem, water, lucht, cultureel erfgoed en natuur. De aanwezige en door

bewoners en gebruikers beleefde kwaliteiten en ontwikkelingsmogelijkheden zijn overal anders. Dit moet doorwerken in de aanpak van opgaven in ieder specifiek gebied. In het verleden is te veel gedacht vanuit één benaderingswijze overal in Nederland. Met de NOVI willen we expliciet onderscheid maken tussen gebieden. Zowel in ontwikkeling (economische clusters vragen bijvoorbeeld een andere aanpak dan natuurgebieden) als in bescherming (waar Nederland onder de zeespiegel ligt weegt waterveiligheid zwaar). De beleefde (cultuurhistorische) identiteit en mogelijkheden van een gebied en de waardering van eigenschappen van streek, landschap, stad of dorp moeten steeds doorwegen in de te maken keuzes. Toepassing van dit principe vraagt – waar dat nog niet is gebeurd – om gezamenlijke uitwerking van de gebiedsgerichte unieke landschappelijke en stedelijke kwaliteiten en onderliggende waarden. Provincies, waterschappen en gemeenten leggen deze kwaliteiten en waarden vast in beleid en regelgeving.

Afwegingsprincipe 2: Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal

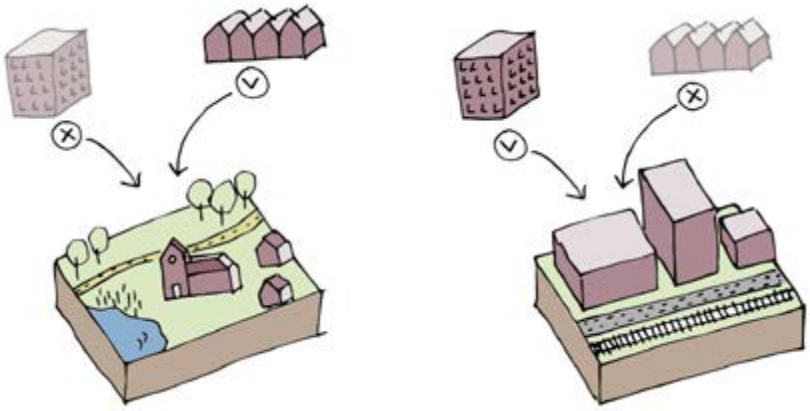

Afwegingsprincipe 3 Afwentelen wordt voorkomen

Het is van belang dat onze leefomgeving zoveel mogelijk voorziet in mogelijkheden en behoeften van de huidige generatie inwoners, zonder dat dit ten koste gaat van die van toekomstige generaties. Afwentelen naar tijd moeten we daarom voorkomen. Hetzelfde geldt voor afwentelen naar plaats. Bij ingrepen in het ene gebied moeten negatieve effecten op andere gebieden en wie daar leven en werken zoveel als mogelijk worden voorkomen. Cumulatie van problemen in wijken en gebieden wordt voorkomen, evenals afwenteling op bodem en water, bijvoorbeeld door het hanteren van de lagen-benadering. 'Vermeden gebruik' (besparen) of, als dat niet kan, efficiënter gebruik van de fysieke leefomgeving helpen daarbij. Maatregelen moeten in de eerste plaats gericht zijn op het voorkomen van veiligheidsrisico's, (gezondheids)schade en verontreiniging, boven het naderhand herstellen van schade (preventie- en voorzorgsbeginsel). Lusten en lasten van maatregelen moeten niet onevenredig worden verdeeld, dan wel dat wie nadeel ondervindt minimaal daarvoor wordt gecompenseerd. Bestrijding van vervuiling vindt bij voorkeur aan de bron plaats en in de besluitvorming wordt de cumulatie van risico's voor mens en milieu meegenomen.

Toepassing van dit principe betekent minimaal het borgen van de diverse milieunormen, terwijl het streven gericht is op permanente verbetering, ook wanneer die normen zijn gehaald, met als doel om negatieve omgevingseffecten op onze gezondheid en milieu naar een verwaarloosbaar laag niveau te brengen. Een brongerichte aanpak is uitgangspunt.

Afwegingsprincipe 3: Afwentelen wordt voorkomen

Toepassing van de principes beogen Nederland omgevingsinclusief te ontwikkelen. Belangrijke transities voor de fysieke leefomgeving geven Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten zodanig vorm dat ze bijdragen aan de omgevingskwaliteit in de vorm van verbetering van bestaande en/of toevoeging van nieuwe kwaliteiten (landelijk en/of stedelijk). Afhankelijk van plan en plek kan dit bijvoorbeeld tot natuurinclusieve stedelijke herontwikkeling of tot energielandschappen leiden. Het onderlinge gewicht van de drie afwegingsprincipes kan per afweging verschillen omdat keuzes in hun aard, gebiedsomvang en locatie kunnen verschillen. Zo zal bijvoorbeeld in kwetsbare natuurgebieden het combineren van functies minder prominent zijn in de afweging dan in hoogstedelijke gebieden. Toepassing van de lagenbenadering bij de planvorming kan daarbij een instrument zijn om gebiedsgericht afwenteling op bodem en water te voorkomen.

Het Rijk zal bij de uitvoering van de NOVI en afwegingen tussen belangen in programma's en gebieden opgave- en gebiedsgericht zichtbaar maken hoe de omgevingsinclusieve benadering en de afwegingsprincipes benut worden. In de uitvoeringsagenda is opgenomen hoe uitvoerende rijkspartijen de principes mee zullen nemen en is een onderzoeks- en ontwerpprogramma/handreiking omgevingsinclusief ontwikkelen aangekondigd. In de Samenwerkingsafspraken wordt met de medeoverheden afgesproken hoe afwegingsprincipes in de decentrale aanpak worden vertaald en hoe overheden daarin samenwerken. Indien de ontwikkelingen in de leefomgeving daartoe aanleiding geeft kan aanvullend meer sturend instrumentarium uit de Omgevingswet (zoals instructieregels in het Besluit kwaliteit leefomgeving, projectbesluiten en instructiebesluiten) worden ingezet.

4.2 Van prioriteiten naar beleidskeuzes

4.2.1 Prioriteit 1
Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie

Klimaatverandering, energietransitie en de nationale en internationale klimaatdoelen hebben grote invloed op de fysieke leefomgeving en vragen om afwegingen en vergaande keuzes in de inrichting van onze fysieke leefomgeving (zowel boven- als ondergronds). De transities moeten zorgvuldig worden ingepast, terwijl er ook grote druk is vanuit andere opgaven en belangen.

Beleidskeuze 1.1
Nederland is in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust. Bij (her)ontwikkelingen wordt voorkomen dat het risico op schade en slachtoffers door overstromingen of extreem weer toeneemt, voor zover dat redelijkerwijs haalbaar is. We behouden en reserveren voldoende ruimte voor toekomstige waterveiligheidsmaatregelen.

Een klimaatbestendig Nederland is ingericht op de gevolgen van klimaatverandering en stijging van de zeespiegel. Hoewel het tempo met onzekerheid omgeven is, zetten klimaatverandering en zeespiegelstijging ook na 2050 door. De gevolgen hiervan zijn een grotere kans op overstromingen, wateroverlast, hittestress en droogte. Het Deltaprogramma en het Kennisprogramma Zeespiegelstijging leggen zich toe op oplossingen hiervoor. Voor droogte heeft de Beleidstafel Droogte eind 2019 aanbevelingen gedaan om Nederland weerbaar te maken tegen droogte. Alle 46 aanbevelingen zijn inmiddels met termijnen belegd bij individuele partijen en vastgelegd in reguliere (interbestuurlijke) projecten en programma's, zoals het Deltaprogramma, Integraal Riviermanagement en de omgevingsvisies van provincies en gemeenten.

Klimaatadaptatie vraagt om belangrijke keuzes en robuuste inrichting van zowel het stedelijk als het landelijk gebied, zowel in hoog- als in laag-Nederland, met oog voor de kwaliteit van de leefomgeving. We maken gebruik van natuurlijke systemen om groene en blauwe structuren te versterken. Hierbij is speciale aandacht nodig voor de vitale onderdelen van onze infrastructuren (zoals energie, telecom, IT-voorzieningen, nationale veiligheid, hoofdinfrastructuur, water en zorgvoorzieningen). Klimaatverandering bedreigt ook de volksgezondheid. Dat onderstreept de noodzaak om mitigatie- en adaptatiemaatregelen te nemen. Deze richten zich op zowel het fysieke als het sociale domein. Hierbij wordt rekening gehouden met ongewenste neveneffecten voor de volksgezondheid.

Om de strategie voor waterveiligheid op lange termijn flexibel en adaptief te kunnen vormgeven, maken we onderstaande keuzes.

Ontwikkelen en beschermen kustzone
Het kabinet draagt bij aan een samenhangende ontwikkeling, bescherming en beheer van de Nederlandse kustzone waarbij de nationale belangen zijn gewaarborgd, nu en in de toekomst. Het Kustpact[45] is hier een uitwerking van. Het doel van het Kustpact is het vastleggen en uitvoeren van afspraken tussen partijen voor het vinden van een goede balans tussen bescherming en behoud van de kernkwaliteiten en collectieve waarden van de kustzone enerzijds en de ontwikkeling van de kustzone anderzijds. Tot de kernkwaliteiten en collectieve waarden horen: vrij zicht en grootschaligheid, natuurlijke dynamiek van het kustsysteem, robuuste waterstaat, contrast tussen compacte bebouwingskernen en uitgestrekte onbebouwde gebieden, contrasten met het achterland, kusterfgoed in het duingebied en het achterland, vitaliteit van de kustplaatsen en het achterland, gebruikskwaliteiten en de culturele en mentale betekenis van de kust. Alle partners van het Kustpact onderschrijven deze kernkwaliteiten en collectieve waarden.

[45] Ministerie Infrastructuur en Milieu e.a., Kustpact, Den Haag 2017.

Waterveiligheid in de kustzone.

Dubbel ruimtegebruik: In de multifunctionele waterkering in Katwijk is een parkeergarage onder de boulevard gerealiseerd.

De waterkeringen langs de kust worden op sterkte gehouden volgens het principe 'zacht waar het kan, hard waar het moet'. Het kustfundament is het zandbed tussen de binnenduinrand en de doorgaande dieptelijn op NAP-20 meter in de Noordzee. Dit zandbed is onderdeel van de kustzone, die bestaat uit duinen, dijken en kustplaatsen met een grote diversiteit aan functies. De kust is mede door de aanpak van de zogenaamde zwakke schakels nu veilig. De kustlijn is echter onderhevig aan structurele erosie door zeespiegelstijging. Zonder interventie zou Nederland over de gehele kustlijn gemiddeld 1 meter per jaar krimpen. Areaalbehoud door zandsuppleties is daarom het hoofdthema. De doelen voor de veiligheid op lange termijn en goede ruimtelijke ontwikkeling worden daarmee gecombineerd.

Het kabinet draagt zorg voor voldoende zandwinningslocaties op de Noordzee. Deze zijn nodig om in de zandbehoefte te voorzien voor het handhaven van het kustfundament van de Noordzee. Dit gebeurt in goede afstemming met andere functies op zee en aan de kust. Onderzocht wordt wanneer andere strategieën voor kustversterking (zoals benutten van natuurlijke processen) aan de orde komen.

Grote waterstaatkundige ingrepen in de vorige eeuw maakten Nederland veilig en welvarend, maar hebben ook de natuurlijke stroming van water en sediment in het IJsselmeergebied, de Zuidwestelijke Delta en de Waddenzee veranderd en er zijn kenmerkende leefgebieden verdwenen. De gebieden worden gekenmerkt door multifunctioneel ruimtegebruik en zijn van grote landschappelijke en cultuurhistorische waarde. Tegelijkertijd leiden nieuwe ontwikkelingen op het gebied van onder andere klimaatverandering, energietransitie, economische ontwikkeling en recreatie tot nieuwe opgaven en kansen.

Het kabinet werkt samen met de regionale overheden en maatschappelijke organisaties aan toekomstbestendige grote wateren waarin hoogwaardige natuur samengaat met een krachtige economie. Met diverse maatregelen willen we ontbrekende leefgebieden aanleggen, het estuarien karakter van de Delta versterken, natuurlijke dynamiek terugbrengen, en zorgen voor geleidelijkere overgangen tussen land en water en zoet en zout en/of betere verbindingen tussen zee, estuaria en rivieren. Het doel is om te komen tot stabiel en samenhangend ecologisch netwerk van grote wateren. We maken de Natura 2000-gebieden en de overige natuurgebieden in de grote wateren, in samenhang met de inrichting van het watersysteem, robuust. Zo is voor het IJsselmeergebied en worden voor de Zuidwestelijke Delta en het Waddengebied Gebiedsagenda's opgesteld.

Rivierengebied

In het rivierengebied ligt een grote en urgente waterveiligheidsopgave die voortkomt uit de nieuwe normen voor waterveiligheid en door klimaatverandering toenemende rivierafvoeren. Deze opgave kan worden opgepakt door een combinatie van dijkversterking en rivierverruiming. De overheid betrekt daar eveneens belangen bij van laagwater, waterkwaliteit, natuur, ecologie, scheepvaart en zoetwater en treft maatregelen die leiden tot een duurzaam functionerend rivierensysteem.

Waterveiligheid in het rivierengebied.

Ruimte voor de Rivier: Nieuwe natuur langs rivier de Lek bij Culemborg.

In het gebied Rijnmond-Drechtsteden komen belangrijke opgaven voort uit de gevolgen van klimaatverandering. De stormvloedkeringen, met name de Maeslandkering en de Hollandsche IJsselkering, spelen een cruciale rol.

Zoetwatervoorziening

Door klimaatverandering neemt de waterbeschikbaarheid af, waardoor meer zoetwatertekorten zullen ontstaan. We krijgen te maken met minder rivierafvoer en langere droge perioden alsmede zeespiegelstijging, waardoor de verzilting als gevolg van kwel en zoutintrusie toeneemt. Tevens verandert het landgebruik en neemt de watervraag op veel plaatsen toe, waardoor de kwetsbaarheid van watergebruikers (landbouw, drinkwater, scheepvaart, natuur, industrie, recreatie) nog groter wordt. Het kabinet vindt het daarom belangrijk dat bij alle keuzes in de leefomgeving het effect op de robuustheid van het water- en bodemsysteem wordt meegewogen. In actuele situaties van watertekort (zoals de zomer van 2018) bepaalt de wettelijke verdringingsreeks *(zie tekstkader bij beleidskeuze 4.1)* hoe het water wordt verdeeld.

Het kabinet heeft in het Nationaal Waterplan 2016-2021[46] richting gegeven om zoetwater duurzaam en efficiënt te beheren en gebruiken. Het Deltaplan Zoetwater[47] bevat maatregelen die nodig zijn voor een duurzame zoetwatervoorziening en zo Nederland weerbaar te maken tegen watertekorten. Voldoende zoetwater is een gedeelde verantwoordelijkheid en vereist samenhangende inspanningen in het hoofdwatersysteem, het regionale watersysteem én bij de gebruikers.

[46] Ministerie van Infrastructuur en Milieu & Ministerie van Economische Zaken, *Nationaal Waterplan 2016-2021*, Den Haag 2015.

[47] Deltacommissaris, *Deltaplan Zoetwater,* Den Haag 2017, zie https://deltaprogramma2018.deltacommissaris.nl/viewer/chapter/1/2-deltaprogramma-/chapter/1-deltaplan-zoetwater.html

Stresstest
Ter voorkoming van extra risico op schade en slachtoffers bij extreem weer zullen ingrijpende ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving worden voorafgegaan door stresstesten. Zo zijn in de planvorming en met maatregelen in het kader van waterveiligheid risico's van wateroverlast te verminderen, evenals mogelijke gevolgen van overstromingen, droogte en hitte.

Beleidskeuze 1.2

Om de klimaatdoelstellingen voor 2050 te behalen kiezen wij ervoor het grootste gedeelte van de energieproductie te realiseren door middel van windparken op de Noordzee. Ook de ruimte op zee is schaars: naast de vraag om ruimte voor energie, is er ruimte nodig voor scheepvaart, visserij, natuur(herstel), luchtvaart, defensieoefengebieden, zandwinning, olie- en gaswinning en recreatie. De opgave is om de juiste maatschappelijke balans te vinden in de ruimtelijke ontwikkeling van de Noordzee binnen de randvoorwaarden van een gezond ecosysteem. We werken dit uit in het Programma Noordzee 2022-2027.

De Noordzee behoort tot de meest intensief gebruikte zeeën ter wereld. Met name het intensieve scheepvaartverkeer van en naar de Rotterdamse haven en naar andere grote internationale havens rondom de Noordzee, de visserij, militaire oefengebieden en olie- en gaswinning bepalen op dit moment het beeld. In het voorbije decennium zijn daar de reserveringen van ecologisch beschermde gebieden en windenergiegebieden bijgekomen. De kaart 'Nationale Hoofdstructuur Leefomgeving (zee)' geeft een beeld van de ruimteclaims op de Noordzee. Naar huidige inzichten is windenergie de meest kosteneffectieve manier van duurzame energieopwekking om de doelstellingen uit het Klimaatakkoord van Parijs voor 2030 en 2050 te behalen. Het plaatsen van een groot aantal windmolens op de Noordzee is noodzakelijk, aangezien de mogelijkheden op land beperkt zijn.

Windmolens op de Noordzee.

Om het ruimtebeslag op land te beperken, wordt ingezet op de opwekking van windenergie op de Noordzee. In beeld het Prinses Amalia Windpark.

Bij het zoeken naar meer ruimte voor windmolens sluit de NOVI in de eerste plaats aan bij gebieden voor windenergie op zee zoals benoemd in het Nationaal Waterplan 2016-2021, de Rijksstructuurvisie

windenergie op zee, Aanvulling gebied Hollandse Kust[48], de Routekaart Windenergie op Zee[49] en de Routekaart Windenergie op Zee 2030[50]. Daarnaast sluit de NOVI aan bij het Adviesrapport: Verkenning Noordzeestrategie 2030[51], waarin mede in relatie tot het ontwerp-Klimaatakkoord potentiële regio's op zee voor nieuwe windenergiegebieden zijn geïdentificeerd, en ook bij de ruimtelijke uitwerking van kansrijke aanlandpunten aan de kust.

Ruimte schaars

Als gevolg van al deze ontwikkelingen is de ruimte op de Noordzee schaarser dan ooit. Ook is er groeiende zorg over de draagkracht van het ecosysteem in combinatie met de effecten op dit systeem als gevolg van klimaatverandering. Er ligt al een opdracht om de achteruitgang van het Noordzee-ecosysteem om te buigen naar een herstel. Daarnaast is de Noordzee als gevolg van haar ontstaansgeschiedenis en het rijke zeevaartverleden rijk aan archeologisch erfgoed dat bescherming geniet. Verdere uitbreiding van windenergie op zee (en ruimte voor kabeltracés van windmolenparken naar land) is daarom alleen mogelijk als aan een aantal voorwaarden wordt voldaan op het gebied van ecologie, raakvlakken met andere belangen op de Noordzee (visserij, scheepvaart en doorvaart windparken, zandwinstrategie en militaire oefenterreinen), de inpassing op land van de verbindingen met het hoogspanningsnet en de afstemming op de elektriciteitsvraag. Dit maakt onderdeel uit van het Programma Noordzee 2022-2027.

Bovengenoemde ontwikkelingen bieden tegelijkertijd ook kansen voor verdienmodellen en export-mogelijkheden op basis van innovatieve technieken en synergie-effecten door multifunctioneel innovatief gebruik van de ruimte. Zo zijn er al ideeën, onderzoek en eerste experimenten op het vlak van het combineren van windparken met aquacultuur en alternatieve vormen van visserij, natuurversterking door oesterbanken, energie uit zon en getijdenstromen en opslag van energie en CO_2 in lege gasvelden.

Internationaal

Zowel het gebruik als de natuur strekken zich uit over het gehele internationale Noordzeebekken. Het bovenstaande beeld van een steeds drukker wordende Noordzee en daaruit volgende vraagstukken rondom de verdeling van de schaarse ruimte en de druk op het ecosysteem treden in meer of mindere mate ook op bij de buurlanden. Onderzoek, assessment en beleidsontwikkeling voor de Noordzee vindt voor een belangrijk deel internationaal in EU-, OSPAR- en mondiaal verband plaats.

Op de Nederlandse Noordzee buiten 1 km uit de kust is het Rijk bevoegd gezag. Binnen de context van de internationale beleidskaders ligt bij het Rijk de taak om de juiste maatschappelijke balans te vinden in de ontwikkeling van alle gebruik die om ruimte op de Noordzee vragen, in evenwicht met een gezond ecosysteem. De ambitie is het bereiken van een duurzaam en veilig gebruik van de Noordzee dat bijdraagt aan de maatschappelijke, economische en ecologische doelstellingen van Nederland. Hierbij moet worden bedacht dat zowel investeringen in de economie en daarvoor benodigde infrastructuur alsook herstel en ontwikkeling van het ecosysteem een zaak van lange adem is. Dit vergt scherpe toekomstbestendige keuzes met stevig maatschappelijk eigenaarschap voor de langere termijn over het samengaan, zoneren en prioriteren van gebruik, over investeringen in verduurzaming en kennis, adaptief beleid en een inzet op internationale afstemming, samenwerking en beleidsontwikkeling.

Aanlanding

Bij het vinden van de maatschappelijke balans op de Noordzee moet de relatie met de ruimtelijk-economische ontwikkeling van de aangrenzende delen van Nederland worden betrokken alsook de ruimtelijke invloed op het land. De windenergie van zee landt op een beperkt aantal plaatsen langs de kust aan op het landelijk hoogspanningsnet (in geval van elektriciteit) of gasnetwerk (in geval van moleculen zoals waterstof). Bij de keuze van tracés en aanlandplaatsen houden we rekening met de

[48] Ministerie van Infrastructuur en Milieu & Ministerie van Economische Zaken, *Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee: Partiële herziening van het Nationaal Waterplan 2016-2021 vanwege de aanwijzing van de gebieden Hollandse Kust en Ten Noorden van de Waddeneilanden voor het onderdeel windenergie op zee*, Den Haag 2014.

[49] Ministerie van Economische Zaken, *Routekaart Windenergie op Zee*, TK 33561, nr. A/11, Den Haag 2014.

[50] Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, *Routekaart Windenergie op Zee 2030*, TK 33561, nr. 42, Den Haag 2018.

[51] Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving, *Adviesrapport: Verkenning Noordzeestrategie 2030*, Den Haag 2019.

ruimtelijke invloed op land, met het bestaande net, milieu en de leefomgeving. Om de energie van zee optimaal te gebruiken, wordt aanlanding hiervan aan de kust en de energie-intensieve bedrijvigheid (zowel industrie als bijvoorbeeld datacenters) waar mogelijk verder geconcentreerd. Dit voorkomt onnodig transport van energie naar het binnenland en daarmee samenhangende nieuwe infrastructuur en het daaraan gekoppelde ruimtebeslag. Als een verdere doorgroei van windenergie op zee naar 2050 opportuun is door een stijgende vraag naar elektriciteit, zijn mogelijk ook aanlandingslocaties meer landinwaarts nodig. Voor verder landinwaarts gelegen industriële clusters, zoals Chemical Cluster Emmen en Chemelot, worden voor duurzame energie ook andere mogelijkheden voor de energie-infrastructuur verkend, waarbij het behouden van een gelijk speelveld voor energiekosten een aandachtspunt is. Deze clusters van energie-intensieve bedrijvigheid maken tegelijkertijd een energietransitie en een transitie naar circulaire productiemethoden door. Deze bedrijven leveren ook veel restwarmte. Het is zeer wenselijk dat deze restwarmte wordt benut voor bijvoorbeeld verwarming van de gebouwde omgeving.

De energietransitie heeft gevolgen voor de eisen die deze bedrijven aan de fysieke leefomgeving stellen. Soms kan meer ruimte nodig zijn of andere onderlinge verbindingen door nieuwe ketenvorming. Daarnaast hebben deze veranderingen ook consequenties voor bijvoorbeeld woonlocaties of natuur in de omgeving.

Keuzes op de Noordzee

De keuzes voor de Noordzee tot 2030 met een doorkijk tot 2050 zullen door het Rijk worden vastgelegd in het Programma Noordzee 2022-2027, op basis van onderzoeken zoals een PlanMER en een MKBA. Om een stevige bestuurlijke basis met een maatschappelijk draagvlak voor de keuzes voor de lange termijn te borgen, heeft het Rijk in 2020 met de betrokken belangenorganisaties een Akkoord voor de Noordzee gesloten. Dit akkoord bevat afspraken over keuzes en beleid die de strategische opgaven voor de energietransitie uit het Klimaatakkoord, voor natuurherstel en voor een gezonde toekomst voor visserij op de Noordzee concreet en langdurig met elkaar in balans brengen, rekening houdend met andere gebruikers zoals zeevaart en zandwinning. De gemaakte afspraken gaan over met name 1) het beschermen en versterken van het ecosysteem conform EU-regelgeving, 2) de uitrol van windparken tot en voorbij 2030 conform het Klimaatakkoord en opties voor doorvaart en medegebruik, 3) naar aard en omvang aanpassen van de kottervisserij, en 4) de intentie tot structurele samenwerking binnen een Noordzeeoverleg.

Luchthaven in zee

Niet alleen op zee, ook in de lucht daarboven, is de ruimte schaars. De zoektocht naar een mogelijke locatie voor een luchthaven in zee wordt beperkt door de reeds in gang gezette uitrol van windparken op zee in het kader van het Energieakkoord en de Routekaarten 2023 en 2030 voor het Klimaatakkoord, conform het Nationaal Waterplan 2016-2021 en de klimaatambities. Realisatie van de routekaarten voor wind op zee en het kunnen vormgeven van de verdere klimaatambities richting 2050 is staand kabinetsbeleid. Op verzoek van de Tweede Kamer is een quickscan uitgevoerd naar een mogelijke luchthaven in zee[52]. Het kabinet kiest in de Luchtvaartnota niet voor de aanleg van een luchthaven in zee of het zelf beginnen van verder onderzoek daarnaar. Wel worden de randvoorwaarden bepaald voor partijen die nieuw onderzoek willen doen op basis waarvan het kabinet bereid is dit besluit te heroverwegen.

[52] Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, *Resultaten quickscan luchthaven in zee*, TK 31936, nr. 577, Den Haag 2019.

Beleidskeuze 1.3

We maken de energie-infrastructuur geschikt voor duurzame energiebronnen en reserveren daarvoor ruimte.

De transitie naar hernieuwbare energie vraagt meer ruimte voor transport, distributie, conversie en opslag van energie, zowel boven- als ondergronds. De kaart 'Energie-infrastructuur en grootschalige opwekking van energie' in de Toelichting geeft een beeld van de huidige grootschalige nationale energie infrastructuur op land en bestaande en aangewezen windenergiegebieden. In plaats van enkele relatief grote 'puntbronnen' (centrales) en transport van energie in één richting zal sprake zijn van meerdere, vaak decentrale en sterk in grootte verschillende bronnen (zon-, wind- en bodemenergie) en tweerichtingsverkeer (gebruik en productie) van energie. Het is van belang dat de toekomstige energievoorziening goed ingebed is in het Europese energienetwerk.

Programma Energiehoofdstructuur

Het Rijk stelt een Programma Energiehoofdstructuur op voor de ruimtelijke planning van het energiesysteem.[53] De ambitie van het Programma Energiehoofdstructuur is tijdig te zorgen voor voldoende ruimte voor de nationale energiehoofdstructuur, op basis van een integrale afweging met andere opgaven en belangen, binnen een (inter)nationale context en waarbij een goede leefomgevingskwaliteit randvoorwaarde is. Het programma heeft betrekking op ruimtelijk beleid op land en de grote wateren en hanteert als tijdshorizon 2030-2050. Het gaat dus over het gehele Nederlandse grondoppervlak, uitgezonderd de Noordzee. Bij deze afwegingen wordt tevens rekening gehouden met het fysieke ruimtebeslag en milieu- en risicocontouren. De vitale energie-infrastructuur moet klimaatbestendig worden aangelegd en bestand zijn tegen overstromingen.

Grootschalige nationale energie-infrastructuur.

Het Rijk stelt een Nationaal Programma Energiesysteem op om ruimte te reserveren voor de nationale energiehoofdinfrastructuur.

In het Programma Energiehoofdstructuur zal nauw worden samengewerkt met medeoverheden en andere belanghebbenden, en het programma komt in wisselwerking tot stand met tal van andere trajecten en programma's, zoals de Regionale Energie Strategieën (RES'es). In het Nationaal Programma RES stemmen Rijk en decentrale overheden de keuzes met elkaar af (ieder vanuit zijn eigen rollen en

[53] Zie ook Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, *Afbakening Programma Energiehoofdstructuur*, TK 31239, nr. 317, Den Haag 2010.

verantwoordelijkheden).[54] Daarnaast vindt ook afstemming plaats met het Programma Bodem en Ondergrond.

Waterstof en groen gas

CO_2-neutrale gasvormige energiedragers zoals waterstof en groen gas blijven in 2050 en daarna een noodzakelijke rol spelen in het energiesysteem. In de industrie zijn deze nodig als grondstof en leveren deze hoge-temperatuurproceswarmte. In de mobiliteitssector zullen gasgebaseerde brandstoffen nodig zijn voor een deel van de zware mobiliteit. In de gebouwde omgeving kunnen deze nodig zijn voor het leveren van piekvermogen in warmtenetten. Bij de verduurzaming van oude stadskernen en buitengebieden zijn ze nodig als warmtenetten of elektrificatie moeilijk haalbaar zijn. Tot slot kunnen hernieuwbare gassen een rol spelen in het leveren van piekvermogen bij een hoge elektriciteitsvraag of bij lage elektriciteitsproductie door tegenvallende weersomstandigheden. Voor die laatste functie zal gebruik van waterstof of groen gas onderdeel zijn van een mix met de vele andere voor deze functie beschikbare oplossingen zoals vraagsturing en elektrische en mechanische opslag.

In deze vraag, die richting 2050 groter is dan nu, zal moeten worden voorzien. Voor de noodzakelijke opschaling van de productie van groen gas en waterstof gelden de kaders voor het biomassabeleid (duurzaamheid, hoogwaardigheid en doelmatigheid) en het duurzaamheidskader. Voor de productie, transport, opslag en conversie van deze gassen is ruimte nodig, zowel direct in de vorm van fysieke ruimte voor buizen en installaties als indirect in termen van risicocontouren en milieugebruiksruimte. Deze vraag naar ruimte wordt betrokken in het Programma Energiehoofdstructuur.

Bij de productie van waterstof treedt energieverlies op. Daardoor zijn voor dezelfde hoeveelheid energie in waterstof meer windmolens of zonnepanelen nodig dan als deze energie in elektriciteit zou zijn afgenomen. Deze extra windmolens of zonnepanelen vragen ook extra ruimte. Als waterstof weer wordt omgezet in elektriciteit treedt opnieuw energieverlies op. Uit oogpunt van efficiënt ruimtegebruik is het daarom belangrijk dat waterstof vooral daar wordt ingezet waar dat noodzakelijk is en in andere gevallen gekozen wordt voor andere energiedragers. Dergelijke afwegingen moeten echter bezien worden in een bredere context van een internationale marktontwikkeling, vraag en aanbod, import en export, kosten, en dergelijke.

Laadinfrastructuur

De transitieopgave naar een volledig duurzame mobiliteit vraagt om een slim, dekkend en betrouwbaar laadnetwerk en energiesysteem. Uitgangspunt is dat de levering en de exploitatie van de laadinfrastructuur primair de verantwoordelijkheid van de marktpartijen blijft. De laadinfrastructuur mag geen drempel vormen bij de uitrol van elektrisch vervoer. Het moet voor de consument aantrekkelijk zijn om nu én in de toekomst elektrisch te rijden en daarbij overal in Nederland op een eenvoudige en eenduidige manier gebruik te kunnen maken van de laadinfrastructuur. In de Nationale Agenda Laadinfrastructuur[55] zijn activiteiten opgenomen die zullen zorg dragen voor:

- een voldoende dekkende laadinfrastructuur;
- een verkorting van de doorlooptijden en een strategische plaatsing van laadinfrastructuur alvorens de vraag ontstaat;
- toegankelijke informatie zoals de locatie en beschikbaarheid van de laadpunten en de laadtarieven;
- toekomstbestendige laadinfrastructuur gericht op *smart charging* om capaciteitsbelasting van het elektriciteitsnet zo veel mogelijk te voorkomen.

Marktpartijen, gemeenten, provincies en Rijksoverheid zijn momenteel samen verantwoordelijk voor de uitrol van de (snel)laadinfrastructuur. Rijksoverheid, kennis- en brancheorganisaties en marktpartijen ondersteunen de uitrol via onder meer stimulering van de samenwerking op regionaal niveau en het aanbieden van expertise, *tooling*, richtlijnen en standaarden.

[54] Nationaal Programma Regionale Energie Strategieën, zie www.regionale-energiestrategie.nl

[55] Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), *Nationale Agenda Laadinfrastructuur (Achtergrondnotitie ten behoeve van de sectortafel Mobiliteit in het kader van het Klimaatakkoord)*, Den Haag 2019.

Tal van keuzes voor de laadinfrastructuur beïnvloeden de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Deze keuzes gaan over de plaats van laadpunten, wijze en route van transport van energie naar deze laadpunten en keuzes over opslag. Ook voor deze keuzes geldt dat het combineren van opgaven voorkeur heeft (bijvoorbeeld bundelen van hoogspanningsleidingen naar oplaadpunten met andere infrastructuur) waarbij rekening moet worden gehouden met kenmerken en identiteit van gebieden (minder of andersoortige oplaadpunten in historische kernen) en afwentelen moet worden voorkomen (bijvoorbeeld oplaadpunten nabij huidige tankstations langs de snelweg). Evenals bij andere keuzes weegt ook hier de invloed van keuzes op de kwaliteit van de fysieke leefomgeving, landschap en de robuustheid van het water- en bodemsysteem mee.

Beleidskeuze 1.4

We realiseren de opgave van duurzame energie met oog voor de kwaliteit van de omgeving en combineren deze zo veel mogelijk met andere functies.

De ruimtelijke implicaties van de opgave van duurzame energie kunnen groot zijn[56]. Het meest zichtbare onderdeel vormt de opwekking van elektriciteit met wind en zon. De omvang van de effecten is afhankelijk van de hoeveelheid eigen opwekking en van specifieke keuzes over de opstelling (extensieve opstellingen van wind en zon versus intensieve opstellingen). Voor zon-PV op het dak bijvoorbeeld ligt de bandbreedte voor de benodigde oppervlakte in 2050 tussen de 67-215 km^2, voor zon-PV op land tussen 160-783 km^2. Voor wind gaat het op land om een bandbreedte van tussen de 1.250-5.000 km^2 (10-20 GW), voor wind op zee is dat 3.800-12.000 km^2 (38-72 GW). Ook elektrolyse heeft ruimte nodig; de bandbreedte geeft aan 1-15 km^2, die vooral in drukbezette havengebieden gevonden moet worden. Vanzelfsprekend zijn de uiteindelijke ruimtelijke effecten, qua oppervlak en verschijningsvorm, afhankelijk van keuzes. Als bijvoorbeeld gekozen wordt voor kernenergie, dan zal het opgesteld vermogen aan wind en zon omlaag gaan. Ook zullen keuzes in de warmtevoorziening effect hebben op het benodigd opgesteld vermogen wind en zon.

Medeoverheden geven, in samenwerking met de energiesector, gebruikers en andere belanghebbenden, in de RES'en invulling aan de afspraak uit het Klimaatakkoord dat in 2030 35 TWh grootschalige hernieuwbare elektriciteitsopwekking op land (>15kW) moet zijn gerealiseerd.
Zij houden daarbij rekening met bovenregionale effecten zoals op landschap, natuur, landbouwgronden en op de energiehoofdstructuur. Gemeenten zijn primair verantwoordelijk voor een duurzame warmtevoorziening. In de Transitievisies Warmte worden per wijk keuzes gemaakt over de warmtevoorziening.

Overheden, marktpartijen en maatschappelijke organisaties werken samen aan het bijtijds halen van doelstellingen, die in het Klimaatakkoord zijn bepaald. Het Nationaal Programma RES vormt een platform voor onderling samenwerken, vergelijken, leren en uitdagen. In dit programma vindt ook de monitoring van de doelen plaats, zoals afgesproken in het Klimaatakkoord. Het Rijk is daarbij betrokken vanuit het belang dat de energietransitie op een voor de leefomgeving goede en ook kostenefficiënte manier ruimte krijgt (ruimte-efficiëntie naast kostenefficiëntie). Het benutten van mogelijkheden voor energiebesparing helpt hierbij. Daardoor is minder ruimte nodig voor het produceren, transporteren en opslaan van energie.

De energietransitie kan een hefboom zijn voor kwaliteitsverbetering, zowel ruimtelijke als bijvoorbeeld voor ecologische, economische of sociale verbeteringen. Hieraan wordt onder meer invulling gegeven met het Pilotprogramma Opwek van Energie op Rijksvastgoed (OER), waarin verschillende projecten voor energie op Rijksgronden in samenspraak met de RES'en worden opgezet. In aansluiting op het principe van combineren met functies worden in die pilots kansen verkend om bijvoorbeeld wind te combineren met realisatie van bos of natuur zoals dat vaker in het buitenland gebeurt en zonnepanelen op geluidswallen te plaatsen, waarmee energie tevens meer opgaat in een bepaald landschap. Ook bij de voorziene aanleg van nieuwe bossen of natuur, zoals in de Bossenstrategie, kan de combinatie met energie kansen bieden, in het bijzonder ook omdat energie als verdienmodel kan gelden voor landschapsbeheer.

[56] Berenschot en Klavasta, *Klimaatneutrale energiescenario's 2050*. Scenariostudie ten behoeve van de integrale infrastructuurverkenning 2030-2050. Utrecht 2020. Bijlage bij Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, kabinetsaanpak Klimaatbeleid. TK 32813 nr. 493, Den Haag 2020.

Afhankelijk van de kenmerken en identiteit van het gebied kan in RES'en ook aan onderstaande overwegingen een meer of minder bepalende rol worden gegeven.

Ondergrond
De energietransitie kan net als bovengronds in de diepere ondergrond grote invloed hebben op het ruimtegebruik. De ondergrond kan door middel van bodemenergie en geothermie substantieel bijdragen aan het voorzien in hernieuwbare warmte en koude. Bovendien biedt de ondergrond mogelijkheden voor de opslag van CO_2 en energiedragers als stikstof, waterstof en perslucht en seizoensopslag van overtollige warmte. Deze toepassingen zijn mogelijk als dit duurzaam, veilig en efficiënt kan. Voor al deze activiteiten zijn zowel bovengrondse installaties nodig als ondergrondse bronboringen, kabels en leidingen. In stedelijk gebied is het nu al overvol in de ondergrond. Gebrek aan ruimte voor kabels en leidingen is een groot aandachtspunt. Daarom is het belangrijk dat bij aanleg, onderhoud en vervanging van ondergrondse netwerken van kabels en leidingen zo veel mogelijk opgaven worden gecombineerd en te streven naar de laagste maatschappelijke kosten en zo min mogelijk overlast. In het interbestuurlijke Programma Bodem en Ondergrond zal aandacht zijn voor deze onderwerpen. Dit programma heeft als doel het bevorderen van duurzaam beheer en gebruik van bodem, ondergrond en grondwater.

Mobiliteit
Het Klimaatakkoord noemt veel maatregelen voor mobiliteit waarvoor op regionaal schaalniveau ruimtelijke maatregelen nodig zijn. Zo wordt voor 2030 voorzien dat veel vervoer batterij-elektrisch en (vooral zwaarder vervoer) met waterstof wordt aangedreven. Hiervoor wordt de eerdergenoemde Nationale Agenda Laadinfrastructuur[52] opgesteld. Hierin is afgesproken dat elke Nederlandse gemeente eind 2020 een integrale visie op uitrol van laadinfrastructuur vaststelt, die wordt geborgd in de omgevingsvisie, het omgevingsplan en de RES. De uitvoering van deze agenda wordt voor provincies en gemeenten vertaald in regionale mobiliteitsplannen. De lokale behoefte aan laadinfrastructuur zal onderdeel zijn van deze programma's. Daarnaast begon na ondertekening van het Klimaatakkoord per regio en ook nationaal een programma slimme en duurzame mobiliteit. Deze programma's geven sturing aan afspraken in het Klimaatakkoord voor mobiliteit. Het Nationale Programma RES legt relaties met onder meer de NOVI en de Nationale Woonagenda 2018-2021[57]. De afspraken in het kader van de regionale en nationale programma's komen in de Bestuurlijk Overleggen MIRT op de agenda.
Op regionaal niveau zullen relaties gelegd worden tussen het uitvoeringsprogramma Nationale Agenda Laadinfrastructuur, het Programma Slimme en duurzame mobiliteit en de RES.

Landelijk gebied en grote wateren
Het landelijk gebied en de grote wateren gaan een grote bijdrage leveren aan vermindering van de CO_2-uitstoot. De gevolgen van klimaatverandering moeten in overweging worden genomen bij de inrichting en herinrichting van deze gebieden. Windmolens en zonnevelden moeten zorgvuldig in het landschap worden ingepast. Innovatie kan hierbij helpen, bijvoorbeeld met kleinere windmolens die meer energie opleveren. Ook water biedt ruimte voor energieproductie, zowel voor productie van warmte als van elektriciteit. Ontwikkelingen op het gebied van aquathermie kunnen snel gaan. Zonneweides of windmolens kunnen ook economische dragers voor het landelijk gebied worden. Productie van duurzame energie levert – bijvoorbeeld als windmolens in landbouwgebieden worden geplaatst – inkomsten op voor de landbouw, maar ook voor kleine kernen (een voorbeeld is de 'dorpsmolen' die financieel bijdraagt aan voorzieningen). Vooral daar waar door verzilting de landbouw al onder druk staat, of bijvoorbeeld in krimpgebieden, biedt dit kansen.

Biomassa
Daarnaast zijn er mogelijkheden voor biomassa uit bijvoorbeeld reststromen in de landbouw. Duurzame biomassa is een onmisbaar onderdeel in de klimaatopgave en de transitie naar een circulaire economie in Nederland. Ook is het de verwachting dat niet alleen in Nederland maar ook mondiaal duurzame biomassa op termijn maar beperkt beschikbaar is, terwijl er veel vraag naar zal zijn. Het beleid van het kabinet heeft tot doel om op een verantwoorde en effectieve manier duurzame biomassa te benutten.

[57] Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Nationale Woonagenda 2018-2021*, Den Haag 2018.

Innovaties in duurzame energie

Groningen Aterro Groengas: Pilot verbindt het grote regionale aanbod met de landelijke vraag.

Waterstoftankstation voor openbaar vervoer, Delfzijl.

In 20 minuten laden tot 80% bij snellaadstations.

Kippenboerderij Kipster levert elektriciteit aan fietsers.

Thermische energie uit oppervlaktewater: Blue Energy op de Afsluitdijk. In deze proefinstallatie wordt energie gewonnen uit het verschil in zoutconcentratie van zout- en zoetwater.

Combineren van opgaven
De maatregelen in de RES'en worden in de regio gecombineerd met andere opgaven in het stedelijk en landelijk gebied. Ook komen reserveringen voor transport, distributie en opslag van energie aan bod. Omdat de veranderingen door deze maatregelen zo'n directe invloed hebben op de leefomgeving van mensen, en omdat maatregelen vaak een plek moeten krijgen in een al heel drukke omgeving, is het belangrijk om deze zoveel mogelijk in samenhang te plannen. In stedelijk gebied kunnen maatregelen voor de energietransitie bijvoorbeeld worden gecombineerd (en meegekoppeld) met de bouwopgave, met een gezonde, veilige en klimaatadaptieve inrichting van onze omgeving en met maatregelen voor bereikbaarheid en renovaties die om andere redenen worden ingezet. Hierdoor wordt overlast zo veel mogelijk beperkt en ontstaat een zo hoog mogelijke kwaliteit van de leefomgeving. Een belangrijke voorwaarde hiervoor is dat sprake is van driedimensionale ordening.

De in de RES afgesproken maatregelen vinden via de provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies hun weg in omgevingsplannen, -programma's en -vergunningen van gemeenten. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat voor 1 januari 2025 omgevingsvergunningen voor zon- en windprojecten zijn verleend.

Keuzes bij inpassing duurzame energie

Richtingen die meegegeven worden aan de RES zijn:

1. *Voorkeur voor grootschalige clustering*

Grootschalige clustering van de productie van duurzame energie (door windmolens, eventueel in combinatie met zonnevelden) vermindert de ruimtelijke afwenteling en draagt bij aan kostenreductie. Waar mogelijk heeft dit de voorkeur. Hier ligt echter wel een expliciete afweging tegenover andere waarden, zoals landschappelijke kenmerken, nationale veiligheid, natuur, cultureel erfgoed, water en bodem en maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak. Voorwaarde is dat bewoners echt goed betrokken zijn, invloed hebben op het gebruik en waar dat kan meeprofiteren in de opbrengsten. Het is van belang aandacht te besteden aan natuurinclusief ontwerp en beheer bij duurzame energieprojecten om verstoring of aantasting van natuur en biodiversiteit zoveel mogelijk te voorkomen. Daarnaast zijn er ook mogelijkheden natuur te versterken, door bijvoorbeeld onderwaternatuur te realiseren bij windprojecten op water.

2. *Voorkeursvolgorde voor zon-PV*

Op dit moment worden in toenemende mate zonneparken in veldopstelling ontwikkeld, soms ten koste van de kwaliteit van het landelijk gebied. Om te stimuleren dat locaties zorgvuldig worden uitgekozen, heeft het Rijk in samenwerking met medeoverheden en andere belanghebbenden een voorkeursvolgorde uitgewerkt.

De afwegingprincipes van de NOVI leiden tot een voorkeur voor zonnepanelen op daken en gevels van gebouwen. Het inpassen op daken en gevels draagt niet alleen bij aan het combineren van functies. Omdat hier al sprake is van bebouwing, zal het introduceren van zonnepanelen op deze plekken doorgaans minder invloed hebben op de kenmerken of identiteit van een gebied.

Vanuit diezelfde principes hebben daarna onbenutte terreinen in bebouwd gebied de voorkeur. Om aan de gestelde energiedoelen te voldoen, kan blijken dat ook locaties in het landelijk gebied nodig zijn. Ook in dat geval gaat de voorkeur uit naar het zoeken van slimme functiecombinaties. Hoewel natuur- en landbouwgebieden daarbij niet volledig worden uitgesloten, ligt de voorkeur bij gronden met een andere primaire functie dan landbouw of natuur, zoals waterzuiveringsinstallaties, vuilnisbelten, binnenwateren of areaal in beheer van het Rijk (zoals Rijkswaterstaat, ProRail, Staatsbosbeheer), waaronder waar mogelijk bermen van spoor- en autowegen.

Deze voorkeursvolgorde houdt geen volgtijdelijkheid in. Na het verkennen van mogelijkheden voor het toepassen van zon-PV kan worden begonnen met het gelijktijdig benutten van gekozen mogelijkheden. Deze voorkeursvolgorde wordt meegenomen in de Regionale Energie Strategieën.

Als onderdeel van het RES-proces zullen deze kwalitatief gewaardeerd worden in het Nationaal Programma RES. In deze waardering wordt gekeken hoe ruimtelijke belangen tegen elkaar zijn afgewogen. Daarbij zal voor zon-PV worden nagegaan of de voorkeursvolgorde uit de NOVI in deze afweging goed is betrokken. Daarnaast zal het Besluit Bouwwerken Leefomgeving (BBL) worden gewijzigd, waardoor gemeenten meer mogelijkheden krijgen voor het bevorderen van zon-PV op daken. Ook wordt de subsidieregeling SDE++ aangepast waardoor deze bijdraagt aan de voorkeursvolgorde.

3. Energiebesparing, warmtenetten en ander gebruik van bestaande gasleidingen

De warmtetransitie in de gebouwde omgeving vraagt om een strategie op regionale en lokale schaal. In deze strategie is energiebesparing een belangrijke eerste stap (ook omdat dat de ingreep in de omgeving beperkt). Voor de resterende warmtevraag moeten alternatieven voor verwarmen met aardgas gerealiseerd worden, zoals restwarmte, geothermie, aquathermie, duurzame gassen en volledig elektrische oplossingen. De keuze voor een alternatieve warmtevoorziening is van vele aspecten afhankelijk, waaronder de beschikbaarheid van warmtebronnen, de warmtevraag, de bouwtechnische mogelijkheden om te isoleren, de kosten, de mogelijkheid om de warmte-transitie te combineren met andere maatschappelijke opgaven ('slim combineren') en ruimtelijke aspecten.

Waar gekozen wordt voor warmtenetten, moet de ruimtelijke planning van warmtenetten zorgvuldig worden afgewogen en gecombineerd met andere functies in de ondiepe ondergrond. Gemeenten voeren de regie over de planning, aanleg en uitfasering van netwerken van kabels en leidingen. Onderhoud en beheer van die verschillende infrastructuren zijn in handen van netbeheerders en warmtebedrijven. Waar mogelijk worden deze activiteiten gecombineerd met andere maatschappelijke opgaven, zoals klimaatadaptatie.

Bij activiteiten in de ondergrond worden de uitgangspunten van de Structuurvisie Ondergrond in acht genomen. Om ook in de toekomst over voldoende schoon grondwater voor drinkwater te kunnen beschikken, worden door provincies Aanvullende Strategische Voorraden (ASV's) aangewezen (met een bijbehorend beschermingsregime). Bij de afweging voor geothermie moet regionaal rekening worden gehouden met deze ASV's.

In de RES worden ook mogelijkheden verkend voor winning van hernieuwbare energie uit de ondergrond (geothermie, bodemenergie), tijdelijke opslag van energie en aquathermie. Waar mogelijk worden deze activiteiten gecombineerd met andere maatschappelijke opgaven, zoals aanleg en onderhoud van rioleringen, kabels en leidingen. Als dat nodig is, reserveren overheden ruimte voor 'backbones' tussen lokale warmtenetten.

Vanuit ruimtelijk perspectief heeft duurzame warmteproductie vaak het voordeel dat het minder zichtbare installaties nodig heeft dan voor duurzame elektriciteit nodig zou zijn. Dat is bijvoorbeeld het geval als veel restwarmte vanuit de industrie aanwezig is of er mogelijkheden voor geothermie aanwezig zijn. Door het gebruik hiervan via warmtenetten wordt elders ruimte gespaard voor de productie van duurzame elektriciteit (wind of zon), die anders voor de verwarming van woningen en andere gebouwen nodig zou zijn. Dat voordeel van warmtenetten sluit dus aan op het afwegingsprincipe 'voorkomen van afwenteling'. Om die reden moeten warmtenetten goed worden verkend en expliciet afgewogen tegen andere opties.

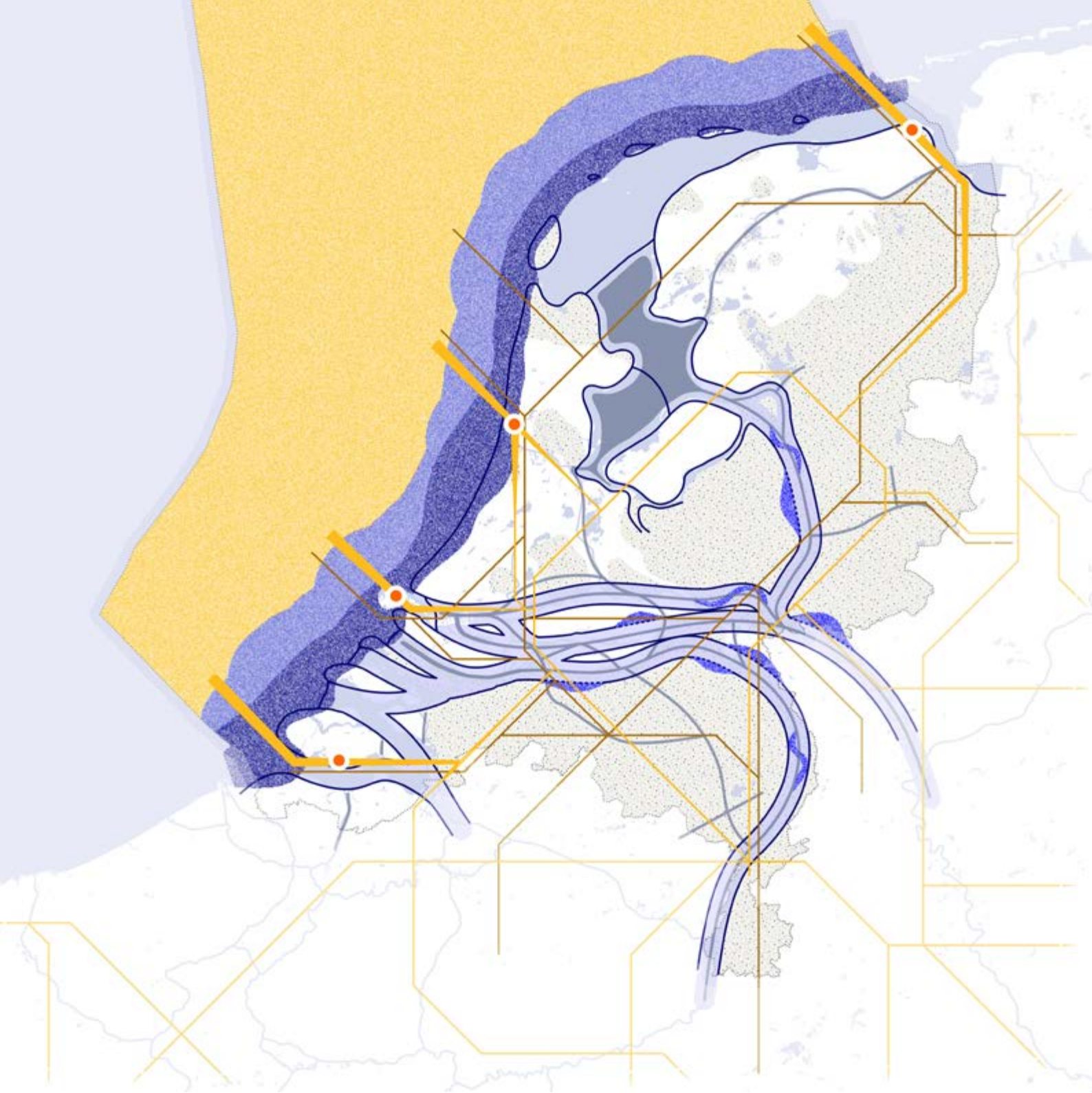

Nationale keuzes klimaatadaptatie en energietransitie

Nationale keuzes klimaatadaptatie

Behouden en reserveren van voldoende ruimte voor toekomstige waterveiligheids-maatregelen (Bk 1.1)

- Primaire waterkeringen (inclusief stormvloedkeringen)
  Op sterkte houden van de primaire waterkeringen
- Kustfundament
  Handhaven kustfundament
- Zandwinning
  Reserverings- en zoekgebieden zandwinning (korte en lange termijn)
- Rivierverruiming
  Krachtig samenspel dijkversterking en rivierverruiming
  - Rivierverruiming buitendijks
  - Rivierverruiming binnendijks

Zoet water duurzaam en efficiënt beheren en gebruiken (Bk 1.1)

Urgente gebieden hoofdwatersysteem en regionaal watersysteem

- Hoofdwatersysteem
- Urgent gebied regionaal watersysteem

Nationale keuzes energietransitie

- Windenergie op zee (Bk 1.2)
  Zoveel mogelijk van de noodzakelijke windparken op de Noordzee realiseren, in balans met de ruimte die nodig is voor scheepvaart, visserij, natuur, luchtvaart, defensieoefengebieden, zandwinning, olie- en gaswinning en recreatie
- Aanlandingspunt energie van zee (Bk 1.3)
  Concentreren bij energie-intensieve industrie aan de kust

Elektriciteits- en buisleidingennetwerk (Bk 1.3)

Geschikt maken voor duurzame energiebronnen en daarvoor ruimte reserveren

- Elektriciteitsnetwerk
- Buisleidingennetwerk

4.2.2 Prioriteit 2
Duurzaam economisch groeipotentieel

De economie van de toekomst is duurzaam, circulair, kennisintensief en internationaal concurrerend. Dat levert veel winst op in termen van banen, innovatie, nieuwe bedrijvigheid, werkgelegenheid en exportmogelijkheden. Nederland handhaaft tegelijk zijn positie in de top vijf van meest concurrerende landen ter wereld. Ook in de toekomst heeft Nederland groot belang bij een open economie en een goede verbondenheid met de economieën in de ons omringende landen en wereldwijd. Een optimale bereikbaarheid van (stedelijke) regio's en economische kerngebieden en een aantrekkelijke, gezonde leefomgeving zijn belangrijke vestigingsplaatsfactoren. Centraal staat het ontwikkelpotentieel van de verschillende regio's in ons land, met een grote verscheidenheid aan economische activiteiten.

De mondiale concurrentie en snelle veranderingen in de economie noodzaken de Nederlandse economie zich blijvend te vernieuwen en aan te passen aan nieuwe omstandigheden. Ruimtelijke randvoorwaarden en de fysieke leefomgeving als geheel spelen daarin een belangrijke rol. Ze kunnen de economische dynamiek stimuleren en faciliteren en ruimte geven aan economische transities, duurzame innovaties en startups. Ontwikkelingen voor een duurzaam en concurrerend vestigingsklimaat vragen om een aanpak in samenhang met opgaven als woningbouw, bereikbaarheid, energietransitie, digitalisering en milieu. Een sterk en internationaal concurrerend vestigingsklimaat vereist niet alleen goede verbindingen en ruimte voor mensen en bedrijven om te werken en te ondernemen, maar vraagt ook een goede kwaliteit van leven: een leefomgeving die de inwoners een ruim en hoogwaardig keuzepalet biedt van voorzieningen op het gebied van wonen, bewegen, recreëren, ontmoeten en ontspannen. De uitdaging is de transitie naar een duurzame economie in ons land succesvol te laten samengaan met behoud en ontwikkeling van onze sterke internationale concurrentiepositie. Dat is noodzakelijk als basis voor welvaart, werkgelegenheid en welzijn in de toekomst.

Beleidskeuze 2.1
De Nederlandse economie verandert van karakter en is in 2050 geheel circulair en de broeikasgas-emissies zijn dan met 95 procent gereduceerd, met 55 procent reductie als beoogd tussendoel in 2030. Nederland heeft een sterke positie in de top vijf van meest concurrerende economieën. Een gezonde en veilige leefomgeving en een goed vestigingsklimaat in het gehele land dragen bij aan een duurzaam groeivermogen van 2 procent van het bruto binnenlands product (bbp). Het Rijk investeert, faciliteert met kennis en onderzoek en stelt eisen aan het benutten van circulaire grondstoffen en zet in op reductie van het grondstoffengebruik van 50 procent in 2030.

Circulaire economie
Een toenemende schaarste aan bepaalde grondstoffen en de schadelijke gevolgen van het winnen van grondstoffen dwingen tot minder en efficiënter grondstoffengebruik. Essentieel is dat alle grondstoffen in circulatie blijven en 'afval' tot het verleden gaat behoren. De uitdaging ligt daarbij in het op een andere manier ontwerpen en inrichten van industriële activiteiten. Het gaat dan om het ontwerpen van materialen, producten en processen, die in de hele levenscyclus geen schadelijke emissies of andere risico's meer veroorzaken en dus verwaarloosbare gezondheidsrisico's met zich meebrengen (*safe by design*).

Ook de duurzame, circulaire economie brengt milieuoverlast en ruimtebeslag met zich mee, al was het maar vanwege omgevingsveiligheid en milieurisico's die ook aan de circulaire economie verbonden zijn. Een goede afweging van de voordelen en nadelen van circulair produceren, van een besparing op het gebruik van grondstoffen en energie tegenover de milieubelasting van het terugwinnen en hergebruik van materialen is noodzakelijk.

Voor hergebruik van reststoffen en gebruikte producten is een efficiënte en optimale inzameling nodig. In de circulaire economie moeten de ketens korter zijn, met waar nodig ruimtelijke sturing. Gemeenten dragen zorg voor de juiste randvoorwaarden voor ruimte waar gebruikte producten en grondstoffen door bedrijven kunnen worden verzameld, gesorteerd en geschikt gemaakt om te worden hergebruikt. Om ervoor te zorgen dat voldoende massa van gebruikte producten wordt bereikt en er tegelijkertijd een passend aantal verzamelplekken ontstaat, houden provincies toezicht op deze rol en monitoren zij de gezamenlijke inzet.

Voorbeeld van verzamelplek van producten.

Utrechtse BouwHub: Met bouwhubs kan bouwlogistiek effectiever worden ingericht en worden ketens verkort. Dit soort plekken vragen om ruimte aan randen van steden.

Ruimtegebruik

Met de beschikbare milieu- en fysieke ruimte voor industrie, transport en distributie en andere economische clusters moet zorgvuldig worden omgegaan. De ruimte die nu in gebruik is voor industrie- en havenfuncties moet beschikbaar blijven voor de genoemde transitie, tenzij alternatieven beschikbaar komen. Zo veel mogelijk moet worden gezocht naar het optimaliseren van het huidige (milieu-)ruimtegebruik door compacter ruimtegebruik, het verkorten van ketens, het reduceren van emissies aan de bron en het combineren van functies, onder voorwaarde dat de veiligheid gewaarborgd blijft. Het toekomstig benodigde ruimtegebruik is onzeker. Waar nodig stellen de decentrale overheden extra ruimte beschikbaar voor de verdere ontwikkeling en omschakeling naar een duurzame, circulaire economie van: de vijf energie-intensieve industrieclusters (Rotterdam/Moerdijk, Zeeland (Terneuzen en omstreken), Noordzeekanaal-gebied, Noord-Nederland (Eemshaven-Delfzijl en Emmen) en Chemelot (regio Geleen, Limburg)), onze lucht- en overige zeehavens, Brainport Eindhoven, de Greenports en de digitale (internationale) infrastructuur, inclusief datacenters. Een Taskforce Industrie Klimaatakkoord Infrastructuur werkt vier oplossingsrichtingen uit die invulling moeten geven aan de energie- en industrietransitie.

Bereikbaarheid

Voor het uitbouwen en versterken van de economische toppositie van Nederland en een duurzame economische groei, stellen overheden waar nodig ontwikkelingsruimte beschikbaar en investeren zij in verdere verbetering van het (inter)nationaal ruimtelijk-economische netwerk, duurzame mobiliteit, een optimale internationale bereikbaarheid, evenals bereikbaarheid tussen en binnen de steden. Ook het bereikbaar, leefbaar en aantrekkelijk houden van onze steden, bij een forse toenemende druk op de ruimte en infrastructuur, is cruciaal voor de internationale concurrentiepositie.

Beleidskeuze 2.2

We zetten in op het gebruik van duurzame energiebronnen en op verandering van productieprocessen. Voor de haven- en industriegebieden moet voldoende fysieke en milieuruimte beschikbaar blijven. Het functioneren mag niet in het geding komen.

Ruimte voor transitie en economisch functioneren

Gedurende een lange periode is – met name in de havengebieden – zowel ruimte nodig voor bestaande activiteiten als voor de energietransitie van deze bedrijven en de vestiging van nieuwe (circulaire) ontwikkelingen. Naast voldoende fysieke ruimte is ook voldoende milieuruimte in de vorm van geluidszones, geurcontouren en risico(aandachts)gebieden benodigd. De beschikbaarheid van voldoende milieugebruiksruimte rondom de gebieden, maar ook langs transportroutes naar het achterland is cruciaal voor de transformatie van de haven- en industriegebieden en moet daarom minimaal behouden blijven. Voor het transport van gevaarlijke stoffen naar het achterland moet het stedelijk gebied zo veel mogelijk worden ontzien. Als stedelijke ontwikkeling leidt tot een inperking van de (milieu)gebruiksruimte voor haven- en industriegebieden, dan moet deze ruimte elders worden gecompenseerd.

Smart industry

Nieuwe ontwikkelingen zoals robotisering, digitalisering en schone productieprocessen vragen om een nieuwe blik. Deze *smart industry* leidt ertoe dat productieprocessen die voorheen naar landen met een lager loonpeil verdwenen waren, zich weer in Nederland vestigen. De productie en logistiek in de keten kan *smart*, hoogwaardig en efficiënt georganiseerd worden, zodat productie in Nederland weer rendabel wordt (*reshoring*). 'Oude' en 'nieuwe' economie zullen een tijd lang naast elkaar bestaan.
De transitie moet zorgvuldig ter hand worden genomen met aandacht voor aanwezige natuurwaarden, economische belangen, behoud en versterking van landschappelijke kwaliteit, woonkwaliteit en voor (omgevings-)veiligheid en milieunormen. De transformatie moet passen binnen de beschikbare milieuruimte.

Energie-intensieve industrie

Voor alle energie-intensieve industrieën, waaronder ook datacenters, moeten duurzame energiebronnen worden gebruikt. De overgang van de import, gebruik en verwerking van fossiele brandstoffen naar duurzame energie vereist een transformatie van haven- en industriegebieden. Gelet op de verwachte lange transitieperiode zullen verschillende energiesystemen mogelijk tientallen jaren naast elkaar bestaan, wat mogelijk extra ruimtebeslag vergt. Dit betreft ruimte voor opslag, overslag, transport en gebruik van fossiele én niet-fossiele brandstoffen en reststoffen. Decentrale overheden hebben een essentiële rol om bedrijven te ondersteunen bij de overgang van lineaire naar circulaire productieprocessen.

Keuzes voor haven- en industriegebieden

Nabij de haven- en industriegebieden aan de kust, zoals de Eemshaven, het Noordzeekanaalgebied, de Rijnmond en Vlissingen/Terneuzen, zijn belangrijke aanlandingspunten voor duurzame energie die op zee is opgewekt. In deze gebieden wordt actief ruimte geboden aan (nieuwe) energie-intensieve industrie. Zo voorkomen we dat ondergrondse kabels die op het land aankomen soms ver landinwaarts op hoogspanningsstations moeten worden aangesloten (met bijvoorbeeld doorsnijding van landschappen als gevolg). Een ander voordeel is dat juist op deze energie-intensieve clusters de urgentie van een duurzame, circulaire transitie het grootst is.

De combinatie met aanlanding van wind op zee kan dat proces versnellen, met aanvullend kansen voor benutting van reststoffen (onder andere warmte) voor de omgeving.

Voor de havens van Rotterdam en Amsterdam geldt overigens in het bijzonder dat de genoemde transitie een nauwe relatie heeft met een bredere verstedelijkingsopgave. De groei van productie en overslag in de haven en de intensivering van het grondgebruik in de haven, kunnen botsen met de ontwikkelings- en bouwplannen in de omgeving. Het functioneren van havens mag niet in het gedrang komen. Eventueel ruimteverlies voor havenfuncties als gevolg van stedelijke transformaties moet – zo nodig – worden gecompenseerd. Voor verder landinwaarts gelegen industriële clusters, zoals Chemical Cluster Emmen en Chemelot, wordt voor duurzame energie onder andere ook gekeken naar alternatieven in duurzame elektriciteitsvoorziening in plaats van directe aansluiting op windenergie opgewekt op zee. Behoud van de concurrentiekracht en gelijk speelveld voor deze clusters is een belangrijk aandachtspunt. In het Programma Energiehoofdstructuur worden de energyhubs aangewezen, de aansluiting op de nationale transport infrastructuur gewaarborgd en worden de ontwikkelrichtingen aangegeven voor nieuwe tracés hoogspanningsnetten (110kV en hoger) en nationale buisleidingen.

Gezien de verwachte wereldwijde groei van transport van personen en goederen, is het aannemelijk dat Nederland, met de de vierde haven van Europa en de derde luchthaven van Europa, ten minste een deel van die groei zal accommoderen. Het kabinet zet ten behoeve van de toekomst van het goederenvervoer en de logistiek in op een verdere optimalisering van het gebruik van de beschikbare transportcapaciteiten. Het betekent dat voor het transport de best passende modaliteit wordt gekozen. Om dit te faciliteren kiest het kabinet bij de inrichting van de bovengemiddelde multimodale knooppunten op de goederencorridors, bijvoorbeeld voor het bevorderen van de vestiging van watergebonden bedrijvigheid op plekken met een goede dan wel directe toegang tot het water via kademuren en dergelijke.

Een goede balans tussen transport, economie en milieu, stedelijke economie en groei en kwaliteit van leven is daarbij essentieel. De Havennota 2020-2030 bevat een agenda voor de verdere en transformatie van de Nederlandse havens in een duurzame en vitale economie.

Circulair bouwen en benutten reststoffen en restwarmte in de bouwsector

Het benutten van reststoffen door de industrie en restwarmte door tuinbouw, kantoren en woningen stelt eisen aan de nabijheid van aanbieders en gebruikers. Voor de bouwsector (woningbouw, grond-, weg- en waterbouw) ligt de uitdaging om nieuwe bouwwerken en woningen niet alleen natuurinclusief en klimaat- en energieneutraal, maar ook circulair te ontwerpen, ontwikkelen, (ver)bouwen en slopen. Grondstoffen moeten in de keten van de bouw zo veel mogelijk behouden blijven door hoogwaardig hergebruik en er moet meer gebruik gemaakt worden van hernieuwbare materialen (zoals houtbouw, hennep, asfalt met olifantsgras). Dit om een schone, veilige leefomgeving voor toekomstige generaties te behouden. Door gebouwen, waaronder woningen en kantoren, zoveel mogelijk aanpasbaar en flexibel te bouwen (*circular by design*), zijn deze voor meer generaties aantrekkelijk en zijn ze ook in de toekomst voor andere dan woonfuncties geschikt te maken.

Aandacht voor nieuwe concepten in de bouwlogistiek kunnen transport en ruimtebeslag op de bouwplaats aanzienlijk verminderen. De ambitie is dat uiterlijk in 2050, maar liever eerder, de gebouwde omgeving circulair is. Bij bouwprojecten wordt hergebruik van materialen en van bouw- en sloopafval een vereiste. De MilieuPrestatie eis Gebouwen (MPG) zal richting 2050 stapsgewijs worden aangescherpt. Bij een locatiekeuze voor nieuwe vestigingen van zowel aanbieders als gebruikers van reststoffen en restwarmte is de afname dan wel beschikbaarheid van reststoffen en restwarmte een belangrijk criterium.

Toekomstverkenningen naar de circulaire economie in ontwerpstudie ‘De Regio van de Toekomst’ van de Beroepsvereniging van Nederlandse Stedebouwkundigen en Planologen (BNSP) en de Nederlandse Vereniging voor Tuin- en Landschapsarchitectuur (NVTL)

Vintage Verstedelijking: Circulaire maakindustrie aan de Schieoevers in Delft.

Transitie land- en tuinbouw

Nederland telt zeven *greenports*: Greenport Aalsmeer, Greenport regio Boskoop, Greenport Duin- en Bollenstreek, Greenport Gelderland, Greenport Noord-Holland Noord, Greenport Venlo en Greenport West-Holland. Het zijn regionale tuinbouwclusters waarbinnen tuinbouwbedrijven intensief samenwerken om verschillende gebiedsopgaven die sectoroverstijgend zijn integraal te benaderen. Daarbij gaat het om noodzakelijke gebiedsontwikkeling om een klimaatneutrale en circulaire tuinbouw te kunnen realiseren waarbij met andere sectoren wordt samengewerkt. Bijvoorbeeld door de aanleg van regionale warmtenetten en niet-fossiele warmtebronnen, gebruik van afgevangen CO_2 vanuit de industrie en een infrastructuur voor een optimaal ‘vers’-netwerk dat goed aansluit op de mainports.

Een deel van de tuinbouwproductiegebieden in Nederland is echter nog niet toegerust voor de eisen van moderne productietuinbouw. Grote, goed ontsloten kavels zijn nodig, evenals verwijdering, verplaatsing of uitbreiding van verspreide tuinbouw, met oog voor de problematiek van solitaire bedrijven. Moderniseren van het hele tuinbouwareaal betekent ook rekening houden met watertekorten, wateroverlast en verzilting, uitputting van de bodem voorkomen en biodiversiteit vergroten. Een regionale aanpak is nodig voor gezamenlijke investeringen in bijvoorbeeld warmtenetten en waterzuivering. Greenports Nederland, de koepelorganisatie van alle *greenports*, werkt samen met provincies en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) aan verduurzaming en ruimtelijke (her)inrichting van teeltgebieden. Daartoe is in 2019 een Tuinbouwakkoord gesloten.

Voorbeeld van verduurzaming in de land- en tuinbouw.

Orchideeënteelt volgens het principe van 'de kas zonder gas', in Ter Aar.

Beleidskeuze 2.3

Ingezet wordt op optimale (inter)nationale bereikbaarheid van steden en de economische kerngebieden. Met aandacht voor ontbrekende schakels in infrastructuur en het met elkaar verknopen van nationale infrastructuurnetwerken.

Steden en (stedelijke) regio's zijn belangrijke dragers van de Nederlandse economie en hun belang neemt naar verwachting in de toekomst toe. Steden en (stedelijke) regio's bereikbaar, gezond, leefbaar en aantrekkelijk houden, is cruciaal om de internationale concurrentiepositie van Nederland veilig te stellen. Nabijheid is in de kenniseconomie zeer wezenlijk. Clustervorming wordt waar nodig mogelijk gemaakt. De kaarten 'Internationale verbindingen en knooppunten' en 'Vestigingsklimaat' in de Toelichting geven een beeld van de internationale netwerken en (stedelijke) regio's als dragers van de Nederlandse economie. Belangrijke economische dragers in specifieke sectoren bevinden zich overigens ook buiten de stedelijke regio's. Logistiek en distributie kent een sterke concentratie rond onze (lucht)havens maar heeft zich ook daarbuiten sterk ontwikkeld (bijvoorbeeld in West-Brabant, Tilburg-Waalwijk, Venlo-Venray en Zuidelijk Flevoland). Internationale distributiecentra ontwikkelen zich sterk langs de grote vervoersassen in het zuiden en oosten van het land. De hightech maakindustrie heeft een sterke concentratie in Zuidoost-Brabant, met Eindhoven als centrum van de Brainport. Maar (hightech) maakindustrie is ook in andere regio's zoals Twente, Delft en Limburg te vinden. De agro-food industrie kent sterke concentraties in Noordoost-Brabant, Utrecht, Gelderland (Foodvalley) en Noord-Nederland. Vooraanstaande landbouwclusters (zoals de *greenports*) zijn verspreid over heel Nederland te vinden. En ook het midden- en kleinbedrijf is wijdverspreid over ons land. Het Rijk wil daarom het ontwikkelpotentieel van alle regio's benutten. Rijk en regio stellen, met inbreng van maatschappelijke partijen, per landsdeel een Omgevingsagenda op waarin een integraal toekomstperspectief en opgaven worden opgenomen om onder andere de economische ontwikkeling in de regio's te bevorderen.

Bestaande (inter)nationale en regionale verbindingen.

De Betuwelijn en snelweg A15 nabij Herwijnen.

De grootste concentratie van economische activiteiten met de daaraan verbonden werkgelegenheid vindt vooral plaats in het gebied van de rechthoek van stedelijke regio's in het Stedelijk Netwerk Nederland (Amsterdam-Utrecht-Amersfoort-Zwolle-Arnhem/Nijmegen-Eindhoven-Brabantse stedenrij-Rotterdam-Den Haag). Hier is ook de grootste verstedelijkingsopgave.

Door nabijheid en goede verbindingen kan de agglomeratiekracht in deze stedelijke regio's verder ontwikkeld worden. De ontwikkeling van de interne en externe bereikbaarheid van dit gebied vraagt dan ook de bijzondere aandacht van het Rijk. De vele grensoverschrijdende relaties en interacties maken duidelijk dat voor verschillende opgaven voor de NOVI internationale afstemming en samenwerking belangrijk is. De concurrentiekracht en aantrekkelijkheid van Nederland, de kwaliteit van leven, heeft sterk te maken met de verbinding, de samenwerking én de concurrentie met de ons omringende landen en (stedelijke) regio's.

In de concurrentiestrijd om het aantrekken en behouden van internationaal opererende bedrijven, speelt het internationaal vestigings- en ondernemersklimaat van de vijf grootste steden dan wel de vier Metropoolregio's een steeds belangrijkere rol. Het gaat om: Metropoolregio Amsterdam (MRA), Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH), Metropoolregio Utrecht (MRU) en Metropoolregio Eindhoven (MRE). Zij hebben de grootste aantrekkingskracht op internationale kennis, arbeid en kapitaal. Elk van de stedelijke regio's heeft hierin een herkenbare en sterke positie en maakt deel uit van het netwerk dat zij met elkaar en met andere steden in binnen- en buitenland hebben. De Metropoolregio Amsterdam is een internationaal zakencentrum en toeristische trekpleister, met Schiphol als schakel naar alle continenten. De Metropoolregio Rotterdam Den Haag investeert in de *next economy*; de innovatie van de haveneconomie, de nieuwe maakindustrie, *greenports* en Den Haag als bestuurscentrum en internationale stad van vrede & recht. De Metropoolregio Utrecht, met Utrecht Science Park is een netwerk van kenniscentra, bedrijven en proeftuinen voor *life sciences*. De technologisch hoogwaardige industrie en ontwerp zijn typerend voor de Brainport Eindhoven. Voor de verdere ontwikkeling van deze gebieden is nu met name een internationaal aansprekende kwaliteit van woningen, mobiliteit en leefomgeving van belang.

De groei van het aantal inwoners, bedrijven en arbeid in deze grootstedelijke regio's leidt tot een forse druk op met name de woningmarkt en de bereikbaarheid van deze regio's. Daarmee onderscheiden deze regio's zich in ruimtelijk-economisch perspectief door de omvang, complexiteit en urgentie van

de opgaven. Het gaat onder meer om het versterken van de connectiviteit van toplocaties, het verbeteren van de digitale infrastructuur en de transformatie van (binnen)stedelijke gebieden. Dit is beschreven in de Ruimtelijke Economische Ontwikkelstrategie (REOS) van Rijk, grote steden, betrokken provincies en Economic Boards.

Maar ook buiten dit gebied vragen aanvullend diverse locaties de bijzondere aandacht van het Rijk vanwege hun strategisch belang voor de economische ontwikkeling van Nederland. Daarbij gaat het zowel om grote industriële complexen als Chemelot en Terneuzen als campussen in Groningen en Enschede met internationaal hoog aangeschreven kennisinstellingen en daaraan gerelateerde innovatieve bedrijven.

Het Rijk stimuleert daarom ontwikkelingen in het hele land en stuurt onder meer aan op het behoud en de realisatie van optimale nationale netwerken en Trans Europese Netwerken (TEN's): het hoofdwegennet, een hoogwaardige railinfrastructuur met goede regionale en internationale IC-verbindingen, een goed functionerend vaarwegennetwerk, voldoende capaciteit in de energie- en buisleidingeninfrastructuur en een *state of the art* data-infrastructuur. De opgaven voor de woon- en leefomgeving worden meegenomen in de regionale verstedelijkingsstrategieën en de Omgevingsagenda's (zie prio 3). Het initiatief van de publiek-private NOVI-alliantie voor Ruimtelijke Investeringsagenda's (RIA's) wordt hierin meegenomen (zie ook Hoofdstuk 5).

Het goed verbinden van economische kerngebieden draagt bij aan de ruimtelijk-economische structuurversterking van de economische kernlocaties. Ook het OV speelt een belangrijke rol in het verbinden van steden en regio's en het faciliteren van woon-werkverkeer. De zeshoek Amsterdam, Zwolle, Arnhem-Nijmegen, Eindhoven, Breda en Den Haag-Rotterdam. In dit netwerk wordt verder ingezet op intensief aanbod van het openbaar vervoer. Op de verbindende assen tussen de Randstad en het Noorden, Oosten en Zuiden van het land is verdere kwaliteitsverbetering eveneens belangrijk. Dit vraagt om maatwerk per as in termen van frequentie, stops en snelheid en hiermee samenhangende strategieën op het gebied van auto, fiets en OV.

In dunbevolkte gebieden, waar het OV door onvoldoende bundeling van reizigers minder sterk aanwezig is, zetten we in op innovatieve, vraaggerichte, flexibele mobiliteitsdiensten, deelconcepten als deelauto's, taxidiensten en het combineren van doelgroepenvervoer met het OV.

Voor internationaal OV gelden twee schaalniveaus: het niveau van het verbinden van de grensregio's en het snel en duurzaam verbinden van Nederland met de belangrijkste economische kerngebieden van onze omliggende landen. Voor dit laatste is aansluiten op het Europese HSL-netwerk belangrijk. Het internationale spoorvervoer wordt daardoor op middellange afstand een duurzaam alternatief voor luchtvaart en (vracht)auto. Door IC-netwerken in Nederland te koppelen aan IC-stations over de grens, met aansluitingen op HSL-netwerken worden grensregio's beter met elkaar verbonden en de economische ontwikkeling van deze regio's ondersteund.

Luchtvaart
Luchtvaart verbindt Nederland met de rest van de wereld. De internationale bereikbaarheid en de vooraanstaande positie van de luchthaven Schiphol zijn zowel van belang voor de inwoners van Nederland, als voor onze concurrentiekracht en de direct of indirect daarmee verbonden activiteiten en arbeidsplaatsen. De ontwikkeling van onder andere Schiphol, Lelystad, Rotterdam en Eindhoven heeft echter ook invloed op de leefomgeving, gezondheid en het milieu. De inzet van het kabinet en andere betrokkenen is dan ook gericht om opnieuw een balans te vinden tussen de hinder, klimaateffect, ziektelast, overlast en de (ruimtelijke) beperkingen die uit de luchtvaart voortvloeien enerzijds en het waarborgen van de internationale verbondenheid van ons land anderzijds. Veiligheid blijft daarbij uiteraard een kernwaarde.

Groei luchtvaart.

Luchthaven Schiphol is van groot belang voor de Nederlandse concurrentiekracht.

Keuzes voor de luchtvaart

De luchtvaart verwerkt een omvangrijke vraag, terwijl de capaciteit op de luchthavens en in het luchtruim in voornamelijk West-Europa beperkt is. Het belang van de internationale netwerkkwaliteit voor transferpassagiers op Schiphol en de rechtstreekse verbinding met Europa vanuit de regionale luchthavens is een vanzelfsprekendheid geworden. Randvoorwaardelijk bij deze ontwikkelingen is dat de veiligheid in de luchtvaart op de grond en in de lucht wordt gewaarborgd.

'Slim en duurzaam', met veiligheid op één, is het uitgangspunt voor de (Ontwerp) Luchtvaartnota die mei 2020 is verschenen. Een goed functionerende luchthaven Schiphol met een succesvolle thuismaatschappij (home-carrier) is belangrijk voor de Nederlandse economie en onze aantrekkingskracht als vestigingsplaats. Ook de luchtvaart moet klaar zijn voor de toekomst en moet daarom zorgen voor minder hinder en uitstoot van vervuilende stoffen. Bij de toekomstige ontwikkeling van de luchtvaart moeten de negatieve effecten op mens, natuur en milieu verminderen. Binnen deze kaders kan de luchtvaart zich blijven ontwikkelen.

De Luchtvaartnota sluit aan bij de volgende duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) die de Verenigde Naties in 2015 vastgesteld hebben: Gezondheid (SDG 3), Energie (SDG 7), Economie (SDG 8), Infrastructuur & Innovatie (SDG 9), Klimaat (SDG 13), Biodiversiteit (SDG15) en Partnerschap (SDG 17).

Centraal in de Luchtvaartnota 2020-2050 staan vier publieke belangen:
1. Nederland veilig in de lucht en op de grond.
2. Nederland goed verbinden.
3. Aantrekkelijke en gezonde leefomgeving.
4. Nederland duurzaam.

De ontwikkeling en omvang van de luchtvaart levert nu en in de toekomst spanning op tussen milieu, duurzaamheid, gezondheid en veiligheid in de woon- en leefomgeving enerzijds en de dynamiek van luchtvaart en economie anderzijds. Woningbouw rond Schiphol is een discussie op zich. De dynamiek van stad en Metropoolregio Amsterdam is groot en het belang van Schiphol voor Nederland ook. Voor zowel wonen als vliegen (en de bijbehorende veiligheids- en geluidscontouren) moet er ruimte zijn. Dat betekent dat er specifieke zones zijn waar bebouwing en hoogbouw niet of beperkt mogelijk is. Het streven is wel om die zones niet onnodig groot te laten zijn.

Op de korte termijn worden de regels rond Schiphol verankerd door wijziging van het zogeheten Luchthavenverkeerbesluit. Op termijn kan de sector groei verdienen langs de uitgangspunten en voorwaarden uit de Luchtvaartnota.

Beleidskeuze 2.4

Overheden investeren in een aantrekkelijke, gezonde en veilige leefomgeving in steden en regio's en bevorderen een onderscheidend en aantrekkelijk vestigingsklimaat.

Economische activiteiten en hoogopgeleiden concentreren zich in steden en stedelijke regio's. De aanwezigheid van universiteiten en hogescholen speelt hierbij een belangrijke rol. Hierdoor neemt de economische dynamiek toe, maar ook de druk op de leefomgeving. Dit geldt met name voor de grootste steden in ons land. Veel innovatie ontstaat in steden en niet alleen bij startups, broedplaatsen en onderzoeksinstellingen, maar ook door ontmoetingen op aantrekkelijke plekken in de stad. Het verdienvermogen van Nederland beperkt zich overigens niet tot de grote steden. In alle regio's van het land is een grote verscheidenheid aan economische activiteiten te vinden, waarvoor een goed vestigingsklimaat belangrijk is.

Steden en stedelijke regio's zijn belangrijk voor onze economie. Dit geldt vooral daar waar sprake is van een aantrekkelijke en gezonde omgeving en diversiteit in aanwezige economische functies, cultuur, erfgoed, opleidingen en andere voorzieningen. De steden, hun aantal inwoners, culturele én economische activiteiten groeien de laatste jaren in hoog tempo. Die groei biedt kansen voor heel Nederland. De kwaliteit van leven in de steden moet dan wel blijvend aandacht krijgen en op een nog hoger niveau uitkomen.

Bereikbaarheid en kwaliteit van campussen.

TU Delft Campus: Hoogwaardige buitenruimte en goede verbindingen per fiets en OV dragen bij aan het vestigingsklimaat van Delft.

Voor Nederland – met zijn internationaal aansprekende steden, stedelijke netwerken en het aantrekkelijk gevarieerde landschap – liggen er kansen om met een aantrekkelijke, gezonde en veilige leefomgeving een onderscheidend vestigingsklimaat te creëren. Dit is een belangrijke vestigingsplaatsfactor voor het aantrekken van hooggeschoolde (internationale) werknemers. Met de overgang naar een steeds meer op kennis en diensten gedreven economie worden de kwaliteiten die een stad biedt steeds belangrijker.

De omvang van steden (massa en dichtheid) kan voordelen bieden door de concentratie van economische, sociale, politieke en culturele organisaties in dichtbevolkte gebieden, maar ook door de aanwezigheid van universiteiten, onderzoeksinstellingen, op consumenten gerichte voorzieningen, brancheorganisaties en overheidsinstellingen[58]. Regionale bereikbaarheid en een goed functionerend woon-werkverkeer zijn voor het economisch functioneren van onze steden en Metropoolregio's essentieel. Er is behoefte aan voldoende ontwikkelingsruimte voor een kwalitatief hoogwaardig aanbod aan werklocaties. De beschikbaarheid van goede en betaalbare woningen en een gezonde, schone, veilige en aantrekkelijke leefomgeving worden steeds bepalender voor het economische succes. Duurzame stedelijke groei en innovaties in mobiliteit zijn randvoorwaardelijk voor de groei van de stedelijke economie.

Het vraagt extra inzet in de stedelijke regio's om de leefomgevingskwaliteit, het milieu en de bereikbaarheid op peil te brengen, omdat dat bijdraagt aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat. De overheid kan ruimte bieden aan dergelijke initiatieven en sociaal ondernemerschap om innovatie en verdere ontwikkeling van onze duurzame kenniseconomie te stimuleren. Meer duurzame mobiliteit wordt in stedelijke regio's bereikt door het verbeteren van openbaar vervoer, het creëren van meer ruimte voor fietsers en voetgangers, het weren van vervuilende voertuigen en het vergroten van de laadmogelijkheden voor elektrische auto's.

[58] Otto Raspe e.a., *De economie van de stad in de mondiale concurrentie,* Den Haag 2012, zie: http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/PBL-2012-essays-toekomst-van-de-stad-de-economie-van-de-stad-in-de-mondiale-concurrentie.pdf

Projecten ter bevordering van een aantrekkelijk vestigingsklimaat

City Lounge: Rotterdam wil dat meer mensen in de binnenstad gaan wonen en werken, het veraangenamen van buitenruimte draagt daar aan bij. Beeld: Het al gerealiseerde Grote Kerkplein.

Met de Regio Deal Brainport Eindhoven krijgt het voorzieningenniveau in de regio een impuls. Met een bijdrage vanuit de deal kan lichtkunstfestival GLOW nog nadrukkelijker een bijdrage leveren aan de aantrekkingskracht voor talent.

Beleidskeuze 2.5

Institutionele, technisch-operationele belemmeringen en knelpunten in regelgeving die goede grensoverschrijdende (spoor-, lucht-, weg- en water-) verbindingen belemmeren, moeten worden opgelost.

Een grensoverschrijdend perspectief op duurzame en vitale gebiedsontwikkeling, wonen, werken, infrastructuur (mobiliteit) en voorzieningen is nodig, met bijzondere aandacht voor de dynamiek en leefomgevingskwaliteit in de grensregio's. Met onze buurlanden bestaan diverse zorg-, woon-, werk- en onderwijsrelaties. Ook zijn er grensoverschrijdende effecten te zien op het gebied van water, natuur en landschap. Klimaatadaptatie is een voorbeeld van een grensoverschrijdende opgave. Ook voor stedelijke regio's in de grensgebieden geldt dat daar een samenhangende aanpak van de sociaaleconomische ontwikkeling nodig is. Een economisch toekomstperspectief voor met name de jeugd in deze regio's is van groot belang. Om grensoverschrijdende samenwerking optimaal te kunnen benutten, zijn afspraken op het niveau van nationale overheden noodzakelijk.

De industrie in Terneuzen en Vlissingen is veel meer verbonden met die in West- en Oost-Vlaanderen dan met Nederland. In de Kanaalzone is North Sea Port gevestigd, de eerste grensoverschrijdende haven van Europa na fusie van de haven van Gent met Zeeland Sea Ports. Noord-Nederland kent grensoverschrijdend woon-werkverkeer tussen de regio Groningen en de deelstaat Nedersaksen, alsmede relaties met Bremen en Hamburg. Ook Oost-Nederland kent intensief grensoverschrijdend (woon-werk)verkeer. De A1, A12 en A15-corridor verbinden zowel de Randstad als de regio's on Oost-Nederland met Noordrijn-Westfalen en Nedersaksen. De economie in Zuid-Limburg is gebaat bij betere samenwerking in de internationale stedenhoek Heerlen - Maastricht - Aken - Hasselt - Luik. Grensoverschrijdende uitwisseling van arbeidspotentieel wordt in de weg gestaan door verschillen in diploma's, regelgeving en fiscale systemen. Grensoverschrijdend OV, voor woon-werk verkeer, kent nog veel uitdagingen. Het ontwikkelen van Omgevingsagenda's (zie hoofdstuk 5) vindt daarom plaats in overleg met, in elk geval, het Vlaamse en het Waalse Gewest en de Duitse deelstaten Noordrijn-Westfalen en Nedersaksen.

Beleidskeuze 2.6

In samenwerking met de andere overheden, de netbeheerders en het bedrijfsleven zet het Rijk ten behoeve van de digitalisering van de economie in op de uitrol van nieuwe netwerken en selectieve groei van datacenters.

Digitalisering van onze samenleving verbetert de toegankelijkheid van informatie, versnelt communicatie en informatie-uitwisseling en biedt nieuwe kansen voor de organisatie en ontwikkeling van werk, handel, onderwijs, ontspanning, mobiliteit, zorg, landbouw, energie en industrie. Nederland is de digitale toegangspoort tot Europa en een belangrijke datahub. Het kabinet heeft zich de ambitie gesteld om als Nederland digitaal koploper te worden van Europa[59] met digitalisering, onderzoek, experimenten en het toepassen van nieuwe technologie. Daarmee versterken we het Nederlands verdienvermogen, kunnen we beter richting geven aan technologische ontwikkelingen en zetten we in op de economische en maatschappelijke kansen van digitalisering.

Digitale infrastructuur is een belangrijke basisvoorwaarde voor het Nederlandse verdienvermogen en vestigingsklimaat. Het gaat daarbij om het goed functioneren van de (toekomst)vaste digitale infrastructuur (waaronder zeekabels), mobiele netwerken en datacenters. De beschikbaarheid van zowel vast als mobiel snel internet is in Nederland groot en de toenemende digitalisering stelt steeds hogere eisen aan de digitale infrastructuur. Van belang is dat de randvoorwaarden voor de digitale infrastructuur hierbij op orde zijn. Internationale datakabels maken het internetverkeer en de uitwisseling van internationaal dataverkeer mogelijk. Ze vormen de hoofdtransportassen van de digitale economie. De aanlanding van nieuwe internationale datakabels via de Noordzee zal mogelijk blijven en in het Noordzee programma verder worden uitgewerkt om de internationale connectiviteit te waarborgen.

Vestiging datacenters

Ook datacenters zijn onderdeel van de infrastructuur die verdere digitalisering van de economie en maatschappij als geheel mogelijk maken. Bij het dagelijks leven van zowel bedrijven als consumenten is de verwerking van een groeiende hoeveelheid data nodig. Daarnaast kiezen steeds meer bedrijven uit efficiencyoverwegingen voor het onderbrengen van hun computerservers bij externe partijen, de colocatie datacenters. Datacenters zijn dus van belang voor de digitalisering van de Nederlandse samenleving en economie.

Nederland is een aantrekkelijk land voor datacenters. Dat geldt vooral voor het gebied rondom de Amsterdam Internet Exchange (AMS-IX), dat fungeert als één van de grootste internetknooppunten van Europa (naast Frankfurt, Parijs en Londen). Hier is sprake van een zogenaamd ecosysteem met hyperconnectiviteit, waar met grote snelheden gegevens verwerkt kunnen worden. Verdergaande clustering van datacenters vergroot die connectiviteit. Verder zien we grote techbedrijven die voor hun internetactiviteiten grote datacenters bouwen, de hyperscales. Dit type datacenter is qua vestigingslocatie minder afhankelijk van hyperconnectiviteit (en daarmee nabijheid van de AMS-IX).

Het wordt echter steeds lastiger om datacenters duurzaam te faciliteren. Het ruimtebeslag van datacenters groeit, en datacenters vergen veel van de energie-infrastructuur gezien het hoge energieverbruik. Dergelijke capaciteit kan niet overal worden geboden. In Nederland groeit het besef dat keuzes nodig zijn en ingezet moet worden op selectieve groei. De vestiging van nieuwe datacenter(cluster)s vergt een goede ruimtelijke afweging en afstemming met andere belangen in de leefomgeving. Decentrale overheden zijn primair verantwoordelijk voor het regionale vestigingsbeleid van bedrijven en dus ook datacenters. De decentrale overheden kunnen de vestiging van datacenters afstemmen binnen hun integrale plannen, Regionale Energie Strategie en Transitievisie Warmte. Dit vergt goed overleg met de netbeheerder en een integrale afweging over het geheel van energie vragende functies, opwek van elektriciteit en ruimtelijke planning van transportverbindingen.

[59] Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, *Nederlandse Digitaliseringsstrategie,* Den Haag, 2018.

Provincies en gemeenten zien die knelpunten ontstaan bij de vestiging van datacenters en ontwikkelen daarom nieuw beleid. Binnen de Metropoolregio Amsterdam, waar het grootste deel van de vraag naar datacenters landt, werken de overheden al samen om de groei in goede banen te leiden en toch invulling te geven aan de ambities rond digitalisering. Ook het Rijk is hierbij betrokken vanuit de Ruimtelijke Strategie Datacenters, die in samenwerking met enkele gemeenten, provincies, Economic Boards en het bedrijfsleven is opgesteld. Op hoofdlijnen kunnen datacenters volgens de Ruimtelijke Strategie Datacenters[60], daar worden gevestigd waar:

1. op een duurzame manier in de energievraag kan worden voorzien via huidige of toekomstige energienetwerken. Dat vraag om goede afstemming van vraag en aanbod;
2. de levering van restwarmte aan warmtenetwerken bij voorkeur mogelijk is aan het stedelijk gebied (onder de Warmtewet 2.0 wordt voor het benutten van restwarmte het ophaalrecht geïntroduceerd voor warmtebedrijven om restwarmte tegen uitkoppelkosten op te halen), en
3. voldaan kan worden aan de eisen die marktpartijen stellen aan digitale connectiviteit.

De inzet van het Rijk is erop gericht om de mogelijkheden te verkennen om colocatie in de MRA te faciliteren voor de datacenters die hyperconnectiviteit als belangrijke vestigingsvoorwaarde hebben. Voor deze colocatie datacenters zijn regionale verkenningen van ontwikkelingen richting Almere en Zuid-Holland logische vervolgstappen. Vestiging van hyperscale datacenters kan op locaties waar veel aanbod is van (hernieuwbare) elektriciteit, waar aansluiting op het elektriciteitsnetwerk kan worden geboden en waar ruimte minder schaars is. De voorkeur gaat uit naar vestiging in de randen van Nederland, zoals op de bestaande locaties Eemshaven en Middenmeer.

In lijn met en als vervolgstap op de Ruimtelijke Strategie Datacenters beoogt het Rijk met medeoverheden via de Omgevingsagenda's stappen te zetten en afspraken te maken om verder invulling te geven aan selectieve groei van datacenters, waarbij de groei van datacenters wordt bezien in relatie tot de Nederlandse digitaliseringsstrategie.[61] Indien het accommoderen van (een cluster) datacenters om de planning van energie-infrastructuur van nationaal belang vraagt, zal dat worden opgenomen in het Programma Energiehoofdstructuur, mits dit past bij onder andere de eisen op het gebied van energie-systeemefficiëntie en dit in lijn is met de Ruimtelijke Strategie Datacenters, en uiteraard andere belangen in de leefomgeving.

Beleidskeuze 2.7

Locaties van nieuwe kantoren, bedrijventerreinen en (groot)winkelbedrijven moeten passen bij het verkeers- en vervoersnetwerk, goed afgestemd zijn op de vraag van bedrijven én de economische vitaliteit en de kwaliteit en aantrekkelijkheid van stad en land versterken.

Winkels

Door autonome ontwikkelingen als bevolkingskrimp, vergrijzing, technologische ontwikkelingen, maar zeker ook door veranderende consumentenvoorkeuren staan veel winkelgebieden onder druk. Onzeker zijn de effecten van de COVID-19-pandemie op het verplaatsings- en koopgedrag van consumenten, maar mogelijk krijgt dat het gebruik van internet voor de aankoop van goederen hierdoor een extra impuls. Veranderingen doen zich het sterkst voelen in de middelgrote steden. Deze steden hadden voorheen een centrumfunctie binnen hun verzorgingsgebied, maar die status verandert. Uiteindelijk zullen, naar verwachting, maar een beperkt aantal steden (naar schatting 20) hun centrumfunctie op hetzelfde niveau als nu behouden. De andere steden zullen te maken krijgen met oplopende leegstand. Dit heeft niet alleen grote gevolgen voor de detailhandel, maar ook voor de leefbaarheid van deze Nederlandse steden. Om de leefbaarheid ook voor de toekomst te waarborgen en om aantrekkelijk te blijven voor bezoekers en bewoners, staan deze steden voor een grote en complexe transformatie-opgave. In fysieke zin is het van belang om het overblijvende kernwinkelgebied compact te houden en nieuwe functies te vinden voor gebouwen die leeg komen te staan. Door in te zetten op multi-functionaliteit, zijn binnensteden in staat flexibel te reageren op toekomstige ontwikkelingen.

[60] Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Ruimtelijke Strategie Datacenters: Routekaart 2030 voor de groei van datacenters in Nederland*, Den Haag, 2019.

[61] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/06/25/nederlandse-digitaliseringsstrategie-2020

Kantoren en bedrijventerreinen

In de kantorenmarkt is nog steeds sprake van forse leegstand op diverse plekken. Tegelijkertijd kunnen sommige bedrijven en instellingen geen passende gebouwen vinden. Op gewilde locaties is sprake van tekorten. Tevens is er een gebrek aan courante, bij de actuele vraag passende gebouwen. In verschillende provincies is het aanbod veel groter dan de vraag en/of voldoet het aanbod niet aan de gewenste kwaliteit. Bedrijventerreinen zijn dikwijls verouderd en niet goed aangesloten op het hoofdwegennet. Instelling van een herstructureringsfonds, te voeden met de opbrengst van de ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen, kan de herontwikkeling van verouderde bedrijventerreinen bevorderen. Clustering van bedrijvigheid op locaties bij knooppunten van infrastructuur kan de economische vitaliteit van een regio bevorderen. Meer aandacht voor de landschappelijke inpassing van bedrijventerreinen is daarbij nodig. Een aaneenschakeling van grootschalige, eenvormige bebouwing bijvoorbeeld voor opslag- en distributiecentra langs (rijks)wegen moet worden voorkomen. Clustering, zowel vanuit een goede landschappelijke inpassing van bedrijventerreinen als vanuit de weginfrastructuur, benutting van het dakoppervlak voor het plaatsen van zonnepanelen en ook het bestaande elektriciteitsnetwerk, zijn uitgangspunt voor de ontwikkeling van nieuwe terreinen.

Clustering van bedrijven.

Clustering van bedrijven rond knooppunten kan de economische vitaliteit van de regio bevorderen.

Tekorten én overschotten aan kantoren, winkels en bedrijventerreinen zijn voor een groot deel te voorkomen. Een zorgvuldige raming van ruimtebehoefte en aanbod op regionaal niveau is daarbij van groot belang voor een efficiënt ruimtegebruik[62]. In het kader van het Programma Verstedelijking en Wonen zullen de overheden gezamenlijk uitgangspunten vaststellen voor het bepalen van de behoefte. Bij het vaststellen van de behoefte aan nieuwe kantoren, winkels en bedrijventerreinen worden steeds de transformatiemogelijkheden van de bestaande terreinen betrokken. Dit beleid dient een nationaal belang, maar vraagt decentrale uitwerking. Om gebiedsgerichte opgaven, waaronder economische activiteiten, in samenhang te bezien met andere opgaven en waar nodig voor optimaal ruimtegebruik in samenhang uit te voeren, stellen overheden Omgevingsagenda's op. De uitwerking van gebiedsgerichte opgaven gebeurt in samenwerking met bedrijfsleven, werknemersverenigingen, tussen overheden, maatschappelijke organisaties en inwoners. De kaders van de nationale belangen van de Rijksoverheid, zoals benoemd in de NOVI, staan hierbij centraal. Belangrijk aandachtspunt in Omgevingsagenda's is of er daadwerkelijk extra afspraken nodig zijn of dat oplossingen binnen lopende trajecten kunnen worden

[62] BCI/EIB, *Economische ontwikkeling en toekomstige ruimtebehoefte van bedrijfstakken in Nederland*, 2019.

gevonden. Daardoor is geen ruimte nodig of kunnen gebieden worden getransformeerd, bijvoorbeeld door beëindiging van sommige bedrijfsactiviteiten (denk bijvoorbeeld aan de overslag van steenkolen).

Keuzes bij inpassing van logistieke functies

We zetten in op actieve clustering van (grootschalige) logistieke functies langs de (inter)nationale corridors op logistieke knooppunten langs deze corridors. Dit beperkt de invloed van verspreide locaties op het landschap en extra mobiliteit en versterkt het logistieke systeem en onze economie. Dat betekent het ontwikkelen van verdere concentratie van logistieke functies en bovenregionale logistieke bedrijvigheid. Daarnaast vindt op regionaal niveau concentratie plaats gericht op de ruimtevraag van regionale partijen. Rijk en regio maken over nieuwe locaties afspraken, gekoppeld aan de Omgevingsagenda's omdat dit een samenhangende aanpak of nadere uitwerking vraagt met andere opgaven (zie hoofdstuk 5).

Daarbij kiezen we voor de volgende aanpak:
- In de eerste plaats zal bij mogelijke vestiging sprake moeten zijn van een aantoonbare behoefte. Provincies stellen de behoefte aan bedrijventerreinen vast. Rijk en provincies bepalen samen de uitgangspunten voor deze behoefteraming;
- Bij een aangetoonde behoefte zal in eerste instantie vestiging moeten plaatsvinden op bestaande, eventueel te herstructureren bedrijventerreinen;
- Is dit niet haalbaar dan moet – afhankelijk van afmeting – vestiging plaatsvinden uitsluitend op een (beperkt) aantal vooraf aangewezen nationale en bovenregionale clusters.

Logistieke clusters moeten multimodaal ontsloten zijn voor goederen en voor personen. Gebouwen moeten ook circulair ontworpen worden zodat bij leegstand of aan het einde van de levenscyclus weer nieuwe functies voor de ruimte mogelijk zijn. Voor alle clusters geldt de eis van zo optimaal mogelijke inpassing in het landschap, zodat hoogwaardiger werklandschappen worden gerealiseerd. De vestiging van deze clusters vraagt om meer actieve sturing vanuit de overheid. Rijk en provincies ontwikkelen daartoe een gecoördineerde strategie om de invloed op landschap, milieukwaliteit en de mobiliteit/infrastructuur te beperken. Zij zullen gezamenlijk de geschikte locaties benoemen en de afspraken hierover opnemen in de Omgevingsagenda's.

Door hun grootschalige karakter bieden loodsen en distributiecentra een goede mogelijkheid voor zonnepanelen op dak en kunnen ze een flinke bijdrage leveren aan de opwekking van duurzame energie. Loodsen en distributiecentra zijn ook geschikt voor groenblauwe daken die water kunnen vasthouden. Via nieuwe regelgeving krijgen gemeenten mogelijkheden om het duurzaam gebruik van daken (met zonnepanelen en/of wateropvang) bij nieuwe centra te verplichten. Bezien wordt ook welke wettelijke mogelijkheden gemeenten moeten krijgen om via maatwerk in het individuele geval, indien noodzakelijk ook in de bestaande bouw, het duurzaam gebruik van het dak te kunnen verplichten.

Beleidskeuze 2.8

Nieuwe vestiging van toeristische attracties vindt bij voorkeur plaats buiten de huidige toplocaties en in de nabijheid van OV of bestaande aansluitingen op het hoofdwegennet. Voor een goede balans tussen toeristische druk en draagkracht van de leefomgeving stellen gemeenten en provincies een toeristische ontwikkelstrategie op. Waar nodig en mogelijk ondersteunt het Rijk de provincies en gemeenten bij spreiding van het toerisme, voor een balans tussen de economie en leefomgeving.

Toerisme en recreatie zijn van toenemend economisch belang voor Nederland, maar zorgen ook voor grote druk op onze hoofdstad en enkele andere (historische en kust)locaties, natuurgebieden en de lokale infrastructuur. Om het toerisme en de recreatie in goede banen te leiden en de druk op onze hoofdstad te verkleinen, is spreiding over het land nodig, door gerichte marketing en samenwerking van regionale en lokale overheden. Om in te spelen op de toegenomen druk door bezoekers met een recreatief en toeristisch oogmerk, is het essentieel te zorgen voor een goede, aantrekkelijke en ook voor bezoekers heldere inrichting van de openbare ruimte, optimale weg- en OV-verbindingen, goede handhaving van orde en netheid en – voor zover mogelijk – spreiding van attracties. Zo kan toerisme een positieve bijdrage leveren aan de economische ontwikkeling van diverse regio's in Nederland en bijdragen aan een nieuwe, positieve dynamiek met bijbehorende werkgelegenheid. Anderzijds dragen alle verbeteringen van de ruimtelijke inrichting en kwaliteit in Nederland bij aan de toeristische mogelijkheden.

In toeristische ontwikkelstrategieën kunnen gemeenten en provincies de keuzes vastleggen over de gewenste ontwikkeling van toerisme als ook de bijbehorende beleidsmaatregelen die aansluiten op de regionale opgaven en behoeften. Daarbij is afstemming met het natuurbeleid, (verduurzaming van) mobiliteit en de gebouwde omgeving en met het cultuurbeleid, aangewezen. Deze strategie wordt ook onderdeel van de Omgevingsagenda's. Voor sturing op de ontwikkeling van toerisme is de draagkracht van de leefomgeving en samenleving uitgangspunt.

Spreiding van toerisme.

Rotterdam doet het goed als culturele bestemming en wordt populairder onder toeristen.

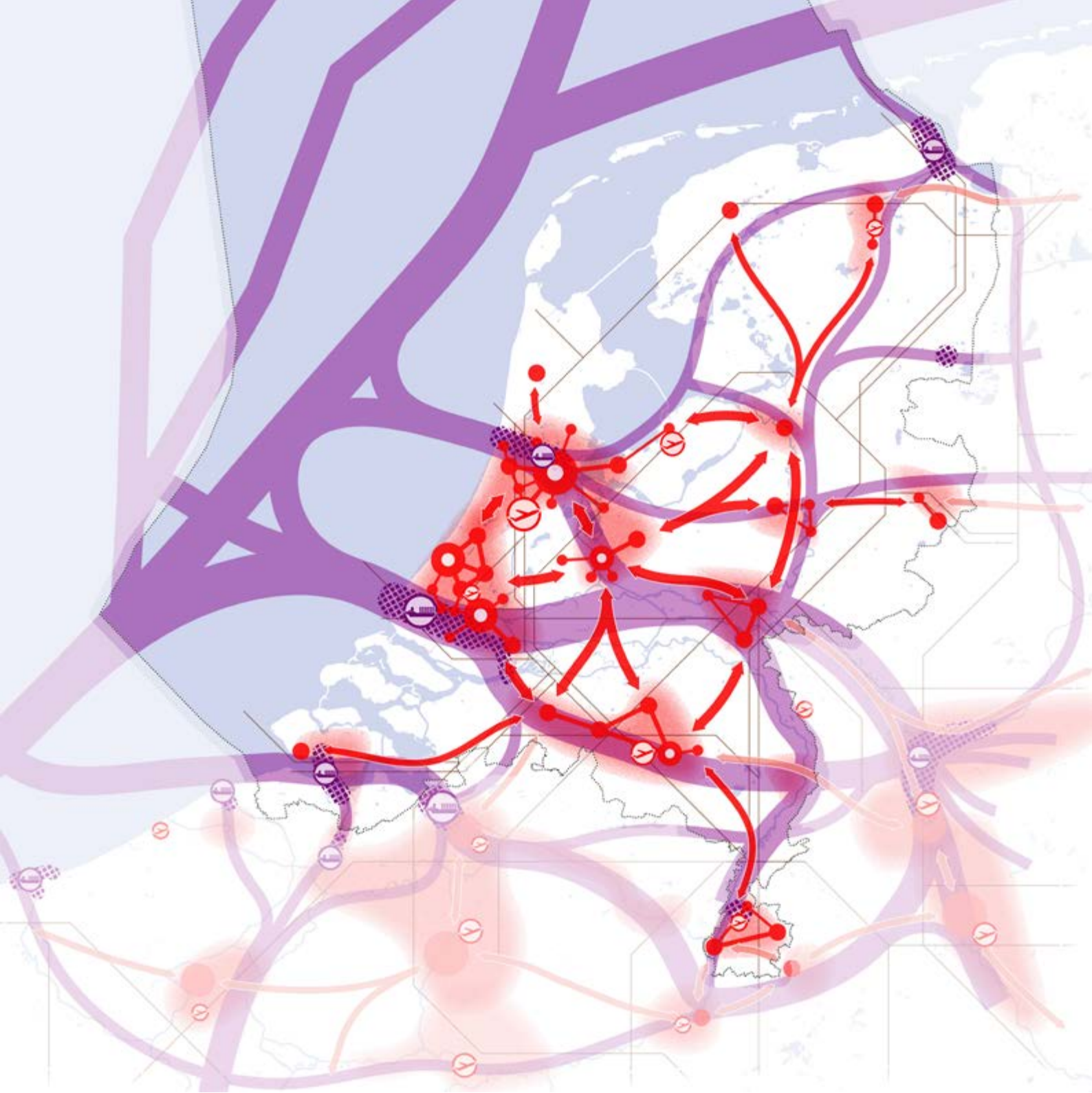

Nationale keuzes duurzaam economisch groeipotentieel

Haven- en industriegebieden (Bk 2.2)
Inzetten op gebruik van duurzame energiebronnen en verandering van productieprocessen

Steden en economische kerngebieden (Bk 2.3)
Inzetten op optimale (inter)nationale bereikbaarheid

- Inzetten op optimale (inter)nationale bereikbaarheid
- Transportas
- Zeehaven

Steden en regio's (Bk 2.4)
Overheden investeren in een aantrekkelijke, gezonde en veilige leefomgeving en bevorderen een onderscheidend en aantrekkelijk vestigingsklimaat

Grensoverschrijdende verbindingen (Bk 2.5)
Oplossen van institutionele, technisch-operationele belemmeringen en knelpunten in regelgeving

Stedelijk Netwerk Nederland (zie uitwerking in prioriteit Sterke en gezonde steden en regio's)

Luchthaven
Versterken netwerkkwaliteit

Energienetwerk (Buisleidingen en hoogspanningsnetwerk >220 kW op land)

4.2.3 Prioriteit 3
Sterke en gezonde steden en regio's

Heel Nederland doet mee. We kiezen voor duurzame steden en regio's die optimaal bijdragen aan de kracht van Nederland als geheel én een gezonde en klimaatbestendige omgeving bieden aan iedereen die er woont, werkt en verblijft. Dat zijn grote opgaven die zodanig in elkaar grijpen dat in alle steden en regio's een meer geïntegreerde benadering en een kwaliteitsimpuls op meerdere aspecten van de stedelijke leefomgeving noodzakelijk zijn. De ruimtelijke dynamiek loopt daarbij wel uiteen in de verschillende steden en regio's. Processen van groei, krimp en vernieuwing dan wel transformatie doen zich in alle steden en regio's voor, maar in wisselende mate.

Beleidskeuze 3.1
We versterken het Stedelijk Netwerk Nederland door de ontwikkeling van de stedelijke regio's te ondersteunen en te zorgen voor goede onderlinge en externe verbindingen. Het Stedelijk Netwerk Nederland breidt uit, waarbij de richting van de verstedelijking wordt gekoppeld aan die van de ontwikkeling van de (OV-)infrastructuur. Verstedelijking vindt plaats in de regio's waar er vraag is en de grote open ruimten tussen de steden behouden hun groene karakter.

De Nederlandse stedelijke regio's vormen op nationale schaal een polycentrisch netwerk van door open ruimten gescheiden, maar goed verbonden stedelijke regio's. Het is van belang dat de basisvorm van deze structuur en de open ruimten in het netwerk, zoals het Groene Hart, behouden blijven. Wonen en werken worden daarbij zoveel mogelijk in elkaars nabijheid ontwikkeld in de regio's waar er vraag is. Stedelijk netwerk Nederland is schematisch weergegeven op de kaart 'Nationale keuze duurzaam economisch groei potentieel' en de kaart 'Nationale keuzes sterke en gezonde steden en regio's'.

Goede verbindingen tussen de stedelijke regio's zijn nodig om de kracht van het netwerk als geheel te benutten. In omvang en dichtheid concentreert de verstedelijking zich nu vooral in de stedelijke regio's in het brede midden van Nederland (het gebied de zeshoek Amsterdam, Utrecht, Zwolle, Arnhem/Nijmegen, Eindhoven, Breda, Rotterdam/Den Haag). De stedelijke regio's van dit gebied vormen de huidige kern van het Stedelijk Netwerk Nederland. Door hun nabijheid en goede verbindingen toont zich vooral in dit gebied de agglomeratiekracht in Nederland. Daarbij groeit het aantal huishoudens en de woningbehoefte en neemt dit gebied geleidelijk in omvang toe. De uitlopers naar Groningen, Hengelo/Enschede en Maastricht, Leeuwarden en Middelburg versterken de structuur van Nederland als één geheel. Het Rijk zet in op een verdere ontwikkeling van het Stedelijke Netwerk Nederland, gekoppeld aan de ontwikkeling van de (met name OV-)infrastructuur. Deze regio's worden door aansluiting van Groningen, Hengelo/Enschede en Maastricht op het IC-netwerk van de buurlanden ook beter meegenomen in de verdere ruimtelijke en economische ontwikkeling. De inzet is om (op termijn) de verbindingen met alle landsdelen te verbeteren. Robuuste verbindingen tussen de steden en een verbetering van het OV-systeem zoals aangegeven in het Toekomstbeeld OV 2040[63], leiden tot kortere reistijden tussen de stedelijke regio's. Daardoor wordt de samenhang in dit gebied versterkt en wordt het kerngebied in de stedelijke ruimtelijk-economische ontwikkeling vergroot. Dat past ook bij de inzet om zoveel mogelijk in alle regio's hun potentie en specifieke kwaliteiten te benutten om bij te dragen aan de ontwikkeling van Nederland als geheel.

[63] Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, *Contouren Toekomstbeeld OV 2040*, TK 23645, nr. 685, Den Haag 2019.

Beleidskeuze 3.2

Steden ontwikkelen zich duurzaam door een samenhangende aanpak van wonen, werken, mobiliteit, gezondheid, veiligheid en leefomgevingskwaliteit. Het Rijk hanteert daartoe een integrale verstedelijkingsstrategie en is actief partij bij het formuleren van een regionale verstedelijkingsstrategie.

Kracht door kwaliteit van leven

Driekwart van de Nederlandse bevolking woont, werkt en leeft in stedelijk gebied en onze steden zijn belangrijk voor de economie. Het is essentieel dat onze steden gezond, aantrekkelijk, veilig en schoon zijn om in te wonen en te werken, dat er goede en betaalbare woningen beschikbaar zijn en dat woon- en werklocaties bereikbaar zijn. De relatief beperkte omvang van de Nederlandse steden kan daarbij een voordeel zijn. Het landelijke gebied en de natuur zijn relatief nabij, arbeidsplaatsen en voorzieningen zijn voorhanden of op korte afstand te bereiken. Dit draagt bij aan de kwaliteit van leven in de breedste zin van het woord. Ook de aanwezigheid van groen en water in de stad is belangrijk voor de kwaliteit van het stedelijk leven en de aantrekkelijkheid van de stad. Het biedt mogelijkheden voor recreatie en gezond bewegen en helpt bij het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering. En onroerend cultureel erfgoed zoals monumenten, stads- en dorpsgezichten en cultuurlandschappen, speelt een belangrijke rol in de fysieke leefomgeving, zowel in stad als in regio. Erfgoed vormt een afspiegeling van de geschiedenis van Nederland en geeft daarmee duiding aan de identiteit van een gebied. Het kan bij transformatieprojecten een drager en inspiratiebron van de stedelijke ontwikkeling vormen.

Keuzes voor verstedelijking: integrale verstedelijkingsstrategie voor ontwikkeling en kwaliteitsverbetering.

Stap 1. Kwaliteitseisen en ambities van de omgeving

Maak eerst een integraal beeld van de bestaande en verwachte leefomgevingskwaliteit in en om de stad en bepaal de ambities voor de kwaliteit van het gebied en de gezondheid van de bewoners. Het gaat om een goede leefomgevingskwaliteit in de breedste zin van het woord. Daartoe behoren in elk geval luchtkwaliteit, geluid, bodem, omgevingsveiligheid, cultureel erfgoed, natuur en biodiversiteit, klimaatbestendigheid (onder meer tegen hittestress), water(opvang) en de landschappelijke kwaliteit van het ommeland. Gebiedsbiografieën geven inzicht in de bestaande kenmerken en identiteit van de gebieden.

Stap 2. Ruimtelijk-fysieke behoeften

Breng vervolgens de behoefte aan woningen, kantoren, bedrijventerreinen, logistieke functies, winkels, stedelijk (recreatief) groen, culturele en andere voorzieningen en de bereikbaarheidsvereisten voor die functies kwantitatief en kwalitatief in kaart, inclusief de specifieke knelpunten op deze terreinen. Houd daarbij rekening met trends en ontwikkelingen die invloed hebben op de fysieke leefomgeving, zoals digitalisering.

Stap 3. Verstedelijkingsmogelijkheden

Besteed bij het inventariseren van mogelijkheden voor het accommoderen van die behoeften daarna expliciet aandacht aan de verwachte effecten op de omgevingskwaliteit en de realisatie van de kwaliteitsambities (zowel voor het nieuw te ontwikkelen gebied als voor de bestaande bebouwing en het onbebouwde gebied). Let ook op indirecte effecten. Geef bij besluiten over nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen de gevolgen voor het mobiliteitssysteem aan en hoe deze worden opgevangen. Betrek bij de afweging ook de mogelijkheden om bij te dragen aan de energietransitie.

Bekijk bij mogelijke maatregelen voor kwaliteitsverbetering meteen de mogelijkheden tot het accommoderen van nog bestaande behoeften. Realisatie van een totaalplan voor vergroening van de stad dat in (grotere) steden onderdeel zal zijn van de verstedelijkingsstrategie, vergt fysieke ruimte en draagt bij aan de omgevingskwaliteit en recreatiemogelijkheden voor de bewoners.

Duurzame stedelijke ontwikkeling vraagt om ruimte en maatregelen voor wonen en werken, voor bereikbaarheid, klimaatadaptatie, duurzame energie, waterveiligheid, meer natuur en een gezonde leefomgeving (veiligheid, geluid, luchtkwaliteit, bodem en een inrichting die verleidt tot gezond gedrag). En over dat alles heen vraagt het om een ontwikkeling van een stedelijke omgeving, die door de inwoners wordt ervaren als aantrekkelijk en waardevol.

Brede afweging op maat

Verstedelijking vraagt zorgvuldig en gebiedsgericht maatwerk vanuit een brede benadering. De mogelijkheden van verstedelijking en de daaraan verbonden opgaven wisselen daarbij van plek tot plek. Het gaat vaak om het creëren van mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen én om het verbeteren van de kwaliteit van leefomgeving. In het ene gebied is er sterke groei en is de insteek meer het faciliteren van nieuwe ontwikkelingen. Waarbij nieuwe ruimtelijk ontwikkelingen ook extra kwaliteit leveren aan stad en regio en tegelijkertijd extra aandacht vragen voor de kwaliteit van het bestaande bebouwde gebied als voorwaarde voor succes of om ongunstige neveneffecten te voorkomen. En in andere gebieden is er minder groei en is de insteek meer de kwaliteitsverbetering bijvoorbeeld door een sterkere inzet op het groen in en om de stad. Opgaven met betrekking tot het teruglopende winkelbestand in (binnen)steden en met betrekking tot bedrijventerreinen, zoals beschreven bij de prioriteit Duurzaam economisch groeipotentieel, spelen met name ook in stedelijk gebied. Vaak spelen meerdere ontwikkelingsopgaven tegelijkertijd en is het een uitdaging daarvoor voldoende locaties te vinden. Dat vraagt om integraal denken en handelen dat uitstijgt boven het belang van een specifieke sector. Het Rijk hanteert daarom een integrale verstedelijkingsstrategie.

De woning- en de arbeidsmarkt en dagelijkse verplaatsingspatronen van Nederlanders overschrijden de schaal van de gemeentegrenzen en geven aan dat verstedelijking primair een regionaal vraagstuk is (en deels bovenregionaal). Formulering van een regionale integrale verstedelijkingsstrategie vergt een goede betrokkenheid en samenwerking van alle bestuurlijke partners in de regio. Het vooraf betrekken van burgers, ondernemers en andere belanghebbenden daarbij voorkomt dat gewenste ontwikkelingen alsnog onmogelijk of onwenselijk blijken. Als voor realisatie van ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving investeringen nodig zijn van meerdere partijen en bijvoorbeeld ook van niet-overheden, kan het opstellen van een Regionale Investeringsagenda nuttig zijn waarmee de benodigde investeringen worden gecoördineerd en in afspraken vastgelegd. De Regionale Investeringsagenda kan daarmee een goed instrument zijn om invulling te geven aan onderdelen van de Omgevingsagenda voor verstedelijking (en eventueel een bouwsteen voor een nog op te stellen Omgevingsagenda). In vijf regio's[64] wordt als proef nu door betrokken partijen een Regionale Investeringsagenda opgesteld om dit instrument verder te ontwikkelen en te verfijnen. Ontwikkelingen in de regio kunnen ook negatieve effecten hebben op de omgevingskwaliteit buiten de eigen regio. Dan is overleg met die regio nodig om die effecten weg te nemen of te compenseren. Een voorbeeld hiervan is de stikstofproblematiek, waardoor het in de buurt van Natura 2000-gebieden nodig kan zijn om via een regionale gebiedsgerichte aanpak de negatieve effecten van een woongebied te beperken. In sommige regio's spelen dusdanige nationale belangen (bijvoorbeeld voor wonen, economie, bereikbaarheid, digitalisering of leefomgevingskwaliteit) en vervult het Rijk ook zelf een rol, zodat het Rijk daar actief meedoet bij de invulling van de regionale verstedelijkingsstrategie en/of partij kan zijn bij het opstellen van een Regionale Investeringsagenda.

[64] Regio's Noord-Holland boven Noordzeekanaal, Breda-Tilburg, Arnhem-Nijmegen, Eindhoven, Haaglanden.

Toekomstverkenningen naar integrale verstedelijking in ontwerpstudie ‘De stad van de toekomst’ van de Bond Nederlandse Architecten (BNA)

Haven-Stad Amsterdam.

Central Innovation District Den Haag.

Beleidskeuze 3.3

Verstedelijking vindt geconcentreerd plaats in de regio, toe te voegen nieuwe woon- en werklocaties worden zorgvuldig en op ruimte- en mobiliteitsefficiënte wijze ingepast. Het woningaanbod in de regio’s sluit daarbij aan bij de vraag naar aantallen en typen woningen, woonmilieus en prijsklasse.

Druk op de woningmarkt

Het is van belang dat mensen die dat willen ook in de stedelijke regio’s kunnen wonen waar veel arbeidsplaatsen zijn. In verschillende regio’s doen zich nu grote tekorten voor. De inspanningen om het huidige woningtekort te verminderen, maken duidelijk dat het voorzien in de woningbehoefte in een groot aantal regio’s een grote uitdaging is en dat hiervoor de gezamenlijke inzet van Rijk, provincie en gemeenten nodig is. Voor een soepele samenwerking tussen de overheden is het nodig gezamenlijk door de betrokken bestuurslagen afspraken te maken over de aanpak en de te hanteren uitgangspunten. Dan gaat het over de uitgangspunten voor het vaststellen van de woningbehoefte, maar ook om de omvang en de continuïteit in de ontwikkeling in de planvoorraad, en het omgaan met tijdelijke fluctuaties in de vraag en onzekerheden in de vraag op langere termijn. Voor de regio’s met de grootste opgave is een plancapaciteit van 130 procent van de woningbehoefte tot 2030 het uitgangspunt. Het is aan de provincies om te zorgen dat gemeenten op regionaal niveau voldoende plancapaciteit beschikbaar stellen om te voorzien in de woningbehoefte op basis van de geformuleerde uitgangspunten en om de consistentie met de regionale inzet op gerelateerde beleidsterreinen als bereikbaarheid te waarborgen. Om die regie mogelijk te maken zijn er onder meer afspraken nodig over informatie-uitwisseling voor programmering en monitoring van de planvoorbereiding en de woningproductie. Een goede samenwerking op regionaal niveau kan daarbij de provinciale opgave in dezen aanzienlijk verlichten. In het kader van het inter-bestuurlijke Programma Verstedelijking en Wonen zal nader invulling aan deze gezamenlijke aanpak worden gegeven.

Een deel van het antwoord op een mogelijk uiteenlopende vraag op korte en langere termijn en de onzekerheid over de vraag op de langere termijn kan liggen in een groter aanbod van tijdelijke en flexibele woningen (die kunnen worden gesplitst of samengevoegd tot een kleinere of grotere woning). En om in te spelen op de dynamiek van de woningmarkt zullen ook woningen moeten worden aangeboden voor tijdelijke bewoning.

Differentiatie in woonmilieu.

Het Krasse Knarrenhof in Zwolle is een voorbeeld voor realisatie van bewonersprojecten die zich op zelfredzaamheid richten.

De bouwopgave gaat om het sturen op voldoende aantallen in een hoog tempo dat aansluit op de kwalitatieve behoefte nu en in de toekomst (ook met het oog op vergrijzing), en kwalitatieve herstructurering van de bestaande voorraad waar dat nodig is. Dat moet samengaan met betaalbaarheid van zowel van de overheidsinvestering als van de te realiseren woningen. Het kabinet heeft in deze kabinetsperiode een extra impuls gegeven aan de woningbouwproductie door het beschikbaar stellen van extra financiële middelen voor een aantal gemeenten en het verminderen van de verhuurdersheffing voor de woningbouwverenigingen.

Ruimte en mobiliteit: efficiënt verstedelijken

Om te voorzien in de woningbehoefte en de behoefte aan bedrijfsruimte zullen in veel regio's meerdere nieuwe woon- en/of werklocaties aan het stedelijk gebied moeten worden toegevoegd. Daarbij worden wonen en werken zo veel mogelijk in elkaars nabijheid ontwikkeld en wordt ingezet op een geconcentreerde stedelijke ontwikkeling die uit een oogpunt van ruimtegebruik en mobiliteit efficiënt is. Een ontwikkeling die leidt tot behoud van het landelijk gebied en door het creëren van nabijheid bijdraagt aan de efficiëntie van de Nederlandse economie en de duurzaamheid van de Nederlandse samenleving. Binnen stedelijke regio's zijn woongebieden en gebieden met de economische activiteiten niet altijd gelijkmatig verdeeld over de regio. In regio's met sterke geografische zwaartepunten in de werkgelegenheid is het wenselijk om bij de ontwikkeling van nieuwe woongebieden met name te kijken naar geschikte locaties in de nabijheid van deze zwaartepunt-gebieden (en locaties aan de overzijde van ruimtelijke barrières, zoals grote wateren, zo mogelijk te vermijden). Maar er zijn meer overwegingen. Niet alle gebieden in de regio zijn in alle opzichten geschikt en sluiten ook aan bij de vraag; zo is er in veel stedelijke regio's met name vraag naar woningen in de centrumstad en minder vraag in de satellietsteden en -dorpen.

Voorbeeld van stationsontwikkeling.

Verdichting rond stations maakt vergroten van het OV-aanbod mogelijk.

Nederlandse steden hebben in internationaal perspectief gezien, een geringe dichtheid[65]. Veranderingen in de economie zoals schaalvergroting en verdienstelijking van de industrie, leiden ertoe dat een deel van de bedrijventerreinen in het stedelijk gebied zijn functionele waarde verliest. In veel steden worden op die terreinen nu nieuwe geconcentreerde ontwikkelingen met een hoge dichtheid van woningen of arbeidsplaatsen gepland. Het vrijkomen van bedrijventerreinen, extra inzet op groen in de stad, een duurzaam mobiliteitssysteem met in hoogstedelijke gebieden minder ruimte voor de privé-auto en een goed ontwerp bieden Nederlandse steden daarbij de komende decennia goede mogelijkheden om te verdichten. Tegelijkertijd is duidelijk dat verdichting ook een extra druk legt op de stad en dat deze inzet dus extra aandacht vraagt voor de kwaliteit van het leven in de stad. Binnenstedelijk bouwen heeft vanuit het oogpunt van duurzaamheid en economie duidelijk de voorkeur, maar het is niet de bedoeling dat de verdichting afbreuk doet aan de kwaliteiten van de stad en de stedelijke regio als geheel. Daarmee zou de stad ook zijn aantrekkingskracht als gezonde en aantrekkelijke leefomgeving en goede werklocatie verliezen. Algemene normen of criteria wanneer verdichting niet meer te combineren is met kwaliteitsverbetering, zijn niet te geven. Daarvoor verschillen steden te veel in omvang, ruimtelijke mogelijkheden voor herontwikkeling en uitbreiding, maatschappelijke behoeften en prioriteiten. En met de loop van de tijd kunnen nieuwe ontwerpconcepten, technologische ontwikkeling en veranderingen in de financiële mogelijkheden weer nieuwe mogelijkheden scheppen. Er ligt een stevige ontwerpopgave om verdichting en kwaliteitsverbetering van de openbare ruimte en het stedelijk groen hand in hand te laten gaan. We kunnen met meer mensen in het stedelijk gebied wonen en tegelijkertijd de omgevingskwaliteit verhogen.

Mogelijkheden om te bouwen in hoge dichtheden liggen er vooral in de binnensteden en nabij OV-knooppunten. De mogelijkheden daar willen we gebruiken voor woningtypen en werkomgevingen die zich lenen voor een dergelijke bebouwingsdichtheid. Woningtypen (bijvoorbeeld grondgebonden woningen) en werkomgevingen die meer ruimte vragen, zullen dan elders in het stedelijk gebied een plek moeten krijgen, maar bij voorkeur wel binnen bestaand bebouwd gebied. Een uitzondering daarop zijn bedrijventerreinen voor bedrijven die een zeer groot ruimtebeslag hebben en weinig personenverkeer aantrekken. Deze kunnen beter worden gerealiseerd buiten het bestaand bebouwd gebied, elders

[65] OECD, *Land Use Policies for Green Growth*, november 2016.

in de stedelijke regio op multimodaal ontsloten locaties aan de hoofdinfrastructuur voor wegvervoer en railvervoer en/of vervoer over water.

Projecten met hoge dichtheden

Holland Park: Diversiteit aan woningen in hoge dichtheid nabij station Diemen Zuid.

Wonderwoods: Centrumstedelijk wonen in hoge dichtheid nabij station Utrecht Centraal.

Sluisbuurt Amsterdam: Nieuwe wijk met een mix van functies en een hoogstedelijk woonmilieu.

Groene Kaap: Gevarieerd aanbod van huurwoningen op de sterk verdichte Pols van Katendrecht in Rotterdam.

Invulling van de woningbehoefte

Overheden (in de stedelijke regio's) staan voor de taak om een woonaanbod te verzorgen dat aansluit op de woonbehoefte in de regio en voldoende gedifferentieerd is in type, woonmilieu en prijsklasse (met expliciete aandacht voor betaalbare woningen en het middensegment). Ze zorgen er gezamenlijk voor dat er woningen zijn voor alle doelgroepen (inclusief ouderen en gezinnen) en maken afspraken over de verdeling van de sociale woningbouw.

Wonen in de stedelijke gebieden is in trek en prijzen van woningen in het stedelijk gebied liggen daarom hoger. Een verdere trek naar de stad zorgt eveneens voor verdere verhoging van de prijzen. Verbetering van de kwaliteit van de stedelijke leefomgeving voegt daarnaast nog extra waarde toe aan de stad en het vastgoed in de stad en leidt niet alleen tot meer welvaart, maar in beginsel ook tot hogere prijzen.

Extra aandacht wordt er daarom gevraagd van de overheden voor het bewaken van de betaalbaarheid van het wonen in de stad en voor het behoud van de sociale samenhang in de stad, met name in wijken waar ook wordt geïnvesteerd in benodigde kwaliteitsverbetering voor de leefbaarheid. Het Rijk ondersteunt in beleid door wet- en regelgeving de inzet voor een evenwichtige ontwikkeling van de woningmarkt waarin ook juist het samengaan van betaalbaar wonen in de stedelijke regio's een uitgangspunt is (en speculatie op verdere prijsstijgingen door het woningtekort wordt voorkomen).

Een te sterke ruimtelijke segregatie kan de sociale verbanden in de stad aantasten. Het combineren van goedkope, middeldure en dure woningen in één wijk, waar in het verleden op is ingezet, blijkt moeilijk realiseerbaar en niet effectief in het bevorderen van sociaal contact. Maar het ontstaan van gehele stadsdelen met slechts wijken van goedkope of slechts dure woningen is niet goed voor de sociale samenhang in de stad en de samenleving en kan problemen van criminaliteit en overlast genereren. Een afwisseling van diverse typen wijken en een slimme ruimtelijke situering daarvan rond plekken waar mensen veel samenkomen, kan helpen sociale samenhang te behouden en een negatieve spiraal te voorkomen. Van belang is in alle woongebieden te investeren in een ondergrond voor actief burgerschap en ruimte te houden of maken voor initiatief en (sociaal) ondernemerschap in gemengde woon- en werkmilieus. Dat maakt de stad aantrekkelijk voor mensen met verschillende leefstijlen en culturele achtergronden. In de stedelijke regio's bevorderen we de sociale samenhang door op het niveau van stadsdeel/-wijk te zorgen voor voldoende afwisseling in woningtypen en prijsklassen, de ontwikkeling van gemengde woon/werkmilieus en een veilige, toegankelijke en aantrekkelijke, gezond ingerichte openbare ruimte. Voor de stedelingen kan ook de ontwikkeling van meer gemeenschappelijke woonvormen bijdragen aan een leefomgeving met een grotere sociale verbondenheid. Belemmeringen voor een rol van woningcorporaties in de ontwikkeling van dergelijke complexen in wet- en regelgeving zullen zo veel mogelijk worden weggenomen. En gemeenten wordt gevraagd ook ruimte te bieden voor burgerinitiatieven voor woningbouw.

Projecten voor verbreding woningaanbod

De Startmotor in Rotterdam-Zuid is een initiatief dat jongeren een veilige landingsplek in de stad biedt om hun wooncarrière te starten. Het functioneert als een gemeenschap waar jongeren samen leven met veel faciliteiten, en biedt hulp en ondersteuning daar waar nodig.

De Antillenstraat in Groningen: Stedelijk wonen aan het water in sociale huurwoningen.

De groei van het aantal huishoudens ontstaat in de komende periode al voor het overgrote deel door een toename van het aantal huishoudens in de leeftijdscategorie 70+ en in de periode tot 2050 bestaat de toename (bijna) volledig uit 70+-huishoudens. Bouwen met oog voor de toekomst vraagt om een leeftijdsbewuste woningbouw en stedenbouw die meer zijn toegesneden op de woonwensen van ouderen.

Het gaat zowel om kwaliteiten van de woning (eventueel kleiner, drempelloos, voorzieningen voor zorg en zorg op afstand), als om de locatie van de woningen (nabij winkels, OV, ontmoetingsplekken) en om het creëren van een omgeving met voldoende sociale samenhang (met nabijheid van andere ouderen, maar ook gezinnen en kinderen). Een deel van de ouderen kiest na afronding van hun arbeidstijd bewust voor een nieuwe woon- en leefomgeving (bijvoorbeeld meer hoogstedelijk met veel voorzieningen, meer landelijk met meer rust en groen, of nabij hun kinderen), maar een groot deel is toch gehecht aan de eigen wijk en sociale omgeving en wil daar blijven wonen. Om tot een voor ouderen aantrekkelijk woningaanbod te komen zullen ook in en aan bestaande wijken voor hen geschikte woningen gerealiseerd moeten worden. Daarnaast kan voor ouderen die willen verhuizen naar een rustigere omgeving, ook buiten het stedelijk gebied vrijkomende bestaande bebouwing getransformeerd worden tot wooncomplexen voor ouderen.

Een groter woningaanbod voor ouderen biedt ook kansen om tot een grotere doorstroming en een betere benutting van de woningvoorraad te komen. Veel ouderen wonen alleen in eengezinswoningen en zouden best kleiner willen wonen. Maar alleen een geschikt woningaanbod is niet voldoende om die kansen te benutten, daarvoor zullen zowel Rijk als gemeenten aanvullende maatregelen moeten treffen om bijvoorbeeld ook financiële belemmeringen (onder meer huurmiddeling) en praktische belemmeringen (bijvoorbeeld verhuizen) zo veel mogelijk weg te nemen.

Voorkeursvolgorde verstedelijking
Het Rijk zet bij de invulling van de integrale verstedelijkingsstrategieën op regionale schaal in op de volgende voorkeursvolgorde voor de ontwikkeling van nieuwe woon- en werklocaties.

Keuzes voor verstedelijking: voorkeursvolgorde

- Op basis van de nationaal afgesproken uitgangspunten bepalen de decentrale overheden (en in voorkomende gevallen ook het Rijk) de woningbehoefte voor de regio voor de kortere en de lange termijn (qua betaalbaarheid, woonmilieus en type woningen). De woningbehoeften van de gemeenten en de regio passen daarbij binnen de provinciale behoefte (en de provinciale behoeften passen in de nationale behoefte). Dit geldt ook voor de gewenste ruimte voor bedrijventerreinen en kantoren (zie beleidskeuze 2.7).

- Er wordt regionaal tijdig voldoende plancapaciteit ontwikkeld zodat kan worden voorzien in de behoefte op korte termijn (10 jaar) en op lange termijn (30 jaar). Voorkeurslocaties en eventuele aanvullende locaties om in de planningsperiode aan de behoefte te voldoen, worden zo nodig gelijktijdig in beeld gebracht en ontwikkeld. De inzet is om tijdig in de behoefte te voorzien én kwaliteit te realiseren. Het uitgangspunt is het aanhouden van een plancapaciteit van 130 procent van de woningbehoefte in 2030. Tevens moet de ontwikkeling van locaties steeds samengaan met een goede betaalbaarheid (zowel van de overheidsinvestering als van de te realiseren woningen).

- Bij het ontwikkelen van nieuwe woon- en werklocaties wordt ingezet op een goede ruimtelijke indeling van de regio die onnodige mobiliteitsstromen van personen- (onder meer woon-werkverkeer) en goederenvervoer voorkomt en wordt rekening gehouden met de verschillen in de vraag binnen de regio (bijvoorbeeld voorkeur voor de centrum-stad).

- Binnensteden en gebieden nabij en rondom OV-knooppunten worden optimaal benut als geconcentreerde woon- en werklocaties met een hoge bebouwingsdichtheid gekoppeld aan een goede ontsluiting. Bebouwingstypen die daarbij niet passen, zoals grondgebonden woningen, worden elders in het stedelijk gebied gerealiseerd. De selectie van locaties is gericht op de locaties die het beste scoren uit oogpunt van nabijheid ofwel goede aansluiting op het (bestaande of door te ontwikkelen) (OV-)netwerk.

- De behoefte aan ruimte voor wonen, werken en voorzieningen wordt bij voorkeur geaccommodeerd binnen bestaand stedelijk gebied. Per regio moet worden gekwantificeerd wat binnen bestaand stedelijk gebied kan worden geaccommodeerd. Accommodatie binnen bestaand stedelijk gebied vindt plaats binnen de kaders van de wet- en regelgeving voor luchtkwaliteit, geluid, geur en omgevingsveiligheid.

- Waar binnenstedelijke accommodatie niet mogelijk is, gelet op de gevraagde segmenten en de omvang van de behoefte, de kaders van wet- en regelgeving of de kwaliteit en aantrekkingskracht van de stad en stedelijke regio als geheel, worden (aanvullend) verstedelijkingslocaties grenzend aan het bestaand stedelijk gebied gekozen. Ook hier is zorgvuldige afweging ten opzichte van andere belangen en koppeling aan goede (OV-)bereikbaarheid een vereiste.

- Als ook daarmee nog onvoldoende capaciteit ontstaat, worden ook locaties elders in de stedelijke regio/agglomeratie gekozen. Locaties binnen de bebouwing respectievelijk direct aansluitend op de bebouwing hebben, vanuit zorgvuldig ruimtegebruik, ook hier de voorkeur. Het kan echter in bepaalde regio's noodzakelijk zijn ook andere plekken in beeld te hebben. Nieuwe locaties moeten goed worden afgewogen tegen andere belangen ter plaatse en worden gekoppeld aan een goede (OV-)bereikbaarheid.

Van belang is per regio direct, gezamenlijk en in samenhang in beeld te brengen, wat de ruimtelijke en financiële mogelijkheden zijn en welke concrete acties moeten worden ondernomen op alle bovengenoemde onderdelen. Dit moet op een dusdanige wijze gebeuren dat het niet ten koste gaat van moeilijkere binnenstedelijke transformaties, en dat te gemakkelijk gekozen wordt voor buitenstedelijke uitleglocaties. Zo worden bestaande locaties en de bestaande ontsluiting optimaal benut.

- Bedrijventerreinen voor bedrijven met een zeer groot ruimtebeslag, zoals grote opslag- en distributiecentra, worden ontwikkeld buiten bestaand stedelijk gebied aan de hoofdinfrastructuur voor weg- en railvervoer en/of vervoer over water.

- Bij de ontwikkeling van nieuwe verstedelijkingslocaties (zowel binnen als buiten bestaand stedelijk gebied) worden de mogelijkheden benut voor:
  - productie en gebruik van duurzame energie (aansluiting warmtenetten/benutten geothermie en restwarmte);
  - aanpassing aan klimaatverandering (tegengaan hittestress en voldoende wateropvang) door onder meer meer groen. Ongunstige locaties voor waterhuishouding of bodemdaling (bijvoorbeeld in diepe polders of op slappe grond) worden vermeden of het effect daarvan wordt gemitigeerd;
  - behoud en versterking van natuur- en cultuurwaarden in de leefomgeving (vergroting biodiversiteit, voldoende natuur en ontwikkeling erfgoedwaarden en eigenheid van gebieden);
  - bijdragen aan de transformatie van verouderde gebieden;
  - verbetering van het regionaal economisch perspectief en het vestigingsklimaat;
  - het implementeren van slimme (technologische) oplossingen voor het stedelijk beheer en slim ruimtegebruik.

Deze volgorde is ook van toepassing als groei in niet-stedelijk gebied moet plaatsvinden. In dat geval moet stedelijk gebied worden gelezen als bestaand bebouwd gebied.

Het Rijk werkt samen met de medeoverheden de integrale strategie en deze voorkeursvolgorde uit in het Programma Verstedelijking en Wonen, om te komen tot een afgestemde aanpak. In dit kader wordt ook bezien of en op welke wijze deze strategie en volgorde (of onderdelen daarvan) in een instructieregel moeten worden opgenomen.

Inbreng regionale verstedelijkingsstrategieën
De integrale verstedelijkingsstrategie en de voorkeursvolgorde worden daarnaast door het Rijk ingebracht bij het formuleren en invullen van regionale verstedelijkingsstrategieën in regio's waar het Rijk partner is.

In de meest gespannen woningmarktregio's (de Metropoolregio's Amsterdam, Rotterdam Den Haag, Utrecht en Eindhoven, de stad Groningen en de regio Arnhem/Nijmegen) zet het Rijk er in Woondeals op in om door structurele samenwerking van het Rijk met deze regio's de belemmeringen voor de realisatie van bouwlocaties weg te nemen, als ook meer algemene belemmeringen voor het goed functioneren van de regionale woningmarkten. Het gaat erom gezamenlijk een versnelling en vergroting van de bouwproductie te realiseren. Tegelijkertijd spelen vooral in deze regio's, ook los van de groeiende bevolking, grote knelpunten op het gebied van bereikbaarheid. Met het oog daarop lopen in enkele regio's bereikbaarheidsprogramma's van Rijk en regio. Investeringen in nationale en vooral stedelijke verkeers- en vervoersnetwerken zijn vaak voorwaardelijk voor het realiseren van de verstedelijkingsopgave. Deze investeringen in netwerken zijn, vanwege de hoge kosten, medebepalend voor locatiekeuze en fasering. Daarnaast kunnen keuzes voor concentratie van verstedelijking medebepalend zijn voor investeringen in de netwerken.

In de regio's met de hoogste druk en/of een complexe verstedelijkingsopgave waarin meerdere nationale belangen samenkomen werken Rijk en regio gezamenlijk aan verstedelijkingsstrategieën waar integrale keuzes worden gemaakt op het gebied van onder andere wonen, werken, mobiliteit, recreatie in het groen, klimaatadaptatie, landschap, energietransitie. De verstedelijkingsstrategie vormt een belangrijke bouwsteen voor de gezamenlijk op te stellen Omgevingsagenda.

In een aantal regio's wordt voor de verstedelijkingsstrategie een wat groter schaalniveau bekeken vanwege de samenhangende opgaven: de regio Groningen-Assen, Brabantstad en de regio Arnhem/Nijmegen/Food Valley. Naast de Woondeal regio's wordt ook voor de regio Zwolle gewerkt aan een verstedelijkingsstrategie waarin klimaatadaptatie een van de grote opgaven is.

Ook buiten deze regio's is in steden/regio's sprake van groei en werken Rijk en regio samen. Het Rijk levert ook daar inbreng op basis van de verstedelijkingsstrategie en de voorkeursvolgorde. Het formuleren van een gezamenlijke verstedelijkingsstrategie is daar onderdeel van het opstellen van de Omgevingsagenda.

Keuzes voor verstedelijking: zoekgebieden voor grootschalige ontwikkellocaties

Voor de meest gespannen woningmarktregio's zijn de zoekgebieden voor grootschalige ontwikkellocaties:

- Metropoolregio Amsterdam (MRA): de acht regionale 'sleutelgebieden' die de MRA heeft vastgesteld, waaronder Havenstad en Almere (waarbij de locatie Kronenburg nog nadere besluitvorming vraagt);
- Metropoolregio Utrecht (MRU): Utrecht stationsgebied, Merwedekanaalzone, Utrecht Science Park/Rijnsweerd, en A12-zone (breed);
- Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH): Den Haag CID/Binckhorst, Rotterdam Stadionpark en A16-zone, overige zone Verstedelijkingsalliantie Zuid-Holland;
- Metropoolregio Eindhoven (MRE): Spoorzone Eindhoven (waaronder Eindhoven Internationale Knoop XL, Strijp S en Strijp T);
- Stad Groningen: Suikerfabriekterrein en Eemskanaalzone;
- Arnhem-Nijmegen: Nijmegen Kanaalzone en Nijmegen Stationsgebied.

Het realiseren van deze grootschalige ontwikkellocaties is van groot belang voor het behalen van de ambities voor verstedelijking in deze regio's. Het is een gezamenlijke opgave voor alle overheidslagen om deze te laten slagen. In de regionale verstedelijkingsstrategieën en de uitvoering van de Woondeals wordt dan ook gekeken op welke manier de verschillende partijen kunnen bijdragen aan het behalen van die ambitie.

Beleidskeuze 3.4

Voor de bestaande bebouwing zetten we in op een integratie van stedelijke ontwikkeling en beheer om te komen tot een efficiënte aanpak van de vele opgaven daar.

Ook in gebieden waar geen nieuwe woon- of werklocaties worden toegevoegd, liggen er de komende decennia meerdere grote opgaven voor de inrichting van de fysieke leefomgeving. Denk hierbij aan woonbebouwing die niet meer voldoet aan de vraag, bedrijventerreinen die verouderd zijn, openbare ruimte die kwalitatief niet meer voldoet en anders moet worden ingericht (bijvoorbeeld met betrekking tot de parkeervoorzieningen), het gebied dat klimaatbestendig moet worden gemaakt, leidingen die vervangen moeten worden of bebouwing die moet worden verduurzaamd om de CO_2-uitstoot terug te brengen. Oppakken van de verschillende opgaven in samenhang is in gebieden waar de ruimte al intensief gebruikt wordt (ook ondergronds), ruimtelijk gezien vaak noodzakelijk en zal in het algemeen meerwaarde bieden door een grotere efficiëntie, een hogere kwaliteit en meer draagvlak bij de bewoners. Ook in het interbestuurlijke Programma Bodem en Ondergrond zal aandacht zijn voor deze onderwerpen. Dit programma heeft als doel het bevorderen van duurzaam beheer en gebruik van bodem, ondergrond en grondwater.

De Omgevingswet legt de basis voor een inhoudelijk meer samenhangend beleid, en maakt daarmee een integrale aanpak van de leefomgeving, ruimte voor lokaal maatwerk en betere en snellere besluitvorming mogelijk. Dit kan leiden tot andere keuzes voor de te nemen maatregelen in de openbare ruimte en in het gebouwde deel van de omgeving, en daarmee tot betere resultaten. Deze keuzes kunnen gemeenten in gemeentelijke omgevingsvisies vastleggen. Ook de Transitievisie warmte die de gemeenten in 2021 opstellen, is een belangrijke bouwsteen voor zo'n samenhangende aanpak.

Om tot een samenhangende aanpak te komen is een integraal ruimtelijk ontwerp nodig[66], waarbij op de verschillende ontwerpniveaus de verschillende opgaven worden gebundeld. Dit geldt zowel voor

[66] De gemeente Amsterdam ontwikkelt in deze lijn een methode integrale aanpak openbare ruimte.

het gebouwde deel van de omgeving zoals wooncomplexen, als voor de openbare ruimte daartussen. Bij verbouwingen aan oudere flats om deze het aardgasvrij te maken kan in een integraal ontwerp het bouwkundig verbeteren en verduurzamen van de schil in energetische zin samengaan met water retentiemaatregelen middels een groen dak en met ingrepen die de biodiversiteit bevorderen zoals gevelnestkastjes. Als slecht geïsoleerde oude woningen niet op rendabele wijze energetisch verbouwd kunnen worden, kunnen de opgaven leiden tot sloop en nieuwbouw. Vernieuwing en verduurzaming kunnen zo ook worden benut om te komen tot gezondere woningen. De maatregelen met het oog op de verschillende opgaven komen onder meer samen in ontwikkelschetsen voor de openbare ruimte en straatprofielen, waarbij ontwikkelingen bovengronds, op maaiveld en ondergronds in samenhang worden bezien. Een integraal ruimtelijk ontwerp op het niveau van de wijk kan ambities voor gemengde woonwerkmilieus met bijvoorbeeld ook woningen voor ouderen in beeld brengen, toekomstgericht met meer groen, water en ruimte voor energie-infrastructuur.

Door integratie van stedelijke ontwikkeling en beheer kan gekomen worden tot een efficiënte aanpak van vele opgaven.

Een deel van de mogelijk te bereiken synergie in de aanpak van bestaande wijken ligt ook in de afstemming van de inzet op de beleidsopgaven met het beheer van de openbare ruimte en de publieke voorzieningen[67]. De omvang van de voorliggende beleidsopgaven vraagt om een samenhangende aanpak, waarbij zo veel mogelijk wordt aangesloten bij vervangingsinvesteringen, bijvoorbeeld die in de riolering. Een integraal ontwerp, bijvoorbeeld in een gevel-tot-gevel concept[68], en een geïntegreerde aanpak zijn de basis om op efficiënte wijze tot een oplossing voor alle opgaven te komen.

Overzicht over ontwikkelplannen, geplande maatregelen voor de gebiedsopgaven en voorgenomen beheeringrepen in elk deel van de stad in elke tijdsperiode, bijvoorbeeld door een totaalplan of een digitaal systeem voor stedelijk ontwikkeling en beheer, is daarbij erg belangrijk. In dit systeem dienen ook aanleg- en beheeringrepen van private infrastructuurbeheerders (beheerder energie-infrastructuur, kabelexploitanten et cetera) te worden opgenomen. Daarmee kan inzichtelijk worden gemaakt op welke wijze de verschillende beheercycli gesynchroniseerd zouden kunnen worden voor een gecombineerde

[67] De Kopgroep Beheer heeft in vijf pilotwijken ervaring opgedaan met deze aanpak. Op basis van de inzichten is een City Deal in voorbereiding en wordt een leerstoel voor de WUR ontwikkeld.

[68] De gemeente Rotterdam werkt in vooroorlogse wijken met een gevel-tot-gevel methode waarbij het beheer van riolering wordt gecombineerd met een nieuwe inrichting van het straatprofiel t.b.v. klimaatadaptatie.

aanpak. Dit betekent soms het naar voren halen van later geplande ingrepen; overheden zullen daarvoor ook extra budgetten vrij moeten maken. Gelet op de lange duur van de verschillende beheercycli zijn een snelle inventarisatie van de verschillende opgaven en goed inzicht in de opgaven voor de langere termijn belangrijk om de komende jaren geen kansen te missen. Een efficiënte samenhangende aanpak plaatst alle overheden voor een grote inhoudelijke en organisa-torische opgave. Deels zal ook samenhang over de grenzen van de bestuurslagen heen gerealiseerd moeten worden in het kader van Omgevingsagenda's en de regionale investeringsagenda's. Gebiedsgericht zullen partijen dan de mogelijkheden moeten bezien om de plannen en de planningen af te stemmen. Het oppakken van opgaven in samenhang vergt speelruimte voor de uitvoerende partijen; kaders van hogere overheden en interbestuurlijke afspraken zullen zo moeten worden geformuleerd dat zij zowel zekerheid geven over het te behalen totaalresultaat als ook ruimte bieden aan de uitvoerende organisatie om de verschillende transitieopgaven in een samenhangende aanpak te realiseren.

Smart Cities en Regions
Technologische ontwikkelingen, zoals de toepassing van sensoren en digitale systemen waarmee grote hoeveelheden data verwerkt kunnen worden, bieden Nederlandse steden en regio's mogelijkheden voor een efficiënter en flexibeler beheer, waardoor bijvoorbeeld een betere afhandeling van verkeers- en afvalstromen mogelijk wordt, minder energieverbruik nodig is voor wegverlichting en de noodzaak voor reparatie van voorzieningen in de openbare ruimte sneller wordt onderkend. Digitalisering en innovatie kunnen oplossingen bieden voor de verschillende opgaven voor de fysieke leefomgeving waarvoor steden en regio's zich gesteld zien. Tegelijkertijd bieden digitale technologieën ook daarbuiten kansen voor steden en regio's die indirect ook doorwerking hebben naar de fysieke leefomgeving. Bijvoorbeeld in de gezondheidszorg waar ze andere manier van zorgverlening mogelijk maken en daarmee van invloed zijn op het woongedrag van ouderen. Digitalisering en ICT hebben invloed op (het gebruik van) de fysieke leefomgeving, doordat bepaalde activiteiten digitaal overal kunnen worden uitgevoerd, denk bijvoorbeeld aan thuiswerken en online winkelen. De fysieke leefomgeving kan daarmee sneller van functie van veranderen, en wordt dus meer flexibel ingezet. Daarnaast vergt de digitale infrastructuur (bijvoorbeeld zendmasten) ook in het stedelijk gebied fysieke ruimte. En maakt de digitalisering ook andere en verdergaande vormen van participatie mogelijk van burgers bij de besluitvorming over de inrichting en het beheer van de stad of regio.

De grote Nederlandse steden werken sinds 2017 op basis van de gezamenlijke NL Smart City Strategie samen met Rijk, bedrijfsleven en kennisinstellingen om de toepassing van innovatie en technologie in de Nederlandse steden te versnellen en hun internationale concurrentiepositie te versterken. Om hier invulling aan te geven, trekken de vijf grootste gemeenten van Nederland elk één van de volgende thema's: veiligheid, gezondheid, mobiliteit, weerbaarheid, en circulaire economie. Het Rijk bevordert de ontwikkeling van digitale technieken in/ten behoeve van de fysieke leefomgeving enerzijds vanuit algemene invalshoeken als digitalisering en innovatie en anderzijds vanuit specifieke innovatieprogramma's in beleidssectoren bijvoorbeeld gericht op zorg op afstand of *smart mobility*. Het gaat daarbij zowel om de technologische ontwikkeling als om de toepassing van de technologie in de maatschappij en de vraagstukken die daarmee samenhangen, bijvoorbeeld de kwetsbaarheid voor digitale inbraken of het recht op privacy. In 2020 zijn een aantal steden uit het G40-netwerk en het Rijk met bedrijfsleven en kennisinstellingen de City Deal 'Een slimme stad, zo doe je dat' gestart. In de City Deal wordt onderzocht hoe digitalisering en technologisering onze steden, regio's en dorpen veranderen en welke instrumenten we nodig hebben om de leefbaarheid in onze steden te vergroten en onze democratische waarden te kunnen waarborgen.

Beleidskeuze 3.5
We richten de leefomgeving zo in dat deze een actieve, gezonde leefstijl en maatschappelijke participatie bevordert en we verbeteren de luchtkwaliteit, zodat in 2030 wordt voldaan aan de advieswaarden van de Wereldgezondheidsorganisatie.

Het is belangrijk dat inwoners van steden en regio's gezond kunnen wonen, werken en ontspannen. Dit vereist een goede leefomgevingskwaliteit, op het gebied van bodem, water, lucht, geluid, geur,

externe veiligheid en risico's van infectieziekten, waarbij gezondheid en welzijn steeds meegewogen worden in de ruimtelijke keuzes. Mobiliteit en verplaatsingen spelen een belangrijke rol in het functioneren van de stad. Schoon verkeer en een vervoerssysteem dat mensen aanzet tot bewegen, helpen de stad gezonder te maken. Vanuit dit oogpunt is een mobiliteitssysteem gewenst dat actieve vervoersvormen (fietsen en lopen) en OV-gebruik stimuleert. Daarnaast moet de openbare ruimte voldoende ruimte bieden om te ontspannen, bewegen en spelen en de interactie tussen stadsbewoners te stimuleren.

De leefomgeving kan een belangrijke bijdrage leveren aan het verleiden tot een gezondere leefstijl (bewegen, ontspannen, rookvrije gebieden en een gezond voedingsaanbod) en het vergroten van het gezondheidspotentieel van kwetsbare groepen (in het bijzonder ouderen en mensen met een lage sociaaleconomische status). Gezondheidsbevordering via de leefomgeving wordt dan ook met voorrang toegepast in wijken en buurten met gezondheidsachterstanden. Dit vraagt om een sterkere wederkerige samenwerking tussen het ruimtelijk domein en het sociale gezondheidsdomein. Die samenwerking is nog niet vanzelfsprekend. Om kennis te ontwikkelen en te delen en te komen tot een samenhangende aanpak over de grenzen van de beleidsterreinen en de vele betrokken organisaties heen start het Rijk samen met onder meer de GGD'en en de gemeenten een programma Gezonde Leefomgeving. Inhoudelijk richt dit programma zich op gezondheidsbevordering fysiek en sociaal (bewegen, sporten, spelen, ontmoeten, sociale cohesie, gezond voedselaanbod, mentale druk, gezond ouder worden, toegankelijkheid) en fysieke gezondheidsbescherming.

Voorbeeld van inrichting voor actieve, gezonde leefstijl.

Door juiste inrichting van de openbare ruimte kan een actieve, gezonde leefstijl worden bevorderd. Beeld: Project 'Into the wild, Den Haag'.

In gebieden waar wonen en industriële activiteiten samengaan, zal in het kader van de vergunningverlening bijzondere aandacht nodig blijven voor omgevingsveiligheid en het beheersen en voorkomen van milieurisico's. In de woon- en leefgebieden moet door aanscherping van uitstootnormen en een toenemende elektrificatie van het verkeer de luchtkwaliteit worden verbeterd om te komen tot vermindering van de gezondheidsrisico's door luchtverontreiniging. De ambitie is dat in 2030 alle nieuw verkochte auto's emissieloos zijn. Overheden en maatschappelijke partijen werken aan de invoering van een stedelijk distributiesysteem. Daarmee moeten vanaf 2025 leveringen in de stadskernen van de 30 tot 40 grootste gemeenten emissievrij zijn en vanaf 2030 moet dit de norm zijn.

Schone lucht in de stedelijk gebieden vergt daarbij ook een afname van de uitstoot van de landbouw, de houtstook, de industrie en de scheepvaart. Voor gebieden met een sterk verhoogde concentratie werken

overheden samen aan een gebiedsgerichte aanpak om de gezondheid zo snel mogelijk te verbeteren. Op basis van het Schone Lucht Akkoord werken Rijk, provincies en gemeenten verder aan de opgave om tot een permanente verbetering van de luchtkwaliteit te komen.
We zetten gezondheid centraal en werken toe naar het voldoen aan de advieswaarden van de Wereldgezondheidsorganisatie in 2030.

Op wijkniveau is ook de sociale veiligheid een belangrijke factor voor de stedelijke ontwikkeling. In Nederland wonen 700.000 mensen in een omgeving waar de leefbaarheid onvoldoende is en waar onveiligheid en overlast zich bovenmatig manifesteren. Om de leefbaarheid te verbeteren werkt het Rijk in het interbestuurlijke programma Leefbaarheid en Veiligheid samen met gemeenten en maatschappelijke partners aan de ontwikkeling van een samenhangende aanpak op de terreinen wonen, werken en participatie, onderwijs en veiligheid. Dit vindt plaats in 16 stedelijke vernieuwingsgebieden waar de leefbaarheid en veiligheid onder druk staan[69].

Beleidskeuze 3.6

We versterken het aanbod en de kwaliteit van het groen in de stad en verbeteren de aansluiting op het groene gebied buiten de stad in een samenhangende aanpak van de stedelijke groenstructuur. Een natuurinclusieve ontwikkeling van de stedelijke regio's en natuurinclusief bouwen zijn het uitgangspunt.

De aanwezigheid van groen en water in en rond de stad vormt een belangrijke factor voor de kwaliteit van het stedelijk leven en de aantrekkelijkheid van de stad. Het draagt bij aan een prettig en gezond woonmilieu en een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Het vormt een omgeving voor ontspanning en biedt de ruimte voor recreëren, ontmoeten en gezond bewegen. Parken en speeltuinen dragen daarmee ook bij aan de sociale cohesie in wijken. Daarbij moet met name bij het toevoegen van nieuw stilstaand wateroppervlak wel worden gelet op het voorkomen van nieuwe risico's voor infectieziekten. Groen en water in de stad spelen ook een belangrijke rol bij het tegengaan en het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering. En beide zijn cruciaal voor het versterken van de bijdrage van het stedelijk gebied aan de biodiversiteit. Ook kleinschalige voorzieningen zoals nestkastjes kunnen daaraan bijdragen.

Extra aandacht is ook nodig voor de randen van het stedelijk gebied naar de aansluiting op het omliggende landschap. Hier is vaak sprake van wisselende ruimtelijke kwaliteit. Soms is er een mooie overgang tussen woongebieden en een groen stedelijk uitloopgebied, maar vaak is verrommeling zichtbaar. Stadsranden en het ommeland zijn gebieden waar we zorgvuldiger met onze ruimte moeten omgaan. Een betere inrichting van het gebied kan voor bewoners waarde toevoegen (zoals meer ruimte voor bewegen) en doorlopende groenstructuren kunnen als ecologische verbindingszones fungeren. Door een samenhangende aanpak van stad en ommeland kan de verbinding tussen beide worden hersteld en zowel de kwaliteit van de stad als die van het ommeland worden versterkt. De inzet van ruimtelijk ontwerp(end onderzoek) helpt hierbij. Ook de bossenstrategie kan daarbij een kans vormen. Door grootschalige herbebossing in de buurt van steden krijgen burgers meer recreatiemogelijkheden.

[69] Zie TK 30995, nr.98

Voorbeeld van natuurinclusieve inrichting.

Aanwezigheid van groen en water dragen bij aan een prettig en gezond woonmilieu, ook in woonstraten kan hieraan bijgedragen worden. Beeld: Natuurinclusieve herinrichting Genderdal, Eindhoven.

Vanwege de belangrijke rol die groen en water kunnen spelen in de opgaven van de stad zetten de overheden extra in op het vergroenen van de steden en het toevoegen van water, het vergroten van de recreatieve mogelijkheden en op de natuurwaarde van de stedelijke groene gebieden. De vele doelen die met het vergroenen van de stad gediend worden, leiden nu vaak tot een versnipperde aanpak. Daarbij wordt de waarde die groen kan toevoegen aan te ontwikkelen vastgoed bij het ontwikkelen van plannen vaak niet onderkend en wordt bij groenaanleg het beheer vaak onvoldoende geregeld. Het opstellen van een stedelijk/regionaal groenplan, als onderdeel van de regionale verstedelijkingsstrategie of de omgevingsvisie kan een goede basis vormen voor een samenhangende aanpak om de versteende gebieden te vergroenen. Het gaat om het maken van een groenstructuur en verbindingen op het schaalniveau van de stedelijke regio, waardoor stedelingen nabij de stad kunnen recreëren in een aantrekkelijk groengebied en natuurwaarden de stad binnen kunnen komen. Om groengebieden in de stad waar stedelingen kunnen wandelen en hardlopen, om groen in de wijk dat aansluit op de behoefte van de wijkbewoners en dat het aanzicht en het leefklimaat daar verbetert en om nestmogelijkheden voor dieren in/aan gebouwen. Het Rijk zal samen met de gemeenten de instrumenten voor een samenhangende aanpak van het groen in en om de stad ontwikkelen en met hen afspraken maken over de toepassing ervan. De ontwikkeling van een stedelijk groenfonds waarin publieke en private financiële stromen worden gebundeld, kan de financiële basis vormen voor een actieve en samenhangende aanpak van de versterking van het stedelijk groen. Na de inwerkingtreding van de Omgevingswet is het voor gemeenten mogelijk om in het gemeentelijk omgevingsplan eisen te stellen over natuurinclusief bouwen, zowel op gebouw als op gebiedsniveau.

Beleidskeuze 3.7
Steden en regio's worden klimaatbestendig ingericht.

Door de klimaatverandering zullen extreme weersomstandigheden steeds vaker voorkomen met slachtoffers (met name door hittestress) en veel schade (>€ 70 miljard tot 2050) als mogelijk gevolg. Veel klimaatrisico's zullen zich pas later in deze eeuw manifesteren, maar ook nu komen extremere weertypen al vaker voor. En het klimaatbestendig maken van de fysieke leefomgeving kost veel tijd. Daarom is het nu tijd voor actie en zijn er ook al op kortere termijn maatregelen nodig in stedelijk gebied.
Overheden toetsen de besluiten over de ontwikkeling en inrichting van het stedelijk gebied steeds op de

gevolgen voor de klimaatbestendigheid. Decentrale overheden voeren iedere zes jaar een stresstest uit waarmee de risico's en gevolgen op het gebied van hitte, droogte en water(overlast) in kaart worden gebracht. De resultaten kunnen gebruikt worden om vast te stellen waar maatregelen noodzakelijk zijn in de bestaande bebouwde omgeving en bij keuzes van de locaties voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.[70] Gemeenten zullen in samenwerking met andere betrokken partijen zoals waterschappen een planning moeten maken hoe en wanneer de verschillende delen van het stedelijk gebied worden aangepast aan de te verwachten gewijzigde klimaatomstandigheden. Daarbij kan ook aansluiting worden gezocht bij een op te stellen stedelijk groenplan (zie beleidskeuze 3.6) en de aanpak voor de bestaande bebouwing (beleidskeuze 3.4). De gehele gebouwde omgeving moet in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig ingericht zijn.

Voorbeeld van vergroening van stedelijk gebied.

Ook het stedelijk gebied kan bijdragen aan doelen op het gebied van klimaatadaptatie en gezondheid. In beeld het Raadhuisplein in Emmen met veel ruimte voor groen en water.

Naast maatregelen in de openbare ruimte zullen voor een goede aanpassing aan het gewijzigde en zich nog wijzigende klimaat ook maatregelen nodig zijn aan privégrond en aan gebouwen in privé-eigendom. Bijvoorbeeld gericht op het realiseren van meer onverharde tuinen en groene daken met beplanting die water vasthoudt, de hitte vermindert en meer schaduw biedt. Het Rijk zal in overleg met de gemeenten bezien of een stimulerende aanpak voldoende is voor een effectieve aanpak, dan wel dat een aanvullend ook meer verplichtende instrumenten moeten worden ontwikkeld.

Klimaatadaptatie dient ook steeds onderdeel te zijn van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen en investeringen die vanwege de grote transities gedaan worden. Verdichting in stedelijk gebied moet gekoppeld worden aan groen en water, om duurzaam en met kwaliteit te kunnen verstedelijken. Op dit moment is dat nog niet vanzelfsprekend. Compacte verstedelijking in combinatie met voorbereiding op de gevolgen van klimaatverandering vragen om een doordachte en afgewogen invulling van het openbare en private ruimtegebruik. Ongunstige locaties voor waterhuishouding of bodemdaling moeten worden vermeden (diepe polders, slappe grond, verdroging, zoute kwel) of het effect moet worden gemitigeerd. Nieuwe ontwikkelingen achter de dijken en duinen worden zo veel mogelijk uitgevoerd op een wijze dat de overstromingsrisico's niet toenemen.

[70] De blauwe kamer in opdracht van BNSP en NVTL, Regio van de Toekomst: Schetsen voor de Nationale Omgevingsvisie, 2019.

Beleidskeuze 3.8

Het mobiliteitssysteem (voor personen én goederen) in, rondom en tussen de steden levert een goede bereikbaarheid. We benutten de bestaande netwerken optimaal en zorgen dat modaliteiten onderling zijn verknoopt en worden benut op hun specifieke kwaliteiten. Een efficiënt en duurzaam mobiliteitssysteem draagt bij aan een gezonde leefomgeving en een gezonde leefstijl.

Mobiliteit is een onmisbaar onderdeel van de stedelijke ontwikkeling en -planning. Bouwen zonder goed na te denken over de locatie en mobiliteitsoplossingen kan grote nadelige effecten hebben voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van stad en regio. Nieuwe woon- en werkgebieden leiden, als er geen goede alternatieve vervoersmogelijkheden beschikbaar zijn, tot veel extra autoverplaatsingen op reeds drukke wegen. De hoofdkeuzes over de ontwikkeling van woonlocaties en werklocaties en mobiliteit moeten daarom steeds op elkaar worden afgestemd. Daarbij doen we recht aan de verhouding tussen collectief en individueel vervoer voor zowel korte als langere afstanden. Alleen met een samenhangende multimodale benadering voor gebieden zorgen we dat deze bereikbaar en leefbaar blijven.

Anders verplaatsen

In groeiende stedelijke gebieden neemt de druk op het mobiliteitssysteem toe. In compacte steden kunnen mensen zich gemakkelijker en efficiënter verplaatsen met de fiets, te voet en met het openbaar vervoer. Veel steden zetten daarom in op een verminderd gebruik van de privé-auto in de stedelijke regio en met name in de meer compacte delen van de stad. Ze geven ruimte aan deze andere vervoerswijzen en stimuleren daarnaast ook deelmobiliteit. Een kleinere rol voor de privé-auto in de stad leidt tot minder ruimtebeslag, minder CO_2-uitstoot en energieverbruik, een betere luchtkwaliteit, minder geluidsoverlast en een betere gezondheid. Het mobiliteitssysteem kan een duurzaam en gezond mobiliteitsgedrag stimuleren. Dit vergt extra inzet voor de aanpassing van het mobiliteitssysteem, via aanvullende fiets-voorzieningen, fiets- en voetpaden, aanpassing parkeerbeleid en -normen, verbetering OV en betere overstapfaciliteiten tussen de verschillende vormen van vervoer. We integreren het mobiliteitssysteem in en rondom de steden en richten het duurzaam in, waarbij modaliteiten op hun specifieke kwaliteiten worden benut.

Voorbeeld van bevorderen ander mobiliteitsgedrag.

Met project Rode Loper in Amsterdam wordt er meer ruimte voor voetgangers gecreëerd.

Schaalsprong in OV-systeem
In groeiende stedelijke regio's met een hoge dichtheid is naast het efficiënter benutten van het bestaande netwerk een schaalsprong in het stedelijk OV-systeem nodig om verdere verdichting en verduurzaming van de mobiliteit mogelijk te maken. Die hoge dichtheid maakt efficiënt, hoogwaardig OV mogelijk en het hoogwaardige OV maakt een compacte ontwikkeling mogelijk. Die wederzijdse afhankelijkheid vraagt om de gezamenlijke inzet van overheden, (project)ontwikkelaars en OV-bedrijven om bewoners en bedrijven in de verschillende doelgroepen een afgestemd totaalconcept te bieden van wonen, werken en verplaatsen. In het Toekomstbeeld OV 2040[71] zijn drie pijlers voor de verdere ontwikkeling van het openbaar vervoer geschetst, waarbij vooral pijlers Focus op de kracht van het OV en de Drempelloos van deur tot deur, verder invulling geven aan deze inzet.

Kwaliteitsverbetering en inpassing weginfrastructuur
Door de opkomst van de elektrische (zelfrijdende) auto (lage gebruikskosten, geen emissies) zal het gebruik van de auto naar verwachting nog groeien. De auto is en blijft buiten de stedelijke regio's (en ook voor delen van de stedelijke regio's) het belangrijkste vervoermiddel. Een grote toename vergt in de stedelijke regio's echter nieuwe keuzes. De ruimte voor uitbreiding van het netwerk is hier fysiek beperkt en uitbreidingen zijn financieel kostbaar. Daarom zal eerder worden gekozen voor overstappunten en het niet toegankelijk maken van de binnenstad voor individueel gebruikte auto's.

De hoofdwegen vormen binnen de stedelijke regio vaak een grote ruimtelijke barrière. Ook het wegennet in de stedelijke regio vereist investeringen in de capaciteit van de verbindingen en in een betere ruimtelijke inpassing om de barrièrewerking te verminderen. Buiten de steden zijn transformaties nodig om voor snelfiets en zelfrijdende voertuigen passende infrastructuur te ontwikkelen. Eventuele investeringen zullen meelopen in de reguliere MIRT-systematiek.

Vervoerhubs
Er komt veel verkeer naar de stedelijke regio's. Met name het inkomend autoverkeer legt een grote druk op het gebied en het stedelijk mobiliteitssysteem en die druk neemt door de ontwikkelingen in de toekomst naar verwachting nog toe. Om tot een goede integratie van het vervoerssysteem te komen en de reizigers een gebruiksvriendelijke overstap te bieden, moeten de vervoersmodaliteiten daarom op strategische plekken aan de rand van de stad of de regio aan elkaar worden gekoppeld. Overheden reserveren ruimte voor (de ontwikkeling van) hubs aan de randen van de stad of de regio en zetten zich gezamenlijk in om de vervoerssystemen te integreren en deze knooppunten te ontwikkelen. De opgave is om daar behalve efficiënte overstapplekken ook aantrekkelijke voorzieningen te creëren. Dit vraagt gezamenlijke inzet van de betrokken overheden. Voor de grootste stedelijke regio's is deze opgave onderdeel van de bereikbaarheidsprogramma's die worden opgesteld. Binnen de ring van vervoerhubs moeten de kosten van auto- en OV-gebruik zodanig worden afgestemd dat het benutten van de overstapvoorziening ook aantrekkelijk is. Ook binnen de steden zullen in de wijken kleinere vervoershubs moeten worden ontwikkeld om tot een goed geïntegreerd en voldoende fijnmazig vervoerssysteem te komen. Wijkcentra en grotere OV-haltes moeten zijn voorzien van fietsenstallingen en goed zijn ontsloten door loop- en fietspaden.

[71] Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, *Contouren Toekomstbeeld OV 2040*, TK 23645, nr. 685, Den Haag 2019.

Voorbeeld van vervoershub in de regio.

Vervoersmodaliteiten worden op strategische plekken met elkaar verknoopt. Beeld: NS Station Sassenheim met een groot gratis parkeerterrein en goede verbinding met de bus, auto en fiets.

Aan de rand van de stad zullen overheden ruimte moeten reserveren voor overslagcentra in verband met de invoering van specifieke stedelijke distributiesystemen, waarmee vanaf 2025 de stadskernen van de 30 tot 40 grootste gemeenten emissievrij worden bevoorraad.

Smart mobility

De mogelijkheden van *smart technology* voor mobiliteit lijken zeer groot, zowel waar het gaat om het zelfstandig rijden van voertuigen als om het managen, sturen en delen van vervoerstromen en vervoersmiddelen. Over het tijdstip waarop zelfrijdende voertuigen algemeen zullen kunnen worden gebruikt op de openbare weg, verschillen de meningen, maar gebruik in de compacte en historische steden zoals Nederland die kent, lijkt vooralsnog ver weg. In het stedelijk gebied verbeteren slimmer OV en slimme systemen voor deelgebruik van fiets en auto al wel de bereikbaarheid. Zelfrijdende deelauto's zouden op lange termijn een bijdrage kunnen leveren aan de bereikbaarheid in de steden. Maar de verkeerskundige en maatschappelijke aspecten vragen nog nader onderzoek. Buiten de steden zal het gebruik van zelfrijdende auto's eerder kansen bieden; de omstandigheden voor deelgebruik zijn daar minder gunstig.

Innovaties in het mobiliteitssysteem

Gemeente Eindhoven organiseert een 'Mobility as a Service' pilot waarbij de focus ligt op duurzame en CO_2-emissievrije mobiliteitsbewegingen.

Vraaggestuurde mobiliteit verbindt hoogwaardig OV en woonlocaties. Beeld: Buurtauto in Breda.

Pakketjes worden in compacte steden per fiets afgeleverd. Beeld: Introductie van elektrische bakfietsen in binnenstad van Arnhem.

Met waterstofbussen wordt schoon en emissieloos OV mogelijk gemaakt. Beeld: Waterstofbus in regio Groningen Drenthe.

Gezamenlijk investeren in bereikbaarheid

Binnen groeiende stedelijke gebieden zal structureel meer geïnvesteerd moeten worden in stedelijke bereikbaarheid. Tegelijk moet ook de kwaliteit van verbindingen tussen de stedelijke regio's verbeterd worden en waar nodig uitgebreid. Beide zijn gezien de grote woningbouwopgave en de groei van steden noodzakelijk. Gemeenten, provincies, waterschappen en Rijk zullen gebiedsgericht afwegingen moeten maken om te komen tot afgestemde keuzes met betrekking tot de ontwikkeling van het mobiliteits-systeem. Dit gebeurt in het MIRT en in de grootste regio's al in de bereikbaarheidsprogramma's (voor Metropoolregio Amsterdam (MRA), Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) en Metropoolregio Utrecht (MRU) en binnen SmartwayZ.NL.

Beleidskeuze 3.9

Voor gebieden buiten het Stedelijk Netwerk Nederland, die liggen aan de grens van het land en/of waar vraagstukken rond bevolkingsdaling spelen, ontwikkelen de overheden gezamenlijk een integrale gebiedsgerichte ontwikkelstrategie.

Steeds duidelijk wordt dat de opgaven alleen goed aangepakt kunnen worden als we dit in samenhang doen, het ontwikkelpotentieel van heel Nederland benutten en zorgen voor een duurzame ontwikkeling en verbinding van alle delen van Nederland. Dit betekent niet dat overal hetzelfde moet gebeuren. Het vraagt voor alle regio's een specifieke strategie. In grensregio's, maar ook enkele andere regio's waar de bevolking daalt, spelen andere vraagstukken of zijn de omstandigheden anders. Daar is geen sprake van een kwantitatieve groei van het aantal woningen, maar bestaan vaak wel andere meer kwalitatieve vragen, gericht op de woonbehoefte van ouderen of flexwonen en spelen vragen rond de leefkwaliteit. Daarnaast kan er ook sprake zijn van onderbenutte economische potenties, bijvoorbeeld in de grensregio's. Mogelijkheden die niet alleen relevant zijn voor deze regio's maar in meer algemene zin ook voor de ontwikkeling van ons land. Door de barrièrewerking van de grens worden die mogelijkheden tot op heden echter niet of maar ten dele benut. Mede hierdoor stagneert in verschillende grensregio's de bevolkingsontwikkeling. Dit heeft consequenties voor het aanbod van voorzieningen, die belangrijk zijn voor de sociaal-fysieke leefbaarheid in deze regio's.

Het afnemende inwoneraantal heeft effecten op diverse domeinen. Het zorgt voor een extra druk op publieke voorzieningen. Een afname van economische activiteiten en bestedingen leidt tot minder inkomen en werkgelegenheid en legt druk op de detailhandel en commerciële dienstverlening. In het fysieke domein kan dit leiden tot verloedering en leegstand van woningen, bedrijventerreinen en ander vastgoed. Al deze effecten beïnvloeden de kwaliteit van de fysieke leefomgeving en kunnen op zichzelf ook weer leiden tot een afname van het inwoneraantal.

Ook deze gebieden staan daarnaast voor dezelfde opgaven als de rest van Nederland. Er moet ruimte worden gevonden voor de klimaat- en energietransitie, de economie verandert en er vindt een transitie in de landbouw plaats. De demografische context vraagt om een andere, regio- en locatie specifieke aanpak en handelingsperspectief. Deze opgaven bieden net als elders tevens kansen.

Toekomstverkenningen naar het versterken van vitaliteit en leefbaarheid

Care2Share – Oosterparkwijk, Oost-Groningen: Een integraal concept voor zorg en ondersteuning met een bundeling van het zorggeld en zorg op maat; een abonnement op een goed leven.

De wijk als [t]huis, Geleen-Zuid en de Kluis: Een pleidooi voor de inrichting van verwaarloosde wijken als verbindende leefomgeving, waarin de auto plaats maakt voor ontmoetingsruimte.

Mark Us Familiehof, Sittard: Dit woonzorgconcept zet families weer in hun kracht met familiehuizen voor kinderen, ouders en grootouders rondom een gemeenschappelijk hof.

De Hofjes van Carnisse, Rotterdam: Hofjes als ontmoetingsruimte tussen de stadsparken, verzorgingscentra en primaire winkelstraten. Een stadswijk waar ouderen de mogelijkheid hebben actief onderdeel te kunnen zijn van een productieve, stedelijke samenleving.

Integrale gebiedsgerichte ontwikkelstrategie

In een gezamenlijke aanpak van overheden, maatschappelijke organisaties, ondernemers en bewoners worden een integraal toekomstperspectief en bijbehorende ontwikkelstrategie geformuleerd om de economische kracht van deze (grens)gebieden te benutten. Zowel de opgaven in de fysieke leefomgeving, als op sociaal en economisch gebied pakken we aan. Hierbij spelen we samen in op de kansen voor het gebied vanuit de specifieke eigen kwaliteiten en de beschikbare ruimte voor nieuwe ontwikkelingen en opgaven. Rijk en regio gaan samen aan de slag met het maken van Omgevingsagenda's waarin deze ontwikkelstrategieën worden opgenomen.

Het opstellen van een ruimtelijke ontwikkelstrategie volgt in principe dezelfde drie stappen als de integrale verstedelijkingsstrategie met dien verstande dat bij verdere ontwikkeling van voorzieningen, bereikbaarheid en woningvoorraad, het versterken van vitaliteit en leefbaarheid voorop staat mede door het benutten van eventuele grensoverschrijdende mogelijkheden/potentie.
Als daarbij nieuwe verstedelijkingslocaties aan de orde zijn, volgen zij de vervolgstappen zoals geschetst.

Regionale verdeling voorzieningen en bereikbaarheid
In situaties waarin de omvang van de bevolking afneemt, maar het aantal huishoudens nog toeneemt, kan het draagvlak voor voorzieningen worden behouden door voorzieningen te combineren en ook in de kleinere kernen bij te bouwen voor de eigen behoefte. Er kunnen voordelen liggen in het combineren van diverse typen voorzieningen (bijvoorbeeld huisarts en apotheek, school-bibliotheek-buurthuis of een bibliotheek-winkel). Naast basis- en voortgezet onderwijs is ook het behoud van (bereikbare) faciliteiten voor beroepsonderwijs (eventueel als dependance) van belang voor deze gebieden. Wet- en regelgeving dient toereikend te zijn in het omgaan met dergelijke oplossingen. Bijvoorbeeld als het gaat om criteria voor minimale omvang van voorzieningen, zelfstandige huisvesting of bedrijfsvoering. Als dergelijke criteria in de praktijk niet toereikend zijn, stelt het Rijk experimenteerruimte beschikbaar om nieuwe aanpakken mogelijk te maken.

Naast het combineren van voorzieningen biedt ook de technologische ontwikkeling nieuwe mogelijkheden voor efficiëntere voorzieningen waarmee ook in gebieden met een lagere bevolkingsdichtheid een toereikende dienstverlening in stand gehouden kan worden. Ontwikkelingen in de ICT bieden bijvoorbeeld vergaande nieuwe mogelijkheden voor zorg op afstand. Nieuwe vervoersconcepten als *Mobility as a Service*, deelauto's en -fietsen, gecombineerd doelgroepenvervoer en OV, netwerken voor vervoer door vrijwilligers en nieuwe technologieën als zelfrijdende voertuigen kunnen straks een hoogwaardige aanvulling vormen op het OV en voorzien in de vervoersbehoefte van inwoners zonder eigen gemotoriseerd vervoer. De lopende innovatieprogramma's op deze onderwerpen zijn nu niet specifiek gericht op de toepassingsmogelijkheden en de omstandigheden in gebieden met bevolkingsdaling. Binnen deze programma's zal daarom een deelprogramma vormgegeven worden dat is gericht op de toepassing in (grens)gebieden met bevolkingsdaling.

Bij een sterkere bevolkingsdaling waarbij een combinatie van voorzieningen geen toereikende oplossing biedt en ook de technologische ontwikkelingen voorlopig geen extra soelaas bieden, zal de regio aangewezen zijn op een strategie van ruimtelijke concentratie van voorzieningen en van de categorieën bewoners die in het bijzonder zijn aangewezen op deze voorzieningen, zoals ouderen en zorgbehoevenden. In deze regionale subcentra/centrale dorpen kan dan een adequaat voorzieningenniveau gehandhaafd worden.

Vernieuwing van de woningvoorraad door transformatie en sloop
De gebieden met sterke bevolkingsdaling staan door het dalende aantal huishoudens op termijn voor de uitdaging om het woningbestand te verkleinen. Tegelijkertijd geldt dezelfde uitdaging als in heel Nederland dat de voorraad verduurzaamd, vernieuwd en getransformeerd moet worden. De transformatieopgave komt veelal voort uit een tekort in het aanbod van woningen voor ouderen en alleenstaanden. Per gemeente, of zelfs binnen een gemeente, verschilt vaak de situatie waardoor splitsing of samenvoeging van woningen noodzakelijk is. Transformatie van bestaand leegstaand vastgoed in woningen zal in verband met het behoud van de bestaande ruimtelijke structuur en het gebruik van grondstoffen in het algemeen de voorkeur hebben, maar in sommige gevallen zal nieuwbouw en sloop van bestaande bebouwing noodzakelijk zijn. De transformatie- en sloopopgave van woningen is vooral ook een regionaal vraagstuk. Onderdeel van de ruimtelijke ontwikkelstrategie zijn regionale afspraken over financiering en locaties waar de transformatie- of sloopopgave opgepakt wordt. Het opzetten van een regionaal herstructureringsfonds zal de financiering hiervan vereenvoudigen; alle eigenaren van vastgoed hebben baat bij een beter evenwicht tussen vraag en aanbod op de vastgoedmarkt. Bij de keuze voor locaties om te transformeren of te slopen wordt in principe ingezet op het compact houden van de kernen in de regio.

Aansluitend op deze ruimtelijke ontwikkelstrategie is ook een samenhangende aanpak van de sociaaleconomische ontwikkeling van de regio nodig, waarbij ook nadrukkelijk gekeken wordt naar mogelijkheden over de eigen grens, waar vaak meer stedelijke gebieden liggen die aanvullende economische kansen bieden. Een belangrijke bouwsteen daarvoor is een realistisch en breed gedragen economisch toekomstperspectief. Met betrokkenheid van burgers, bedrijven, onderwijsinstellingen en externe deskundigen zal moeten worden vastgesteld welke specifieke kwaliteiten en mogelijkheden de regio in de huidige situatie heeft en welke mogelijkheden en ontwikkelingen zoals digitalisering, energie-

transitie en landbouwtransitie en de samenwerking met naburige regio's bieden. Zowel een gezamenlijk toekomstperspectief van overheden en instituties als daarop inspelende concrete initiatieven van burgers en ondernemers zijn nodig om tot een succesvolle verdere ontwikkeling van de regio te komen.

Een economisch toekomstperspectief voor de regio is onder meer van groot belang om de jeugd in de regio een toekomstperspectief te bieden. Een goede samenwerking tussen het beroepsonderwijs en het bedrijfsleven is noodzakelijk om invulling te geven aan zowel het toekomstperspectief voor de regio als aan het toekomstperspectief voor de jeugd. Daarbij kan ook gebruik worden gemaakt van de financiële ondersteuning die vanuit het Rijk geboden wordt voor versterking van het MKB in de regio (MKB-deals), voor versterking van de samenwerking van het beroepsonderwijs met het regionale bedrijfsleven (Regionaal Investeringsfonds MBO) en regionale investeringen via de Regio Envelop (Regio Deals).

Naast (een perspectief op) voldoende werkgelegenheid in de regio zijn ook regionale aanbod tekorten op de arbeidsmarkt een aandachtspunt. Door de snellere vergrijzing kunnen arbeidstekorten in de zorgsector zich hier eerder voordoen. Niet professionele onderlinge ondersteuning kan in regio's met een hechte sociale structuur de zorgvraag wel beperken, maar slechts ten dele ondervangen. Ook daar kan samenwerking over de grens soms een uitkomst bieden.

In een aantal gebieden waar bijzondere opgaven spelen die een bovenregionale uitstraling hebben en/of de draagkracht van de regio te boven gaan, sluit het kabinet samen met (publieke en private) partners Regio Deals. In Regio Deals werken Rijk en regio samen aan een gezamenlijke geïntegreerde aanpak ter verbetering van de economische, sociale en ecologische opgaven. Partijen verplichten zich aan elkaar om de komende jaren gezamenlijk aan nieuwe, concrete oplossingen te werken. In de deals staan de opgaven van de regio centraal. Deze opgaven zijn kenmerkend voor de regio en meervoudig van aard. Een Regio Deal kan bijvoorbeeld gaan over een verdere verbetering van de regionale samenwerking tussen partijen, dan wel de aanpak van knelpunten in regelgeving, mogelijke ondersteuning bij het aantrekken van private investeringsmiddelen, het slim delen van kennis en netwerken, het elkaar aan blijven spreken op afgesproken prestaties en andere samenwerkingsafspraken. Daarbij zijn de extra financiële middelen die het Rijk bijdraagt uit de Regio Envelop een katalysator, een tijdelijke financiële impuls om een duurzame, maatschappelijke verandering mede te bewerkstelligen.

Een deel van de gebieden waar zich bevolkingsdaling voordoet, ligt in de grensregio's. Verschillen in rechtssysteem, taal, cultuur et cetera. zijn een belangrijke barrière voor een snellere economische ontwikkeling. De aansluiting op en de toegang tot de arbeidsmarkt in de buurlanden zijn daarin een belangrijke factoren. De samenwerking tussen beroepsonderwijs en het bedrijfsleven kan door de regio verder worden uitgebouwd tot een grensoverschrijdende samenwerking waarvan de regio's aan beide kanten van de grens profijt zullen trekken. Om de kansen van deze regio's beter te benutten zijn grensland-agenda's opgesteld en wordt er door middel van Regio Deals specifiek in deze regio's geïnvesteerd. Het Rijk voert bijvoorbeeld ook overleg met Duitsland en België om te bezien of de wederzijdse erkenning van diploma's kan worden uitgebreid en of de communicatie over de bestaande afspraken over de gelijkwaardigheid van de verschillende diploma's kan worden versterkt. Ook grens-overschrijdende bereikbaarheid is daarbij essentieel. Bij uitvoering van het Toekomstbeeld OV 2040[62] zal de verbinding met het Stedelijk Netwerk Nederland voor een deel van de gebieden verbeteren. Verdere inzet op verbindingen vanuit dit netwerk tot in alle regio's en aansluiting op het IC-netwerk in de buurlanden (vanuit Groningen, Hengelo/ Enschede en Maastricht) draagt eraan bij dat ook het potentieel van de grensregio's kan worden benut.

Nationale keuzes sterke en gezonde steden en regio's

Stedelijk netwerk Nederland (Bk 3.1)
Versterken Stedelijk Netwerk Nederland en koppelen van richting verstedelijking aan ontwikkeling (OV-)infrastructuur

Stedelijke regio's (Bk 3.2)
Medeformuleren van een regionale strategie voor een samenhangende aanpak van wonen, werken, mobiliteit, gezondheid, veiligheid en leefomgevingskwaliteit in regio's

Gezonde leefomgeving (Bk 3.5)
Verbeteren luchtkwaliteit

PM2,5 > advieswaarde WHO

PM10 > advieswaarde WHO

Mobiliteitssysteem (voor personen én goederen) in, rondom en tussen de steden (Bk 3.8)
Leveren van goede bereikbaarheid, optimaal benutten van bestaande netwerken en modaliteiten onderling verknopen en benutten op hun specifieke kwaliteiten

Gebieden met een voorspelde daling in de woningbehoefte 2030 t/m 2039 (Bk 3.9)
Gezamenlijk ontwikkelen van een integrale gebiedsgerichte ontwikkelingsstrategie

4.2.4 Prioriteit 4
Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied

Nederland gaat voor een toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied. Dit betekent dat landgebruik in balans wordt gebracht met natuurlijke systemen en ontwikkelingen in het landelijk gebied niet ten koste gaan van landschappelijke kwaliteiten. Dat draagt bij aan een landelijk gebied waar het prettig wonen en recreëren is en waarin ruimte is en blijft voor vitale landbouw. Met gezonde ondernemingen die een goed economisch perspectief hebben en werken in en aan een gezonde omgeving. In het landelijk gebied spelen veel nationale belangen die ruimte vragen, waaronder de ontwikkeling van een duurzame (kringloop)landbouw voor voedsel en agroproductie, het waarborgen van de waterveiligheid en klimaatbestendigheid, duurzame drinkwatervoorziening en voldoende zoetwater en een goede kwaliteit van oppervlakte- en grondwater. Maar ook het behouden en versterken van cultureel erfgoed en landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten, de productie en transport van hernieuwbare energie en het verbeteren en beschermen van de biodiversiteit hebben ruimte nodig. Het versterken van onze natuur is mede vanwege de stikstofcrisis een urgente opgave. Deze verschillende, toenemende en deels strijdige claims op de fysieke leefomgeving vragen om nadere afweging zowel nationaal als in regionale en lokale gebiedsprocessen.

Beleidskeuze 4.1
In het landelijk gebied verbeteren we de balans tussen het landgebruik en de kwaliteit van landschap, bodem, water en lucht.

Nationaal Programma voor het Landelijk gebied
Op bepaalde plekken in het landelijk gebied leiden emissies van de landbouw tot een hoge druk op de bewoners, de natuur, de kwaliteit van het bodem- en watersysteem en de luchtkwaliteit. De duurzaamheidstransitie van de landbouw, de lange termijn aanpak stikstof, een efficiënter en minder gebruik van meststoffen, gewasbeschermingsmiddelen en zoetwater, zijn nodig om milieu-, natuur- en waterdoelstellingen te halen. De stikstofcrisis maakt duidelijk dat, naast reductie van stikstof, herstel en verbetering van de Nederlandse natuur als geheel noodzakelijk is. Dit door natuurversterking en natuurinclusieve ruimtelijke inrichting en met speciale aandacht voor de individuele Natura 2000-gebieden als belangrijke dragers.

Om in Nederland structureel de natuurdoelen te halen en ruimte te krijgen voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen, is het noodzakelijk om extra natuur te realiseren om op termijn te voldoen aan de internationale verplichtingen. Hierbij gaat het enerzijds over het beschermen van natuur tegen schadelijke invloeden van buitenaf, over het verbinden van de natuurgebieden en over het verhogen van biodiversiteit in agrarische en andere landelijke gebieden (insecten, bodemleven en weidevogels). Anderzijds om tegelijkertijd ruimte te creëren voor een leefklimaat waar het prettig wonen, werken en leven is. Waarin – letterlijk en figuurlijk – ruimte is en blijft voor hooginnovatieve en extensieve, natuurinclusieve landbouw. Rekening wordt gehouden met diversiteit van de landbouw en de benodigde structuur van landbouwgebieden. En daarmee blijft ruimte voor duurzame economische groei en welvaart in Nederland.

Om uit te werken hoe deze doelen gerealiseerd kunnen worden, werken we een strategie voor het landelijk gebied uit in een Nationaal Programma Landelijk Gebied. Deze strategie is tegelijkertijd nationaal én gebiedsgericht. Het is een strategie op hoofdlijnen die richting geeft aan toekomstbestendige ontwikkeling van functies. Daarbij gaat het zowel om herstel van natuur als om herstel van bodem- en watersystemen. Ook klimaatadaptatie is onderdeel van de aanpak. Per gebied kijken we welke functies met minimale belasting inpasbaar zijn in zones rond Natura 2000-gebieden. Dit kan natuur zijn maar

ook extensieve, emissiearme landbouw, andere passende economische functies of (kleinschalige) woningbouw. Verplaatsing van functies kan daarbij aan de orde zijn. Of een meer activerend ruimtelijk beleid kan worden ingezet om tot een herinrichting van het landelijk gebied te komen, wordt nader onderzocht.[72] Daarbij wordt gekeken naar wat er nodig is om de grondmobiliteit op gang te brengen op een manier die dienstig is aan een toekomstbestendige ontwikkeling van onder andere natuur en landbouw. Daarbij kan worden gedacht aan bijvoorbeeld (regionale) grondfondsen. Daar zullen passende financiële arrangementen bij moeten horen. Onder beleidskeuze 4.3 wordt de landbouwfunctie in kwetsbare gebieden verder toegelicht. De Ruimtelijke Verkenning Stikstof[73], waarin naar de mogelijkheden voor realisatie van natuurinclusief areaal wordt gekeken, is hiervoor een belangrijke bouwsteen.

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied verbindt naast de opgaven voor natuur en landbouw ook wonen, mobiliteit, energie, recreatie, water- en bodemsysteem en klimaatadaptatie. Bij ontwikkelingen in het landelijk gebied worden cultureel erfgoed en unieke landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten behouden en versterkt. Waar mogelijk en gewenst voegen we nieuwe kwaliteiten toe. Op die manier kan worden voorkomen dat het landschap verwordt tot een optelsom van sectoraal gemaakte keuzes en kunnen transities met elkaar worden verbonden en wederzijds meerwaarde opleveren. Met deze strategie wordt bijgedragen aan een optimale planning van functies, opdat schaarse ruimte efficiënt en effectief wordt benut ten dienste van de maatschappelijke opgave in de gebieden. Zo kan tevens in beeld worden gebracht waar op termijn ruimte kan ontstaan voor nieuwe functies, zoals productie van duurzame energie en zoetwaterbeschikbaarheid. De procesaanpak van deze ruimtelijke strategie zal voor het einde van het jaar gereed zijn en stellen we samen met de medeoverheden en maatschappelijke organisaties op. Deze aanpak wordt vormgeven als programma onder de NOVI. De opgave tot natuurherstel en natuuruitbreiding in het kader van de aanpak stikstof is daar integraal onderdeel van.

Leven en wonen in landelijk gebied
Het landelijk gebied levert diverse diensten aan onze samenleving, waaronder een aantrekkelijke woonomgeving, Bewoners van het landelijk gebied zijn gemiddeld genomen erg tevreden over de leefbaarheid van de gebieden waar ze wonen.[74] De landbouw bepaalt voor een belangrijk deel het aangezicht van het landelijk gebied.

Doordat er tegelijkertijd lastige ruimtelijke en sociaaleconomische kwesties in delen van het landelijk gebied spelen, is een belangrijke vraag hoe de leefbaarheid en de brede welvaart behouden kunnen blijven. Enerzijds gaat dit om de lage dichtheid en het draagvlak voor voorzieningen (inclusief OV-bereikbaarheid). In de ruimtelijke ontwikkelstrategie in beleidskeuze 3.9 is dat verder toegelicht. Anderzijds spelen er vraagstukken rond de intensieve veehouderij die op bepaalde plekken zorgt voor extra druk op de leefomgevingskwaliteit door stank of gezondheidsproblemen rond veehouderij. En in bijvoorbeeld de Regio Deal Noordoost-Brabant richten Rijk en regio zich ook op oplossingen voor deze problematiek. De toekomstige landbouw zal moeten voldoen aan eisen van duurzaamheid en dierenwelzijn, maar zij zal een belangrijke economische drager blijven van het landelijk gebied.

Een betere balans tussen de functies en een betere omgevingskwaliteit draagt bij aan de leefbaarheid van het landelijk gebied. Dat is van belang voor de mensen die nu in het landelijk gebied wonen en voor de toekomstige ontwikkeling. De bouw van een beperkt aantal nieuwe woningen zal nodig zijn voor de leefbaarheid van de dorpen. Voor een landelijk gebied dat zich toekomstbestendig kan ontwikkelen, is nodig dat de bereikbaarheid, de economische kracht en de beschikbaarheid van voorzieningen ook voldoende worden meegenomen in het Nationaal Programma Landelijk gebied.

[72] Het advies van de commissie Remkes ten aanzien van de stikstofaanpak wordt in dat verband verder verkend. https://www.aanpakstikstof.nl/documenten/rapporten/2020/06/08/niet-alles-kan-overal

[73] Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit inzake de problematiek rondom stikstof en PFAS, EK 35334 nr. P, Den Haag 2020.

[74] www.leefbaarometer.nl

Vrijkomende agrarische bebouwing kan gebruikt worden voor het ontwikkelen van nieuwe functies en woonconcepten, bijvoorbeeld voor ouderen. Dat biedt ook mogelijkheden voor verduurzaming en vergroening. Bij de omvorming kan inspiratie worden gevonden in de principes van ecologische woonzones en ecowijken.

Bodem en water

Door zorgvuldiger om te gaan met de natuurlijke systemen in het landelijk gebied, die ons van allerlei diensten en hulpbronnen voorzien, verbetert de balans tussen bodem en water. Dit vraagt een betere afstemming van ontwikkelingen in de bovengrond op de natuurlijke processen in het bodem- en watersysteem, de ondergrond en de omgeving, zoals de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) ook heeft bepleit.[75] Een belangrijke sleutel hiervoor ligt bij de landbouw. In het Nationaal Programma Landelijk Gebied kijken we gebiedsgericht naar de op hoofdlijnen en richtinggevend juiste (invulling van de) agrarische functie op de juiste plek. Dat zorgt voor een gezonder systeem, met lagere inzet van middelen en minder emissie. Verder heeft het Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond[76] als doel het duurzaam beheer en gebruik van bodem, ondergrond en grondwater te bevorderen. In het Actieprogramma klimaatadaptatie landbouw[77] wordt verduidelijkt hoe de landbouwsector zich kan voorbereiden op extreem weer en andere risico's van klimaatverandering. Tot slot wordt met het Nationaal Programma Landbouwbodems[78] gestuurd op bereiken van duurzaam beheer van alle Nederlandse landbouwbodems in 2030. Dit voor een betere bodemvruchtbaarheid, klimaatbestendigheid, schoner oppervlakte- en grondwater, een hogere biodiversiteit en het vastleggen van koolstof. Het programma geeft tevens invulling aan de afspraak in het Klimaatakkoord om in 2030 jaarlijks 0,5 Mton CO_2-eq in minerale landbouwbodems vast te leggen.

De kaart 'Milieubelasting' in de Toelichting geeft met een aantal indicatoren inzicht in welke gebieden milieubelast zijn en waar de bodem kwetsbaar is. In gebieden waar de druk vanuit de landbouw op de omgeving (natuur en volksgezondheid) te hoog is, wordt deze druk door gerichte inzet verminderd. Op regionaal niveau is hierbij de regierol weggelegd voor de provincies. Bescherming van de kwaliteit van de leefomgeving is een nationaal belang onder meer vanwege de invloed op gezondheid. Het Rijk zorgt onder andere via normstelling voor de bescherming van een gezonde leefomgeving. Maar ook via beleidsregels en afspraken, zoals bijvoorbeeld het Schone Lucht Akkoord[79] en ondersteuning met informatie over bijvoorbeeld gezondheid en veehouderij om op lokaal niveau gezondheids- en leefomgevingsrisico's in gebieden met zeer hoge veedichtheid te verminderen. Dat sluit aan bij de inzet op een transitie naar een verduurzaming van de veehouderij en de LNV-visie op de kringlooplandbouw.[80]

[75] Raad voor de leefomgeving en infrastructuur, *De Bodem Bereikt*, Den Haag 2020.

[76] Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat & Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, *Structuurvisie Ondergrond (STRONG)*, Den Haag 2018.

[77] Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, *Actieprogramma klimaatadaptatie landbouw*, Den Haag 2018.

[78] Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit inzake bodembeleid, TK 30015 nr. 58, Den Haag 2019.

[79] www.schoneluchtakkoord.nl

[80] Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, *Realisatieplan Visie LNV: Op weg met nieuw perspectief*, Den Haag 2019.

Zoetwater

Regionale verschillen in de (effecten van) droogte vragen om regionaal maatwerk. Op de hoger gelegen (zand)gronden leiden langere perioden van droogte tot het wegzakken van (grond)waterstanden en daarmee tot een tekort aan zoetwater. In zijn algemeenheid geldt dat zoetwatertekorten zoveel mogelijk binnen gebieden worden opgelost. Het landgebruik moet meer afgestemd worden op zoetwaterbeschikbaarheid en -gebruik. In regio's met zoetwatertekorten (nu of op lange termijn) realiseren we geen nieuwe ontwikkelingen met een zoetwatervraag – denk bijvoorbeeld aan industrie of intensieve landbouw – zonder dat er voldoende voorzieningen voor een duurzame watervoorziening zijn getroffen. Daarnaast waarborgen we een duurzame drinkwatervoorziening en zorgen we voor voldoende nieuwe en alternatieve bronnen om ook in de toekomst over voldoende drinkwater te beschikken.

Omgaan met natuurlijke systemen in het rivierengebied.

Herinrichting van polder Hondsbroeksche Pleij; middels een overlaat kan er extra water naar de IJssel geleid worden.

Provincies wijzen Aanvullende Strategische Voorraden (ASV) aan met bijbehorend beschermingsregime.[81] Tegelijkertijd moet worden ingezet op waterbesparing bij huishoudens en bedrijven. Waterbesparing leidt tevens tot een besparing op energie en een vermindering van de te zuiveren hoeveelheid afvalwater, een win-winsituatie. Transparantie voor gebruikers over de beschikbaarheid van zoetwater is hierbij van belang. Inzet is een robuust systeem om de schade bij droogte voor maatschappelijke en economische functies ook op lange termijn zo veel mogelijk te beperken.

[81] Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat & Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, *Structuurvisie Ondergrond (STRONG)*, Den Haag 2018.

Keuzes voor regionaal waterbeheer: voorkeursvolgorde

Met de nieuwe inzichten uit de droge zomers van 2018 en 2019 is een voorkeursvolgorde regionaal waterbeheer opgesteld. Uitgangspunt is dat de vraag naar water wordt afgestemd op de beschikbaarheid van water door bij de toedeling van watervragende functies aan gebieden rekening te houden met de waterbeschikbaarheid in die gebieden en door in te zetten op een zuinige omgang met water door watervragende functies.

Daarbij zetten we in op het voorkomen van wateroverlast en tekorten door in een gebied de volgende voorkeursvolgorde te hanteren:

- beter vasthouden van water om overlast te voorkomen en beschikbaarheid zeker te stellen;
- bij dreigende overlast zijn de vervolgstappen 1) bergen en 2) afvoeren. Bij een dreigend tekort aan water is de vervolgstap slimmer verdelen over de watervragende functies in een gebied;
- bij een natuurlijk fenomeen is nooit alle schade te voorkomen, dus als dit toch nog onvoldoende is, dan moeten we als samenleving de (rest)schade accepteren.

Natuurlijke klimaatbuffers

Ook klimaatadaptatie vraagt in het landelijk gebied om natuurlijke klimaatbuffers (bijvoorbeeld wateropvang) wat tevens bijdraagt aan landschapsherstel. Voor een toekomstbestendig landelijk gebied is het essentieel om te zorgen voor voldoende maatregelen die het water kunnen vasthouden. In de Omgevingsagenda's worden deze opgaven per regio verder concreet gemaakt. In het Deltaprogramma[82] krijgen de klimaatbuffers aandacht voor de zoetwatervoorziening, natuur en biodiversiteit en ruimtelijke adaptatie op klimaatverandering. Ook wordt in het kader van het Actieprogramma klimaatadaptatie landbouw en de Actielijnen klimaatadaptatie natuur gewerkt aan water beter vasthouden in de (landbouw)bodem.

In de tussengelegen gebieden is door de aanvoer van rivieren over het algemeen voldoende water beschikbaar. De bodem leent zich hier goed voor intensieve vormen van landgebruik, zoals hoogproductieve landbouw. Daarnaast ligt er door de nieuwe veiligheidsnormering en doorgaande klimaatverandering een grote en urgente waterveiligheidsopgave in Nederland, in het bijzonder in het rivierengebied. In het Programma Integraal Riviermanagement van het Rijk en de regionale (water) partners is het doel de opgaven voor waterveiligheid, waterkwaliteit, bevaarbaarheid, zoetwater-beschikbaarheid, natuur en ruimtelijke en economische kwaliteit in beeld te brengen en deze in samenhang aan te pakken. Een ambitie is het realiseren van ruimtelijke kwaliteit van het rivieren-landschap met hoogwaardige natuur.[83] Ook langs de kust zorgen zeespiegelstijging en bodemdaling voor structurele erosie, waardoor blijvende interventie en areaalbehoud noodzakelijk zijn.

[82] Ministerie van Infrastructuur en Milieu & Ministerie van Economische Zaken, *Deltaprogramma 2019: Doorwerken aan de delta: Nederland tijdig aanpassen aan klimaatverandering*. Den Haag 2019.

[83] Brief van de ministers van Infrastructuur en Waterstaat en van Landbouw, *Natuur en Voedselkwaliteit inzake toekomstbestendige rivieren met hoogwaardige natuur die goed samengaat met krachtige economie,* TK 27625, nr.422, Den Haag 2018.

Bodemdaling
In delen van veengebieden is verhoging van het grondwaterpeil op termijn noodzakelijk. Laaggelegen gebieden langs kuststroken zullen door zeespiegelstijging en bodemdaling in toenemende mate met verzilting te maken krijgen. Op sommige locaties kan dat leiden tot functiewijzigingen – zoals van landbouw naar natuur en water – of tot andere typen natuur of gewassen. Het landschap krijgt hierdoor een ander gezicht.

In samenwerking met de mensen die wonen en werken in de gebieden, zullen de overheden steeds minder 'peil volgt functie' en steeds vaker 'functie volgt peil' als beleidsuitgangspunt hanteren. Daarbij streven zij vaker naar een verhoging van de grondwaterstand om bodemdaling en CO_2-emissie te verminderen. Samen met Waterschappen en provincies gaat het Rijk hierop sturen, waarbij per polder zal worden bekeken welke maatregelen wenselijk en mogelijk zijn. Voor bepaalde gebieden kan dit mogelijk ook functieverandering betekenen. Belangrijk uitgangspunt is dat er een goed toekomstperspectief voor de huidige gebruikers kan worden geboden.

In het Veenplan 1e fase[84], is het accent gelegd op het streven naar verhoging van de grondwaterstand omdat dit naar verwachting het meest effectief zal zijn om CO2-emissies uit veengrond te verminderen, zonder aan te geven welke functie daarbij hoort. Beleidsuitgangspunt is dat verhoging van de grondwaterstand leidend is in plaats van volgend. Bij een verhoging van de grondwaterstand kan de huidige functie zich aanpassen of veranderen. De verhoging van de grondwaterstand beïnvloedt zo de inrichtings- en gebruiksmogelijkheden van gronden en dit zal in een zorgvuldig gebiedsproces onder leiding van de provincies vorm krijgen.

Provincies organiseren ofwel faciliteren dit proces met grondgebruikers (onder andere agrariërs), maatschappelijke actoren, bewoners en medeoverheden gericht op de opstelling van een programma per veenweidegebied (Regionale Veenweidestrategie). In 2020 wordt een conceptprogramma opgesteld.

Toekomstverkenningen naar peilverhoging in het veenweidegebied

Impressie uit het concept Regionale Energie Strategie Fryslân: Vernatten van het veengebied en meekoppelen van andere functies zoals extensieve veeteelt, biomassateelt en natuurontwikkeling.

[84] Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Veenplan 1e fase, TK 32813, nr. 562, Den Haag 2020.

Impressies uit verkenning Natte energieteelt behoud(t) veenlandschap: Natte teelten dragen bij aan het duurzaam behoud van het historische veenweidelandschap, maar biedt tevens een kans voor een nieuwe functionaliteit en kwaliteit.

Bij het opstellen van de Regionale Veenweidestrategieën wordt de invloed op de fysieke leefomgeving en leefomgevingskwaliteit op de lange termijn (2050) meegenomen. Hierbij is ook aandacht voor gebiedsoverstijgende landschappelijke kwaliteiten en zorgvuldig omgaan met de unieke cultuurlandschappen.

Voor een overzicht van gebieden zie de kaart 'Bodemdaling' in de Toelichting.

Keuzes voor bodemdaling in Veenweidegebieden

In de Klimaatwet is vastgelegd dat in 2030 de uitstoot van broeikasgassen gereduceerd moet zijn met 49% ten opzichte van 1990, en in 2050 met 95%. Hoe dat moet worden bereikt, is uitgewerkt in het Klimaatakkoord. Hierin is een CO_2-reductiedoel voor veenweidegebieden afgesproken van 1 megaton in 2030[85]. De problematiek van CO_2-uitstoot en bodemdaling in veenweidegebieden hangt in belangrijke mate af van de karakteristieken van het regionale bodem- en watersysteem. De mogelijkheden om op een kosteneffectieve manier met bodemdaling om te gaan, verschillen van gebied tot gebied. Door het Planbureau voor de Leefomgeving (2016)[86] zijn drie maatregelen uitgewerkt en doorgerekend. Het betreft twee technische maatregelen, onderwaterdrainage en peilfixatie, en de derde is een transitie in landgebruik (vanwege waterpeilverhoging). Dit houdt in functieverandering naar natuur of naar natte landbouw.

[85] Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, *Klimaatakkoord*, Den Haag 2019.
[86] Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), *Balans van de leefomgeving 2016*, Den Haag 2016.

Onderwaterdrainage en peilfixatie
Onderwaterdrainage vertraagt de bodemdaling zonder noemenswaardige gevolgen voor de landbouwopbrengst en heeft geen gevolgen voor het landschap. Deze maatregel is niet overal geschikt en biedt geen blijvende oplossing. Het kan leiden tot een grotere zoetwatervraag, en leidt tot weinig verandering op het gebied van natuur en biodiversiteit. De effectiviteit van onderwaterdrainage en consequenties voor het watersysteem wordt in het kader van het Nationale Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweide[87] onderzocht. Peilfixatie (passieve vernatting) remt de bodemdaling af en heeft waarschijnlijk een gunstig effect op de natuur, maar vraagt op termijn om aanpassing van landbouwbedrijven vanwege de gewasderving of verminderde melkproductie.

Transitie in landgebruik
De derde maatregel, transitie in landgebruik (bij verhoging van het waterpeil) stopt de bodemdaling, is goed voor de natuur en biodiversiteit maar kan negatieve economische gevolgen hebben voor de landbouw en de cultuurhistorische waarde van het landschap. Er zijn kansen voor natte landbouw, maar een realistische inschatting is moeilijk. Nader onderzoek via onder meer gebiedspilots moet uitwijzen in welke mate deze drie maatregelen of een combinatie ervan kosteneffectief zijn om ook CO_2-emissies te beperken. Momenteel leidt de bodemdaling in veenweidegebieden niet alleen tot beperkingen voor de landbouw, maar ook tot schade aan bebouwing en infrastructuur in steden en dorpen door de wijze van bouwen en bouwrijp maken. Dit betekent dat de oplossing per gebied integraal benaderd moet worden waarbij ook het verschil in oorzaken van bodemdaling tussen stedelijk en landelijk gebied moet worden beschouwd. Er spelen hier belangen op het gebied van klimaat, economie, woningbouw en natuur bij zowel de landbouw als de omliggende steden en dorpen. De oplossingsrichtingen hebben directe invloed op de ondernemers en bewoners in het betreffende gebied.

Toekomstperspectief
De vraag wordt steeds pregnanter in welke gebieden het bestaande landgebruik op de langere termijn nog toekomstperspectief heeft en in welke gebieden het niet meer houdbaar is. Voor sommige gebieden zou ingezet kunnen worden op het toepassen van innovatieve (onderwater) drainagetechnieken. In gebieden waar dat perspectief op de langere termijn ontbreekt, is een overstap op andere vormen van landbouw of functie op termijn noodzakelijk. Mede gezien het belang om CO_2-emissies zo snel mogelijk te verminderen, zou besloten kunnen worden om in deze 'kantelgebieden' al eerder over te gaan op een andere, nattere vorm van landgebruik. Een belangrijke voorwaarde is hier een toekomstperspectief voor de huidige gebruiker.

Vanuit hun verantwoordelijkheid voor de ruimtelijke ordening is het primair aan provincies om de regie op zich te nemen bij dit proces. In samenspraak met de waterschappen en alle betrokkenen in het gebied en in afstemming met andere relevante gebiedsopgaven kunnen zij komen tot een samenhangende en breed gedragen toekomstvisie voor het veenweidegebied. Het Rijk zal de betreffende provincies vragen dergelijke veenweidevisies op te stellen, waar dat nog niet gedaan is. Daarmee kunnen ze aangeven in welke gebieden er op langere termijn toekomstperspectief is voor het huidige landgebruik en ook de gebieden benoemen waar een overstap op andere, nattere vormen van landgebruik gewenst is. Deze gebiedsvisies worden verbonden met de Regionale Energie Strategieën en uit te voeren stresstesten voor het Deltaprogramma (2016).

[87] www.nobveenweiden.nl

Beleidskeuze 4.2

De biodiversiteit wordt beschermd en versterkt en het natuurlijk kapitaal duurzaam benut.

De gemiddelde kwaliteit van de Nederlandse zoetwater- en landnatuur (en de biodiversiteit) is jarenlang achteruitgegaan. Dat proces keert voorzichtig, maar van bestendig herstel is nog geen sprake. De kerende trend is vooral het gevolg van de toename van het natuurareaal in Nederland en een verbetering van de kwaliteit van water- en natuurgebieden. Het kabinet wil dat de komende decennia de biodiversiteit herstelt. Dat vergt een robuust en verbonden geheel van natuurgebieden. Het Natuurnetwerk Nederland wordt in de toekomst daarom verder beschermd, vergroot en verbonden. Conform de afspraken in het Natuurpact[88] met provincies zal tenminste 80.000 ha. extra natuur zijn ingericht voor 2027. In de brief van het kabinet over de aanpak stikstof[89] wordt langjarig extra budget uitgetrokken voor versterking van natuur. Onderdeel daarvan is dat de water- en milieucondities van de natuurgebieden verbetert. Zo wordt de biodiversiteit duurzaam beschermd. Daarnaast wordt ingezet op het koppelen van natuur- en landschapsontwikkeling aan de uitvoering van grote (civieltechnische) werken. Ook het vergroten van CO_2-opslag in natuurgebieden verdient aandacht, in combinatie met het versterken van biodiversiteit en het realiseren van natuurdoelen. Dat kan niet alleen worden gedaan in (nieuw aan te leggen) bossen, maar ook in nieuwe schorren en slikken (*blue carbon*).

Waterkwaliteit

In 2027 zijn voldoende maatregelen genomen om de doelen van de Kaderrichtlijn Water[90] te behalen. De Stroomgebiedbeheerplannen die in de jaren 2022-2027 worden uitgevoerd omvatten maatregelpakketten voor inrichting en beheer van regionale waterlichamen, tegengaan van buitenlandse belasting en adequate werking van rioolwaterzuiveringsinstallaties. De ontwikkeling naar kringlooplandbouw, een beter bodembeheer, uitvoering van het zevende en achtste actieprogramma Nitraatrichtlijn en het Uitvoeringsprogramma van de Toekomstvisie duurzame gewasbescherming moeten leiden tot nagenoeg geen verliezen van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen uit de land- en tuinbouw, waardoor op dat gebied normen niet meer overschreden worden voor het bereiken van de gewenste kwaliteit van oppervlakte- en grondwater. Aan die kwaliteit wordt bijgedragen door de ketenaanpak van medicijnresten in water en onderzoek naar oplossingen voor opkomende stoffen en microplastics. Voor het behalen van Natura 2000-doelen is in bepaalde gebieden meer nodig. Aanvullend worden de maatregelen van de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) uitgevoerd. Het PAGW richt zich op het verbeteren van de ecologische waterkwaliteit en het realiseren en versterken van robuuste natuur in de grote wateren. Hiermee wordt invulling gegeven aan onder meer de Natuurambitie Grote Wateren. De maatregelen worden op gebiedsniveau en vanuit een integraal benadering van functies (ook economie, recreatie, waterveiligheid et cetera) uitgewerkt. De bestaande natuurdoelen (in het kader van Vogel- en Habitatrichtlijn) zijn daarbij uitgangspunt. Met het Natuurwinstplan wordt gekeken of verschuiven van doelen tussen Natura 2000-gebieden mogelijk is om tot robuuste en klimaatbestendige natuur te komen. In het Programma Noordzee[91] krijgt het belang van een goede milieutoestand van de zee, met een duurzaam en verantwoord gebruik, aandacht.

[88] Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, *Natuurpact*, TK 33576, nr. 6, Den Haag 2013.

[89] Brief van de minister van Landbouw, *Natuur en Voedselkwaliteit inzake de problematiek rondom stikstof en PFAS*, TK 35334 nr. P, Den Haag 2020.

[90] Rijksoverheid, *Kaderrichtlijn Water (KRW)*, zie https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/wetgeving-beleid/kaderrichtlijn-water/

[91] Brief van de minister van Infrastructuur en Waterstaat, *Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee*, TK 33450, nr. 55, Den Haag 2019.

Meten waterkwaliteit.

Om te bepalen welke maatregelen er nodig zijn wordt de kwaliteit van oppervlaktewater gemeten. Beeld: Pilot met online meten waterkwaliteit.

Natuur

Om te voldoen aan de nationale en internationale afspraken op het gebied van biodiversiteit, is er forse, extra inspanning nodig om het doelbereik te vergroten. De nationale ambitie voor 2050 is om volledig aan de doelen van de Vogel- en Habitatrichtlijn[92] te voldoen (dat wil zeggen: het realiseren van condities waaronder alle beschermde soorten en habitats duurzaam kunnen voortbestaan) en de ecologische voetafdruk van Nederland in de wereld minimaal te halveren. Om die ambitie en opgave voor stikstofreductie richting te geven, kiest het kabinet ook voor een streefwaarde voor stikstofdepositie: in 2030 moet ten minste 50 procent van de hectares met stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden onder de kritische depositiewaarden (KDW) zijn gebracht. Naast de stikstofreductie en natuurbehoud- en herstel, wordt ingezet op natuurinclusieve ruimtelijke inrichting.[93]

Om invulling te geven aan de benodigde intensivering van het natuurbeleid, investeert het kabinet hier langjarig in, oplopend naar € 300 miljoen in de periode 2021-2030. Daarbij gaat het onder andere om versnelling en intensivering van herstelmaatregelen, het verbeteren van hydrologie in en rondom natuurgebieden, het verhogen van de natuurbeheervergoeding, het versneld verwerven en inrichten van gronden voor het Natuurnetwerk Nederland en aanplant van nieuw bos ter compensatie van bomenkap als gevolg van Natura 2000-beheerplannen. Concrete uitwerking vindt plaats in het Programma Natuur[94] van Rijk en provincies.

Versterken biodiversiteit

Ook de inzet op een robuust Natuurnetwerk Nederland en verbindingen, het realiseren van bufferzones rond kwetsbare natuurgebieden en vormen van extensieve landbouw en agrarisch natuurbeheer rondom Natura 2000-gebieden zullen een bijdrage leveren aan het versterken van de biodiversiteit. Door te werken aan landschapsontwikkeling en -herstel en een aantrekkelijke leefomgeving, krijgt de

[92] Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Kamerstuk inzake de voortgang Natura 2000, TK 33576 nr. 189, Den Haag 2020.

[93] Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit inzake de problematiek rondom stikstof en PFAS, TK 35334 nr. P, Den Haag 2020.

[94] Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit inzake de problematiek rondom stikstof en PFAS, TK 35334 nr. P, Den Haag 2020.

biodiversiteit een impuls. Dit geldt bij uitstek in de Nationale parken (Nieuwe Stijl) maar zou ook elders gemeengoed moeten zijn. Per gebied moet gekeken worden welke functies met minimale belasting inpasbaar zijn in zones rond Natura 2000-gebieden. Door het verbinden van de opgaven in het landelijk gebied kunnen nieuwe kansen ontstaan voor de natuur. Het hiervoor genoemde Nationaal Programma Landelijk Gebied helpt bij het verbeteren van de biodiversiteit en natuurherstel, landschapsherstel en het verbeteren van de milieu- en watercondities. Via een gebiedsgerichte aanpak met alle betrokken partijen kunnen we optimale mogelijkheden vinden voor natuur in combinatie met landbouw (en vice versa) en andere functies.

Biodiversiteit wordt duurzaam beschermd.

Natuurinclusieve landbouw biedt ruimte voor biodiversiteits- en natuurherstel.

Dit sluit aan bij het eerste afwegingsprincipe 'combineren van functies gaat voor enkelvoudige functies'. Met provincies zullen we daarnaast verkennen wat nog meer nodig is om de (internationale) biodiversiteitsdoelen binnen bereik te krijgen, aanvullend op de afspraken uit het Natuurpact. Ook is dit in aansluiting op de recent uitgebrachte Biodiversiteitstrategie van de Europese Commissie die, kort samengevat, aangeeft dat tegen 2050 de biodiversiteit en de ecosysteemdiensten moeten worden beschermd, gewaardeerd en naar behoren hersteld. Uitwerking van deze doelstellingen vindt onder andere plaats in het Programma Biodiversiteit.

Bossen

Het aanleggen van nieuwe bossen, landschapselementen en het toepassen van agroforestry biedt naast biodiversiteitsherstel goede mogelijkheden voor het vastleggen van CO_2, in combinatie met het versterken van landschappelijke structuren, duurzame circulaire woningbouw en een gezondere leefomgeving. Daarnaast is er een grote maatschappelijke waardering voor en behoefte aan bos. De ambitie van Rijk en provincies is dat het Nederlandse bosareaal in 2030 met 10 procent is toegenomen naar 407.000 hectare. Dit is conform de afspraken hierover in het Klimaatakkoord. Dat betekent een doelstelling van ten minste 37.000 ha extra bosaanleg.

Belangrijk uitgangspunt is dat nieuwe bossen buiten het Natuurnetwerk Nederland de landschappelijke kwaliteit moeten versterken. Dat vraagt een goed ontwerp waarbij een integrale afweging plaatsvindt van verschillende doelen en functies. Bos kan mogelijk een buffer zijn tussen verschillende, nu nog gescheiden functies, zoals tussen stad en land en tussen natuur en landbouw. Overgangen tussen

functies worden daardoor minder hard. Functiecombinaties met andere vormen van landgebruik bieden kansen om de schaarse ruimte optimaal te gebruiken. Potentiële combinaties zijn te vinden bij onder andere het faciliteren van houtbouw, de aanleg van windparken, het vernatten van veenweidegebieden, het vergroenen van steden in het kader van klimaatadaptatie en langs infrastructuur.

Stedelijk gebied
Niet alleen het landelijke gebied, maar ook het stedelijke gebied kan bijdragen aan de natuur- en biodiversiteitsdoelstellingen (zie ook de prioriteit Sterke en gezonde steden en regio's). Het stedelijke gebied vormt al een belangrijke habitat voor diverse flora en fauna. Door vergroening en inpassing van meer water in stedelijke gebieden neemt de natuurkwaliteit toe en wordt bovendien bijgedragen aan doelen op het gebied van klimaatadaptatie, welzijn en gezondheid. Natuurinclusief bouwen draagt bij aan een betere leefomgeving en kan verbonden worden aan de verschillende opgaven in de gebouwde omgeving. Ook hier liggen kansen om het groen vanuit het buitengebied beter te verbinden met het stadslandschap, zoals al gedaan wordt in het kader van De Groene Metropool (Staatsbosbeheer)[95].
In de Uitvoeringsagenda bij de NOVI wordt een Strategische verkenning 'Biobased bouwen' opgenomen. Deze strategische verkenning beoogt versnelling te geven aan duurzame verstedelijking, in verbinding met herstel van landschap, meer biodiversiteit en nieuwe verdienmodellen voor de landbouw. Grote voordelen van bouwen in hout zijn de beperking van stikstofuitstoot en de langjarige vastlegging van CO_2, in plaats van CO_2-uitstoot (mondiaal is de bouwsector momenteel verantwoordelijk voor 11 procent van de CO_2-uitstoot). Doel is sturen op samenhang tussen maatschappelijke opgaven en landschappelijke kwaliteit door beleid en praktijk zoveel mogelijk te verbinden.

Toekomstverkenningen naar stad-land verbindingen

Zuid-Limburgse Stadslandschappen: Een vanuit een ontwerpende benadering opgestelde visie die perspectief biedt voor de Limburgse gebieden tussen stad en land.

Ringpark Utrecht: Een inspirerend ruimtelijk concept waarin de opgaven voor wonen, bereikbaarheid, energietransitie, landschap, voedselproductie en ecologische kwaliteit samenkomen.

Beleidskeuze 4.3
Er wordt een duurzaam en vitaal landbouw- en voedselsysteem mogelijk gemaakt, gebaseerd op kringlopen en natuurinclusiviteit.

Landbouw als primaire functie
Het landelijk gebied levert meerdere belangrijke diensten aan onze samenleving: niet alleen voedsel, biomassa en energie, maar ook landschapsbeleving, identiteit, een aantrekkelijke woonomgeving, hoogwaardig werk, ruimte voor recreatie en toerisme, waterberging, zuivering van lucht en water en de opslag van CO_2, enzovoort. Zowel de grondgebonden als de niet-grondgebonden land- en tuinbouw in Nederland moeten we voldoende ruimte bieden om te produceren op een manier die ecologisch én sociaaleconomisch houdbaar en vol te houden is. Nederland beschikt over een efficiënte en in Europees verband vooraanstaande agrosector (landbouw en aanverwante bedrijvigheid). Die sterke positie willen

[95] Brief van de staatssecretaris van Economische Zaken inzake evaluatie Staatsbosbeheer, TK 29659, nr. 139, Den Haag 2015.

we in de toekomst behouden. Maar wel op een andere manier dan nu. De relatie tussen landbouw, landschap en natuur moet sterker en organischer worden dan zij nu is. De visie Landbouw, Natuur en Voedsel: Waardevol en Verbonden en het Natuurpact van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit geeft de koers aan: kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw zijn daarvoor nodig.

Het blijft voor Nederland van groot belang dat deze veranderingen bijdragen aan een gezonde en levensvatbare sector die internationaal concurrerend blijft. In goed geschikte gebieden is ruimte voor landbouw als primaire functie, waarin de conventionele bestaande landbouw ook zo veel mogelijk de omschakeling naar kringlooplandbouw zal maken.

Toekomstverkenning naar vernieuwing in het landbouw- en voedselsysteem in ontwerpstudie ‘De Regio van de Toekomst’ van de BNSP en de NVTL

Met precisielandbouw kan op grote schaal toch divers geproduceerd worden.

Voorbeeld van natuurlandbouw in de Vexin-regio in Noordwest-Frankrijk.

Mogelijke verkleuring van de landbouw (op basis van bodemcondities).

De kern van de omslag naar kringlooplandbouw is dat de huidige keten verandert in een systeem met minimale onnodige verliezen. Landbouw, tuinbouw en visserij worden onderdeel van een circulair voedselsysteem. Kringlopen van grondstoffen en hulpbronnen worden op een zo laag mogelijk schaal- niveau gesloten; regionaal, nationaal of internationaal. Akkerbouw, veehouderij en tuinbouw gebruiken in de eerste plaats grondstoffen uit elkaars ketens en reststromen uit de voedingsmiddelen-industrie en voedingsketens. Het accent ligt op het sluiten van kringlopen van nutriënten, water, energie, het voorkomen van afval en restproducten en het beperken van emissies naar bodem, water, lucht. Gewasresten, voedselresten, procesafval en mest worden opnieuw benut of verwerkt tot nieuwe producten. Kringlooplandbouw speelt in op lokale omstandigheden: de agrarische functie maakt op duurzame wijze gebruik van het bodem- en watersysteem en draagt waar mogelijk bij aan biodiversiteit. Zo wordt een vitaal systeem gerealiseerd. Niet-grondgebonden sectoren worden zo veel als mogelijk emissieloos en sluiten de kringlopen door recycling van reststromen zodat zij beperkte druk op natuur, landschap en woonomgeving opleveren.

Kringlooplandbouw vraagt voor gelijkblijvende waarde in veel gevallen meer ruimte, terwijl er vanuit andere ontwikkelingen ook behoefte is aan diezelfde ruimte. Nieuwe ruimtevragende functies mogen de leefomgevingskwaliteit zo min mogelijk aantasten. In het Nationaal Programma Landelijk Gebied worden verschillende functies richtinggevend op hoofdlijnen. Dit kan ook bijdragen aan de structuurversterking van de landbouw zelf, zodat goed geschikte landbouwgronden voor de landbouw beschikbaar blijven. Op gebiedsniveau zal hieraan invulling en uitvoering worden gegeven; maatwerk is nodig, passend bij de karakteristieken en mogelijkheden van de gebieden, rekening houdend met de verschillende maatschappelijke opgaven die spelen. In het kader van een nationaal programma voor het landelijk gebied (zie onder beleidskeuze 4.1) schetsen we in nauwe samenspraak met decentrale overheden en betrokken partijen een strategie op hoofdlijnen, die richting geeft aan toekomstbestendige ontwikkeling van de landbouw en andere functies in het landelijk gebied, inclusief verstedelijking, verbetering van leefbaarheid, luchtkwaliteit en andere onderdelen van milieu, natuur en leefomgevingskwaliteit.

Landbouw in kwetsbare gebieden

De urgentie om te sturen op de ontwikkelruimte voor de landbouw is het grootst waar de druk op de kwaliteit van de omgeving het grootst is: in de nabijheid van kwetsbare natuur (Natura 2000-gebieden) en in de Veenweidegebieden waar sprake is van bodemdaling (en vaak grote culturele waarde) en grondwaterbeschermingsgebieden. Verder is aandacht nodig voor sturing in gebieden waar de concentratie van bedrijven groot is of waar bedrijven dicht op bewoond gebied zijn gesitueerd. De kaart 'Milieubelasting' in de Toelichting geeft met een aantal indicatoren inzicht in welke gebieden milieubelast zijn en waar de bodem kwetsbaar is. Voor de landbouw in kwetsbare gebieden geldt dat de omslag naar verschillende vormen van kringlooplandbouw met voorrang moet plaatsvinden. Om die reden heeft het kabinet onder andere budget beschikbaar gesteld voor aanpak bodemdaling in veenweidegebieden en voor diverse maatregelen in het kader van de stikstofaanpak, waaronder bijdragen voor emissiearme stallen en veevoermaatregelen zoals middelen voor brongerichte verduurzaming van stallen en een omschakelfonds voor boeren die willen omschakelen naar andere vormen van bedrijfsvoering. Daarnaast komt er een uitkoopregeling gericht op bedrijven met een hoge stikstofdepositie en konden varkenshouderijen met een hoge geuroverlast al eerder deelnemen aan een uitkoopregeling.

Hierbij is altijd sprake van lokaal maatwerk, waarbij een koppeling moet worden gemaakt tussen de wensen en mogelijkheden van de betrokken bedrijven. Als verplaatsing aan de orde is, zullen er mogelijkheden moeten zijn om elders een plek te vinden. Provincies hebben hierin een sleutelrol en zijn in staat om tot een integrale aanpak te komen. In die aanpak zijn op lokaal niveau slimme combinaties mogelijk van boeren die willen stoppen, boeren die hun bedrijf op een andere locatie willen voortzetten en boeren die willen omschakelen naar een extensieve vorm van landbouw, bijvoorbeeld in combinatie met agrarisch natuurbeheer. Daarvan zijn nu al mooie voorbeelden. De provincies hebben het voortouw, zijn regisseur in de gebiedsgerichte aanpak en daarmee ook het eerste aanspreekpunt voor boeren die stappen willen zetten. Soms zal daarbij ook over provinciegrenzen heen gezocht moeten worden naar mogelijkheden. Faciliteiten zoals grondfondsen kunnen hier een rol in spelen.

Diverse vorm van grondgebruik.

Bij kringlooplandbouw kan gedacht worden aan een meer diverse vorm van gebruik van de landbouwgrond. Voorbeeld: Agroforestry met een combinatie van hazelnoten en aardappel.

Afhankelijk van de gebiedspecifieke condities kan grond van stoppende of verplaatste boerenbedrijven eventueel worden verpacht of verhuurd aan agrariërs die daar natuur- en landschapsinclusief gaan boeren. Dit heeft een positieve invloed op het milieu, de biodiversiteit en het landschap. Op de bedrijven die op deze wijze gaan werken, gaat de opbrengst per hectare onvermijdelijk omlaag en is dus een ander verdienmodel noodzakelijk. In de eerste plaats gaan we hier kijken naar passende pachttarieven.

Daarnaast wordt gekeken naar alternatieve compensatie, zoals het belonen van ecosysteemdiensten of de inzet van vergoedingen vanuit het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouw Beleid.

Deze ontwikkelingen en de realisatie ervan moeten plaatsvinden in nauwe samenwerking met betrokken bedrijven en maatschappelijke partners. Het Rijk ondersteunt en faciliteert dit op vele manieren, onder andere door de inzet vanuit het vernieuwde Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). De minister van LNV zet in Europees verband in op beleid dat bijdraagt aan een landbouw die economie, boer en leefomgeving verbindt, zich richt op regionale opgaven, daarmee draagvlak en maatschappelijke legitimiteit heeft én ondersteunend is aan de noodzakelijke omslag naar kringlooplandbouw en de klimaatopgave. Ook de trajecten Herbezinning mestbeleid en Verduurzaming veehouderij zullen bijdragen aan de ambities in het kader van kringlooplandbouw, evenals onder andere het Nationaal programma landbouwbodems, de Toekomstvisie duurzame gewasbescherming en het Tuinbouwakkoord. Met de inzet van de innovatiekracht van de Nederlandse land- en tuinbouwsector kan Nederland internationaal koploper worden in duurzame kringlooplandbouw.

Beleidskeuze 4.4

Unieke landschappelijke kwaliteiten worden versterkt en beschermd. Nieuwe ontwikkelingen in het landelijk gebied voegen landschapskwaliteit toe. Omgevingsbeleid wordt landschapsinclusief.

Landschapskwaliteit

Onze samenleving hecht grote waarde aan het Nederlandse landschap. Veel mensen wonen, werken en leven in dit landschap. Het geeft mensen identiteit en nodigt uit tot cultuurhistorische en ecologische beleving. Landschapskwaliteit is een zachte waarde, die moeilijk in geld is uit te drukken, maar wel van (economische) betekenis is. Er wordt soms onzorgvuldig met het landschap omgesprongen, ook al is dit doorgaans geen vooropgezette keuze. Vaak gebeurt het omdat een ontwikkeling vanuit een eenzijdig belang is ingestoken, er onvoldoende aandacht is geweest voor landschapskwaliteit en beperkt met bewoners of andere belanghebbenden uit de omgeving is overlegd.

Een goede indeling van het landelijk gebied is nodig om een vitaal platteland te behouden, waar het prettig is om te werken, wonen en recreëren. Zo moet voorkomen worden dat versnippering plaatsvindt door bedrijfsbeëindiging van landbouwbedrijven. Ook moeten we voorkomen dat ‘verloodsing’ en verrommeling plaatsvindt, of dat vruchtbare landbouwgronden of gebieden met hoge landschappelijke of natuurlijke waarden worden bebouwd of volgelegd worden met zonnepanelen. Uit het Klimaatakkoord, de voortgaande verstedelijking, de energietransitie en de heroriëntatie van de landbouw, vloeien grote ruimtelijke opgaven voort. Om deze met behoud van draagvlak te kunnen verwezenlijken, is een omgevingsbeleid nodig dat ervoor zorgt dat landschapskwaliteit volwaardig meeweegt bij de planning en uitvoering van projecten.

Rijksinzet op landschap

Het behouden en ontwikkelen van onze landschappen vraagt extra aandacht van het Rijk. De unieke cultuurhistorische, landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten van onze Nederlandse landschappen worden bij ontwikkelingen in het landelijk gebied behouden en versterkt. Waar mogelijk voegen we nieuwe kwaliteiten toe, zoals rust en ontspanning, weidsheid, natuurlijkheid en identiteit van het landschap. Regionale partijen werken, waar dat nog niet is gebeurd, uit wat de gebiedsgerichte unieke landschappelijke kwaliteiten en onderliggende waarden zijn, en leggen deze vast in ruimtelijk beleid en regelgeving. Beoogd wordt om dit (indien nodig) vast te leggen in (getrapte) instructieregels in het Besluit kwaliteit leefomgeving[96]. Om de omgevingskwaliteit te vergroten moeten we alle belangrijke transities voor de fysieke leefomgeving zodanig vormgeven dat ze bijdragen aan de landschappelijke kwaliteit of nieuwe kwaliteiten toevoegen, bijvoorbeeld in de vorm van het combineren van natuur en waterberging en de aanleg van natuurlijke klimaatbuffers. Hiermee wordt invulling gegeven aan de afwegingsprincipes ‘Afwentelen wordt voorkomen’ en ‘Combineren van functies’.

[96] Besluit kwaliteit leefomgeving, Stb 2018, 292.

Het Rijk richt zich in elk geval op de volgende landschappen: Kust, Waddenzee, Groene Hart, Veluwe, IJsselmeer, Zuidwestelijke Delta, de Hollandse Waterlinies en de Nationale Parken. Samen met partners uit de genoemde gebieden zijn of worden kernkwaliteiten en waarden benoemd. Bestaande gebieden met een UNESCO-status hebben een internationaal herkende kwaliteit en zijn daardoor per definitie ook van nationale importantie. Het is denkbaar dat vanuit de NOVI op termijn ook andere landschappen worden aangeduid als zijnde van nationale importantie, zoals nieuwe gebieden met een UNESCO-status. Provincies hebben de mogelijkheid tot het aanwijzen van bijzondere landschappen, voor de versterking en de bescherming van landschappelijke kwaliteiten en waardevolle landschappen.

De Waddenzee.

De Waddenzee is één van de gebieden in het programma ONS Landschap.

Het programma ONS (Ontwikkelen Nationale Strategie) Landschap[97] is opgenomen als programma in de Uitvoeringsagenda. Doel van deze aanpak is om samen met medeoverheden, maatschappelijke partners en de samenleving waardevolle landschappen in Nederland te beschermen en verder te ontwikkelen. Het programma kent een gebiedsgericht deel en een generiek deel die elkaar versterken.

Landschapsinclusief omgevingsbeleid

In het landschap komen alle transities samen en worden zichtbaar. Onze ambitie om de omgevingskwaliteit te vergroten moeten we waarmaken in de gebieden. Het is daarom van belang alle belangrijke transities voor de fysieke leefomgeving zodanig vorm te geven dat ze bijdragen aan de landschappelijke kwaliteit of nieuwe kwaliteiten toevoegen. De ook door Nederland ondertekende verklaring van Davos[98], roept op om maatschappelijke uitdagingen aan te grijpen om omgevingskwaliteit te vergroten of in elk geval te behouden. Daaronder valt ook behoud en versterking van cultureel erfgoed, dat als drager van de identiteit van gebieden fungeert. Door de huidige opgaven nadrukkelijk te verbinden aan een streven naar omgevingskwaliteit, krijgen ruimtelijke investeringen meer maatschappelijke betekenis. Dit vraagt van alle actoren, zowel overheden, maatschappelijke organisaties als burgers, om de veranderingen in het landschap met zorg voor de kwaliteit van dat landschap vorm te geven.

Dit betekent dat onder meer de transitie van de landbouw, de energietransitie, maar ook de invloed van economische functies op het landschap, zoals infrastructuur en 'verloodsing', en de woningbouwopgave met zorg en aandacht voor onze leefomgeving worden opgepakt. Deze transities, waarbij integraal werken en koppeling aan sociaal-maatschappelijke doelen van belang zijn, worden hieronder toegelicht.

[97] Brief van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties inzake de Nationale Omgevingsvisie, TK 34682 nr 48, Den Haag 2020.

[98] Conferentie van ministers voor Cultuur, Davos Declaration on Baukultur 2018, Davos 2018.

Landbouw en landschap
Waar nu abrupte overgangen zijn tussen intensieve vormen van landbouw en veeteelt met een hoge milieubelasting aan de ene kant tegenover kwetsbare gebieden aan de andere kant, is het van belang om meer geleidelijke overgangen in het landelijk gebied aan te brengen. Ook in overgangsgebieden tussen stad en land zijn veel mogelijkheden om landschappelijke kwaliteiten te versterken en liggen kansen voor functiemenging en nieuwe verdienmodellen voor de landbouw op het gebied van onder meer recreatie, energievoorziening en natuurbeheer.

Het Rijk streeft er samen met haar partners naar om het circulair en natuurinclusief maken van de landbouw, op ook landschapsinclusieve wijze te laten plaatsvinden. In de Visie Landbouw, Natuur en Voedsel, kortweg Visie LNV: Waardevol en Verbonden[99] en het Realisatieplan[100] daarvoor is landschap benoemd als integraal onderdeel van deze transitie, waarop beleid en initiatieven worden afgestemd en worden beoordeeld.

Op dit moment wordt door de Europese Commissie gewerkt aan de voorbereiding van de nieuwe periode van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). De inzet van het Rijk is om, zoals ook in het realisatie-plan van de visie LNV is opgenomen, in het nieuwe GLB het behoud en herstel van verscheidenheid aan landschapselementen te stimuleren door het belonen van aanleg en beheer als maatschappelijke dienst. Dit is in lijn met het advies hierover van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)[101].

Energie en landschap
De energietransitie wordt natuur- en landschapsinclusief vormgegeven. Dit vanuit de belangen van klimaat, maatschappelijk draagvlak, biodiversiteit, landschap en cultureel erfgoed. De voorkeur voor clustering van windenergie en de voorkeursvolgorde zon, zoals toegelicht in beleidskeuze 1.4, helpt het landelijk gebied en landschap te beschermen. Het is van belang dat bij het plaatsen van duurzame energie op land deze aansluit bij de kenmerken van het gebied. De uitwerking vindt plaats in de Regionale Energie Strategieën (RES'en). Samenwerking en afstemming tussen RES-gebieden is nodig om gebiedsoverstijgende afwenteling op het landschap te voorkomen. In het Groene Hart wordt bijvoorbeeld nauw samengewerkt met de zeven RES-trekkers, de drie provincies en het Nationaal Programma RES[102] aan gemeenschappelijke inrichtingsprincipes met het oog op zuinig, meervoudig ruimtegebruik. Dit biedt wellicht inspiratie voor andere gebieden die landschappelijk van belang zijn.

Economie en landschap
Landschap is een belangrijk onderdeel van het vestigingsklimaat, zowel voor de meer verstedelijkte gebieden als voor de landelijke regio's. Voor een hoogwaardige kenniseconomie als de onze, is de bereikbaarheid en aantrekkelijkheid van het omringende landschap van groot belang in de concurrentie met andere landen. Een aantrekkelijke leefomgeving is tevens een randvoorwaarde voor toerisme. De aantrekkelijkheid van de leefomgeving is immers vaak de reden dat bezoekers naar een regio komen.

Een aantrekkelijk landschap maakt dat mensen daar willen wonen, werken en recreëren. Vrijkomende agrarische bebouwing kan bijvoorbeeld met provinciale ruimte-voor-ruimteregelingen omgevormd worden tot aantrekkelijke nieuwe woon- of werklocaties, waarbij de vrijkomende agrarische grond zo veel mogelijk kan worden ingezet voor een grotere grondgebondenheid van de omliggende agrarische bedrijven, of worden gebruikt voor agrarisch natuurbeheer. Rijk en regio's werken samen uit hoe kan worden omgegaan met de opgave van agrarische leegstand en herbestemming in relatie tot het combineren van functies in het landelijke gebied, behoud en versterking van de leefbaarheid op het platteland en het voorkomen van verdere aantasting van het landschap. Dit wordt verbonden met het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

---

[99] Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, *Visie Landbouw, Natuur en Voedsel: Waardevol en Verbonden*, TK 35000, nr. 5, Den Haag 2019.
[100] Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, *Realisatieplan Visie LNV: Op weg met nieuw perspectief,* Den Haag 2019.
[101] Planbureau voor de Leefomgeving, *Zorg voor Landschap, naar een landschapsinclusief omgevingsbeleid,* Den Haag 2019.
[102] www.regionale-energiestrategie.nl

Clustering van bedrijvigheid op locaties bij knooppunten van infrastructuur is een belangrijke prioriteit. Het draagt onder andere bij aan agglomeratievoordelen, beter benutten van infrastructuur, ruimtelijke kwaliteit en behoud van waardevol landschap. Dit dient een nationaal belang, maar vraagt decentrale uitwerking. Bij inpassing moet rekening worden gehouden met de kwaliteit van het landschap. Een aaneenschakeling van grootschalige, eenvormige opslag- en distributiecentra langs rijkswegen moet zo veel mogelijk worden voorkomen. Ook het College van Rijksadviseurs heeft hier aandacht voor gevraagd[103]. Daarom zet het kabinet in op het concentreren van logistieke functies langs de (inter)nationale corridors en ontwikkelen van verdere concentratie op logistieke knooppunten langs deze corridors. Dit vanuit zowel het belang van landschappelijke kwaliteit en het beperken van mobiliteit, als het versterken van het logistieke systeem en onze economie. Zie verder kader Aanpak Concentreren van logistieke functies, beleidskeuze 2.7.

Keuzes ten aanzien van waardevolle landschappen

Sommige landschappen zijn zo waardevol voor Nederland dat ze extra bescherming behoeven. Natuur en landschappelijke kwaliteit moeten behouden blijven en vragen extra aandacht.

Onder het nationaal belang 'Behouden en versterken van cultureel erfgoed en landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten' is het bestaand beleid voor verschillende specifieke landschappen al uitgewerkt (bijvoorbeeld ten aanzien van werelderfgoed). Voor een select aantal gebieden wil het Rijk zich aanvullend inzetten voor de bescherming van het landschap samen met de bewoners en andere betrokken partijen. Daarbij gaat het om landschappen die voldoen aan één of meer van de volgende kenmerken:

- Verhaal: landschappen die afleesbaar en beleefbaar het nationale verhaal van het ontstaan en de ruimtelijke differentiatie van het Nederlandse landschap vertellen;
- Uniciteit: landschappen die (inter)nationaal unieke landschappelijke kwaliteit, natuurwaarde ofwel cultuurhistorische waarde bezitten;
- Schaal: landschappen waar de bescherming van kwaliteit een regio of provincie overstijgende opgave is;
- Bedreiging: landschappen die nu of in de toekomst bedreigd worden door ruimtelijke ontwikkelingen.

Kustpact en Noordzee
De samenwerking op basis van het Kustpact zal worden voortgezet. In de voortgangsbrief die in juni 2019 naar de Kamer is gestuurd staat dat de focus van die samenwerking ligt op recreatieve bebouwing in relatie met de kansen en bedreigingen voor de kwaliteit van de kust.
De samenwerking wordt gericht op drie onderdelen:
- Monitoring en toetsing van recreatieve bebouwing en afspraken uit het Kustpact;
- Voeren van een kennisagenda en dialoog waarin nieuwe ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de balans tussen ontwikkelen en beschermen, verkend worden;
- Vertalen van inzichten uit de monitor en verkenningen naar voorstellen voor eventuele aanpassing van beleid en regelgeving en de input voor Omgevingsagenda's.

Specifiek ter bescherming van de landschappelijke kwaliteiten op de Noordzee handhaaft het Rijk het vrije uitzicht op de horizon vanaf de kust tot twaalf zeemijl en waarborgt dit in het Barro/Bkl.

[103] College van Rijksadviseurs, *(X)XL verdozing – Minder, compacter, geconcentreerder, multifunctioneler*, Den Haag 2019.

Waddenzee
De Waddenzee is een uniek open intergetijdengebied dat zich uitstrekt langs de kusten van Nederland, Duitsland en Denemarken. In 2009 zijn het Nederlandse en Duitse deel van de Waddenzee vanwege zijn wereldwijd unieke geologische en ecologische waarden (Outstanding Universal Value) door de UNESCO ingeschreven in het register van Werelderfgoederen als natuurlijk Werelderfgoed. In 2014 is ook het Deense deel van de Waddenzee hieraan toegevoegd. Hiermee is de Waddenzee als natuurlijk UNESCO-Werelderfgoed het grootste intergetijdengebied ter wereld. De drie Waddenzeelanden werken sinds 1978 samen aan de bescherming van de Waddenzee als natuurgebied (Trilateral Wadden Sea Cooperation). Een en ander is vastgelegd in 1982 en in 2010 nog eens herbevestigd in de "Joint Declaration on the Protection of the Wadden".

De hoofddoelstelling voor de Waddenzee: "De duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het uniek open landschap" blijft onverminderd van kracht. Het beschermingsregime is vastgelegd in de Wet natuurbescherming en in het Besluit kwaliteit leefomgeving. Rijk en regio werken samen aan een toekomstbestendige ontwikkeling van de Waddenzee via de Agenda voor het Waddengebied 2050[104]

Het bereiken van de hoofddoelstelling voor de Waddenzee heeft ook effecten op het Waddengebied als geheel en andersom kunnen er effecten zijn van ontwikkelingen in het Waddengebied die van invloed zijn op het bereiken van de doelstelling voor de Waddenzee. Daarmee zijn ook de doelen voor het Waddengebied relevant, voor zover dat verband houdt met het bereiken van de hoofd-doelstelling van de Waddenzee. Hoofddoel voor het Waddengebied is dat het in 2050 veilig, vitaal en veerkrachtig is. Veilig doordat we tijdig antiperen op de gevolgen van klimaatverandering en zeespiegelstijging. Vitaal doordat wonen, werken, onderwijs en zorg mogelijk blijven op de eilanden en langs de kust en doordat economische sectoren excelleren in de context van het Werelderfgoed Waddenzee. Veerkrachtig doordat robuuste natuur en het landschap van wereld-klasse de effecten van klimaatverandering, duurzaam gebruik en nieuwe ontwikkelingen kunnen opvangen.[105]

Zuidwestelijke Delta
De Zuidwestelijke Delta is dankzij de Deltawerken één van de veiligste delta's ter wereld. Maar er zijn ook schaduwkanten. Door de aanleg van dammen en keringen voor de veiligheid is de waterkwaliteit verslechterd en de unieke estuariene natuur aangetast. De Westerschelde is weliswaar behouden als estuarium, maar natuur en waterkwaliteit staan daar onder druk door bedijking, inpoldering, vaar- geulverruiming, zandwinning en afvalwaterlozing. De verslechterde water- en natuurkwaliteit remt ook de economische ontwikkeling van het gebied. De centrale opgave voor de Zuidwestelijke Delta is dan ook het duurzaam herstel van het evenwicht tussen veiligheid, economie en ecologie. Het perspectief van integrale gebiedsontwikkeling staat voorop, waarbij een betere verbinding wordt gelegd tussen water en ruimtelijke ordening.

Zo stellen regio, belanghebbenden en Rijk een Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta op, met als doel de streefbeelden en opgaven voor waterveiligheid, zoetwater en ruimtelijke adaptatie (Deltaprogramma[106]), waterkwaliteit en natuur (Programmatische Aanpak Grote Wateren[107]) en economie zo veel mogelijk met elkaar te verbinden. Daarbij wordt verbreding en samenhang

[104] Agenda voor het Waddengebied 2050, zie https://agendavoorhetwaddengebied2050.nl/
[105] Brief van de minister van Infrastructuur en Waterstaat en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit inzake waterbeleid, Kamer nummer wordt nog toegekend, Den Haag 2020.
[106] Ministerie van Infrastructuur en Milieu & Ministerie van Economische Zaken, *Deltaprogramma 2019: Doorwerken aan de delta: Nederland tijdig aanpassen aan klimaatverandering.* Den Haag 2019.
[107] Brief van de minister van Infrastructuur en Waterstaat en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit inzake waterbeleid, TK 27625 nr. 476, Den Haag 2019.

gezocht met thema's als energietransitie, klimaatadaptatie, duurzaamheid, circulaire economie en gezondheid. Het uiteindelijk resultaat is een integraal langtermijnperspectief voor de ontwikkeling van de Zuidwestelijke Delta, inclusief een kennis- en innovatieprogramma en een oriënterende Uitvoeringsagenda.

Het Groene Hart
De aanwezigheid van groene ruimte in het Groene Hart, als contramal van de stedenring, is belangrijk voor de leefbaarheid en het vestigingsklimaat in het gehele gebied van de Randstad. De openheid vormt een belangrijk contrast met de grote steden eromheen. Van alle kanten is er druk op het Groene Hart: de verstedelijkingsbehoefte van de grotere steden, de noodzaak van vernatting om bodemdaling tegen te gaan, de ontwikkeling naar kringlooplandbouw en van natuur en het opwekken en transport van duurzame energie, zetten landschappelijke kwaliteiten en de biodiversiteit onder druk.

De claims op het landschap leiden tot vraagstukken over het behoud van bestaande identiteiten en het ontstaan van nieuwe. De opgave is in dit gebied de nodige transities een plek te geven op een manier die past bij het landschap en de identiteit van het Groene Hart in zijn stedelijke context. Het Groene Hart is een gedifferentieerd gebied dat kan worden ingedeeld in verschillende zones. In bepaalde zones liggen mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen, in andere zones moet de nadruk liggen op bescherming van het landschap.

Het Rijk zet zich in om de landschappelijke kwaliteiten op een duurzame manier te beschermen in het Groene Hart en ziet ook mogelijkheden voor ontwikkelingen, rekening houdend met de eisen die duurzaamheid stelt. Streven is middels interbestuurlijke samenwerking met de provincies, gemeenten en waterschappen toekomstbestendige en richtinggevende uitspraken te ontwikkelen om de verschillende opgaven landschapsinclusief en samenhangend te realiseren.

Veluwe
Het landschap de Veluwe, het Nationaal Park Hoge Veluwe en de Veluwezoom is het grootste laagland natuurgebied van Noordwest-Europa met bos, heide, zandvlakten, landgoederen en een unieke wildbeleving. Het gebied omvat twee nationale parken en vier Natura 2000-gebieden. In dit landschap zijn veel bewijzen van historisch menselijke ingrepen zichtbaar en beleefbaar zoals grafheuvels, celtic fields uit de tijd dat de Veluwe agrarisch gebied werd, de landgoederenzones en het gebouw van voormalig zendstation Radio Kootwijk. De vrijetijdseconomie is in de afgelopen jaren flink gestegen; de Veluwe is belangrijk in het toeristische aanbod van heel Nederland. De ecologische, economische en ervaringswaarde van de Veluwe staan echter onder druk. Er ligt een opgave om de kernkwaliteiten van dit waardevolle gebied in balans met het toekomstbestendig gebruik te versterken en nieuwe kwaliteiten toe te voegen; ruimtelijke kwaliteit te realiseren door transformatie naar klimaatbestendige landschappen.

IJsselmeergebied
De meren en waterwerken van het IJsselmeergebied zijn van grote waarde voor Nederland. Het gebied is rijk aan natuur en cultureel erfgoed. Daarnaast heeft het een belangrijke functie in de voedselproductie. Niet voor niets noemt men het gebied het Blauwe Hart van Nederland. Rijk en regio werken samen aan een toekomstbestendige ontwikkeling van het IJsselmeer via de Agenda IJsselmeergebied 2050[108] en hebben daarvoor drie hoofdambities geformuleerd: het IJsselmeergebied ten eerste als een landschap van wereldklasse, ten tweede als een toekomstbestendig water- en ecosysteem en ten derde van vitaal economisch belang voor Nederland.

[108] Agenda IJselmeergebied 2050, zie https://www.agendaijsselmeergebied2050.nl/

De Agenda IJsselmeergebied heeft tevens de aanzet gegeven voor versterking van de governance. De aanpak is gewaarborgd in het Bestuurlijk Platform IJsselmeergebied (BPIJ) en het Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied (ROIJ).

Nationale Parken
Als Rijk werken we samen met regio's aan het versterken van Nationale Parken als iconen voor synergie tussen natuur, landschap, duurzame recreatie en toerisme, landbouw, energie en andere ruimtelijke opgaven. Daarvoor is een kwaliteitssprong nodig, waarbij het initiatief in de gebieden zelf ligt. Er wordt onder andere ingezet op een ruimere schaal van de gebiedsaanpak. Bij de meeste van de huidige Nationale Parken is alleen de natuurkern wettelijk begrensd. Door de koppeling van ruimtelijke opgaven op een ruimere schaal te bekijken, kunnen de kwetsbare natuurkernen beter beschermd blijven. Dit heeft ook een positieve invloed op de (natuur)kwaliteit van de omgeving. Door deze opschaling ontstaat ruimte voor zonering waarmee een overgang naar meer menselijke activiteit ontstaat. Door samenhang aan te brengen tussen het landschap, de landschapsecologie.

(inclusief watersysteem) en de cultuurhistorie van een gebied, ontstaat meer eenheid en identiteit. Ruimte om te experimenteren vormt steeds een belangrijk onderdeel van de aanpak. De Nationale Parken bieden zo een onderscheidende, aansprekende en verbindende structuur, waarbinnen verschillende functies in samenhang en met kwaliteit kunnen worden gerealiseerd, in aansluiting op de grote opgaven in Nederland.

Woningbouw en landschap
Verstedelijking gaat om meer dan alleen woningbouw en infrastructuur. Het Rijk zet in op het binnenstedelijk bouwen van woningen, bedrijven en voorzieningen waar nodig; pas daarna is realisering aan de randen van verstedelijkt gebied aan de orde. In alle gevallen is het belangrijk dat dit gebeurt met oog voor ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit. Tegelijkertijd is er behoefte om natuur en biodiversiteit dichter bij mensen te brengen. Zo kunnen groen in de stad en met zorg ontworpen stadsranden bijdragen aan een gevarieerder en rijker woon-werkklimaat. Hierover worden nadere afspraken gemaakt in de verstedelijkingsstrategieën.

De woningbouwopgave en de bossenstrategie[109] vormen gezamenlijk een kans. Door grootschalige herbebossing in de buurt van steden worden CO_2 vastgelegd en de productie van duurzaam bouwmateriaal vergroot en krijgen burgers meer recreatiemogelijkheden. Het Rijk onderzoekt wat de bijdrage van grootschalige bouw in hout kan zijn.

[109] Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit inzake de bossenstrategie, TK 33576, nr. 186, Den Haag 2020.

Nationale keuzes toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied

Bodemdaling in veenweidegebieden (Bk 4.1)
Rijk vraagt provincies om regionale veenweidestrategieën op te stellen

Natuur op land en water (Bk 4.2)
Beschermen en versterken van de biodiversiteit (Natuurnetwerk Nederland, grote wateren)

Land- en tuinbouwgebieden (Bk 4.3)
Mogelijk maken van een duurzaam en vitaal landbouw- en voedselsysteem, gebaseerd op kringlopen en natuurinclusiviteit

Waardevolle landschappen en nationale parken (Bk 4.4)
Versterken en beschermen van unieke landschappelijke kwaliteiten

Verstedelijkte gebieden en infrastructuur

5. Samenwerking en uitvoering

De ambities en uitdagingen in de fysieke leefomgeving zijn divers en raken iedereen. Ze vragen om een samenhangende aanpak en nieuwe manieren van samenwerken. Met brede maatschappelijke betrokkenheid en inzet van overheden, burgers en bedrijven, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen. Burgers en bedrijven willen vaak actief bijdragen aan het verbeteren van de leefomgeving en het verduurzamen van de manier waarop ze wonen en werken. Dit vraagt om een overheid die stuurt, samenwerkt en faciliteert. Een overheid die uitgaat van de kracht en dynamiek van de samenleving en die sociale innovatie stimuleert. Het Rijk neemt het voortouw en maakt keuzes die richting geven aan deze gezamenlijke opgave. Samen met gemeenten en provincies en de samenleving wil het Rijk de ruimte in heel Nederland zo goed en zo duurzaam mogelijk inrichten.

5.1 Hoe werken we samen

Op diverse plekken wordt gewerkt aan concrete projecten en programma's in de fysieke leefomgeving. De inrichting van Nederland is nooit af en verandert continu als antwoord op steeds nieuwe opgaven. Nederland is als het ware permanent in verbouwing. Of het nu gaat om gebouwen, infrastructuur, natuur: mensen maken dit land en passen het steeds opnieuw aan zodat het aansluit op nieuwe wensen en eisen die de samenleving en de leefomgeving stellen.

Overheden formuleren beleidsambities en -doelen en koppelen die zowel aan wetten, regels en bestuurlijke afspraken als aan concrete projecten en programma's. Daarbij pakken we steeds vaker meer dan één opgave tegelijkertijd op, in onderlinge samenhang en vanuit een gezamenlijke visie. Deze werkwijze is steeds vaker nodig, aangezien de opgaven in de fysieke leefomgeving in veel gevallen met elkaar verweven zijn. Passend bij het gedachtegoed van de Omgevingswet, omarmt de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) daarmee de aanpak zoals die zich de afgelopen jaren meer en meer heeft ontwikkeld én zet daarin een volgende stap.

Het motto hierbij is: "Alleen ga je wellicht sneller, maar samen kom je verder!". Met dit uitgangspunt zijn Rijk en medeoverheden onder andere in 2018 begonnen met het Interbestuurlijk Programma (IBP) waarin ambities zijn geformuleerd om een aantal urgente maatschappelijke opgaven, waaronder in de fysieke leefomgeving, gezamenlijk op te pakken. Het Rijk pakt een rol in het vormgeven van deze samenwerking; niet vanuit een hiërarchische positie, maar vanuit gelijkwaardig partnerschap. Iedere partij draagt bij aan de maatschappelijke opgave vanuit de eigen expertise, rol, positie en verantwoordelijkheden. Deze werkwijze past bij de uitdagingen van deze tijd

Samenwerken tussen schaalniveaus (Multi-level governance)

Het Rijk heeft een rol in de samenwerking, de NOVI biedt hiervoor een kader. De ministeries geven hieraan vorm vanuit hun taken en verantwoordelijkheden. De regio is in toenemende mate de meest relevante schaal om opgaven voor de fysieke leefomgeving op te pakken en samenhangende keuzes te maken. Volgens de sturingsfilosofie van de Omgevingswet staan gemeenten primair aan de lat voor de algemene zorg voor de fysieke leefomgeving. De waterschappen hebben de functionele zorg voor het waterbeheer. De provincies hebben voor de fysieke leefomgeving een duidelijke wettelijke taak en verantwoordelijkheid. Gegeven de verantwoordelijkheden van het Rijk op nationaal niveau is een samenspel nodig tussen regio en Rijk: gezamenlijk optrekken, steeds passend bij de opgave. In het

Deltaprogramma[110] wordt bijvoorbeeld sinds 2010 op een dergelijke manier samengewerkt door de Rijksoverheid, provincies, gemeenten, waterschappen, met inbreng van maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen, burgers en het bedrijfsleven. Op rijksniveau is het nodig dat departementen nog beter gaan samenwerken, zowel in Den Haag als in de regio. Daarnaast is er bij veel opgaven ook een internationale component, die samenwerking vraagt met buurlanden of partners op Europees en mondiaal niveau. Het EU-beleid laat zien dat dit, net als bij de afspraken die gemaakt zijn in Parijs en New York, bij opgaven op het gebied van milieu, duurzaamheid en klimaat nadrukkelijk het geval is. Hetzelfde geldt ook voor opgaven voor bijvoorbeeld de grote rivieren, lucht- en scheepvaart. Daarom pakt het Rijk haar rol in internationale overleggen en bij het vaststellen van internationale kaders en ondersteunt zij de gemeenten en provincies in internationale overleggen met de gewesten dan wel Länder van respectievelijk België en Duitsland over gemeenschappelijke opgaven in de fysieke leefomgeving.

Een samenhangende, gebiedsgerichte en meer geïntegreerde manier van werken wordt steeds meer gemeengoed. De afgelopen jaren is daarmee al ervaring opgedaan, bijvoorbeeld met het programma Ruimte voor de Rivier, het Rijk-Regioprogramma Amsterdam-Almere-Markermeer (RRAAM) en diverse projecten waaronder de A2-traverse Maastricht en de sleutelprojecten uit eerdere ruimtelijke beleidsnota's. Momenteel lopen er verschillende programma's waarin deze aanpak ook wordt gevolgd, zoals het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP-VP), het Nationaal Programma Rotterdam-Zuid (NPRZ), het Nationaal Programma Groningen, de Woondeals en de bereikbaarheidsprogramma's (voor de drie Metropoolregio's Amsterdam, Utrecht en Rotterdam Den Haag). Er is dan ook een goede basis van bestaand beleid en lopende uitvoeringstrajecten om op voort te bouwen. Met de NOVI willen we deze manieren van werken verder versterken, verbinden en verbreden.

Uitgangspunten voor samenwerking

De NOVI hanteert de onderstaande uitgangspunten voor de samenwerking:

1. **We werken als één overheid, samen met de samenleving**

De NOVI bindt het Rijk en verbindt Nederland. Uitvoering doen we waar mogelijk samen, baten en lasten worden rechtvaardig verdeeld. Overheden dragen samen verantwoordelijkheid voor de leefomgeving. Elke overheid, en ook burgers en bedrijven, leveren een bijdrage vanuit hun eigen verantwoordelijkheid en mogelijkheden. Voor het Rijk zijn de nationale belangen daarbij een leidraad. Deze aanpak verbindt overheden en belanghebbenden en sluit aan bij de kracht en dynamiek van de maatschappij.

2. **We stellen de opgave(n) centraal**

Opgaven houden zich niet aan bestuurlijke grenzen en spelen door de schalen en beleidsthema's heen. Opgavegericht werken vraagt om samen optrekken en benutten dan wel koppelen van beschikbare middelen, netwerken en al aanwezige initiatieven vanuit de samenleving. Daarmee worden combinaties van functies beter mogelijk. Zowel Rijk als regio kunnen voor de opgaven zoals in de NOVI beschreven, initiatief nemen om nieuwe programma's te beginnen of te verbinden en elkaar uitnodigen om hierbij aan te sluiten daar waar nuttig en nodig. Het Rijk zal zich hierin open opstellen, gericht op het versterken van de samenwerking.

3. **We werken gebiedsgericht**

De opgaven manifesteren zich op verschillende manieren in gebieden. De te maken keuzes zijn dan ook veelal gebiedspecifiek. Een gebiedsgerichte benadering helpt om in partnerschap met betrokkenen keuzes te maken, waarbij de kenmerken[111] van het gebied centraal staan. In de aanpak en uitwerking worden de voor het gebied relevante publieke en private partijen en initiatiefnemers betrokken via een representatieve belangenbehartiging. We hebben oog voor partijen die niet goed zijn vertegenwoordigd.

[110] Ministerie van Infrastructuur en Milieu & Ministerie van Economische Zaken, *Deltaprogramma 2018: Doorwerken aan een duurzame en veilige delta.* Den Haag 2018.

[111] Natuur- en milieukwaliteiten, landschap, cultureel erfgoed, bedrijvigheid, bewonerssamenstelling, aanwezige maatschappelijke initiatieven.

Het gezamenlijk analyseren van de gebiedskwaliteiten en ontwerpen van arrangementen en projecten, vormen een belangrijke basis voor de samenwerking. De gebiedsuitwerkingen kunnen verschillen in schaal, omvang, aanpak en de mate van betrokkenheid van het Rijk daarbij.

4. **We werken permanent en adaptief aan de opgaven**

De in de NOVI gestelde doelen en ambities kunnen niet in één keer worden gerealiseerd. De inzichten over welke maatregelen bij de opgaven passen, kunnen veranderen. Ook opgaven zelf kunnen veranderen. Dit vraagt om een uitvoering die adaptief en flexibel is en gericht op het ontwikkelen van nieuwe, passende aanpakken. En om een open uitnodiging naar de samenleving om de innovatiekracht van alle partijen te benutten. Daarom wordt een adaptieve werkwijze gehanteerd, die ruimte biedt voor tussentijdse aanpassing van doelen en aanpak.

Participatie

Brede maatschappelijke betrokkenheid van burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en initiatiefnemers is een voorwaarde voor het slagen van de gezamenlijke ambities. Dit zorgt ervoor dat verschillende perspectieven, initiatieven, kennis en creativiteit op tafel komen, het vergroot de kwaliteit van oplossingen en mobiliseert collectieve actie en intelligentie.

Participatie vraagt om maatwerk per opgave, gebied en bestuurlijke situatie. De uitdaging is de opgaven en aanpak te koppelen aan het schaalniveau waar de meeste mensen direct mee te maken hebben, zich betrokken bij voelen en concrete handelingsperspectieven (willen) hebben.

Belangrijke aandachtspunten voor een goede participatie zijn:

- duidelijk zijn over de inbreng die mogelijk is (informatie, consultatie, advisering, samenwerking, meebeslissen, *right to challenge*) en wat er mee gedaan wordt;
- bieden van tijdige, heldere en begrijpelijke informatie;[112]
- zorgen voor betrokkenheid van (vertegenwoordigers van) belangrijke belanghebbenden[113];
- weten wat er leeft (bijvoorbeeld door leefstijlonderzoek).[114]

Rol van het Rijk

De beschreven manier van werken vraagt een duidelijke rolopvatting van het Rijk. Die kan verschillend zijn, afhankelijk van de opgave, het gebied, de context en de gewenste interactie met medeoverheden en de samenleving. We onderscheiden drie rollen van het Rijk bij de uitvoering van de NOVI[115]:

Samenwerkend

Gemeenten, waterschappen en provincies zijn primair verantwoordelijk voor de leefomgeving. Het Rijk zet voor het waarborgen van nationale belangen primair in op een samenwerkende rol, in partnerschap met medeoverheden – ook grensoverschrijdend – en de samenleving. Enerzijds door allianties bij elkaar te brengen (regisseur, spelverdeler), anderzijds als partij aan tafel (gelijkwaardige partner).

Faciliterend

Het Rijk biedt ruimte voor en zoekt aansluiting bij initiatieven van anderen. Het brengt deze als dat nodig en gewenst is verder en stimuleert nieuwe samenwerkingsvormen, innovatie, (kennis)ontwikkeling en transitie. Het Rijk heeft een rol als verbinder, mediator, expert, kennismakelaar en begeleider. Bijvoorbeeld door het organiseren van gebiedsdialogen, aanbieden van ontwerpateliers[116], het delen van goede voorbeelden, financiering door stimuleringssubsidies en het bieden van experimenteer- en innovatieruimte (de Crisis- en Herstelwet (sinds 2010 in werking) is hiervan een voorbeeld).

[112] Conform het Verdrag van Aarhus.

[113] Een hulpmiddel hiervoor is het maken van een demografische scan om zo te weten om wie het gaat.

[114] Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving, *Inzichten over burgerparticipatie bij nationale visievorming.* Den Haag 2019.

[115] Geïnspireerd op het NSOB-Essay Effectief Sturen met Multi-level governance, Den Haag 2018.

[116] Een voorbeeld is het mede mogelijk maken van de uitgave van het Manifest 'Pionieren aan de maatschappelijke opgaven' door het Stimuleringsfonds creatieve industrie, Rotterdam 2018. In dit manifest wordt in 10 punten, geïllustreerd met voorbeelden van Stadslabs, aangegeven wat de waarde van Stadslabs is voor de NOVI.

Sturend en kaderstellend
Als het nationale belang of de specifieke opgave niet alleen door samenwerken en faciliteren effectief kan worden opgepakt, kan de rol van het Rijk ook meer sturend en kaderstellend zijn. Zo geeft het Rijk extra invulling aan de regierol. Het Rijk stuurt dan op de nationale belangen en doelen via:

- het realiseren van projecten vanuit de eigen verantwoordelijkheid;
- het aanwijzen of uitsluiten van gebieden voor bepaalde doeleinden (bijvoorbeeld nabij defensie-terreinen, infrastructuur, Natura 2000-gebieden, nationale parken), vanuit (inter)nationale kaders;
- opleggen van beperkingen door middel van normstelling en grenswaarden (zoals eisen voor omgevingsveiligheid en normen voor geluid, waterkwaliteit, omgevingsveiligheid en luchtkwaliteit);
- het met instructieregels sturen op (on)gewenste ontwikkelingen.

Het Rijk geeft dus ruimte en richting, werkt samen en faciliteert waar het kan, en stuurt waar het moet. Het Rijk hanteert de afwegingsprincipes, voorkeursvolgordes en strategieën uit de NOVI.

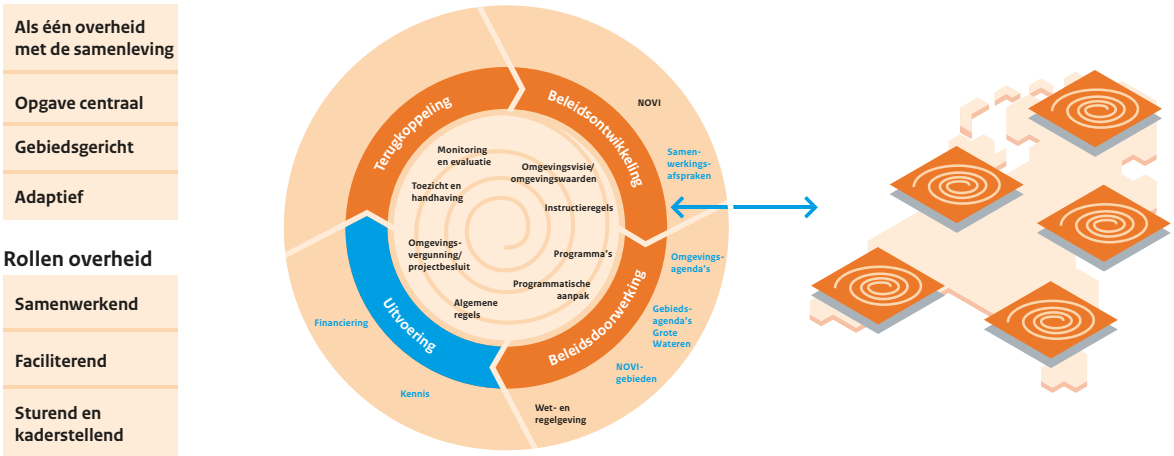

Figuur: Samenwerken en uitvoeren met de NOVI

5.2 Hoe gaan we de NOVI uitwerken en uitvoeren

De Omgevingswet geeft de instrumenten waarmee de NOVI doorwerking en uitwerking kan krijgen. Dit is – samen met andere ondersteunende middelen – weergegeven in de figuur De beleidscyclus NOVI. In de Uitvoeringsagenda NOVI werken wij op hoofdlijnen uit hoe de strategische beleidskeuzes van de omgevingsvisie concreet worden opgepakt, zodat duidelijkheid wordt geboden, onder andere over de inzet van juridische, financiële en andere instrumenten.

Voor het nationale beleid voor de fysieke leefomgeving wordt de beleidscyclus doorlopen, waarbij het Rijk beziet of aanpassingen van het beleid nodig zijn. Waar kan het integraler dan wel effectiever? Waar doen zich negatieve effecten voor? Waar is bijsturing nodig, ook op programmatisch niveau? Voor deze adaptieve cyclische aanpak is het essentieel dat er een goede wisselwerking is tussen de verschillende onderdelen van de beleidscyclus. Dit vraagt om een stevige processturing, zowel op de beleidscyclus zelf als op de interdepartementale afstemming.

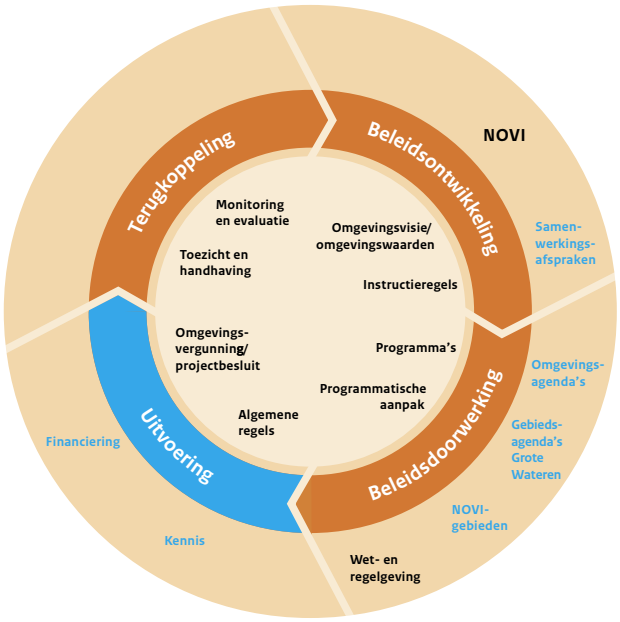

Figuur: De beleidscyclus NOVI (MvT Omgevingswet) voor het Rijk met instrumenten (zwart) en ondersteunende middelen (blauw)

Uitvoeringsagenda

Om uitvoering te geven aan de richtinggevende uitspraken en de beleidskeuzes die zijn benoemd, is aan deze NOVI een Uitvoeringsagenda gekoppeld. Hierin staat aangegeven hoe de nationale belangen en de beleidskeuzes voor prioriteiten op een samenhangende manier worden uitgewerkt en gewaarborgd. De NOVI en deze Uitvoeringsagenda geven verder richting aan decentrale keuzes. Dat gebeurt met de instrumenten uit de Omgevingswet en de hierin vastgelegde sturende kaders. De NOVI geeft aan dat als voor de door- en uitwerking van een beleidskeuze aanvullende sturing nodig is, deze bij voorkeur plaatsvindt door gericht samen te werken en te faciliteren. Met wet- en regelgeving wordt aanvullend gestuurd als dat effectief en nodig is. Per prioriteit geven we in de Uitvoeringsagenda aan met welk arrangement en met welke mix van instrumenten beleidskeuzes worden uitgewerkt en uitgevoerd. Hierbij wordt aangegeven welke rol het Rijk en zijn uitvoeringsorganisaties (Rijkswaterstaat, Rijksvastgoedbedrijf, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Staatsbosbeheer, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) hierin hebben. De betrokken ministers dragen gezamenlijk verantwoordelijkheid voor deze Uitvoeringsagenda. De Uitvoeringsagenda is een groeidocument waaraan steeds onderdelen kunnen worden toegevoegd, terwijl tegelijkertijd wordt gewerkt aan uitvoering. De gebiedsgerichte uitvoering vindt interbestuurlijk plaats in Gebiedsagenda's, programma's en projecten.

Kwadrant 1: Beleidsontwikkeling

NOVI

De NOVI beschrijft de bestaande toestand en de gewenste ontwikkeling van de fysieke leefomgeving, geeft aan hoe nationale belangen worden gewaarborgd en geeft richting aan prioritaire opgaven. Tevens bevat de NOVI de hoofdlijnen over hoe deze worden uitgevoerd. De uitkomsten van de voor het NOVI opgestelde PlanMER geven inzicht in de onzekerheden, de kansen en risico's van de verschillende opgaven en zijn een '0-meting' die van belang is voor de periodieke monitoring van het concretiseren en realiseren van de opgaven. De NOVI is onderdeel van een permanent cyclisch proces. De NOVI kan indien nodig jaarlijks worden geactualiseerd. Niet elk jaar even grootschalig, maar er wordt wel steeds verkend of er nieuwe opgaven zijn die een geïntegreerde aanpak vragen. Op basis van de monitoring (tweejaarlijks) of de evaluatie (vierjaarlijks) zijn meer fundamentele wijzigingen mogelijk. De Uitvoeringsagenda, Samenwerkingsafspraken en Omgevingsagenda's (zie later in dit hoofdstuk) zorgen voor de samenhang, instrumentering en programmering van de uitvoering van het beleid van de NOVI en provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies.

Samenwerkingsafspraken NOVI
De NOVI is een nationale visie die zelfbindend is voor het Rijk, terwijl de uitdagingen in de fysieke leefomgeving vragen om een breed gedragen inzet van alle overheden. Daarom maken we Samenwerkingsafspraken met VNG, IPO en Unie van Waterschappen over de manier waarop overheden in de regio samenwerken en samen als één overheid werken aan de urgente opgaven en benodigde transities in de leefomgeving.

Betrokkenheid om gezamenlijk invulling te geven aan de ambities, doelen en beleidskeuzes uit de NOVI is daarbij uitgangspunt. De nationale, provinciale en gemeentelijke overheden, alsmede de waterschappen werken aan gezamenlijke opgaven met behulp van de in de NOVI genoemde afwegingsprincipes, voorkeursvolgordes en strategieën. Ook kijken de overheden of en hoe ze het instrumentarium efficiënt en in samenhang voor de urgente opgaven in kunnen zetten.

Wet- en regelgeving
De Omgevingswet benoemt niet alleen een omgevingsvisie. Ook instructieregels zijn een instrument voor de uitwerking van het rijksbeleid. Deze worden gebruikt om de doorwerking van het rijksbeleid waar nodig juridisch te waarborgen. De instructieregels van het Rijk zijn opgenomen in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl). Voordat de Omgevingswet in werking treedt, gelden de regels op basis van de Wro, waaronder het Besluit en de Regeling algemene regels ruimtelijke ordening (Barro en Rarro). Bezien zal worden op welke punten het wenselijk is de instructieregels aan te passen of aan te vullen, voortvloeiend uit de NOVI.

Kwadrant 2: Beleidsdoorwerking

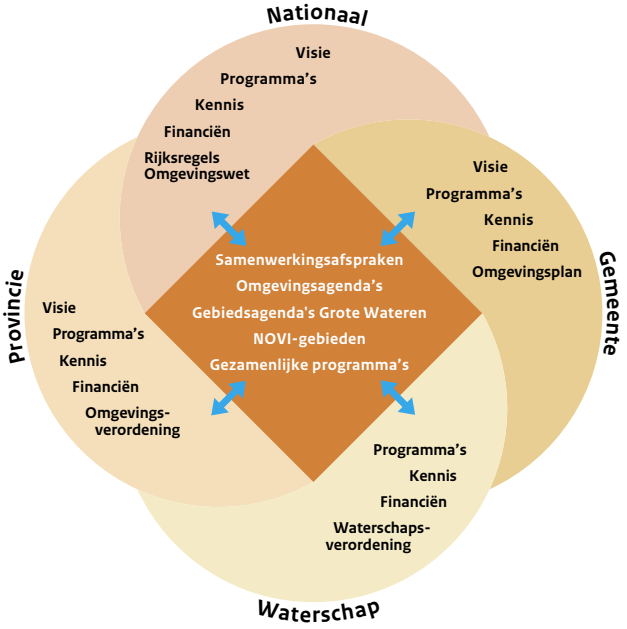

Figuur: De nationale, provinciale en gemeentelijke overheden werken aan gezamenlijke opgaven en brengen hierbij hun eigen instrumenten in.

Programma's
Bij de beleidsdoorwerking van de NOVI spelen programma's een belangrijke rol (zie MvT Omgevingswet pagina 114-123). Een programma bevat een uitwerking van het te voeren beleid voor de ontwikkeling, het gebruik, het beheer, de bescherming of het behoud van één of meer onderdelen van de fysieke leefomgeving en maatregelen om omgevingswaarden of andere doelen voor de fysieke leefomgeving (zoals benoemd in de NOVI) te bereiken en daaraan te blijven voldoen. Overheden kunnen ook samen het initiatief nemen voor een (interbestuurlijk) programma.

De programma's die voortvloeien uit de NOVI kunnen gericht zijn op specifieke thema's dan wel op een gebied. Dit geldt ook voor programma's die niet (of niet direct) uit de NOVI voortvloeien, maar daarmee wel een relatie hebben. Voor de programma's die voortvloeien uit de NOVI, dragen de betrokken ministers gezamenlijke verantwoordelijkheid. Het trekkerschap ligt bij het eerstverantwoordelijke ministerie. De NOVI verandert de verantwoordelijkheden en taken van de verschillende bewindspersonen niet. Bij de programmatische aanpak en uitvoering worden de kansen en risico's uit het PlanMER betrokken.

Betekenis overgangsrecht en overgangsbepalingen Omgevingswet/Invoeringswet
In de Uitvoeringsagenda van de NOVI worden nieuwe programma's aangekondigd. Daarnaast zijn er bestaande beleidsdocumenten, die onder het huidige planstelsel tot stand zijn gekomen, zoals structuurvisies, nota's en plannen. De Omgevingswet kent vier typen programma's: vrijwillige, verplichte en voorwaardelijke programma's en programma's met een programmatische aanpak. In de Invoeringswet Omgevingswet is onder andere het overgangsrecht voor programma's opgenomen. Dit is voor de verschillende typen programma's verschillend.

In de Invoeringswet (artikel 4.11) is bepaald dat een niet-verplicht programma dat in overeenstemming met het oude recht tot stand is gekomen, gelijkgesteld wordt aan een programma als bedoeld in artikel 3.4 van de Omgevingswet, als aan drie voorwaarden is voldaan: het programma, het plan of de structuurvisie moet op of na 23 maart 2016 zijn ondertekend en moet voldoen aan de inhoudelijke en procedurele eisen van de Omgevingswet.

Als een structuurvisie, nota of een plan aan de voorwaarden voor een programma voldoet, behoudt het na inwerkingtreding van de Omgevingswet zijn wettelijke status. Als een structuurvisie, nota of andere planfiguur niet aan de voorwaarden voor een programma onder de Omgevingswet voldoet, geldt geen overgangsrecht. Het zijn beleidsstukken die zelfbindend zijn en hun beleidsmatige werking behouden, tenzij in de NOVI anders is aangegeven. In de uitwerking van de nationale belangen zijn de strategische en relevante delen beschreven of is verwezen naar de nota's en brieven die deze bevatten.

Verplichte programma's onder Europees recht blijven gelden onder de Omgevingswet: zie bijvoorbeeld de artikelen 4.56 en 4.58 van de Invoeringswet, voor het Nationaal Waterplan 2016-2021 respectievelijk het Nationaal Waterbeheerplan 2016-2021.

Programma's met een programmatische aanpak, zoals het voormalige Programma Aanpak Stikstof (PAS) en het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL), komen niet terug onder de Omgevingswet[117]. Vanaf de inwerkingtreding van de Omgevingswet zijn decentrale bestuursorganen verantwoordelijk voor het vaststellen van een programma bij overschrijding van de omgevingswaarden voor de kwaliteit van de buitenlucht. Het overgangsrecht voor het PAS is geregeld in de Aanvullingswet Natuur Omgevingswet en het Aanvullingsbesluit Natuur.

Omgevingsagenda's
De opgaven en prioriteiten die deze NOVI omschrijft zijn complex en ingrijpend. Het doel van de Omgevingsagenda is om als één overheid gezamenlijk gebiedsgericht uitwerking te geven aan de gedeelde ambities en opgaven zoals genoemd in visies en programma's van Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen. Het gaat hier om samenhangende gebiedsgerichte opgaven in de fysieke leefomgeving waar meerdere partijen elkaar nodig hebben in de uitvoering. Daarbij betrekken zij (initiatieven van) de samenleving en halen ze signalen op. De Omgevingsagenda's vormen zo een schakel tussen omgevingsvisies en verschillende vaak sectorale dan wel thematische uitvoeringsprogramma's. De inhoudelijke opgaven zijn leidend bij het bepalen van de interbestuurlijke aanpak. Bestuurlijke grenzen vormen geen belemmering voor de reikwijdte van gebiedsgerichte opgaven. Het landsdelige schaalniveau maakt het mogelijk de gemeentelijke en provinciale visies te koppelen aan de nationale visie en de uitvoering van gebiedsgerichte programma's op het daarvoor geëigende schaalniveau op elkaar af te stemmen.

[117] Hiervoor is het Schone Lucht Akkoord (SLA) in de plaats gekomen.

In de Omgevingsagenda's worden grensoverschrijdende opgaven tussen provincies en met de buurlanden expliciet meegenomen. Daarmee leggen we verbinding tussen regio's en waarborgen we samenhang op nationale schaal.

In Omgevingsagenda's komen alle overheden tot meerjarig en robuust partnerschap. Overheden werken samen op basis van gelijkwaardigheid, ieder vanuit haar eigen rol en verantwoordelijkheid/bevoegdheid. Ze geven zo samen vorm aan complexe en samenhangende opgaven, stemmen besluiten af die worden genomen en leggen de basis voor op elkaar afgestemde investeringen als één overheid, met de samenleving. Op deze manier werken we als maatschappij gerichter en efficiënter en dat komt de uitvoeringskracht ten goede. Voor de gebiedsgerichte uitvoering van de NOVI worden Omgevingsagenda's opgesteld voor de vijf landsdelen Noord (Groningen, Friesland, Drenthe), Oost (Gelderland, Overijssel), Zuid (Brabant, Limburg), Zuid-West (Zeeland, Zuid-Holland) en Noord-West (Noord-Holland, Flevoland, Utrecht).

Daar waar Omgevingsagenda's het integratiekader zijn voor de fysieke opgaven op land richten de Gebiedsagenda's Grote Wateren zich op het IJsselmeer, de Waddenzee en de Zuidwestelijke Delta. Daarnaast worden ook de Programma's Noordzee 2022-2027 en Integraal Rivier Management opgesteld. Raakvlakken of grensoverschrijdende opgaven tussen deze wateren en land kunnen ook onderdeel uitmaken van de Omgevingsagenda. De Gebiedsagenda's Grote Wateren zijn gelijkwaardig aan de Omgevingsagenda's. Onderlinge afstemming tussen beide is essentieel.

Relatie met andere programma's
De Omgevingsagenda's creëren overzicht en brengen in beeld wat de gedeelde opgaven zijn en wat voor deze opgaven al loopt aan gebiedsgerichte programma's zoals het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland, Programma ONS Landschap, Meerjarenprogramma Infrastructuur, Mobiliteit en Transport (MIRT), de Woondeals met regionale verstedelijkingsstrategieën, Nationaal Programma Regionale Energie Strategie, Programma Energiehoofdstructuur en andere aanpakken zoals Regio Deals en het Programma Aardgasvrije Wijken. Als het Rijk NOVI-gebieden aanwijst, dan worden de daaruit vloeiende 'Rijk-regio programma's' onderdeel van de Omgevingsagenda. Per landsdeel worden daarover afspraken gemaakt tussen Rijk en regionale overheden.

Werkwijze
We werken stapsgewijs toe naar brede, levende Omgevingsagenda's die langjarig houvast bieden bij het volgen van de uitvoering en het zo nodig bijsturen daarin. Dit als onderdeel van de NOVI-cyclus. Overheden beginnen in ieder landsdeel met de aanpak van een aantal gebiedsgerichte opgaven, ontwikkelen daarvoor een gedeeld handelingsperspectief en maken bestuurlijke afspraken over een gezamenlijke aanpak. Ze rapporteren jaarlijks de voortgang. Om de twee jaar bezien overheden of daar nieuwe gebiedsgerichte opgaven aan worden toegevoegd. Bouwen aan proces en inhoud gaan zo hand in hand. Dit vormt een goede basis voor een Omgevingsagenda die betekenisvol en sturend is.

Financiering en instrumentarium
Deelnemende partijen zetten hun bevoegdheden, instrumenten, middelen en kennis en expertise zo in dat deze bijdragen aan de realisatie van de gedeelde opgaven. Onderdeel daarvan kan zijn het onderzoeken van en zo mogelijk afspraken maken over de mogelijkheden van bundeling en herprioritering van budgetten. Op deze manier kunnen ze vanuit een gezamenlijk langetermijnperspectief goed renderen. Waar dat aan de orde is kan voor opgaven een investeringsstrategie geformuleerd worden waarbij de diverse bijdragen van betrokkenen bij elkaar worden gebracht in de vorm van een zogeheten Regionale Investeringsagenda (RIA's, koppelen aan de Omgevingsagenda's; initiatief van de publiek-private NOVI-alliantie). Bestaande investeringsmiddelen, zoals het Infrastructuurfonds (wordt Mobiliteitsfonds), het Deltafonds en Fonds woningbouwimpuls blijven belangrijk bij bekostiging van meer sectorale opgaven. Daarnaast zal onderzocht worden op welke wijze Rijksvastgoed (rijksgebouwen en rijksgronden) ingezet kan worden.

Kennis en leerproces
De Omgevingsagenda's vragen van de overheden een ander manier van werken, volgens een nieuwe sturingsfilosofie, met grote transities als belangrijke opgaven. Overheden gaan zich de komende tijd deze nieuwe werkwijzen eigen maken, samen met maatschappelijke organisaties, bedrijven en bewoners. Het vormgeven van duurzame samenwerking tussen Rijk en regio over de fysieke leefomgeving is een gezamenlijk proces dat vraagt om blijvend leren en kennisdelen binnen en tussen landsdelen en op departementaal niveau. De jaarlijkse NOVI-conferentie is hiervoor een belangrijk moment. Kennis en leren maakt ook onderdeel uit van de Omgevingsagenda's. Een levende agenda vraagt om blijvende inbreng van voldoende en juiste kennis. Te denken valt aan verdieping van inzicht in de staat van onderdelen van de leefomgeving van het gebied en onderzoek naar gezamenlijke kennisvragen. Dit doen wij samen met onder andere het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), de Rijksdienst Cultureel Erfgoed (RCE) en het College van Rijksadviseurs (CRa).

Governance
Besluitvorming over de Omgevingsagenda vindt plaats in een jaarlijks Bestuurlijk Overleg Leefomgeving. Aan dit overleg nemen bestuurders deel uit het fysieke domein van Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen. Ze betrekken op passende wijze hun volksvertegenwoordiging bij de vaststelling en voortgang. Betrokken ministers infomeren de Tweede Kamer jaarlijks over de voortgang. Zo is de democratische legitimatie gewaarborgd.

Participatie
Maatschappelijke organisaties, bedrijven, burgers en kennisinstellingen worden steeds betrokken bij de totstandkoming van omgevingsvisies en het vormgeven van programma's en projecten. Hun aanvullende betrokkenheid bij de totstandkoming van de Omgevingsagenda is maatwerk per partner en landsdeel en zal per fase worden ingevuld. We zorgen voor een goede informatievoorziening over het proces, voortgang en (tussen)resultaten van de Omgevingsagenda. Tevens geven we aan wat de mogelijkheden tot inbreng of deelname kan zijn. Tegelijkertijd staan we open voor vragen naar overheidsparticipatie bij initiatieven uit de samenleving. We beogen tot allianties met maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven te komen, waarbij we gezamenlijk werken aan de uitvoering van de adaptieve (deel)programma's, onderdeel van de Omgevingsagenda's.

In de Uitvoeringsagenda bij deze NOVI werken we de aanpak en stand van zaken van de verschillende Omgevingsagenda's per landsdeel uit.

NOVI-gebieden

Er lopen reeds verschillende effectieve trajecten om voor gericht beleid tot keuzes en uitvoering te komen. Zoals het Nationaal Programma Groningen, de bereikbaarheidsprogramma's voor de Metropoolregio's Amsterdam, Utrecht en Rotterdam Den Haag, de Woondeals en het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland. Voor een aantal omvangrijke transities die essentieel zijn voor de inrichting van Nederland, wil het kabinet stappen zetten. Dat was de aanleiding om in het ontwerp van de NOVI de zogeheten 'NOVI-gebieden' te introduceren.

Criteria bij het aanwijzen van een beperkt aantal NOVI-gebieden zijn:
- er is sprake van grote integrale opgaven ofwel transities die essentieel zijn voor Nederland, waarbij samenwerking Rijk-regio en verder denken dan bestaande kaders noodzakelijk is;
- de aanwijzing heeft toegevoegde waarde ten opzichte van de huidige inzet dan wel trajecten die Rijk en regio al samen oppakken, die waar mogelijk vereenvoudigen en niet onnodig daarmee dubbelen;
- er is een duidelijke schakel naar (dan wel zicht op) concrete uitvoering;

Aandachtspunten daarbij zijn vanzelfsprekend:
- een geografische balans over ons land;
- aandacht voor alle prioriteiten uit de NOVI;
- gerichtheid op brede welvaart;
- en een langjarige betrokkenheid.

Het doel van een NOVI-gebied is dus het oppakken en verder brengen van (onderdelen van) grote en geïntegreerde (transitie)opgaven in de fysieke leefomgeving, die essentieel zijn voor het betreffende gebied én voor Nederland als geheel, waarbij de nationale belangen onmiskenbaar zijn op het terrein van verstedelijking, duurzame economie, energie/klimaat en/of landelijk gebied. Vanzelfsprekend zal een NOVI-gebied als dat is aangewezen, onderdeel gaan uitmaken van de Omgevingsagenda die voor het landsdeel wordt opgesteld waarin dit gebied ligt. Samen met reeds lopende programma's ontstaat met deze en andere te ontwikkelen gebiedsuitwerkingen een uitvoeringspraktijk van Rijk en regio die past bij de opgaven die de NOVI aangeeft.

Voorlopige NOVI-gebieden
Op basis van de genoemde criteria en aandachtspunten en de genoemde voorbeelden in de ontwerp-NOVI en in de kamerbrief over nadere keuzes in het kader van de NOVI, hebben wij met medeoverheden verkend in welke NOVI-gebieden een gerichte aanvulling op de lopende trajecten nodig is om onze ambities waar te maken, zonder onnodig te dubbelen. Wij hebben acht voorlopige NOVI-gebieden aangewezen waarvoor wij met de regio's een plan van aanpak zullen opstellen.
Op basis hiervan zullen wij onze definitieve keuze maken voor het aanwijzen van NOVI-gebieden.
De plannen worden gepresenteerd bij de eerste NOVI-conferentie. De voorlopige NOVI-gebieden zijn:

1. Transities van havengebieden in regio Rotterdam en Amsterdam
Deze zijn essentieel voor de economische kracht van onze twee grootste steden en voor de omslag naar een niet-fossiele, circulaire economie en de ruimte die daarvoor nodig is. De accenten van de mega-operaties in de twee gebieden zijn verschillend, maar het belang van beide gebieden en het slagen van de transities (en transformaties) zijn bij beide groot.

2. Transities landelijk gebied: De Peel en Groene Hart
De intensieve veehouderij in De Peel en omgeving is van een omvang die zijn gelijke niet kent in de wereld. Tegelijk stelt ons dit voor enorme opgaven en is transitie nodig naar meer duurzaamheid, versterking van de natuur, milieu, luchtkwaliteit, leefbaarheid, stikstof, goede bereikbaarheid, dierenwelzijn en gezondheid voor alle inwoners van Noordoost-Brabant en Noord- en Midden-Limburg. Zo'n 'landelijke' opgave speelt ook in de veenweidegebieden in het algemeen en het Groene Hart in het bijzonder. De opgave is daar gericht op het beperken van bodemdaling, van CO_2-uitstoot en het aanpassen van waterhuishouding, relatie stad-land, omgaan met nieuwe bebouwing, erfgoed en bereikbaarheid. Bovendien speelt hier grote druk op natuur, landschap en infrastructuur, tot uiting komend in bestaande en nieuwe bouwplannen voor bedrijventerreinen, loodsen en woningen.

3. Energie- en klimaattransities in relatie tot verstedelijking: Groningen en regio Zwolle
Groningen heeft ruimtelijk-fysieke opgaven voor de toekomst van grote nationale betekenis.
De aanwijzing als voorlopig NOVI-gebied erkent de enorme opgave die in relatie tot de beëindiging van de aardgaswinning zichtbaar is geworden, ook voor wat betreft de fysieke leefomgeving en vanuit de langetermijnvisie daarop.

Regio Zwolle heeft een flinke en dynamische verstedelijkingsopgave die in samenhang moet worden opgepakt met de regionale waterproblematiek en de opgave op het gebied van klimaat(adaptatie).
De schaal van het NOVI-gebied kan bovendien een goede aanvulling zijn op de intussen toegekende Regio Deal voor de regio Zwolle, al liggen beide wel in elkaars verlengde.

4. Transities in een grensoverschrijdende context: Zuid-Limburg en de Zeeuwse havens/ Zeeuws-Vlaamse kanaalzone

Zuid-Limburg heeft sociaaleconomische en fysieke opgaven die van betekenis zijn in een bijzondere grensoverschrijdende omgeving (met regio's rond het Duitse Aken, het Waalse Luik en het Vlaamse Hasselt). De opgaven die te maken hebben met bereikbaarheid (drielandentrein), circulaire economie (Chemelot) en bevolkingsdaling (voormalige mijnstreek) zijn stuk voor stuk fors en vragen alle drie internationale afstemming en overleg. Een rijksrol is daarbij noodzakelijk.

Ook in de Zeeuwse havens Vlissingen en Terneuzen speelt nadrukkelijk een grensoverschrijdend karakter. Sterker: hier is een havenbedrijf waarin partijen van beide zijden van de grens vertegenwoordigd zijn. Die eerste stap vraagt om steun van het Rijk. De nieuwe sluis is daarvan een exponent, maar meer is denkbaar en ook wenselijk. Relatie met opgaven die bij bevolkingsdaling horen, maar ook bij het grensoverschrijdende woon-werkverkeer en de nauwe relaties met Oost- en West-Vlaanderen geven deze regio een eigen opgave die ook expliciet inzet vanuit het Rijk vraagt.

Instrumenten

Aan de NOVI-gebieden kunnen diverse instrumenten verbonden worden. Welke daadwerkelijk worden ingezet, kan verschillen van gebied tot gebied. Dit is afhankelijk van de precieze opgave en behoefte. Interne samenhang en afstemming op de inzet die reeds wordt gepleegd door Rijk en medeoverheden is bij deze extra inzet van groot belang. Er kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het inzetten van ontwerpend onderzoek, gebiedsbiografieën, de inzet van het College van Rijksadviseurs, het opzetten van *Communities of Practice* dan wel proeftuinen, om zo kennis te verwerven en te delen om de transities te begeleiden. Zo nodig bieden we extra ruimte in regels of kaders als deze de transities in de weg zitten. Maar ook het inzetten van boegbeelden, het inzetten van Rijksvastgoed, het versnellen van procedures, het aanwijzen van experimenteerruimte dan wel het coördineren van een integrale inzet van gelden behoren tot het instrumentenpalet van NOVI-gebieden.

Governance

In de NOVI-gebieden werken Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en maatschappelijke partijen samen aan nieuwe oplossingen voor complexe opgaven in de fysieke leefomgeving, daarbij voortbouwend op lopende Rijk-regio-samenwerking in het gebied. Per NOVI-gebied wordt een gezamenlijk Rijk-regio-programma opgezet. Hierbij wordt gewerkt met een bestuurlijk duo van gezaghebbende Rijk- en regiobestuurders. Op rijksniveau is de meest betrokken minister een aanspreekput voor bestuurders in het gebied. Zo nodig zorgt deze minister voor het instellen van een ministeriële regiegroep. Per gebied is er ook een gebiedsambassadeur die vanuit de maatschappelijke partijen aansluit bij de bestuurlijke regiegroep.

Rijksrol

De rijksrol in de NOVI-gebieden is afhankelijk van de opgaven in het desbetreffende gebied. De rol kan zowel samenwerkend en faciliterend, als sturend en kaderstellend zijn. Samenwerkend en faciliterend kan bijvoorbeeld inhouden dat het Rijk allianties bij elkaar brengt en zorgt voor opgavegerichte (tijdige) interdepartementale samenwerking en afstemming, maar ook let op de samenhang met omliggende gebieden en of (nationale) opgaven, bijvoorbeeld met behulp van het Rad van de Leefomgeving dat is gebruikt bij het PlanMER. Als het nationale belang niet alleen door samenwerken en faciliteren effectief kan worden opgepakt, kan de rol van het Rijk ook meer sturend en kaderstellend zijn. Bij transities van nationaal belang en strijdige ruimteclaims waarbij de overheden er gezamenlijk niet uitkomen, kan het Rijk – op basis van een integrale afweging – zorgen voor keuzes tussen strijdige belangen en voorwaarden stellen aan de inrichting van de fysieke leefomgeving.

Samenhang met lopende projecten en programma's
Essentieel is dat de NOVI-gebieden de bestuurlijke drukte niet vergroten, maar de samenwerking juist vormgeven, verbeteren, stroomlijnen en daarmee bijdragen aan resultaten. Dat betekent dat bijvoorbeeld de relatie duidelijk moet worden met de bereikbaarheidsprogramma's, de woningbouwimpuls dan wel Woondeals, Regio Deals, verstedelijkingsstrategieën, de RES'en, de Interbestuurlijke Programma's, Erfgoed Deal-projecten, de Gebiedsagenda's Grote Wateren, uitwerking van het Deltaprogramma en verschillende lopende MIRT-projecten.

Specifieke toevoegingen aan deze lopende trajecten zijn denkbaar. Ook is denkbaar dat zo'n traject geheel of gedeeltelijk de status van NOVI-gebied krijgt. De toekenning van de status NOVI-gebied kan de politiek-bestuurlijke aandacht en zichtbaarheid vergroten, maar ook anderszins meerwaarde hebben of krijgen. Voor de status wordt toegekend, zal expliciet helder moeten worden gemaakt hoe dit meerwaarde oplevert en hoe de aansturing het beste kan worden vormgegeven, zonder onnodig te tornen aan de bestaande bestuurlijke afspraken en zonder de 'bestuurlijke drukte' te vergroten. In de Uitvoeringsagenda bij deze NOVI werken we de aanpak van de NOVI-gebieden verder uit. Belangrijk is dat, waar nodig, nauw wordt afgestemd met lopende programma's, zonder de verantwoordelijkheden voor de verschillende programma's te veranderen. De status NOVI-gebied geeft extra zichtbaarheid aan de gezamenlijk inspanningen, resultaten en knelpunten. Hiermee geven we als één overheid concreet uitvoering aan de NOVI. Als onderdeel van de permanente NOVI-cyclus kunnen eventueel nieuwe gebieden worden toegevoegd of kan de aanpak beëindigd worden als gewenste resultaten zijn behaald.

De meerwaarde van ontwerpend onderzoek; Stad van de toekomst (2019)[118]

Amsterdam Haven-Stad.

Utrecht Stadsrand Oost.

Rotterdam Alexanderknoop.

Eindhoven Fellenoord.

De NOVI-opgaven vragen om nieuwe manieren van werken. Om deze opgaven te begrijpen, kan ontwerpend onderzoek behulpzaam zijn. Ontwerpend onderzoek kan inspireren, helpen innoveren en integreren, doordat meerdere toekomsten in kaart worden gebracht. Enerzijds levert dit oplossingsrichtingen die kunnen helpen bij het richting geven binnen integrale en complexe opgaven, anderzijds kan dit opgaven aanscherpen door schuurpunten te identificeren. Bijvoorbeeld door nationale opgaven op een lokale schaal tastbaar te maken.

Bij het project 'Stad van de Toekomst' hebben 10 teams onderzoek gedaan naar vijf Nederlandse steden. De vraag was: "Hoe komen de verstedelijkings- en transitieopgaven bij elkaar op een vierkante kilometer?" Hier gebruikten team CIAM XXL en team Socio-Technical City 'een tweede maaiveld' om mobiliteit te verbinden met verstedelijking en klimaatadaptatie. Of team 'All Inclusive', dat laat zien hoe hoge dichtheden gepaard kunnen gaan met een hoge kwaliteit van leven. Ontwerpend onderzoek kan ook een verbindende rol hebben. Het verbindt ministeries, gemeenten, kennisinstituten, marktpartijen en burgers. Een ontwerpteam kan hiermee de verschillende belangen integreren in haar benadering, ontwerp of strategie. Zo'n voorbeeld is team Triangel, dat een op monopoly gebaseerd spel maakte, waarmee verschillende belangen afgewogen kunnen worden, en de conclusies gebruikt kunnen worden als inbreng voor een ontwerp.

[118] BNA onderzoek, De stad van de toekomst. Tien ontwerpvisies voor vijf locaties. Verbeelding voor een vierkante kilometer stad. Amsterdam 2019.

Kwadrant 3: Uitvoering

Omgevingswet

De Omgevingswet kent verschillende instrumenten voor de uitvoering, waaronder de instructieregels in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl), de algemene rijksregels in het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) en het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal), programma's, het projectbesluit en de omgevingsvergunning. Voor die onderdelen van het beleid waar het Rijk zelf de uitvoering ter hand neemt, wordt vooral het instrument projectbesluit gehanteerd. In zijn rol van bevoegd gezag zal het Rijk de NOVI betrekken bij besluiten over omgevingsvergunningen.

Bekostiging

Niet alleen omgevingsruimte, maar ook geld is schaars. Uitvoering van de NOVI betekent het gestand doen van ruimtelijke keuzes. Daar kunnen investeringen van diverse partijen bij horen. Zo hebben wij voor de urgente woningbouwopgave met een woningbouwimpuls 1 miljard euro beschikbaar gesteld voor ontwikkeling van locaties en gebieden.

Het kernidee van de NOVI is dat betere, meer geïntegreerde ruimtelijke keuzes leiden tot bredere welvaart. Dat betekent ten eerste dat investeringen moeten renderen, anders kunnen we die investeringen beter achterwege laten. Onderzocht wordt hoe investeringen meer gedragen kunnen gaan worden door die partijen die de baten zullen genieten (profijtbeginsel) en door die partijen die verantwoordelijk zijn voor negatieve externe effecten (het 'de-vervuiler-betaalt'-principe). Voor overheden geldt dat kosten en investeringen ingepast moeten worden binnen de budgetten die daarvoor op het moment van besluitvorming beschikbaar zijn. Dat geldt ook als maatregelen in de fiscale sfeer op tafel komen te liggen; zowel de Rijksoverheid als de medeoverheden hanteren beheersinstrumenten voor lastendruk, waarbinnen ook maatregelen voortvloeiend uit de NOVI ingepast zullen moeten worden. Mede met behulp van deze instrumenten kunnen diegenen die profijt hebben van ruimtelijke keuzes bijdragen aan de compensatie van benadeelden van die keuzes. Wel speelt hier het verdelingsvraagstuk: de politieke keuze of burgers en bedrijven die meer of minder ruimtelijke mogelijkheden krijgen daarvoor moeten betalen of gecompenseerd worden en zo ja in welke mate. Ook dit verdelingsvraagstuk zal beantwoord moeten worden binnen de budgettaire kaders die daar op het moment van besluitvorming beschikbaar voor zijn.

Bekostiging is nu vooral gekoppeld aan (sectorale) programma's en projecten en wordt ingezet in de vorm van subsidies of via specifieke fondsen. De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) adviseerde om in de mobiliteitswereld na te denken over verruiming van de toepassingsmogelijkheden voor de integrale ruimtelijk-fysieke opgaven[119]. Met onder andere de omvorming van het Infrastructuurfonds naar een Mobiliteitsfonds – van modaliteit naar mobiliteit – beoogt het kabinet maatregelen gericht op de bereikbaarheid van Nederland te faciliteren. Zo worden onder andere de schotten tussen de modaliteiten losgelaten en bestaat er expliciet ruimte om slimme maatregelen te bekostigen. Het kabinet acht het mogelijk om vanaf 2030, zoals de Rli eerder had geadviseerd, dit advies in praktijk te brengen. Ook onderzoekt het kabinet op welke wijze gebiedsgerichte investeringen, in onder andere infrastructuur, op alternatieve wijze bekostigd kunnen worden. Dit doet het kabinet onder andere met de vier grote gemeenten in de bereikbaarheidsprogramma's en specifieke praktijkstudies. Tevens is een studiegroep naar alternatieve bekostiging van Ruimtelijke Gebiedsontwikkeling ingesteld. Deze heeft voorstellen gedaan voor gebruik van huidige en nieuwe instrumenten waarmee baten van investeringen in gebiedsontwikkeling en infrastructuur, beter kunnen worden benut. Dit vanuit de gedachte van een bredere kosten-batenanalyse en waardecreatie. Bij waterveiligheidsprojecten kunnen decentrale overheden al investeren in meekoppelkansen en gebiedsontwikkelingen die bijdragen aan de ruimtelijke ontwikkeling en de ruimtelijke kwaliteit van het betreffende gebied.

Kennis

De NOVI geeft een langetermijnvisie op de toekomst van Nederland. De wereld is continu in beweging en onze kennis over de toekomst is beperkt. Het regelmatig verkennen van ontwikkelingen en opgaven blijft nodig om onze visie actueel te houden. Wat nu effectief beleid is, kan door veranderende

[119] Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli), Van B naar Anders. Investeren in mobiliteit voor de toekomst, Den Haag 2018.

omstandigheden zijn werking verliezen. Nieuwe en andere maatregelen kunnen nodig zijn om de beleidsdoelstellingen te realiseren. Om te komen tot een daadwerkelijke cyclische NOVI is het daarom van belang om periodiek de ontwikkelingen en de maatregelen tegen het licht te houden en het beleid zo nodig bij te sturen. Hiervoor zijn verschillende soorten kennis nodig: over nieuwe ontwikkelingen met invloed op de fysieke leefomgeving, kennis over succes en faalfactoren bij de effectieve uitvoering van het beleid, over de mate waarin we doelen bereiken en kennis over de werking van de instrumenten van het stelsel.

Een goede organisatie van het lerend vermogen en een kennisinfrastructuur zijn daarbij essentieel. Zo kunnen alle betrokken overheden en partijen leren van hun ervaringen en tegelijkertijd hun inspanningen verantwoorden. De aanpak van de opgaven en de snelle technologische ontwikkelingen vragen daarnaast om de ontwikkeling van nieuwe kennis (bijvoorbeeld vanwege het proces van regionalisering), goede toegang tot en systematisch gebruik van informatie en toepassing van de verworven kennis en vaardigheden op alle niveaus. In de Uitvoeringsagenda bij de NOVI schetsen we elementen van een NOVI kennis- en innovatieprogramma. We richten een NOVI-denktank in. Hier wordt tweemaal per jaar de voortgang, governance en nieuwe ontwikkelingen in de leefomgeving in relatie tot de uitvoering van de NOVI besproken.

Kwadrant 4: Terugkoppeling

Voor de permanent cyclische aanpak is het essentieel dat er een goede wisselwerking is tussen beleidsontwikkeling, beleidsdoorwerking, uitvoering en doelbereik. Dit betekent dat er ook een terugkoppeling moet zijn over de behaalde resultaten. Deze terugkoppeling vindt plaats vanuit het toezicht en de handhaving en vanuit de monitoring en evaluatie.

Toezicht en handhaving

De NOVI benoemt de nationale belangen en doelstellingen waarop de nationale overheid zich richt. Om deze nationale belangen en doelstellingen te realiseren heeft het Rijk verschillende instrumenten tot zijn beschikking. Eén van deze instrumenten om de nationale doelstellingen te realiseren en te voldoen aan internationale verplichtingen is wet- en regelgeving. In dat kader zijn er regels waaraan burgers en bedrijven zich moeten houden als ze activiteiten uitvoeren en (instructie)regels met inhoudelijke normen voor gemeenten, provincies, waterschappen en het Rijk waar deze bestuurslagen zich aan moeten houden bij de uitvoering van hun overheidstaken.

Vergunningverlening, toezicht op en handhaving van de regels die gelden voor burgers en bedrijven is veelal belegd bij decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen). Voor toezicht op de naleving en eventueel de handhaving van deze regels hebben overheden verschillende instrumenten. Bijvoorbeeld een waarschuwing, last onder dwangsom, last onder bestuursdwang, bestuurlijke boete, bestuurlijke strafbeschikking, intrekken van een vergunning en ten slotte het opmaken van proces-verbaal.

Daarnaast geeft het Rijk soms regels voor de uitvoering van taken door decentrale overheden (bijvoorbeeld instructieregels) met het oog op het realiseren van de nationale doelstellingen in de fysieke leefomgeving of om het voldoen aan internationale verplichtingen. Het toezicht op de uitvoering van deze regels door uitvoering van taken op het terrein van het fysieke domein door decentrale overheden gebeurt door de nabijgelegen hogere bestuurslaag. Provincies houden dan (interbestuurlijk) toezicht op taakuitvoering door gemeenten als het gaat om de uitvoering van taken in het fysieke domein (onder andere milieu, bouwen, constructieve veiligheid, huisvesting en monumenten). Het Rijk houdt in het fysieke domein toezicht op de taakuitvoering door provincies. Rijk en provincies kunnen ingrijpen met het instrumentarium dat de Gemeentewet en de Provinciewet biedt. Dat zijn: indeplaatsstelling bij taakverwaarlozing als een decentrale overheid een medebewindstaak niet of niet naar behoren uitvoert en schorsing en vernietiging door de Kroon wanneer een besluit in strijd is met het algemeen belang of met het recht.

Toetsing achteraf
De meeste toetsingen zullen in het nieuwe stelsel achteraf plaatsvinden. Als blijkt dat de in het Besluit kwaliteit leefomgeving gestelde omgevingswaarden niet worden gehaald, zal een verplicht programma worden ingezet, conform de Omgevingswet.

Monitoring en evaluatie

Lerend programma
Voor een adaptieve NOVI is het nodig om de vinger aan de pols te houden bij de voortgang van de uitvoering van de NOVI, zicht te houden op de feitelijke ontwikkelingen en de stand van zaken van transitieprocessen, en een goede basis te ontwikkelen voor externe verantwoording. Dit vraagt om een op leren gericht monitoring- en evaluatieprogramma.

Monitor fysieke leefomgeving: Monitor NOVI
Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) zal de bestaande tweejaarlijkse monitor van de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR)[120] omvormen tot een monitor voor de gehele fysieke leefomgeving zoals beschreven in de NOVI. Om de voortgang met de gewenste aansluiting op de provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies en de gebiedsgerichte aanpak mogelijk te maken, zal de monitor uitkomsten – indien mogelijk en relevant – ook op regionaal niveau publiceren, opdat aansluiting met decentrale monitoring mogelijk wordt.

De Monitor NOVI is een effectmonitor die de ontwikkelingen ten aanzien van de nationale belangen en prioriteiten in beeld brengt. Voor het in beeld brengen van de verschillende transitieprocessen wordt aangesloten bij de daarvoor ontwikkelde sectorale monitors. In de monitor komen ook de in het PlanMER als kwetsbaar aangemerkte aspecten in de fysieke leefomgeving aan bod. De door het College van Rijksadviseurs voorgestelde monitor voor de veranderingen in het landschap[121] wordt in de monitor NOVI zo veel mogelijk meegenomen. Het PBL zal de geconstateerde ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving duiden en hierover adviseren. De Monitor NOVI geldt ook als de monitor van het doel- en effectbereik van de maatschappelijke doelstellingen van de Omgevingswet en zal aan de Tweede Kamer worden toegezonden.

Beleidsevaluatie NOVI
Naast het monitoren van de voortgang van het beleid uit de NOVI zullen we de werking van de NOVI regelmatig evalueren. Deze beleidsevaluatie is gericht op het verbeteren van de werking van de NOVI en zal eens in de vier jaar plaatsvinden. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zal deze evaluatie in samenwerking met de betrokken collega's uitvoeren.

Verantwoording
Op basis van monitoring en evaluatie wordt jaarlijks verantwoording afgelegd aan de Tweede Kamer en kunnen eventuele aanpassingen in de visie en uitvoering worden gedaan.

[120] Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR): Nederland concurrerend, bereikbaar, leefbaar en veilig, Den Haag 2012.
[121] College van Rijksadviseurs(CRa), Monitor Landschap: naar een landsdekkend systeem, Den Haag 2018.

Colofon

Dit is een uitgave van

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Tekst
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Ministerie van Defensie
Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Ministerie van Financiën
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Vormgeving
VormVijf

Beeldselectie
Vereniging Deltametropool

Beelden hoofdstuk 'Toekomstperspectief'
West 8 Urban Design & Landscape Architecture (p. 22, 24, 27, 30, 33)

Cartografie hoofdstuk 'Toekomstperspectief'
FABRICations

Cartografie hoofdstuk 'Nationale belangen en opgaven in de fysieke leefomgeving' en hoofdstuk 'Richting geven op prioriteiten'
Vereniging Deltametropool

Infographics
in60seconds (p. 17)
DPI Animation House (p. 162, 163, 164)

Fotografie
Siebe Swart / Hollandse Hoogte (cover)
Iris van der Broek (p. 8, 106)
Rob Poelenjee (p. 18, 77, 120)
Kick Smeets (p. 70)
Mischa Keijser (p. 78, 79, 86 (2x), 95, 96, 138)
TenneT (p. 82)
John van Helvert (p. 86)
Valerie Kuypers (p. 86)
Blue Energy/REDstack BV (p. 86)
Robert Oosterbroek (p. 91)
Dieuwke van Vulpen Westra (p. 98)
Marc Blommaert (p. 100)
Geisje (p. 101)
Bart van Overbeeke (p. 101)
Jan Vonk (p. 104)
Stichting Knarrenhof (p. 112)
Gemeente Breda (p. 113)
Openfabric, Dmau. Foto: Francesco Garofalo (p. 122)
Buro Lubbers Landschapsarchitectuur & Stedenbouw (p. 124)
Theo Berends Fotografie (p. 125)
Gemeente Amsterdam (p. 126)
Tineke Dijkstra (p. 128)
Brainport Smart Mobility (p. 129)
Buurauto (p. 129)
PostNL (p. 129)
OV-bureau Groningen en Drenthe (p. 129)
Waterschap Aa en Maas (144)
Wakelyns Agroforestry. Foto: Martin Wolfe, Organic Research Centre (p. 149)
Nanette de Jong, Collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (151)
Rick Bekker Fotografie (p. 158)

Overige afbeeldingen
Vereniging Deltametropool (p. 11)
Azote Images for Stockholm Resilience Centre, Stockholm University (p. 48)
PlanMER NOVI (p. 72)
PosadMaxwan strategy x design (p. 73, 74, 75)
Regio van de Toekomst – Team Defacto (p. 94)
Stad van de toekomst – Team INcity (p. 111)
Stad van de toekomst – Team The Socio-Technical City (p. 111)
Holland Park en Snippe Projecten (p. 114)
Wonderwoods Developments B.V. (p. 114)
Gemeente Amsterdam (p. 114)
Bureau MASSA, Zes x Zes en Stebru (p. 114)
Amvest en BPA (p. 115)
KAW en Woningbouwvereniging Lefier (p. 115)
NOHNIK architecture & landscapes (p. 131, 146)
Bureau Verbeek en Houben Architectuur (p. 131)
Stichting Knopen van de Mantel en Van Bergen Kolpa Architecten (p. 131)
Dutch Urban Solutions (p. 131)
H+N+S Landschapsarchitecten (p. 140)
SMARTLAND Landscape Architects (p. 141 (3x))
Werkend Landschap (p. 146)
De Regio van de toekomst – Team Flevoland (p. 147 (2x), 148)
Stad van de toekomst – Team CIAM XXI (p. 171)
Stad van de toekomst – Team Makerstad (p. 171)
Stad van de toekomst – Team Urban Archipelago (p. 171)
Stad van de toekomst – Team FIT (p. 171)

nationale
omgevingsvisie

Duurzaam perspectief voor onze leefomgeving

Dit is een uitgave van het

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag
T 070 426 64 26 (tussen 7.30 en 17.30 uur bereikbaar)

September 2020

Nationale Omgevingsvisie Duurzaam perspectief voor onze leefomgeving

Provincie
Noord-Holland

OMGEVINGSVISIE NH2050

Balans tussen economische groei en leefbaarheid

OMGEVIN

Foto: Theo Baart

INHOUD

5 Voorwoord

6 Urgentie en koers

8 | De acht meest urgente ontwikkelingen in de leefomgeving van Noord-Holland

10 | Koers NH2050: ambities en doelstellingen

11 | Balans tussen economische groei en leefbaarheid

14 Visie

16 | Noord-Holland in beweging

17 | Op weg naar een economisch duurzame toekomst

17 | Leeswijzer: werking Omgevingsvisie

18 | Leefomgevingskwaliteit

24 | Dynamisch schiereiland

30 | Metropool in ontwikkeling

40 | Sterke kernen, sterke regio's

44 | Nieuwe energie

50 | Natuurlijk en vitaal landelijke omgeving

56 | Samenhang bewegingen

58 | Noord-Hollandse kwaliteiten in context

62 Van visie naar uitvoering

64 | Van visie naar uitvoering

64 | De Omgevingsvisie als onderdeel van de beleidscyclus

65 | Werkwijze

66 | Opgavegerichte uitvoering

72 | Proces

74 | Begrippenlijst

77 | Colofon

Foto: Theo Baart

VOORWOORD

Voor u ligt de Omgevingsvisie NH2050. Het resultaat van een bijzonder en intensief proces! Een proces dat, zoals aangekondigd in ons Coalitieakkoord 2015 – 2019 'Ruimte voor Groei', is gestart voorjaar 2016.
De wereld is continu in verandering. Mondiale invloeden zijn groter dan ooit. Technologische ontwikkelingen bieden steeds meer mogelijkheden waarvan de impact nauwelijks voorstelbaar is. Veranderingen gaan steeds sneller en de onzekerheden daarover nemen toe. Met die wetenschap in het achterhoofd hebben wij een Omgevingsvisie opgesteld om koers te zetten richting de toekomst. Om onszelf richting mee te geven en onderwerpen aan te geven waar we als samenleving iets mee moeten. Gewoonweg omdat ze op ons afkomen, of we het leuk vinden of niet.
Klimaatverandering, energietransitie, veranderende economieën, grote woningbehoeftes, bodemdaling, verminderde biodiversiteit. Het is een greep uit de vele grote onderwerpen waar opgaven in schuil gaan.

Met deze visie proberen we in samenhang te kijken naar die opties. Provinciale Staten hebben ambities geformuleerd op die onderwerpen. De leidende hoofdambitie in de Omgevingsvisie NH2050 is de balans tussen economische groei en leefbaarheid. Een gezonde en veilige leefomgeving, die goed is voor mens, plant én dier, is een voorwaarde voor een goed economisch vestigingsklimaat. Tegelijkertijd is duurzame economische ontwikkeling een voorwaarde voor het kúnnen investeren in een prettige leefomgeving. Omdat het leefbaar houden van onze mooie provincie ook vraagt om grote investeringen in bijvoorbeeld het landschap, natuurontwikkeling en de transitie naar een duurzame energiehuishouding.

We proberen kansen te benutten die zich bij veranderingen voordoen. Economische kansen bijvoorbeeld van energietransitie, ingegeven door de gunstige ligging van Noord-Holland. Kansen voor mooie aanvullende woonmilieus en aansprekende landschappen, om de mensen die hier wonen, werken en op bezoek komen in een prettig leefbare provincie te verwelkomen. Kansen ook om nieuwe mobiliteitsconcepten uit te proberen in een gebied met bereikbaarheidsopgaven. Mogelijkheden voor de ontwikkeling van circulaire economie door slimmer om te gaan met de al aanwezige grondstoffen. En uitdagingen om in een drukker wordende provincie oplossingen te bedenken waardoor het hier leefbaar blijft.

Deze Omgevingsvisie pretendeert daarbij niet te kunnen voorspellen hoe de wereld en Noord-Holland in het bijzonder er in 2050 uitziet. Wel proberen we met onze visie, vanuit de bestaande kwaliteiten en de kansen die veranderingen met zich meebrengen, een richting uit te zetten om houvast te bieden naar die onzekere toekomst. Die richting bestaat uit het benoemen van een aantal bewegingen naar de toekomst toe, een aantal ontwikkelprincipes die ons moeten helpen om in samenhang naar ontwikkelingen te kijken. En uiteindelijk ook een aantal randvoorwaarden waar soms ook gewoon regels bij horen om iedereen duidelijkheid te geven over de letterlijke en figuurlijke ruimte die er is om de veranderingen die op ons afkomen in goede banen te leiden. Bovenal beoogt de visie een uitnodiging te zijn aan onze inwoners, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en mede-overheden om samen de tocht richting toekomst vorm te geven.

Om die reden is onze Omgevingsvisie NH2050 in co-creatie tot stand gekomen met continue inbreng van heel veel partijen, professionals én inwoners. We zijn ze daarvoor zeer erkentelijk. Een vastgestelde Omgevingsvisie is echter niet het eindpunt van het gesprek over de toekomst van onze provincie.
De belangrijkste opgave ligt nog voor ons. En dat is om onze visie waar te gaan maken. Door dit toekomstperspectief te vertalen naar wat we concreet gaan doen op de korte termijn. In het laatste hoofdstuk geven we hier al een aanzet toe. Hier willen we samen met u de komende jaren verder uitwerking aan geven!

Joke Geldhof
Coördinerend gedeputeerde Omgevingsvisie

URGENTIE EN KOERS

Foto: Theo Baart

De acht meest urgente ontwikkelingen in de leefomgeving van Noord-Holland

In de Verkenningen NH2050[1] zijn acht hoofdthema's van trends en ontwikkelingen, met hun kernopgaven, geformuleerd. Deze bieden een referentie om te bepalen welke onderwerpen en opgaven terug moeten komen in de Omgevingsvisie NH2050.

Klimaatverandering bedreigt onze leefomgeving
Klimaatscenario's van het KNMI laten nu nog een zeespiegelstijging zien van maximaal 1 meter in 2100 (ten opzichte van 1995). Er zijn wetenschappers die met veel hogere stijgingen rekening houden: maximaal 2 meter in 2100 indien de opwarming tot 2° Celsius kan worden beperkt en maximaal 3 meter indien de opwarming oploopt tot 4° Celsius. Na 2100 kan deze extra versnelde zeespiegelstijging doorzetten tot 5 en mogelijk 8 meter in 2200.
De eerder door het KNMI voor 2050 voorspelde extreemweersituaties blijken zich nu al voor te doen. Met veel overlast en maatschappelijke schade tot gevolg.
Willen we Noord-Holland veilig houden tegen de dreiging van het water voor onze inwoners en aanwezige economische waarden? Zijn we daarom bereid om bij elke nieuwe ontwikkeling waterrobuust inrichten volgens het principe van meerlaagse veiligheid als leidend principe te hanteren?

Bodem, water en luchtkwaliteit
De kwaliteit van bodem, water en lucht is verbeterd, maar is nog niet overal gezond. Verdere verbetering is grotendeels afhankelijk van lokale, maar zeker ook landelijke, zelfs internationale regelgeving en van nieuwe technologie. De bodemvervuiling met risico's voor gezondheid en biodiversiteit is grotendeels beheerst. Hoe geven we invulling aan de opgave voor gezonde luchtkwaliteit, bij de groeiende verstedelijking en mobiliteit? Willen we bodemdaling tegengaan om onder andere de CO_2-uitstoot door veenafbraak te verminderen? De ondergrond wordt in toenemende mate benut. Denk aan ondergronds bouwen, bodemenergie of de opslag van gas. Hoe gaan we hier mee om, onder andere in relatie tot veiligheid en de kwaliteit van het grondwater?

Biodiversiteit
In 42 jaar 58% verlies aan biodiversiteit wereldwijd. De biodiversiteit is in 2016 in Noord-Holland met 85% afgenomen ten opzichte van de oorspronkelijke ongestoorde situatie rond 1700. Inmiddels lijkt deze afname tot stilstand te komen volgens het PBL. De opgave blijft echter onverminderd groot. Afbreuk van onze ecosystemen heeft een negatieve invloed op de basis van ons leven. Willen we dat elke fysieke ingreep in het Noord-Hollandse landschap een bijdrage moet leveren aan het herstel van de biodiversiteit? Zijn we bereid te investeren in het vergroten van biodiversiteit binnen heel Noord-Holland?

Economische transitie
De economie zit met name door mondiale ontwikkelingen in een grote transitie naar bijvoorbeeld circulaire economie, digitale economie (automatisering, technologische ontwikkelingen met effect op elk gebied, zowel op (landbouw)productie als mobiliteit), meer hybride vormen van bedrijfsvoering die zich niet meer verhouden met statische regels in wetten en verordeningen.
Wil de provincie vol inzetten op een top ICT-infrastructuur en letterlijk en regeltechnisch ruimte geven aan experimenten voor circulaire economie en hybride bedrijfsvormen?

Energietransitie
De voortgaande klimaatverandering, geopolitieke verschuivingen en op den duur uitputting van grondstoffen maken energietransitie naar hernieuwbare bronnen urgenter dan ooit.
Wil de provincie inzetten op het ruim baan geven aan initiatieven voor hernieuwbare energiebronnen en de aanleg van smart grids? Moeten we sturen op doelen in termen van percentages hernieuwbaar of op de verschijningsvorm ervan?

Mobiliteit
De behoefte aan mobiliteit neemt verder toe, waarbij verplaatsingspatronen steeds diffuser worden en de impact en snelheid van technologische veranderingen omkleed zijn met tal van onzekerheden. Moeten we ervoor kiezen om in het verstedelijkte zuiden in te zetten op binnenstedelijke verdichting, bij voorkeur bij OV-knooppunten, en op uitbreiding en aanpassing van het regionale OV-systeem? En zouden we in het noorden moeten inzetten op individueel vervoer en vraagafhankelijk OV met inzet van nieuwe technologie?

[1]Het document **Verkenningen NH2050** is te vindingen op **www.noord-holland.nl/omgevingsvisie**

Verstedelijking
De woningbehoefte voor NHZ en NHN neemt in de toekomst nog steeds toe. De prognoses laten ook in lage scenario's nog groei zien in de MRA. Ook in Noord-Holland Noord is er een groei vergelijkbaar met het Nederlands gemiddelde, waarbij een deel van Noord-Holland Noord langzamerhand meer in beeld komt bij woningzoekenden in het zuidelijk deel van de provincie. Migratie, vooral van expats, heeft in toenemende mate invloed op de woningbehoefte. Tegelijkertijd is er steeds meer structureel leegstaand vastgoed en kunnen er leefbaarheidsproblemen in verouderde nieuwbouwwijken ontstaan. De woningbehoefte op de korte termijn is groot, op de lange termijn neemt deze volgens de huidige inzichten af. Hoe gaan we om met genoemde onzekerheden en verschillen tussen de vraag op korte en lange termijn?

Landschap
Wonen, werken en recreëren concentreren zich verder in de stad en stedelijke agglomeraties, met tot gevolg druk op de stad en het omliggende landschap. Betekent een principe van duurzame verstedelijking, met vooral binnenstedelijk verdichten in de MRA, dat recreatieve doeleinden binnen het metropolitaan landschap het primaat krijgen?

Alle genoemde ontwikkelingen geven een beeld van de meest urgente ontwikkelingen die autonoom op onze samenleving afkomen. Het overzicht van ontwikkelingen is niet uitputtend. De volledige tekst van Verkenningen NH2050 is te vinden op www.noord-holland.nl/Omgevingsvisie.

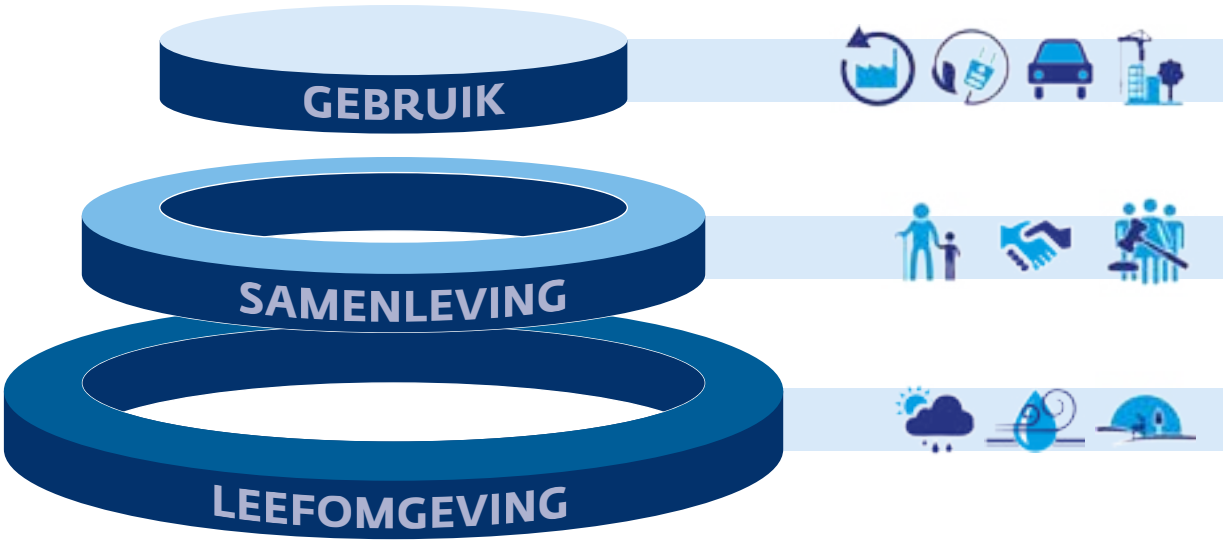

Afbeelding: *Benaderingswijze duurzame ontwikkeling: fysieke leefomgeving, samenleving, gebruik leefomgeving: Deze drie elementen werken op elkaar in en bepalen uiteindelijk samen de kwaliteit van onze leefomgeving.*

Koers NH2050: ambities en doelstellingen (vastgesteld door PS op 18-12-2017[2])

Hoofdambitie

Noord-Holland heeft een relatief hoog welvaarts- en welzijnsniveau. Om deze ook voor de toekomst vast te kunnen houden, richten we ons op een goede balans tussen economische groei en leefbaarheid. Zodanig dat bij veranderingen in het gebruik van de fysieke leefomgeving de doelen voor een gezonde en veilige leefomgeving overeind blijven.

Sturingsfilosofie

We gaan uit van het principe 'lokaal wat kan, regionaal wat moet', gelet op de diversiteit aan regio's, om ruimte te bieden aan maatwerk en om vorm te kunnen geven aan een wendbare samenleving. Hierbij staat de opgave centraal. Dat bepaalt de wijze van sturing en samenwerking.

Ambities

Leefomgeving

We staan voor een gezonde en veilige basiskwaliteit van de leefomgeving, maar sluiten een verhoging van deze ambitie in de toekomst niet uit.

a. Klimaatverandering

Onze ambitie is een klimaatbestendig en waterrobuust Noord-Holland. We ontwikkelen en richten stad, land en infrastructuur klimaatbestendig en waterrobuust in. We zetten ons in om gebiedsgericht en in gezamenlijkheid met de partners die daar mede voor verantwoordelijk zijn de bodemdaling in veenweidegebieden af te remmen, te stoppen en zo mogelijk te herstellen.

b. Gezondheid en veiligheid

Onze ambitie is het behouden en waar mogelijk verbeteren van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Dit betreft bodem, water, lucht, omgevingsveiligheid, geluidbelasting en (ontwikkelingen in) de ondergrond. In elk geval voldoen we aan de wettelijke normen, en waar mogelijk zoeken we ruimte voor verbetering[3]. We spannen ons in om samen met onze partners zo spoedig mogelijk aan de KRW-normen voor water en aan de WHO-normen voor luchtkwaliteit te voldoen, doch uiterlijk in 2027 wat betreft de KRW-normen en 2050 wat betreft de WHO-normen.

c. Biodiversiteit en natuur

Onze ambitie is om de biodiversiteit in Noord-Holland te vergroten, ook omdat daarmee andere ambities/doelen kunnen worden bereikt. Zoals een gezonde leefomgeving, economisch duurzame landbouw, bodem- en waterkwaliteit, aantrekkelijke verstedelijking en klimaatadaptatie.

Gebruik van de leefomgeving

We willen ruimtelijk ontwikkelingen faciliteren, onder voorwaarde van behoud en ontwikkeling van de ruimtelijke kwaliteit.

a. Economische transitie

Onze ambitie is een duurzame economie, met innovatie als belangrijke motor. We bieden daarom ruimte aan de ontwikkeling van circulaire economie, duurzame landbouw, energietransitie en experimenten.

b. Wonen en Werken

Onze ambitie is dat vraag en aanbod van woon- en werklocaties (kwantitatief en kwalitatief) beter met elkaar in overeenstemming zijn. De woningbouw wordt vooral in en aansluitend op de bestaande verstedelijkte gebieden gepland, in overeenstemming met de kwalitatieve behoeftes en trends. Duurzaamheid van de totale voorraad is uitgangspunt.

c. Mobiliteit

Onze ambitie is dat de inwoners en bedrijven van Noord-Holland zichzelf of producten effectief, veilig en efficiënt kunnen verplaatsen, waarbij de negatieve gevolgen van de mobiliteit op klimaat, gezondheid, natuur en landschap steeds nadrukkelijk meegewogen worden. De provincie zet zich in voor het versterken van mobiliteitsopties die hieraan bijdragen, zoals goede OV-verbindingen, uitstekende infrastructuur voor alle modaliteiten en technologische innovatie. Inwoners en bedrijven hebben zoveel mogelijk de vrijheid om hun eigen vervoerswijzen te kiezen. Zodanig dat het totale verkeers- en vervoersnetwerk optimaal wordt gebruikt en ten dienste staat van de ruimtelijk-economische ontwikkeling. We sturen op een optimale afstemming tussen ruimtelijke ontwikkelingen en infrastructuur. We streven naar een vorm van basisbereikbaarheid voor kleine kernen.

d. Landschap

Onze ambitie is het benoemen, behouden en versterken van de unieke kwaliteiten van de diverse landschappen en de cultuurhistorie.

Energietransitie

Onze ambitie is dat Noord-Holland als samenleving in 2050 volledig klimaatneutraal en gebaseerd is op (een maximale inzet op opwekking van) hernieuwbare energie. Daarom bieden we de ruimte aan de noodzakelijke energietransitie en daarvoor benodigde infrastructuur. Rekening houdend met de ambities voor verstedelijking en landschap. We monitoren de ontwikkeling van de energievraag, het aandeel duurzame energie en de hoogte van de CO_2-uitstoot.

[2] Het document **Koers NH2050** is te vinden op **www.noord-holland.nl/omgevingsvisie**

[3] Daarbij moet aangetekend worden dat de ruimte hiervoor sterk bepaald wordt door externe, soms internationale, factoren die wij als provincie niet altijd direct kunnen beïnvloeden (internationale afspraken, industrie in omringende landen, etc.)

Balans tussen economische groei en leefbaarheid

Hoofdambitie

Inhoudelijk

De provincie streeft naar een evenwichtige balans tussen economische groei en leefbaarheid. Een economisch vitale provincie draagt bij aan het welzijn, en een leefbare provincie draagt bij aan economische vitaliteit. We staan voor een gezonde en veilige leefomgeving, goed voor mens, plant en dier, en daarmee ook goed voor het economisch vestigingsklimaat binnen de provincie. Dit evenwicht staat ten dienste van duurzame ontwikkeling: toekomstige generaties moeten ook profiteren van de keuzes die wij maken.

Sturingsfilosofie

In onze aanpak om ambities waar te maken, geldt het principe 'lokaal wat kan, regionaal wat moet'. Daarbij staat de opgave altijd centraal. Deze bepaalt het schaalniveau, de samenstelling van samenwerkende partijen en de tijdspanne. Vanuit een gedeelde visie op de (bestaande en toekomstige) kwaliteiten van een gebied. Om onze doelen te bereiken benutten we alle beschikbare instrumenten. Vanuit een groot vertrouwen in initiatiefnemers en andere overheden zijn we terughoudend met het opstellen van regels.

Gezonde en veilige leefomgeving in de hele provincie

Een gezonde leefomgeving wil zeggen: een woon-werkomgeving waar je zo min mogelijk wordt blootgesteld aan ongezonde stoffen en veiligheidsrisico's en die een gezonde levensstijl ondersteunt.

Natuur en biodiversiteit: natuurinclusief ontwikkelen

Voor een gezonde leefomgeving is de aanwezigheid van natuur en biodiversiteit een voorwaarde. Om de biodiversiteit in Noord-Holland op peil te houden zullen toekomstige ontwikkelingen (verstedelijking, landbouw, klimaatmaatregelen) zoveel mogelijk natuurinclusief moeten zijn. Daarmee leveren ze een bijdrage aan behoud en vergroting van de biodiversiteit. Hierbij gaat het niet alleen om de kwantiteit (hectares) maar ook om de kwaliteit (soortenrijkdom, toegankelijkheid). Natuur en maatschappelijke activiteiten zijn wederkerig en kunnen elkaar versterken. Zo kan natuur met veel biodiversiteit ook veel ecosysteemdiensten leveren. Natuur kan bijvoorbeeld ingezet worden in klimaatbuffers en bijdragen aan de gezondheid van mensen. Natuurinclusief bouwen, leven en werken is dan ook een wederkerig beginsel.

Duurzame en vernieuwende economie

De economie van morgen is niet alleen duurzaam, maar ook meer en meer afhankelijk van kennis, keuzes en vaardigheden van mensen. Mensen die steeds bewuster hun plaats van vestiging kiezen. In hun slipstream volgen de bedrijven. Voor Noord-Holland komt dat goed uit.

Een belangrijke kwaliteit van Noord-Holland ligt in de grote mate van diversiteit aan steden, landschappen en regio's. Alle met een sterke eigen identiteit. Hiermee hebben wij een sterke troef in handen. Het is daarom van groot belang ze te bewaren en te versterken. Economische ontwikkelingen dienen qua aard, omvang en vorm aan te sluiten bij de regio of plek.

Dit sluit naadloos aan op het uitgangspunt van een duurzame economie. Die houdt rekening met en bouwt voort op de kenmerken en karakteristieken van de locatie, versterkt die, maar wel passend bij de tijd en bij de stand der techniek. De activiteiten zijn dus bij voorkeur vernieuwend, circulair en schoon en dragen bij aan een gezonde en duurzame leefomgeving.

Toekomstbestendige landbouw in Noord-Holland

Er is in de land- en tuinbouw een omslag gaande naar een adaptieve kringlooplandbouw, die meer rekening houdt met behoud en versterking van biodiversiteit en bodem- en waterkwaliteit. De landbouw in Noord-Holland heeft baat bij innovatie om ook op lange termijn rendabel te kunnen functioneren. Uit oogpunt van duurzaamheid in brede zin moeten de vernieuwingen ook voordelig zijn voor natuur en milieu. Een verantwoorde voedselproductie, dus onder diervriendelijke, gezonde en gecontroleerde omstandigheden. Om de regionale kwaliteiten te versterken en innovatie te stimuleren, bieden we ruimte voor experimenten. Indien nodig wordt ruimte geboden aan schaalvergroting.

Klimaatadaptatie

Essentieel is dat wij zowel het landelijk als het stedelijk gebied beschermen tegen de gevolgen van klimaatverandering. Dat vergt aanpassingen in zowel de ruimtelijke inrichting als het watersysteem. Met name in gebieden waar sprake is van verdergaande verstedelijking en verdichting, waardoor bij wateroverlast en droogte de schade aan gebouwen en infrastructuur groot kan zijn. Dit speelt helemaal sterk wanneer ook sprake is van bodemdaling. We zorgen ervoor dat we voldoende zijn voorbereid op wateroverlast, hittestress, verdroging, verzilting en de gevolgen van een overstroming.

Nieuwe ontwikkelingen moeten klimaatbestendig en waterrobuust zijn. Ook zijn in sommige bestaande situaties aanpassingen nodig, bijvoorbeeld bij vitale infrastructuur voor energie, drinkwater, ICT en mobiliteit. Met name in stedelijk gebied moet ruimte worden geboden voor het tijdelijk opvangen van water, dat vaker in piekbuien valt. In het landelijk gebied houden we daarnaast ook rekening met verdroging en verzilting.

We onderzoeken, samen met waterschappen en gemeenten, de mogelijkheid om het waterpeil in bepaalde gebieden niet meer kunstmatig laag te houden, maar om het water ruimte te geven en de functie van het gebied daarop aan te passen. Denk aan bepaalde veenweidegebieden, zoals Laag Holland en het Groene Hart, waar de bodemdaling dan wordt tegengegaan, gestopt en waar mogelijk hersteld. Dat heeft enerzijds consequenties voor het grondgebruik dat moet veranderen, anderzijds helpt het tegen de uitstoot van CO_2 en methaan – gassen die bijdragen aan klimaatverandering. Zo kan het tegengaan van bodemdaling bijdragen aan alsook plaatsvinden door slimme natuurontwikkeling. Met vergroting van de biodiversiteit en in sommige gevallen zelfs bodemaangroei als gevolg. Ook ontstaan er mogelijkheden voor andere vormen van landbouw.

Energietransitie

We zorgen niet alleen voor bescherming tegen het water, we doen ook ons uiterste best om bij te dragen aan de klimaatdoelstellingen. Gericht op vermindering van de CO_2-uitstoot dat een belangrijke veroorzaker is van de klimaatverandering. Het energievraagstuk is een van de belangrijkste opgaven voor de komende tijd. We sturen op een energietransitie met een maximale opwekking van duurzame energie voor de volledige energievraag in Noord-Holland in 2050. Om dit doel van een klimaatneutraal Noord-Holland in 2050 te bereiken, is een optimale mix nodig van energiebesparing en allerlei vormen van duurzame energie. Op weg naar 2050 houden we daarom oog voor alle nieuwe technologieën – ook buiten de energiesector – die daaraan een bijdrage kunnen leveren.

Daar komt veel bij kijken, ook al om de bestaande woningvoorraad van het gas te halen en energiebesparende aanpassingen te doen. Het gaat niet alleen om de opwekking van duurzame energie, maar misschien nog belangrijker om uitbreiding en aanpassing van de infrastructuur die nodig is om deze energie op een effectieve manier te verdelen. Dat heeft consequenties voor locatiekeuzen van nieuwe ontwikkelingen en voor het landschap. De locatie van opwekking en distributie van duurzame energie en in welke vorm is afhankelijk van meerdere zaken. Zoals van de kenmerken van de ondergrond (voor geothermie bijvoorbeeld) en van het zogenoemde draagvermogen van de verschillende landschappen. Ook de stedelijke, met oog op de ruimtelijke kwaliteit.

We houden rekening met een forse toename van windmolens op zee voor de kust van Noord-Holland. En daarmee met een of meer aanlandingen van kabels en leidingen vanuit zee op onze kust, waarvoor Den Helder en IJmuiden goede uitgangsposities hebben. De energietransitie vraagt om een hele andere benadering van het energienetwerk, de infrastructuur en de locatiekeuzen voor de functies die daaraan moeten worden verbonden.

Ontwikkeling van stad en land

De locatiekeuze voor ruimtelijk-economische ontwikkelingen wordt bepaald door een veelheid aan factoren. De energie-infrastructuur is er daar een van, maar ook de fysieke bereikbaarheid door verkeers- en vervoersnetwerken, en de internet/ICT-infrastructuur, inclusief datacenters.

De locatiekeuze voor nieuwe stedelijke ontwikkelingen staat dus onder invloed van de effecten van klimaatverandering, van bereikbaarheid, behoud van landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten en van de energie-infrastructuur.

De woningbouwbehoefte wordt vooral in en aansluitend op de bestaande verstedelijkte gebieden gepland, in overeenstemming met de kwalitatieve behoeftes en trends. Nabijheid van functies is een belangrijk duurzaamheidsprincipe. Daarbij wordt in het ontwerp rekening gehouden met voldoende afvoermogelijkheden van (regen)water, voldoende groen in en om de stad, en optimale verkeersontsluiting met multimodale knooppunten.
Uitgangspunt is – en daarop zal het verkeers- en vervoersnetwerk worden geoptimaliseerd – dat men zich effectief, veilig en efficiënt kan verplaatsen, waarbij de negatieve gevolgen van de mobiliteit op klimaat, gezondheid, natuur en landschap steeds nadrukkelijk meegewogen worden. Daarbij heeft men zo veel mogelijk keuzevrijheid in het bepalen van zijn of haar vervoerswijze.

Metropoolregio Amsterdam: dynamiek in balans houden

Door de grote economische dynamiek zijn woon- en werklocaties vooral nodig in het zuidelijk deel van Noord-Holland, de Metropoolregio Amsterdam, met Amsterdam als zwaartepunt. Het is nodig om hierin te investeren juist ook uit oogpunt van benutting van de agglomeratiekracht.

De grote economische dynamiek betekent dat de druk op het metropolitane landschap groot is, terwijl dat bijzonder belangrijk is voor het vestigingsklimaat. Zorgvuldigheid is dus geboden. Schiphol en het Noordzeekanaalgebied zijn belangrijk voor de economie van Nederland en Noord-Holland in het algemeen en van de MRA in het bijzonder. Gelet op de balans tussen leefbaarheid en een veilige en verantwoorde groei van Schiphol blijven we nadrukkelijk betrokken bij de luchthavenontwikkelingen, waarvoor het Rijk het bevoegd gezag is. Voordat er keuzes worden gemaakt over de ontwikkelingen van Schiphol na 2020, is helderheid van het Rijk over de toekomstige ontwikkeling van de luchtvaart en de luchthaven, in samenhang met vraagstukken rondom thema's zoals gezondheid (luchtkwaliteit, geluidhinder, nachtvluchten), veiligheid, CO_2 en luchtruimherziening, noodzakelijk. Hierbij wordt rekening gehouden met de hinder voor omwonenden, het belang van werkgelegenheid van de vele Noord-Hollanders en het gebruik dat zij van de luchthaven maken.

Noord-Holland Noord: ontwikkeling unieke kracht en kwaliteit

Noord-Holland Noord is in vele opzichten economisch kansrijk, zoals voor doorontwikkeling van de agrisector (Greenport Noord-Holland Noord). Tevens heeft de regio goede uitgangspunten om de benodigde energietransitie vorm te geven. Dit komt door de beschikbare ruimte, de mogelijkheden van geothermie en de goede uitgangspositie van de haven van Den Helder ten opzichte van de grote energie-ontwikkelingen op de Noordzee. Daarbij heeft Noord-Holland Noord met ECN in Petten de kennis in huis om een grote rol te spelen in de energietransitie.

Het noordelijk deel van Noord-Holland beschikt daarnaast over bijzondere eigen kenmerken en kwaliteiten. Zoals (meer) rust, ruimte, groen, natuur en (gezonde) lucht. Die kwaliteiten zijn het waard om te koesteren. Niet alleen voor de inwoners van die gebieden zelf, voor toeristen, maar ook voor de inwoners in het drukke zuidelijke deel van de provincie die op zijn tijd een meer landelijke omgeving willen bezoeken. Om daar rust en ruimte te kunnen ervaren of een ander type woonmilieu te zoeken.

Om deze kwaliteiten te waarborgen is dynamiek en ontwikkeling in Noord-Holland Noord nodig. Verstedelijking nabij knooppunten van openbaar vervoer en in de omgeving van historische binnensteden en de nodige voorzieningen komt daarvoor het meest in aanmerking. Deze locaties kunnen ook dienen als aanvulling op woon- en werkmilieus in de Metropoolregio Amsterdam. Concreet gaat het om de centrumgemeenten Alkmaar en Hoorn en de omliggende regio's. Dit is ook goed voor de vitaliteit van de betreffende regio's.

VISIE

Foto: Theo Baart

NOORD-HOLLAND IN BEWEGING

LEGENDA

- Bestaande kernen
- Grote woningbouwlocaties
- Industriegebieden
- Strategische reserveringen
- Ontwikkeling conform visie NZKG 2013
- Verzorgingsgebied stedelijke voorzieningen
- Groene geleding tussen kernen
- Metropolitaan landschap
- Grote werkgebieden
- Metropolitaan OV netwerk
- Aanvullende OV verbinding
- OV bereikbaarheid t.b.v. sterke kernen
- Weginfrastructuur
- Aanvullingen op het wegnetwerk
- 'Doorgaand verkeer om de stad'
- 'Ring A10 als regionale verdeelweg'
- Aangewezen gebieden Wind op Zee
- Bestaande windparken
- Transportrichting duurzame energie (indicatief)
- Geothermie
- Potentiële warmte-/koudebronnen
- Ondergrondse opslag
- Glastuinbouw
- OCAP- CO_2 leiding (indicatief + planning)
- Draaischijf 'Nieuwe energie'
- Ruimte voor circulaire economie
- Centrum Greenports (NHN + Aalsmeer)
- Seedvalley (indicatieve begrenzing)
- Mainports
- Energy campus

Op weg naar een economisch duurzame toekomst

De Omgevingsvisie NH2050 wil zorgen voor balans tussen economische groei en leefbaarheid. Zo kunnen we voor toekomstige generaties het welvaarts- en welzijnsniveau in Noord-Holland op een hoog niveau houden. Dit betekent dat in Noord-Holland een basiskwaliteit van de leefomgeving wordt gegarandeerd; de ruimte voor economische ontwikkeling wordt altijd in samenhang met dit uitgangspunt beschouwd. Duurzame economische ontwikkeling is nodig voor de werkgelegenheid en daarmee voor de bestaanszekerheid van onze inwoners; de provincie Noord-Holland wil ook in de toekomst een provincie zijn voor iedereen om onze provincie sociaal-inclusief te houden. Maar ook om de grote investeringen op te brengen die nodig zijn voor onder meer de transitie naar een duurzame-energiehuishouding, de overgang naar een circulaire economie en het behoud van ons karakteristieke landschap.
In de wetenschap dat de wereld waarmee Noord-Holland is verbonden continu verandert, geeft deze visie enerzijds richting en daarmee houvast naar een onbekende toekomst, en anderzijds voldoende ruimte en handelingsperspectief om te anticiperen op nieuwe ontwikkelingen. We presenteren dus geen eindbeeld voor 2050. Deze visie laat in algemene zin wel zien wat onze ontwikkelprincipes zijn voor de hele provincie om een hoge leefomgevingskwaliteit te bieden. Deze principes zijn overkoepelend: ze gelden voor de hele provincie. Hierbij komen de thema's gezondheid, veiligheid, klimaatadaptatie en landschap aan bod, alsook een aantal generieke principes voor het gebruik van de fysieke leefomgeving. Daarnaast schetsen we vijf samenhangende bewegingen. Bewegingen die laten zien hoe we omgaan met opgaven die op onze samenleving afkomen en die we willen faciliteren. Dat doen we door een aantal ontwikkelprincipes en randvoorwaarden mee te geven om de beweging naar de toekomst te kunnen maken. Het gaat om de volgende vijf bewegingen:

- **Dynamisch schiereiland** – hier is het benutten van de unieke ligging leidend waarbij de kustverdediging voorop staat en waar toeristische en recreatieve kansen benut kunnen worden en natuurwaarden worden toegevoegd.
- **Metropool in ontwikkeling** – hierin beschrijven we hoe de Metropoolregio Amsterdam steeds meer als één stad gaat functioneren en dat de reikwijdte van de metropool groter wordt. Door het ontwikkelen van een samenhangend metropolitaan systeem vergroten we de agglomeratiekracht.
- **Sterke kernen, sterke regio's** – deze beweging gaat over de ontwikkeling van centrumgemeenten die daarmee het voorzieningenniveau in de gehele regio waarin ze liggen vitaal houden en de kernen hun herkenbare identiteit behouden.
- **Nieuwe energie** – in deze beweging gaat het over het benutten van de economische kansen van de energietransitie en circulaire economie.
- **Natuurlijk en vitaal landelijke omgeving** – deze beweging gaat over het ontwikkelen van natuurwaarden in combinatie met het versterken van de (duurzame) agrifoodsector.

Alle vijf bewegingen hebben een economische drijver. Van de kansen die onze kusten bieden voor toeristisch-recreatieve ontwikkeling in Dynamisch schiereiland tot de economische mogelijkheden die de transitie naar duurzame energie bieden voor de 'draaischijven' Den Helder en NZKG. De bewegingen verbinden deze economische kansen aan het versterken van de leefbaarheid, juist met het oog op duurzame economische groei. Bijvoorbeeld door de ontwikkeling van het metropolitane landschap nadrukkelijk onderdeel te maken van het gehele metropolitane systeem, inclusief de verstedelijking, alsook om de agrifoodsector te ondersteunen als partner om de biodiversiteit te vergroten.

Leeswijzer: werking Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie richt zich op langetermijnambities en –doelen, met oog voor kwaliteiten die we langjarig willen koesteren en die probeert in te spelen op veranderingen en transities die tijd nodig hebben. De visie spreekt zich dus uit over het Waarom en ten dele over het Wat. Onder de hoofdambitie, Balans tussen economische groei en leefbaarheid, zijn samenhangende ambities geformuleerd. In het Visiedeel zijn de ambities uitgewerkt in zogenaamde samenhangende bewegingen naar de toekomst. In die bewegingen hanteren we meerdere ontwikkelprincipes. Deze ontwikkelprincipes geven houvast naar de toekomst toe omdat ze op hoofdlijnen beschrijven hoe we ontwikkelingen voor ons zien. Alle ontwikkelprincipes hangen met elkaar samen en moeten dus ook als zodanig worden gelezen. De begeleidende kaartbeelden verbeelden de bewegingen naar de toekomst toe en zijn daarom illustratief.
We zorgen voor ruimte en flexibiliteit bij het waarmaken van de ambities. Daartoe maken we bij de uitvoering van de omgevingsvisie gebruik van alle mogelijke instrumenten die tot onze beschikking staan. Welke instrumenten worden ingezet en welke oplossingen worden aangedragen, zal per collegeperiode en ook binnen collegeperiodes worden bepaald. Zodat de op dat moment beste oplossing kan worden ingezet. Met de Omgevingsvisie denken we de juiste koers te hebben uitgezet om ook in 2050 een economisch concurrerende en leefbare provincie Noord-Holland te zijn en te blijven.

Leefomgevingskwaliteit

- Hoofdambitie: balans tussen economische groei en leefbaarheid
- Randvoorwaarden voor garantie basiskwaliteit leefomgeving en waar mogelijk verbetering (streven naar het behalen van de WHO-normen in 2050)
- Randvoorwaarden om te kunnen omgaan met klimaatverandering (adaptatie) (KRW-normen behalen in 2027)
- Passend ontwikkelen en behouden van (karakteristieke) landschappen
- Zo veel mogelijk natuurinclusief ontwikkelen passend bij de context
- Geclusterd ruimtelijk economische ontwikkelingen rond infrastructuur
- Rekening houden bij ontwikkelingen met de ondergrond

We willen in de hele provincie een goede balans tussen leefbaarheid en economische ontwikkeling. Een belangrijk aspect van de leefbaarheid is een goede kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Daarmee doelen we op aspecten die de fysieke leefomgeving gezond en veilig maken. Denk aan luchtkwaliteit, geur, bodem en ondergrond, waterkwaliteit, geluid, omgevingsveiligheid (gevaarlijke stoffen, brand en explosiegevaar), waterveiligheid en verkeersveiligheid. Maar we doelen ook op aspecten die te maken hebben met het watersysteem, klimaatbestendigheid, ruimtelijke (landschappelijke) kwaliteit en natuur. Om de kwaliteit van de fysieke leefomgeving voor onze inwoners te behouden en te versterken, is een goed beheer van de bestaande kwaliteit nodig met toevoeging van (nieuwe) kwaliteiten. Een voorbeeld waarbij we hebben geïnvesteerd in de kwaliteit van de leefomgeving, is het verbod op varend ontgassen dat in 2017 is ingesteld. Daarnaast zijn we bezig de omgevingskwaliteit gedetailleerder in kaart te brengen, zodat we inzicht krijgen in de mogelijkheden om gebiedsgericht maatwerk te leveren.
Een goede ruimtelijke inrichting draagt ook bij aan de gezondheid. Groen, water en voldoende stilte in de omgeving werken bijvoorbeeld ontspannend en nodigen uit tot bewegen en ontmoeten. Betrokkenheid bij de leefomgeving werkt eveneens positief. De betrokkenheid is groter naarmate de leefomgeving identiteit en karakter heeft en beter te beleven is. Het is daarom belangrijk om in alle dynamiek, bij alle druk op het landschap, aan te blijven sluiten bij de karakteristieke kenmerken van een gebied.
In samenhang met de bovengrondse verdichting verdient de ondergrond als extra ordeningsdimensie aandacht als nieuwe (leef)laag voor allerlei functies. Dit speelt vooral in steden (denk aan parkeren, verkeersinfrastructuur, musea en winkels). Op provinciaal niveau is een geordende ondergrond noodzakelijk om allerlei gemeentegrensoverschrijdende thema's als energietransitie, klimaatbestendig maken en een gezonde leefomgeving te realiseren.

Om een goede kwaliteit van de fysieke leefomgeving te borgen, hanteren we twee basisrandvoorwaarden. Daarnaast gelden vier generieke ontwikkelprincipes die op alle bewegingen van toepassing zijn. De basisrandvoorwaarden gaan over gezondheid, veiligheid en klimaatadaptatie. De vier generieke ontwikkelprincipes gaan over landschap, natuurinclusiviteit, clustering van activiteiten en de samenhang tussen de bovengrond en de ondergrond.

Gezond, veilig en klimaatadaptief
De ambitie is om bij inrichting als beheer te voldoen aan de wettelijke basiskwaliteit voor een gezonde en veilige leefomgeving voor mens, plant en dier. We willen toegroeien naar een woon-werkomgeving waar je zo min mogelijk wordt blootgesteld aan ongezonde en onveilige omstandigheden. We streven naar het behalen van de WHO-normen in 2050. Tevens zorgen we voor een goede milieukwaliteit ten behoeve van de biodiversiteit en gezonde voeding. Deze zogeheten basismilieukwaliteit moet op orde zijn. Hiervoor gelden verschillende wettelijke Europese en nationale randvoorwaarden, waaraan we deels provinciaal invulling geven en die de ruimte bepalen waarbinnen economische ontwikkelingen kunnen worden gefaciliteerd. Het is vanzelfsprekend dat we daaraan voldoen, hoewel dat op een aantal locaties niet gemakkelijk is in onze dichtbevolkte provincie. Dat komt deels door de specifieke bedrijvigheid (haven en luchthaven; zie Metropool in ontwikkeling). Waar toch ruimte voor verbetering is, zoeken we deze op. In andere gebieden houden we vast aan de al aanwezige hogere kwaliteit of realiseren we die. Denk aan de relatief goede luchtkwaliteit in het noordelijk deel van de provincie en de rust en donkerte in het Waddengebied.

Water is de basis van het huidige landschap. Het is bovendien de basis van de economische voorspoed die we vanaf de 17de eeuw kennen. Technische ingrepen als inpolderingen, dijken, gemalen en sluizen, maakten het mogelijk op veengrond te boeren, bollen te telen in polders en steden te bouwen op slappe bodems. Het watersysteem voldeed aan alle nieuwe behoeften. We bereiken nu echter de grenzen van dat systeem, terwijl de opgaven nog enorm toenemen, onder andere door klimaatverandering. In de toekomst moeten we de rollen dus steeds vaker omdraaien. Ruimtelijke ontwikkelingen moeten zich dan voegen naar wat het watersysteem nog kan faciliteren, in termen van kwaliteit en kwantiteit. Dit is geen kwestie van willen, maar van moeten, vanwege de hoge kosten van vermijdingsgedrag. Waterveiligheid is hierbij een topprioriteit, want Noord-Holland grenst aan drie zijden aan grotere wateren en ligt grotendeels beneden de zeespiegel; een zeespiegel die naar verwachting sneller en meer stijgt dan we tot voor kort dachten. Het veilig houden van onze provincie gaat daarom boven alle andere opgaven. Alleen dan kunnen we ons welzijn en onze welvaart op een hoog niveau houden.

Klimaatadaptatie houdt in dat we voorbereid zijn op wateroverlast, hittestress, verdroging en verzilting en dat we de gevolgen van overstromingen weten te beperken. Vanaf het begin moeten we rekening houden met deze mogelijke effecten, om slachtoffers en economische schade te beperken (klimaatbestendigheid). Dit kan consequenties hebben voor de locatiekeuze, de inrichting van de openbare ruimte, en het ontwerp van gebouwen en infrastructuur. Het kan ook de bedrijfsvoering raken, zoals in gebieden met verdroging of verzilting. Voor bestaande situaties geldt dat vitale infrastructuur en kwetsbare objecten, zoals ziekenhuizen, onder extreme omstandigheden zoveel mogelijk kunnen blijven functioneren. Dit kan aanpassingen vergen aan bestaande infrastructuur, installaties en gebouwen.
Drinkwater is een primaire levensbehoefte. De productie van zuiver, gezond en schoon drinkwater is daarmee van vitaal belang. Waar mogelijk faciliteert de provincie dit, met name door haar grondwaterbeschermingsbeleid.

Basisrandvoorwaarden

- Overal wordt voldaan aan de wettelijke basiskwaliteit voor een gezonde en veilige leefomgeving voor mens, plant en dier
- Alle nieuwe ruimtelijke (her)ontwikkelingen doorlopen een klimaatstresstest[4]

De basisrandvoorwaarden volgen uit Europese/Nationale regelgeving, onder andere: Kaderrichtlijn Water (KRW), Deltaprogramma, veiligheidsnormering primaire waterkeringen, Drinkwaterrichtlijn, Grondwaterrichtlijn, Zwemwaterrichtlijn, Europese Richtlijn Luchtkwaliteit, NEC-richtlijn (emissies bedrijven) en bij het ingaan van de Omgevingswet (Ow): Besluit Kwaliteit Leefomgeving en art.3.3 van de Ow, die regelt dat de omgevingsvisie rekening moet houden met de milieubeginselen voorzorg, preventief handelen, bronbestrijding en de vervuiler betaalt. Daaronder valt ook de wettelijk verplichte provinciale uitwerking van deze Europese/Nationale regelgeving, denk aan het Natuurnetwerk Nederland, beheerplannen Natura 2000, herstelmaatregelen Natura 2000, Grondwaterbeschermingsgebieden, Stiltegebieden en veiligheidsnormering regionale keringen.

Generieke kritische succesfactoren

- Voldoende samenwerking tussen alle partijen en vertaling van inzichten in uitvoeringsprogramma's om gebiedsspecifiek invulling te geven aan de leefomgevingskwaliteit, gekoppeld aan gewenste ontwikkelingen
- Bereidheid om bij alle nieuwe ruimtelijke (her)ontwikkelingen rekening te houden met de grenzen van het watersysteem
- Goede bereikbaarheid van natuur- en recreatiegebieden via groenblauwe verbindingen in belang van het welzijn en de gezondheid van onze inwoners en bezoekers
- Voldoende ruimte voor nieuwe duurzame technologische ontwikkelingen

Foto: Theo Baart

[4] Onderdeel van zes-jaarlijkse cyclus van risico-inventarisatie via klimaatstresstesten, risicodialogen, strategie bepalen en uitvoeringsprogramma's opstellen, conform Deltaprogramma

1. Ontwikkelingen en beheer zijn passend bij de waarden, de karakteristiek en het draagvermogen van het landschap

Noord-Holland beschikt over een unieke en rijke variatie aan (open) landschappen, ruimtelijke structuren, aardkundige en archeologische waarden, cultuurhistorie en gebouwd (wereld)erfgoed. De provincie onderscheidt zich door haar openheid, de grote afwisseling en de contrasten in het landschap. Deze karakteristieken reflecteren de rijke ontstaansgeschiedenis en maken het aantrekkelijk voor mensen om hier te wonen, voor bedrijven om zich hier te vestigen en voor recreanten en toeristen om hier te verblijven.
Voor de leefomgevingskwaliteit is het essentieel deze waarden en karakteristieken van landschap en cultuurhistorie te benoemen, te behouden, waar nodig adequaat te herstellen en waar mogelijk te versterken en te ontwikkelen. En het gaat er om ontwikkelingen en transities te benutten om een goede landschapskwaliteit in stand te houden en zo nodig te creëren.

We maken onderscheid in draagvermogen van de diverse landschappen. Mede op basis daarvan wegen we zorgvuldig af welke ruimtelijk-economische ontwikkelingen op welke plek en op welke wijze ontwikkeld kunnen worden. Denk aan zonneparken, windmolens, verstedelijking, vergroting van agrarische bebouwing en waterberging. We onderkennen verschillende soorten gebieden. In gebieden met grotere structuren en relatief geringere aanwezigheid van cultuurhistorie zijn meer en grotere ontwikkelingen mogelijk. In gebieden waar de waarden van bijvoorbeeld cultuurhistorie, openheid of ecologie hoog zijn en/of waar de betekenis voor de stad groot is, is alleen ruimte voor ontwikkelingen die bijdragen aan de instandhouding of versterking van deze kernkwaliteiten. Tegelijkertijd investeren we gebiedsgericht in de landschappelijke, cultuurhistorische, recreatieve en ecologische kwaliteiten. In alle gevallen is ruimtelijke kwaliteit het uitgangspunt. Deze benaderingswijze betekent een vereenvoudiging van het landschappelijk beleid met minder regimes.
Er zijn ook karakteristieke en gewaardeerde landschappen die niet stabiel zijn of waar veel dynamiek op afkomt en waar een integraal perspectief op een nieuwe balans tussen de opgaven, waarden, beleving en (economisch) gebruik noodzakelijk is.

Randvoorwaarden

- Restricties behorend bij werelderfgoederen (UNESCO), in dit geval de Waddenzee, de Beemster, de Stelling van Amsterdam en de Amsterdamse grachtengordel, als ook voor de bij UNESCO genomineerde Nieuwe Hollandse Waterlinie waarbij naar een gezamenlijke uitwerking wordt toegewerkt met de provincies Noord-Brabant, Gelderland en Utrecht
- De Europese Landschapsconventie voor de bescherming van het landschap. De provincies dragen hiervoor een belangrijke verantwoordelijkheid
- Rijksmonumenten, provinciale monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten

Foto: *Voorbeeld van een Landschap met een laag draagvermogen voor nieuwe ontwikkelingen (Foto: Theo Baart)*

Foto: *Voorbeeld van een Landschap met een groot draagvermogen voor nieuwe ontwikkelingen (Foto: Theo Baart)*

2. Nieuwe ontwikkelingen zijn zo veel mogelijk natuurinclusief

Bij alle ontwikkelingen wordt gestreefd naar het vergroten van de biodiversiteit. Meer biodiversiteit draagt bij aan een duurzame agrifoodsector en andersom en tevens aan een gezonde leefomgeving. Het gaat daarbij niet alleen om het vergroten van het aantal hectares aan natuur, maar ook om het maken van slimme combinaties waarmee kwaliteit wordt toegevoegd. Natuurinclusiviteit heeft in verschillende omgevingen verschillende verschijningsvormen (agrarisch gebied, bebouwde omgeving, water). Biodiversiteit draagt bij aan vruchtbare bodems en een natuurlijke bescherming van de gewassen. Natuurinclusief ontwikkelen in het agrarisch gebied bestaat ondermeer uit het gebruik van natuurlijke plaagbestrijding, circulaire landbouw, het bieden van ruimte aan natuur (bijvoorbeeld in oevers en randen door ecologisch slootbeheer, natuurvriendelijke oevers en ecologisch randenbeheer) en het stimuleren van vismigratie. In de bebouwde omgeving kan de soortenrijkdom aan planten en dieren toenemen door de vergroening van waterbergingen, het nemen van maatregelen voor faunavoorzieningen in infrastructuur en het aanleggen van natuurvriendelijke bermen langs wegen. Groen en water in de stad dragen bij aan het voorkomen van hittestress, klimaatadaptatie en een gezonde leefomgeving. Biodiversiteit in en om het watersysteem kan zich ontwikkelen in ecologische oevers en in groen ingerichte waterbergingen. De waterkwaliteit vaart wel bij een vergroting van de biodiversiteit. Om die redenen stimuleren we meer ruimte voor groen en blauw in en om de stad. Specifiek nabij natuurgebieden stimuleren we dat er meer ruimte komt voor de combinaties waterberging, natuur en recreatie, als antwoord op de verwachte groei in recreatie.

Randvoorwaarde

- Natuurnetwerk Nederland (NNN) blijft de basis van de natuurstructuur

Kritische succesfactoren

- Kwalitatief sterke natuurgebieden functioneren als brongebieden voor biodiversiteitsontwikkeling in het landelijk en stedelijk gebied
- Daar waar mogelijk worden groene zones en gebieden verbonden om soorten de kans te geven zich te verspreiden en te ontwikkelen
- Natuurinclusief ontwikkelen is een proces van samen optrekken met verschillende betrokken partijen met verschillende doelstellingen

3. Nieuwe ruimtelijk-economische ontwikkelingen worden zo veel mogelijk ruimtelijk geclusterd op locaties nabij OV-, weg-, energie- en data-knooppunten

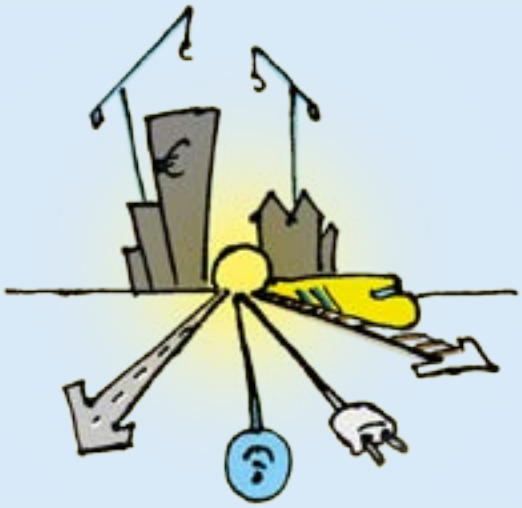

De kansen voor synergie en duurzaam ruimtegebruik nemen toe als we economische activiteiten en andere stedelijke activiteiten bij elkaar brengen, nabij knooppunten (clustering). Dat levert mogelijkheden op voor energietransitie, collectieve maatregelen in het versterken van klimaatrobuustheid, het uitwisselen van kennis en het optimaliseren van bereikbaarheid. Nabijheid van functies of clustering is dan ook een belangrijk duurzaamheidsprincipe, ook al omdat het tot minder verkeersbewegingen leidt. Clustering kan echter ook nadelige gevolgen hebben voor de leefbaarheid, denk aan het oplopen van concentraties fijnstof. Maar diezelfde clustering vergroot eveneens de kans om tot haalbare oplossingen te komen. Dat vraagt ook om experimenteerruimte in het combineren van nieuwe functies en oplossingen.

Kritische succesfactor

- Knooppunten in samenhang ontwikkelen

4. Bij nieuwe ontwikkelingen worden de effecten op de ondergrond meegewogen

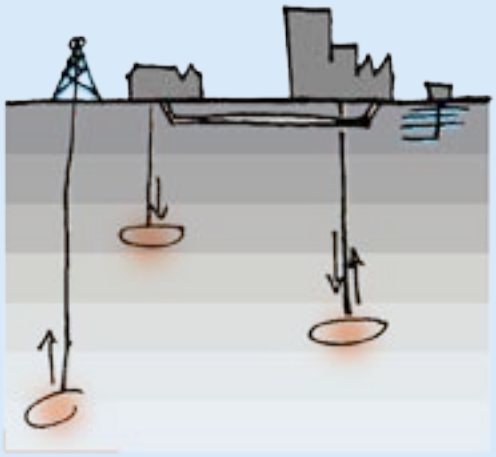

De manieren waarop de ondergrond wordt gebruikt, nemen nog steeds toe, mede door ruimtetekort boven de grond. Daardoor wordt het belangrijker dat er goede afwegingen worden gemaakt tussen ruimtegebruik boven- en ondergronds, maar ook tussen functies onderling onder de grond. Bescherming van de kwaliteit van het grondwater, mede voor de drinkwaterwinning, is daarbij cruciaal. De provincie is daarvoor medeverantwoordelijk. De ondergrond levert grondstoffen en bodemenergie, vormt de basis voor voedselproductie (bodemvruchtbaarheid) en natuurontwikkeling (bodembiodiversiteit), vervult een bufferfunctie (bijvoorbeeld het bergen van water) en een draagfunctie (voor bouwwerken als woningen en wegen), biedt ruimte voor het realiseren van ondergronds ruimtegebruik (tunnels, kabels en leidingen, maar ook opslag van gas, CO_2 in onderzeese gasvelden en warm water). Maar de bodem 'vertelt' ook de ontstaansgeschiedenis van het huidige landschap, bevat veel archeologische waarden en vervult een regulatiefunctie (natuurlijke CO_2-opslag, zoals in veenbodems). We zetten in op het optimaal benutten van al deze functies. Tevens wegen we veiligheidsaspecten mee (denk aan het beperken van seismische risico's). Daarnaast zetten we waar mogelijk in op het beschermen van de aardkundige en archeologische waarden. Wanneer we moeten kiezen, gaan duurzame bronnen (grondwater, bodemenergie) boven bronnen voor eenmalig gebruik (delfstoffen). Initiatieven kunnen in principe in de ondergrond naast elkaar plaatsvinden, mits ze elkaars functionaliteit niet schaden. Tussen koude- en warmtebronnen moet bijvoorbeeld voldoende afstand zitten voor het optimaal benutten van duurzame energie en tussen warmtenetten en drinkwaterleidingen is ook een bepaalde afstand noodzakelijk. Waar initiatieven niet naast elkaar kunnen liggen, is een belangenafweging nodig tussen alle overheden, maatschappelijke organisaties en inwoners. De provincie voert hier de regie.

Randvoorwaarden

- Beschermen van de kwaliteit van het grondwater en de drinkwaterwinning (inclusief aandacht voor gewasbeschermingsmiddelen, medicijnresten en microplastics)
- (Inter)nationale regels ter bescherming van archeologische waarden

Kritische succesfactor

- Gezien de grotere druk op de ruimte onder de grond en de vele betrokken partijen, zijn nieuwe vormen van afstemming en samenwerking nodig

LEGENDA - TYPERING KUSTEN

- Oase
- Metropool
- Parkduinen
- Kop
- Eiland
- Barrièrekust*
- Wieringerkust*
- IJle lijn*
- Dijklandschap*
- Parkdijk*
- Suburbane dijk*
- Gouwzee*
- Metropool (IJmeer)*
- Gooikust*

* werktitel

5 10 20 km

N

DYNAMISCH SCHIEREILAND

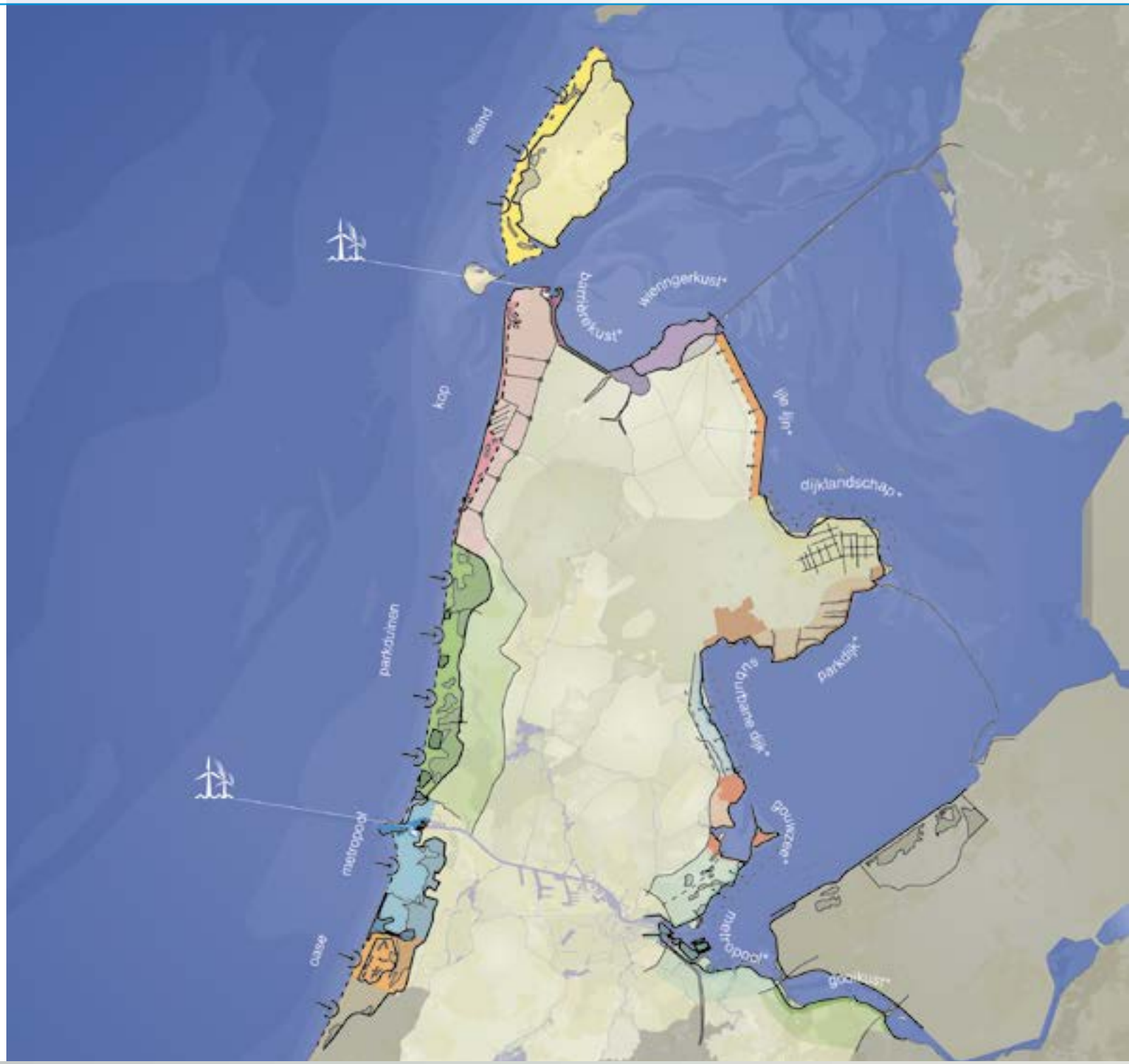

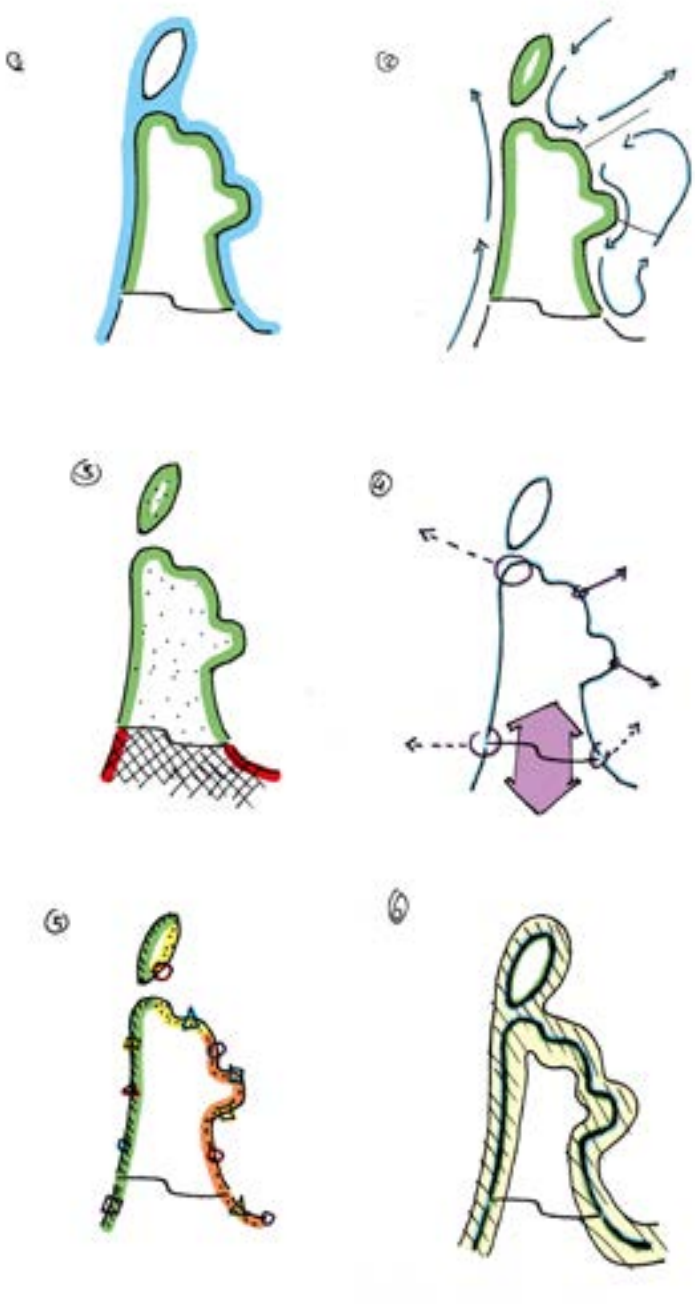

Benutten van een unieke ligging

- We beschermen ons tegen water uit de grote wateren om ons heen
- Waar mogelijk vergroten we ecologische waarden
- We benutten de economische kansen van de unieke ligging voor energietransitie en recreatie en toerisme met een goede balans tussen rust en reuring

Noord-Holland is een unieke provincie, omdat zij als enige voor het grootste deel is omgeven door groot water. Deze positie van schiereiland biedt kansen in en aan de kusten: kansen voor energietransitie en economische ontwikkelingen (zie de beweging Nieuwe energie), toeristische en recreatieve ontwikkeling én natuurontwikkeling.
Door de aanwezige sterke verschillende landschappen, van duinen naar de polders aan de Noordzeekant, maar ook langs de oevers van de meren en de Waddenzee, zijn de kusten bij uitstek geschikt om deze kansen te benutten.
Noord-Holland kent een rijke geschiedenis van land maken. Het schiereiland is in de loop der eeuwen naar het noorden toe 'gegroeid'. Er werden dijken aangelegd, (grote) meren drooggelegd en in het noorden werd land gewonnen in de (Wadden)zee. Ook het water rondom het schiereiland is niet onberoerd gelaten. Het zoute water heeft deels een bijzondere status gekregen (UNESCO Werelderfgoed Waddenzee) en de voormalige Zuiderzee is getransformeerd in hét zoetwaterbekken van Noord-Nederland. Door onder andere de Deltaprogramma's is dit water met haar randen prominenter in beeld gekomen en worden de ontwikkelkansen beter gezien.
Het schiereiland wordt tegen overstromingen beschermd door een stelsel van keringen en duinen. De verdediging tegen het water is een grote en voortdurende opgave die alles te maken heeft met (de waarde van) de functies op, aan en achter de dijk, zoals verstedelijking en landbouw. Door zeespiegelstijging en bodemdaling wordt deze opgave alleen maar groter. Niet alleen voor de waterkeringen rondom, maar ook om verzilting en verdroging in bijvoorbeeld de droogmakerijen het hoofd te kunnen bieden.

Foto: Theo Baart

Ook in de wateren kan in de nabije toekomst veel veranderen. In de Noordzee zijn al windparken en er worden er nog meer ontwikkeld. Ze zijn bedoeld om in het grootste deel van de Nederlandse stroombehoefte te voorzien. Het IJsselmeer heeft wellicht ook potentie voor energieopwekking, zoals drijvende zonnepanelen. Naast energie zullen mogelijk ook andere functies nadrukkelijker hun stempel drukken op het uiterlijk en het gebruik van deze wateren, zoals waterrecreatie, sportvisserij, toerisme, sneltransport en beroepsvisserij.
Noord-Holland is van oudsher een visserijprovincie met visafslagen in IJmuiden, Den Helder en Den Oever. Voor de Wadden en voor het IJsselmeer zet de provincie in op verduurzaming van de visserij, werkgelegenheid en het stimuleren van innovaties, zoals het verbouwen van zeewier, zilte teelt en mossel- en kokkelkweek.

Het schiereiland kent een drukke en een luwe zijde. In het zuiden is de drukte, waar de Noordvleugel van de Randstad de Metropoolregio Amsterdam ontmoet. Hier zijn het Noordzeekanaal en het IJ belangrijke dragers van de economie. Maar ze vormen ook flinke barrières voor het verkeer dat het schiereiland noodgedwongen in deze zone op en af moet, en waarvoor de Afsluitdijk en Houtribdijk geen alternatieven vormen. Hoe noordelijker, hoe meer de drukte overgaat in luwte, in rust. Druk en luw bieden nu al een goede basis voor een gevarieerde leefomgevingskwaliteit en mogelijkheden voor recreatie en toerisme. De kansen daarvoor kunnen we benutten door dit verder in samenhang uit te werken.
Verblijfsrecreatie kan overigens in bepaalde kustlocaties ook de leefbaarheid bevorderen, doordat de voorzieningen in verblijfsrecreatieparken ook van betekenis kunnen zijn voor de bewoners in de omgeving.

5. Bij nieuwe ontwikkelingen in de kustzone wordt aangesloten bij de verscheidenheid en karakteristieken van de kustlandschappen en aanliggende grote wateren

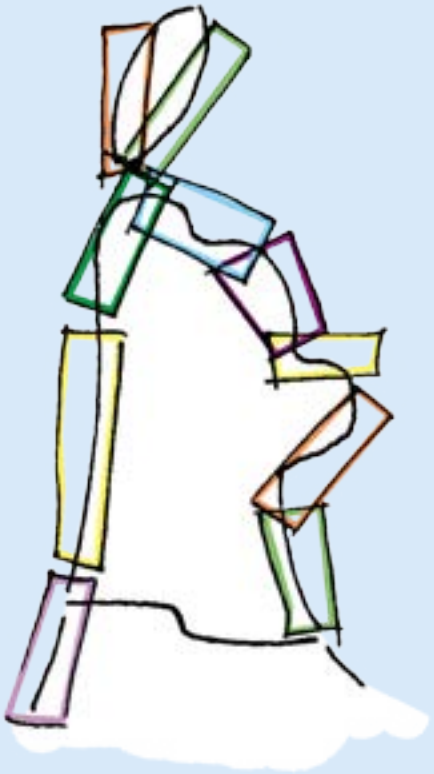

De duinen en dijken van Noord-Holland maken deel uit van een zone waarin water en land elkaar ontmoeten, beïnvloeden en verrijken. In deze zone komen veel verschillende, karakteristieke combinaties van water, waterkering en achterland voor, die elkaar ook op verschillende manieren beïnvloeden. Deze combinaties zijn te beschouwen als afzonderlijke kustlandschappen. Met name aan de Noordzeekust zijn deze breed en omvatten ze ook de duinen en binnenduinrand.
In deze dynamische overgangszone blijven we voortdurend aan de veiligheid werken, waar nodig in combinatie met de integrale ontwikkeling van het betreffende kustlandschap. Er zal ook steeds meer recreatie plaatsvinden. Duinen en dijken zullen steeds minder de harde scheidslijnen tussen land- en waternatuur vormen. Als gevolg van de klimaatverandering is op delen van de kusten wellicht meer ruimte nodig, waardoor het kustlandschap daar breder wordt. Langs de verschillende kusten kunnen we deze duin- en dijklandschappen beschermen, behouden en tegelijk aangrijpen voor verschillende vormen van (water)recreatie, passend bij de aanwezige drukte en luwte. Het gaat om een balans tussen rust en reuring die op een verstandige manier worden afgewisseld, met het oog op kwaliteit, diversiteit en differentiatie. Op veel plaatsen langs de kusten gaat de ruimtelijke druk verder dan recreatieve ontwikkeling en natuur. Daardoor vereist de ontwikkeling van deze landschappen, zoals de binnenduinrand, een brede, integrale benadering en oog voor de gewenste regionale identiteit. Voor alle kusten biedt een zonering voor rust en reuring met betrekking tot recreatieve bebouwing en activiteiten uitkomst, op basis van de kwaliteiten en karakteristieken van deze landschappen. Zonering geeft ruimte aan openheid/geen ontwikkeling, seizoensgebonden ontwikkeling en jaarrondontwikkeling. Verblijfsrecreatieve voorzieningen kunnen daar waar mogelijk bijdragen aan versterking van de economie en de leefbaarheid van kleine kernen. Niet alleen vanwege de dag- en verblijfsrecreanten en het geld dat zij besteden, maar ook door het economisch draagvlak voor commerciële voorzieningen. Dan is het overigens wel nodig om ook te werken aan de vitalisering en kwaliteit van de bestaande (deels verouderde) verblijfsrecreatieparken.

Randvoorwaarde

- Besluit Kwaliteit Leefomgeving. Dat beoogt voor de kustzones bescherming van het Noordzeekustfundament, aanwijzing van de NNN-gebieden, bescherming van de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van Waddenzee, Waddengebied en IJsselmeergebied, en geeft regels met het oog op de bescherming van de ruimtelijke kwaliteiten, natuur en zoetwater- en drinkwaterfunctie van het IJsselmeergebied

Kritische succesfactoren

- (Mate van) bescherming en behoud van natuurwaarden
- Accommoderen van toegankelijkheid van het kustgebied (mobiliteit, wonen, werken, waterrecreatie, toerisme), waaronder het kunnen accommoderen van groeiende bezoekersaantallen van het kustlandschap van de metropoolregio Amsterdam (Zandvoort/Bloemendaal, Waterland en IJmeer)
- Het hanteren van zonering voor activiteiten op lokaal niveau
- Regionale samenwerking, zowel binnen als tussen provincies

Voorbeelduitwerking Binnenduinrand, verdere uitwerking in Verkenning Samenwerkingsagenda Kusten (bron: werkatelier Binnenduinrand)

6. Bij nieuwe ontwikkelingen in de wateren (Noordzee, Waddenzee, IJsselmeer, Markermeer, IJmeer en Gooimeer) wordt aangesloten op de karakteristieken van de kustlijnen

De hoge waardering van de kusten heeft voor een deel te maken met de beleving van openheid en weidsheid. Dit ontwikkelprincipe beoogt deze kwaliteiten te borgen bij ontwikkelingen op en voor de kust. De Noordzeekust van het vaste land kent een holle kustboog, daar waar die van het eiland Texel bol is. De holle vorm sluit de strandruimte in, bepaalt het zicht en zorgt voor een zekere intieme sfeer. Bij de bolle kustboog is de strandruimte juist niet te overzien en daardoor onbepaald. Hier sluit de oneindige ruimte van de Noordzee goed bij aan.
Vorm en maat van de Noord-Hollandse 'waddenbaai' worden bepaald door de ligging van het duin van Huisduinen en de keileembulten Texel en Wieringen. Deze omsloten ruimte, met de beeldbepalende overkanten en de getijdennatuur, is de entree van Werelderfgoed internationale Waddenzee.
Bij het IJsselmeer zijn de ruimtereeks IJmeer-Markermeer-IJsselmeer-Waddenzee – van klein naar groot – én de horizon in verschillende richtingen de belangrijkste ruimtelijke karakteristieken[5]. Compartimentering van het geheel is daarom niet wenselijk, net zo min als hoge opgaande elementen op de Houtribdijk en de Afsluitdijk. In (hoog)stedelijke context komen deze kwaliteiten meer tot uiting door het relatief grote verschil tussen verdicht en open landschap.
Het Gooimeer vertegenwoordigt een andere, meer intieme, kleinschalige en beschutte kwaliteit die een waardevolle aanvulling vormt op de grote wateren.

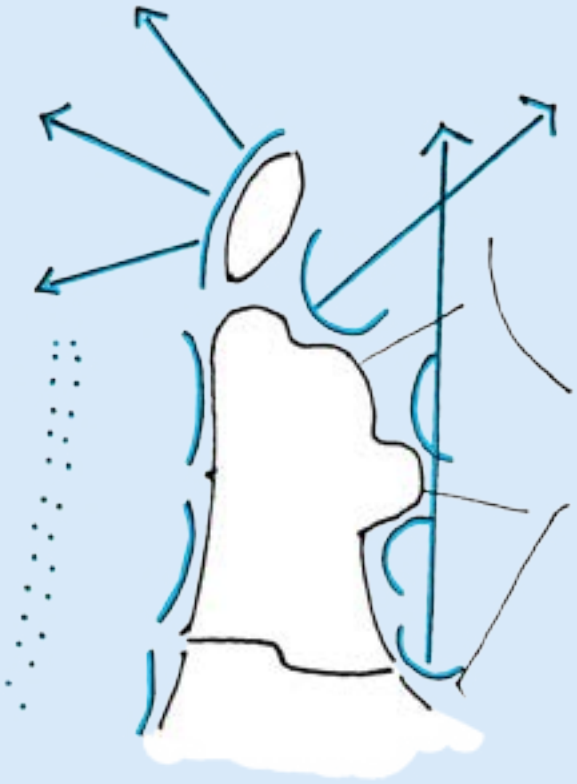

Kritische succesfactoren

- Bewustwording van het belang en de (recreatieve) kansen van de rand als geheel
- Adoptie door MRA-partners van het metropolitane kustlandschap Zandvoort en Waterland en IJmeer: behouden, ontwerpen, ontwikkelen én investeren

[5] Deze zijn vertaald in de '10 gouden regels', benoemd in de Agenda IJsselmeergebied 2050

7. Ecologische verbindingen worden behouden en aangevuld, met oog op robuuster maken van het ecologisch systeem in de kustgebieden, inclusief de grote wateren

Om meer ontwikkelingen in en gebruik van alle kustgebieden, zoals het IJsselmeergebied, te kunnen opvangen, moet het systeem ecologisch robuuster worden. Het is wenselijk om hierbij verder te kijken dan de grenzen van natuurregimes die nu gelden. Ook de (natte) kustlandschappen aan de randen, in het IJsselmeergebied en de binnenduinrand, kunnen bijdragen aan het realiseren van deze opgave. Ecologische verbindingen in de kustgebieden van de grote wateren (land- en waterzijde) worden behouden en aangevuld. Naast deze verbindingen tussen de wateren en het land werken we aan de verbetering van de ecologische kwaliteit van de verbindingen tussen de grote wateren, zoals Markermeer, IJsselmeer en Waddenzee.

Randvoorwaarde

- - Kaderrichtlijn Water (KRW)
- - IJsselmeergebied als strategische zoetwatervoorraad voor drinkwater, landbouw en andere functies

Kritische succesfactoren

- - Extra inzet op KRW
- - Waterkwaliteit in relatie tot voedingsstoffen (beschikbaarheid van waterplanten) en temperatuurstijging van het water
- - Handhaving van de milieunormen, ook in de randgebieden
- - Slimme combinatie van functies, zoals natuurontwikkeling, waterveiligheid, waterberging, recreatie en landbouw

METROPOOL IN ONTWIKKELING

Vergroten agglomeratiekracht door het ontwikkelen van een samenhangend internationaal concurrerend metropolitaan systeem

- Wonen en werken zo veel mogelijk via binnenstedelijke verdichting
- Aanpassen van totale mobiliteitssysteem aan de drukker wordende metropool
- Versterken van functies in het landschap als onderdeel van het metropolitaan systeem
- Duidelijkheid vanuit het Rijk over de ontwikkelruimte van Schiphol en Noordzeekanaalgebied in relatie tot ruimte voor verstedelijkingsopgave

Wereldwijd vindt verstedelijking plaats. In een aantal gevallen leidt dit tot de ontwikkeling van metropolen. In Noord-Holland ontwikkelt zich een metropool rond Amsterdam. Het gaat hier om een stedelijk systeem van grotere en kleinere kernen, met Amsterdam als hoogstedelijke kernstad, een landschap met hoge gebruiks- en belevingswaarde, (stads)landbouw, een multimodale bereikbaarheid, een havengebied met energietransitie en circulaire economie als dragers en Schiphol als internationale hub. De ontwikkeling komt tot uiting door een snel groeiend aantal inwoners, arbeidsplaatsen en bezoekers, leidend tot een tendens van clustering van economische functies. In het Noordzeekanaalgebied is er een concentratie van werkgelegenheid van direct en indirect aan de haven gerelateerde activiteiten. Daarnaast concentreren zich grote aantallen arbeidsplaatsen op een aantal locaties in een zone van de Amsterdamse binnenstad tot net ten zuiden van Schiphol. Daarbij is het wenselijk om, vanuit het beperken van woon-werkafstanden en daarbij horende mobiliteitsinvesteringen, nieuwe woningen zo dicht mogelijk bij de grote werkconcentraties te realiseren, waar mogelijk in gemengde woon-werkmilieus.

De metropolitane ontwikkeling is goed voor de economie, welvaart en internationale concurrentiepositie van Nederland. De metropool in ontwikkeling kenmerkt zich door een grote verscheidenheid aan steden, dorpen en deelregio's, met specifieke identiteiten en kwaliteiten. Al deze kernen liggen in een grote diversiteit aan landschappen. Deze landschappen in en om de metropool zijn van groot belang als groene longen en vestigingsfactor. De kracht van de metropool zit hem in het feit dat kernen, regio's en gebieden een sterke eigen identiteit behouden, terwijl het geheel in steeds sterkere mate als één daily urban system functioneert.

Foto: Theo Baart

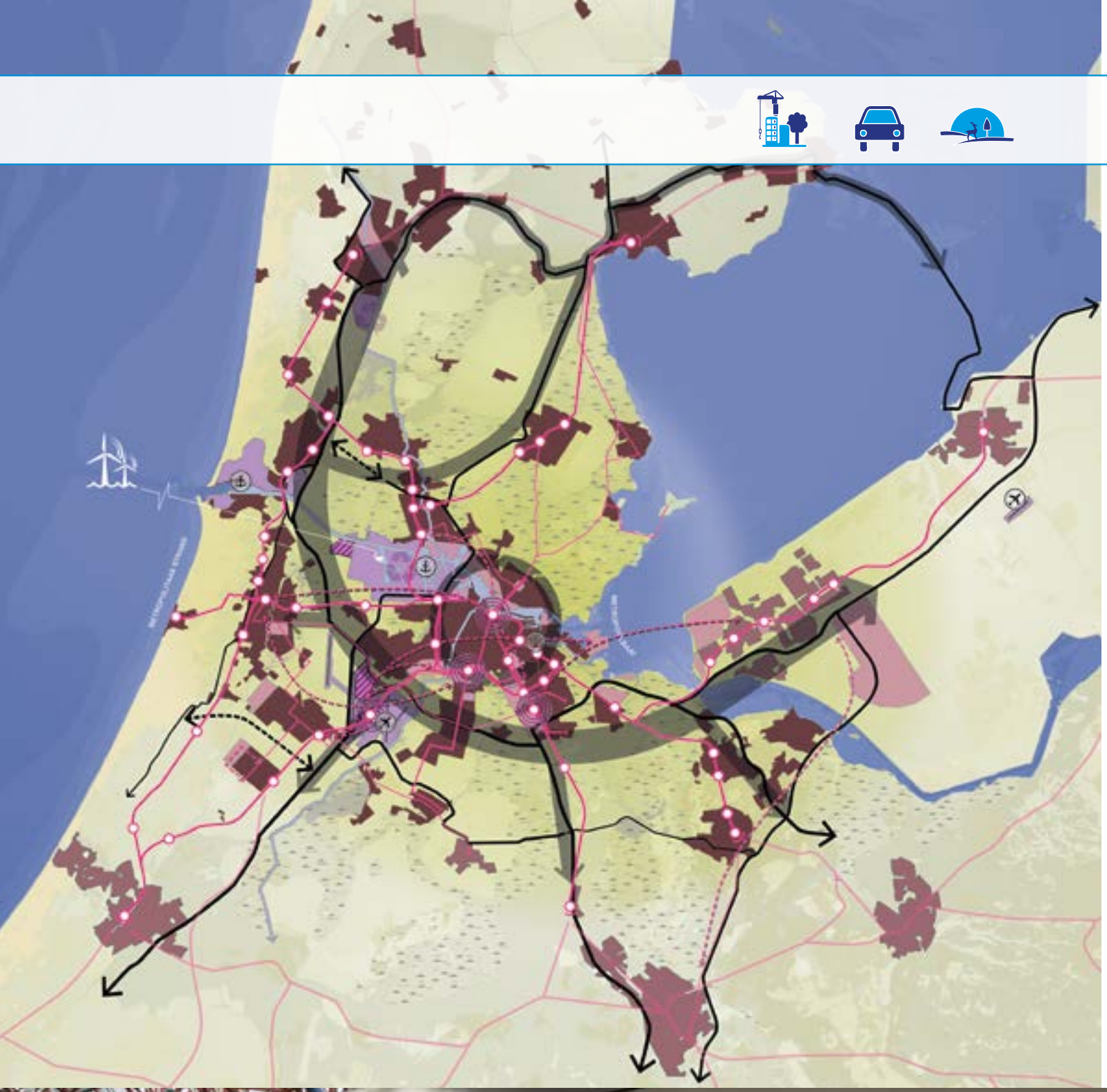

LEGENDA

- Stedelijk gebied
- Woningbouwlocaties
- Ontwikkeling conform visie NZKG 2013
- Strategische reserves haven/Schiphol
- Industriegebieden
- Grote werkgebieden
- Openbaarvervoernetwerk
- Aanvullende OV-verbindingen
- Weginfrastructuur
- Aanvullingen op het netwerk
- 'Doorgaandverkeer om de stad'
- 'Ring A10 als regionale verdeelweg'
- Kernnet vrachtvervoer over water
- Metropolitaane landschap
- Veenweidegebieden
- Mainports
- Aanlanding Wind op Zee
- Locaties voor circulaire economie

5 10 20 km

N

De metropool en de mensen die zich erin ophouden, laten zich niets gelegen liggen aan bestuurlijke grenzen. Binnen de metropool functioneert sinds 2007 het samenwerkingsverband Metropoolregio Amsterdam (MRA). Hierbij zijn enkele tientallen gemeentes betrokken in zowel de provincies Noord-Holland als Flevoland. Op het gebied van wonen, werken, recreatie en mobiliteit groeien de relaties over de provinciegrenzen heen. In functionele zin is er een steeds sterkere uitstraling van de metropool in alle windrichtingen: naar Alkmaar en Hoorn, naar de Leidse regio (provincie Zuid-Holland) en in de richting van Utrecht en Flevoland. Dit gebied functioneert als een daily urban system. Op internationale schaal is de metropool goed verbonden met andere stedelijke regio's in Noordwest Europa, zoals het Ruhrgebied, Frankfurt, Berlijn, Brussel, Parijs en Londen.

Economische activiteiten ballen zich meer en meer samen in het hart van de metropool, in en om Amsterdam. Hier kan het bedrijfsleven gebruik maken van de hoge concentratie aan groeiend, groot, gevarieerd en hoog gekwalificeerd arbeidspotentieel. De grootste concentraties van werkgelegenheid liggen in de binnenstad van Amsterdam, op de Zuidas, rond Schiphol, Sloterdijk en in het Arenagebied. Een groot deel van de werkgelegenheid is te vinden in de zakelijke dienstverlening, waarvoor de hoogwaardige digitale bereikbaarheid een belangrijke vestigingsfactor is. Kennisgerelateerde economische activiteiten clusteren zich in toenemende mate in de stad met Amsterdam Science Park als brandpunt. Daarnaast gaat het om werkgelegenheid die aan toerisme is gelieerd; het toerisme neemt verder toe en daarmee ook het belang om het toerisme te verspreiden over de metropool en daarbuiten.

Ook elders in de metropool bevinden zich echter specifieke economische concentraties, zoals de Greenport Aalsmeer als internationaal centrum van sierteelt, de zeehaven in de IJmond en het Mediapark in Hilversum. Het Noordzeekanaalgebied groeit in belang als locatie voor energietransitie en circulaire economie in de metropool. De Westas, langs de A5, draagt hierin ook een deel. Essentieel voor de duurzame ontwikkeling van de metropool is de opwekking van energie, waarvoor vooral op zee de ruimte is. Op het grondgebied van de metropool wordt grootschalig geïnvesteerd in de benodigde energie-infrastructuur voor alle vormen van energie. Daarnaast wordt er werk gemaakt van energiebesparing (zie beweging Nieuwe energie). Het is van belang dat het Rijk helderheid geeft over de toekomstige ontwikkeling van de luchtvaart en Schiphol. De provincie is voorstander van de mogelijkheid van binnenstedelijke woningbouw binnen de contouren van Schiphol, daar waar er herstructurerings/transformatie-opgaven liggen. Daarnaast moeten nieuwe werklocaties binnen de Schipholcontouren mogelijk zijn. Daarbij kan het gaan om milieuhinderlijke bedrijvigheid dan wel om functies die passen bij de hubfunctie van Schiphol (kantoor- en vergaderlocaties en logistieke functies). Ook projecten rondom energietransitie en circulaire economie behoren tot de mogelijkheden. Met landschapsontwikkeling rondom de luchthaven wordt ruimtelijke kwaliteit aan het gebied toegevoegd. Al deze ontwikkelingen kunnen een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van het vestigingsmilieu in de internationale entree van Nederland, de kerncorridor Amsterdam-Schiphol-Hoofddorp (Enter-NL). Daarbij past ook een verdere ontwikkeling van Schiphol als multimodale hub.

De metropolitane ontwikkeling brengt grote opgaven met zich mee. Er ligt een zware druk op tal van kwaliteiten, zowel binnen de kernen als in de omringende landschappen. Het is zaak de basiskwaliteit voor gezondheid en veiligheid te behouden. En dat vergt inspanningen, in de wetenschap dat een metropool zonder hinder niet bestaat. Een zorgvuldig gebruik en verdeling van de schaarse ruimte is van belang. Keuzes maken is hierbij onvermijdelijk; het is niet altijd mogelijk de kool én de geit te sparen. We kiezen voor het behouden van het metropolitane landschap, maar met toevoeging of verandering van functies. We waarborgen milieuruimte voor bedrijvigheid, maar wel met duidelijke grenzen.

In de drukker wordende metropool zijn het landschap en zijn gebruiksmogelijkheden van toenemend belang. Voor de leefbaarheid, maar ook om aantrekkelijk te blijven als vestigingsplaats. Om het landschap te sparen, kiezen we daarom primair voor verdichting van de bestaande kernen. Samen met enkele uitleglocaties, die al langere tijd op ons netvlies staan. Het betreft overwegend locaties uit het Ontwikkelingsbeeld van de MRA (uit 2007), zoals Haarlemmermeer-West, IJburg fase 2 en Almere-Pampus (in Flevoland). Daarnaast blijkt uit nadere verkenningen dat er binnenstedelijk meer verdichting mogelijk is dan eerder verondersteld. In totaliteit zijn er voldoende locaties om in de vraag te voorzien. We letten daarbij niet alleen op kwantiteit, maar ook op kwaliteit (diversiteit qua woonmilieu, woningtype, -grootte en prijs) om de metropool in sociaal opzicht inclusief te houden. De Metropool moet ook in de toekomst een Metropool voor iedereen zijn. We verdichten op goed bereikbare plekken, zoals nabij knooppunten van openbaar vervoer. Waar mogelijk bundelen we en combineren we functies.

Bij een metropool hoort een mobiliteitssysteem van hoge kwaliteit dat meegroeit met de verstedelijking. Dit is een grote opgave, gelet op de mobiliteitstoename als gevolg van de groeiende bevolking en werkgelegenheid. Dit geldt voor alle soorten vervoer. Het grootstedelijke OV-systeem vormt in onze visie de ruggengraat van het daily urban system. Verkeer dat niet in de centra en hun werkgebieden hoeft te zijn, wordt in die situatie zoveel mogelijk omgeleid. Dat betekent dat de A9 meer en meer de doorgaande route door de metropool wordt. Tegelijk verbeteren we OV-verbindingen tussen grote woon- en werklocaties. Het moet makkelijker worden om van het ene naar het andere vervoermiddel over te stappen om zo efficiënt mogelijk door de metropool te kunnen reizen. Ook het stedelijke distributiesysteem ontwikkelt zich verder; er komen logistieke ontkoppelpunten op slim gekozen plekken.

De druk op het watersysteem neemt eveneens toe, zowel in als buiten de kernen. De provincie bevordert vervoer over water en wijst daarvoor een kernnet aan. Het samenstel van Amsterdam-Rijnkanaal en Noordzeekanaal vervult in meerdere opzichten een ruggengraatfunctie in het watersysteem. Vijf waterschappen voeren er hun overtollige water op af en het is een belangrijke scheepvaartcorridor. Alleen al het vergroten van de waterbergings- en waterafvoercapaciteit wordt een steeds grotere opgave. Het goed combineren van de water- en scheepvaartfuncties vraagt om steeds meer aandacht en afstemming.
Met de ontwikkeling van de metropool wordt het versterken van het metropolitane landschap steeds belangrijker. Dit landschap kent gebieden als Laag Holland, Markermeer en IJmeer (het 'waterpark' van de metropool, in relatie tot ontwikkelingen als Markerwadden en Nationaal Park Nieuwland), Gooi en Vechtstreek, Amstelscheg en natuurlijk de kust. Recreatie, natuur en voedselproductie hebben hier een plek, waarbij het landschap soms in verschijningsvorm zal veranderen. Het tegengaan van de bodemdaling in veenweidegebieden vormt eveneens een belangrijke reden voor verandering van het gebruik van het landschap.
Onze waardevolle landschappen lopen door in de ons omringende provincies Flevoland, Utrecht en Zuid-Holland alsmede de provincies die aan het IJsselmeer en de Waddenzee liggen. Een goede samenwerking met deze provincies is van belang bij de verdere ontwikkeling van onze landschappen.
De samenhang tussen verstedelijkings-, mobiliteits-, (lucht)haven- en landschappelijke ontwikkelingen leidt tot een versterking van de agglomeratiekracht, die cruciaal is om de metropool in ontwikkeling ook naar de toekomst toe succesvol te laten zijn.

Kritische succesfactoren

- Samenwerking in de metropool: voor behoud en versterking van zowel de afzonderlijke (deel)regionale als het geheel aan karakteristieken en identiteiten
- Voldoende ruimte voor energietransitie en circulaire economie
- Investeringen in het totale mobiliteitssysteem moeten samengaan met de intensivering en uitbreiding van woon- en werklocaties
- Een basisbereikbaarheid voor de kleine kernen naar de voorzieningen van grote(re) kern of stad
- Gebiedsgericht maatwerk voor ontwikkelingen in kleine kernen
- Verstedelijking en versterking van het metropolitane landschap gaan gelijk op
- Voldoende en passende huisvestingsmogelijkheden - en voorzieningen - voor de continue in- en doorstroming van arbeidskrachten
- Voldoende ruimte voor internationale topmilieus

8. Wonen en werken worden zoveel mogelijk binnenstedelijk gerealiseerd en geconcentreerd

De metropool ontwikkelt zich snel. De vraag naar woningen en ruimte voor bedrijven houdt aan, evenals de ruimtevraag voor recreatie en andere functies. Tegelijkertijd willen we de landschappen in de metropool sparen. De bebouwingsopgave moet dan ook zoveel mogelijk binnen de bestaande kernen plaatsvinden, met een voorkeur voor knooppunten van openbaar vervoer. Verdichting vraagt steeds meer inventiviteit en bestuurskracht. De bebouwde omgeving wordt steeds intensiever gebruikt, de plancapaciteit binnenstedelijk blijkt door een andere kijk op stad en stedelijkheid een stuk groter te zijn dan we lang hebben gedacht. En zowel bij bestaande bouw als nieuwbouw moeten we inzetten op besparing van energie, een klimaatadaptieve ruimtelijke inrichting en bij nieuwbouw ook op circulair bouwen. Dit alles moet samen gaan met de verdere verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving. Daarbij onderkennen we dat verdichting in de kernen leidt tot toenemende druk op het landschap.
Wonen en werken worden binnenstedelijk geconcentreerd (transformeren, bundelen, verdichten). Hierbij houden we oog voor behoud en versterking van de leefbaarheid in bestaande en nieuwe gebieden. We houden ook een vinger aan de pols voor wat betreft de kwalitatieve en kwantitatieve ontwikkeling van de vraag. Zo zorgen we ervoor dat regionale afspraken over stedelijke ontwikkelingen bij de vraag blijven aansluiten. Hierbij betrekken we de bestaande voorraad woningen. Op bestaande goed renderende en goed gelegen bedrijventerreinen wordt gezocht naar mogelijkheden voor verdichting bijvoorbeeld in de vorm van stapeling. Bestaande afspraken uit het ontwikkelingsbeeld van de MRA uit 2007 over uitleglocaties voor wonen en/of werken, zoals Haarlemmermeer, Bloemendalerpolder en IJburg fase 2, worden gerespecteerd. Deze uitleglocaties worden beoordeeld op hun effecten op de regionale bereikbaarheid en het landschap van de metropool. Eventuele maatregelen voor de bereikbaarheid worden direct gekoppeld aan ontwikkellocaties (bijvoorbeeld de verlenging van de Zuidtangent bij de ontwikkelingen in Haarlemmermeer West).
De regio's kiezen welke kernen voorzieningencentra zijn en blijven in de toekomst (zie ook Sterke kernen, sterke regio's). Dit kan bijdragen aan het behoud van voorzieningen en leefbaarheid in deze gebieden.

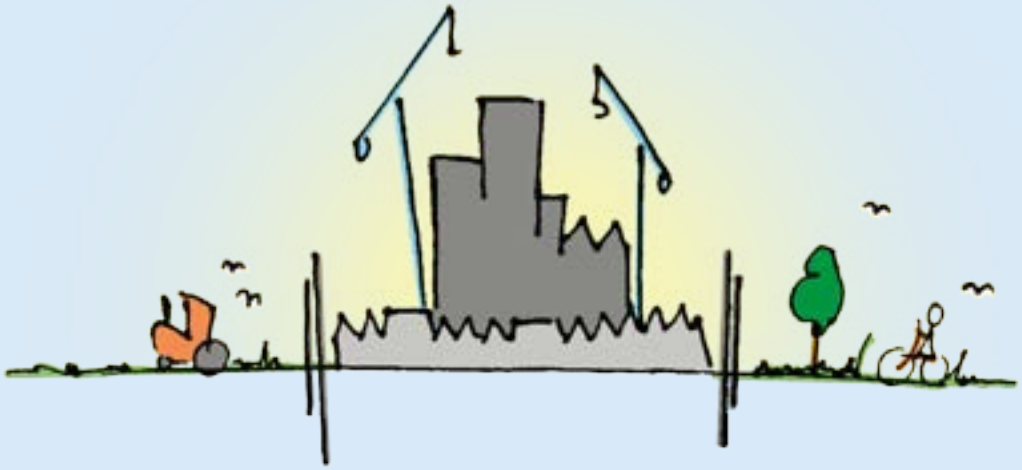

Kritische succesfactoren

- Het duurzaam ontwikkelen van de metropool met behoud van diversiteit van economische activiteiten
- De gewenste ontwikkeling van de metropool kan alleen plaatshebben wanneer het verkeerssysteem kwalitatief en kwantitatief meegroeit, waarbij het gebruik van OV en fiets prioriteit hebben in binnenstedelijk gebied. Inventieve, duurzame vormen van stedelijke en regionale distributie zijn belangrijke aandachtspunten

9. Om de groei van het verkeer in de metropool in goede banen te leiden moet worden geïnvesteerd in alle verkeersnetwerken, het regionaal OV en fietsnetwerk en auto, waarbij de grotere behoefte aan ruimte voor regionaal verkeer boven interregionaal en doorgaand verkeer wordt gefaciliteerd

De voorspelling is dat het verkeer gaat groeien (zie verkenningen en NMCA). Om deze groei op te vangen, zijn twee dingen noodzakelijk:

- Een vergroting van de capaciteit van het OV-, weg- en fietsnetwerk;
- Een betere verdeling van het verkeer over de netwerken en over de modaliteiten, daar waar er ruimte is of gecreëerd kan worden. De grote werkgebieden met de meeste werknemers dienen rechtstreeks verbonden te zijn met de grote (nieuwe) woongebieden, zowel over de weg als met het OV. Omdat het meeste verkeer binnen de metropool blijft, wordt dat verkeer gefaciliteerd en moet het doorgaande verkeer zich daarin voegen.

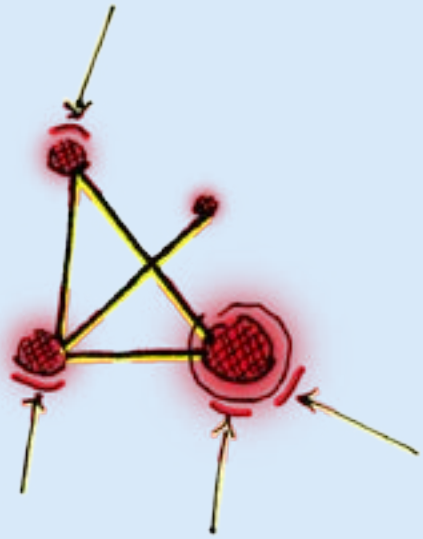

Om de A10 te ontlasten, wordt de A9 meer de route voor doorgaand verkeer. Dit betreft het verkeer van en naar het noorden van de metropool via de Westfrisiaweg of de A7-A8-A9 om Amsterdam heen. De mogelijkheden van de route via Enkhuizen en Lelystad worden bekeken.
Het OV-netwerk (over spoor en weg) richt zich primair op reizigers binnen de metropool. Het doorgaande netwerk voor het lange-afstandstreinverkeer staat ten dienste hiervan.
Het verkeer wordt gestuurd door betrouwbare reisinformatie naar de routes waar nog ruimte (capaciteit) is. Ook wordt de overstap naar andere netwerken gestimuleerd (modal shift). Aan de randen van de werkgebieden en kernen komt parkeergelegenheid, met overstapmogelijkheid op lokaal OV of deelfiets. Technologische ontwikkelingen als zelfrijdende voertuigen, smart mobility en diensten als mobility as a service hebben invloed op de bereikbaarheid. Deze effecten zijn vaak nog onbekend. Door hier onderzoek naar te doen en de mogelijkheden te verkennen, vergroten we de kansen voor de nieuwe ontwikkelingen. Zo leveren we een goede bijdrage aan de grote bereikbaarheidsopgave bij de verdere ontwikkeling van de metropool.
Ons doel is dat in het jaar 2050 de fiets een nog belangrijker rol speelt in de regionale mobiliteit van Noord-Holland. Er is dan één compleet, herkenbaar en veilig netwerk van fietspaden: op de belangrijkste regionale verbindingen tussen gemeenten, werklocaties, OV-knooppunten, onderwijsinstellingen en natuurgebieden.

Randvoorwaarde

- Verkeersveiligheidsnormen

Kritische succesfactoren

- Voldoende investeringsbudget voor het totale mobiliteitssysteem
- Afstemming met MRA-partners, Rijk, NS en Vervoerregio, waarbij ieder over zijn eigen netwerk heen moet kunnen kijken
- Voldoende ruimte en budget, met name voor de ontsluiting van de grote woongebieden (Haarlemmermeer-West, IJburg/ Zeeburgereiland en Haven-Stad). De grote ontwikkelgebieden moeten beoordeeld worden op hun regionale (MRA-) bereikbaarheid en niet alleen op de lokale ontsluiting
- Rijk draagt bij aan mobiliteitsinvesteringen
- Capaciteit van het huidige netwerk moet hoger worden; voor zowel de fiets, auto en logistiek als voor het OV (schaalsprong OV)
- Beschikbare fysieke (uitbreidings)ruimte
- Bij het ontwerp van het totale mobiliteitssysteem moet rekening worden gehouden met recreatief verkeer
- Vervoersvorm passend bij de schaal van het gebied
- Directe relaties met de bereikbaarheid van omliggende regio's en hun werkgebieden (noordelijke Duin- en Bollenstreek, Alkmaar, Leiden en Utrecht)
- Betrouwbare en passende dienstregeling(en)
- De verwachte groei in recreatie en toerisme vereist sturing op locatie en mobiliteit
- Betrouwbare en juiste informatie (data, diensten en hardware)
- Afstemming met overige gemeenten in Noord-Holland

10. Versterken van het landschap als onderdeel van het metropolitaan systeem

Behoud en versterking van het landschap is cruciaal voor de metropool
Een uniek kenmerk van de metropool is de grote diversiteit aan landschappen met hoge ecologische, recreatieve en cultuurhistorische waarden. Daarnaast is er een sterke verwevenheid tussen stad en landschap. Het groenblauwe gebied ligt tussen de kernen, die daarmee karakteristiek en onderscheidend blijven. Het biedt ook een plek voor relatieve rust ten opzichte van de stad. Tegelijk biedt het landschap nog veel ruimte voor landbouw en kleinschalige experimenten voor de productie van duurzame energie. Het landschap is als drager van deze waarden cruciaal voor het vestigingsklimaat en het woon- en leefmilieu in de metropool.

Ontwikkeling van een metropolitaan landschap
Het landschap staat onder druk door de ruimtevraag van stedelijke functies, energietransitie, schaalvergroting in de landbouw, toenemende recreatie en toerisme, en klimaatadaptatie. Aan de functie van het groenblauwe gebied als primair natuur- en agrarisch gebied worden op plekken nieuwe functies toegevoegd. Deze functieverbreding biedt kansen voor het combineren van functies, zoals in het veenweidegebied (bij het tegengaan van de bodemdaling) of recreatie met natuur. Het benutten van deze kansen is ook noodzakelijk. Dit kan ook tot nieuwe economische dragers voor een gebied leiden. Niet overal is elke functie mogelijk. We willen een balans tussen rust en drukte. Dit is gebiedsgericht maatwerk. Bijvoorbeeld door OV-knooppunten te ontwikkelen tot buitenpoorten naar het landschap.
Voor deze opgaven is het noodzakelijk dat het landschappelijke raamwerk in de metropool wordt versterkt, bijvoorbeeld door het verbinden van gebieden. Verdichting in de stad vraagt ook om versterking van groen in en om de stad. Een voorbeeld zijn de transformatiegebieden van Greenport Aalsmeer. Hier kan het landschappelijk raamwerk zelfs worden uitgebreid.
Door de ontwikkelingen staan deze waarden wel onder druk. Ontwikkelingen zijn mogelijk, mits onder strikte voorwaarden. Het metropolitane landschap zal steeds vaker verschillende opgaven moeten stapelen en diverse belangen moeten verenigen.

Financiële regeling voor investeringen en het beheer van het landschap
Het beheer van het veenweidegebied door agrarisch gebruik blijft niet vanzelfsprekend. De druk op het metropolitaan landschap en de ambities voor dit gebied brengen ook een grotere investerings- en beheeropgave met zich mee. De verdiencapaciteit in de metropool moet worden aangewend om deze ambities te kunnen waarmaken.

Kritische succesfactoren
- Het metropolitane landschap wordt adequaat beschermd
- Het landschap is goed bereikbaar, zeker met de fiets, te voet of met het openbaar vervoer
- Waar mogelijk is het landschap openbaar toegankelijk
- Waar mogelijk combineren we functies. Dit vraagt om een gebiedsgerichte benadering en samenwerking, rekening houdend met de kernkwaliteiten van het gebied
- Voldoende beschikbare middelen voor investeringen en beheer, door aanwending van de verdiencapaciteit in de metropool (kosten en baten voor en over de hele metropool beschouwen)
- Bij noodzakelijke ontwikkelingen in het landschap zoeken we in een vroegtijdig stadium naar integrale versterking van het gebied (zoals het beter inpassen en opheffen van doorsnijdingen bij aanpassing van infrastructuur)

11. Bedrijvigheid in de metropool kan zich blijven ontwikkelen binnen de beschikbare milieuruimte, waarbij op een beperkt aantal plekken nieuwe woningbouw te maken kan krijgen met een grotere mate van geluidhinder, binnen de wettelijke grenzen

Binnen de metropool bevindt zich een aantal internationale, grootschalige industriële complexen met milieucontouren. Het gaat om luchthaven Schiphol, de haven tussen Amsterdam en IJmond (Noordzeekanaalgebied, NZKG) en Tata Steel. De oprukkende woningbouw zet druk op de ontwikkel- en milieuruimte voor deze economische complexen. De provincie zet het beleid voort dat duidelijkheid, ruimte en zekerheid biedt voor de economische activiteiten van deze complexen.

Voor Schiphol staan wij een verankering van het Nieuwe Normen en Handhavingstelsel (NNHS) in een Luchthavenverkeersbesluit (LVB) en een Luchthavenindelingbesluit (LIB) voor. Voordat er keuzes kunnen worden gemaakt over Schiphol na 2020 moet er helderheid komen over de toekomstige ontwikkeling van de luchtvaart en Schiphol. In de tussenliggende periode moet het hubnetwerk op Schiphol in stand kunnen blijven. Deze hubfunctie van Schiphol vraagt daarbij om sturing op basis van selectiviteit: vakantievluchten dienen zoveel als mogelijk te worden beperkt. Hiervoor is sturingsinstrumentarium nodig.

Randvoorwaarden
- In de luchtvaartwet gestelde randvoorwaarden voor het milieu en de veiligheid
- Verankering van het Nieuwe Normen en Handhavingstelsel in een Luchthavenverkeerbesluit en een daarbij passend Luchthavenindelingbesluit
- Openstelling van Lelystad in 2020
- Luchthavenontwikkelingen moeten integraal worden opgenomen in het omgevingsbeleid van het Rijk (Nationale Omgevingsvisie)
- Wettelijke milieunormen

Kritische succesfactoren Schiphol
- Landzijdige ontsluiting van Schiphol Noordwest met als mogelijke oplossingen:
  - goede aansluiting op de A4 en/of A9
  - afmaken van de parallelstructuur van de A4 aan noordoostkant Schiphol
  - doortrekken van de Noord/Zuidlijn via Schiphol Noordwest naar Schiphol Plaza en Hoofddorp
- Optimaal vestigingsklimaat voor internationale bedrijven in de MRA
- Optimaal woon- en leefklimaat, waaronder voldoende woningaanbod
- Draagvlak omgeving
- Selectieve ontwikkeling van Schiphol ten behoeve van de hubfunctie

Voor de haven geldt dat de Ringweg-A10 als harde grens geldt tussen ‘de stad’ en het havengebied ten zuiden van het NZKG. Dit biedt een grotere investeringszekerheid voor het bedrijfsleven in de haven, mede nodig om de energietransitie en circulaire economie ontwikkelruimte te geven. Daarbij wordt aangetekend dat milieucontouren van bedrijven ten westen van de A10 ook deels over de A10 ten oosten van de Ring invloed hebben op de (on)mogelijkheden van verstedelijking.

Kritische succesfactoren NZKG en Haven-Stad

- Voor de ontwikkelingen van woningbouw rondom het Noordzeekanaalgebied houden we onverkort vast aan de afspraken die Provinciale Staten en de vijf betrokken gemeenteraden hebben gemaakt bij de vaststelling van de Visie Noordzeekanaalgebied 2040:
  - Eerst intensiveren van het huidige bestaande havenareaal gericht op een overslaggroei tot 125 miljoen ton. Eerst intensiveren van wonen en werken in de bestaande stad. Pas na intensivering van bestaand havenareaal wordt aanspraak gemaakt op havenuitbreiding in andere (groen)gebieden. Uitgangspunt is een duurzame economische groei, waarbij (in de havens) transities mogelijk gemaakt worden gericht op duurzame energie
  - Transformatie van havenareaal naar gemengd woonwerkgebied op de in de visie aangeven locaties op termijn mogelijk te maken. Hierbij wordt uitgegaan van een geleidelijke ontwikkeling, passend bij de ontwikkelingen in de economie, woningmarkt en de bedrijven die het aangaat
- Voldoende vervangende nautische en kaderuimte
- Voldoende alternatieve vestigingsmogelijkheid voor bestaande en nieuwe bedrijvigheid die niet gemengd kan worden met wonen
- Milieuruimte van bedrijvigheid aan westkant A10 is maatgevend voor ontwikkelingen aan oostkant A10
- Acceptatie van NZKG als langjarig bestemd gebied voor energietransitie en circulaire economie, food-industrie en logistiek, en daarmee acceptatie van de urgentie van een dergelijk complex voor het kunnen functioneren van de metropool
- De Houtrakpolder geldt als strategische reservering conform de condities uit de Visie Noordzeekanaalgebied
- Voldoende ruimte voor op- en overslag voor stadsdistributie en circulaire economie
- Acceptatie van noodzaak ontwikkeling gemengd stedelijke gebieden
- Ruimtereserveringen in NZKG voor energie-infrastructuur en circulaire economie
- Voldoende tijd nemen om bovenstaande randvoorwaarden en kritische succesfactoren in gezamenlijkheid met partners uit te werken
- Lage parkeernorm Haven-Stad vraagt om voldoende alternatieve ontsluiting
- Voldoende aansluiting en oplossing voor doorstroming verkeer op de A10

STERKE KERNEN, STERKE REGIO'S

Foto: Theo Baart

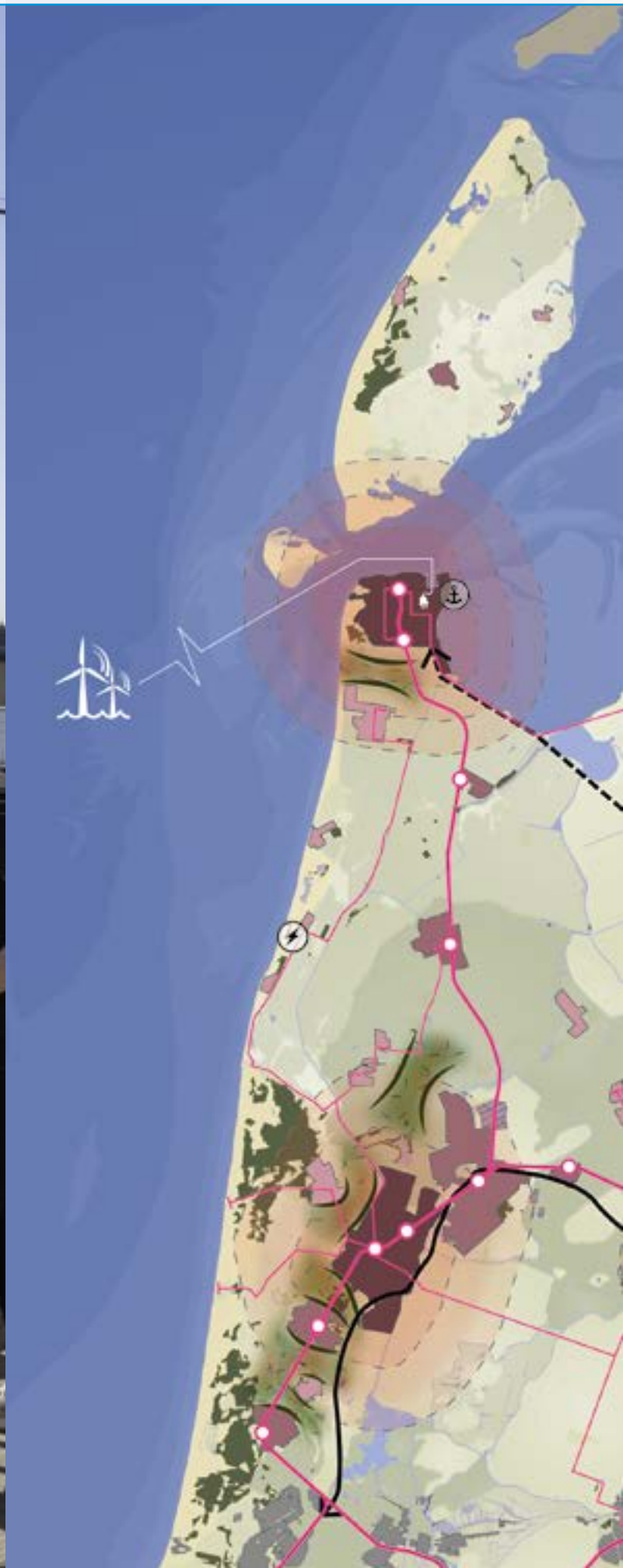

Sterke kernen houden regio's vitaal

- Ontwikkelen op basis van eigen kracht en kwaliteiten
- Voorzieningenniveau en bereikbaarheid op peil houden
- Behoud en ontwikkeling van krachtige identiteiten
- Principe van versterken complementariteit en regionale netwerken
- Mogelijkheden om te bouwen voegen zich naar de vraag op dat moment

De beweging 'Sterke kernen, sterke regio's' beoogt handvatten te geven om de werkgelegenheid, het voorzieningenniveau en de bereikbaarheid op peil te houden. En om dorpen, steden en regio's de krachtige identiteit die ze zo kenmerkt te laten behouden of te ontwikkelen. In het regionale netwerk zijn de verschillende typen kernen complementair aan elkaar. Daarbij zijn krachtige centrumsteden van cruciale betekenis voor de leefbaarheid van de hele regio vanwege de regionale voorzieningen en de stedelijke woon- en werkmilieus die er te vinden zijn. Zij kunnen jonge mensen en bedrijven aantrekken, wat leidt tot dynamiek en gezonde regio's. Door de centrumsteden te versterken, verbetert het vestigingsklimaat en worden deze steden nog interessanter voor woonconsumenten en bedrijven die zich in een stedelijke omgeving willen vestigen.

Groen-binnenstedelijke kernen en dorpskernen horen bij het regionale netwerk, versterken dat en zijn aanvullend op wat de centrumstad te bieden heeft en andersom. Zij bieden een woon- en werkmilieu passend bij dit type kern. Het beleid is er op gericht om kernen hun eigen identiteit te laten behouden. Versterking van de relatie met het landschap kan helpen hun identiteit krachtiger te maken. Groenblauwe structuren tussen de kernen door kunnen een voorbeeld daarvan zijn.

Binnen geheel Noord-Holland spelen de doelen uit deze beweging. Noord-Holland Noord kent een eigen kracht en dynamiek. De regio heeft op het gebied van economie, energie, toerisme, recreatie en gedeeltelijk woningbouw verbinding met de metropool in ontwikkeling rondom Amsterdam. Deze sectoren komen tot uitdrukking in de bewegingen Dynamisch schiereiland, Nieuwe energie en Natuurlijk en vitaal landelijke omgeving. De opgave bepaalt het schaalniveau waarop afstemming en samenwerking plaatsvinden. De ene keer is dat op de schaal van Noord-Holland als geheel, de andere keer op Noord-Holland Noord of op regionaal niveau, zoals bij het voorzieningenniveau op peil houden en de afstemming van woningbouwontwikkeling.

Binnen de metropoolregio Amsterdam speelt in een aantal deelregio's eenzelfde vraagstuk als het gaat om het op peil houden van het voorzieningenniveau, de

LEGENDA

- Centrumsteden
- Groenstedelijke kernen
- Dorpskernen
- Verzorgingsgebied stedelijke voorzieningen
- Groene geleding tussen kernen
- Openbaarvervoernetwerk
- Hoofdinfrastructuur (weg)

N

5 10 20 km

verhouding tussen centrumstad en omliggende dorpen en het behoud van identiteit, bijvoorbeeld in Gooi en Vechtstreek.
Het is zaak dat regio's vitaal blijven en zich verder kunnen ontwikkelen. Hiertoe maken zij kwalitatieve en kwantitatieve afspraken over woningbouw (mede gebaseerd op demografische ontwikkelingen en prognoses), werklocaties en over de ontwikkeling en locaties van voorzieningen, zoals detailhandel. Of er mogelijkheden komen om te bouwen, hangt mede af van de vraag die er op dat moment is. Noord-Holland Noord heeft daarbij in zowel kwalitatieve als kwantitatieve zin een breed aanbod aan locaties die passen bij de ontwikkelprincipes uit onze visie.
Daarnaast is ook oog voor de schaalvergroting in de landbouw, die kan bijdragen aan de verduurzaming van de agrifoodsector. Aan de andere kant zijn er bedrijfsbeëindigingen en daarmee erven en stallen die hun functie verliezen. Dit is ook zichtbaar bij beeldbepalende monumentale gebouwen, zoals kerken en industrieel erfgoed. Mede door de ontwikkeling van online winkelen is met name bij detailhandel sprake van een toenemende leegstandsopgave en noodzaak tot transformatie. Dit vraagt om regionale afstemming en selectiviteit om winkelcentra krachtig en onderscheidend te houden. Leegstand is niet goed voor de ruimtelijke kwaliteit, vitaliteit en leefbaarheid van het landelijk gebied. Daarom moeten mogelijkheden voor alternatieve functies tijdig in beeld komen. Zo ontstaan economische kansen en mogelijkheden om de energietransitie vorm te geven.

Regionale samenwerking is de sleutel voor een goede strategie om het netwerk van steden en kernen sterker te maken (voorzieningenniveau, economische ontwikkeling, woningbouw) en te verbinden met het landschap. In de beweging 'Sterke kernen, sterke regio's' zijn alle kernen onderscheidend en complementair. Dat maakt ze tot sterke regio's! Goed voor de vitaliteit, de aantrekkingskracht en het vestigingsklimaat van stad en regio.

De beweging Sterke kernen, sterke regio's is overigens onlosmakelijk verbonden met de overige in deze Omgevingsvisie beschreven bewegingen; Metropool in ontwikkeling vanwege de groeiende functionele relaties, Nieuwe energie vanwege de economische potentie, Natuurlijk en vitaal landelijke omgeving vanwege de ontwikkeling van en in de agrifoodsector en Dynamisch schiereiland vanwege de potentie van de kusten.

Kritische succesfactoren
- Regionale samenwerking en afstemming over verstedelijkingsopgaven
- Gebiedsgericht maatwerk voor ontwikkelingen in de regio
- Herbestemming van erfgoed en waardevolle gebouwen
- Bereikbaarheid op orde

12. Nieuwe ontwikkelingen van woningbouw en voorzieningen worden geconcentreerd in kernen, passend bij de rol van de kernen in het regionale netwerk, en voegen zich naar de vraag op basis van de meest actuele cijfers

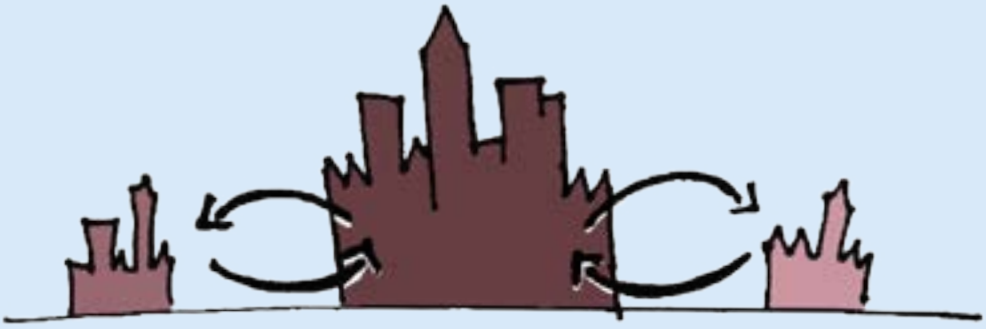

Uitgangspunt bij dit principe is dat ontwikkelingen zo veel mogelijk binnenstedelijk en –dorps plaatsvinden. Dit geldt voor alle kernen. De omvang waarin dit gebeurt wordt ingegeven door de vraag die er op dat moment is (meest actuele bevolkingsprognoses). Deze wordt afgelezen aan de hand van demografische ontwikkelingen (afspraken over uitleglocaties worden aan de actuele prognoses aangepast), periodieke monitors over woonwensen en woonbehoefte-onderzoeken. Deze ontwikkelingen en daaruit voortvloeiende afspraken worden regionaal ingevuld met ruimte voor maatwerk en herijking. De omvang en verschijningsvorm is passend bij de kernen waarbij grofweg drie typen kernen vallen te onderscheiden. Ook hier kan in regionale afstemming meer onderscheid in worden gemaakt. Het gaat in ieder geval om:

Centrumsteden fungeren als kloppend hart voor de omliggende regio's
Regionale centrumsteden- en dorpen kunnen binnenstedelijk verder groeien, rond een goed functionerend OV-knooppunt en een aantrekkelijke (historische) kern. Ze worden stedelijker, robuuster en diverser met gevarieerde woonmilieus en een gemengde economie. Transformatie en revitalisering voegen verder meer stedelijk weefsel toe, goed voor de dynamiek van de stad.

Groenstedelijke kernen bouwen binnenstedelijk
Ontwikkelingen bij groenstedelijke kernen en dorpskernen vinden zoveel mogelijk binnenstedelijk plaats, nabij OV-knooppunten.

Dorpskernen zorgen voor behoud van voorzieningen in het landelijk gebied
Bij de dorpskernen lopen de functies en karakters van de vele kernen ver uiteen. Er worden in regionaal verband keuzes gemaakt over welke dorpskernen als voorzieningencentra (blijven) fungeren. Dit kan bijdragen aan het behoud van voorzieningen en de leefbaarheid in deze gebieden. Er is daarnaast een zeer divers beeld van de sociale cohesie (denk hierbij aan bijvoorbeeld een bruisend verenigingsleven) en ontwikkelkracht per kern. Dit vraagt daarom ook om maatwerk, in samenspraak met de lokale bevolking en ondernemers.
Daar waar de kleinschalige en lokale vraag helder is (kwalitatief en kwantitatief regionaal onderbouwd) is het aan de regio om maatwerk te leveren met oog voor onder andere de natuur, agrisector, duurzaamheid en milieu.

Kritische succesfactoren
- Regionale samenwerking
- Maatwerk per regio
- Betrekken van de bevolking/gemeenschappen
- Aanpasbaarheid van bestaande woningvoorraad op feitelijke bevolkingssamenstelling en behoefte

13. Om de bereikbaarheid van het noordelijk deel van de provincie te verbeteren, worden functies of bestemmingen zoveel mogelijk gebundeld nabij OV-, weg-, energie-, agri- en data-knooppunten, aangevuld met de ontwikkeling van vraaggestuurde vervoersconcepten

Binnen het regionale netwerk wordt bepaald hoe de kernen elkaar kunnen versterken. Hier is de bereikbaarheid niet altijd de grootste opgave. De opgave zit meer in de beschikbaarheid van mobiliteit. Kunnen er verschillende modaliteitsvormen naast elkaar bestaan? Waar mogelijk worden de veelgebruikte verbindingen versterkt. Door bepaalde functies of bestemmingen zoveel mogelijk te bundelen nabij een OV-, weg-, energie-, agri- en data-knooppunt, kunnen de verkeersstromen toenemen. Dat maakt een reguliere, hoogwaardige vorm van OV gerechtvaardigd en rendabel. Mobiliteit op maat, bijvoorbeeld *mobility as a service*, en burgerinitiatieven kunnen bijdragen aan vergroting van mobiliteitsmogelijkheden.
Ons doel is dat in het jaar 2050 de fiets een nog belangrijker rol speelt in de regionale mobiliteit van Noord-Holland. Er is dan één compleet, herkenbaar en veilig netwerk van fietspaden: op de belangrijkste regionale verbindingen tussen steden, werklocaties, OV-knooppunten, onderwijsinstellingen en natuurgebieden.

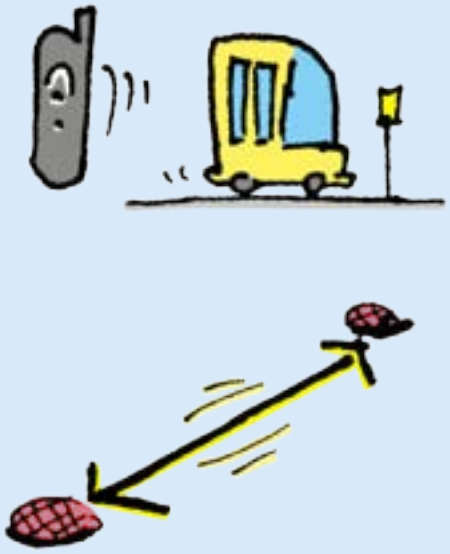

Kritische succesfactoren
- Een basisbereikbaarheid voor de kleine kernen naar de voorzieningen van grote(re) kern of stad
- Voor mobility as a service is goede regelgeving en financiering nodig
- Vanuit de centrumsteden is een goede relatie met de eigen centrumkern van belang. Voor stedelijke gebieden als Hoorn en Alkmaar is dat Amsterdam/de MRA. Tegelijk is een goede verbinding tussen de centrumstad en omliggende kernen en regio's van zeer groot belang. Dit stelt eisen aan de kwaliteit van de verbindingen, in capaciteit, vervoersmodaliteit en frequentie. De A9- en de A7-corridors zijn daarin de backbone van het systeem. In de oude kernen ontbreekt de ruimte om alle manieren van vervoer te laten bestaan. De inzet is hier gericht op het vermijden van autogebruik. Voor gemeenten in Gooi en Vechtstreek zijn de verbindingen met de omliggende steden Amsterdam, Almere, Amersfoort en Utrecht van belang, alsmede de goede verbindingen tussen de kernen in Gooi en Vechtstreek
- Ook wordt op de grenzen van de gebieden (NHN en MRA) en modaliteiten (knopen) een overstap tussen de verschillende vervoersmogelijkheden of een opstap op het metropolitane systeem bevorderd
- Samenwerking

NIEUWE ENERGIE

Economische kansen benutten van energietransitie

- Ambitie is een klimaatneutrale provincie in 2050 en benutting van de economische potentie van de energietransitie en de circulaire economie
- Adaptieve strategie voor het ontwikkelen van een duurzame energiemix op land
- Grootschalige energieopwekking op zee
- Ruimte voor energie-infrastructuur in Noord-Holland met Noordzeekanaalgebied en Den Helder als schakels in een nationaal netwerk
- Ruimte voor circulaire economie, met name in Noordzeekanaalgebied, Westas en Boekelermeer met ruimte voor experiment

We willen in 2050 een klimaatneutrale en volledig circulaire provincie zijn, in lijn met de nationale doelstelling op dit gebied. Deze ambitie is gekoppeld aan de doelstelling van het Klimaatakkoord om te komen tot 49% CO_2-reductie in 2030. Dat betekent dat we ruimte bieden aan de energietransitie. De transitie naar opwekking en gebruik van duurzame energie heeft consequenties voor de energiehuishouding en de energie-infrastructuur. Elektriciteit zal op veel meer plekken dan we gewend zijn worden opgewekt. Noord-Holland energieneutraal op eigen grondgebied is niet haalbaar, zo blijkt uit onderzoek.
Om te voorzien in de behoefte aan elektriciteit in de provincie is energie nodig die wordt opgewekt op land en op zee. Ook zijn er systemen nodig om in onze warmtebehoefte te voorzien, zoals systemen die elektriciteit in warmte omzetten. Daarnaast is ruimte nodig voor opslag van energie, zodat vraag en aanbod van energie beter op elkaar kunnen worden afgestemd. Technologieën op het gebied van duurzame energie zijn voortdurend in ontwikkeling. Denk bijvoorbeeld aan de enorme snelheid waarmee windparken op zee zich ontwikkelen. Dat vraagt om een adaptieve strategie die ruimte laat om te variëren in de duurzame-energiemix. Bovendien brengen deze nieuwe technologieën nieuwe gezondheids- en veiligheidsaspecten met zich mee.
De huidige en toekomstige energie-infrastructuur speelt een doorslaggevende rol bij de economische kansen van de energietransitie. Noord-Holland ligt heel gunstig om zich te ontwikkelen tot een belangrijke schakel in het nationale en internationale energienetwerk. Op de Noordzee wordt veel nieuwe energie opgewekt die maar op enkele plekken aan land kan worden gebracht. Den Helder en het Noordzeekanaalgebied (NZKG) zijn hiertoe bijzonder geschikt, vanwege hun potentiële functie als draaischijf (aanlanding, opslag, doorvoer en verdeling van duurzame energie) en de energie-infrastructuur die al aanwezig is.

Naast een energietransitie is er ook een economische transitie gaande: een overgang naar een meer kennisintensieve en circulaire economie. Deze ontwikkeling draagt eveneens fors bij aan het halen van de

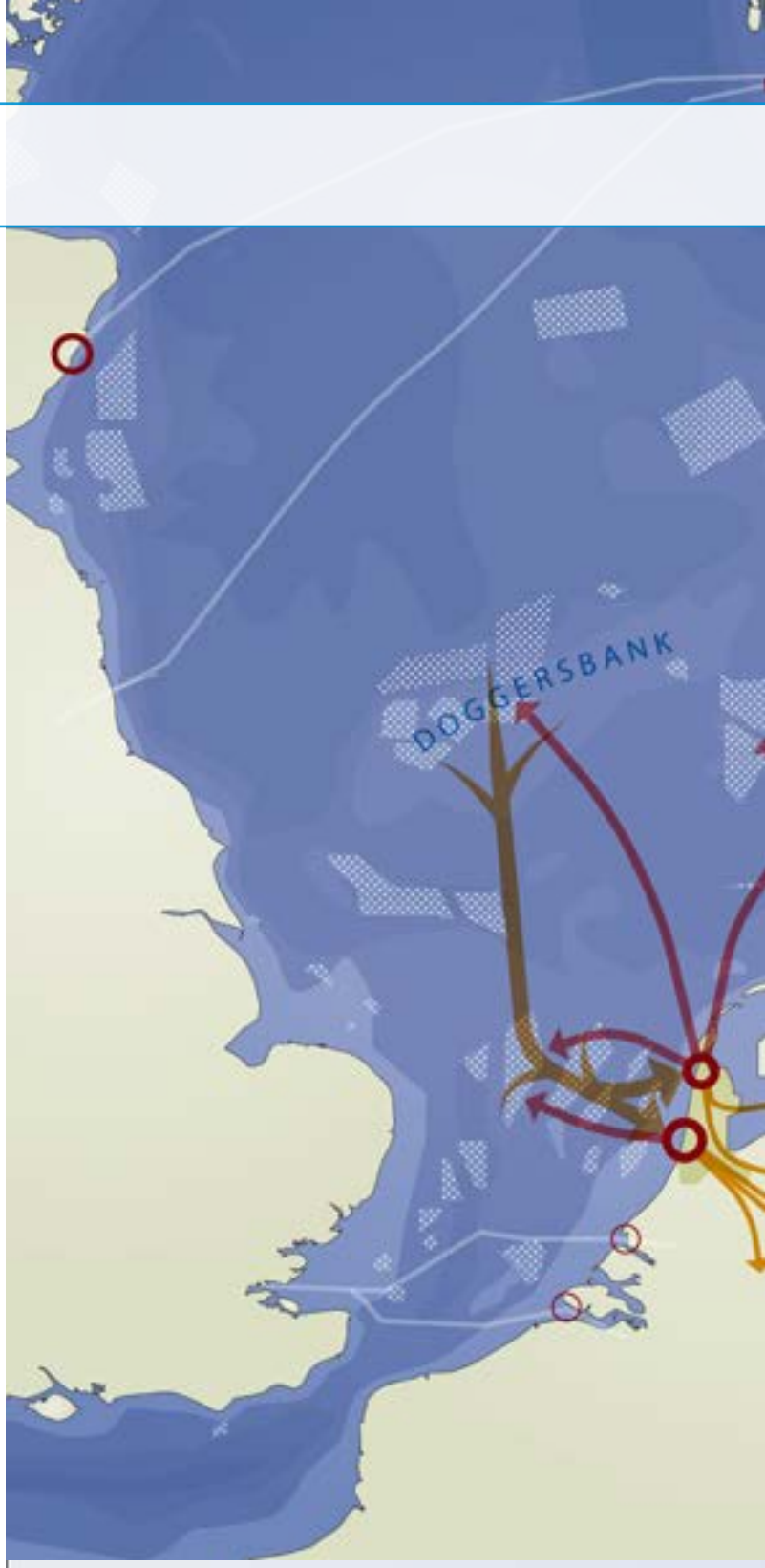

[7] Zie: http://www.pbl.nl/publicaties/kan-de-circulaire-economie-een-bijdrage-leveren-aan-de-energietransitie

LEGENDA

Energie

- Aangewezen gebieden Wind op Zee
- Bestaande windparken
- Transportrichting duurzame energie (indicatief)

Warmte

- Kansrijke geothermie gebieden
- Mogelijk grid warmteputten
- Oppervlaktewater
- Restwarmte TATA Steel en NZKG
- Restwarmte

Gas en CO_2

- Ondergrondse gasopslag
- Glastuinbouw
- OCAP - CO_2 leiding (indicatief + planning)
- CO_2 overschot / tekort
- Transportrichting CO_2 (indicatief)
- Draaischijf voor ‘nieuwe energie’
- Veenweide gebieden
- Ruimte voor circulaire economie

5 10 20 km

N

Foto: Theo Baart

klimaatdoelstellingen[7]. De provincie wil de beweging richting circulaire economie versnellen en zij aan zij staan met de voortrekkers daarin. Doel is het verminderen van het verlies van (primaire) grondstoffen die geschikt zijn voor hergebruik. In 2030 moet dit verlies met de helft zijn teruggedrongen, in vergelijking met 2018. In 2050 willen we volledige circulariteit bereiken. In het bijzonder in het Noordzeekanaalgebied en de Westas zien wij hiervoor kansen.
Het ruimtegebruik zal hierdoor veranderen, maar ook als gevolg van de nieuwe en toenemende betekenis van de stad als woon- én werkgebied voor hoogopgeleide kenniswerkers (zie ook Verkenningen NH2050). Zo zijn er datacenters op strategisch gesitueerde locaties nodig. Die vragen heel veel energie, maar geven ook veel warmte af. Het is dus zaak ruimte te creëren voor nieuwe energie en circulaire economie, en deze bedrijvigheid te koppelen aan de ruimtelijk-economische veranderingen: ze moeten onderdeel worden van andere, grote integrale opgaven, zoals duurzame mobiliteit, duurzame verstedelijking en duurzame, circulaire landbouw. Bijvoorbeeld door het ruimtelijk clusteren van energievraag en –aanbod. Een goede energie-infrastructuur is van wezenlijk belang voor de economische transitie die nodig is.

Randvoorwaarde
- Om de provincie klimaatneutraal te laten zijn in 2050, zijn tot 2030 de afspraken leidend uit het Klimaatakkoord (2018)

Kritische succesfactoren
- Robuuste en toekomstbestendige energie- en data-infrastructuur
- Maximale benutting van besparingsmogelijkheden
- Experimenteerruimte voor en kennisuitwisseling over innovatieve oplossingen
- Regelgeving

14. De regionale optimale energiemix voor opwekking van hernieuwbare energie in de ondergrond, op de bovengrond en in de bebouwde omgeving past bij de regionale landschappelijke en gebiedskwaliteiten en de economische kansen

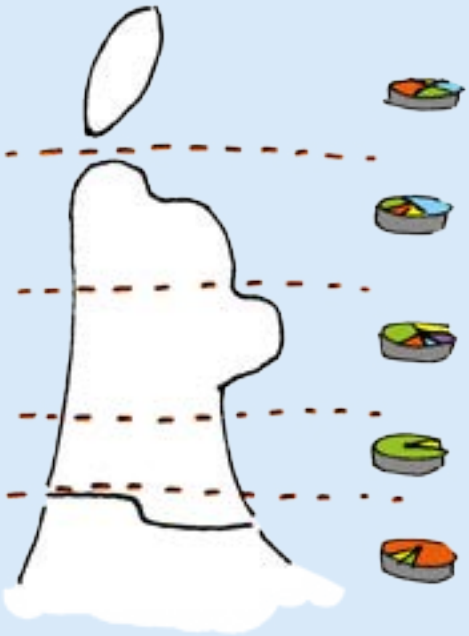

Noord-Holland kenmerkt zich door regio's die door natuurlijke omstandigheden (geologische, geomorfologisch en klimatologisch) specifieke kwaliteiten hebben: relatief windrijk, veel zonuren en de beschikbaarheid van aardwarmte. Het is zaak deze kwaliteiten optimaal te benutten voor de opwekking van hernieuwbare energie (elektriciteit en lage-temperatuurwarmte), zonder onaanvaardbare inbreuk te doen op landschappelijke en gebiedskwaliteiten. Binnen dit kader geldt als uitgangspunt dat we gebruikmaken van die vormen van duurzame energie, die zorgen voor de meeste energieopbrengst tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten.
Bij de invulling van de regionale energiemix zijn de economische kansen voor belangrijke economische clusters richtinggevend (zie kritische succesfactoren als voorbeelden).
De warmtevoorziening is een belangrijk onderdeel van de energietransitie in Noord-Holland. In het zuidelijk deel van de provincie is de vraag naar warmte het grootst; daar is weliswaar restwarmte beschikbaar, maar in onvoldoende mate. De beschikbaarheid van aardwarmte is in dit deel nog onzeker. Wel beschikken sommige gebieden in het zuiden van de provincie over een warmtenetwerk.
In het noordelijk deel is de vraag naar warmte verhoudingsgewijs het laagst, maar is er wel aanbod van aardwarmte en slechts lokaal van warmtenetwerken.
Er moeten strategieën komen voor warmtesystemen die de warmte van hernieuwbare bronnen samen met restwarmte van bedrijven naar afnemers brengen (bedrijf, wijk en regio).

Randvoorwaarden
- Warmtevoorziening moet toekomstbestendig, betaalbaar, betrouwbaar en duurzaam zijn
- Er moet onderzoek komen naar de potentie van iedere energiebron per gebied

Kritische succesfactoren
- De aanwezigheid van geothermie in Noord-Holland Noord (onder andere) benutten voor de verduurzaming van de glastuinbouw in Noord-Holland Noord
- De aanwezigheid van wind op zee benutten voor de verduurzaming van Tata Steel
- Wind op zee benutten voor de verdere ontwikkeling van de offshore industrie
- Wind op zee benutten voor ontwikkeling van industriële toepassingen in opslag en doorvoer van hernieuwbare energie

15. Vraag en aanbod van hernieuwbare energie worden zodanig gebundeld dat sprake is van efficiënte benutting van bestaande en nieuwe energie-infrastructuur en van restwarmte

Economische en andere stedelijke activiteiten kunnen van elkaars nabijheid profiteren. Het is zaak daarmee rekening te houden bij het reserveren van ruimte voor deze activiteiten. Zo nemen de kansen op synergie toe. Dat geldt in het bijzonder voor energietransitie: het bundelen van vraag en aanbod is voordelig: er is dan minder energieverlies ende ruimte wordt efficiënter gebruikt. Om het energiesysteem in z'n totaliteit goed te laten functioneren, moet goed afgewogen worden waar nieuwe, grote energievragers komen, zoals datacenters. Bepaald moet worden waar de nieuwe energievraag het beste gefaciliteerd kan worden op basis van de onderliggende infrastructuur. Volgens het uitgangspunt 'lokaal wat kan', heeft de gemeente het hier voor het zeggen (via de omgevingsplannen). Vanuit de provincie sturen we op de regionale afstemming hierover. Speciale aandacht is er voor het Noordzeekanaalgebied. Door beschikbaarheid van grootschalige kavels en ruimte voor hogere milieucategorieën, leent dat zich bij uitstek voor clustering van duurzame-energievoorzieningen voor Amsterdam en omgeving. Het belang van deze voorzieningen is groot, ook om de woningbouwopgave in deze regio duurzaam vorm te geven. In Noord-Holland Noord is de Boekelermeer geschikt voor duurzame-energievoorzieningen.

Kritische succesfactoren
- Regionale afstemming van kansrijke ontwikkelingen
- Ruimte in het Noordzeekanaalgebied als draaischijf benutten
- Goede afstemming van ondergrondse energie-infrastructuur met andere functies in de ondergrond

16. Ruimte wordt gereserveerd voor directe aanwending, opslag en doorvoer van door wind op zee opgewekte energie

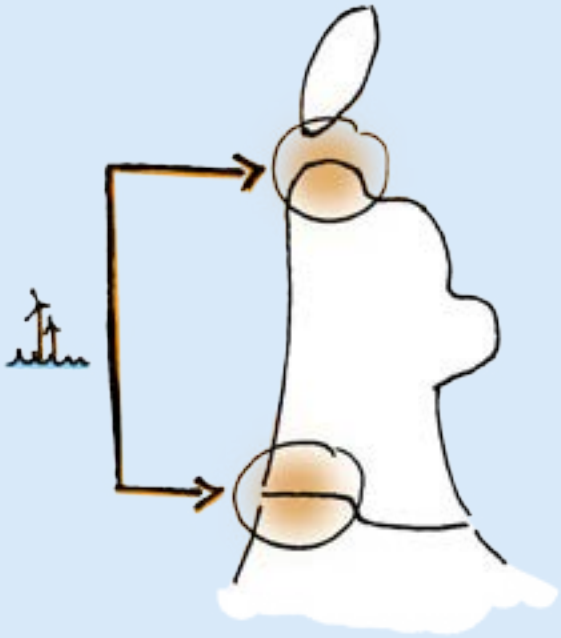

De locaties voor wind op zee zijn voor een belangrijk deel gelegen voor de kust van Noord-Holland. Dit biedt meerdere kansen voor Noord-Holland. De energie die op zee wordt opgewekt, kan niet overal aan land worden gebracht. Ook is het niet altijd mogelijk om goed in te spelen op de kansen om ruimtelijk-economische ontwikkelingen te koppelen.
Het Noordzeekanaalgebied en afhankelijk van de aanlandingsmogelijkheden voor energie bij Den Helder zijn tot 2030 de eerst aangewezen locaties voor het treffen van ruimtelijke maatregelen om de aanlanding van op zee opgewekte elektriciteit goed te laten plaatsvinden. Hoe dat gebeurt, hangt mede af van de energiebehoefte op land. Tot 2030 betreft de opwekking voor de kust vooral stroom. Daarnaast komt ook de directe omzetting naar waterstof meer in beeld, met een hele andere ruimtelijke impact.

Over de aanlanding van wind op zee zullen met verschillende partners regionale afspraken worden gemaakt in convenanten.

Kritische succesfactoren
- Samenhang tussen aanlandingspunten van energie uit wind op zee met
- Locaties waar deze energie direct gebruikt wordt (zoals Tata Steel)
- Gebieden waar opslag en doorvoer van de energie ruimtelijk-economisch mogelijk is
- De aanwezige energie-infrastructuur

17. Op strategische locaties wordt ruimte gereserveerd voor opslag en verwerking van reststromen

Bij circulaire economie zijn het terugwinnen van grondstoffen, het inzetten van reststromen en verwaarding belangrijk. Dat vereist ruimte voor opslag en verwerking van materialen en reststromen, waaronder CO_2. Het gaat niet alleen om fysieke ruimte voor deze (grootschalige) activiteiten, maar ook om milieuruimte voor de hinder die hierbij komt kijken. De beweging richting circulaire economie moet versnellen, waarbij wij in het bijzonder in het Noordzeekanaalgebied en de Westas (grootschalige) kansen zien. Maar regionaal zijn er ook kansen, zoals voor de Boekelermeer. Gemeenten zijn primair verantwoordelijk voor de ruimtelijke sturing via de omgevingsplannen; de provincie stuurt op regionale afstemming. Daarnaast geven we als provinciale organisatie het goede voorbeeld: van inkoop tot aanbesteding. Waar mogelijk zetten we zelf de stap naar circulair en faciliteren we met kennis, contracten en subsidies om innovaties te stimuleren.

Kritische succesfactor

- Goede aansluiting van onderwijs op arbeidsmarkt

Afbeelding: *Ontwikkelperspectief voor circulaire economie (**bron:** We maken het rond: Ontwikkelperspectief circulaire economie p (2017))*

NATUURLIJK EN VITAAL LANDELIJKE OMGEVING

Foto: Theo Baart

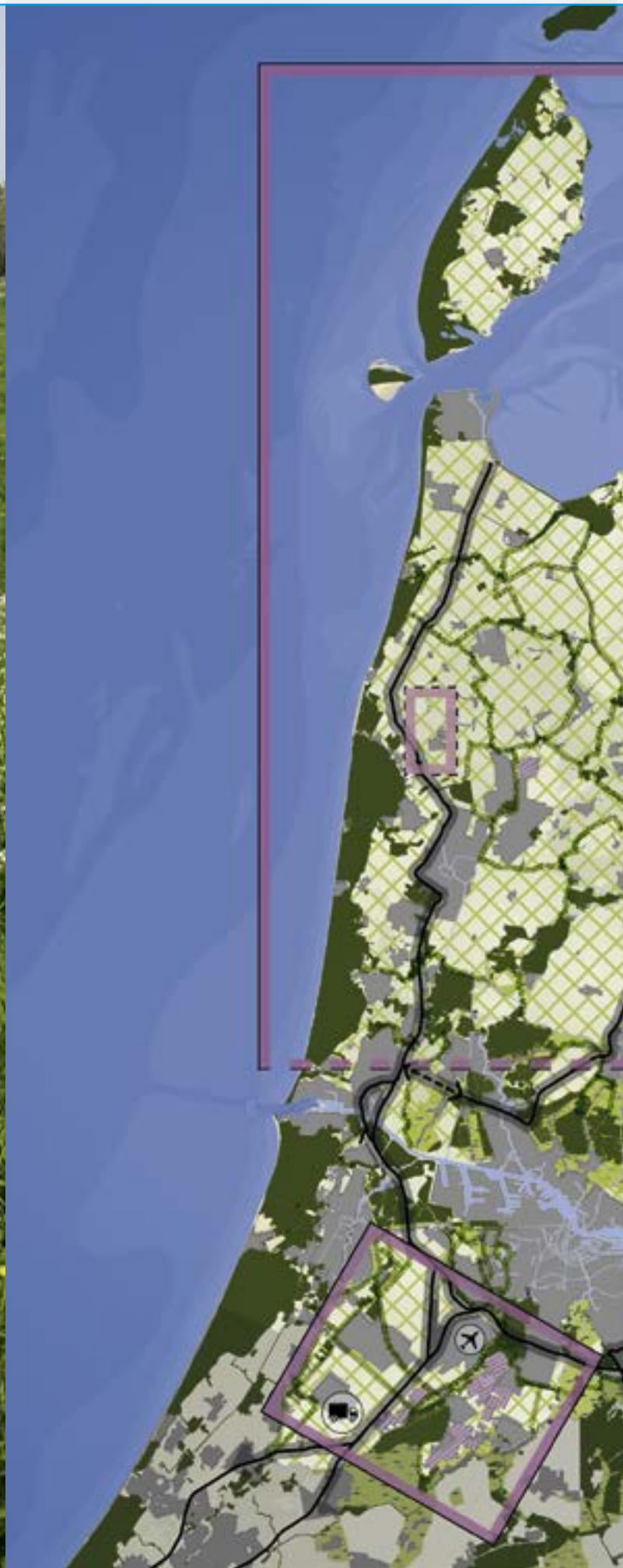

Vergroten van biodiversiteit en ontwikkelen van een economisch duurzame agrifoodsector

- Economisch duurzame ontwikkeling van de agrifoodsector
- Vergroten van biodiversiteit in Noord-Holland
- Natuur-, recreatieve en waterdoelen worden in samenhang gerealiseerd
- Partnerschap tussen agrifoodsector en ontwikkeling natuurwaarden
- Maatwerk in omvang en tempo van veranderingen

In Noord-Holland is er voor een natuurlijke en vitaal landelijke omgeving een goede balans nodig tussen de agrifoodsector en de natuur- en watersystemen. De landelijke omgeving in Noord-Holland is van oudsher bepaald door het watersysteem, het landbouwkundig gebruik en de natuurgebieden. We zoeken continu naar de juiste balans tussen een gezonde leefomgeving, een sterke economische ontwikkeling en robuuste natuurlijke systemen.

De agrifoodsector geeft steeds vaker invulling aan de gewenste balans. Dit gebeurt door het vergroten en benutten van biodiversiteit (onder andere in de bodem), technologische ontwikkelingen, door natuur onderdeel te laten zijn van de bedrijfsvoering, efficiëntieverbetering en verbetering en vernieuwing van gewassen. Uit oogpunt van het bieden van voedselzekerheid en voedselveiligheid is een verantwoorde voedselproductie een gezamenlijke ambitie van de provincie en de sector. Verantwoord wil zeggen: onder gezonde en gecontroleerde omstandigheden.

De Metropoolregio Amsterdam heeft de ambitie toonaangevend te zijn op het gebied van duurzame moderne voedselvoorziening voor de stad. Het begrip ‘regio’ moet daarbij ruim worden opgevat; de andere delen van de provincies Noord-Holland en Flevoland worden daarbij betrokken, vanwege daar aanwezige belangrijke agrarische productiegebieden (inclusief vis), waarvan de metropoolregio mede afhankelijk is.

Natuurwaarden zijn van grote betekenis voor een gezonde leefomgeving. Het grote aantal verschillende ecosystemen in Noord-Holland biedt mogelijkheden voor een enorme biodiversiteit en veel verschillende landschappen. Om de biodiversiteit te vergroten, is een sterk natuurnetwerk met hoge natuurwaarden voorwaarde. Een goed natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer en ecologische verbindingen tussen de natuurgebieden vergroten de veerkracht van het natuurnetwerk. Ook helpt het als ontwikkelingen als verstedelijking, ontwikkelingen in de landbouw en klimaatmaatregelen zoveel mogelijk natuurinclusief zijn. Niet alleen in kwantitatieve zin (hectares), maar ook

LEGENDA

- Greenports (Noord-Holland Noord en Aalsmeer)
- Seedvalley (indicatieve begrenzing)
- Logistieke corridor
- Natuur Netwerk Nederland
- Ecologische verbinding (EHS)
- Fijnmazig ecologisch netwerk (indicatief)
- Veenweide

5 10 20 km

N

in kwalitatieve zin (soortenrijkdom, toegankelijkheid). De groeiende bewustwording in de landbouw dat meer rekening gehouden moet worden met natuurwaarden, draagt hieraan bij. Met aansluiting op de natuurlijke processen leidt natuurinclusieve landbouw (gericht op minder emissies van nutriënten en gebruik van minder gewasbeschermingsmiddelen) tot vermindering van de druk op het milieu en vergroting van de biodiversiteit.

Biodiverse natuur kan ook veel ecosysteemdiensten leveren. Zo kan bijvoorbeeld een grote en diverse insectenpopulatie sterk bijdragen aan gewasbescherming en bestuiving. Fijnmazige groenblauwe verbindingen tussen de natuurgebieden verbeteren de veerkracht van het totale natuurnetwerk en, slim ingericht, kunnen ze bijdragen aan de belevingswaarde van het landschap, de versterking van de watersystemen en de verbinding van natuurlijke systemen.
In landbouwgebieden draagt de verbetering van de milieukwaliteit – samen met een meer natuurinclusieve landbouw – bij aan meer natuurlijke ziekte- en plaagbestrijding, bestuiving, biodiversiteit en vastlegging van CO_2. In de stedelijke omgeving draagt natuur bij aan het tegengaan van hittestress, wateropvang, biodiversiteit, en aan welzijn en gezondheid van de mensen.

18. De agrifoodsector wordt gefaciliteerd bij de duurzame en economische ontwikkeling

Agrifood is de verzameling van (economische) activiteiten van zaadje tot gereed product dat de consument bereikt.
De provincie Noord-Holland biedt ruimte aan toekomstgericht en duurzaam ondernemerschap, inspelend op de maatschappelijke vraag en marktbehoeftes. De ambitie is de ontwikkeling van een toekomstbestendig agribusinesslandschap: een landschap waarin de agrarische keten optimaal functioneert en innoveert, passend binnen andere maatschappelijke doelstellingen.

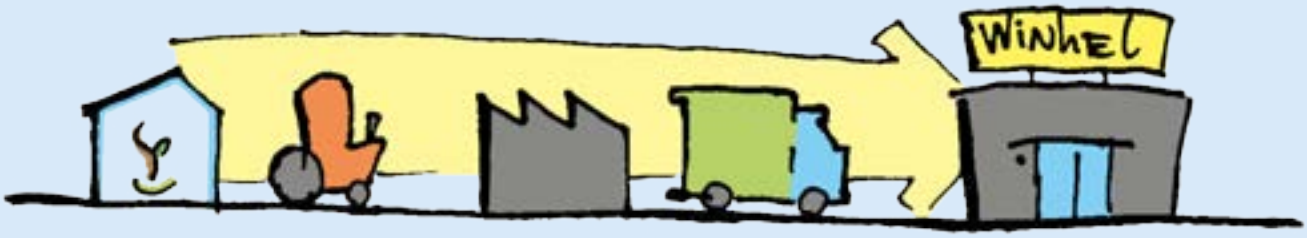

Kritische succesfactoren

- Klimaatadaptief vermogen van de sector, waaronder voldoende zoet water (zelfvoorziening)
- Bereidheid van de sector tot verduurzaming, rekening houdend met natuur, landschap en biodiversiteit
- Behoud en versterking van de kennisinfrastructuur innovatiemogelijkheden
- Schaalvergroting alleen als die samengaat met economische, maatschappelijke en duurzame ontwikkeling
- Ruimte voor functiemenging en functiestapeling, mits die bijdragen aan duurzaamheid en aan een economisch sterke sector
- Clustering van sectoren die van elkaars nabijheid kunnen profiteren en waar dit vanuit duurzaamheidsperspectief voordelen biedt: glastuinbouw, permanente bollen, zaadteelt en veredelingsbedrijven
- Logistieke ruimte en fysieke en digitale bereikbaarheid
- Mogelijkheden voor alternatieve teelten, bijvoorbeeld in de veenweidegebieden
- Benutten van vrijkomende agrarische bebouwing voor andere functies of verduurzaming van omliggende bedrijven
- Voldoende tijdelijke huisvesting en voorzieningen voor arbeidsmigranten

19. Natuurlijke processen zijn richtinggevend voor inrichting en beheer van nieuwe en bestaande natuurgebieden

We streven naar gezonde en natuurlijke ecosystemen, die een stootje kunnen hebben. In Noord-Holland zijn natuurlijke processen voornamelijk bepaald door het watersysteem, zowel langs de drie kusten, als in het poldersysteem. In veel gebieden is het historische landbouwkundige gebruik bepalend voor de aanwezige natuurwaarden. Extensieve vormen van landbouwkundig gebruik worden ook nu nog benut voor het beheer van natuurgebieden. Natuur is niet statisch, natuurdoelen kunnen wijzigen onder invloed van fysieke en maatschappelijke ontwikkelingen van buitenaf. Dat betekent bijvoorbeeld dat de natuurdoelen zullen mee veranderen met veranderingen die op lange termijn te verwachten zijn in het watersysteem, als gevolg van klimaatadaptatie, specifiek in de veenweidegebieden. De veranderingen zijn gebiedsspecifiek, maatwerk is dus van belang. We houden hierbij wel vast aan de bescherming van de natuurwaarden van Europees belang, zoals vastgelegd in het Natura 2000-beleid.

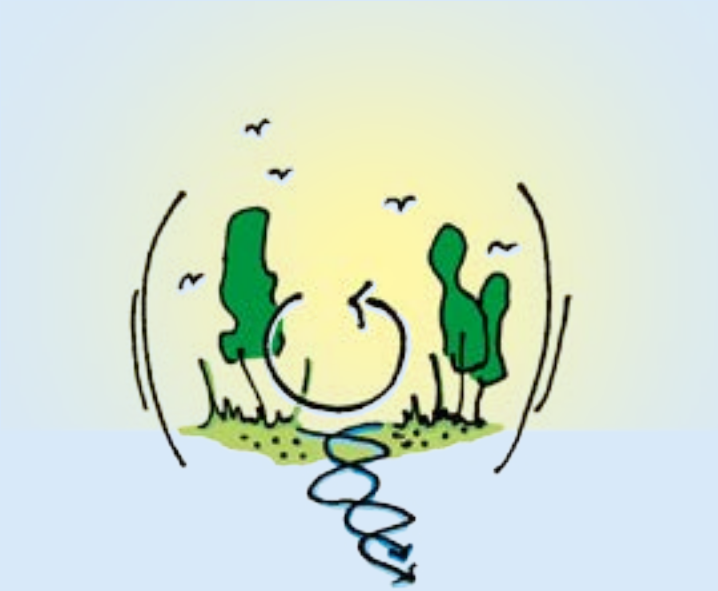

Natuur- en waterdoelen worden in het vervolg altijd in gezamenlijkheid gerealiseerd

Waterbeheer, natuurbeheer en recreatie worden meer in samenhang aangepakt. Aanvullend op het natuurnetwerk streven we naar multifunctionele groene ruimten waarin natuur, water, recreatie en landbouw worden gecombineerd. Zoals (piek) waterbergingsgebieden die worden ingericht als natuur en recreatiegebied, en die ondersteunend kunnen zijn voor landbouwkundig watergebruik. Of overgangen tussen land- en waternatuur, die de kansen voor biodiversiteit en een betere waterkwaliteit vergroten. Groene verbindingen tussen stad en landelijk gebied kunnen waterberging, recreatie, klimaatverandering, gezondheid en natuur combineren. Zo ontstaan multifunctionele groene ruimten met een grotere biodiversiteit.

De landbouw draagt verder bij aan de verbetering van de kwaliteit en vermindering van emissies van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen naar natuurgebieden en oppervlaktewater door nieuwe en innovatieve teeltsystemen (naast doorvoering van rendementsverbeteringen).

Kritische succesfactoren

- Draagvlak bij gebruikers om het bedrijfssysteem aan te passen aan de beschikbaarheid van zoetwater
- Beheer en inrichting van natuurgebieden moeten aansluiten op het gebruik en de ontstaansgeschiedenis van die gebieden, om verschillende typen natuur te houden
- Kleinschalige agrarische kavelruil om ruimte voor nieuwe natuur en sterke landbouw vrij te maken
- (Stimulering van) agrarisch natuurbeheer op de juiste locatie
- Gebiedsgerichte ontwikkeling bedoeld om slimme combinaties te maken, bijvoorbeeld ruimte voor recreatie, natuur en waterberging
- Goede afstemming tussen water- en natuurbeheer (zoals natuurvriendelijke oevers)

20. Om een robuust ecosysteem te realiseren worden verbindingen tussen natuurgebieden verbeterd en functies slim gepositioneerd

De bestaande natuurgebieden zijn een bron voor de biodiversiteit in de provincie. Beter behoud en beheer van deze gebieden is dan ook basis voor vergroting van de biodiversiteit. Bestaande natuurgebieden worden versterkt door zonering van recreatie, door slimmer landgebruik, versterking van verbindingen tussen natuurgebieden en door functies te combineren.

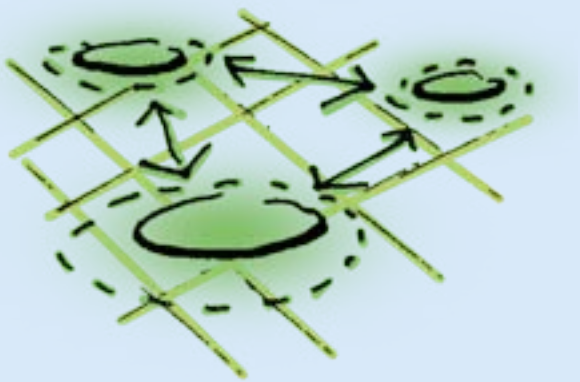

Daar waar mogelijk wordt agrarisch natuurbeheer geconcentreerd rond natuurgebieden, wat bijdraagt aan betere bescherming van de natuurwaarden in de NNN. Een gebiedsgerichte aanpak kan de verwachte groei van recreatiedruk opvangen. Deze aanpak combineert ruimte voor natuurontwikkeling, recreatie, waterberging en landbouw. Ook houden we bij de locatiekeuze en clustering van functies rekening met de gevolgen voor water. Bijvoorbeeld met het waterpeil en de zoetwatervraag (opdat die niet toeneemt).

Verbetering van de verbinding tussen natuurgebieden is een manier om de biodiversiteit te vergroten. Enerzijds werken we daarom aan een fijnere groenblauwe dooradering van zowel landelijk als bebouwd gebied – want ook stedelijk gebied heeft een belangrijke functie voor ecologische verbindingen. Anderzijds kan deze fijnmazige dooradering uitgroeien tot een robuuste verbinding van grotere ecosystemen in de gebieden waar veel natuurgebieden bij elkaar in de buurt liggen, zoals in Laag Holland en Gooi en Vechtstreek.

Randvoorwaarden

- Kaderrichtlijn Water (KRW)
- Ontwikkelingen dienen minimaal waterneutraal te zijn: ze mogen in geen enkel geval een verslechtering betekenen voor het watersysteem. Dat betekent: geen achteruitgang van de waterkwaliteit, geen afname van de hoeveelheid open water, geen afname van het waterbergend vermogen, geen toenemende bodemdaling of versnippering in peilvakken

Kritische succesfactoren

- Daadwerkelijke realisatie van de bestaande NNN en N2000 doelen
- Extra inzet op KRW
- Functiestapeling als manier om middelen te genereren voor het (gebiedsgericht) behalen van meerdere doelstellingen
- Goede geleiding van de recreatiegroei om zo een negatief effect op de natuurgebieden te voorkomen

21. Het landgebruik en de waterpeilen worden in balans gebracht met de draagkracht van het veenweidegebied

Om de bodemdaling van veengronden af te remmen, is volgens de huidige inzichten met name in de zomer vernatting nodig. Daarom moet het landgebruik meer in evenwicht komen met het benodigde waterpeil. Het tempo waarin het landgebruik aangepast kan worden op het remmen, stoppen en zo mogelijk herstellen van bodemdaling heeft consequenties voor landbouw (bijvoorbeeld op de toepassing van nieuwe technieken of teelten), voor landschap (bijvoorbeeld door het verdwijnen van veenweidelandschap) en voor natuur (misschien ontstaan er meer vormen van natte natuur in het gebied).

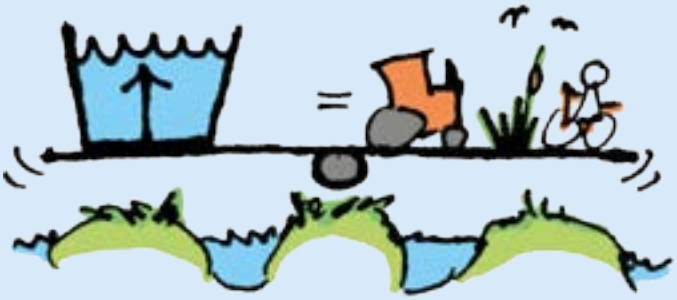

Hoe we het landgebruik kunnen aanpassen, verschilt van gebied tot gebied in het metropolitane landschap en het Groene Hart. Zo kunnen de bodemsamenstelling, de hoogteligging, de mate van kwel of wegzijging, de peilverschillen met omliggende natuur of boezemsystemen, de snelheid van bodemdaling en het draagvlak voor maatregelen van gebied tot gebied anders zijn. De urgentie zal ook verschillen per gebied. Het is dus erg belangrijk in samenwerking met alle betrokken partijen te komen tot maatwerk.
We zijn bereid om de aard en de invulling van bestaande natuur en landbouwgebieden te laten veranderen als we daarmee de opgaven en problemen oplossen. Daar waar we de bodemdaling willen verminderen, doen we dat integraal en gebiedsgericht, in samenwerking met anderen, rekenschap gevend van de belangen van de landbouw, natuur en leefomgeving. We denken in de richting van het ontwikkelen van kansrijke verdienmodellen voor gebieden en houden daarbij rekening met de ketenaanpak en de planologie. Het kan betekenen dat we nieuwe landschapsvormen accepteren.

Kritische succesfactoren

- Acceptatie bij iedereen dat het landschap verandert en bereidheid tot actie bij alle betrokken partijen
- Stimuleren van innovaties
- Ketenaanpak en positionering van functies, passend bij het watersysteem
- Experimenteerruimte voor innovatieve oplossingen

Poort Den Helder
Westfriesland
Alkmaar en omgeving
Noordzeekanaalgebied
Metropolitaan landschap
Schiphol - Amsterdam
Gooi en Vechtstreek

Samenhang bewegingen

De vijf geschetste bewegingen naar de toekomst toe staan niet op zichzelf. Samen met de randvoorwaarden en ontwikkelprincipes uit het onderdeel Leefomgevingskwaliteit, vormen ze onze visie. In het deel Leefomgevingskwaliteit staan generieke randvoorwaarden en ontwikkelprincipes. Deze gaan dus over de hele provincie. De vijf bewegingen spelen in delen van de provincie. Ze vullen elkaar aan en beschouwen verschillende ambities en opgaven in samenhang. Die samenhang vinden we ook terug in gebieden waar verschillende bewegingen bij elkaar komen. Op de kaart 'samenhang bewegingen', is dit weergegeven. Deze gebieden vormen brandpunten van activiteit met een grote complexiteit. Een aantal van die brandpunten is beschreven en bieden, samen met visies die regio's hebben gemaakt, een voorzet voor regionale samenwerkingsagenda's die in het deel 'Van visie naar uitvoering' worden aangekondigd.

Poort Den Helder
In het gebied rondom Den Helder komen de bewegingen Dynamisch schiereiland, Sterke kernen, sterke regio's en Nieuwe energie bij elkaar. De mogelijke aanlanding van energie-infrastructuur van de op zee opgewekte windenergie in de toegangspoort Den Helder biedt economische kansen en vraagt om zorgvuldige inpassing. Dit dient ook de doelen uit de beweging Sterke kernen, sterke regio's, om werkgelegenheid te versterken en het voorzieningenniveau op peil te houden. De doelen uit Dynamisch schiereiland voegen daar de benutting van de toeristische en recreatieve potentie aan toe in combinatie met opgaven rond de kustverdediging en het toevoegen van natuurwaarden. Meer landinwaarts komen daar ook het ontwikkelen van de duurzame agrifoodsector en vergroten van de biodiversiteit bij uit de beweging Natuurlijk en vitaal landelijke omgeving.

Westfriesland
In Westfriesland komen de bewegingen Nieuwe energie, Sterke kernen, sterke regio's, Natuurlijk en vitaal landelijke omgeving en Dynamisch Schiereiland bij elkaar. De grote potentie voor geothermie en daarmee komende economische kansen en inpassingsopgaven, het verder benutten van de kusten aan het IJsselmeer en Markermeer en het doorontwikkelen van Seed Valley, brengen een aantal opgaven bij elkaar die tegelijkertijd belangrijk zijn voor het vitaal houden van het voorzieningenniveau.

Alkmaar en omgeving
In de regio Alkmaar spelen de bewegingen Dynamisch schiereiland, Nieuwe Energie, Natuurlijk en vitaal landelijke omgeving. Op de achtergrond spelen ook de doelen uit de beweging Sterke kernen, sterke regio's en laten invloeden van de Metropool in ontwikkeling zich steeds meer gelden. Het benutten van kwaliteiten van kust en binnenduinrand en doelen uit Natuurlijk en vitaal landelijke omgeving brengen kansen voor het vergroten van de biodiversiteit, recreatie en toerisme samen. Het Sterke kernen verhaal samen met de invloeden van de Metropool in ontwikkeling past bij de knooppuntontwikkelingen in de regio Alkmaar. De beweging Nieuwe energie steunt de kansen voor circulaire economie en daarmee nieuwe economische activiteiten in de Boekelermeerpolder.

Noordzeekanaalgebied
Het Noordzeekanaalgebied is een onmisbaar puzzelstuk voor de metropoolregio Amsterdam om de doelen die in de beweging Nieuwe energie zijn aangegeven voor energietransitie en circulaire economie waar te maken. De grote verstedelijkingsopgaven en het beter benutten van het landschap maken de opgave nog complexer. De inpassing van alle opgaven raakt ook de beweging Dynamisch schiereiland en de doelen uit Natuurlijk en vitaal landelijk gebied en in het bijzonder de randvoorwaarden en ontwikkelprincipes uit het hoofdstuk Leefomgevingskwaliteit.

Schiphol-Amsterdam
In de beweging Metropool in ontwikkeling wordt geschetst dat er in de band Amsterdamse binnenstad-Schiphol e.o. zich een concentratie van grote werkgelegenheid voordoet. Tegelijk wordt gesteld dat het vanuit mobiliteitsoverwegingen slim is woningen dichtbij die concentraties te ontwikkelen. De randvoorwaarden en principes uit Leefomgevingskwaliteit horen bij deze opgave. Zeker ook met de toekomstige ontwikkelingen van de luchthaven in het achterhoofd. De opgave voor het mobiliteitssysteem in de MRA staat hier ook mee in verband. Daarnaast is de Westas een gebied tussen haven, luchthaven en Greenport, waar de opgaven rond circulaire economie uit de beweging Nieuwe energie een plek zouden kunnen krijgen.

Gooi en Vechtstreek
In deze streek komen de bewegingen Dynamisch schiereiland, Metropool in ontwikkeling, Sterke kernen, sterkte regio's en Natuurlijk vitaal landelijke omgeving bij elkaar. De grote leefomgevingskwaliteit met diverse landschappen, recreatieve en toeristische mogelijkheden, topwoonmilieus in combinatie met mobiliteitsopgaven, economisch vitaal blijven en opgaven in het veenweidegebied, brengen een complex aan vraagstukken met zich mee.

Metropolitaan Landschap
Het metropolitaan landschap is een van de grote bouwstenen van de beweging Metropool in ontwikkeling. Hier spelen de doelen uit de beweging Natuurlijk vitaal landelijke omgeving een grote rol. Het gaat om onderwerpen als vergroten van de natuurwaarden en het tegengaan van bodemdaling in veenweidegebieden. De groter wordende recreatieve druk op het gebied, de inpassing van energietransitie-opgaven uit de beweging Nieuwe energie en kansen voor gedeeltelijk nieuwe agrarische activiteiten en klimaatadaptatie. Een complex aan vraagstukken komt dus samen. In alle delen van de metropoolregio zoals Amstel-Meerlanden, Spaarnwoude, het Groene Hart en in geheel Laag Holland waaronder Waterland en de Zaanstreek.

TOERISTEN ZEEHONDEN
ZELFVOORZIENEND
SCHAPEN
SKUUMKOPPE
ENERGIENEUTRAAL
STRAND WADDENZEE
AFSLUITDIJK HAVEN
ENERGIETRANSITIE
KAMPEREN WADDENZEE
BOLLEN OFFSHORE GREENPORT
PIONIEREN
ONDERNEMEN
WESTFRIESE OMRINGDIJK
GOUDEN EEUW
ZAADVEREDELING
ZEILEN
SEED VALLEY
DUINEN
STRAND VILLA'S
EXCLUSIEF
STAD VAN DE ZON
POLDERMOLENS KAAS
LANDBOUW
ENERGY INNOVA
WATERSPORT
OFFSHORE HAVEN
TATA VISSEN
INNOVATIE
TOEGANGSPOORT
DUINEN
MAAKINDUSTRIE
LANDBOUW
VOEDSEL INTELL ZAANSE SCHANS
INDUSTRIEEL EXEGOED
HAUTISCH
WATER MARKEN
VEENWEIDE FIETSEN
HARDDRAVERIJ
VOGELS
VOLENDAM
VAREN
STRAND
WINKELEN
SMART CIRCUIT
LANDGOEDEREN
HISTORISCH MUSEA
CREATIEVE TECHNOLOGIE
START-UP
TEEHAVEN
FIETSEN
GRACHTEN
INTERNATIONAAL
TOERISTEN
UNIVERSITEITEN
ZUIDAS MUSEA
INTERNET HUB
PARK 21
LANDBOUW
BUITENPLAATSEN
SCHIPHOL
AMSTEL
GREENPORT
DIVERSE WOONMILIEUS
VAREN
MUIDERSLOT
MEDIA HEIDE
VILLA'S BOS
WANDELEN WATER

Noord-Hollandse kwaliteiten in context

De Omgevingsvisie NH2050 is niet met een blanco vel begonnen. Noord-Holland bestaat al veel langer en herbergt vele kwaliteiten. Kwaliteiten die een basis bieden voor verdere ontwikkeling richting de toekomst. We houden daarbij rekening met alle invloeden die op onze provincie afkomen en etaleren onze visie daarop. Ook kijken we hoe we verbonden zijn met de directe omgeving van de provincie, met Nederland, Europa en de rest van de wereld. Vanuit die context - van aanwezige kwaliteiten en verbinding met onze omgeving - kijken we, met de Omgevingsvisie NH2050 als houvast, naar hoe we onze visie kunnen waarmaken.

Noord-Holland is via de lucht, het water, de weg, het spoor en digitaal verbonden met bestemmingen in de hele wereld. Van oudsher brengt onze ligging goede uitgangspunten voor de handel met zich mee. Veel van die handel vindt ook plaats met naburige landen. Zo is er veel interactie met stedelijke regio's om ons heen zoals Londen, Parijs, Antwerpen, Brussel, Frankfurt en het Ruhrgebied.

In economische zin doet Noord-Holland het goed en zijn er binnen Nederland sterke relaties met onder andere de regio's Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Eindhoven. Direct om ons heen zijn er dagelijkse verbanden met de Leidse regio, grote delen van Utrecht en Flevoland. Daarnaast liggen er relaties waar de Wadden en het IJsselmeer ons verbinden met Friesland en Overijssel. De Afsluitdijk en de Houtribdijk verzorgen de wegverbindingen richting noorden en oosten. Kort gezegd, we zijn op vele manieren en schaalniveaus verbonden aan onze omgeving. Samen met de in Noord-Holland aanwezige kwaliteiten biedt dat een sterke basis voor toekomstige ontwikkelingen.

Van oudsher wordt Noord-Holland grofweg aan de hand van twee grote gebiedseenheden beschreven: Noord-Holland noord en Noord-Holland zuid. Maar je kan de provincie ook typeren zoals dat in de beweging Dynamisch schiereiland is gedaan. In dit hoofdstuk kiezen we voor een regionale typering. Wat heel de provincie kenmerkt, is de grote ondernemerszin.

Van noord naar zuid

Het grootste deel van het huidige landschap van de Kop van Noord-Holland, inclusief Texel, is door de eeuwen heen op zee veroverd door aandijkingen en inpolderingen. Een uniek gebied door de aanwezigheid van drie kusten: van de Noordzee, de Waddenzee en het IJsselmeer. De duinen, het keileem- en Westfriese oude zeekleilandschap, de aandijkingen en polders: vier duidelijk verschillende landschapstypen, die allemaal bijdragen aan de economie en kwaliteit van leven in de Kop. Het toerisme, de offshore, de visserij en de landbouw konden zich door deze kwaliteiten goed ontwikkelen en doen dat nog steeds. De bollenteelt op de zandgronden in de kuststrook is inmiddels een visitekaartje van de regio. Door het klimaat met relatief veel wind en zon en de aanwezige ruimte zijn de voorwaarden voor de productie van duurzame energie (wind) gunstig. Belangrijke economische clusters zijn Agriport, Seed Valley, Bio Valley en – in samenwerking met Westfriesland – Greenport Noord-Holland Noord en de Energy & Health Campus in Petten. Maar vergeet niet de "Attractieve Noordzeekust" in de Kop. De aanwezige Noordzee- en Waddenkust hebben potentie om een hoogwaardig recreatief en toeristisch 'product' te worden, in balans met het veelzijdige landschap. En dan hebben we het nog niet over de verschillende kernen gehad, zoals marinehavenstad Den Helder, het oude Schagen en het ertussen liggende meer landelijke Anna Paulowna. Texel heeft een bijzondere positie, als enige (wadden)eiland van Noord-Holland, met zijn diversiteit aan landschappen en kenmerkende cultuurhistorie, bron voor recreatie en nieuwe energie.

Het landschap van de regio Alkmaar wordt gekenmerkt door een opeenvolging van verschillende landschappen. Een kustlandschap met brede duinen en strandwal, overgaand in een open agrarisch landschap. In het hele gebied liggen aantrekkelijke woonkernen, met hun uiteenlopende eigen specifieke woonmilieus en toeristische kwaliteiten. Het oude Alkmaar, met zijn kaasmarkt, en het 'nieuwe' Heerhugowaard zijn de grootste en centraal in de regio liggende steden. In de kustzone vinden we kernen als Castricum, Egmond en Bergen. Op de strandwal liggen groene dorpen, zoals Heiloo. In de waterrijke gebieden vinden we vogelrijke veenweidegebieden, maar ook havens en kleinere historische plaatsen, zoals Uitgeest, De Rijp en Broek op Langedijk. De belangrijkste ruimtelijk-economische clusters in de regio zijn Energy, Agribusiness en de vrijetijdseconomie; in de regio zijn bijvoorbeeld zaadveredeling, tulpenbroeierij, bollenteelt, glastuinbouw, veeteelt en ketenactiviteiten te vinden. De verbinding in de richting van Amsterdam en de rest van Nederland is zowel over weg als per spoor goed.

Westfriesland heeft bijzondere eigenheden. De regio is een mini-schiereiland op het schiereiland dat Noord-Holland heet, omringd door het water van het IJsselmeer en Markermeer, de vroegere Zuiderzee. De oud-Hollandse visserijstadjes liggen daar dan ook niet voor niets: Medemblik, Enkhuizen en, de grootste, Hoorn. Toerisme en watersport zijn dan ook kenmerken voor Westfriesland. Behalve de verbondenheid met het water, is er veel landschap, met een sterke en diverse agrarische sector; zaadveredeling is synoniem voor deze regio (Seed Valley). Landschappelijke en stedelijke diversiteit alsook het watersysteem zijn de leidende kwaliteiten en uitgangspunten voor ontwikkelingen. De Westfriese Omringdijk is een imponerend niet te missen landschapselement, niet alleen voor Westfriesland maar voor grote delen van Noord-Holland Noord. De regio is via Hoorn zowel over weg als spoor goed met Amsterdam en de rest van Nederland verbonden. De diversiteit aan woonmilieus, van stedelijk tot dorps en landelijk, is enorm.

De regio Waterland heeft een enorme recreatieve en toeristische aantrekkingskracht op binnen- en

buitenland, en een veelheid van woonmilieus. De rust en ruimte van het polderlandschap en dijken, haar vele fiets- en vaarroutes, havens en natuurlandschappen en rijkdom aan water- en weidevogels. Daartussen de vele historische (lint)dorpen en monumentale stadscentra zoals Monnickendam en vestingsteden Purmerend en Edam. Dagtoerisme, het 'oude Holland' met haar klederdrachten in Volendam en Marken en werelderfgoederen De Beemster en de Stelling van Amsterdam. Deze karakteristieke waarden worden gecombineerd met alle denkbare woonmilieus, van stads tot dorps en landelijk wonen, het meest intensieve busnetwerk en ruimte voor ondernemen, van agrarisch tot industrieel.
De IJmond is de nautische toegangspoort tot Amsterdam. De economische ruggengraat van de IJmond en de omliggende regio wordt gevormd door het Noordzeekanaalgebied, de zeehaven en Tata Steel. In de MRA is de IJmond het centrum van productie, ontwikkeling en innovatie, en huisvest de opleiding in de maakindustrie. Daarmee is de IJmond de Techport van de MRA. In de Techport Techniekcampus werken bedrijfsleven, onderzoek en onderwijs en overheid samen om de innovatiekracht van de maakindustrie te versterken, en technisch onderwijs te stimuleren. De IJmond heeft een sleutelpositie als het gaat om bouw en onderhoud van offshore wind. Daarnaast kent deze deelregio, door de ligging aan het Noordzeekanaal en twee rijkswegen, een sterke logistieke sector en innovatieve tuinbouw. Ook heeft het specifieke kwaliteiten op het gebied van recreatie en toerisme, zoals Beverwijkse Bazaar, IJmuiden aan Zee, Wijk aan Zee en recreatieschap Spaarnwoude. De IJmond kenmerkt zich verder door de kust, het Nationaal Landschap van de duinen en een landgoederenzone.

De Zaanstreek kenmerkt zich door een van oudsher bijzondere mix van wonen en werken. Het is een streek met veel cultuurhistorisch en industrieel erfgoed, zoals de historische lintbebouwingen, herkenbare verkavelingsstructuur, gebouwde en archeologische monumenten, de Zaanse Schans, polders met diverse, waterrijke landschappen en waardevolle veenweidenatuur. En natuurlijk de rivier de Zaan als beeldbepalende drager.
Traditioneel zijn economische clusters zoals de voedingsmiddelenindustrie, de logistiek, de nautische sector, de landbouw en de ambachtelijke maakindustrie goed vertegenwoordigd in de streek. Ook het toerisme is een belangrijke economische factor. De Zaanse Schans trekt bijvoorbeeld jaarlijks 1,5 tot 2 miljoen bezoekers. De kwaliteit van het open veenweidelandschap is van grote recreatieve waarde voor de Zaanstreek en Metropoolregio Amsterdam als geheel, nu en in de toekomst.

Door de ligging aan de Noordzee en met de historische stad Haarlem, de landgoederenzone in de Binnenduinrand en het recreatiegebied Spaarnwoude biedt Zuid-Kennemerland een uniek en aantrekkelijk vestigingsklimaat met ruime mogelijkheden voor recreatie. De combinatie van kust, landschap, cultureel erfgoed en hoogwaardige woonmilieu kenmerken de ruimtelijke structuur van Zuid-Kennemerland. De economie in Zuid-Kennemerland bestaat vooral uit zakelijke dienstverlening, (semi)overheidsorganisaties (provincie, rechtbank, InHolland en zorg), detailhandel en de creatieve sector. Onderscheidend zijn culturele voorzieningen als het Frans Hals Museum en Teylers Museum en de aantrekkingskracht van Haarlem als winkelstad. Daarnaast vormen Haarlem en Zandvoort een trekpleister voor een groeiende toeristische bezoekersstroom. Zuid-Kennemerland heeft een relatief hoogopgeleide bevolking en een toenemend aantal expats. Recent valt vooral de dynamiek op van nieuwe ondernemingen en start-ups op het gebied van circulaire economie en nieuwe, creatieve technologieën.

Amsterdam is vanouds een internationale handelsstad, waar dagelijks grote stromen mensen, goederen, informatie en geld doorheen gaan. In de 17e eeuw uitgegroeid tot wereldhandelsstad, berust de huidige economie nog steeds op handel, logistiek en bankieren. De toegang tot de globale netwerken via luchthaven, zeehaven en internethub zijn daarbij essentieel.
Er is een rijke verscheidenheid aan woonbuurten, winkels, banen en vrijetijdsmogelijkheden.
De openheid maakt Amsterdam tot een stad van kennis, onderzoek en innovatie. De universiteiten, scholen, kennisintensieve bedrijven en Amsterdamse ambiance trekken jongeren die het menselijke kapitaal vormen voor de groeiende kenniseconomie.

De deelregio Amstelland-Meerlanden wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van de mainports Schiphol en Greenport Aalsmeer, belangrijke motoren van onze nationale economie. Bronnen van werkgelegenheid en brandpunten van internationaal transport. Zakelijke dienstverlening en een vitaal MKB complementeren de kracht. Goed opgeleide inwoners en een hoog aandeel internationale kenniswerkers zijn de menselijke motoren. Ruimtelijk biedt Amstelland-Meerlanden een breed pallet aan hoog gewaardeerde diverse woonmilieus. Van stedelijke appartementen tot historische kernen en landelijk wonen. Met hoogwaardige culturele en detailhandelsvoorzieningen en stedelijk groen. Maar tegelijk altijd nabij een rijk geschakeerd landschap. Van buitenplaatsen langs de Amstel, recreatie bij de Westeinderplassen, Ouderkerkerplas, Diemerscheg en Amsterdamse Bos, natuurschoon in de Ronde Hoep, de weidsheid van de Bovenkerkerpolder tot nieuwe landschappen als Park 21.

Gooi en Vechtstreek is een regio waarbinnen hoge kwaliteit van leven en zorg centraal staat. Topografisch bekeken wisselen verstedelijkte delen zich af met bovenregionale landschappen: de Vechtstreek, de Randmeren en de Utrechtse Heuvelrug. Dit unieke monumentale karakter levert een belangrijke bijdrage aan de leefomgeving. Strategisch gelegen tussen Amsterdam, Almere, Amersfoort en Utrecht is Gooi en Vechtstreek een aantrekkelijk vestigingsgebied voor innovatieve bedrijven en hun medewerkers. Een belangrijke economische pijler is het Mediapark in Hilversum en een grote creatieve sector. Daarnaast biedt Gooi en Vechtstreek een breed scala aan recreatiemogelijkheden, dichtbij de stad.

Foto: Theo Baart

VAN VISIE NAAR UITVOERING

Foto: Theo Baart

Van visie naar uitvoering

In de Omgevingsvisie NH2050 schetsen we onze visie op de ontwikkeling van de leefomgevingskwaliteit en beschrijven we vijf samenhangende bewegingen naar de toekomst. Deze bewegingen vertalen we naar randvoorwaarden, kritische succesfactoren en ontwikkelprincipes. De randvoorwaarden bakenen het speelveld af waarbinnen ontwikkelingen zich kunnen afspelen. Deze zijn vooral gebaseerd op wet- en regelgeving. De kritische succesfactoren bepalen of het lukt om ontwikkelingen waar te maken. De ontwikkelprincipes laten zien hoe we omgaan met de langetermijnopgaven die op de fysieke leefomgeving in Noord-Holland afkomen. Deze ontwikkelprincipes geven richting aan de toekomst, in de wetenschap dat er nog veel onzekerheden zijn. Daarom bieden ze ook ruimte om in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen en mogelijkheden.

Nu de visie er ligt, maken we onze ambities, randvoorwaarden en ontwikkelprincipes concreet en formuleren we acties voor de korte termijn. Dat doen we samen met onze partners: inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en andere overheden. Die concrete uitwerking is essentieel om onze ambities waar te maken. We geven hier een eerste aanzet voor de mix aan instrumenten die we per beweging willen inzetten om onze doelen te realiseren. Uitgangspunt is dat we navolgbaar zijn in ons handelen.

De vertaling van ontwikkelprincipes naar de inzet van instrumenten biedt de mogelijkheid om accenten te leggen in de uitvoering voor de korte termijn, uiteraard redenerend vanuit het langetermijnperspectief van onze Omgevingsvisie.
De instrumentenmix die we nu per beweging hebben beschreven, vormt daartoe een eerste aanzet. De bedoeling is om met het aantreden van een nieuw college in het voorjaar van 2019 een definitief en actueel overzicht vast te stellen van de acties die we de komende collegeperiode (2019–2023) voorstaan. Dit zal gelijktijdig zijn met de besluitvorming over de Omgevingsverordening die gekoppeld is aan de Omgevingsvisie (medio 2019).
Vervolgens kunnen deze acties begin 2021 geactualiseerd worden, aan de hand van de actualisatie van de Omgevingsverordening, naar aanleiding van de inwerkingtreding van de Omgevingswet in 2021.

De Omgevingsvisie als onderdeel van de beleidscyclus

De Omgevingsvisie is onderdeel van de beleidscyclus [zie Afbeelding]. De Verkenningen NH2050 zijn een analyse van trends en ontwikkelingen en de opgaven voor de samenleving die daaruit voortkomen. In de Omgevingsvisie NH2050 staan de ambities en ontwikkelprincipes voor Noord-Holland. De komende jaren geven we samen met onze partners verder invulling en uitvoering aan deze ambities en ontwikkelprincipes, door de inzet van verschillende instrumenten voor de korte termijn (0-5 jaar).

Deze uitvoering monitoren wij en passen we elke twee jaar aan, op basis van de voortgang. Ook monitoren we in de vierjaarlijkse Omgevingsvisiemonitor NH2050 hoe de leefomgeving in Noord-Holland er voor staat. Als uit de monitor blijkt dat onze ambities niet gehaald dreigen te worden, of als er onverwachte ontwikkelingen zijn, dan verstevigen we onze inzet. We zullen onderzoeken hoe de ambities wel gehaald kunnen worden en veranderen zo nodig van rol en instrumenten.
Bijstellen van de visie is alleen aan de orde bij trendbreuken of radicale veranderingen.

Afbeelding: *Beleidscyclus*

Werkwijze

Bij de uitvoering van de Omgevingsvisie NH2050 werken we volgens de principes die zijn vastgelegd in de sturingsfilosofie:
We gaan uit van het principe 'lokaal wat kan, regionaal wat moet', gelet op de diversiteit aan regio's, om ruimte te bieden aan maatwerk en om vorm te kunnen geven aan een wendbare samenleving. Hierbij staat de opgave centraal. Die bepaalt de wijze van sturing en samenwerking.
Om van deze sturingsfilosofie tot een werkwijze voor de uitvoering te komen, maken we gebruik van de vier vormen van overheidssturing.

Als provincie zijn we, net als andere overheden, van oudsher gewend om als rechtmatige en presterende overheid te sturen. De complexiteit van de maatschappelijke opgaven vraagt echter ook een andere manier van denken en werken van de overheid. We zullen meer ruimte en vertrouwen moeten geven aan maatschappelijke initiatieven en meer met de samenleving moeten samenwerken om de opgaven verder te brengen. Dit betekent niet dat rechtmatig en presterend sturen zullen verdwijnen. Er zijn immers regels nodig voor het ordenen van het speelveld en het borgen van basiskwaliteiten. Ook in samenwerking worden prestaties gevraagd. Conform onze sturingsfilosofie kiezen we ervoor om het accent op de meer samenwerkende en responsieve overheid te leggen. Dit zullen we niet van de een op de andere dag kunnen. We willen hier stap voor stap, samen met onze partners, naar toe werken. We verwachten dat zij ook de openheid, verantwoordelijkheid en betrokkenheid tonen die deze nieuwe overheid nodig heeft.
Meer ruimte voor de samenleving betekent ook dat de samenleving meer verantwoordelijkheden krijgt. De zorgplicht, zoals verwoord in de Omgevingswet, is daarom een belangrijk principe. Dit houdt in dat iedereen verantwoordelijk is voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving – niet alleen de overheid. Wij vertrouwen erop dat overheden, bedrijven en burgers bij hun activiteiten verantwoordelijkheid nemen voor een veilige en gezonde leefomgeving.

De ontwikkelprincipes die wij in de Omgevingsvisie hebben geformuleerd, geven richting aan ontwikkelingen in de leefomgeving in Noord-Holland. Plannen en activiteiten van ondernemers, inwoners of geïnitieerd door medeoverheden en de provincie worden door ons vanuit de ontwikkelprincipes bekeken. Ontwikkelprincipes bieden houvast voor iedereen die iets wil doen dat raakt aan de fysieke leefomgeving. Denk aan de provincie die een weg wil aanleggen, gemeenten die een woonwijk plannen en aan een agrariër die een stal wil bouwen. Als ontwikkelingen volgens de principes plaatsvinden, draagt dit bij aan het halen van onze provinciale ambities.

Uitgangspunt is dat de ontwikkelprincipes ruimte bieden voor initiatieven en flexibel zijn. Per opgave werken we met alle betrokkenen de invulling van de principes verder uit. De invulling kan zo per gebied en ontwikkeling verschillen. 'Samen' is hierbij het uitgangspunt, waardoor er ruimte is voor meer vertrouwen. Daarnaast denken wij na over de vraag hoe we onze regels zo kunnen formuleren dat ze bijdragen aan het bereiken van onze opgaven én ruimte bieden voor initiatieven. We willen meer ruimte en vertrouwen geven aan maatschappelijke initiatieven. Dit betekent ook iets voor onze partners, waar we verantwoordelijkheid, betrokkenheid en de wil om er samen uit te komen van verwachten.
Als opgaven niet gehaald worden, verstevigen we onze inzet of veranderen we van rol en instrumenten. De inzet en rol van de provincie varieert, de ontwikkelprincipes blijven hetzelfde. Zo kunnen wij zelf initiatieven starten als we een groot belang zien. Of wij vertalen ontwikkelprincipes die vragen om beperkingen van andermans handelen in de Omgevingsverordening.

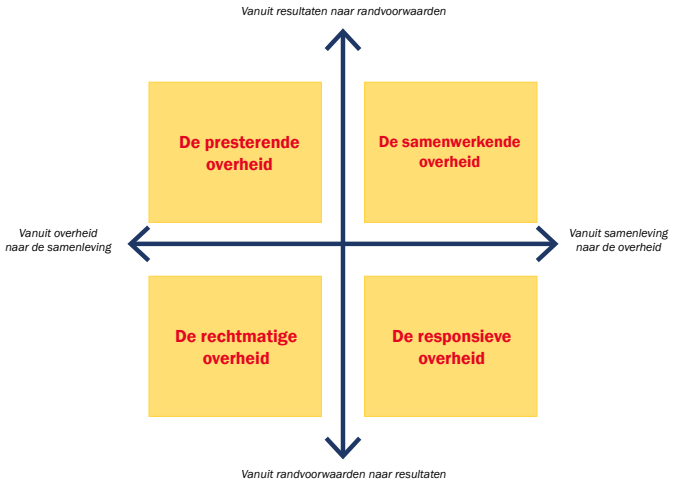

- De responsieve overheid: zoveel mogelijk overlaten aan initiatieven uit de samenleving
- De samenwerkende overheid: bovenregionaal afstemmen en partijen verbinden
- De presterende overheid: eigen investeringen en de onmisbare prestaties leveren
- De rechtmatige overheid: wettelijke bevoegdheden inzetten als normerend optreden noodzakelijk is

Afbeelding: *Vier vormen van overheidssturing*

Omgevingsverordening
Voor de Omgevingsverordening analyseren we alle huidige regels in onze verordeningen die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving. Door deze analyse brengen we onze regels in lijn met de ambities en ontwikkelprincipes en met de sturingsfilosofie van de Omgevingsvisie NH2050. De eerste integrale Omgevingsverordening wordt na de vaststelling van de Omgevingsvisie NH2050 afgerond en na de Provinciale Statenverkiezingen van maart 2019 in procedure gebracht. Bij het analyseren van onze huidige regels en het schrijven aan de nieuwe Omgevingsverordening betrekken we onze partners.

Integraliteit
De Omgevingsvisie NH2050 is, zoals de Omgevingswet beoogt, onze integrale visie op de ontwikkeling van de hele fysieke leefomgeving. In de vijf bewegingen komt steeds een aantal opgaven en ambities samen die onlosmakelijk verbonden zijn. Door opgaven te koppelen ontstaan kansrijke perspectieven. Bijvoorbeeld om de economische kansen van de energietransitie te benutten of de ontwikkeling van de agrifoodsector hand in hand te laten gaan met het versterken van de biodiversiteit. Deze integrale benadering moet doorwerken in de wijze waarop we de komende jaren de visie gaan waarmaken en instrumenten inzetten. Vaak is dit gebiedsgericht, omdat in specifieke gebieden een aantal opgaven en ontwikkelprincipes samenkomen (zie kaart samenhang bewegingen op p. 56). Soms is dit thematisch, bij overkoepelende opgaven, zoals de energietransitie. Heel specifiek krijgt dit vorm via een aantal integrale programma's en de regionale samenwerkingsagenda's.

Rollen en instrumenten
In het vervolg van dit hoofdstuk geven we een globaal inzicht in de rollen en instrumenten die wij per beweging willen inzetten om onze doelen te bereiken. Per vorm van overheidssturing identificeren wij de volgende rollen en instrumenten:

- **De rechtmatige overheid:** kiest vaak voor de rol van *regelgever en toezichthouder*, met instrumenten als verordening, handhaving en inpassingsplan;
- **De presterende overheid:** kiest vaak voor de rol van *opdrachtgever, eigenaar of beleidsontwikkelaar*, met instrumenten als opdrachten, subsidies of programma's;
- **De netwerkende overheid:** kiest vaak voor de rol van *partner of bemiddelaar*, met instrumenten als convenanten, kennisoverdracht of (interbestuurlijke) programma's;
- **De responsieve overheid:** kiest vooral voor de rol van *bemiddelaar*, met instrumenten als co-creatie.

Opgavegerichte uitvoering

Onze visie op de ontwikkeling van de leefomgevingskwaliteit in Noord-Holland en de vijf bewegingen nodigen ons, en onze partners, uit om concreet aan de slag te gaan met alle instrumenten die ons ter beschikking staan.
We hebben een veelvoud aan instrumenten om onze doelstelling te behalen, zoals het (interbestuurlijk) programma, investeringsprogramma's, samenwerkingsafspraken, de Omgevingsverordening, subsidies en andere beleidsinstrumenten, zoals het grondbeleid.
De opgavegerichte uitvoering betekent ook dat we de komende tijd nog een aantal verkenningen initiëren om thema's verder uit te werken. We gaan aan het werk met de Omgevingsverordening en de andere juridische kerninstrumenten. Ook analyseren we de financiële instrumenten op hun effectiviteit.

Omdat veel van de integrale opgaven in de bewegingen gebiedsspecifiek zijn, introduceren we hier een nieuw beleidsinstrument: de regionale samenwerkingsagenda. Vervolgens geven we voor de ontwikkeling van de leefomgevingskwaliteit en per beweging een eerste aanzet van de mix aan instrumenten die we willen inzetten, gekoppeld aan de rol(len) die we voor onszelf zien. Waar vinden we dat versnelling nodig is – en daarmee bijvoorbeeld een opgavegericht programma? Waar zijn regionale afspraken nodig? En waar zetten we regels in (Omgevingsverordening) om kwaliteiten te beschermen en duidelijkheid te bieden over de kaders waarbinnen ontwikkelingen mogelijk zijn? Per beweging lichten we er één of meer programma's uit die uitvoering geven aan de integrale opgaven van de beweging.
De instrumentenmix die we beschrijven is niet uitputtend. Wel geeft deze mix weer waar het zwaartepunt ligt in ons handelen voor de korte termijn, in lijn met onze langetermijnvisie.
Uiteraard zullen wij de inzet van deze instrumenten in overleg met de betrokkenen verder uitwerken en afstemmen.

Regionale samenwerkingsagenda's
Veel opgaven in onze Omgevingsvisie hebben een regiospecifiek karakter: de uitwerking van de bijbehorende ontwikkelprincipes kunnen per regio en gebied verschillen. Daarbij is het onze inzet om – waar nodig en mogelijk – ruimte te bieden aan maatwerk, indachtig onze sturingsfilosofie. Daarom willen we de mogelijkheden verkennen om onze ontwikkelprincipes samen met de regio uit te werken als onderdeel van regionale samenwerkingsagenda's. Hierbij staat, conform onze sturingsfilosofie, de opgave centraal. Deze bepaalt namelijk het passende geografische schaalniveau en de samenwerking. In de regionale samenwerkingsagenda kunnen we afspraken maken over de concrete invulling van de ontwikkelprincipes per regio voor de komende jaren, de rol van provincie, gemeenten en andere partijen hierbij en de instrumenten. In de volgende collegeperiode (2019 – 2023) kan dit verder worden uitgewerkt, op basis van de verkenning die we hiernaar doen.

Programma's
Programma's dienen ter uitwerking en uitvoering van het beleid, zoals dat op strategisch niveau is vastgelegd in de Omgevingsvisie. Het zijn enerzijds beleidsdocumenten, met uitwerking van strategische doelen uit de visie naar beleid, en anderzijds uitvoeringsdocumenten, met maatregelen en concrete voornemens om dat beleid uit te voeren en de gestelde doelen te realiseren. Een beleidsprogramma wordt vastgesteld door PS en een uitvoeringsprogramma door GS.
In beginsel is het programma zelfbindend. Voor doorwerking

naar burgers, bedrijven en andere overheden is inzet van andere instrumenten nodig.
De Omgevingswet kent een aantal verplichte programma's die voortvloeien uit Europese regelgeving. Zo moeten GS een programma opstellen voor geluid langs provinciale wegen (het actieplan geluid), één of meer regionale waterprogramma's vaststellen en beheerplannen maken voor Natura 2000 gebieden. Voor deze programma's is de openbare voorbereidingsprocedure van de Awb (Algemene wet bestuursrecht) van toepassing. Daarnaast is er een verplicht programma in het geval de provincie omgevingswaarden in de provinciale omgevingsverordening vastlegt: bij dreigende overschrijding van een dergelijke omgevingswaarde ligt in principe de programmaplicht bij het college van B&W van de betreffende gemeente waar de waarde overschreden wordt, maar de omgevingsverordening zou ook GS een programmaplicht kunnen opleggen voor het bereiken van de beoogde omgevingswaarde.
Naast deze verplichte programma's is het ook mogelijk om te werken met vrijwillige programma's. Een programma kan een sectoraal of gebiedsgericht karakter hebben en het kan uit verschillende elementen bestaan: het kan concrete plannen bevatten voor de uitvoering van projecten of maatregelen om sectorale doelen te verwezenlijken.
De wet laat de mogelijkheid open om andere bestuursorganen in een programma te betrekken. Ook kan een programma worden vastgesteld door meer dan één bestuursorgaan gezamenlijk.

Grondbeleid
Grond is een belangrijke factor bij alle soorten ruimtelijke opgaven, In het grondbeleid benoemt de provincie de spelregels voor onder andere (tijdelijk) beheer, ruil en aan- en verkopen van grond. Uitgangspunt van beleid is dat de inzet van gronden bijdraagt aan de realisering van provinciale doelen. Het grondbeleid is flexibel en gericht op maatwerk. Daardoor is het mogelijk effectief in te spelen op actuele ontwikkelingen en zo invulling te geven aan de gebieds- en opgavegerichte aanpak uit deze Omgevingsvisie.

Leefomgevingskwaliteit

Gezien de randvoorwaarden en ontwikkelprincipes om het peil van de leefomgevingskwaliteit hoog te houden, willen wij in eerste instantie inzetten op de volgende rollen en instrumenten:

- Voor het borgen van de basiskwaliteit van de leefomgeving liggen de toezichthoudende en opdrachtgevende rol voor de hand als het gaat om wet- en regelgeving. Het instrument vergunningverlening/toezicht/handhaving is het meest geëigend. Waar nodig borgen we de basiskwaliteit – aanvullend aan wetgeving – in onze Omgevingsverordening.
- In aanvulling daarop organiseren we in onze rol als bemiddelaar milieudialogen in de IJmond en Westpoort. Met als doel met belanghebbenden en medeoverheden te verkennen hoe we kunnen zorgen voor economische ontwikkeling en een goede leefbaarheid in deze gebieden.
- Als beleidsontwikkelaar en regelaar zullen wij periodiek het (onder de Omgevingswet verplichte) Waterprogramma vaststellen. Daarnaast werken wij mee aan het Deltaprogramma. Hierin zijn landelijk bindende afspraken gemaakt over onder andere doelen en aanpak van klimaatadaptatie, (zoet)waterbeschikbaarheid en de versterking van de zandige kust. De stand van zaken wordt jaarlijks aan de Tweede Kamer gemeld en indien nodig wordt de inzet geïntensiveerd.
- Om de leefomgeving op een hoger niveau te brengen dan de basiskwaliteit, zetten wij in eerste instantie in op de rollen van partner of bemiddelaar en het instrument (interbestuurlijk) programma. Voorbeelden hiervan zijn het bestaande programma OV-knooppunten en het Deltaprogramma. In aanvulling hierop maken we gebruik van onze regelgevende rol en het instrument Omgevingsverordening.
- De uitwerking naar een eenvoudig landschappelijk regime vindt plaats in de Omgevingsverordening. Hierbij worden de wezenlijke kenmerken en waarden van het landschap voor gebieden binnen de provincie uitgewerkt, alsmede de benoeming en beschrijving van de karakteristieke Noord-Hollandse (cultuur) landschappen, de stiltegebieden en de toepasselijke beschermingsregimes, waaronder de mogelijke aanwijzing van 'bijzondere provinciale landschappen'. Bij het schrijven van de Omgevingsverordening zullen we nadrukkelijk onze partners betrekken, zoals gemeenten, waterschappen en maatschappelijke organisaties. Wij gebruiken daarbij onder andere de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2018 en het advies van de PARK Kwaliteitsbeeld 2050 als inbreng bij deze uitwerking.

Programma (OV)-knooppunten
De provincie streeft naar compacte en goed bereikbare steden en dorpen met daartussen groene ruimte. Met als doel een beter leefklimaat. Dit sluit aan bij de hoofdambitie van de Omgevingsvisie: balans tussen economische groei en leefbaarheid. Met het programma OV-knooppunten stimuleert de provincie betere benutting van de bebouwde omgeving en het vervoersnetwerk. Samenwerking tussen gemeenten, vervoerders, bedrijven, instellingen en de provincie is daarbij cruciaal. In Noord-Holland zijn alle zestig treinstations en vier grote busstations aangewezen als OV-knooppunten. Zij zijn de entrees van binnensteden en omliggende wijken of toegangspoorten naar recreatieve gebieden. Stationsomgevingen zijn belangrijke schakels in de reis van mensen op weg naar werk, voorzieningen of recreatieve bestemmingen.
De provincie wil knooppuntontwikkeling stimuleren. Met als doel korte reistijden, groen en voorzieningen dichtbij, snellere routes naar stations, minder uitstoot en behoud van waardevolle cultuurlandschappen. Het programma sluit aan op het generieke ontwikkelprincipe 3 waarbij nieuwe ruimtelijk economische ontwikkelingen zoveel mogelijk worden gesitueerd nabij knooppunten. Verder geeft het programma invulling aan de principes die gelden voor de bewegingen Metropool in

ontwikkeling en Sterke kernen, sterke regio's. Binnen het programma OV-knooppunten zijn drie prioritaire corridors benoemd: de Zaancorridor, de Kennemerlijn en de Schipholcorridor. Voor zowel de Zaancorridor als de Kennemerlijn is er een regionale strategie opgesteld en een actie- en uitvoeringsprogramma. Dit vormt de basis voor de gemeenten om met de ontwikkeling van hun knooppunt aan de slag te gaan. Er vinden op dit moment gesprekken plaats met een aantal gemeenten voor een financiële bijdrage voor concrete maatregelen in het stationsgebied. De Schipholcorridor bevindt zich momenteel in een verkennende fase. Er worden aanvullende onderzoeken gehouden over verschillende urgente thema's op deze corridor, zoals P+R.

Dynamisch schiereiland

De beweging Dynamisch schiereiland richt zich op het veilig houden van onze kusten en het benutten van de kansen die onze unieke ligging als schiereiland biedt. Hierbij liggen de rollen van partner/bemiddelaar en regelaar in eerste instantie voor de hand. Een mogelijkheid is om een integraal programma voor onze drie kusten te verkennen. Naar aanleiding van dit programma (opgesteld in co-creatie), kunnen wij in de regelgevende rol de afgesproken kustzonering in de Omgevingsverordening opnemen.
Met het Rijk en andere partners hebben we binnen het Deltaprogramma ook afspraken gemaakt over doelen en aanpak voor de beschikbaarheid van zoetwater en versterking van de zandige kust.

Waterrecreatie is als belangrijk thema in Noord-Holland in een gezamenlijk met alle partners opgestelde Visie Waterrecreatie Noord-Holland 2030 benoemd. Zowel vanuit het economisch als maatschappelijk belang willen wij de positie van Noord-Holland als vooraanstaande waterprovincie behouden en versterken. In onze ambitie van een vitale waterrecreatieprovincie richten wij ons op - zowel thematische als gebiedsgerichte - opgaven, kansen en oplossingen van knelpunten op een hoger schaalniveau die voor meerdere doelgroepen gebruikers, inwoners en bezoekers in een groter gebied winst opleveren. Het gaat hierbij om recreatieve netwerken en -verbindingen water-water en water-land met kansen voor cultuurhistorie en voor ondernemers, voor meerdere vormen van gebruik.

Verkenning samenwerkingsagenda Kusten (voorbeeld nieuw)

In het Toekomstperspectief Noordzeekust, dat in maart 2018 is vastgesteld, hebben we samen met alle stakeholders afspraken gemaakt over zonering van de Noorzeekust. Centraal hierin staat een goede spreiding van activiteiten qua 'rust en reuring'. Verkend kan worden hoe dit ontwikkelprincipe verder uitpakt voor alle kusten in Noord-Holland (naast Noordzeekust, de Waddenkust en IJsselmeerkust). Gezien de verscheidenheid van de drie kusten, zal dit een regionale invulling krijgen in nauwe samenhang met het reeds bestaande Investeringskader Waddengebied en de Gebiedsagenda IJsselmeer.

Metropool in ontwikkeling

In de beweging Metropool in ontwikkeling spelen vele ambities en opgaven met grote complexiteit rond verstedelijking, mobiliteit, energietransitie, klimaatadaptatie, circulaire economie, landschap en milieu. De provincie zet dan ook alle mogelijke rollen in die passen bij de opgave en de bevoegdheden waarover we beschikken. Allereerst is er de partnerrol binnen het samenwerkingsverband MRA en bijbehorende MRA-bureau en -platforms. De bemiddelende rol nemen we bij de regionale afspraken over wonen, kantoren, bedrijven (Plabeka) en detailhandel. Er is een regelende rol via de verordening met doorwerking naar bouwmogelijkheden en ontwikkelingen in het landschap. Daarnaast is er een opdrachtgeversrol richting openbaarvervoerbedrijven en omgevingsdiensten, een eigenaarsrol bij infrastructuur en een beleidsontwikkelende rol, zoals bij het Metropolitane landschapsprogramma.
Bij een aantal opgaven wordt gewerkt in programma's. Zo hebben we het Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur (PMI), waarbij de provincie gelden inzet voor beheer, onderhoud en verbetering van de mobiliteit. Verder werken we aan gezamenlijke programma's met het Rijk en de regio in het regionaal OV Toekomstbeeld, het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) en het Programma Bereikbaarheid MRA. Voor een nieuw PMI is een agenda Mobiliteit (inclusief perspectief fiets) in de maak die tevens inhoud genereert voor deze Omgevingsvisie. Daarnaast is er een aantal programma's waarin we in samenwerking met partners een aantal specifieke opgaven in de metropoolregio aanpakken. Naast het programma OV-knooppunten (zie Leefomgevingskwaliteit) zijn dat in ieder geval de volgende programma's:
Programma Metropolitaan Landschap, Samenwerking Noordzeekanaalgebied (NZKG) en het Programma Schiphol.

Programma Metropolitaan Landschap (bestaand)

Om op duurzame wijze te groeien zal de Metropoolregio Amsterdam het landschap, als essentieel onderdeel van het metropolitane systeem, moeten versterken. Van primair natuur- en agrarisch gebieden ontwikkelt het zich naar een netwerk van groenblauwe longen met meer en verschillende functies. De ruimte voor ontwikkelingen verschilt per gebied en hangt af van de cultuurhistorische, ecologische en recreatieve waarde van de verschillende landschappen. Daarom werken we samen met de MRA-partners in het (bestaande) programma Metropolitaan Landschap gebiedsgericht het ontwikkelprincipe verder uit.
De opgave voor de komende jaren is om de ontwikkeling en het beheer van het metropolitane landschap sterker te verbinden met de ruimtelijk-economische groei van de metropoolregio en investeringsopgaven in beeld te brengen. Hierbij kijken we ook hoe deze groei op structurele wijze financieel kan bijdragen aan versterking, uitbreiding en het beheer van het landschappelijke raamwerk (bijvoorbeeld door transformatie van het verouderde deel van glastuinbouwgebied Aalsmeer) en hoe we de biodiversiteit kunnen vergroten.

Samenwerking Noordzeekanaalgebied (NZKG)

De gemeenten rond het NZKG, de havenbeheerders, het Rijk en de provincie hebben gezamenlijk het belang van een goede samenwerking erkend, omdat de verschillende belangen in het gebied over bestuurlijke grenzen heengaan. Voor deze samenwerking is het Bestuursplatform NZKG opgericht. Het platform krijgt ondersteuning van het Projectbureau NZKG; het aanspreekpunt voor de gezamenlijke programma-uitvoering die op basis van de visie NZKG 2040 wordt uitgevoerd. De provincie stelt de projectbureaudirecteur beschikbaar en is bestuurlijk voorzitter van het platform. Hiermee vervult de provincie een partnerrol. Het Projectbureau is verantwoordelijk voor het programmamanagement van het uitvoeringsprogramma en zorgt daar waar projecten en acties alle partners raken voor het projectleiderschap voor de gezamenlijke beleidsontwikkeling en acties. Dit zijn de projecten in het kader van duurzaamheid, zoals circulaire economie en energietransitie NZKG. Tevens brengt het Projectbureau jaarlijks de beschikbare ruimte in beeld in de Monitor Ruimte-intensivering. Het Projectbureau zorgt verder voor de gezamenlijke communicatie met de omgeving. In de Omgevingsvisie heeft het NZKG een cruciale plaats in het verwezenlijken van een aantal door PS benoemde ambities, onder andere op het gebied van energietransitie en circulaire economie. Deze zijn in de bewegingen Nieuwe Energie en Metropool in ontwikkeling terug te vinden. Ook sluit het programma van het Bestuursplatform NZKG aan op het thema een gezonde en veilige leefomgeving, zoals verwoord in het deel Leefomgevingskwaliteit. Gezien de grote opgaven in het gebied en de snelheid waarmee ontwikkelingen plaatsvinden, is het de vraag of alle ontwikkelingen conform de visie NZKG kunnen plaatvinden of dat er nieuwe, gezamenlijke afwegingen nodig zijn. Het maken van die afwegingen gebeurt dan aan de hand van concreet gemaakte uitwerkingen, samen met de partners van het platform.

Programma Schiphol

Schiphol vervult een belangrijke economische functie voor de MRA, Noord-Holland en Nederland als geheel. De wijze waarop Schiphol zich in de nabije en verdere toekomst ontwikkelt heeft impact op onze hoofdambitie van evenwichtige balans tussen economische groei en leefbaarheid. Wij zijn en blijven daarom nadrukkelijk betrokken bij de ontwikkelingen van Schiphol. Zo verwachten wij van het Rijk – als het bevoegd gezag voor Schiphol – helderheid over de toekomstige ontwikkeling van de luchtvaart en Schiphol, voordat er keuzes worden gemaakt over de ontwikkelingen na 2020. Diverse vraagstukken rondom thema's als gezondheid (luchtkwaliteit, geluidhinder, nachtvluchten), veiligheid, CO_2 en luchtruimherziening moeten daarbij – ook in onderlinge samenhang - in beschouwing worden genomen en zijn uitgekristalliseerd. Andere onderwerpen die hierbij aan bod komen, zijn:

- verankering van het Nieuwe Normen en Handhavingstelsel in een Luchthavenverkeerbesluit en een daarbij passend Luchthavenindelingbesluit;
- de huidige afspraken over hinder (geluid, uitstoot, veiligheid) van het vliegverkeer;
- de discussie over de voorwaarden waaronder groei kan plaatsvinden;
- de mogelijke uitbreiding van Schiphol ten noordwesten van de A4;
- het verbeteren van de bereikbaarheid van de luchthaven en het stedelijk gebied, zoals weg- en OV-uitbreidingen;
- de ruimtelijk-economische ontwikkelingsmogelijkheden rondom de luchthaven, zoals in de studie kerncorridor Schiphol-Amsterdam verwoord;
- de transformatie van verouderde kantoorlocaties naar woongebieden;
- de landschappelijke inpassing van de luchthaven in de metropoolregio.

Er is hier een veelheid aan complexe vraagstukken waar verschillende partijen taken en bevoegdheden hebben. In de beweging Metropool in ontwikkeling en in het deel Leefomgevingskwaliteit komen de luchthaven en daaraan gelieerde onderwerpen terug in verschillende ontwikkelprincipes. Het is van belang dat de provincie als betrouwbare partner vanuit een samenhangende visie deelneemt aan de discussie over de ontwikkelingen van Schiphol en omgeving.

Sterke kernen, sterke regio's

De beweging Sterke kernen sterke regio's heeft tot doel het netwerk van steden en kernen qua voorzieningenniveau, economische ontwikkeling en woningbouwontwikkeling sterker te maken. En om de verschillende kernen en regio's de krachtige identiteit die ze zo kenmerkt te laten behouden en te ontwikkelen. Hierbij is regionale samenwerking van essentieel belang. Indachtig onze sturingsfilosofie (lokaal wat kan, regionaal wat moet) willen we graag ruimte bieden aan gemeenten om in regionaal verband te komen tot goede afspraken. Wij zien daarom in eerste instantie voor ons een rol als partner van gemeenten en regio's. De regionale samenwerkingsagenda vormt hierbij bij uitstek een belangrijk instrument. Hierbinnen kunnen we meer specifieke instrumenten inzetten. Bijvoorbeeld de regionale afspraken over wonen om de woningbouw regionaal af te stemmen op de vraag (kwantitatieve en kwalitatief). Ditzelfde geldt voor de monitor bedrijventerreinen, regionale visies detailhandel en regionale visies verblijfsrecreatie, bedoeld om de programmering van werklocaties regionaal af te stemmen. Ook kan de regionale samenwerkingsagenda als kapstok dienen voor (gebieds)programma's die gericht zijn op het aanbrengen van versnelling en de realisatie van concrete projecten, zoals het huidige programma De Kop Werkt!
In het Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur (PMI) staat waar de provincie gelden inzet voor beheer, onderhoud en verbetering van de mobiliteit. Daarnaast zijn er gezamenlijke programma's in wording met Rijk en regio in het regionaal OV Toekomstbeeld, het MIRT en Programma Bereikbaarheid MRA. Belangrijk in deze beweging is de opdrachtgeversrol richting openbaarvervoerbedrijven. Voor een nieuw PMI is een agenda Mobiliteit (inclusief perspectief fiets) in de maakt die tevens inhoud genereert voor deze Omgevingsvisie. Ook in deze beweging is het programma OV-knooppunten van belang (zie Leefomgevingskwaliteit).

Programma De Kop Werkt! (bestaand)

De Kop Werkt! is een regionaal stimuleringsprogramma van de vier kopgemeenten Texel, Den Helder, Hollands Kroon en Schagen en de provincie Noord-Holland. Wij werken samen aan een toekomstbestendige regio. Dat doen we door continu kansen te benutten die de kracht van de regio versterken. Daarbij gaat het om de ontwikkeling van havens, agribusiness, energiesector, toerisme, bereikbaarheid en leefomgeving.

Nieuwe energie

De beweging Nieuwe energie richt zich op onze ambitie om in 2050 een klimaatneutrale provincie te zijn en de economische kansen te benutten die de energietransitie en de overgang naar een circulaire economie bieden. Dit kunnen we alleen door samen te werken met andere overheden, bedrijven, burgerinitiatieven en andere maatschappelijke partners.
We zetten hier dus vooral in op onze rol als ontwikkelaar en partner. Ons programma Transitie Energie en Grondstoffen (TEG) vervult hierin een sleutelrol. Dit programma bundelt veel van onze activiteiten en instrumenten. Ook zijn we partner in verschillende samenwerkingsverbanden. Denk aan de Greenport-structuur, waarin we met overheden en agrifoodsector werken aan verduurzaming, het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord en het Bestuursplatform Noordzeekanaalgebied. In dat laatste platform geven we uitwerking aan de overgang naar circulaire economie en energietransitie binnen het havencomplex.
Daarnaast faciliteren wij met subsidies de ruimtelijke transitie naar een circulaire economie. Een voorbeeld hiervan is de regeling Herstructurering en Intelligent Ruimtegebruik Bedrijventerreinen (HIRB). Bij de ruimtelijke uitwerking van de energietransitie vervullen wij uiteindelijk ook de rol van regelgever, door de energietransitie te verankeren in onze Omgevingsverordening.

Programma Transitie Energie en Grondstoffen (TEG, bestaand)

In het programma TEG werken we samen met de externe partners aan de opgave om te komen tot een energieneutraal en circulair Noord-Holland in 2050. Deze opgave is mede gekoppeld aan de doelstelling van het Klimaatakkoord om te komen tot 49 procent CO_2-reductie in 2030. De komende jaren geven wij verder uitwerking aan de ontwikkelprincipes voor Nieuwe energie. Deze richten zich op CO_2, warmte en duurzame energie.

Centrale elementen hierin zijn:
- opstellen van de Regionale Energie- en Klimaat Strategieën (REKS). In de REKS voor Noord-Holland Noord en MRA geven we samen met gemeenten en andere belangrijke actoren nadere invulling aan de optimale regionale energie- en warmtemix. De strategie houdt rekening met de vraag en de potentie van het gebied, de economische kansen, het maatschappelijk draagvlak en de verdeling van kosten en opbrengsten;

- mogelijk maken van de transitieopgave en tegelijkertijd benutten van economische kansen door de bestaande en nieuwe energie-infrastructuur efficiënt te benutten;
- ruimtelijke economische strategie opstellen voor het verwezenlijken van de CO_2-doelstellingen van de belangrijke economische clusters in Noord-Holland;
- versterken van de strategische clusters voor circulaire economie.

Natuurlijk en vitaal landelijke omgeving

Met de beweging Natuurlijk en vitaal landelijke omgeving willen we de biodiversiteit vergroten en de ontwikkeling van een economisch duurzame agrifoodsector faciliteren.
Hierbij vervullen we als provincie de rol van ontwikkelaar met het realiseren van een sterk natuurnetwerk. Belangrijk instrument hierbij is ons Meerjarenprogramma Groen waarbij we bestaande natuurgebieden verbinden en nieuwe natuurgebieden creëren en verwerven. Groen Kapitaal is hét netwerkplatform voor initiatieven die de biodiversiteit stimuleren.
Daarnaast zijn we samenwerkingspartner in de Greenports Noord-Holland Noord en Aalsmeer en in het Programma Metropolitaan landschap voor de MRA.
Met de provincies Utrecht en Zuid-Holland hebben we in het kader van de Groene Hartsamenwerking het Perspectief Groene Hart 2040 vastgesteld. Daarmee hebben deze provincies zich gecommitteerd aan samenhangend beleid voor het Groene Hart, wat in uitwerkingen verder vorm zal worden gegeven.
Kern van de beweging zijn twee grote veranderprocessen die vragen om samenwerking, innovatie en gebiedsgericht maatwerk: de ontwikkeling naar een natuurinclusieve landbouw en de bodemdaling in veenweidegebied. Wij zien hierbij voor onszelf een belangrijke verbindende rol. Dit laten we tot uiting komen in twee specifieke programma's die we in nauwe samenwerking met onze partners ontwikkelen: het Programma natuurinclusieve landbouw en het Programma bodemdaling.

Programma natuurinclusieve landbouw (mogelijk nieuw)

Onze ambitie is om de grondgebonden landbouw in Noord-Holland in 2030 zoveel mogelijk natuurinclusief te laten zijn. Dat wil zeggen dat de grondgebonden landbouw bijdraagt aan het behouden en versterken van biodiversiteit, bodemvruchtbaarheid en water in en om haar landbouwbedrijven. Op die manier draagt ook de landbouw bij aan de kwaliteit van onze leefomgeving (natuur, water, milieu).
Het programma bestaat uit vier pijlers, die zijn gebaseerd op een onderzoek naar de voornaamste behoeften van de doelgroep voor het programma: kennisdeling, netwerkversterking, keteninnovatie en stimulering van gebiedsontwikkeling. Het programma investeert gefaseerd in projecten verdeeld over de pijlers, zoals het opschalen van koploper-initiatieven, stimuleren van innovaties en samenwerken met het onderwijs. De invulling van natuurinclusieve landbouw zal per regio sterk verschillen, afhankelijk van de gebiedscontext. Het ligt daarom voor de hand dat de uitwerking hiervan aan bod komt bij het opstellen van regionale samenwerkingsagenda's.

Programma bodemdaling veenweiden (in ontwikkeling)

Met het programma bodemdaling veenweiden geven wij nadere uitwerking aan de ambitie om gebiedsgericht, met name in het metropolitane landschap en het Groene Hart, samen met de partners die daar mede voor verantwoordelijk zijn, de bodemdaling in veenweidegebieden af te remmen, te stoppen en zo mogelijk te herstellen. In de Omgevingsvisie hebben wij deze ambitie vertaald naar het principe dat het landgebruik en de waterpeilen in balans worden gebracht met de draagkracht van het veenweidegebied. Hierbij staan maatwerk en een gebiedsgerichte aanpak voorop. We zien hierbij als provincie voor onszelf een belangrijke regierol.

Wij werken binnen het programma langs vier sporen:
1. betrekken, informeren, adviseren en samenwerken (onder andere in de Task Force Bodemdaling en via de gebiedscommissie Laag Holland);
2. visievorming en instrumentarium (onder andere door het opstellen van regionale bodemdalingsvisie(s));
3. innovatie en ontwikkeling (onder andere uitbouw van het Innovatieprogramma Veen voor innovaties in de landbouw, perspectieven voor andere landschappelijke inrichting van veenweidegebieden);
4. gebiedsgerichte projecten.

Proces

Vier stappen
In de door Provinciale Staten (PS) op 23 mei 2016 vastgestelde **Startnotitie Omgevingsvisie NH2050**, is een proces afgesproken om te komen tot een Omgevingsvisie voor de provincie Noord-Holland. Het proces bestaat uit vier stappen.

De eerste stap is op 21 januari 2017 afgerond met een presentatie van de **Verkenningen NH2050** in de statencommissie R&W. In dit document zijn feiten verzameld over de autonome ontwikkelingen die op de Noord-Hollandse samenleving afkomen en opgaven geformuleerd die daaruit voortvloeien. Het bevat de resultaten van eigen onderzoeken, gesprekken en onderzoeken van universiteiten en kennisinstituten en gesprekken en interviews met mede-overheden en opinionleaders in de samenleving. De opgaven in de Verkenningen NH2050 vormen voor ons het referentiekader voor waar het in de omgevingsvisie op hoofdlijnen over moet gaan.

De tweede stap in het proces heet de Koersfase. In deze fase zijn meningen verzameld. Dat er allerhande ontwikkelingen op onze samenleving afkomen is een feit. Maar hoe met die ontwikkelingen om te gaan, daar kan verschillend tegenaan worden gekeken. In de Koersfase hebben we deze verschillende blikvelden weergegeven in samenhang met de opgaven uit de Verkenningen. De meningen zijn verzameld via de grootschalige publiekscampagne Jouw Noord-Holland en bijeenkomsten met mede-overheden en stakeholders uit de samenleving. Op basis daarvan hebben Provinciale Staten met de vaststelling van **Koers NH2050** op 18 december 2017 de hoofdambitie en daarmee samenhangende doelen (langetermijnambities) voor de Omgevingsvisie NH2050 bepaald.

In de derde fase van het proces hebben we op basis van de vastgestelde Koers NH2050 de Ontwerp-Omgevingsvisie NH2050 opgesteld. Hierin zijn de ambities vertaald naar een aantal ontwikkelprincipes, die richting en ruimte geven aan de toekomstige ontwikkeling van de leefomgeving in Noord-Holland. Ook in de ontwerpfase liep de grootschalige publiekscampagne Jouw Noord-Holland door evenals de gesprekken met mede-overheden en stakeholders uit de samenleving.

In de vierde en laatste stap hebben we de **Ontwerp-Omgevingsvisie NH2050** ter inzage gelegd. Alle betrokkenen hebben door middel van een zienswijze een reactie kunnen geven op ons ontwerp.
PS hebben op 19 november 2018 de definitieve **Omgevingsvisie NH2050** vastgesteld.

Participatie
De Omgevingsvisie NH2050 is in co-creatie met heel veel anderen gemaakt. In alle fasen van het proces hebben we in grotere en kleinere bijeenkomsten, werkateliers en bestuurlijke overleggen het gesprek gevoerd over en samengewerkt aan de Omgevingsvisie NH2050. In totaal zijn ongeveer 500 vertegenwoordigers van gemeenten, veiligheidsregio's, omgevingsdiensten, GGD's, waterschappen en belangenorganisaties uit de profit- en non-profitsector betrokken geweest bij de totstandkoming.
Om de betrokkenheid van met name gemeenten en waterschappen te borgen, namen aan de ambtelijke projectgroep die de Omgevingsvisie daadwerkelijk heeft opgesteld ook vertegenwoordigers deel van gemeenten uit de verschillende regio's in Noord-Holland en de drie Noord-Hollandse waterschappen.
Daarnaast hebben we tussen 1 maart 2017 en 1 juni 2018 onder de noemer Jouw Noord-Holland een grootschalige publiekscampagne uitgevoerd, gericht op de inwoners van Noord-Holland.
De campagne bestond uit drie representatieve panelonderzoeken onder respectievelijk 1600, 1400 en 1447 Noord-Hollanders. Daarnaast kent de campagne een aantal niet-representatieve activiteiten die kleuring beoogden te geven aan het publieke debat. Live-gesprekken in klein verband (Huiskamers van Noord-Holland) en groot verband (op tweemaal op

Bevrijdingspop in Haarlem en Sail Den Helder). Tevens is er een platform ingericht op Facebook, waar uiteindelijk ruim 11.500 volgers (peildatum 8 mei 2018) berichten postten.
Alle beschikbare verslagen van de bijeenkomsten met professionals, bestuurders, alsmede de uitkomsten van panelonderzoeken en verslagen van de huiskamers van Noord-Holland en impressies van de grote evenementen, zijn te vinden op www.noord-holland.nl/omgevingsvisie.

PlanMER
Een milieueffectrapportage (m.e.r.) heeft als doel milieu een volwaardige plaats te geven in de besluitvorming over plannen en projecten. De resultaten worden beschreven in een milieueffectrapport (MER). Voor deze omgevingsvisie met strategische afwegingen is een PlanMER op hoofdlijnen opgesteld.

De PlanMER geeft inzicht in
- de huidige situatie en autonome ontwikkeling (zonder provinciaal beleid) van de getoetste leefomgevingsaspecten (referentiesituatie)
- de effecten van het beleid c.q. de ontwikkelprincipes uit de Omgevingsvisie op bepaalde leefomgevingsaspecten
- de mate waarin het beleid bijdraagt aan het behalen van de gestelde ambities in de Koers NH2050
- de synergie en strijdigheden in het beleid
- uitvoerbaarheid van het beleid

Hoewel na de Koersfase pas officieel is begonnen met het m.e.r.-traject, is het gedachtegoed achter een MER vanaf de start omarmd. Zo is parallel aan de verkenningenfase de viewer NH2016[8] gepubliceerd, die de actuele situatie schetst en daarmee gezien kan worden als het referentiebeeld (de omgevingsfoto).

Vervolgens zijn er met het 'Discussiedocument. Drie verhaallijnen op weg naar de koers NH2050'[9] drie verhaallijnen opgesteld, elk met een andere dominante invalshoek. Deze zouden als alternatieven kunnen worden beschouwd, onder andere bedoeld om de grenzen van het speelveld te verkennen. De verhaallijnen zijn vervolgens kwalitatief op kansen en consequenties beoordeeld. Kansen en consequenties zijn hier vooral beschreven in termen van gevolgen voor de leefomgeving. Hiermee zijn op systematische wijze de effecten van de verschillende verhaallijnen in beeld gebracht. Aan de hand daarvan is op 9 oktober 2017 het debat gevoerd in Provinciale Staten. Er is niet gekozen voor één van de verhaallijnen als koers, omdat de verhaallijnen waren bedoeld om consequenties van de ambities in samenhang in beeld te brengen.

Na de Koersfase is gestart met de officiële milieueffectrapportage, parallel aan het proces van Omgevingsvisie NH2050. Daardoor was er sprake van een interactie tussen beide processen, en sluiten beide documenten inhoudelijk en qua abstractieniveau op elkaar aan. Er is een effectbeoordeling uitgevoerd op de ontwikkelprincipes van de Ontwerp-Omgevingsvisie. Leidraad hierbij zijn de leefomgevingsaspecten c.q. indicatoren die bepaald zijn in de Nota Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor de PlanMER. Ook is er een beoordeling gemaakt van het doelbereik, oftewel in hoeverre de ontwikkelprincipes bijdragen aan de in de Koers NH2050 geformuleerde ambities. De ontwikkelprincipes die feitelijk voortzetting zijn van bestaand beleid zijn niet in de beoordeling meegenomen. Referentie voor de m.e.r.-beoordeling is de huidige situatie en de autonome ontwikkeling. De PlanMER brengt in beeld welke kansen en risico's er zijn voor (de ontwikkeling van) de verschillende leefomgevingsaspecten. Gelet op de in de Omgevingsvisie gehanteerde horizon en de autonome invloeden van buitenaf, kan niet met zékerheid worden gezegd wat de consequenties zullen zijn van ons beleid in de Omgevingsvisie.
De PlanMER en de Ontwerp-Omgevingsvisie NH2050 worden gelijktijdig ter inzage gelegd, zodat opmerkingen op de PlanMER bij de vaststelling van de Omgevingsvisie NH2050 kunnen worden betrokken.

Advies Commissie voor de m.e.r.
De commissie voor de m.e.r. heeft een aantal inhoudelijke en procesmatige adviezen uitgebracht. Deze adviezen zijn waar nodig overgenomen in de Omgevingsvisie en in een aanvulling op het planMER .

Daarnaast geeft de commissie een aantal advies- en aandachtspunten gericht op toekomst:
- Hoewel de commissie constateert dat de Omgevingsvisie NH2050 abstract en algemeen van aard is en aangeeft dat het begrijpelijk is dat ook het MER dat is, wordt ook geconstateerd dat de meerwaarde van een planMER in dit stadium beperkt is vanwege het abstractieniveau van de visie en planMER. Daarom is het van belang dat wanneer het beleid met de verdere uitwerking van de visie meer concreter wordt, waar nodig weer een plan- of projectMER uitgevoerd gaat worden om ervoor te zorgen dat dan ook het milieubelang nog steeds volwaardig en integraal wordt meegenomen.
- De commissie adviseert een informatiesysteem uit te werken gekoppeld aan de doelen uit de Omgevingsvisie. Dit advies van de commissie nemen we over; parallel aan het opstellen van de Omgevingsvisie met planMER is gewerkt aan de ontwikkeling van een doorlopende effectmonitor. Deze monitor krijgt een signalerende functie: een 'vinger-aan-de-pols'. De informatie uit het planMER en de hierin toegepaste indicatoren zijn de basis geweest voor de effectmonitor. Deze monitor zal naar verwachting in het voorjaar 2019 operationeel worden.

[8] https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Ruimtelijke_inrichting/Projecten/Omgevingsvisie/Achtergrond_Noord_Holland_in_2016

[9] https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Ruimtelijke_inrichting/Projecten/Omgevingsvisie/Documenten/Fase_2_Koers/Discussiedocument_op_weg_naar_Koers_NH2050.org

Begrippenlijst

50/50-verdelingsregel (Schiphol)	Deze regel gaat uit van wat we nu kunnen voorzien aan technologische ontwikkelingen om de hinder van vliegtuigen te verminderen. De regel houdt in dat na 2020 de door de luchtvaartsector gerealiseerde milieuwinst voor 50% ten goede komt aan de omgeving, de andere 50% mag gebruikt worden voor een verantwoorde groei van de luchthaven
Aardwarmte	Aardwarmte of geothermie is de energie die kan worden gewonnen door gebruik te maken van het temperatuurverschil tussen het aardoppervlak en diep in de aarde gelegen warmtereservoirs
Agglomeratiekracht	Agglomeratievoordelen die bedrijven en instellingen ondervinden door ruimtelijke en organisatorische nabijheid: massa en dichtheid in een gebied in de vorm van lokale concentraties van bedrijven, kennis, human capital en een goede bereikbaarheid, internationale connectiviteit en kwaliteit van leven
Agrifoodsector	Geheel van sectoren en activiteiten in de agribusiness, gericht op ontwikkeling, productie, bewerking, verwerking en handel van agrarische producten
Basiskwaliteit leefomgeving	De kwaliteit waaraan de leefomgeving van de mens, dier of plant uit oogpunt van gezondheid en veiligheid minimaal moet voldoen; de door de wetgever gestelde normen zijn daarbij leidend
Biodiversiteit	Soortenrijkdom aan planten en dieren
Bundeling	Ruimtelijk concentreren, in de nabijheid van elkaar situeren van activiteiten en functies
Circulaire economie	Systeem dat zich zelf versterkt en herstelt. Doel is om producten, onderdelen en materialen op een zo hoogwaardig mogelijke manier in het systeem te behouden. In een circulaire economie wordt economische groei losgekoppeld van de toename in de behoefte aan grondstoffen
Clustering	Ruimtelijke concentratie van gelijksoortige activiteiten
Connectiviteit	Verbondenheid; ruimtelijke verbindingen bijvoorbeeld tussen natuur- of groengebieden
Daily Urban System	Het gebied waarbinnen mensen hun dagelijkse ritten (verplaatsingen, reizen) maken, zoals naar en van werk, om boodschappen te doen of te winkelen, te sporten of bioscoopbezoek
Draaischijf	Plek waar aanvoer, opslag, distributie en doorvoer van goederen en/of diensten (zoals energie) plaatsvindt en die daardoor als het ware een draaischijf voor de richtingsverandering in goederenstromen vormt
Duurzaam	Letterlijk: van lange duur; de aarde niet uitputtend; een duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generaties zonder daarmee de mogelijkheden voor toekomstige generaties, om ook in hun behoeften te voorzien, in gevaar te brengen. In relatie tot natuur gaat het om aandacht voor de balans tussen mens en natuur, waaronder het tegengaan van de teruggang van de biodiversiteit.
Ecosysteem	Het geheel van alle organismen in een bepaald gebied, hun onderlinge wisselwerkingen en hun leefomgeving

(Cultureel) erfgoed	De fysieke overblijfselen van de historie: bovengronds (gebouwde monumenten en hun relevante directe omgeving (biotoop)), ondergronds (archeologie), het cultuurlandschap met historische landschapselementen en collecties (archieven en musea) en het immateriële erfgoed (verhalen en tradities)
Gelijkwaardigheidscriteria (Schiphol)	Criteria voor een gelijkwaardige of betere bescherming van de omgeving, zoals bepaald in de Wet luchtvaart: mochten regels en grenswaarden in het Luchthavenverkeerbesluit worden gewijzigd, dan moet het nieuwe (of gewijzigde) besluit de omgeving een bescherming bieden die per saldo gelijkwaardig is aan of beter is dan de bescherming die door het eerste besluit wordt geboden
Geothermie	Geothermie of aardwarmte is de energie die kan worden gewonnen door gebruik te maken van het temperatuurverschil tussen het aardoppervlak en diep in de aarde gelegen warmtereservoirs
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de Europese Gemeenschap; doelstellingen zijn een redelijke levensstandaard voor agrariërs, een verzekerde voedselvoorziening en redelijke prijzen voor de consument.
Gradiënten	(Geleidelijke) overgangen tussen gebieden. De belangrijkste zijn hoog-laag, droog-nat, voedselrijk-voedselarm
Groenstedelijke kernen	Grotere woonkernen die gekenmerkt worden door (dominantie van) groene woonmilieus
Hernieuwbare energie	Duurzame energie: energie waarover voor onbeperkte tijd kan worden beschikt, zoals zonne-energie, windenergie, waterkracht
Hittestress	Gezondheidsverschijnsel tijdens periode met uitzonderlijk warm weer, waarbij door niet of weinig aanvulling van vochtverlies het lichaam kan uitdrogen met eventueel een hartaanval of beroerte tot gevolg
Hub	Vervoersknooppunt, een (lucht)haven die als knooppunt functioneert in het (lucht)havenverkeer
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
Klimaatbestendigheid	Toestand waarbij de effecten van de klimaatverandering niet tot problemen leiden; toegerust/voorbereid op de klimaatverandering
Klimaatneutraal	Niet bijdragend aan de klimaatverandering
Klimaatverandering	De verandering van het gemiddelde weer of klimaat over een langere periode; in 2015 hebben 174 landen in Parijs afgesproken de opwarming van de aarde niet boven de 2 graden Celsius te laten komen door de CO_2-uitstoot te verminderen
Klimaatstresstest	Min of meer gestandaardiseerde test voor het in beeld brengen van de kwetsbaarheden van een gebied voor de thema's wateroverlast, hitte, droogte, overstroming en bodemdaling, o.a. met behulp van de Klimaateffectatlas
Kringlooplandbouw	Het efficiënt produceren van voedsel in kringlopen, zodat schade aan het ecosysteem (water, bodem, lucht) voorkomen en hersteld wordt. Kringlopen van grondstoffen en hulpbronnen zijn op een zo laag mogelijk – nationaal of internationaal – schaalniveau gesloten

KRW	Kaderrichtlijn Water: Europese richtlijn die voorschrijft dat de waterkwaliteit van de Europese wateren vanaf 2015 aan bepaalde eisen moet voldoen
Landschap	Een gebied dat in zijn verschijningsvorm een geheel vormt; het geheel van landschappelijke en cultuurhistorische elementen
Landschappelijke kwaliteit	Waardering van het landschap op basis van criteria als aantrekkelijkheid, samenhang, openheid, karakteristiek
Leefbaarheid	Mate van aantrekkelijkheid en/of geschiktheid van een gebied om er te wonen, werken, recreëren, leven
Milieucontouren	Gerelateerd aan milieuzonering en een hulpmiddel bij het ruimtelijk scheiden of inpassen van enerzijds overlastgevende of risicovolle functies en anderzijds kwetsbare functies; geluidscontouren, veiligheidscontouren en geurcontouren zijn voorbeelden van milieucontouren
Mobiliteit	Verkeer en vervoer; het verplaatsen van mensen of goederen
MRA	Metropoolregio Amsterdam; samenwerking tussen gemeenten, waterschappen en de provincies Noord-Holland en Flevoland
Natuurinclusief	Het vanaf het begin in samenhang rekening houden met ecologie en natuur, gericht op zo groot mogelijke impact op biodiversiteit)
Natuurinclusieve landbouw	Een ecologisch houdbare vorm van voedselproductie. Het maakt gebruik van wat de natuur op, om en onder het bedrijf te bieden heeft (het 'natuurlijk kapitaal'), versterkt de biodiversiteit op en rond het boerenland en belast de natuur zo min mogelijk
NEC-richtlijn	National Emission Cellings, oftewel Nationaal emissieplafond; EU-afspraak ter beperking van de uitstoot van verzurende en luchtverontreinigende stoffen NOX, SO_2, $PM_{2,5}$, NH_3 en VOS
Nutriënten	Voedingsstoffen; natuurlijke bestanddelen die onontbeerlijk zijn voor de groei en ontwikkeling van organismen (mensen, planten en dieren)
OV	Openbaar Vervoer
OV-knooppunten	Openbaarvervoersknooppunten
PAS	Programma Aanpak Stikstof
Ruimtelijke kwaliteit	Ruimtelijke kwaliteit is de balans tussen gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde (bij het maken van keuzes voor nieuwe ontwikkelingen)
Transitie	Structurele verandering als resultaat van op elkaar inwerkende en elkaar versterkende ontwikkelingen op het gebied van bijvoorbeeld economie, cultuur, technologie, instituties en natuur en milieu
UNESCO	De Organisatie der Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
Verdroging	Verschijnsel waarbij de waterspiegel in het grondwater daalt ten opzichte van het natuurlijke niveau
(Verkeers)modaliteiten	Vervoerswijze, zoals auto, trein, fiets, lopen, vaartuig, vliegtuig

Colofon

Kernteam:
David Bosch, Ton Bossink, André van Eijk, Michiel de Graef, Bart van Leeuwen, Imre de Roo, Joke Schaap, Chantal Schoen, Jethro Steijvers, Jurjen Tjarks

Projectgroep:
Jeanot van Belkom, Lutine de Boer, (Gemeente Alkmaar), Marisse Boegheim (Waternet namens de Waterschappen Amstel, Gooi en Vecht, Hollands Noorderkwartier en Rijnland), Lieve van den Boogaard, Michael Braam, Tessie Dijkers, Gerda Dinkelman, Mark Eker, Peter Graven, Hans Groot, Geert Haenen, Peter Harmsen (Rijkswaterstaat), Mira Heesakkers, Delia Hofman, Karin van Hoof, Mirjam Iding, Nils Klopper, Rianne Klein Koerkamp (gemeente Hollands Kroon), Sacha Maarschall, Myra van Munster (gemeente Hollands Kroon) Harry van der Pijl, Gideon Ravesteijn, Edwin Rem, Anne de Rooij, Sanne Ruijs, Robert Sabée, Ienke Verhoeff, Paul Visser (gemeente Hollands Kroon), Erik Vos (Gemeente Hoorn), Koos van Zanen (gemeente Amsterdam), Christiaan van Zanten (regio Gooi- en Vechtstreek)

Met dank aan:
Iedereen die heeft bijgedragen vanuit provincie, medeoverheden, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven, wetenschap

Alle Noord-Hollanders en andere geïnteresseerden die aan ons panelonderzoek hebben meegedaan en die ons volgen en actief zijn op onze Facebook-pagina JouwNoord-Holland.nl

Fotografie: Theo Baart

Vastgesteld door Provinciale Staten op 19 november 2018

HAARLEM, 2050

2050

Memo

memonummer	01	
datum	20 december 2021	
aan	Gemeente Edam-Volendam	
van	M.L. Kornet	Antea Group
kopie	T. Artz	Antea Group
project	MER-light Omgevingsvisie Edam-Volendam	
projectnr.	0458365.100	
betreft	Finale beoordeling concept-omgevingsvisie	

Inleiding

De gemeente Edam-Volendam heeft de concept-omgevingsvisie opgesteld. In de totstandkoming van de omgevingsvisie zijn, door middel van een Leefomgevingsfoto en beleidsopties, de (mogelijke) effecten op de leefomgeving meegewogen. Dit heeft geleid tot een voorgenomen koers voor het omgevingsbeleid, wat in hoofdstuk 4 van de concept-omgevingsvisie geland is. De Leefomgevingsfoto is als bijlage bij de concept-omgevingsvisie opgenomen. In de voorgenomen koers komen zeven onderwerpen van de fysieke leefomgeving terug, die eerder in de Leefomgevingsfoto zijn onderzocht en waarvoor beleidsopties zijn verkend: sociaal, gezond, veilig, kwalitatief, duurzaam, ecologisch en bereikbaar.

In deze memo is de voorgenomen koers beoordeeld op de effecten op de leefomgeving. Met deze beoordeling weegt de gemeente de leefomgevingsbelangen mee in de besluitvorming over de omgevingsvisie. De memo toont de beoordeling op de zeven onderwerpen en geeft een korte toelichting per onderwerp. In de toelichting zijn enkele aandachtspunten en aanbevelingen benoemd. Bij de conclusie is kort beschreven hoe deze aanbevelingen kunnen leiden tot een nieuwe (positievere) beoordeling op de zeven onderwerpen. De aanbevelingen kunnen aanleiding zijn om:

- in de uitwerking van de omgevingsvisie naar omgevingsprogramma's specifieke keuzes te maken;
- bij vaststelling van de definitieve visie accenten in de visie te verleggen;
- bij het gebruik van de omgevingsvisie bij besluitvorming op onderwerpen van de leefomgeving bewuste keuzes te maken.

Effectbeoordeling van de concept-omgevingsvisie

Overzicht van de beoordeling

De concept-omgevingsvisie is beoordeeld op de zeven onderwerpen uit de omgevingsvisie. De score is weergegeven door middel van een dashboard met een negen-puntschaal (zie onderstaand).

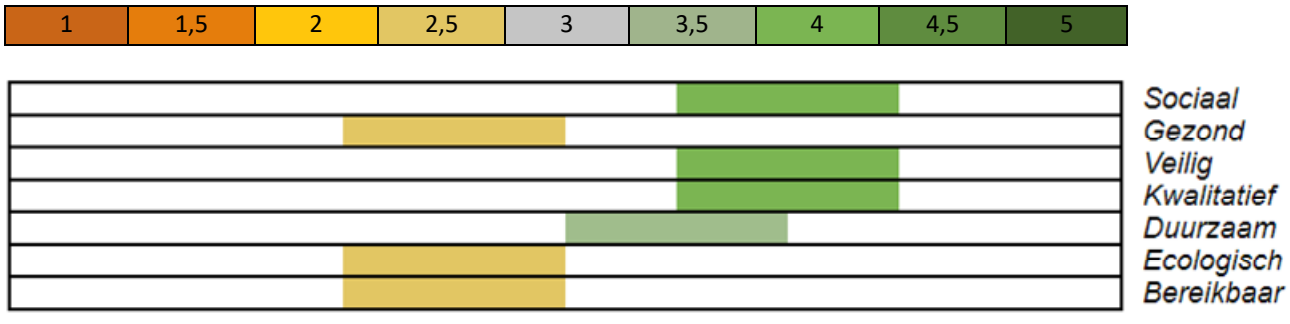

Toelichting op de beoordeling

Sociale leefomgeving *Score: 4*
In de omgevingsvisie zet de gemeente in op groei van het aantal woningen. Dit leidt tot meer sociale interactie (ontmoetingen) en draagvlak voor voorzieningen. Deze aspecten zijn afhankelijk van goede afstemming van de woningvoorraad, zowel kwantitatief als kwalitatief. Prioritering in de aanpak van probleemgebieden en goede bereikbaarheid van voorzieningen, met name voor langzaam verkeer om de bereikbaarheid voor kwetsbare doelgroepen te bevorderen dragen hieraan bij. In de omgevingsvisie heeft de gemeente hier oog voor en formuleert hiervoor ambities. Ambities voor een goed aanbod en spreiding van voorzieningen vraagt om een programmatische aanpak. Door dit vast te leggen in een programma kunnen deze ambities verder uitgewerkt worden.

Gezonde leefomgeving *Score: 2,5*
De groei van het aantal woningen kan leiden tot toename van verkeer en daardoor van milieudruk, door toename van geluidbelasting en luchtverontreiniging. Stimuleren van elektrisch vervoer draagt positief bij aan de luchtkwaliteit. Voor geluidoverlast en luchtverontreiniging is het aan te bevelen lokale bronnen te inventariseren en hiervoor beleid en maatregelen op te stellen. Zo kan beleid ten aanzien van scooters of houtstook de lokale gezondheid verbeteren.

Veilige leefomgeving *Score: 4*
Op het gebied van veiligheid zijn er in Edam-Volendam geen grote knelpunten. Wel is in de Leefomgevingsfoto geconstateerd dat de sociale veiligheid en veiligheidsbeleving onder het landelijk gemiddelde scoort. De gemeente zet in de omgevingsvisie in op verbetering van de sociale veiligheid, onder andere door ontmoetingen te stimuleren. De omgevingsvisie constateert ook aandachtspunten voor verkeersveiligheid, met name rond vrachtverkeer binnen de woongebieden. De gemeente onderzoekt de mogelijkheid om bedrijven met veel vrachtverkeer te verplaatsen naar regionale bedrijventerreinen. Dit is positief voor de verkeersveiligheid en de milieukwaliteiten in de woongebieden.

Kwalitatieve leefomgeving *Score: 4*
Nieuwe ontwikkelingen kunnen bestaande kwaliteiten van de leefomgeving, zoals archeologische en cultuurhistorische waarden, aantasten. In de omgevingsvisie zijn de bestaande kwaliteiten van Edam-Volendam, zoals het beschermde stads- en dorpsgezicht van Edam, benoemd. Nieuwe ontwikkelingen zoals woningbouw of herinrichting van openbare ruimte kunnen deze kwaliteiten aantasten. Door hiervoor in het Omgevingsplan regels voor op te stellen en stedenbouwkundige kwaliteiten vast te leggen, kunnen negatieve effecten voorkomen worden. Bij herinrichting van openbare ruimte kunnen de kwaliteiten en de historie van de gemeente juist sterker naar voren komen door historische elementen terug te brengen of door middel van informatiepanelen.

Duurzame leefomgeving *Score: 3,5*
De gemeente streeft naar een leefomgeving die zo duurzaam mogelijk ingericht is en gebruikt wordt. Een van de ambities is om de houtbouwregio van MRA te worden, de gemeente streeft naar minimaal 20% houtbouw in 2025. Met de Transitie Visie Warmte zet de gemeente in op volledig aardgasvrij in 2050. Voor energie zet de gemeente in op zonnepanelen op daken, warmtepompen of Thermische Energie uit Oppervlaktewater (TEO). Om volledig (jaarrond) energieneutraal te zijn naar verwachting ook andere vormen van duurzame energieopwekking of grootschalige opslag van energie nodig. Zonnepanelen op daken zijn over het algemeen goed inpasbaar. Binnen het beschermde stads- en dorpsgezicht van Edam vraagt dit wel om nadere afweging.

Ecologische leefomgeving *Score: 2,5*
De gemeente heeft in de omgevingsvisie de ambitie opgenomen om ecologisch te verdichten in het stedelijk gebied. Doelstellingen voor openbaar groen met uitbreiding van bomenareaal kunnen hier een grote bijdrage aan leveren, zeker in Volendam, waar het aandeel groen relatief laaf is. De ambitie van de gemeente heeft ook betrekking op particuliere terreinen en gebouwen. Groene daken en gevels en minder verharde tuinen kunnen een belangrijke rol spelen in de uitbreiding en verbetering van groen in het stedelijk gebied. Dit vraagt wel om een voortvarende aanpak vanuit de gemeente. Nadere ambities voor groennormen zijn in de omgevingsvisie gekoppeld aan nieuwbouw, maar het is aan te bevelen om hier een integrale, gemeentebrede aanpak voor te ontwikkelen om de samenhang in de groenstructuur te borgen. Zo wordt de uitbreiding van groen niet afhankelijk van woningbouwinitiatieven en kan de gemeente zelf voortvarend aan de slag met de ambitie voor groen.

Voor het buitengebied worden niet direct maatregelen voor verbetering van ecologische waarden benoemd. In het buitengebied zijn meerdere beschermde natuurgebieden aanwezig. Grootschalige maatregelen of regels voor het buitengebied vallen ook buiten de bevoegdheid van de gemeente, maar de gemeente kan hiervoor wel ambities uitspreken. Bijvoorbeeld over de inrichting van groene bermen of oevers en de landschappelijke inpassing van (nieuwe) functies in het buitengebied. Een goede aansluiting van de groenstructuren in het stedelijk gebied op de natuurkwaliteiten van het buitengebied kan de algehele ecologische kwaliteit verbeteren. Voor de uitwerking hiervan is samenwerking met onder andere de provincie, natuurbeheerders, HHNK en landbouworganisaties noodzakelijk.

Bereikbare leefomgeving *Score: 2,5*
Op het gebied van bereikbaarheid zijn er aandachtspunten ten aanzien van de ontsluiting van de kernen Edam en Volendam. In de spitsen is het (te) druk op de N517 en de Dijkgraaf Poschlaan. In de omgevingsvisie zet de gemeente in op een proactieve ontwikkeling van bereikbaarheid die aansluit op de stedelijke ambities die de gemeente heeft. Maatregelen om duurzame mobiliteitsvormen, zoals OV, fiets of elektrisch vervoer, te stimuleren zijn niet concreet benoemd in de omgevingsvisie. Dit kan een positieve bijdrage leveren aan de bereikbaarheid van en binnen de gemeente. Door centrumgebieden autoluw te maken kan de bereikbaarheid van voorzieningen verbeterd worden voor kwetsbare verkeerdeelnemers.

Conclusie

Met de omgevingsvisie zet de gemeente Edam-Volendam de koers uit voor de fysieke leefomgeving voor de komende jaren. Aan de hand van zeven onderwerpen en vijf hoofdthema's is een beeld van de toekomstige situatie en de daarbij behorende ambities geschetst. In deze memo is aan de hand van de zeven hoofdonderwerpen beoordeeld of hier positieve of negatieve effecten te verwachten zijn. Ook komen er enkele aandachtspunten en aanbevelingen naar voren die erop gericht zijn negatieve effecten te voorkomen of te verminderen en -waar mogelijk- positieve effecten te versterken. De belangrijkste zijn:

- **Programmatische aanpak voor voorzieningen:** om binnen de gemeente de omvang en spreiding van voorzieningen in balans te houden is een programma een geschikt instrument. *Positief voor: sociale leefomgeving; gezonde leefomgeving*
- **Programmatische aanpak voor ecologie:** maatregelen voor uitbreiding en verbetering van ecologische kwaliteiten, zowel in stedelijk als in landelijk gebied. *Positief voor: kwalitatieve leefomgeving; ecologische leefomgeving*
- **Stimuleren van duurzame mobiliteit:** maatregelen om meer prioriteit te geven aan langzaam verkeer en autoluwe gebieden te creëren. *Positief voor: gezonde leefomgeving; bereikbare leefomgeving*

Met deze aanbevelingen kan de concept-omgevingsvisie (meer) positieve effecten op de zeven hoofdonderwerpen bereiken. De score met aanbevelingen is in onderstaand dashboard opgenomen:

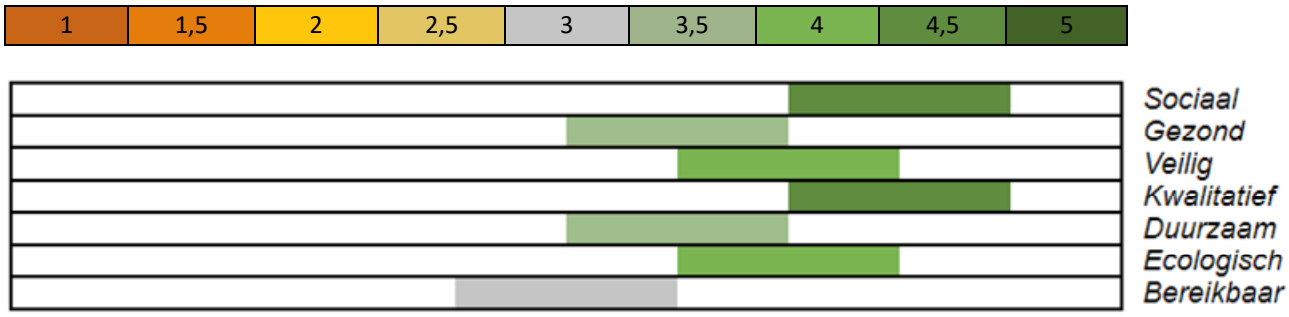

Dit document is vertrouwelijk. Bezoek onze website voor de volledige disclaimer: Algemene voorwaarden en privacyverklaring